Ek-2

2023 RAMAZAN-I ŞERİF SOHBET MEVZULARI

S.NO	SOHBET MEVZUSU
1	RAMAZANI ŞERİF VE FAZİLETİ-1
2	RAMAZANI ŞERİF VE FAZİLETİ-2
3	ORUCUN FAZİLETİ VE FIKHİ HÜKÜMLERİ
4	KUR'ÂN-I KERİM OKUMANIN FAZİLETİ-1
5	KUR'ÂN-I KERİM OKUMANIN FAZİLETİ-2
6	TERAVİH NAMAZI VE CEMAATLE NAMAZ KILMANIN FAZİLETİ
7	NAMAZDA TÂ'DİLİ ERKAN VE HUŞU
8	NAFİLE İBADETLERİN EHEMMİYETİ
9	MALAYANİDEN İCTİNAP VE VAKTİN KIYMETİ
10	SÜNNET-İ SENİYYEYE TEBEIYYET
11	ALLAH C.C. YOLUNDA HİZMET
12	ZEKAT-ÖŞÜR
13	HARAM VE ŞÜPHELİ ŞEYLERDEN İCTİNAB ETMENİN LÜZUMU
14	DUÂ VE ADÂBI
15	TEVBE VE AHİRETE HAZIRLIK
16	EDEP HAYA VE GÜZEL AHLAK
17	İHLAS VE RİYÂ
18	EHL-İ SÜNNET İTİKADI
19	AMELDE HAK MEZHEBE BAĞLI OLMANIN LÜZUMU
20	ANNE BABA HAKKI
21	İSLAMDA ÂİLE HAYATI VE MAHREMİYYET
22	SADAKA VE MÂLİ CİHAT
23	EVLAT TERBİYESİ
24	KANÂT TEVEKKÜL VE NİMETLERE ŞÜKÜR
25	VERÂ TAKVA VE ZÜHD
26	KADİR GECESİ VE FAZİLETİ
27	AHLAKI ZEMİME (HASED, KİBİR,UCÜB GIYBET VE SÜ-İ ZAN)
28	DÜNYANIN FANİLİĞİ ÂMALİ SALİHAYA DEVAM ETMENİN LÜZUMU
29	SADAKA-I FITIR
30	BAYRAM SOHBETİ

استعيذ بالله بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي

O mübarek Şehri Ramazan ki

أُنزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ هُدًى لِلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ مِنَ الْهُدَى وَالْفُرْقَانِ.

Ayetleri furkan (hak ile batılı ayırt etme) ve hidayetten ibaret beyyinât, mecmuu bütün insanlara aynı hidayet olarak Kur'an bu ayda inzal olundu.

İNZAL def'aten, **TENZİL** de tedricen indirmek demektir. Kur'an-ı Kerim yirmi üç senede tedricen tenzil buyurulduğu olduğu halde burada Şehr–i Ramazanda inzalinin beyan buyurulması şayani dikkattir.

Bunda üç ma'na vardır:

Birincisi: ekser müfessirînin rivayatine göre Kur'an-ı kerim Şehri Ramazanın Kadir gecesi denilen bir leyle-i mübarekesinde Sema-i Dünyaya, Beyt-i ma'mure def'aten inzal, ba'dehu yirmi üç senede tedricen, parça parça Arza tenzil buyurulmuştur.

İkincisi; Kur'an-ı Kerim bu Ayda inzal olunmağa başladı demektir. Zikri kül ve irade-i cüz kabilinden mecazdır. Bu surette gar-ı Hırada «اقرا باسم ربك» âyetinin nüzulü Ramazan-ı şerifin Kadir gecesine müsadif olmuştur.

Üçüncüsü; «انزل فيه القران» hakkında bu vecihle Kur'an-ı kerim inzal edilmiş bulunan Şehr-i Ramazan demektir. Filhakika Kur'an-ı azimüşşanda bu mübarek Aydan başka bilhassa medh-i celil-i ilâhîye mazhar olarak ismi tasrih edilmiş bir Ay yoktur. İşte Şehr-i Ramazan böyle mübarek bir aydır. **[Elmalı Tefsiri c.1, s.645]**

Ramazan (رمضان) isminin iştikakına - müştak kılınmasına gelince: Bunda da dört vecih zikredilmiştir:

1. Yaz sonunda güz mevsiminin evvelinde yağıp yeryüzünü tozdan temizleyen yağmur manasına «رَمْضَى» dan me'huzdur. Bu yağmurun yeryüzünü yıkadığı gibi Şehr-i Ramazan da ehli imanı günahlardan yıkayıb kalblerini temizlediği için bu isim verilmiştir.

2. Ekseriyet kavline göre Ramazan «رَمَضْ» dan me'huzdur. Ramaz, Güneşin şiddet-i hararetinden taşların gayet kızmasıdır. Binaenaleyh Ramazan, «ramdâ» dan ıhtirak (yanma) ma'nasına رَمَضَ fi'linin masdarıdır, Ya'ni kızgın yerde yalın ayak yürümekle yanmak demektir. Bu Ayda açlık, susuzluk hararetinden ıztırab çekilir. Veyahut hararet-i sıyam ile günahlar yakılır. Bu itibarla "Ramazan" denmiştir.

3. «رَمَضْ» kılıcın namlusunu veya ok demirini inceltip keskinletmek için iki taş arasına koyup döğmektir, bu Aya bu ismin verilmesi de Arapların bu Ayda silâhlarını bileyip hazırladıklarından dolayıdır.

4. Ramazan isminin Esma-i Hüsna'dan olduğu sahih ise Şehr-i Ramazan bizzat bununla isimlendirilmiş ve bunda bilhassa rahmet-i ilâhiye ile günahların yakılması mülâhazaya alınmıştır. Hâsılı Ramazanın ma'nayı lûgavîsinde temizlik, yanmak, keskinlik ma'naları bulunduğu gibi dinî i'tibarı ile de günahların yakılması ve izafet-i ilâhiye ma'naları âmil olmuştur. **[Elmalı Tefsisi c.1, s.643]**

❖ رُوِیَ "لَا تَقُولُوا جَاءَ رَمَضَانُ وَ ذَهَبَ رَمَضَانُ وَ لَكِنْ قُولُوا جَاءَ شَهْرُ رَمَضَانَ فَاِنَّ رَمَضَانَ اِسْمٌ مِنْ اَسْمَاءِ اللهِ تَعَالَى"

Rivayet olundu ki; "Ramazan geldi ve Ramazan gitti" demeyin. "Şehr-i Ramazan geldi" diye söyleyin. Çünkü "Ramazan" Allah'ın isimlerinden bir isimdir. **[Ruhu'l-beyan c.1, s.292]**

أُنْزِلَ فِيهِ الْقُرْاٰنُ

Kendisinde Kur'an inzal olundu

❖ وَعَنِ النَّبِيِّ عَلَيْهِ السَّلَامُ

Rasülüllah s.a.v. Efendimiz Hadis-i şeriflerinde buyurdular ki;

نَزَلَتْ صُحُفُ اِبْرَاهِيمَ أَوَّلَ لَيْلَةٍ مِنْ رَمَضَانَ

İbrahim a.s. ‘ın sahifeleri Ramazan-ı şerifin ilk gecesinde nazil oldu,

وَأُنْزِلَتِ التَّوْرَاةُ لِسِتٍّ مَضَيْنَ مِنْهُ

Tevrat ise Ramazan-ı şeriften altı gün geçtikten sonra inzal olundu.

وَالْإِنْجِيلُ لِثَلَاثَ عَشَرَةَ

İncil ise Ramazan-ı şerifin on üçünde inzal olundu.

وَالْقُرْآنُ لِاَرْبَعٍ وَعِشْرِينَ

Kur’an-ı kerim ise Ramazan-ı şerifin yirmi dördüncü gecesinde nazil oldu. (Not: Kadir gecesinin 24 ve 27. Gece olduğu hakkında ihtilaf vardır.) **[Ruhu’l-Beyan c.1, s.292]**

❖ İşte böyle mübarek bir ayda uyanık olunması, füyuzât ve berekâtından istifade edilmeye çalışılması gerektiği Mektubat-ı Şerife’de şöyle ifade ediliyor;

وَمَنْ وُفِّقَ لِلْخَيْرَاتِ وَالْأَعْمَالِ الصَّالِحَةِ فِي هَذَا الشَّهْرِ

Her kim Ramazan-ı şerif ayında hayr-u hasenata ve sâlih ameller işlemeye muvaffak kılınır ise

كَانَ التَّوْفِيقُ رَفِيقَهُ فِي تَمَامِ هَذِهِ السَّنَةِ.

Cenab-ı Hakkın tevfiki, muvaffakiyeti senenin tamamında onun yoldaşı, arkadaşı olur.

وَإِذَا مَرَّ هَذَا الشَّهْرُ عَلَى تَفْرِقَةٍ يَكُونُ فِي جَمِيعِ السَّنَةِ عَلَى تَفْرِقَةٍ.

Bu ay dağınıklık, perişanlık üzere geçtiği zaman senenin tamamında o kimse tefrika, dağınıklık ve perişanlık üzerinde olur. **Böyle olunca**

فَيَنْبَغِي فِيهِ أَنْ يَجْتَهِدَ فِي تَحْصِيلِ الْجَمْعِيَّةِ مَهْمَا أَمْكَنَ مُغْتَنِمًا لِهَذَا الشَّهْرِ؛

Bu Ramazan-ı şerif ayını ganimet bilerek mümkün olduğu kadar Bu ayda cem'iyyet tahsiline çalışılması lazım gelir. **Niçin?**

فَإِنَّ اللَّهَ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى يُعْتِقُ فِي كُلِّ لَيْلَةٍ مِنْ لَيَالِيهَا أُلُوفًا مِمَّنِ اسْتَحَقَّ النَّارَ.

Çünkü Allah'ü Teâlâ bu ayın gecelerinden her gecede cehenneme müstahak olmuş, hak etmiş kimselerden binleri âzât eder.

وَتُفَتَّحُ أَبْوَابُ الْجَنَّةِ فِي هَذَا الشَّهْرِ.

Bu ayda cennetin kapıları tamamen açılır.

وَتُغَلَّقُ أَبْوَابُ جَهَنَّمَ.

Cehennemin kapıları tamamen kapatılır.

وَتُسَلْسَلُ الشَّيَاطِينُ.

Ve şeytanlar zincire vurulur.

وَتُفَتَّحُ أَبْوَابُ الرَّحْمَةِ.

Rahmet kapıları sonuna kadar açılır. **[Mektubat 45. Mektup]**

❖ Cenab-ı Hakk'ın, dünya ve ahiret saadetinin yollarını göstermek üzere bütün insanlığa ikram ettiği Kur'ân-ı Azîmü'ş-Şân, bu ayda nazil olmaya başladığı için Ramazan-ı Şerif Ayı çok kıymetli, şerefli ve mübarek bir aydır. Bu ay ile alakalı olarak Peygamber Efendimiz (s.a.v.), Şaban-ı Şerif'in son gününde Ashabına bir hutbe irad etmiş ve şöyle buyurmuştur:

يَا أَيهَا النَّاسُ قَدْ أَظَلَّكُمْ شَهْرٌ عَظِيمٌ مُبَارَكٌ

Ey insanlar! Muhakkak ki büyük ve mübarek bir ay sizi gölgeledi.

شَهْرٌ فِيهِ لَيْلَةٌ خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ شَهْرٍ

Öyle bir ay ki içerisinde, bin aydan hayırlı olan Kadir Gecesi bulunur.

شَهْرٌ جَعَلَ اللهُ صِيَامَهُ فَرِيضَةً وَقِيَامَ لَيْلِهِ تَطَوُّعًا

Cenab-ı Hak, onun orucunu farz, gece kılınan (teravih) namazını da nafile kıldı.

مَنْ تَقَرَّبَ فِيهِ بِخَصْلَةٍ مِنَ الْخَيْرِ كَانَ كَمَنْ أَدَّى فَرِيضَةً فِيمَا سِوَاهُ

Bu ayda hayırlı bir hasletle Allah'a yaklaşan kimse, sair aylarda bir farz eda etmiş kimse gibi sevap alır.

وَمَنْ أَدَّى فَرِيضَةً فِيهِ كَانَ كَمَنْ أَدَّى سَبْعِينَ فَرِيضَةً فِيمَا سِوَاهُ

Bu ayda bir farz eda eden kimse ise, sair aylarda yetmiş farz eda etmiş kimse gibi mükâfat kazanır.

وَهُوَ شَهْرُ الصَّبْرِ

Bu ay sabır ayıdır.

وَالصَّبْرُ ثَوَابُهُ الْجَنَّةُ

Sabrın sevabı ise cennettir.

وَشَهْرُ الْمُوَاسَاةِ

Bu ay yardımlaşma ayıdır.

وَشَهْرٌ يُزَادُ فِي رِزْقِ الْمُؤْمِنِ فِيهِ

Bu öyle bir aydır ki, onda müminin rızkı ziyadeleştirilir.

مَنْ فَطَّرَ فِيهِ صَائِمًا كَانَ مَغْفِرَةً لِذُنُوبِهِ

Bu ayda kim bir oruçluya iftar ettirirse, bu ameli sebebiyle onun günahları mağfiret olunur. **Daha nedir olur?**

وَعِتْقَ رَقَبَتِهِ مِنَ النَّارِ

ve cehennemden azad edilir.

وَكَانَ لَهُ مِثْلُ أَجْرِهِ مِنْ غَيْرِ أَنْ يَنْقُصَ مِنْ أَجْرِهِ شَيْءٌ

Ve iftar ettirdiği oruçluya verilen sevabın aynısı, oruçlunun sevabından hiç bir şey eksilmeksizin kendisine de verilir.

قَالُوا يَا رَسُولَ اللهِ لَيْسَ كُلُّنَا يَجِدُ مَا يُفَطِّرُ الصَّائِمُ

Bunun üzerine Sahabe-i Kiram: “Ya Rasülallah! Bazılarımızın elinde oruçluya iftar ettirecek bir şey yok.”, (şeklinde mazeret arz etmişler de)

فَقَالَ رَسُولُ اللهُ صلى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

Bunun üzerine Rasülüllah s.a.v. efendimiz buyurdular ki;

يُعْطِي اللهُ هَذَا الثَّوَابَ مَنْ فَطَّرَ صَائِمًا عَلَى تَمْرَةٍ أَوْ عَلَى شَرْبَةٍ مَاءٍ أَوْ مَذْقَةِ لَبَنٍ

Allah azze ve celle bu sevabı, oruçluya bir hurma, bir yudum su ve süt ile iftar ettirene de verir.

وَهُوَ شَهْرٌ أَوَّلُهُ رَحْمَةٌ وَأَوْسَطُهُ مَغْفِرَةٌ وَآخِرُهُ عِتْقٌ مِنَ النَّارِ

Bu öyle bir aydır ki, evveli rahmet, ortası mağfiret ve ahiri cehennemden azattır.

مَنْ خَفَّفَ عَنْ مَمْلُوكِهِ فِيهِ غَفَرَ اللهُ لَهُ وَأَعْتَقَهُ مِنَ النَّارِ

Kim bu ayda memlükünün (çalışanlarının) yükünü hafifletirse Hz. Allah onu mağfiret eder ve cehennemden azad eder.

وَاسْتَكْثِرُوا فِيهِ مِنْ أَرْبَعِ خِصَالٍ

Bu ayda dört hasleti çok yapmaya çalışın.

خَصْلَتَيْنِ تُرْضُونَ بِهِمَا رَبَّكُمْ

Onlardan iki haslet sebebiyle rabbinizi râzî edersiniz.

وَخَصْلَتَيْنِ لَا غِنَاءَ بِكُمْ عَنْهُمَا

Diğer iki haslet de siz onlara muhtaçsınız.

فَأَمَّا الْخَصْلَتَانِ اللَّتَانِ تُرْضُونَ بِهِمَا رَبَّكُمْ

Amma kendisi sebebiyle rabbinizi râzî edeceğiniz hasletler **nedirler?**

فَشَهَادَةُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ وَتَسْتَغْفِرُونَهُ

Şahadet kelimesini okuyup ve Cenab-ı Hakka istiğfar etmenizdir.

وَأَمَّا الْخَصْلَتَانِ اللَّتَانِ لَا غِنَاءَ بِكُمْ عَنْهُمَا

Sizin kendisine muhtaç olduğunuz iki haslet ise **nedir?**

فَتَسْأَلُونَ اللهَ الْجَنَّةَ وَتَعُوذُونَ بِهِ مِنَ النَّارِ

Cenab-ı Haktan cenneti istersiniz ve Cenab-ı Hakka cehennemden dolayı sığınırsınız.

وَمَنْ سَقَى صَائِمًا سَقَاهُ اللهُ مِنْ حَوْضِي شَرْبَةً لَا يَظْمَأُ حَتَّى يَدْخُلَ الْجَنَّةَ

Her kim bir oruçluya su verse (yani iftar ettirirse) Cenâb-ı Hak onu havzımdan bir su ile sular ki hatta cennete girinceye kadar asla susamaz. **[Tergib c.2. s.99]**

❖ وَعَنْ عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ رَضِيَ اللهُ عَنهُ

Ubade bin sâmit r.a. dan rivayet olunan bir hadis-i şerifte;

أَنَّ رَسُولَ اللهِ صلى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ يَوْمًا وَحَضَرَ رَمَضَانُ

Muhakkak Rasülüllah efendimiz s.a.v. Ramazan-ı şerifin hazır olduğu bir günde buyurdu; **ne buyurdu?**

أَتَاكُمْ رَمَضَانُ شَهْرُ بَرَكَةٍ

Size bereket ayı olan Ramazan-ı şerif geldi.

يَغْشَاكُمُ اللهُ فِيهِ

Hazreti Allah sizi rahmetiyle onda kuşatır.

فَيُنْزِلُ الرَّحْمَةَ

Rahmet-i ilahiyeyi indirir.

وَيَحُطُّ الْخَطَايَا

Hataları düşürür.

وَيَسْتَجِيبُ فِيهِ الدُّعَاءَ

Bu ayda duaları kabul eder.

يَنْظُرُ اللهُ تَعَالَى إِلَى تَنَافُسِكُمْ فِيهِ

Cenab-ı Hak ondaki gayretinize bakar.

وَيُبَاهِي بِكُمْ مَلَائِكَتَهُ

Ve sizinle meleklerine övünür.

فَأَرُوا اللهَ مِنْ أَنْفُسِكُمْ خَيْرًا

Siz Cenab-ı Hakka kendilerinizden hayırlı işleri gösterin. **Niçin?**

فَإِنَّ الشَّقِيَّ مَنْ حُرِمَ فِيهِ رَحْمَةَ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ

Çünkü şakî; Bu ayda Allah'ın rahmetinden mahrum kalan kimsedir. **[Tergib c.2, s.99]**

Şehr-i Ramazanın bir adı da Şehr-i sabırdır.

❖ قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

Rasülüllah s.a.v. efendimiz buyurdular ki;

صَوْمُ شَهْرِ الصَّبْرِ وَثَلَاثَةِ أَيَّامٍ مِنْ كُلِّ شَهْرٍ يُذْهِبْنَ وَحَرَ الصَّدْرِ.

Sabır ayı olan Ramazan-ı şerifte oruç tutmak ve her aydan da üç gün oruç tutmak; insanın içerisindeki kötülükleri giderir. **[Nimet-i İslam s.882]**

❖ Hz. Ali (r.a.) şöyle buyurmuştur: "Şayet Cenab-ı Hak, Ümmet-i Muhammed'e azap etmeyi murad etseydi, Ramazan-ı Şerif ayını ve "Kul hüvellahü ehad" suresini onlara ihsan etmezdi." **[Zavü'ş-Şems c.2 s.146]**

تمت بعون الله تعالى

RAMAZAN-I ŞERÎF AYI HAKKINDA BAZI MALUMAT - 2019

الحديث : مَنْ فَرِحَ بِدُخُوْلِ رَمَضَانَ حَرَّمَ اللّٰهُ جَسَدَهُ عَلَى النِيْرَانِ

HADİS-İ ŞERÎF; Kim Ramazan-ı Şerîf ayı girdi diye sevinirse; Hz. Allah onun cesedini Cehennem'e haram kılar.

الحديث : عَن أبيّ بن كَعْب قَالَ قَالَ رَسُول اللّٰه صلى اللّٰه عَلَيْهِ وَسلم:

لَرِبَاطُ يَوْمٍ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ مِنْ وَرَاءِ عَورَةِ الْمُسْلِمِينَ مُحْتَسِباً مِنْ غَيْرِ شَهْرِ رَمَضَانَ أَفْضَلُ عِنْدَ اللّٰهِ وَأَعْظَمُ أَجْرًا مِنْ عِبَادَةِ مائَةِ سَنَةٍ صِيَامِهَا وَقِيَامِهَا

وَرِبَاطُ يَوْمٍ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ مِنْ وَرَاءِ عَوْرَةِ الْمُسْلِمِينَ مُحْتَسِباً مِنْ شَهْرِ رَمَضَانَ أَفْضَلُ عِنْدَ اللّٰهِ وَأَعْظَمُ أَجْراً مِنْ عِبَادَةِ أَلْفَيْ سَنَةٍ صِيَامِهَا وَقِيَامِهَا

فَإِنْ رَدَّهُ اللّٰهُ اِلَى أَهْلِهِ سَالِماً لَمْ تُكْتَبْ لَهُ سَيِّئَةٌ وَتُكْتَبُ لَهُ الْحَسَنَاتُ وَيجْرِي لَهُ أجرَ الرِّبَاط إِلَى يَوْم الْقِيَامَة

(ابن ماجه – وَأخرج ابْن حبَان وَالْبَيْهَقِيّ عَن مُجَاهِد عَن أبي هُرَيْرَة – الدر المنثور)

HADİS-İ ŞERÎF; Allah rızası için, Müslümanların avretlerini muhafaza maksadıyla (tehlikelerden muhafaza için), Ramazan-ı Şerîf ayı dışında bir gün Ribat, Nöbet, Hizmette bulunmak; Allah katında YÜZ YIL gündüzleri oruç ile, geceleri ibadetle geçirmiş olmaktan daha faziletli ve mükafatı daha büyüktür.

Allah rızası için, Müslümanların avretlerini muhafaza maksadıyla (tehlikelerden muhafaza için), Ramazan-ı Şerîf ayında bir gün Ribat, Nöbet, Hizmette bulunmak;

Allah katında İKİ BİN YIL gündüzleri oruç ile, geceleri ibadetle geçirmiş olmaktan daha faziletli ve mükafatı daha büyüktür.

Eğer Hz. Allah onu sağ salim ailesine kavuşturursa; BİN YIL ona bir tek günah yazılmaz. Sadece sevapları yazılır. Kıyamet gününe kadar kendisine Ribat, Hizmet sevabı yazılır.

(İbni Mace)

الحديث : لَقِيَامُ رَجُلٍ فِي الصَّفِّ فِي سَبِيلِ اللهِ سَاعَةً أَفْضَلُ مِنْ عِبَادَةِ سِتِّينَ سَنَةً (فيض القدير ٢٨٢/٥)

HADİS-İ ŞERÎF; "Bir kişinin, ferdin Azîz ve Celîl olan Allah-ü Teâla yolunda hizmet saflarında bir saat durması, kıyam etmesi, hizmet safında bulunması, onun için 60 senelik nafile ibadetten daha faziletlidir."

الحديث : أُعْطِيَتْ أُمَّتِي فِي شَهْرِ رَمَضَانَ خَمْسًا لَمْ يُعْطَهُنَّ نَبِيٌّ قَبْلِي ،

١. فَإِذَا كَانَ أَوَّلُ لَيْلَةٍ مِنْ شَهْرِ رَمَضَانَ نَظَرَ اللَّهُ إِلَيْهِمْ وَمَنْ نَظَرَ إِلَيْهِ لَمْ يُعَذِّبْهُ أَبَدًا ،

٢. فَإِنَّهُمْ يَمْشُونَ وَخُلُوفُ أَفْوَاهِهِمْ أَطْيَبُ عِنْدَ اللَّهِ مِنْ رِيحِ المِسْكِ ،

٣. فَإِنَّ المَلاَئِكَةَ تَسْتَغْفِرُ لَهُمْ فِي لَيْلِهِمْ وَنَهَارِهِمْ ،

٤. فَإِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ جَنَّتَهُ أَنِ اسْتَعِدِّي وَتَزَيَّنِي لِعِبَادِي فَيُوشِكُ أَنْ يَذْهَبَ عَنْهُمْ نَصَبُ الدُّنْيَا وَأَذَاهَا وَيَصِيرُونَ إِلَى رَحْمَتِي وَكَرَامَتِي ،

٥. فَإِذَا كَانَ آخِرُ لَيْلَةٍ غَفَرَ اللَّهُ لَهُمْ جَمِيعًا " .

قَالَ : فَقَالَ قَائِلٌ : هِيَ لَيْلَةُ القَدْرِ يَا رَسُولَ اللَّهِ ، قَالَ : لا ، أَلَمْ تَرَ إِلَى العُمَّالِ إِذَا فَرَغُوا مِنْ أَعْمَالِهِمْ وُفُّوا " (شُعَب الإيمان للبيهقي – الترغيب والترهيب– وابن عساكر في "فضل رمضان "عن جابر بن عبد الله)

HADİS-İ ŞERÎF; Benden önce hiçbir peygambere verilmeyen beş şey Ramazan-ı Şerifte benim ümmetime verilmiştir:

1. Ramazan-ı Şerif'in ilk gecesi Allah-ü Tealâ ümmetime (rahmet nazarıyla) bakar. Kime Hz. Allah bakarsa ona ebediyen azap etmez.
2. **İftar vaktinde onların ağız kokusu Allah katında miskten daha güzeldir.**
3. Her gece ve gündüz melekler onlar için istiğfar ederler.
4. Allah-ü Teâlâ cennete: "Ümmet-i Muhammed için hazırlan ve süslen". Diye emreder. "Çünkü onlar dünya yorgunluğundan burada istirahat edecekler". Buyurur.
5. **Çalışanlar işlerini bitirince ücretlerini aldıkları gibi Ramazan-ı Şerif'in son günü hepsi mağfiret olunurlar.**

وَكُلُّ بَرَكَةٍ وَخَيْرٍ يَصِلُ إِلَى كُلِّ أَحَدٍ مِنْ أَيِّ وَجْهٍ كَانَ فِي تَمَامِ السَّنَةِ ، إِنَّمَا هُوَ قَطْرَةٌ مِنْ بَحْرِ بَرَكَاتِ هَذَا الشَّهْرِ الْعَظِيمِ الْقَدْرِ الَّذِي لاَ نِهَايَةَ لَهُ ،

وَالْجَمْعِيَّةُ فِى هَذَا الشَّهْرِ سَبَبٌ لِلْجَمْعِيَّةِ فِى جَمِيعِ السَّنَةِ ، وَالتَّفْرِقَةُ فِيهِ سَبَبٌ لِلتَّفْرِقَةِ فِى كُلِّ السَّنَةِ (ج ١ م ٤)

MEKTÛBATI ŞERİFE; Senenin tamamında herhangi bir şekilde, herkese ulaşan bütün hayırlar ve bereketler;

Kadri yüce olan bu ayın, sonu olmayan bereket denizinden sadece bir damladır.

Bu ay'da Cem'iyyet (manevî olarak derli toplu olması), senenin tamamının cem'iyyet içerisinde (manevi olarak derli toplu) olmaya sebeptir.

Bu ayda manen dağınıklık ise, senenin tamamında manevi dağınıklık içerisinde olmaya sebeptir.

(يَنْبَغِى) أَنْ يُعْلَمَ أَنَّ شَهْرَ رَمَضَانَ شَهْرٌ عَظِيمٌ . وَكُلُّ عِبَادَةٍ نَافِلَةٍ مِنَ الصَّلاَةِ وَالذِّكْرِ وَالصَّدَقَةِ وَأَمْثَالِهَا فِي هَذَا الشَّهْرِ تُسَاوِي أَدَاءَ فَرِيضَةٍ فِيمَا سِوَاهُ .وَمَنْ أَدَّى فَرِيضَةً فِيهِ كَانَ كَمَنْ أَدَّى سَبْعِينَ فَرِيضَةً فِيمَا سِوَاهُ ،

وَمَنْ وُفِّقَ لِلْخَيْرَاتِ وَالْأَعْمَالِ الصَّالِحَةِ فِى هَذَا الشَّهْرِ كَانَ التَّوْفِيقُ رَفِيقَهُ فِى تَمَامِ هَذِهِ السَّنَةِ

وَإِذَا مَرَّ هَذَا الشَّهْرُ عَلَى تَفْرِقَةٍ يَكُونُ فِي جَمِيعِ السَّنَةِ عَلَى تَفْرِقَةٍ .(ج ١ م ٤٥)

MEKTÛBATI ŞERİFE; Ramazan-ı Şerif ayı azim bir aydır. Bu ayın azim bir ay olduğunun bilinmesi lazım gelir.

Bu ay 'da edâ edilen Namaz, Zikir, Sadaka ve benzeri nafile ibadetler; diğer aylarda edâ edilen farza eşittir. Kim bu ayda bir farz edâ ederse; diğer aylarda 70 farz eda etmiş gibi olur.

Bu ayda kim hayırlara ve salih amellere muvaffak kılınırsa; senenin tamamında tevfik onun refîki olur, arkadaşı olur.

Bu ay (manen) dağınıklık içinde geçerse; senenin tamamında dağınıklık üzerine olur.

الحديث :فَإِنَّ اللَّهَ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى يُعْتِقُ فِي كُلِّ لَيْلَةٍ مِنْ لَيَالِيهَا أُلُوفًا مِمَّنِ اسْتَحَقَّ النَّارَ. وَتُفْتَحُ أَبْوَابُ الْجَنَّةِ فِي هَذَا الشَّهْرِ .وَتُغْلَقُ أَبْوَابُ جَهَنَّمَ .وَتُسَلْسَلُ الشَّيَاطِينُ وَتُفْتَحُ أَبْوَابُ الرَّحْمَةِ .

HADİS-İ ŞERÎF; Mukakkak Hz. Allah, Ramazan-ı Şerîf ayı'nın her gecesinde; Cehennem'e müstehak olan binlerce kişiyi (Cehennem'den) azat eder." (Buhari,Müslim,Tirmizi)

Bu ay'da Cennetin kapıları açılır, Cehennem'in kapıları kapatılır. Şeytanlar zincire vurulur ve Rahmet kapıları açılır.

- **ORUÇ HK;**

الحديث :مَنْ صَامَ رَمَضَانَ إِيمَانًا وَاحْتِسَابًا غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ

HADİS-İ ŞERÎF; Kim, faziletine inanarak ve mükâfatını Allah'tan bekleyerek Ramazan-ı Şerîf orucunu tutarsa, geçmiş günahları bağışlanır."

الحديث : مَنْ صَامَ يَوْمًا فِي سَبِيلِ اللَّهِ بَعُدَتْ مِنْهُ النَّارُ مَسِيرَةَ مِائَةِ عَامٍ

HADİS-İ ŞERÎF; "Kim ki Allah yolunda 1 gün oruç tutarsa; Cehennem'den 100 yıllık yol miktarı uzaklaştırır."

الحديث : الصِّيَامُ جُنَّةٌ ، فَإِذَا كَانَ أَحَدُكُمْ صَائِمًا ، فَلَا يَرْفُثْ وَلَا يَجْهَلْ ، فَإِنْ امْرُؤٌ قَاتَلَهُ أَوْ شَاتَمَهُ فَلْيَقُلْ : إِنِّي صَائِمٌ ، إِنِّي صَائِمٌ " (رواه مَالِك والشيخان عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ)

HADİS-İ ŞERÎF; "Oruç kalkandır. Biriniz oruç tuttuğu gün kötü söz söylemesin ve kavga etmesin. Şayet biri kendine kötü söz söyler veya çatarsa "ben oruçluyum" desin.

الحديث : مَنْ صَامَ يَوْماً فِي سَبِيلِ اللَّهِ بَعَّدَ اللَّهُ وَجْهَهُ عَنْ النَّارِ سَبْعِينَ خَرِيفًا

HADİS-İ ŞERÎF; "Kim Allah yolunda olduğu halde bir gün oruç tutarsa Cenab-ı Hakk 70 yıl onu cehennemden uzaklaştırır".

HURMA İLE İFTAR HK;

وَتَعْجِيلُ الْإِفْطَارِ وَتَأْخِيرُ السُّحُورِ مِنَ السُّنَنِ . قَدْ بَالَغَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي هَذَا الْبَابِ

وَالْإِفْطَارُ بِالتَّمْرِ سُنَّةٌ وَيَقْرَأُ وَقْتَ الْإِفْطَارِ هَذَا الدُّعَاءَ : ذَهَبَ الظِّمَاءُ وَابْتَلَّتِ الْعُرُوقُ وَثَبَتَ الْأَجْرُ إِنْ شَاءَ اللَّهُ تَعَالَى.

İftar'da acele edip, Sahur'u tehir etmek (geciktirmek) Sünnetlerdendir.

Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz bu hususta mübalağa etmiştir. (Çok dikkat etmişler, hassas davranmışlardır.)

Hurma ile iftar etmek sünnettir.

İftar vakti şu duayı okur; "**Susuzluk gitti, damarlar ıslandı, sevap sabit oldu inşallah**" (Ebu Dâvûd)

الحديث : " إِذَا أَفْطَرَ أَحَدُكُمْ فَلْيُفْطِرْ عَلَى تَمْرَةٍ فَإِنَّهُ بَرَكَةٌ "

HADİSİ ŞERİF; Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz buyurdular ki; "Sizden biriniz iftar ettiği zaman Hurma ile iftar etsin. Çünkü hurma berekettir**." (Tirmizî, Ebû Davûd)**

الحديث : " أَكْرِمُوا عَمَّتَكُمُ النَّخْلَةَ فَإِنَّهَا خُلِقَتْ مِنْ بَقِيَّةِ طِينَةِ آدَمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ "

HADİSİ ŞERİF; Rasulüllah (s.a.v.) Efendimiz buyurdu ki; "Hurma halanıza hürmet edin. Çünkü Hurma Âdem a.s. toprağının kalanından yaratılmıştır**." (Müsned-ü Ebû Ya'lâ,Deylemî)**

(**Not:** Nahle (Hurma ağacı) lügat itibariyle elekten geriye kalan demektir. Hurma ağacı ile İnsan arasında çok benzerlikler vardır. İkisinde de erkeklik dişilik vardır. İkisi de kafası (üst tarafı) kesildiğinde ölür. İnsan ırkı gibi hurmanın çeşitlerinin renkleri farklıdır. Suya ihtiyacı aynıdır. İnsan ömrü kadar yaşar. Yavrulaması da ortalama insanınkine benzer.)

İFTAR ETTİRMEK;

وَمَنْ فَطَّرَ فِيهِ صَائِمًا كَانَ لَهُ مَغْفِرَةً لِذُنُوبِهِ وَعِتْقَ رَقَبَتِهِ مِنَ النَّارِ كَانَ لَهُ مِثْلَ أَجْرِهِ مِنْ غَيْرِ أَنْ يَنْتَقِصَ مِنْ أَجْرِهِ شَيْءٌ

HADİS-İ ŞERÎF; "Kim bu ayda bir oruçluyu iftar ettirirse; onun günahları için mağfirete sebep olur, cehennemden azat edilmesine sebep olur. Oruçlunun sevabından bir şey eksilmeksizin kendi için de sebep olur." (C.1 M.45)

وَمَنْ خَفَّفَ عَنْ مَمْلُوكِهِ فِيهِ غَفَرَ اللَّهُ لَهُ وَأَعْتَقَهُ مِنَ النَّارِ .

" وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا دَخَلَ شَهْرُ رَمَضَانَ أَطْلَقَ كُلَّ أَسِيرٍ وَأَعْطَى كُلَّ سَائِلٍ ".(ج ١ م ٤٥)

"Kim bu ayda kölelerinin (işçilerinin, çalışanlarının) işlerini hafifletirse; Hz. Allah onu bağışlar ve Cehennem 'den azat eder."

"**Hadis-i Şerîf;** Rasulüllah Efendimiz Ramazan-ı Şerîf ayı girdiği zaman bütün esirleri salıverir ve her isteyenin isteğini yerine getirirdi." (Beyhakî)

الحديث : كُلُّ عَمَلِ ابْنِ آدَمَ لَهُ إِلاَّ الصَّوْمَ فَإِنَّهُ لِي وَأَنَا أَجْزِي بِهِ (صحيح البخاري)

HADİS-İ ŞERÎF; "İnsanoğlu'nun bütün amellerinin karşılığı kendisine verilecektir. Oruç müstesnâ. Onun ecrini ancak ben veririm"

الحديث : لا يَصُومُ عَبْدٌ يَوْمًا فِي سَبِيلِ اللَّهِ إِلا بَاعَدَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ بِذَلِكَ الْيَوْمِ وَجْهَهُ عَنِ النَّارِ سَبْعِينَ خَرِيفًا (كنز العمال)

- **HADİS-İ ŞERÎF; "Ancak bir kulun Allah yolunda -fisebilillah üzere- tuttuğu bir gün oruç, o bir günlük oruç sebebiyle, O kimseyi Cenâb-ı Hak Yetmiş sene Cehennemden uzaklaştırdı"**

الحديث : مَنْ فَطَّرَ صَائِمًا كَانَ لَهُ مِثْلُ أَجْرِهِ وَلَا يَنْقُصُ مِنْ أَجْرِهِ شَيْءٌ وَمَنْ جَهَّزَ غَازِيًا فِي سَبِيلِ اللهِ كَانَ لَهُ مِثْلُ أَجْرِهِ وَلَا يَنْقُصُ مِنْ أَجْرِهِ شَيْءٌ (المعجم الكبير للطبراني 5 – 257)

- **HADİS-İ ŞERÎF; "Kim bir oruçluya iftar ettirirse, Oruçlunun ecrinden hiçbir şey eksiltilmeksizin, noksanlaştırılmaksızın oruçlunun ecrinin misli, aynısı o kimseye verilir. Bir gaziyi, Allah yolunda mücadele eden, hizmet eden bir kimsenin ihtiyaçlarını donatırsa, onun ihtiyaçlarını giderirse, techiz ederse, (O hizmet eden hocamızın, talebemizin) ecrinin misli noksanlaştırılmaksızın, azaltılmaksızın o techiz eden kimse için de vardır.**

YURTLARDAKİ İBADETİN SEVABI;

الحديث : لا تَفْعَلْ ، فَإِنَّ مَقَامَ أَحَدِكُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَفْضَلُ مِنْ صَلاتِهِ فِي بَيْتِهِ سَبْعِينَ عَامًا . أَلا تُحِبُّونَ أَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَكُمْ وَيُدْخِلَكُمُ الْجَنَّةَ ؟ اُغْزُو فِي سَبِيلِ اللَّهِ . مَنْ قَاتَلَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فُوَاقَ نَاقَةٍ وَجَبَتْ لَهُ الْجَنَّةُ (جامع الصغير)

- Ashab-ı Kiram'dan bir zât sefer halindeyken bir vadi görüyor. Güzel bir vadi. Çok hoşuna gidiyor, içinden geçiriyor; "**Ben burayı mesken edineyim -ibadet etme maksadıyla- burada yaşayayım.**" Bu arzusunu Rasülullah Efendimiz (sallallahü aleyhi ve sellem)'e arz etmiş. Sevgili Peygamberimiz (sallallahü aleyhi ve sellem) buyurmuşlar ki; "**Böyle yapma. Arzu ettiğin şeyi yapma. Sizden birinin fisebilillah, Allah yolundaki makamı, o hizmet mahalleriniz kendi evinde kıldığı yetmiş senelik namazdan daha faziletlidir**." İşte Allah yolunda hizmetin kıymeti.
  "**Allah'ın sizin günahlarınızı affetmesini, mağfiret etmesini, sizi cennetine koymasını sevmez misiniz? O halde; Allah yolunda, fisebilillah mücadele edin,"** hizmet edin. "**Kim fisebilillah üzere, Allah yolunda mücadele ederse, hizmet ederse, deve sağılacak kadar aralıkta**" Ashab-ı Kiram ne demek olduğunu çok iyi biliyor. Devenin sütü sağılacak kadar kim Allah yolunda, fisebilillah üzere hizmet ederse, mücadele ederse "**Ona cennet vacip olur**."

KADİR GECESİ HK;

وَلَيْلَةُ الْقَدْرِ فِي هَذَا الشَّهْرِ خُلاَصَةُ هَذَا الشَّهْرِ وَزُبْدَتُهُ فَهُوَ بِمَنْزِلَةِ اللُّبِّ وَهَذَا الشَّهْرُ بِمَنْزِلَةِ قِشْرِهِ فَمَنْ مَرَّ عَلَيْهِ هَذَا الشَّهْرُ وَهُوَ مُتَلَبِّسٌ بِالْجَمْعِيَّةِ وَصَارَ مَحْظُوظًا مِنْ خَيْرَاتِهِ وَبَرَكَاتِهِ يَكُنْ مُوَفَّقًا لِجَمْعِيَّةِ تَمَامِ السَّنَةِ وَيَفُوزُ بِالْخَيْرَاتِ وَالْبَرَكَاتِ فِيهَا

<u>MEKTUBATI ŞERÎFE;</u> Bu ay 'da Kadir Gecesi; bu ay 'ın hulasası, özüdür. Bu ay kabuk ise, Kadir Gecesi içi, çekirdeği menzilesindedir. Kim ki kendisine bu ay, derli toplu olduğu halde uğrarsa, Hayr ve bereketlerinden nasiplenirse; Senenin tamamında derli toplu olmaya muvaffak olur ve hayr ve bereketleri (senenin tamamında) elde eder. (C.1. M.162)

الحديث : إِنَّ اللهَ تَعَالَى وَهَبَ لاِمَّتِي لَيْلَةَ الْقَدْرِ ولَمْ يُعطِها مَنْ كَانَ قَبْلَهُمْ (كنز العمال)

- **HADİSİ ŞERİF; "Cenâb-ı Hak ümmetime leyle-i kadri hibe etti. Onu sizden evvelkilere, öncekilere hiç kimseye vermedi."**

الحديث : إِنَّ الْمَلاَئِكَةَ تِلْكَ اللَّيْلَةَ فِي الْأَرْضِ أَكْثَرُ مِنْ عَدَدِ الْحَصَى (كنز العمال)

- **HADİSİ ŞERİF; "Bu gecede, leyle-i kadir de melekler yeryüzünde, arz üzerinde çakıl taşlarının adedinden daha fazladır."**

- **Hz. Üstazımız; "Melâike-i Kiram cemaati âlem-i ervahtan ileri olan âlem-i emri göremezler, seyredemezler. Görmeye çok meraklıdırlar."** -Çok görmek isterlermiş.- **"Ancak leyle-i kadirde letâifini füyüzât-ı ilâhi ile nurlandıran müminlerin kalplerinden"** -kadir gecesinde füyüzât-ı ilâhi ile letâifini dolduran müminlerin kalplerine nazar ederek- **"Hz. Mevla'nın zatının, sıfatının, esmasının ve ef'alinin envârını"** -nurlarını- **"seyretmek için yeryüzüne inerler. Kadir, darlık manasına olup bu gecede bütün melâike cemaatinin yeryüzüne nüzülü ile yeryüzü dar olduğundan kadir denmiştir."** (Ziya Sunguroğlu'nun Notları Sf 24)

İTİKÂF;

- اَلْاِعْتِكَافُ ، تَفْرِيغُ الْقَلْبِ عَنْ شُغْلِ الدُّنْيَا، وَتَسْلِيمُ النَّفْسِ إِلَى الْمَوْلَى (التعريفات ص31)
- **"Kalbi dünya meşgalelerinden boşaltmaktır. Ve nefsi Mevla'ya, Cenâb-ı Hakk'a teslim etmektir."**

- أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، كَانَ يَعْتَكِفُ الْعَشْرَ الْاَوَاخِرَ مِنْ رَمَضَانَ حَتَّى تَوَفَّاهُ اللَّهُ، ثُمَّ اعْتَكَفَ أَزْوَاجُهُ مِنْ بَعْدِهِ صحيح البخاري (3 – 48)

- **"Peygamber Efendimiz (sallallahü aleyhi ve sellem) irtihal edinceye kadar Ramazan-ı Şerif'in son on gününde itikâfa girmişler. Rasülullah Efendimiz (sallallahü aleyhi ve sellem)'den sonra da ezvâc-ı mutahharat, onlar da irtihallerine kadar itikâfa girmeye hep devam etmişler, terk etmemişler."**

AREFE GÜNÜ;

الحديث : أَفْضَلُ الدُّعَاءِ دُعَاءُ يَوْمِ عَرَفَةَ (موطا مالك)

- "**En faziletli dua; Arefe günü yapılan duadır**"

الحديث : مَنْ فُتِحَ لَهُ مِنْكُمْ بَابُ الدُّعَاءِ فُتِحَتْ لَهُ أَبْوَابُ الرَّحْمَةِ (سنن الترمذي)

- **"Kendisine Dua kapısı açılana rahmet kapıları da açılmış olur."**

الحديث : مَنْ حَضَرَ مَجْلِسَ الْعِلْمِ فِي يَوْمِ عَرَفَةَ خَاضَ فِي رَحْمَةِ اللهِ وَ اسْتَغْفَرَ لَهُ الْعَرْشُ وَالْكُرْسِيُّ وَمَا فِيهِمَا مِنَ الْمَلَائِكَةِ وَ لَا يَقُومُ مِنْ مَجْلِسِهِ اِلَّا مَغْفُورًا لَهُ (تفجير التسنيم ص 170)

- "**Arefe günü ilim meclisinde bulunan; Allah'ın rahmetine dalan kimseye Arş, Kürsî ve onun arasındakiler, melekler o kimselere istiğfar ederler ve kalktıklarında da mağfiret olunmuş olarak kalkarlar.**"

ORUCUN FAZİLETİ, NEVİ'LERİ VE HÜKÜMLERİ

Arapça 'da "savm ve sıyam" kelimeleri ile ifade edilen oruç, lügatte; "Nefsi meylettiği şeylerden imsak etmek yani kendini tutmak" demektir.[1]

Şer'i şerifte ise;

تَرْكُ الْاَكْلِ وَ الشُّرْبِ وَ الْجِمَاعِ مِنَ الصُّبْحِ اِلَى الْمَغْرِبِ

"İkinci fecirden başlayarak güneşin batışına kadar yemekten, içmekten ve beşeri münasebetten kendini tutmak, uzak durmak" demektir.[2]

Oruç öteden beri tatbik edilegelen bir kânun-i ilâhîdir. İnsanlığın terbiyesi ve ahlakının güzelleşmesi noktasından oruca büyük bir ihtiyaç ve oruç tutmakta hesapsız menfaatler vardır.

Oruç sayesinde nefsin arzu ve isteklerine hâkim olmak melekesi kazanılır. Günahlardan, tehlikelerden sakınılıp takvâ mertebesine erilir. Zirâ oruç, nefsin hevâsını kırar, azgınlıktan, kötülüklerden men eder. Hayatın lezzetini tattırır.

Oruç tutmayan insanlar, nefsin arzu ve istekleri önünde bir oyuncak gibi yuvarlanıp kıvranırlar. Oruç tutanlar ise bilakis bunlara hâkim olur, kendini zabtetmesini ve nefsini de lüzumuna göre kullanmasını bilir. Bunun için Peygamber Efendimiz (aleyhissalâtü vesselâm) nefisleri azgın olanlar hakkında;

فَعَلَيْهِ بِالصَّوْمِ فَاِنَّ الصَّوْمَ لَهُ وَجَاءٌ

"Oruç tutsun, çünkü orucun büyük tesiri vardır."[3] buyurmuştur.

Oruç tutmayan sabretmesini bilemez. Hele refah içinde yaşayanlar, hiç oruç da tutmazlarsa bütün hürriyetlerini nefislerine kaptırırlar, haram-helal

[1] Elmalılı, Hak Dini Kur'an Dili, Bakara Sûresi 183. Âyet-i Kerîme'nin Tefsirinden
[2] Molla Hüsrev, Dürer'ul-Hukkâm, s:196
[3] Sünen-i Ibn-i Mâce, Fazlü'n-Nikâh, h.1846

seçemezler. Nihayet nefislerine zulmederler, akıl, vicdân, din ve îmâna aykırı olarak nefislerini telef eylerler. Böyle nefislerinin esîri olanlar, o kadar sabırsız ve o kadar açgözlü olurlar ki bir gün aç kalmakla hemen ölüverecekle-rini zannederler ve orucu zararlı bir şey gibi düşünürler. Halbûki orucun ruh için olduğu kadar mide ve bedenin sıhhati için de birçok faydaları vardır.

Oruç tutarak kalınacak az bir açlık ile uzun âhiret açlıklarının önüne geçilecek ve büyük müjdelere erişilecektir. Nitekim Hadîs-i Şerîf'te;

اَلصَّوْمُ جُنَّةٌ مِنَ النَّارِ

"Oruç, ateşten koruyan bir kalkandır."[4] buyurulmuştur.

Orucun farz kılınmasının asıl hikmeti, Allah'ın emrine uyarak kulluk zevkini tatmak ve rûhu riyadan temizleyerek ihlâsı artırmak, kendini ilâhî muhafazaya ulaştırmak için nefsiyle mücâhede etmektir. Hadis-i kudsîde;

اَلصَّوْمُ لِى وَ اَنَا اَجْزِى بِهِ

"Oruç benim içindir ve onun mükâfâtını ancak ben veririm."[5] buyurulmuştur.[6]

Dinimiz, orucu İslâm'ın ana rükünlerinden ve bedenle yerine getirilen bir ibadet kılmıştır. Kur'ân-ı Kerîm, geçmiş ümmetlere orucun farz olduğunu bildirdiği gibi Ümmet-i Muhammed'e de farz olduğunu beyan etmiştir.

Cenâb-ı Hak, Bakara Sûresinin yüz seksen üçüncü Âyet-i Kerîmesinde bu hususu şöyle beyan etmiştir;

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ

"Ey bütün iman edenler! Üzerlerinize oruç yazıldı, nitekim sizden evvelkilere yazılmıştı gerek ki korunursunuz."

İslam'ın beş temel üzerine binâ kılındığını ifade eden Hadîs-i Şerîf'te İslam'ın şartları; "Kelime-i şehadet getirmek, namaz kılmak, oruç tutmak,

[4] Sünen-i Tirmizî, Fazlü's-Savm, h.764
[5] Sünen-i Tirmizî, Fazlü's-Savm, h.764
[6] Elmalılı, Hak Dini Kur'an Dili, Bakara Sûresi 183. Âyet-i Kerîme'nin Tefsirinden (Hulasa)

zekât vermek ve hacca gitmek." olarak bildirilmiştir. Peygamber efendimizin Mekke-i Mükerreme'den Medine-i Münevvere'ye hicret etmesinden sonra her ayda üç gün, bir de yevm-i Âşûra'da oruç tutmak tatavvuan (nafile olarak) emrolunmuştu ki; buna savm-i evvel tabir olunur. Hicret-i seniyyeden bir buçuk sene sonra tahvil-i kıbleyi (kıblenin değişmesini) müteakib Şa'bân-ı Şerîfin onunda Ramazan-ı Şerîf orucu farz kılınmıştır.[7]

İsmail Hakkı Bursevî Hazretleri bu Âyet-i Kerîmenin tefsirinde şöyle buyurmuştur:

وَالصِّيَامُ فِى الشَّرِيعَةِ هُوَ الْاِمْسَاكُ نَهَارًا مَعَ النِّيَّةِ مِنْ اَهْلِهِ عَنِ الْمُفْطِرَاتِ الْمَعْهُودَةِ الَّتِى هِىَ مُعَظَّمُ مَا تَشْتَهِيهِ الْاَنْفُسُ وَهَذَا صَوْمُ عَوَامِّ الْمُؤْمِنِينَ وَاَمَّا صَوْمُ الْخَوَاصِّ فَالْاِمْسَاكُ عَنِ الْمَنْهِيَّاتِ وَاَمَّا صَوْمُ اَخَصِّ الْخَوَاصِّ فَالْاِمْسَاكُ عَمَّا سِوَى اللهِ تَعَالَى

"Şeriatte oruç; ehil olan kişinin gündüzleyin oruç niyeti ile kendisini nefsin arzu ettiklerinin en büyüğü olan muftırâttan (yemek, içmek vs. orucu bozan şeylerden) tutmasıdır. Bu avâmmın orucudur. Havassın orucu ise bu sayılanlarla birlikte kişinin kendisini menhiyâttan uzak tutmasıdır. Ehassu'l-havâssın orucu ise kişinin kendisini mâsivâllah'a yönelmekten alıkoymasıdır."[8]

Peygamber Efendimiz (sallallahü aleyhi ve sellem) orucun fazilet ve hikmetiyle alakalı bir Hadîs-i Şerîflerinde şöyle buyurmuşlardır;

كُلُّ عَمَلِ ابْنِ آدَمَ يُضَاعَفُ، الْحَسَنَةُ عَشْرُ أَمْثَالِهَا إِلَى سَبْعِمِائَةِ ضِعْفٍ. قَالَ اللهُ تَعَالَى عَزَّ وَ جَلَّ: إِنَّ الصَّوْمَ فَإِنَّهُ لِى وَأَنَا أَجْزِى بِهِ يَدَعُ شَهْوَتَهُ وَطَعَامَهُ مِنْ أَجْلِي: لِلصَّائِمِ فَرْحَتَانِ، فَرْحَةٌ عِنْدَ فِطْرِهِ، وَفَرْحَةٌ عِنْدَ لِقَاءِ رَبِّهِ، وَلَخُلُوفُ فَمِهِ أَطْيَبُ عِنْدَ اللهِ مِنْ رِيحِ الْمِسْكِ

"Âdemoğlunun her amelinin karşılığı kat kat verilir. Bir iyiliğe on mislinden yedi yüz misline kadar sevap verilir. Allahü Teâla:

[7] Elmalılı, Hak Dini, Kur'an Dili, Bakara Sûresi 183. Âyet-ı Kerîmenin Tefsirinden
[8] İ. Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyân, Bakara Sûresi 183. Âyet-i Kerîmenin Tefsirinden

"Muhakkak oruç benim içindir. Onun mükâfatını da ben veririm. Oruçlu şehvetini ve yemesini benim için terk eder. Oruçlu için iki sevinme vakti vardır: Bir iftar ettiğinde sevinir. Bir de Rabbine kavuştuğunda. Şüphesiz ki, oruçlunun ağzının kokusu Allah katında misk kokusundan daha iyidir."[9]

Böylesine mühim bir ibadet olan ve birçok hikmetleri hâvi bulunan Oruç ibadeti esnasında kişi, tüm bu hususların farkında olarak orucuna zarar verebilecek her türlü amelden kendini muhafaza etmeye çalışmalıdır. Sadece yeme-içme gibi hususlarda değil, Allâhü Teâlâ'nın razı olmadığı her hususta nefsiyle mücadele edip orucu bir kalkan gibi nefsinin karşısına dikmelidir. Harama bakmak, yalan söylemek, gıybet etmek gibi günahlardan uzak durmaya gayret göstererek bütün uzuvlarını muhafaza etmeli, hatta kalbini dahi sağlam tutarak daima Allah (celle celalühü)'nün zikri ile meşgul olmalıdır.

Peygamber Efendimiz (sallallahü aleyhi ve sellem) bu hususla alakalı olarak buyurmuşlardır ki;

اَلصِّيَامُ جُنَّةٌ فَلَا يَرْفَثْ وَلَا يَجْهَلْ وَإِنِ امْرُؤٌ قَاتَلَهُ أَوْ شَاتَمَهُ فَلْيَقُلْ إِنِّي صَائِمٌ - مَرَّتَيْنِ - وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَخُلُوفُ فَمِ الصَّائِمِ أَطْيَبُ عِنْدَ اللهِ تَعَالَى مِنْ رِيحِ الْمِسْكِ يَتْرُكُ طَعَامَهُ وَشَرَابَهُ وَشَهْوَتَهُ مِنْ أَجْلِي اَلصِّيَامُ لِي وَأَنَا أَجْزِي بِهِ وَالْحَسَنَةُ بِعَشْرِ أَمْثَالِهَا

"Oruç bir kalkandır. Oruçlu kötü (kem) söz söylemesin. Cahillik etmesin. Kendisiyle münakaşa etmek isteyene iki defa "Ben oruçluyum" desin (ve ona uymasın). Nefsim yed-i kudretinde olan Allah'a yemin ederim ki; oruçlunun ağız kokusu Allah katında misk kokusundan daha hoştur. (Allâhü Teâlâ) "O yemesini, içmesini ve şehvetini benim için terk ediyor. Oruç benim içindir. O orucun ecrini ben vereceğim" (buyurur). Hâlbuki ibadetlerin hepsi on misliyle ödenmektedir."[10]

İmâm-ı Gazâli Hazretleri Bidâyetü'l-Hidâye isimli eserinde şöyle buyuruyor;

[9] Sahîh-i Müslim, Kitabü's-Sıyam, h.1151
[10] Sahîh-i Buhârî, Bâb-u Fazli's-Savm, h.1894

"Tam ve kâmil bir oruç; göz, kulak, dil, el, ayak ve diğer bütün organlarını Allah'ın yasak kıldığı şeylerden korumakla tutulan oruçtur.

Oruçluyken gözünü harama bakmaktan, dilini haram ve faydasız şeyler konuşmaktan, kulağını Allah'ın haram kıldığı şeyleri dinlemekten korumak icap eder.

Orucu sadece yiyip içmeyi ve cinsî alakayı kesmekten ibaret zannetme, Peygamber Efendimiz (sallallahü aleyhi ve sellem) şöyle buyuruyor;"

كَمْ مِنْ صَائِمٍ لَيْسَ لَهُ مِنْ صِيَامِهِ اِلاَّ الْجُوعُ وَ الْعَطَشُ

"Nice oruç tutanlar vardır ki, onların oruçları sadece açlık ve susuzluktan ibarettir."[11]

مَنْ لَمْ يَدَعْ قَوْلَ الزُّورِ وَ الْعَمَلَ بِهِ فَلَيْسَ لِلَّهِ حَاجَةٌ اَنْ يَدَعَ طَعَامَهُ وَ شَرَابَهُ

"Kim yalanı ve yalanla iş yapmayı terk etmezse, bilsin ki onun yeme ve içmeyi terk etmesine Allah'ın ihtiyacı yoktur." [12]

Oruç kalkan olduğu gibi günahlara keffarettir. Resûlullâh (sallallahü aleyhi ve sellem) Efendimiz, Ebû Saîd el-Hudri (r.a.)'den rivayet edilen Hadîs-i Şerîfte buyurmuşlardır ki:

مَا مِنْ عبْدٍ يَصُومُ يَوماً فِي سَبِيلِ اللهِ إِلَّا بَاعَدَ اللَّهُ بِذَلِكَ الْيَوْمِ وَجْهَهُ عَنِ النَّارِ سَبْعِينَ خَرِيفاً

"Allah rızası için bir gün oruç tutan kimseyi Allâhü Teâlâ, bu bir günlük oruç sebebiyle cehennem ateşinden yetmiş yıl uzak tutar."[13]

Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayet olunan diğer bir Hadîs-i Şerîf'te ise;

مَنْ صَامَ يَوماً فِي سَبِيلِ اللهِ تَعَالَى جَعَلَ اللَّهُ بَيْنَهُ وَبَيْنَ النَّارِ خَنْدَقاً كَمَا بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْاَرْضِ

"Kim Allahü Teâla yolunda bir gün oruç tutsa, Allah onunla ateş ara-

[11] Gazâli, Bidayetu'l-Hidaye, s.100
[12] Gazâli, Bidayetu'l-Hidaye, s.100
[13] Sahih-i Müslim, Kitabu's-Siyam, h.1153

sına, genişliği sema ile arz arası kadar olan bir hendek kılar"[14] buyurmuştur.

Orucun insana kazandıracağı mükâfatı da şöyle izah etmişlerdir;

إِنَّ فِي الْجَنَّةِ بَابًا يُقَالُ لَهُ الرَّيَّانُ، يَدْخُلُ مِنْهُ الصَّائِمُونَ يَوْمَ القِيَامَةِ، لاَ يَدْخُلُ مِنْهُ أَحَدٌ غَيْرُهُمْ، يُقَالُ: أَيْنَ الصَّائِمُونَ؟ فَيَقُومُونَ لاَ يَدْخُلُ مِنْهُ أَحَدٌ غَيْرُهُمْ، فَإِذَا دَخَلُوا أُغْلِقَ فَلَمْ يَدْخُلْ مِنْهُ أَحَدٌ

"Cennette reyyân denilen bir kapı vardır ki, kıyamet günü oradan ancak oruçlular girecek, onlardan başka kimse giremeyecektir. Oruçlular nerede? diye çağrılır. Onlar da kalkıp girerler ve o kapıdan onlardan başkası asla giremez. Oruçlular girince o kapı kapanır ve bir daha oradan kimse girmez."[15]

ORUCUN NEVİ'LERİ

Oruçlar: Farz, vacib, nafile ve mekruh nevi'lerine ayrılır. Farz ve vacib oruçlar da muayyen ve gayr-i muayyen kısımlara ayrılır.

a) Farz Oruç

Ramazan ayı orucu muayyen bir farzdır. Ramazan-ı Şerîf ayına ait kazaya kalan oruçlarla keffâret olarak tutulacak oruçlar da gayr-i muayyen birer farzdır. Bunlar eyyam-ı menhiyye'nin haricinde istenilen günlerde tutulabilir.

Ramazan-ı Şerîf orucu Hicret-i Nebeviye'den bir buçuk sene sonra Şaban-ı Şerîf'in onuncu günü farz kılınmıştır. Bunun farziyyeti kitap, sünnet ve icma ile sabit; ezcümle كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ Âyet-i Kerîmesi buna delalet etmektedir.[16]

Cenâb-ı Hak şöyle buyuruyor;

شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنْزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ هُدًى لِلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ مِنَ الْهُدَى وَالْفُرْقَانِ فَمَنْ شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ

[14] Sünen-i Tirmizî, Fazlı's-Savm-i fî sebîlillah, h.1624
[15] Sahîh-i Buhârî, Riyâü's-Sâimîn, h.1896
[16] Ö. N. Bilmen, Büyük İslam İlmihali, s.314

"O Şehr-i Ramazan ki -insanları irşad için- furkan ve hidayetten ibaret olan beyyineler halinde Kur'an kendisinde indirildi. Onun için sizden her kim bu ayı müşahede ederse -yani mukîm olursa- oruç tutsun..."[17]

Ramazan kelimesinin manası ile alakalı iki kavil vardır: "Birisi Mücahid (rh.)'tan rivayet edildiğine göre "Ramazan" Allâhü Teâlâ'nın isimlerinden bir isimdir. "Şehr-i Ramazan" demek "Şehrullah" demektir. İkinci kavle göre "Receb" ve "Şa'ban" gibi hususi bir ay ismidir.[18]

"Ramazan" isminin lügat manasında; temizlik, yakmak ve keskinlik manaları mevcuttur. "Ramazan"; yaz sonunda yağıp yeryüzünü tozdan temizleyen yağmur manasına gelir. Bu yağmur yeryüzünü temizlediği gibi Şehr-i Ramazan da ehl-i imanı günahlardan yıkayıp kalplerini temizler. Yine kızgın yerde, yalın ayak yürümek sebebiyle, yanmak manasına gelir. Bu ayda çekilen açlık, susuzluk ve ızdırap sebebiyle Cenâb-ı Hak, kulunun günahlarını yakar. Diğer bir manası da kılıcı inceltip keskinleştirmek için iki taş arasına koyup dövmektir. Her türlü kötülük ile bezenmiş olan nefis, bu ayda tutulan oruç ve yapılan diğer ibadetler ile terbiye edilir."[19]

Cenâb-ı Hakk'ın, dünya ve ahiret saadetinin yollarını göstermek üzere bütün insanlığa ikram ettiği Kur'an-ı Azîmü'ş-şân, bu ayda nazil olmaya başladığı için Ramazan-ı Şerîf ayı çok kıymetli, şerefli ve mübarek bir aydır.

Bu ayın fazileti ile alakalı Selman-ı Fârisî (r.a)'ın naklettiği bir Hadîs-i Şerîf'te şöyle buyrulmuştur;

خَطَبَنَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي آخِرِ يَوْمٍ مِنْ شَعْبَانَ فَقَالَ: يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ أَظَلَّكُمْ شَهْرٌ عَظِيمٌ مُبَارَكٌ شَهْرٌ فِيهِ لَيْلَةٌ خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ شَهْرٍ، شَهْرٌ جَعَلَ اللَّهُ صِيَامَهُ فَرِيضَةً ، وَقِيَامَ لَيْلِهِ تَطَوُّعًا ، مَنْ تَقَرَّبَ فِيهِ بِخَصْلَةٍ مِنَ الْخَيْرِ كَانَ كَمَنْ أَدَّى فَرِيضَةً فِيمَا سِوَاهُ ، وَمَنْ أَدَّى فَرِيضَةً فِيهِ كَانَ كَمَنْ أَدَّى سَبْعِينَ فَرِيضَةً فِيمَا سِوَاهُ ، وَهُوَ شَهْرُ الصَّبْرِ، وَالصَّبْرُ ثَوَابُهُ الْجَنَّةُ ، وَشَهْرُ الْمُوَاسَاةِ ، وَشَهْرٌ يُزَادُ فِي رِزْقِ الْمُؤْمِنِ فِيهِ، مَنْ فَطَّرَ فِيهِ صَائِمًا كَانَ مَغْفِرَةً

[17] Bakara Sûresi, Âyet 185
[18] Elmalılı, Hak Dini Kur'an Dili, Bakara Sûresi 185. Âyet-i Kerimenin Tefsirinden
[19] Elmalılı, Hak Dini Kur'an Dili, Bakara Sûresi 185. Âyet-i Kerimenin Tefsirinden

لِذُنُوبِهِ ، وَعِتْقَ رَقَبَتِهِ مِنَ النَّارِ ، وَكَانَ لَهُ مِثْلُ أَجْرِهِ مِنْ غَيْرِ أَنْ يَنْقُصَ مِنْ أَجْرِهِ شَيْءٌ ، قَالُوا يَا رَسُولَ اللهِ لَيْسَ كُلُّنَا يَجِدُ مَا يُفَطِّرُ الصَّائِمَ ، قَالَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : يُعْطِي اللَّهُ هَذَا الثَّوَابَ مَنْ فَطَّرَ صَائِمًا عَلَى تَمْرَةٍ أَوْ شَرْبَةِ مَاءٍ أَوْ مَذْقَةِ لَبَنٍ ، وَهُوَ شَهْرٌ أَوَّلُهُ رَحْمَةٌ وَأَوْسَطُهُ مَغْفِرَةٌ وَآخِرُهُ عِتْقٌ مِنَ النَّارِ ، مَنْ خَفَّفَ عَنْ مَمْلُوكِهِ فِيهِ غَفَرَ اللَّهُ لَهُ وَأَعْتَقَهُ مِنَ النَّارِ وَاسْتَكْثِرُوا فِيهِ مِنْ أَرْبَعِ خِصَالٍ : خَصْلَتَيْنِ تُرْضُونَ بِهِمَا رَبَّكُمْ وَخَصْلَتَيْنِ لَا غِنَاءَ بِكُمْ عَنْهُمَا ، فَأَمَّا الْخَصْلَتَانِ اللَّتَانِ تُرْضُونَ بِهِمَا رَبَّكُمْ : فَشَهَادَةُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَتَسْتَغْفِرُونَهُ ، وَأَمَّا الْخَصْلَتَانِ اللَّتَانِ لَا غِنَاءَ بِكُمْ عَنْهُمَا : فَتَسْأَلُونَ اللهَ الْجَنَّةَ وَتَعُوذُونَ بِهِ مِنَ النَّارِ ، وَمَنْ سَقَى صَائِمًا سَقَاهُ اللَّهُ مِنْ حَوْضِي شَرْبَةً لَا يَظْمَأُ حَتَّى يَدْخُلَ الْجَنَّةَ

Resûlullâh (sallallahü aleyhi ve sellem) Şaban ayının son gününde bize hutbe irad ederek şöyle buyurdu:

"Ey insanlar! Sizi büyük ve mübarek bir ay gölgeledi. O ay içerisinde bir gece vardır ki bin aydan daha hayırlıdır. O öyle bir aydır ki, Allah orucunu farz, gece ibadetini nafile kıldı. O ay içerisinde bir hayır işleyen, diğer aylarda bir farzı işlemiş gibi olur. O ayda bir farz işleyen diğer aylarda yetmiş farz işlemiş gibi olur. O sabır ayıdır. Sabrın sevabı ise cennettir. O yardımlaşma ayıdır. O ayda mü'minin rızkı bereketlendirilir. Ramazan'da kim bir oruçluyu iftar ettirirse günahlarının mağfiret olunmasına, cehennemden azâd olmasına sebep olur ve oruçlunun sevabından hiçbir şey eksiltilmeksizin onun sevabı kadar sevap alır."

Ashab-ı Kirâm; "Ya Rasûlellah! Hepimiz oruçluyu iftar ettirecek şeyi bulamıyoruz" dediler.

Rasül-ü Ekrem (sallallahü aleyhi ve sellem); "Allah, bu sevabı oruçluya bir hurma ile veya bir içim su yahut bir yudum süt ile iftar ettirene de verir. Ramazan ayı öyle bir aydır ki; evveli rahmet, ortası mağfiret ve sonu cehennemden kurtuluştur. Bu ayda hizmetçisinin yükünü hafif-

leteni, Allâhü Teâlâ affeder ve cehennemden kurtarır. Ramazan ayında şu dört şeyi çok yapınız. Bunlardan ikisi ile Rabbinizi razı edersiniz, diğer ikisinden ise (zaten) müstağni olamazsınız. Rabbinizi razı edeceğiniz iki haslet; Allah'tan başka hiçbir ilah olmadığına şehadet getirmek ve Allah'a istiğfar etmektir. Müstağni olmadığınız iki haslete gelince; Allah'tan cenneti istersiniz ve Cehennemden O'na sığınırsınız.

Kim bir oruçluya su verirse, Allâhü Teâlâ da ona havzımdan (Havz-ı Kevser) öyle bir şerbet verir ki, artık cennete girinceye kadar susamaz.[20]

Peygamber Efendimiz (sallallahü aleyhi ve sellem) diğer bir Hadîs-i Şerîf'lerinde şöyle buyuruyor;

مَنْ صَامَ رَمَضَانَ إِيمَانًا وَاحْتِسَابًا، غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ

"Ramazan ayında farz olduğuna inanarak, sevabını da Allâhü Teâlâ'dan bekleyerek oruç tutan kişinin geçmiş günahları mağfiret olunur." [21]

Hazret-i Ali (k.v.) Efendimiz, Ramazan-ı Şerîf'in fazileti ile alakalı olarak;

لَوْ اَرَادَ اللّٰهُ اَنْ يُعَذِّبَ اُمَّةَ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَ سَلَّمَ مَا اَعْطَاهُمْ رَمَضَانَ وَ قُلْ هُوَ اللّٰهُ اَحَدٌ

"Cenâb-ı Hak şayet Ümmet-i Muhammed'e azab etmeyi murad etseydi onlara Ramazan ayını ve قُلْ هُوَ اللّٰهُ اَحَدٌ (İhlas) Sûresi'ni vermezdi"[22] buyurur.

Ebû Hüreyre (radıyallahu anh)'den rivayet edilen Hadîs-i Şerîf'te "Resûlullâh (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyuruyor;

إِذَا دَخَلَ رَمَضَانُ فُتِحَتْ أَبْوَابُ الجَنَّةِ، وَغُلِّقَتْ أَبْوَابُ النَّارِ، وَصُفِّدَتِ الشَّيَاطِينُ

"Ramazan ayı girdiği zaman cennetin kapıları açılır, cehennemin kapıları kapanır ve şeytanlar da zincire vurulur."[23]

[20] Beyhakî, Şuabu'l-İmân, Fezâil-i Şehr-i Ramazan, h.3336
[21] Sunen-i Nesâî, Kitabu's-Savm, h.2203
[22] Abdurrahman es-Safûrî, Nuzhetu'l Mecâlis, c.I, s.165
[23] Sunen-i Nesâî, Fezâil-i Şehr-i Ramazan, h.2098

İmâm-ı Rabbanî Hazretleri, Hadîs-i Şerîf'te beyan edilen faziletleri saydıktan sonra Efendimizin bu aydaki cömertliği ile alakalı bir rivayeti naklederler;

...وَكَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا دَخَلَ شَهْرُ رَمَضَانَ أَطْلَقَ كُلَّ أَسِيرٍ وَأَعْطَى كُلَّ سَائِلٍ.

"...Rasulüllah Efendimiz, Ramazan-ı Şerîf girince bütün esirleri serbest bırakır ve kendisinden yardım isteyen herkese istediğini verirdi."[24]

Ramazan-ı Şerîf ayı, afv ve mağfiret dâiresinin genişlediği bir ay olduğu gibi yine her türlü hayır ve bereketin de kendisinde toplandığı bir aydır.

İmâm-ı Rabbânî Hazretleri bu hususta;

وَكُلُّ بَرَكَةٍ وَخَيْرٍ يَصِلُ إِلَى كُلِّ أَحَدٍ مِنْ أَيِّ وَجْهٍ كَانَ فِي تَمَامِ السَّنَةِ إِنَّمَا هُوَ قَطْرَةٌ مِنْ بَحْرِ بَرَكَاتِ هَذَا الشَّهْرِ الْعَظِيمِ الْقَدْرِ الَّذِي لَا نِهَايَةَ لَهُ

"Senenin tamamında herhangi bir yolla kişiye ulaşan her hayır ve bereket, nihayeti bulunmayacak (şekilde) kadr u kıymeti büyük olan bu ayın bereket deryasından ancak bir damladır."[25]

وَمَنْ وُفِّقَ لِلْخَيْرَاتِ وَالْأَعْمَالِ الصَّالِحَةِ فِي هَذَا الشَّهْرِ كَانَ التَّوْفِيقُ رَفِيقَهُ فِي تَمَامِ هَذِهِ السَّنَةِ . وَإِذَا مَرَّ هَذَا الشَّهْرُ عَلَى تَفْرِقَةٍ يَكُونُ فِي جَمِيعِ السَّنَةِ عَلَى تَفْرِقَةٍ

"Kim ki bu ayda hayırlara ve salih amellere muvaffak kılınırsa bu muvaffakiyet senenin tamamında onun arkadaşı olur. Eğer bu ay manevi dağınıklık ile geçerse, senenin tamamı da dağınıklık üzere geçer."[26]

وَيَنْبَغِي أَيْضًا صِيَامُ شَهْرِ رَمَضَانَ الَّذِي هُوَ مُكَفِّرٌ لِسَيِّئَاتِ سَنَةٍ

"Kişiye ramazan orucunu tutmak lazım gelir ki o ramazan orucu, bir senenin seyyiâtına keffarettir."[27] buyurmuşlardır.

[24] İmâm-ı Rabbânî, Mektûbât-ı Şerîfe, c.1, m.45
[25] İmâm-ı Rabbânî, Mektûbât-ı Şerîfe, c.1, m.4
[26] İmâm-ı Rabbânî, Mektûbât-ı Şerîfe, c.1, m.45
[27] İmâm-ı Rabbânî, Mektûbât-ı Şerîfe, c.3, m.41

Ramazan-ı Şerîf ayı gelip de bu ayın hayrından mahrum kalan kimseler hakkında Peygamber Efendimiz (sallallahü aleyhi ve sellem) bir Hadîs-i Şerîf'lerinde,

رَغِمَ اَنْفُ رَجُلٍ دَخَلَ عَلَيْهِ رَمَضَانُ ثُمَّ انْسَلَخَ قَبْلَ اَنْ يُغْفَرَ لَهُ

"Ramazan'ı Şerif ayı gelip de kendisini affettirmeden, mağfiret olunmadan bu ayı geçiren kimsenin burnu sürtsün"[28] buyurmuştur.

Büyüklerimiz de bu Hadîs-i Şerîf'i naklettikten sonra; "Bakın bu ay Hazret-i Allah'ın rahmetinin, mağfiretinin bol olduğu Cenâb-ı Hakk'ın nice kullarını azâd ettiği bir ay. Bu ayda böyle büyük bir rahmet ve bereket var. Cenâb-ı Hakk'ın affı, mağfireti ve rahmeti vardır." buyurmuşlardır.

b) Vacip Oruçlar

Muayyen bir günde tutulması nezredilen oruçlar muayyen bir vaciptir. Herhangi bir gün, herhangi bir ay veya herhangi bir hafta gibi belirlenmeyip tutulması nezredilen oruçlar da gayr-i muayyen bir vaciptir. Nezredilen i'tikaf oruçları da muayyen vacib demektir ki i'tikaf zamanlarına mahsustur.[29]

c) Nafile Oruçlar

Allahü Teala'nın rızası için tutulacak nafile oruçlar da başlı başına bir nevi teşkil eder. Bunlar sünnet, müstehab ve mendub diye isimlenirler. Aşura günü ile beraber ondan bir gün önce veya bir gün sonra tutulan oruçlar ve Eyyam-ı Biyzde[30] tutulan oruçlar gibi. Bunlar müstehabdır. "Haram Aylar" denilen Zilkade, Zilhicce, Muharrem ve Receb aylarının perşembe, cuma ve cumartesi günlerinde ve Zilhiccenin başından dokuz günde tutulacak oruçlar da müstehabdır.[31]

Peygamber Efendimiz (sallallahü aleyhi ve sellem) buyurdular:

مَنْ صَامَ مِنْ كُلِّ شَهْرٍ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ فَذَلِكَ صِيَامُ الدَّهْرِ

"Kim her (kamerî) aydan üç gün (bilhassa on üç, on dört ve on beşinci günleri) oruç tutarsa, senenin tamamında oruç tutmuş gibi sevap kazanır.[32]

[28] Sünen-i Tirmizi, Ed-Deavât, h.3545
[29] Ö. N. Bilmen, Büyük İslam İlmihali, s.314
[30] Kamerî ayların on üç, on dört ve on beşinci günleridir.
[31] Ö. N. Bilmen, Büyük İslam İlmihali, s.314
[32] Sünen-i Tirmizi, Kitâbu's-Savm, h.762

صَوْمُ يَوْمٍ مِنْ شَهْرٍ حَرَامٍ أَفْضَلُ مِنْ صَوْمِ ثَلَاثِينَ مِنْ غَيْرِهِ

"Haram aylarda (Zilkâde, Zilhicce, Muharrem, Recep) tutulan bir gün oruç diğer aylardaki otuz gün oruçtan daha faziletlidir."[33]

Hazret-i Üstâzımız (kuddise sirruhu) buyurmuşlardır ki;

"Ramazan-ı Şerîfin son on günü, Muharrem-i Şerîf'in ilk on günü, Zilhiccenin birinden onuna kadar olan günlere Eyyam-ı Aşere denir. O günleri oruçla geçirenlerin eceli, iradelerine bırakılır.

Öyle devam eden Erzurumlu bir zat, yüz on dört yaşına erdiği senede, Eyyam-ı Aşare'yi tutamadığını mektupla üstazına bildirip, 'Bu yıl yolcu muyum?' diye sual eder ve 'Güle güle' cevabı aldığı gibi, o sene de ahirete göç eder. Büyüklerden biri, bu hadiseyi hikâye ederek ömrünün son senelerinde: "Ali dayı, biz de Eyyam-ı Aşare'yi tutamadık' buyurmak suretiyle işaret vermişlerdir.[34]

d) Mekruh Oruçlar

Ramazan-ı Şerîf bayramının birinci günü ve Kurban bayramının dört gününde tutulan oruçlar tahrîmen mekruhtur. Çünkü bu günler, Allahü Teâla'nın kullarına ziyafet günüdür. Bu ziyafetten kaçınmak uygun olmaz. Bununla beraber bugünlerde tutulan oruçlar yine oruçtur. Şu kadar var ki, bozulursa kazası lazım gelmez. Diğer bir görüşe göre kazası lazım gelir.

Nevruz denilen ilkbahar gününde ve "Mehrican" denilen son bahar gününde kasden tutulan oruçlar tenzihen mekruhtur. Çünkü bu günlere hürmet edilmiş gibi olur. Hâlbuki bunlara hürmet haramdır. Eğer âdet üzere tutulan bir oruç bu günlere rastlarsa kerahet olmaz. Sadece cuma, sadece cumartesi günü ve sadece "Aşure günü" oruç tutmak da tenzîhen mekruhtur.[35]

[33] Gazâlî, İhyâu Ulûmid-Dîn, Et-Tetavvu'u bi's-Sıyam
[34] Ali Erol, Hatıratım, s.49
[35] Ö. N. Bilmen, Büyük İslam İlmihali, s.315

ORUCUN HÜKÜMLERİNDEN BAZILARI

A- TEMKİN VAKTİ

Şer'-i Şerîfte ibadetlerin bazıları vakitten mutlak, bazıları da vakit ile mukayyed olarak meşru kılınmıştır. Oruç ibadeti de vakit ile mukayyed olanlardandır. Orucun vakti: müeddâ için miyar, edası için şart, nefs-i vücûbu için sebeptir.

Miyar: مَا لَا يَنْفَصِلُ عَنِ الْمُؤَدَّى "Müeddâ'dan (eda edilen ibadetten) fazla olmayan vakit" diye tarif edilmiştir. [36]

Orucun vakti ikinci fecirden başlayarak güneşin batışına kadardır.[37] Yani oruca başlamanın ikinci fecirden ileriye sarkmaması icab ettiği gibi, iftarın da güneş batmadan önce olmaması lazımdır. Zira vakit müeddâ için miyar olduğundan; -velev ki birkaç dakika bile olsa- sahur ikinci fecirden sonraya sarkarsa oruca başlanmış olmaz, iftar da güneş batmadan önce yapılacak olursa oruç bozulmuş olur.

Fecr-i sadık fıkhî olarak gecenin bitip gündüzün başlamasıdır. Sabah namazı vakti ile orucun başlangıcı fecr-i sadıkta olur. Ancak fecr', birinci fecr (kâzib) ve ikinci fecr (sâdık) diye iki defa vukû' bulur. Birinci fecirde güneş ışınları ufukta kısa bir süre görünüp kaybolur. Asıl fecr ise bu kaybolmadan sonra vukû' bulur. İkinci fecirde artık güneş ışınları bir gün boyunca kaybolmamak üzere gelir. Bu meselede astronomi mütehassısı Baş muvakkit Ahmet Ziya Bey, "Avrupalılar fecr-i sâdıkın başlaması olarak, ufuk üzerinde beyazlığın tamamen yayıldığı vakti hesap alıyorlar. Bunun için fecir hesaplarında, güneşin irtifâ'ını -18 derece alıyorlar. Biz ise ufuk üzerinde beyazlığın ilk görüldüğü vakti hesap ediyoruz. Bunun için de şemsin irtifâ'ının -19 derece olduğu vakti buluyoruz. Çünkü İslam âlimleri, imsak vaktinin beyazlığın ufk-ı zâhirî üzerinde yayıldığı vakit değil, beyazlığın ufuk üzerinde ilk görüldüğü vakit olduğunu bildirdiler" demiştir.

Namaz vakitlerinin hesaplanmasına dair ilim, ilm-i nücûm'dur (astronomidir). Bir yerin namaz vakitlerinin doğru olarak hesaplanabilmesi için sadece "geometrik değerler" değil, fıkhî ölçülere uygun olan "görülen değer" neticeleri esas alınır. Mesela, güneşin doğuş-batışı için "geometrik doğuş-batış" değil, çıplak gözle gözlenebilen "görülen doğuş-batış" asıldır. Sadece geometrik

[36] Molla Husrev, Mirâtu'l-Usûl Fî Şerh-i Mirkâti'l-Vusûl, c.1, s.68-92 (Hulasa)
[37] Molla Husrev, Dureru'l-Hukkâm, Kitabu's-Savm, s.196

değerlerin hesaplanması ile elde edilen değerler -bunların sapmasına sebep olan pek çok unsurdan dolayı- gerçek değerleri karşılayamamaktadır. Mesela şehrin ve mahallenin deniz seviyesine yakın olan yerleri ve deniz seviyesinden yüksek yerleri bu değerlerin sapmasına sebep olabilir.

Bu sebeple İslâm âlimleri bazı zarurî tedbirler almışlardır. Bu tedbirlere düzeltmelere "Temkin" adı verilmektedir. Temkin, daha ihtiyatlı olmak için yapılmış bir düzeltme değil, fıkhî olarak yapılması zarûrî bir düzeltmedir. Bu düzeltmeler neticesinde ortaya çıkan değerler fıkhî ölçülere uygun hale gelmiş olur. Binaenaleyh temkinsiz vakitlerin kullanılması mahzurludur.

Bu temkine riayet edilmezse -hususiyetle- imsak'ta oruç tehlikeye düşmüş olur. Oruca imsak vaktinde başlamak gerektiği için yiyip içmeye imsak vaktinden sonra devam edilirse oruç kazaya kalmış olur. Böyle bir duruma düşme tehlikesine binaen temkin vakti yeme-içmeyi kesmek için son vakit olmasa da imsakı geçirme tehlikesinden kurtulmak için riayeti elzem olan bir vakittir.

İbadetlerin vakitlerini muntazaman bir araya getiren takvimler Müslümanlar için çok büyük bir kolaylıktır. Şimdi kullandığımız takvimler, uzun bir tarihî tekâmülün neticesi olarak bu hâle ulaşmıştır.

Osmanlı Devleti'nin bir kurumu olan Müneccimbaşılığın takvim tarihinde önemli bir yeri vardır. Müneccimbaşı; Osmanlı Devleti'nde astronomi müessesesinin başındaki kişi demektir. Müneccimbaşılar namaz vakitlerinin hesaplanması usulü hakkında eserler yazmış ve astronomik zâyiçeler[38] düzenlemişlerdir.

Son müneccimbaşı Hüseyin Hilmi Efendi'nin 1924'de vefatından sonra, yeni müneccimbaşı tayin edilmedi ve müneccimbaşılık kaldırıldı, yerine başmuvakkitlik tesis edildi. İlk olarak da meşhur muvakkit Ahmet Ziya Bey baş muvakkit oldu. Hazret-i Üstâzımız Ebu'l-Fâruk Süleyman Hilmi TUNAHAN SİLİSTREVÎ (Kuddise Sirruhu) Efendi Hazretleri de son Müneccimbaşı Hüseyin Hilmi Efendi'den ilm-i heyet ve ilm-i mevakit tahsil etmiştir. Hüseyin Hilmi Efendi'nin hicrî 1342 miladi 1924 senesi için hazırladığı vakitler, Türkiye'de 1982 yılına kadar takvimlerde kullanılan vakitlerin aynısıdır.[39]

Sahîh-i Buhârî'nin Muhtasarı olan Tecrîd-i Sarîh Tercemesinde naklolunduğuna göre Zeyd İbn-i Sâbit (r.a) şöyle rivayet ediyor;

[38] Yıldızların belli bir zamandaki yerlerini ve durumlarını gösteren çizelge
[39] Fazilet Neşriyat, Namaz Vakitleri ve Temkin Hakkında Sual ve Cevaplar, (Hulasa)

تَسَحَّرْنَا مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثُمَّ قَامَ إِلَى الصَّلاَةِ قُلْتُ كَمْ كَانَ بَيْنَ الأَذَانِ وَالسَّحُورِ قَالَ قَدْرُ خَمْسِينَ آيَةً.

"Biz (bir kere) Rasûlullâh (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile beraber sahur yemeği yedik. Sonra Rasûlullâh (sabah) namazına kalktı". Kendisine "Sabah namazı ile sahûr arasında ne kadar zaman bulundu" diye sorulduğunda "Elli âyet (okunacak) kadar diye cevâb verdi."

Bu Hadîs-i Şerîf'in izahında elli ayet okunacak vakit 18 dakika olarak ifade edilmiştir. [40]

B- SAHURUN FAZİLETİ

Oruç tutacak kimsenin sahur yemeği yemesi müstehabdır. Peygamber Efendimiz (sallallahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur;

تَسَحَّرُوا فَإِنَّ فِي السُّحُورِ بَرَكَةً

"Sahura kalkınız; çünkü sahurda (azîm) bereket vardır."[41]

Bunun vakti, gecenin sonudur. Âlimlerden Ebu'l-Leys'e göre gecenin son altıda biridir. Sahur yemeği, insana oruç için kuvvet verir. Sahurun geciktirilmesi müstehab ise de ikinci fecrin doğup doğmadığından şüphe edilecek bir zamana kadar geciktirilmesi mekruhtur.

Sahur, seher vaktinde yenilen yemektir. Bu yemeği yemeye "Sahur Yemek" denir. Seher de ikinci fecirden biraz öncesine kadar olan vakittir.[42]

İmâm-ı Rabbanî Hazretleri şöyle buyurur:

وَتَعْجِيلُ الْإِفْطَارِ وَتَأْخِيرُ السُّحُورِ مِنَ السُّنَنِ . قَدْ بَالَغَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي هَذَا الْبَابِ وَيُشْبِهُ أَنْ تَكُونَ مُبَالَغَةً لِإِظْهَارِ اِحْتِيَاجِهِ الْمُنَاسِبِ لِمَقَامِ الْعُبُودِيَّةِ

[40] Zebidi, Mütercim Ahmed Naim, Tecrid-i Sarih Tercemesi, c.6, s. 268-269
[41] Sunen-i Tirmizi, Fazlu's-Sahûr, h.708
[42] O. N. Bilmen, Büyük Islam Ilmihali, s.290

"İftarda acele etmek, sahuru tehir etmek sünnetlerdendir. Peygamber Efendimiz (sallallâhü aleyhi ve sellem) bu hususa son derece dikkat ederdi. Bu sünnetin böyle olması, ihtiyaç izharındaki mübalağaya benzer ki bu ihtiyaç izharı ubudiyyet makamına münasip olandır."[43]

C- ORUÇ AÇMAKTA ACELE ETMENİN FAZİLETİ

Sehl İbni Sa'd (r.a.) dan rivayet edildiğine göre Resûlullâh (sallallahü aleyhi ve sellem) Efendimiz;

لاَ يَزَالُ النَّاسُ بِخَيْرٍ مَا عَجَّلُوا الْفِطْرَ

"Oruç açmakta acele ettikleri sürece Müslümanlar hayır üzerine yaşarlar" [44]buyurmuşlardır.

Tirmizi ve Müsned-i Ahmed'de naklonunan Hadîs-i Kudsî'de şöyle buyurulmuştur:

قَالَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ : أَحَبُّ عِبَادِي إِلَيَّ أَعْجَلُهُمْ فِطْرًا

"Allâhü Teâlâ şöyle buyurdu: Kullarımın bana en sevimli olanı, oruç açmakta acele davranandır." [45]

Fıkıh kitaplarımızda iftarda acele etmenin daha faziletli olduğu ifade edilmiştir.

وَتَعْجِيلُ الْإِفْطَارِ اَفْضَلُ فَيُسْتَحَبُّ اَنْ يُفْطَرَ قَبْلَ الصَّلَاةِ

"İftarda acele etmek efdaldir. Namazdan önce iftar etmek müstehaptır."[46]

İftarı tatlı bir şey ile yapar. Faziletli olan iftarı hurma ile yapmaktır. Hurma bulamazsa temiz su ile iftar eder, Resûlullâh (sallallahü aleyhi ve sellem) üç hurma ile veya ateş dokunmamış bir şey ile iftar ederdi. Yazın su ile kışın hurma ile iftar ettiği de rivayet edilmiştir.[47]

[43] İmâm-ı Rabbânî, Mektûbât-ı Şerîfe, c.1, m.45
[44] Sahîh-i Müslim, Babü Fazli's-Sahur, h.2608
[45] Taberânî, El-Mu'cemü'l-Kebîr, h. 239
[46] Fetâvây-ı Hindiyye, Kitabü's-Savm
[47] İmammzâde, Şir'atü'l-İslam, Fazilet Neşriyat, İslam Ahlakı ve Adabı, s.82

Peygamber Efendimiz (sallallahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur;

إِذَا أَفْطَرَ أَحَدُكُمْ فَلْيُفْطِرْ عَلَى تَمْرٍ ، فَإِنَّهُ بَرَكَةٌ ، فَإِنْ لَمْ يَجِدْ تَمْرًا فَالْمَاءُ فَإِنَّهُ طَهُورٌ

"Biriniz iftar edeceği zaman hurma ile iftar etsin. Çünkü o bereket-tir. Kim hurmayı bulamazsa, su ile iftar etsin. Çünkü o temizleyicidir."[48]

Ebu İsa (r.a.)'dan rivayet edilen bir Hadîs-i Şerîf'te;

كَانَ يُفْطِرُ فِى الشِّتَاءِ عَلَى تَمَرَاتٍ وَفِى الصَّيْفِ عَلَى الْمَاءِ

"Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), kışın hurma ile yazın da su ile iftar ederdi." [49]

Ebû Atıyye (r.a.) alatıyor;

عَنْ أَبِى عَطِيَّةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ : دَخَلْتُ أَنَا وَ مَسْرُوقٌ عَلَى عَائِشَةَ فَقُلْنَا: يَا أُمَّ الْمُؤْمِنِينَ رَجُلاَنِ مِنْ أَصْحَابِ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كِلاَهُمَا لاَ يَأْلُو عَنِ الْخَيْرِ أَحَدُهُمَا يُعَجِّلُ الْإِفْطَارَ وَالصَّلاَةَ وَالْآخَرُ يُؤَخِّرُ الْإِفْطَارَ وَالصَّلاَةَ . قَالَتْ: أَيُّهُمَا الَّذِي يُعَجِّلُ الْإِفْطَارَ وَالصَّلاَةَ ، قُلْنَا: عَبْدُ اللهِ ابْنُ مَسْعُودٍ قَالَتْ: كَذَلِكَ كَانَ يَصْنَعُ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَالْآخَرُ أَبُو مُوسَى

"Ben ve Mesrûk (r.anhuma) Hazret-i Aişe (r.a.)'nın yanına girdik ve **"Peygamberimiz Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ashabın-dan iki racül hayırdan noksanlık yapmak istemiyor. Birisi iftarı ve nama-zı acele ettiriyor. Diğeri de iftar ve namazı tehir ediyor"** dedik. Hazret-i Aişe (r.a.) **"iftar ve namazı acele ettiren hangisi?"** diye sual etti. Biz de **"Abdullah ibn-i Mes'ûd (r.a.)"** dedik. Hazret-i Aişe (r.a.) **"Resûlullâh (sallallâhu aleyhi ve sellem) de böyle yapardı"** buyurdu. **Diğeri de Ebû Musâ'l-Eş'arî'dir."**[50]

[48] Nesâi, Sunenu'l-Kubra, Et-Terğib fi Ta'cili'l-Fitr, h.3306
[49] Sunen-i Tirmizi, Kitabu's-Savm, h.696
[50] Ali Nasıf, Tâcu'l-Usûl, c.2, s.54 (Bu Hadîs-i Şerîf Buhârî hariç Kutub-i Sittenin beşinde vardır)

Hadîs-i Şerîf naklolunduktan sonra denilmiştir ki;

وَيَنْدُبُ الْاِفْطَارُ عَلَى شَيْئٍ حُلْوٍ وَاَفْضَلُهُ الرُّطَبُ فَالتَّمْرُ فَالشَّرَابُ الْحُلْوُ الْبَارِدُ فِى الصَّيْفِ وَ اِلَّا فَالْمَاءُ وَ بَعْدَ ذَلِكَ يُصَلِّى الْمَغْرِبَ ثُمَّ يَعُودُ فَيَأْكُلُ وَ بِهَذَا تُدْرَكُ فَضِيلَةُ تَعْجِيلِ الْاِفْطَارِ وَالصَّلاَةِ

"Tatlı bir şey ile iftar yapmak mendubdur. Efdal olan yaş hurma, kuru hurma ve soğuk tatlı bir içecek yaz günlerinde efdaldir. Bunlar yoksa su ile iftar eder.

Bundan sonra akşam namazını kılar ve dönüp yemeğini yer. Bu şekilde hem iftarı hem namazı acele ettirme fazileti idrak edilmiş olur."[51]

D- İFTAR DUALARI

Oruçlu kimsenin iftar vakti yaklaşırken, iftardan hemen önce ve iftar ettikten sonra bazı duaları yapması müstehaptır. Hadîs-i Şerîfte buyurulmuştur ki:

اِنَّ لِكُلِّ صَائِمٍ دَعْوَةً فَاِذَا اَرَادَ اَنْ تُقْبَلَ فَلْيَقُلْ فِى كُلِّ لَيْلَةٍ عِنْدَ فِطْرِهِ «يَا وَاسِعَ الْمَغْفِرَةِ اغْفِرْلِى»

"Oruçlu olan her kim dua eder ve duasının kabul olunmasını isterse her gece iftar esnasında (iftar vakti yaklaşırken ve hemen öncesinde) **"Ey bağışlaması her şeyi kaplayan Allah'ım! Beni bağışla" desin."**[52]

Yine iftar sırasında şu duayı okumak sünnettendir.

اَللّٰهُمَّ لَكَ صُمْتُ وَبِكَ آمَنْتُ وَعَلَيْكَ تَوَكَّلْتُ وَ عَلَى رِزْقِكَ اَفْطَرْتُ وَصَوْمَ غَدٍ نَوَيْتُ

"Allah'ım, senin için oruç tuttum, sana iman ettim, sana tevekkül ettim ve senin rızkınla orucumu açtım ve yarınki günün orucuna da niyet ettim."[53]

---

[51] Ali Nasıf, Gayetü'l-Me'mûl Şerhu't-Tâci'l-Usûl, c.2, s.55

[52] Ni'met-i Islam, Syf:494 (Dip not)

[53] Heysemî, Mecau'z-Zevâid, h.469 ; Fazilet Neşriyat, Adab ve Faziletleriyle Dualar, s.99

("وَصَوْمَ غَدٍ نَوَيْتُ" kısmı ertesi gün oruç tutulacaksa okunur)

İbn-i Melek hazretleri bu duanın naklolunduğu Hadîs-i Şerîf'i izah ederken (كَانَ إِذَا أَفْطَرَ) ifadesinden sonra (أَيْ قَرَأَ بَعْدَ الْإِفْطَارِ) buyurmuşlar ve duanın (ilk lokma ile) oruç açıldıktan sonra okunması icab ettiğini ifade etmişlerdir.[54]

Diğer bir rivayette de;

وَقَالَ رَسُولُ اللهِ -صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ- إِذَا أَفْطَرَ قَالَ ذَهَبَ الظَّمَأُ وَابْتَلَّتِ الْعُرُوقُ وَثَبَتَ الأَجْرُ إِنْ شَاءَ اللهُ

Resûlullâh Efendimiz (sallallahü aleyhi ve sellem) İftar ettiği zaman **"susuzluk gitti, damarlar ıslandı, İnşallah ecir de sabit oldu"** buyururdu denilmiştir. [55]

E- ORUÇ TUTMAYA MANİ OLAN HALLER

Cenâb-ı Hak Bakara Sûresi'nde şöyle buyuruyor;

وَمَنْ كَانَ مَرِيضًا أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِنْ أَيَّامٍ أُخَرَ يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ وَلِتُكْمِلُوا الْعِدَّةَ وَلِتُكَبِّرُوا اللهَ عَلَى مَا هَدَاكُمْ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ

"Kim de hasta yahut seferde ise tutamadığı günler sayısınca diğer günlerden kaza etsin. Allah size kolaylık irade buyuruyor zorluk irade buyurmuyor.

Hem buyuruyor ki sayıyı ikmal eyleyesiniz de size hidayet buyurduğu vecih üzere Allah'ı tekbir ile ta'zîm edesiniz ve gerek ki şükredesiniz."[56]

Oruç tutmamanın veya başlanılan bir orucu bozmanın birtakım hükümleri vardır ki; onların bazısı bütün oruçlara umumidir, bazısı da oruçların bir kısmına mahsustur. Özürsüz olarak oruç tutulmaması veya başlanılan orucun bozulması günahtır. Çünkü özürsüz olarak amelin iptal edilmesi haramdır. وَلَا تُبْطِلُوا أَعْمَالَكُمْ **"Amellerinizi iptal etmeyiniz"**[57] buyurulmuştur. Ancak oruca mâni bir özürden dolayı oruç tutulmadığında

[54] Aliyyu'l-Kârî, Mirkâtu'l-Mefâtîh Şerh-u Mişkâtu'l-Mesâbîh, Mezkûr Hadîs-i Şerîfin Şerhinden
[55] Sünen-i Ebi Dâvûd, Kitabu's-Savm, h.2359
[56] Bakara Sûresi, Âyet 185
[57] Muhammed Sûresi, Âyet 33

veya bozulduğunda günah yoktur. Özürlere binaen hükümlerin değişmesinden dolayı günah ve muahezeyi düşürücü olan özürleri bilmek lazım gelmiştir. Bu özürler bir nazımda toplanmış olmak üzere sekiz şeydir;

مَرَضٌ وَ اِكْرَاهٌ رَضَاعٌ وَالسَّفَرُ ۞ حَبَلٌ كَذَا عَطْشٌ وَ جُوعٌ وَالْكِبَرُ

Hastalık, yolculuk, ikrah, gebelik, emziklilik, açlık, susuzluk, ihtiyarlık.[58]

1. Hastalık: Bir hasta helâk olacağından, aklının gitmesinden, hastalığının artmasından veya uzamasından korkacak olursa oruç tutmayabilir ve tutmuş olduğu orucu bozabilir. Sonradan iyileşince tutamadığı günleri kaza eder. İlerlemesinden korkulan göz ağrısı da böyledir. Çünkü bu da bir hastalıktır.

   Bununla beraber yalnızca bir kuruntuya bağlı korku yeterli değildir. Ya hastanın tecrübesinden veya görülen belirtilerden dolayı kendisince kuvvetli bir zan bulunmalıdır. Yahut mütehassıs olan Müslüman bir tabip tarafından haber verilmelidir.

   Oruç tuttuğu takdirde böyle hasta olma ihtimali delilden doğan kuvvetli bir zanna veya Müslüman, mütehassıs bir tabibin haberine dayanan sıhhatli bir kimse de hasta hükmündedir.

2. İkrah: Bir kimsenin ikrah-i mülcî ile (öldürmekle veya bir uzvunu kesmekle) tehdit edilmesi oruç bozmayı mubah kılıcıdır.

   İkrah-i gayr-i mülcî ile (hapsetmek ve dövmek gibi gam ve elem verici olan şeyler ile) tehdit edilmesi keffareti düşürücü olsa da haram olan şeyleri mubah kılamaz.

3. Hamilelik ve Emzirme: Hadîs-i Şerîfte;

إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ وَضَعَ عَنِ الْمُسَافِرِ الصَّوْمَ وَشَطْرَ الصَّلَاةِ وَعَنِ الْحُبْلَى وَالْمُرْضِعِ الصَّوْمَ

"Muhakkak ki Allah, misafirden orucu ve namazın yarısını, gebe ve emzikliden de orucu kaldırdı"[59] buyurulmuş olduğundan hamilelik ve emzirmek oruç tutmamayı mubah kılıcıdır.

[58] Mehmed Zihni Efendi, Ni'met-i İslam, s.495
[59] Nesâî, Sünenü'l-Kübra, Vaz'us-Sıyam ani'l-Müsafir (Muhtelif Rivayetler)

Kendisi hakkında veya çocuğu hakkında ölüm veya hastalıktan korkan gebe ve emzikli kadına sonra kaza etmek üzere orucunu bozması da caizdir.

4. Yolculuk: Seferîlik oruç tutmamayı mubah kılıcı olduğundan Ramazan-ı Şerîfte sefere çıkmaya niyet eden kimse geceden oruca niyet etmeyebilir. Oruç tutmak, zayıflığa sebep olmadıkça daha faziletlidir.

   Oruçlu olarak sabahladıktan sonra yolcu olana o gün iftar ve müsafir iken tuttuğu orucu bozmak keffareti icab etmese de helal olmaz.

   Şiddetli Açlık Veya Susuzluk: Şöyle ki: Oruçlu bir kimse, açlıktan veya susuzluktan dolayı helak olacağından veya aklına bir noksanlık gelmesinden bir tecrübeye veya Müslüman bir tabibin haberine mebni olarak korkarsa orucunu bilâhere kaza etmek üzere açabilir.

5. İhtiyarlık: Kendisine şeyh-i fani denilen çok yaşlı ve güçsüz bir kimse oruç tutmayabilir. Şeyh-i fani: ölünceye kadar devam etmek üzere vücuduna zafiyet gelen ve tekrar kuvvet bulmadan ölen ihtiyar kimsedir.

Böyle bir kimse için Ramazan-ı Şerîfin her gününün orucuna karşılık bir fidye vermek gerekir. Bu fidye Ramazan-ı Şerîfin başında verilebileceği gibi, sonra da verilebilir. Birçok fakire verilebileceği gibi, bir fakire de verilebilir.

Bu mazeretler bulunduğunda Oruç tutmamayı veya bozmayı mubah kılsa da Âyet-i Kerîme'de;

وَأَنْ تَصُومُوا خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ

"Bununla beraber oruç tutmanız sizin için daha hayırlıdır eğer bilirseniz"[60] buyurulduğu üzere ve Usul-i Fıkıh'ta da وَالْعَزِيمَةُ أَوْلَى إِلَّا أَنْ تُضْعِفَهُ "eğer kendisini zayıf düşürmeyecekse azimet evladır"[61] buyrulmasına binâen eğer zarar vermeyecekse evla olan orucunu tutmaktır.[62]

[60] Bakara Süresi, Âyet 184

[61] Molla Husrev, Mirkâtü'l-Vusûl, c.2, s.522

[62] Mehmed Zihni Efendi, Nimet-i İslam ; O. N. Bilmen, Büyuk İslam İlmihali ; Molla Husrev, Dürerü'l-Hukkâm, Kitâbu's-Savm (Hulasa)

F- FİDYE

... وَعَلَى الَّذِينَ يُطِيقُونَهُ فِدْيَةٌ طَعَامُ مِسْكِينٍ

"... Gerek edâen ve gerek kazâen oruca zor dayanabilen yani oruç takatlerini tüketecek, güç yetiremeyecek olanlar (meselâ pek ihtiyarlamış veya iyileşmesi ümitsiz bir maraz-ı müzmine müptelâ olmuş bulunanlar) üzerinde yedikleri her oruç yerine bir fidye olarak bir miskin taamı farzdır." Âyet-i Kerîmesinde tefsir edilmiş olduğu üzere taâm-ı miskindir ki muhtaç fakirin akşamlı sabahlı bir yiyeceğidir. [63]

Miktar bakımından eşitlikleri cihetiyle her gün için bir fıtır sadakası verilecek demektir. Fıtır sadakası ile bunun farkı şudur ki, onda zekât gibi temlik şarttır. Bunda ise yemek yedirmek suretinde olduğu gibi ibaha (helal kılma, bağışlama) kâfidir.

Temlik ve îtâyı (vermeyi) dilerse Ramazan'ın başında dilerse sonunda yapar. Verilecek fakirin birçok olması da şart değildir.

Kendisini şeyh-i fânî veya hastalığının iyileşme ümidi kalmadığını sanıp fidye vermiş olan kimse, sonradan oruç tutmaya güç kazansa fidyenin hükmü kalmaz. Oruç tutması ve geçmiş günleri kaza etmesi gerekir.

Sağlığında üzerine borç kalan fidyeleri ödemeyen kimsenin malı varsa, bunların ödenmesini vasiyet etmesi gerekir. Eğer geriye bıraktığı mal, fidye borçlarını karşılamayacak derecede ise veya ölen kişi hakkında bağış yapmak isteyenin verdiği miktar yetmiyorsa "devir" yapılır. Buna "Iskat-ı Savm" denilir.

Fidye verecek olan kimse onu vermeye kadir değilse Cenâb-ı Hak'tan istiğfar eder, yani Hakkullah'da (Allahın Hakkı'nda) olan kusurundan dolayı Allah'ın affını talep eder.[64]

---

[63] Elmalılı, Hak Dini Kur'ân Dili ; Kurtubî, Tefsîri Kurtubî, Bakara Sûresi 184. Âyet-i Kerîme'nin Tefsirinden (Hulasa)

[64] Mehmed Zihni Efendi, Nimet-i İslam, s.498

KUR'ÂN-I KERİM'İ OKUMA VE OKUTMANIN FAZİLETİ

Cenâb-ı Hak Fâtır Sûresinin 32. Âyet-i Kerîmesinde Kur'ân-ı Kerim'in vârislerini şöyle beyan etmiştir.

ثُمَّ أَوْرَثْنَا الْكِتَابَ الَّذِينَ اصْطَفَيْنَا مِنْ عِبَادِنَا فَمِنْهُمْ ظَالِمٌ لِنَفْسِهِ وَ مِنْهُمْ مُقْتَصِدٌ وَ مِنْهُمْ سَابِقٌ بِالْخَيْرَاتِ بِإِذْنِ اللهِ ذَلِكَ هُوَ الْفَضْلُ الْكَبِيرُ

"Sonra biz o kitabı, kullarımızdan süzdüklerimize (seçtiklerimize) mîras kıldık, onlardan da nefislerine zulmeden var, muktesıd; orta giden var, Allahın izniyle hayırlarda ileri geçenler var, işte büyük fadıl o."

Nefislerine zulmedenler; varis oldukları halde onu okumazlar, onunla amel etmezler. Bunun için zulmetmiş olurlar.

Muktesıd; kâh okur, kâh okumaz; kâh amel eder, kâh amel etmez. Kendisi okuyup amel etse de başkasına öğretme gayretinde olmaz.

Sâbikun bi'l-hayrâti bi-iznillah: Allah'ın izniyle hayırlarda ileri gider. Kendileri okuyup amel ederler ve insanlara da beyan ederler. Asıl vâris-i peygamberî olan, (وَالسَّابِقُونَ السَّابِقُونَ أُولَئِكَ الْمُقَرَّبُونَ فِي جَنَّاتِ النَّعِيمِ) **"İlerde sabikun, işte o sabikun. Onlar ne'ıym Cennetlerinde mukarrebun."**[1] medîhasına mazhar bulunanlar onlardır.[2]

إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ عَلَى السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالْجِبَالِ فَأَبَيْنَ أَن يَحْمِلْنَهَا وَأَشْفَقْنَ مِنْهَا وَحَمَلَهَا الْإِنسَانُ إِنَّهُ كَانَ ظَلُومًا جَهُولا

"Evet, biz o emaneti göklere, yere ve dağlara arzettik, onlar onu yüklenmeye yanaşmadılar, ondan korktular da onu insan yüklendi, o cidden çok zalim, çok câhil bulunuyor."[3]

[1] Vâkıa Sûresi, Âyet 10-12

[2] Elmalılı, Hak Dini Kur'ân Dili; Fahru'd-Din-i Râzî, Tefsir-i Râzî, Fâtır Sûresi 32. Âyet-i Kerîme'nin Tefsirinden (Hulâsa)

[3] Ahzâb Sûresi, Âyet 72

Büyüklerimiz de bu Âyet-i Kerîmeyi okuduktan sonra burada ki emaneti şu şekilde izah etmişlerdir: "Emanet çok büyük. ... Peki, bu emaneti nasıl taşıyacak? Onun için de Cenâb-ı Hak bu emaneti ifa eden, yerine getiren rasüller, nebiler göndermiş. Rasûlümüz (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i, Ashâb-ı Kiram'ı, Piramuz'ı, Varis-i Rasülleri göndermiş. Onlar bu emanetin nasıl taşınacağını bilfiil hayatlarıyla, hizmetleriyle bize gösteriyorlar."

Kur'ân-ı Kerim'in hâiz olduğu fazîlet kendisini okuyan ve okutanlara kazandıracağı fazîleti de göstermektedir.

Kur'ân-ı Kerim'i okuyup onunla amel edenlerin, onları okutanların alacakları mükâfat ile alâkalı sayılamayacak kadar çok Âyet-i Kerîme, Hadîs-i Şerîf ve kibâr-ı kelâm vardır. Bunlardan bazıları şöyledir;

إِنَّ الَّذِينَ يَتْلُونَ كِتَابَ اللهِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَأَنْفَقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً يَرْجُونَ تِجَارَةً لَنْ تَبُورَ لِيُوَفِّيَهُمْ أُجُورَهُمْ وَيَزِيدَهُمْ مِنْ فَضْلِهِ إِنَّهُ غَفُورٌ شَكُورٌ

"O Allah'ın kitabını okur, ardınca gider olanlar ve namazı kılıp kendilerine merzûk kıldığımız şeylerden gizli ve açık infak etmekte bulunanlar her halde öyle bir ticaret umarlar ki hiç batmak ihtimali yoktur". "Çünkü Allah ecirlerini kendilerine tamamen ödedikten başka fazlından onlara ziyadesini verecektir. Çünkü o hem gafûr hem şekûrdur".[4]

جَنَّاتُ عَدْنٍ يَدْخُلُونَهَا يُحَلَّوْنَ فِيهَا مِنْ أَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ وَلُؤْلُؤًا وَلِبَاسُهُمْ فِيهَا حَرِيرٌ

"Adin Cennetleri: ona girecekler, orada altın bileziklerden, hem de inci süslenecekler, elbiseleri de orada ipektir."[5]

وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَذْهَبَ عَنَّا الْحَزَنَ إِنَّ رَبَّنَا لَغَفُورٌ شَكُورٌ

"Ve şöyle demektedirler: "hamdolsun Allah'a. Bizden o hüznü giderdi. Hakikaten Rabbimiz çok Gafûr, Şekûr."[6]

[4] Fâtır Sûresi, Âyet 29-30
[5] Fâtır Sûresi, Âyet 33
[6] Fâtır Sûresi, Âyet 34

اَلَّذِي أَحَلَّنَا دَارَ الْمُقَامَةِ مِنْ فَضْلِهِ لَا يَمَسُّنَا فِيهَا نَصَبٌ وَلَا يَمَسُّنَا فِيهَا لُغُوبٌ

"Fazlından bizi durulacak yurda kondurdu. Burada bize yorgunluk gelmeyecek, burada bize usanç gelmeyecek."[7]

Kur'ân-ı Kerim okumak ibâdetlerin en faziletlilerindendir. Kalplerin pasını temizleyecek bir cilâdır.

İbn-i Ömer (r.a.)'dan rivâyet olunan bir Hadîs-i Şerîfte de Resûlullâh (sallallâhu aleyhi ve sellem) Efendimiz;

إِنَّ هَذِهِ الْقُلُوبَ تَصْدَأُ كَمَا يَصْدَأُ الْحَدِيدُ قِيلَ يَا رَسُولَ اللهِ فَمَا جِلاَؤُهَا قَالَ تِلَاوَةُ الْقُرْآنِ

"Muhakkak şu kalpler de demirin paslandığı gibi paslanır" buyurdu. "Onun cilâsı nedir ey Allahîn Rasûlü?" denilince **"Kur'ân okumaktır"** buyurdu.[8]

Hazret-i Üstazımız (kuddise sirruhu) buyurmuştur ki;

"Kur'ân-ı Kerîm hem nur hem ruhtur. Kalbinde Kur'ân-ı Kerîm'den bir şey bulunmayan insana ölü denmesinin sebebi Ruh olmadığı içindir." [9]

İbn-i Abbâs (r.a.) şöyle rivâyet ediyor;

قَالَ رَجُلٌ يَا رَسُولَ اللهِ أَيُّ الْعَمَلِ أَحَبُّ إِلَى اللهِ قَالَ الْحَالُّ الْمُرْتَحِلُ قَالَ وَمَا الْحَالُّ الْمُرْتَحِلُ قَالَ الَّذِي يَضْرِبُ مِنْ أَوَّلِ الْقُرْآنِ إِلَى آخِرِهِ كُلَّمَا حَلَّ ارْتَحَلَ

Adamın biri "Ey Allah'ın Rasûlü! Hangi amel Allah'a daha sevimlidir?" diye sordu da Resûlullâh (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdular: **"Konaklayıp yoluna devam eden kişi (nin amelidir)".** Konaklayıp göçen ne demektir? Diye sorulunca; Resûlullâh (sallallâhu aleyhi ve sellem) Efendimiz: **"Kur'ân'ı baştan sona okuyup tekrar başa dönmektir"** buyurdu.[10] Diğer bir Hadîs-i Şerîfte de şöyle buyrulmuştur;

---

[7] Fâtır Sûresi, Âyet 35
[8] Kenzü'l-Ummâl, h.2441
[9] Z. Sunguroğlu'nun Notları, s.134
[10] Sünen-i Tirmizî, Fezâilü'l-Kur'ân, h.2948

أَفْضَلُ عِبَادَةِ أُمَّتِي قِرَاءَةُ الْقُرْآنِ

"Ümmetimin ibâdetinin en faziletlisi Kur'ân okumaktır".[11]

Kur'ân-ı Kerim'in okunduğu yere sekînet ve vakar iner, bereket hâsıl olur, Melâike-i Kirâm oraya gelerek dinler ve okuyana dua ederler. Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir Hadîs-i Şerîf'te şöyle buyurmuşlardır;

مَا اجْتَمَعَ قَوْمٌ فِي بَيْتٍ مِنْ بُيُوتِ اللهِ يَتْلُونَ كِتَابَ اللهِ وَيَتَدَارَسُونَهُ بَيْنَهُمْ إِلَّا نَزَلَتْ عَلَيْهِمُ السَّكِينَةُ وَغَشِيَتْهُمُ الرَّحْمَةُ وَحَفَّتْهُمُ الْمَلَائِكَةُ وَذَكَرَهُمُ اللهُ فِيمَنْ عِنْدَهُ

"Allah'ın evlerinden birinde toplanıp Allah'ın kitabını okuyan ve onu aralarında öğrenip öğreten bir topluluğa mutlaka sekinet iner. Kendilerini rahmet kaplar, melekler çevreler ve Allah (celle celalühû) onları kendi yanındakiler (melekler) arasında zikreder."[12] Başka bir Hadîs-i Şerîf'te şöyle buyurulmuştur;

إِذَا خَتَمَ الْعَبْدُ الْقُرْآنَ صَلَّى عَلَيْهِ عِنْدَ خَتْمِهِ سِتُّونَ أَلْفَ مَلَكٍ

"Bir kul Kur'ân-ı Kerim'i hatmettiğinde altmış bin melek ona salât (dua) eder".[13]

Hazret-i Üstazımız (kuddise sirruhu) "Her gün hakkı Kur'an iki yüz ayettir. Elli ihlas-ı Şerîf okunursa Kur'ân-ı Kerîm'in hakkı ödenmiş olur. Buna riayet eden bu vesile ile dünyada hiçbir sıkıntı görmez. Rızkı da geniş olur." [14]

İmâm Suyûtî hazretleri kitabında Fakîh Ebû'l-Leys Semerkandî hazretlerinin "Mümin'e senede iki defa Kur'ân-ı Kerim'i hatmetmesi lazımdır -daha fazlasına gücü yetmezse-" buyurduğunu naklettikten sonra Hasan Bin Ziyad (rh.)'dan İmâm-ı A'zam Ebû Hanife hazretlerinin;

مَنْ قَرَأَ الْقُرْآنَ فِي كُلِّ سَنَةٍ مَرَّتَيْنِ فَقَدْ أَدَّى حَقَّهُ لِأَنَّ النَّبِيَّ عَرَضَ عَلَى جِبْرِيلَ فِي السَّنَةِ الَّتِي قُبِضَ فِيهَا مَرَّتَيْنِ

[11] Kenzu'l-Ummâl, h.2359
[12] Kenzu'l-Ummâl, h.2320
[13] Kenzu'l-Ummâl, h.2258
[14] Z. Sunguroğlu'nun Notları, s.133

"Kim Kur'ân-ı Kerim'i her sene iki defa hatmederse hakkını edâ etmiş olur. Çünkü Resûlullâh Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) irtihal buyurduğu senede Cebrâîl (aleyhisselâm)'a Kur'ân-ı Kerim'i iki defa arz etmiştir (mukabele usulü okumuştur)." buyurduğunu ifade etmişlerdir.[15]

Enes bin Mâlik (r.a.) rivâyet ediyor; Resûlullâh (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu;

إِنَّ لِلَّهِ أَهْلِينَ مِنَ النَّاسِ قَالُوا يَا رَسُولَ اللهِ مَنْ هُمْ قَالَ هُمْ أَهْلُ الْقُرْآنِ أَهْلُ اللهِ وَخَاصَّتُهُ

"Şüphesiz insanlardan Allah'a yakın olanlar vardır" Sahâbîler: "Ya Resulallah! Allah'a yakın insanlar kimlerdir?" diye sordular.

Resûlullâh (sallallâhu aleyhi ve sellem): **"Onlar Kur'an ehli, Allah ehli ve Allah'ın has kullarıdır."** buyurdu.[16]

Hadîs-i Şerîfte (خَيْرُكُمْ مَنْ تَعَلَّمَ الْقُرْآنَ وَعَلَّمَهُ) **"Sizin en hayırlılarınız, Kur'an'ı öğrenen ve öğretenlerinizdir"**[17] buyrulduğu üzere Kur'ân-ı Kerimle meşgul olmak, onu okumak-okutmak, öğrenmek-öğretmek en hayırlı meşguliyet, gıpta edilecek bir haslet ve sahibine büyük fazilet kazandıran bir ibâdettir.

İmâm-ı Rabbânî hazretleri bu hususla alâkalı şöyle buyurmuştur;

وَلِهَذَا كَانَ أَفْضَلُ الْعِبَادَةِ تِلَاوَةَ الْقُرْآنِ الْمَجِيدِ وَكَانَتْ شَفَاعَتُهُ أَسْرَعَ قَبُولًا مِنْ شَفَاعَةِ الْآخَرِينَ سَوَاءٌ كَانَتْ شَفَاعَةَ مَلَكٍ مُقَرَّبٍ أَوْ نَبِيٍّ مُرْسَلٍ وَلَا يُمْكِنُ تَفْصِيلُ النَّتَائِجِ وَالثَّمَرَاتِ الْمُتَرَتِّبَةِ عَلَى تِلَاوَةِ الْقُرْآنِ وَكَثِيرًا مَا تُوصِلُ التَّالِيَ إِلَى مَحَلٍّ لَا مَجَالَ فِيهِ لِذَرَّةٍ

"İşte bundan dolayı en faziletli ibâdet Kur'ân-ı Mecîd'i okumak oldu. Onun şefâati ister mukarrab melek olsun, ister nebiyy-i mürsel olsun herkesin şefâatinden daha sür'atli (önce) kabul olunur. Kur'ân-ı Kerim okumak

[15] Suyûtî, El-İtkân Fî Ulûmi'l-Kur'ân, Âdâbü't-Tilavet, m.1343
[16] Sünen-i İbn-i Mâce, Bâb-ü Fazl-i men Tealleme'l-Kur'ân, h.215
[17] Sünen-i Tirmizî, Ta'lîmü'l-Kur'ân, h.2907

üzerine terettüp eden netice ve semereleri izâh etmek mümkün değildir. Çoğu kere okuyanı hiçbir zerre için mecâl bulunmayan mahalle ulaştırır".[18]

مَنْ قَرَأَ الْقُرْآنَ وَاسْتَظْهَرَهُ فَأَحَلَّ حَلَالَهُ وَحَرَّمَ حَرَامَهُ أَدْخَلَهُ اللهُ بِهِ الْجَنَّةَ وَشَفَّعَهُ فِي عَشَرَةٍ مِنْ أَهْلِ بَيْتِهِ كُلُّهُمْ قَدْ وَجَبَتْ لَهُ النَّارُ

"Kim Kur'ân'ı okur, onu ezberler, onun helalini helal, haramını haram bilirse (kabul ederse), Allah o kimseyi bu amelinden dolayı cennete koyar ve kendisini ev halkından -kendisine cehennem vacip olan- on kişinin her biri için de şefâatçi kılar."[19]

İbni Ömer (r.a.)'dan rivayet edildiğine göre, Resûlullâh (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu;

لاَ حَسَدَ إِلَّا فِي اثْنَتَيْنِ رَجُلٌ آتَاهُ اللهُ الْقُرْآنَ فَهُوَ يَقُومُ بِهِ آنَاءَ اللَّيْلِ وَآنَاءَ النَّهَارِ وَ رَجُلٌ آتَاهُ اللهُ مَالًا فَهُوَ يُنْفِقُهُ آنَاءَ اللَّيْلِ وَآنَاءَ النَّهَارِ

"Sadece şu iki kimseye gıpta edilir: Biri Allah'ın kendisine Kur'an verdiği ve gece gündüz onunla meşgul olan kimse, diğeri Allah'ın kendisine mal verdiği ve bu malı gece gündüz O'nun yolunda harcayan kimse."[20]

Huzeyfetu'bnü'l-Yemân (r.a.)'dan rivayet edildiğine göre Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuştur;

إِنَّ الْقَوْمَ يَبْعَثُ اللهُ عَلَيْهِمُ الْعَذَابَ حَتْمًا مَقْضِيًّا فَيَقْرَأُ صَبِيٌّ مِنْ صِبْيَانِهِمْ فِي الْكِتَابِ (الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ) فَيَسْمَعُهُ اللهُ تَعَالَى فَيَرْفَعُ عَنْهُمُ الْعَذَابَ أَرْبَعِينَ سَنَةً

"Muhakkak Cenâb-ı Hak bir kavme kesin bir hüküm olarak azab gönderir. O kavmin çocuklarından bir çocuk mektepte (الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ) okur da Cenâb-ı Hak bunu işitir. Ve bunun üzerine o kavimden kırk yıl azabı kaldırır".[21]

[18] İmâm-ı Rabbânî, Mektûbât-ı Şerîfe, c.3, m.100
[19] Sünen-i Tirmizî, Fazlu Kâri'l-Kur'ân, h.2905
[20] Kenzu'l-Ummâl, h.2309
[21] Hâfız El-Münzirî, Et-Tergîb ve't-Terhîb, c.2, s.335; Hazinetu'l-Esrâr, s.24

Ruhu'l-Beyan Tefsiri, Fâtiha sûresi 7. Âyet-i Kerîmenin Tefsirinden ; El-Fethu'ssemâvî c.1 s.119

Büyüklerimizin "bir işi en iyi yapanlar yaptığı işin mes'ûliyyetini müdrik olanlardır" buyurduğu üzere her bir ferdin Kur'ân-ı Kerim'i okuyup - okutma; öğrenip öğretme ve onunla amel etme hususunda mes'ûliyyet ve vazifelerini bilip ona göre gayret içinde olması lazımdır. Bu bâbda Hazret-i Üstâzımızın ve büyüklerimizin gayretleri şâyân-ı dikkattir. Her hususta olduğu gibi bu noktada da onları hatırımızdan çıkarmadan ibret alıp gayret içerisinde olmamız lazım.

Hazret-i Üstâzımız (kuddise sirruhu) Kütahya'da 59 gün hapishanede kaldı. Orada da mahkûmları okutarak irşâda devam etti. Çıktıktan sonra bazıları "Efendim! Rahatsızsınız, biraz dinlenseniz" deyince Hazret-i Üstâzımız;

"Evladım, tekeri patlayan arabanın şoförü, tamir bitince kaybettiği vakti kazanmak için daha hızlı gider. Biz de bu iki aylık kaybı daha fazla çalışıp kapatmamız lazım" buyurarak ne kadar gayret etmemiz icap ettiğini bizlere göstermiştir.[22]

Kur'ân-ı Kerim, kendisini genç yaşta öğrenen ve kendisiyle meşgul olan kişinin etine karışır. İlerlemiş yaşlarda (zorlanarak) öğrenirse iki katı ecir kazanır. Cenâb-ı Hak çocukların Kur'ân-ı Kerim'i okumasından memnun olduğu için bir beldeden azâbı def' eder. Ebû Hüreyre (r.a.)'ın rivâyet ettiği bir hadisi şerifte bu hususla alâkalı şöyle buyrulmuştur;

مَنْ تَعَلَّمَ الْقُرْآنَ فِي شَبِيبَتِهِ اِخْتَلَطَ الْقُرْآنُ بِلَحْمِهِ وَدَمِهِ، وَمَنْ تَعَلَّمَهُ فِي كِبَرِهِ فَهُوَ يَتَلَفَّتُ مِنْهُ وَلَا يَتْرُكُهُ، فَلَهُ أَجْرُهُ مَرَّتَيْنِ

"Kim gençliğinde Kur'ân-ı Kerim'i öğrenirse, Kur'ân-ı Kerim onun kanına ve etine karışır. Yaşı ilerledikten sonra öğrenirse Kur'ân-ı Kerim ona yönelir ve onu terk etmez. Onun için iki kat ecir vardır".[23] Başka bir Hadîs-i Şerîfte de şöyle;

اِنْ أَرَدْتُمْ عَيْشَ السُّعَدَاءِ وَمَوْتَ الشُّهَدَاءِ وَالنَّجَاةَ يَوْمَ الْحَشْرِ وَالظِّلَّ يَوْمَ الْحَرُورِ وَالْهُدَى يَوْمَ الضَّلَالَةِ فَادْرُسُوا الْقُرْآنَ فَإِنَّهُ كَلَامُ الرَّحْمَنِ وَحِرْزٌ مِنَ الشَّيْطَانِ وَرُجْحَانٌ فِي الْمِيزَانِ

[22] Muhammed Osman, eş-Şeyh Süleyman Hilmi Tunahan ve Cühûduhû fi'd-da'veti'l-İslâmiyye
[23] Beyhakî, Şu'abü'l-İmân, Faslun fi Teallümi'l-Kur'ân, h.1800

"Eğer mesud kimselerin hayatı gibi yaşamak isterseniz, şehitlerin ölümünü isterseniz, mahşer günü kurtulmayı, o sıcak günde gölgelenmeyi isterseniz, dalalet gününde hidayeti isterseniz Kur'ân-ı Kerîm-i tedris edin. Zira o Rahman'ın kelamıdır, şeytanın şerrinden muhafazadır, mizanda rüçhandır, üstünlüktür."[24] buyrulmuştur.

Ebû Zer (r.a.)'dan rivayet olunan bir Hadîs-i Şerîf'te Resûlullâh (sallallâhu aleyhi ve sellem) Efendimiz;

يَا اَبَا ذَرٍّ لَاَنْ تَغْدُوَ فَتَعَلَّمَ اٰيَةً مِنْ كِتَابِ اللهِ خَيْرٌ لَكَ مِنْ اَنْ تُصَلِّيَ مِاَةَ رَكْعَةٍ

"Yâ Ebâ Zer! Kuşluk vaktinde gidip Allahın kitabından bir ayet öğrenmen senin için yüz rekât namaz kılmandan daha hayırlıdır" buyurmuştur. [25]

Hazret-i Üstazımız (kuddise sirruhu) buyurmuşlardır ki;

Kur'ân-ı Kerîm 114 sure, 6.666 Âyet-i Celîleden ibarettir. 86 sure Mekke-i Mükerreme'de, 27 sure Medine-i Münevvere'de nazil olmuştur. 1.000 tanesi emir ayetleri, 1.000 tanesi nehi ayetleri, 1.000 tanesi tebşir ayetleri, 1.000 tanesi azab ayetleri, 1.000 tanesi kasas ve haber ayetleri, 1.000 tanesi temsil ve ibret ayetleri, 500 tanesi helal ve haram ayetleri, 100 tanesi dua ve tesbih ayetleri, 66 tanesi nâsih ve mensûh ayetleri olmak üzere tamamı 6.666 adet Âyet-i Kerîmedir. Her bir Âyet-i Celîle dahi (وَاِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ) sırrına sahip olmakla kıyamete kadar Hazret-i Mevla'nın himayesi altındadır. Bir sure vardır; bir defa Mekke'de bir defa Medine'de nazil oldu. O da Sure-i Fâtiha'dır. Bazı ekâbir, "Sure-i Fâtiha, kabl'el-vahiy lisan-ı İsrâfil'den me'hûz idi" dediler. Çünkü İsrâfil (aleyhisselâm) kable'n-nübüvvet Fahr-i kâinât Efendimiz'e mukârenet edip bazı sözler söyler fakat kendini göstermezdi. Maneviyatta da bu gibi sözlere (هَاتِفْ) derler. İsrâfil (aleyhisselâm)'ın Fahr-i kâinât Efendimiz'e olan bu yakınlığı kable'l-vahiy üç sene devam etmiştir.[26]

KUR'ÂN-I KERİM OKUMANIN USÛL VE ADABI

Yüce kitabımız Kur'ân-ı Kerim Cenâb-ı Hak tarafından, bizlere hidayet rehberi, nur, şifa ve rahmet olarak indirilmiştir. Bu büyük nimetten insanların nasıl istifade edeceği de yine Âyet-i Kerîmeler, Hadîs-i Şerîfler ve bunlardan mülhem olan ulemanın fetvâları ile belli esaslara bağlanmıştır.

[24] İsmâil Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyân, c. 7, s.346
[25] Sunen-i İbn-i Mace, Hâfız El-Munzıri, Et'-Tergîb ve't-Terhîb, h.2058
[26] Z. Sunguroğlunun Notları, s. 134

1. Kur'ân-ı Kerim'in nüshaları, temiz, bakımlı, ciltli, kaplanmış olmalı. İçerisine başka harflerle başka şeyler (hatta isim bile) yazılmamalı. Kütüphanemizde diğer kitaplardan daha üst yerlerde olmalıdır. Kur'ân-ı Kerim veya âyet yazılı olan levhâlara karşı ayak uzatıp yatmak hürmetsizliktir. (Yatmak gerekirse üstüne bir bez örtülmeli veya başka odaya alınmalıdır.)[27]

2. Kur'ân-ı Kerim'e abdestsiz el sürmek haramdır. Ancak ezberden okunabilir. Cünüp kimseye ezberden okumak da haramdır. (Cünüp kimse tesbih, dua, istiğfar, salavat okuyabilir, besmele çekebilir. Duâ kastıyla duâ âyetlerini hatta Fâtiha-ı Şerîfeyi okuyabilir. Abdestsiz olanlar ancak kılıf ile tutabilirler.[28]

3. Kur'ân-ı Kerim'i okuyacak kimsenin, iki eliyle tutar ve tâzimle göğüs hizâsına alması, Misvak kullanması, güzel elbise giymesi, saçlarını taraması, güzel koku sürünmesi, abdestli veya teyemmümlü olarak kıbleye yönelmesi, yastık ve sair şeylere yaslanmaması, sırtını dayamaması, bir edep ve sükûnet hali ile başı eğik vaziyette, ya ayakta veya otururak okuması, Otururken bağdaş kurmadan, mütevazi bir halde ve sanki hocasının huzurundaymış gibi oturması adabtandır."[29]

   Büyüklerimiz "Kitâbullah'a ve Nimetullah'a hürmet esastır" buyurmuşlardır.

4. En güzel şekli, kıbleye karşı diz çöküp oturarak okumaktır.[30] Okumaya başlamadan, Eûzü besmele, Fâtiha-ı Şerîfe, sonra tekrar besmele okunup devam edilir. Bittikten sonra tekrar besmele ile Fâtiha-ı Şerîfe okunur. (Başında ve sonunda Fâtiha okumak Hazret-i Üstazımız'ın (kuddise sirruhu) ihyâ ettiği unutulmuş bir sünnettir.)

   Büyüklerimiz buyurmuşlardır ki; "Hazret-i Üstâzımızın küşûfâtından birinde Resûlullâh Efendimiz (sallallahü aleyhi ve sellem) ona şöyle buyurmuştur; "Benim bir sünnetim vardı. Kur'ân-ı Kerîm okumaya başlarken Fatiha ile başlardım ve Fatiha ile bitirirdim. Fakat bu sünnetim unutuldu"

---

[27] Seyyid Ali Zâde, Şir'atü'l-İslâm, s.59
[28] Ö. N. Bilmen, Büyük İslam İlmihali, s.122
[29] Seyyid Ali Zade, Şerh-u Şir'ati'l-İslam, s.59
[30] Ö. N. Bilmen, Büyük İslam İlmihali, s.496

5. Kur'ân-ı Kerim tecvid ve tâlim kâidelerine riâyet edilerek "Tertil üzere" ağır ağır, okunmalıdır. Bütün dikkatini mahâric-i hurûfa hasretmek doğru değildir. Ancak tecvid ve tâlimi hafife almak ise daha büyük hatadır.

Efendimiz (sallallahü aleyhi ve sellem) bir Hadîs-i Şerîflerinde şöyle buyurmaktadır:

"... Kurân-ı Kerimi Kitap ehlinin ve fâsıkların şîveleriyle okumaktan sakının. Benden sonra birtakım insanlar gelecek; Kur'ânı gazel gibi, ruhbanların mersiyeleri gibi okuyacaklardır. Okudukları Kur'an boğazlarından kalplerine inmeyecek. Onların ve onları beğenenlerin kalpleri fitneye uğramış olacak"[31]

Kur'ân-ı Kerim'i hüzünlü okumalıdır. Zira Hadîs-i Şerîfte:

إِنَّ الْقُرْآنَ نَزَلَ بِحُزْنٍ فَإِذَا قَرَأْتُمُوهُ فَتَحَازَنُوا

"Kur'ân-ı Kerim hüzünle nâzil oldu. Onu okurken (kusurlarınızı ve ilerdeki tehlikeleri düşünerek) **hüzünleniniz"**[32] buyrulmuştur.

Kur'ân-ı Kerim dikkatli, hüzünlü, derli toplu okunduğu zaman çok tesirlidir. Ve büyük mânevi terakkî vardır. Ancak dağınık bir kalple, dikkatsiz, usûlüne riâyet etmeden okununca faydası azalır, biter, hatta zararı bile olur.

Efendimiz (sallallahü aleyhi ve sellem) bir Hadîs-i Şerîflerinde;

اِقْرَؤُا الْقُرْآنَ مَا ائْتَلَفَتْ عَلَيْهِ قُلُوبُكُمْ فَإِذَا اخْتَلَفْتُمْ فِيهِ فَقُومُوا

"Kalplerinizi toplayabildiğiniz kadar Kur'ân okuyun; dağıldı mı bırakın." buyurarak îkâz etmişlerdir.[33]

Mahzun ve kırık gönülle okumanın bir ileri mertebesi de ağlamaktır. Kur'ân-ı Kerim okurken ağlamak müstehaptır. Peygamberimiz (sallallahü aleyhi ve sellem):

اُتْلُوا الْقُرْآنَ وَابْكُوا فَإِنْ لَمْ تَبْكُوا فَتَبَاكَوْا

[31] Ahmed Ziyâuddin Gumuşhanevi, Râmûzu'l-Ehâdıs, s.78, h.15
[32] İmâm Gazâli, Ihya-ı Ulûmi'd-Dın, Kıtab-ü Adâb-i Tılâveti'l-Kurân, c.1, s. 785
[33] Ahmed Ziyâuddin Gumuşhanevi, Râmûzu'l-Ehâdıs, s.78 h. 14

"Kur'ânı okuyun ve ağlayın. Ağlayamazsanız da ağlamaklı olun (ağlar gibi yapın)." ve: **"Kur'ânı usûlüne uygun olarak okumayan bizden değildir."** buyurmuşlardır.[34]

وَقَالَ صَالِحُ الْمَرِّي قَرَأْتُ الْقُرْآنَ عَلَى رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الْمَنَامِ فَقَالَ لِي يَا صَالِحُ هَذِهِ الْقِرَاءَةُ فَأَيْنَ الْبُكَاءُ

Allah dostlarından Sâlih-i Merrî Hazretleri diyor ki "Rüyamda Kur'ân-ı Kerimi Rasül-i Ekrem'in huzurunda hatmettim. Rasûlü Ekrem (sallallâhu aleyhi ve sellem) **"Ya Sâlih! Kur'ân-ı Kerimi okudun, fakat gözyaşın hani?"** buyurdular.[35]

Kur'ân-ı Kerimi güzel sesle okumalıdır.

قَالَ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ زَيِّنُوا الْقُرْآنَ بِأَصْوَاتِكُمْ

Hadîs-i Şerîfte, **"Kur'ân-ı Kerimi seslerinizle zînetleyiniz."**[36] hele cemâate okuyan kişilerin daha yanık, daha güzel okuyanlardan olması mühimdir.

وَقَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ مَا أَذِنَ اللهُ لِشَيْءٍ إِذْنَهُ لِحُسْنِ الصَّوْتِ بِالْقُرْآنِ

Efendimiz (sallallahü aleyhi ve sellem) **"Allâhü Teâlâ hiçbir şeyi, güzel sesle okunan Kur'ân gibi dinlememiştir."** buyurdular. [37]

Kur'ân-ı Kerim okunurken dinlemek farzdır. Bu hususta Allâhü Teâlâ;

وَإِذَا قُرِئَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ وَأَنْصِتُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ

"Kur'ân-ı Kerim okunduğu zaman onu dinleyin ve susun ki merhamet olunasınız." buyurmuştur. [38]

Bu cihetten Kur'ân-ı Kerimi dinlemekte farz sevâbı vardır. Dinlememek, hürmetsizlik etmek de günahtır. Hatta Kur'ân-ı Kerim okuyan kişiye selâm bile verilmez, meşgûl edilmez.

---

[34] İmâm Gazâlî, İhyâü Ulûmi'd-Dîn, c.1, s.785
[35] İmâm Gazâlî, İhyâü Ulûmi'd-Dîn, c.1, s.785
[36] Müsned-i Ebî Dâvûd, h.774
[37] İmâm Gazâlî, İhyâü Ulûmi'd-Dîn, c.1, s.791
[38] A'raf Sûresi, Âyet 204

Ayrıca Kur'ân-ı Kerimi güzel ve te'sirli okuyan kimse için "Ne güzel Kur'ân okuyor" demek doğru değildir. Doğru olan "Güzel Kur'ânımızı güzel okuyor, okudu." demektir. [39]

TECVİD

Tecvid: Lügaten bir şeyi güzel yapmak, süslemek ve hoşça yapmak manalarına gelmektedir. İlm-i Kıraatte (ıstılahta) ise:

وهو اِعْطَاءُ الْحُرُوفِ حَقَّهَا مِنْ كُلِّ صِفَةٍ وَمُسْتَحَقَّهَا وَرَدُّ كُلِّ وَاحِدٍ لِأَصْلِهِ

Tecvid: Harflerin sıfatı lazımeler ve sıfatı arızalardan olan hakkını vermek, her harfi mahrecinden çıkararak okumaktır.[40]

Diğer bir tarifte;

اَلتَّجْوِيدُ تَحْسِينُ اَلْفَاظِهِ بِاِخْرَاجِ الْحُرُوفِ عَنْ مَخَارِجِهَا وَ اِعْطَاءُ حُقُوقِهَا
مِنْ صِفَاتِهَا وَمَا يَتَرَتَّبُ عَلَي مُفْرَدَاتِهَا وَمُرَكَّبَاتِهَا فَرْضٌ لَازِمٌ وَ حَتْمٌ دَائِمٌ

Tecvid: harfleri mahreçlerinden çıkararak elfâzı güzel etmek ve harfleri -gerek müfret gerekse mürekkeb hallerinde- sıfatların her birinden lazım gelen hakkını vermektir. Bu herkese lazım olan daimi bir farzdır. [41]

İlmi Tecvid: Kur'ân-ı Kerîm'i adabına uygun okumayı öğreten ilimdir.

Kur'ân-ı Kerîm'i adabına uygun okumak harflerin tecvidi ile olur.

Tecvidin meseleleri: Hurufu hecanın mahrec (zatlarından), sıfatlarından, medler, tenvin, nun sakin ve mim sakinin halleri, isimlere dâhil olan lamı tarifler, zamir, idğam çeşitleri, vakıf, ibtida ve sekte tecvid ilminin meselelerini teşkil eder. Hulasa Kur'ân-ı Kerîmin anlaşılmasına, fesahat ve belağatinin ortaya çıkmasına yardımcı olan bütün hükümler tecvidin meseleleri cümlesindendir.

Tecvidin gayesi: Kur'ân-ı Kerîm okurken dilin hatadan korunması, okuyanların Cenâb Hakkın rızasına nail olup dünya ve ahiret saadetine kavuşmalarıdır.

[39] İmâm-ı Rabbâni, Mektûbât-ı Şerîfe, c.1, m.266
[40] Karabaş Tecvidi
[41] Tecvid-i Şaban Efendi, s.9

Tecvid ilminin fazileti: Kitapların en efdali ve eşrefi olan Kur'ân-ı Kerîm'e doğrudan alakası itibariyle ilimlerin en efdali ve eşrefidir. Kur'an tilavetinde hatadan sakınan kimselere ehl-i Kur'an denir.

وَرَتِّلِ ٱلْقُرْءَانَ تَرْتِيلًا

"Kur'ân-ı Kerîm'i açık açık tane tane tertil ile oku"[42]

Tertil: Bir şey'i güzel ve tertib ile kusursuz olarak açık açık hakkını ifa ederek tebyin eylemektir. Âyet-i Kerîmede (وَرَتِّلِ) den sonra ترتيلا masdarıyla tekid olunması da bu tertilin en güzel mertebede olması icap ettiğini gösterir.

Harflerin mahreçlerine ve vakıfların muhafazasına riayet ederek Kur'ân-ı Kerîm'i tane tane aheste aheste ruhi ve manevi bir mutabakatla, manayı duymak ve mümkün olduğu kadar duyurmak kastıyla okuma işidir.

Bunun için Kur'an okumakta tertil ve tecvid lazımdır.

Kur'ân-ı Kerîm üç mertebe üzere okunur. Tahkik, tedvir, hadr. Bu üç mertebenin üçü de tertil iledir.[43]

كَذَٰلِكَ لِنُثَبِّتَ بِهِۦ فُؤَادَكَ وَرَتَّلْنَٰهُ تَرْتِيلًا

"Biz onu senin kalbine iyice yerleştirmek için böyle onu tertil üzere inzal ettik."[44]

Aliyyü'l-Kârî bu (تَرْتِيلًا) kelimelerinden maksat tecvittir. Rasül-i Zişan Efendimiz zaten telakki ettiği gibi tecvid ile okuyordu. Asıl maksat onun şanında ümmetidir. Ve Cenâb-ı Hak ehemmiyetine binaen (وَرَتِّلِ) emrini (تَرْتِيلًا) masdarı ile tekitlemiştir.[45]

Kur'ân-ı Kerîmin lafzının Arapça olması onu Arap lügatine ait belirli kaidelere uyulmak suretiyle okunmasını zaruri kılar. Bu kaidelerin tamamına tecvid denir.

Hazret-i Ali (r.a) Efendimize Müzzemmil Suresi, 4. Âyet-i Kerîmesinin (وَرَتِّلِ ٱلْقُرْءَانَ تَرْتِيلًا) manası sorulduğunda: تجويدُ الحُرُوفِ ومَعرِفَةُ الوُقُوفِ **"Harfleri güzel okumak ve vakıfları bilmektir"** diye cevaplandırmıştır.[46]

[42] Müzzemmil Sûresi, Âyet 4
[43] Elmalılı, Hak Dini Kur'ân Dili, Müzzemmil Sûresi 4. Âyet-i Kerîme'nin Tefsirinden
[44] Furkan Sûresi, Âyet 32
[45] Aliyyü'l-Kârî, Minahu'l-Fikriyye s.29
[46] Suyûtî, El-İtkân Fî Ulûmi'l-Kur'ân, c.1, s.282

Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) Hazretlerinin kıraatini dinleyenlerin eğer saymak isteseler harflerini sayabilecekleri şekilde tane tane harf harf ve med ile olduğu rivayet olunmuştur.

سُئِلَ أَنَسٌ كَيْفَ كَانَتْ قِرَاءَةُ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؟ فَقَالَ كَانَتْ مَدًّا، ثُمَّ قَرَأَ {بِسْمِ اللهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ} يَمُدُّ بِبِسْمِ اللهِ، وَيَمُدُّ بِالرَّحْمَنِ، وَيَمُدُّ بِالرَّحِيمِ

"Enes bin Mâlik Hazretlerine: "Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Kur'an okuyuşu nasıldı?" sual ettiler. O da: **"Uzatarak okurdu"** sonra Besmelede besmele, rahman ve rahim'i med ederek (uzatarak) okudu."[47]

Rivayet olunduğuna göre Ya'lâ bin Memlek, Ümmü seleme (r.anha) validemize Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) Efendimizin okuyuşundan sordu. O da;

... فَإِذَا هِيَ تَنْعَتُ قِرَاءَةً مُفَسَّرَةً حَرْفًا حَرْفًا

"Harf harf açık bir okuyuş idi" diye cevap verdi.[48]

Peygamber Efendimizin (sallallâhu aleyhi ve sellem),

مَنْ أَحَبَّ أَنْ يَقْرَأَ الْقُرْآنَ غَضًّا كَمَا أُنْزِلَ، فَلْيَقْرَأْهُ عَلَى قِرَاءَةِ ابْنِ أُمِّ عَبْدٍ

"Kim Kur'ân-ı Kerîm'i nazil olduğu gibi taze bir şekilde okumayı severse ibn-i Mes'udun kıraatini okusun"[49] diye medh ettiği İbn-i Mes'ud (r.a), bir kişiye Kur'an öğretiyordu. O kişi Tevbe Sûresi 60. Âyet-i Kerîmesini: إِنَّمَا الصَّدَقَاتُ لِلْفُقَرَاءِ وَالْمَسَاكِينِ... süratli bir şekilde ve meddine riayet etmeden okudu. İbn-i Mesud (r.a) hemen ikaz etti ve şöyle dedi; Resûlullâh (sallallahü aleyhi ve sellem) bu ayeti bana böyle okutmadı. O kişi tekrar sordu; Nasıl okuttu Ey Ebâ Abdurrahman? İbn-i Mesud (r.a) şöyle okuttu dedi ve aynı ayeti kerimeyi usulüne uygun olarak med ile okudu.

[47] Sahih-i Buhârî, Kitabu Fezâili'l-Kur'an, c.6 s.195 h 5046
[48] Sunen-i Kubrâ li'n-Nesâi, Kitabu'l-Mesâcid, Tezyinu'l-Kur'an bi's-Savt, h. 1095
[49] Sunen-i İbn-i Mace, Fezâilu's-Sahabe, h 138

İmâm Cezerî hazretleri "bu Hadîs-i Şerîf, med hususunda katî bir hüccettir" buyurmuşlar ve Tecvide riayet hususunda insanları üç kısma ayırmıştır:

وَالنَّاسُ فِى ذَلِكَ بَيْنَ مُحْسِنٍ مَأْجُورٍ وَمُسِيءٍ آثِمٍ اَوْ مَعْذُورٍ

Tecvid hususunda insanlar me'cûr, müsî' (günahkâr) ve ma'zûr olmak üzere üç sınıftır. Tecvide riayetle me'cûr olanlar, Tecvidi terk ederek günahkâr olanlar,[50] herhangi meşru bir sebeple öğrenemeyip riayet edemeyen ve mazur olanlardır.[51]

İmâm Cezerî hazretleri tecvidin ehemmiyetini mukaddimesindeki şu beyitleri ile ifade etmişlerdir;

وَالأَخْذُ بِالتَّجْوِيدِ حَتْمٌ لازِمُ ❁❁❁ مَنْ لَمْ يُجَوِّدِ الْقُرآنَ آثِمُ

لأَنَّهُ بِهِ اللهُ أَنْزَلاَ ❁❁❁ وَهَكَذَا مِنْهُ إِلَيْنَا وَصَلاَ

وَهُوَ أَيْضًا حِلْيَةُ التِّلاَوَةِ ❁❁❁ وَزِينَةُ الْأَدَاءِ وَالْقِرَاءَةِ

Tecvidi öğrenmek ona riayet etmek kati bir farzdır.

Çünkü Cenâb-ı Hak Kur'an-ı tecvid ile indirdi.

Tecvid tilavetin süsü,

Kim Kur'anı tecvidsiz okursa günahkâr olur.

Ve yine bize kadarda böylece (tecvidle) geldi.

Eda ve kıraatin ziynetidir.[52]

Şu hâlde erkek kadın her Müslümana Kur'ân-ı Kerîm'i tecvid ile okumanın farzıyyeti kitap, sünnet, icma-ı ümmet ile sabit olmuştur.[53]

---

[50] Elinde öğrenme imkânı varken, kendisini bundan müstağni sayan ve böyle bir mesuliyeti kibirlenerek küçümseyen kimse şüphesiz günahkârdır.

[51] Aliyyü'l-Kârî, Minahu'l-Fikriyye s.30

[52] İmâm-ı Cezerî, Metn-i Cezerî, Bab-ü Ma'rifetit-Tecvid, s.5

[53] Muhammed Mekkî, Nihayetü'l-Kavli'l-Müfid fi İlmi't-Tecvid, s.7

NAMAZIN FAZİLET VE EHEMMİYETİ

Namaz (الصلاة) lügatte dua, Istılahta evveli tahrim (iftitah tekbiri) âhiri teslim (selam) olan ef'âl-i mâlûme ve erkân-ı mahsûsadan (malum fiiller ve rükünlerden) ibarettir.[1]

Namaz, zahirî ve bâtınî nimetlere şükür olarak meşru' olmuştur. Zira onda hem a'mal-i cevarih (azaların ameli) ve hem ef'al-i kalp (kalbin ameli) vardır.[2]

Kelime-i Şehadet'ten sonra İslam'ın en mühim ikinci şartı olan namaz ibadeti; وَأَقِيمُوا الصَّلَوٰةَ "Namazınızı dosdoğru ikame ediniz"[3] emr-i ilahisi ile her Müslüman kadın ve erkek üzerine farz olan bir ibadettir. Müslüman olan herkesin namazı kılması ve bu farzı yerine getirmesi lazımdır. Namaz Allahü Teâla ile kul arasında bir buluşma, kulun huzurullah'a çıkıp kulluğunu arz etmesidir.

Namaz, ehemmiyet bakımından diğer vazifelerden önce gelmektedir. Zira zengin, fakir, sağlam ve hasta herkes namaz kılmakla mükelleftir. [4]

Hazret-i Üstâzımız (kuddise sirruhu) buyuruyorlar ki;

"İbadetin iki gayesi vardır;

Gaye-i ta'zim ki Hazreti Allah'a karşıdır. İnsan kulluğunu arz ederken ibadeti, kâmil manada bir ihlasla edaya çalışırsa maksad hâsıl olur.

Gaye-i tezellül: insanın en şerefli yeri alnıdır. Ednâ mertebe de topraktır. Kul secde-i Rahman için bu en şerefli yerini en süfli yere koyarak nefsi emmareyi iyice tahkir ve tezlil etmiş olur.[5]

Kur'ân-ı Kerîm'de, " الصَّلَوٰةَ - **Namaz** " kelimesi ilk olarak Bakara Sûresi'nin 3. Âyet-i Kerîmesinde geçmektedir. Öncesinde Kur'ân-ı Kerîm'in "müttakîler için bir hidayet rehberi" olduğu beyan edildikten sonra takip eden Âyet-i Kerîmeler'de, bu müttakîlerin hususiyetleri zikredilmiştir.

---

[1] Seyyid Ahmed Zuhdi, Mecmûatü'z-Zühdiyye fi'l-Ahkâmi'd-Diniyye, s.74
[2] Mehmed Zihni Efendi, Nimet-i İslam s.287
[3] Bakara Sûresi, Âyet 43
[4] Fazilet Neşriyat, Ruhu's-Salat Aynü'l-Hayat Tercemesi
[5] Z. Sunguroğlu'nun Notları, s.45

اَلَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ وَيُقِيمُونَ الصَّلَوةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ

"Onlar ki gaybe iman edip namazı dürüst kılarlar ve kendilerine merzuk kıldığımız şeylerden infak ederler."[6]

Fahruddin Râzi hazretleri bu Âyet-i Kerîme'nin tefsirinde şöyle buyurur;

لِأَنَّ الْمُتَّقِيَ هُوَ الَّذِي يَكُونُ فَاعِلاً لِلْحَسَنَاتِ وَتَارِكًا لِلسَّيِّآتِ ، أَمَّا الْفِعْلُ فَإِمَّا أَنْ يَكُونَ فِعْلَ الْقَلْبِ وَهُوَ قَوْلُهُ {اَلَّذِينَ يُؤْمِنُونَ} وَإِمَّا أَنْ يَكُونَ فِعْلَ الْجَوَارِحِ، وَأَسَاسُهُ الصَّلاَةُ وَالزَّكَاةُ وَالصَّدَقَةُ؛ لِأَنَّ الْعِبَادَةَ إِمَّا أَنْ تَكُونَ بَدَنِيَّةً وَأَجَلُّهَا الصَّلاَةُ، أَوْ مَالِيَّةً، وَأَجَلُّهَا الزَّكَاةُ؛ وَلِهَذَا سَمَّى الرَّسُولُ عَلَيْهِ السَّلاَمُ الصَّلاَةَ عِمَادَ الدِّينِ، وَالزَّكَاةَ قَنْطَرَةَ الْإِسْلاَمِ

"Çünkü takva sahipleri, hasenâtı işleyen, seyyiâtı terk eden kimselerdir. Hasenât, ya kalbin fiili olur ki; اَلَّذِينَ يُؤْمِنُونَ kavliyle ifade edilen imandır. Veya azaların fiili olur. Bunun esası da namaz, zekât ve sadakadır. Şöyle ki; ibadetler bedenî ve mâlî olmak üzere iki kısımdır. Bedenî ibadetlerin en kıymetlisi namazdır. Mâlî ibadetlerin en kıymetlisi ise zekâttır. Bu sebeple Rasül-i Ekrem (sallallâhu aleyhi ve sellem) Efendimiz; namazı dinin direği[7], zekâtı İslam'ın köprüsü[8] diye isimlendirmiştir."[9]

İmâm-ı Rabbânî (k.s.) hazretleri,

وَاعْلَمْ أَنَّ الْإِنْسَانَ كَمَا أَنَّهُ لَا بُدَّ لَهُ مِنْ تَصْحِيحِ الْاِعْتِقَادَاتِ ، كَذَلِكَ لَا بُدَّ لَهُ مِنْ إِتْيَانِ الْأَعْمَالِ الصَّالِحَاتِ. وَأَجْمَعُ الْعِبَادَاتِ وَأَقْرَبُ الطَّاعَاتِ هُوَ أَدَاءُ الصَّلاَةِ

"Ey Evladım sen bil ki, insana i'tikada dâir hususları tashih etmek muhakkak lazım ve gerekli olduğu gibi aynı şekilde salih ameller yapmak da elzemdir. İbadetlerin en câmi'i (her türlü ibadeti içine alanı) ve Allâhü Teâlâ'ya en çok yaklaşma vesilesi olanı ise namazın edasıdır."[10]

[6] Bakara Sûresi, Âyet 3
[7] Kenzü'l-Ummâl, h.18889
[8] Süyûtî, el-Câmiu's-Sağîr, h.6936
[9] Fahruddin Râzî, et-Tefsiru'l-Kebîr, Bakara Sûresi 3.Âyet-i Kerîme'nin Tefsirinden
[10] İmâm-ı Rabbânî, Mektûbât-ı Şerîfe, c.1, m.85

اِنَّ الصَّلاَةَ رُكْنٌ ثَانٍ مِنَ الاَرْكَانِ الْخَمْسَةِ لِلْاِسْلاَمِ وَجَامِعَةُ الْعِبَادَاتِ وَ هِيَ وَ اِنْ كَانَتْ جُزْئِيَّةً وَلَكِنْ حَصَلَتْ لَهَا حُكْمُ الْكُلِّيَّةِ مِنَ الْجَامِعِيَّةِ وَ صَارَتْ فَوْقَ جَمِيعِ مُقَرِّبَاتِ الْاَعْمَالِ

"Muhakkak ki namaz İslâm'ın beş rüknünden ikinci rükündür ve bütün ibadetleri cem' edicidir. Namaz, her ne kadar İslam'ın beş şartından bir cüz olsa da kendisi için ibadetleri câmi' olmakta hükm-i kül vardır. Ve namaz a'mâl-i mukarribenin (Allah'a yaklaştıran amellerin) tamamının fevkındedir."[11] buyurur.

İsmail Hakkı Bursevî hazretleri, namazın farz kılındığı hususi zamana dikkat çekerek namazı ve farz kılınma hikmetini şöyle anlatır;

وَاِنَّمَا فُرِضَتِ الصَّلاَةُ لَيْلَةَ الْمِعْرَاجِ لِاَنَّ الْمِعْرَاجَ اَفْضَلُ الْاَوْقَاتِ وَاَشْرَفُ الْحَالَاتِ وَاَعَزُّ الْمُنَاجَاتِ وَالصَّلاَةُ بَعْدَ الْاِيمَانِ اَفْضَلُ الطَّاعَاتِ وَفِى التَّعَبُّدِ اَحْسَنُ الْهَيْآتِ فَفُرِضَ اَفْضَلُ الْعِبَادَاتِ فِى اَفْضَلِ الْاَوْقَاتِ وَهُوَ وُصُولُ الْعَبْدِ اِلَى رَبِّهِ وَقُرْبُهُ مِنْهُ

"Beş vakit namaz Mi'rac Gecesi'nde farz kılınmıştır. Çünkü Mi'râc, vakitlerin en faziletlisi, hallerin en şereflisi ve münâcât zamanlarının en kıymetlisidir. Namaz da imandan sonra tâ'atların en faziletlisi ve ibadetlerin hey'et cihetinden en güzelidir. Böylece ibadetlerin en faziletlisi olan namaz, kulun Rabbü'l-Alemin'e vasıl olduğu, ona yaklaştığı vakitlerin en faziletlisinde farz kılınmıştır."[12]

İmâm-ı Rabbânî Ahmed-i Fârûkıyy-i Serhendî (k.s.) hazretleri, manevî makamlardan bahsettiği bir mektubunda müminin miracı olan namaz hakkında şöyle buyurur;

وَقَدْ بَلَغَ مَرْتَبَةَ التَّحْقِيقِ أَنَّ الْحَالَةَ الْمُتَيَسِّرَةَ فِى أَدَاءِ الصَّلَاةِ فَوْقَ جَمِيعِ الْكَمَالَاتِ الْحَاصِلَةِ فِى خَارِجِ الصَّلَاةِ لِأَنَّ تِلْكَ الْحَالَةَ لَيْسَتْ بِخَارِجَةٍ مِنْ

[11] İmâm-ı Rabbânî, Mektûbât-ı Şerîfe, c.1, m.261
[12] İ.Hakkı Bursevî, Ruhu'l-Beyân Tefsırı, Bakara 3. Âyet-i Kerime'nin Tefsirinden

دَائِرَةِ الظِّلِّ وَإِنْ حَصَلَ لَهَا الْعُلُوُّ بِخِلَافِ هَذِهِ الْحَالَةِ فَإِنَّ لَهَا نَصِيبًا مِنَ الْأَصْلِ وَبِقَدْرِ الْفَرْقِ بَيْنَ الْأَصْلِ وَالظِّلِّ يَكُونُ الْفَرْقُ بَيْنَ تِلْكَ الْحَالَةِ وَهَذِهِ الْحَالَةِ

Şu husus tahkik mertebesine ulaşmıştır ki; namazın edası esnasında müyesser olan hal, namazın haricinde hâsıl olan bütün kemâlâtın fevkindedir. Çünkü namazın haricindeki bütün kemâlât, her ne kadar kendisi için uluvv (yücelik) sabit olsa da, gölge (zıll) dairesi içinde kalmaktadır. Namazdaki kemâlât bunun hilafınadır. Çünkü namaz için asıldan nasib vardır. Ve gölge ile asıl arasındaki fark kadar da, namaz haricindeki kemâlât ile namazdaki kemâlât arasında fark vardır."[13]

Hazret-i Üstâzımız (kuddise sirruhu) buyuruyorlar ki;

"Namaz, mi'rac-ı manevidir. Müslümanlar her gün beş defa Cenâb-ı Hakkın (أَقِمِ الصَّلٰوةَ) hıtab-ı izzetine muhatap oluyorlar. Bu suretle rızk-ı sûrî ve rızk-ı manevi ile merzuk olmak üzere günde beş defa Hazret-i Mevlâ'nın sofra-i rahmetine çağırılıyorlar. Bu şeref, sekaleynden (ins ü cin) mâadâ hiçbir mahlûka nasip değildir. Çünkü karşılığı mükafât ve terfi-i derece olan ibadetler yalnız ins ü cinne mahsustur. Bazı umûrda melekler de memurlardır. Lakin onlar imtihan olmak ve karşılığında mükâfât almak için memur değillerdir..."[14]

Kur'ân-ı Kerîmde namaz ile alakalı olarak "**Namaz kılarlar veya namazı kılınız**" manasını ifade eden (يُصَلُّونَ) ve (صَلُّوا fiilleri değil de "**namazı ikame ederler veya namazı ikame ediniz**" manasında (يُقِيمُونَ الصَّلٰوةَ) ve (أَقِيمُوا الصَّلٰوةَ fiilleri kullanılmıştır.

Bu ifadelerin kullanılması tefsir kitaplarımızda beyan edildiği üzere şu manaları iş'ar eder:

1. "Namazı dosdoğru kılınız, ta'dili erkânına riayet ederek huşu ve hudu' ile kılınız ve hatta kıldırınız,
2. Namaz için Emr-i bi'l-Ma'ruf Nehy-i ani'l-Münker yapınız,
3. Namaz için lazım olan ihtiyaçları tamamlayınız,
4. Anne-babalar evlatlarına namaz terbiyesinde bulunsunlar, din kardeşleri birbirlerine tavsiye ve hatırlatmalar yapsınlar,
5. Cuma ve Cemaate ehemmiyet verilsin."[15]

[13] İmâm-ı Rabbânî, Mektûbât-ı Şerîfe, c.1, m.263
[14] Z. Sunguroğlu'nun Notları, s.115
[15] Elmalılı, Hak Dini Kur'ân Dili, Bakara 3. Âyet-i Kerîme'nin Tefsirinden

Mâûn Suresi'nde, namaza ehemmiyet vermeyip ciddi bir vazife olarak yapmayan, terki sebebi ile üzülmeyen, kılınıp - kılınmadığına aldırmayan, vaktine riayet etmeyen, geçip - geçmediğine dikkat etmeyip tehir eden, insanlar arasında kıldığı gibi yalnızken kılmayan, kıldığı zaman Allah rızasını gözetmeden dünyevi bir takım maksatlar için münafıkâne bir surette kılan kimseler hakkında[16] şöyle buyurulur:

فَوَيْلٌ لِلْمُصَلِّينَ الَّذِينَ هُمْ عَنْ صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ الَّذِينَ هُمْ يُرَاءُونَ

"Yazıklar olsun o namaz kılanlara. Ki onlar, namazlarından yanılmaktadırlar. Onlar ki mürailik ederler, gösteriş yaparlar."[17]

Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem):

مَنْ صَلَّى صَلَاةً لَمْ تَنْهَهُ صَلَاتُهُ عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ لَمْ يَزْدَدْ مِنَ اللَّهِ إِلَّا بُعْدًا

"Kim bir namaz kılar da o namaz kendisini fahşa ve münkerden nehy etmezse, o namazla Allah'tan uzaklaşmakdan başka bir şey elde edemez." buyurmuşlardır."[18]

İsmail Hakkı Bursevî Hazretleri, "Kur'ân-ı Kerîm'de geçen, namaz ile alakalı emirlere göre insanların bazı kısımlara ayrıldığını ifade edip" şöyle izah etmiştir;[19]

وَاللهُ تَعَالَى اَمَرَ فِي الصَّلَاةِ بِأَشْيَاءَ بِإِقَامَتِهَا بِقَوْلِهِ وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَبِالْمُحَافَظَةِ عَلَيْهَا وَإِدَامَتِهَا بِقَوْلِهِ اَلَّذِينَ هُمْ عَلَى صَلَاتِهِمْ دَائِمُونَ وَبِأَدَائِهَا فِي أَوْقَاتِهَا بِقَوْلِهِ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتَاباً مَوْقُوتاً وَبِأَدَائِهَا فِي جَمَاعَةٍ بِقَوْلِهِ وَارْكَعُوا مَعَ الرَّاكِعِينَ وَبِالْخُشُوعِ فِيهَا بِقَوْلِهِ اَلَّذِينَ هُمْ فِي صَلَاتِهِمْ خَاشِعُونَ

[16] Elmalılı, Hak Dini Kur'ân Dili, Mâûn Sûresi 4-6. Âyet-i Kerime'nin Tefsirinden
[17] Mâûn Sûresi, Âyet 4-6
[18] Elmalılı, Hak Dini Kur'ân Dili, Ankebût 45. Âyet-ı Kerimenin Tefsırından
[19] İ.Hakkı Bursevi, Ruhu'l-Beyân Tefsırı, Bakara 3. Âyet-ı Kerîmenin Tefsirinden (Hulasa)

"Cenâb-ı Hak, [20] وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ kavli ile namazın ikamesini [21] اَلَّذِينَ هُمْ عَلَى صَلَاتِهِمْ دَائِمُونَ kavli ile namazın muhafazası ve namaza devam edilmesini [22] إِنَّ الصَّلٰوةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتَابًا مَوْقُوتًا kavli ile vakitlerine riayet edilerek edasını [23] وَارْكَعُوا مَعَ الرَّاكِعِينَ kavli ile cemaatle edasını [24] اَلَّذِينَ هُمْ فِي صَلَاتِهِمْ خَاشِعُونَ kavli ile namazın huşû'lu kılınmasını emretmiştir.

وَ بَعْدَ هَذِهِ الْأَوَامِرِ صَارَتِ النَّاسُ عَلَى طَبَقَاتٍ طَبَقَةٌ لَمْ يَقْبَلُوهَا وَرَأْسُهُمْ اَبُو جَهْلٍ لَعَنَهُ اللهُ قَالَ اللهُ تَعَالَى فِي حَقِّهِ فَلاَ صَدَّقَ وَلاَ صَلَّى...

Bu emirlere göre insanlar tabaka tabaka (sınıf sınıf) olmuşlardır. Bir sınıf bu emirleri kabul etmediler. Bunların reîsi Ebû Cehil (la'netullahi aleyh)'dir. Cenâb-ı Hak bu gibiler hakkında; فَلَا صَدَّقَ وَلَا صَلّٰى **"Fakat o ne tasdik etti, ne namaz kıldı."**[25], buyurmuş ve onların varacakları yerin cehennem olacağını muhtelif Âyet-i Kerîmeler ile bildirmiştir.

وَطَبَقَةٌ قَبِلُوهَا وَلَمْ يُؤَدُّوهَا وَهُمْ اَهْلُ الْكِتَابِ قَالَ اللهُ تَعَالَى فَخَلَفَ مِنْ بَعْدِهِمْ خَلْفٌ وَهُمْ اَهْلُ الْكِتَابِ أَضَاعُوا الصَّلاَةَ وَذَكَرَ مَصِيرَهُمْ فَقَالَ فَسَوْفَ يَلْقَوْنَ غَيًّا وَهِيَ دَرَكَةٌ فِي جَهَنَّمَ هِيَ اَهْيَبُ مَوْضِعٍ فِيهَا تَسْتَغِيثُ النَّاسُ مِنْهَا كُلَّ يَوْمٍ كَذَا وَكَذَا مَرَّةً ثُمَّ قَالَ اللهُ إِلَّا مَنْ تَابَ اَىْ مِنَ الْيَهُودِيَّةِ وَالنَّصْرَانِيَّةِ وَآمَنَ اَىْ بِمُحَمَّدٍ وَعَمِلَ صَالِحاً اَىْ حَافَظَ عَلَى الصَّلاَةِ

Diğer bir sınıf da bu emirleri kabul ettiler ancak, icabını yapıp namazı eda etmediler. Bunlar (ın önde gelenleri) Ehl-i Kitap'tır. Cenâb-ı Hak onlar hakkında şöyle buyurarak varacakları yeri beyan etmiştir:

"Sonra arkalarından bozuk bir güruh halef oldu, namazı zayi' ettiler ve şehvetleri ardına düştüler, bunlar da Gayya'yı boylayacaklar."[26]

---

[20] Bakara Sûresi, Âyet 43, Meali: "Hem namazı dürüst kılın"
[21] Meâric Sûresi, Âyet 23, Meali: "Onlar ki namazlarına müdavimdirler"
[22] Nisâ Sûresi, Âyet 103, Meali: "Çünkü namaz mü'minler üzerine muayyen vakitlerle yazılı bir farz bulunuyor"
[23] Bakara Sûresi, Âyet 43, Meali: "Rükû edenlerle birlikte siz de rükû edin"
[24] Mü'minûn Sûresi, Âyet 2, Meali: "Ki onlar namazlarında huşu'ludurlar"
[25] Kıyame Sûresi, Âyet 31
[26] Meryem Sûresi, Âyet 59

Gayya, Cehennem'deki bir derekedir ve oradaki en korkunç yerdir. İnsanlar oradan kurtulmak için her gün defalarca Allâhü Teâlâ'dan yardım isterler. Bu Âyet-i Kerîme'nin ardından şöyle buyrulmuştur:

"Ancak (o Hıristiyan ve Yahudilerden) tevbe edip imana gelen (yani Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i tasdik eden) ve salih amel işleyenler (yani namazı muhafaza edenler) müstesna. Çünkü bunlar zerre kadar hakları yenmeyerek Cennet'e gireceklerdir."[27]

وَطَبَقَةٌ أَدَّوْا بَعْضًا وَلَمْ يُؤَدُّوا بَعْضًا مُتَكَاسِلِينَ وَهُمُ الْمُنَافِقُونَ قَالَ اللهُ تَعَالَى إِنَّ الْمُنَافِقِينَ يُخَادِعُونَ اللهَ وَهُوَ خَادِعُهُمْ وَإِذَا قَامُوا إِلَى الصَّلَوةِ قَامُوا كُسَالَى وَذُكِرَ اَنَّ مَصِيرَهُمْ وَيْلٌ وَهُوَ وَادٍ فِي جَهَنَّمَ لَوْ جُعِلَتْ فِيهِ جِبَالُ الدُّنْيَا لَمَاعَتْ اَیْ سَالَتْ...

İnsanların bir kısmı da namaz hakkında tembellik ederek bazen eda ettiler, bazen eda etmediler. Bunlar (en başta) münafıklardır. Bunlar hakkında şöyle buyrulmuştur:

"Muhakkak ki münafıklar Allâhü Teâlâ'ya hud'a yapmaya (aldatmaya) çalışırlar, Allah (celle celalühü) de hud'alarını başlarına geçirir.

Onlar, namaza kalktıkları vakit, üşene üşene kalkarlar, halka gösteriş yaparlar, Allah (celle celalühü)'yü pek az zikrederler."[28]

Münafıkların ahiretteki yerlerinin Veyl olduğu zikredilmiştir. Veyl, Cehennemdeki bir vadidir ki eğer dünyadaki dağlar o vadiye konsa, onları sürükler götürür.

وَطَبَقَةٌ قَبِلُوهَا وَهُمْ يُرَاعُونَهَا فِي مَوَاقِيتِهَا بِشَرَائِطِهَا وَرَأْسُهُمُ الْمُصْطَفَى صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ تَعَالَى إِنَّ رَبَّكَ يَعْلَمُ أَنَّكَ تَقُومُ أَدْنَى مِنْ ثُلُثَيِ اللَّيْلِ وَقَالَ تَعَالَى قُلْ إِنَّ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ الْآيَةَ وَأَصْحَابُهُ كَذَلِكَ فَذَكَرَهُمُ اللهُ تَعَالَى بِقَوْلِهِ قَدْ أَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ هُمْ فِي صَلَاتِهِمْ

[27] Meryem Sûresi, Âyet 60
[28] Nisâ Sûresi, Âyet 142

خَاشِعُونَ وَذَكَرَ مَصِيرَهُمْ فَقَالَ أُولٰئِكَ هُمُ الْوارِثُونَ الَّذِينَ يَرِثُونَ الْفِرْدَوْسَ وَهُوَ اَرْفَعُ مَوْضِعٍ فِي الْجَنَّةِ وَأَبْهَاهُ يَنَالُ الْمُؤْمِنُ فِيهِ مُنَاهُ وَيَنْظُرُ اِلَى مَوْلاَهُ

Diğer tabaka ise bütün emirleri kabul edip namaza vakitleriyle, şartlarıyla riayet edenlerdir ki bu tabakanın reîsi Rasül-i Ekrem (sallallâhu aleyhi ve sellem) Efendimiz'dir. Cenâb-ı Hak, Habibi hakkında şöyle buyurmuştur:

"Fil-hakika Rabbin biliyor ki; sen muhakkak gecenin üçte ikisine yakınında ve yarısında ve üçte birinde kalkıyor (namaza duruyor)sun"[29]

"De ki; cidden benim namazım, ibadetlerim, hayatım, mematım hep Rabbü'l-Âlemîn olan Allah (celle celalühü) içindir."[30]

Rasül-i Ekrem (sallallâhu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in Ashabı da aynı şekildedir. Cenâb-ı Hak Ashab-ı Kiram'ı şöyle zikretmiş ve devamında da namaza riayet edenlerin varacakları yeri beyan buyurmuştur:

"Hakikat felâh buldu o mü'minler ki onlar namazlarında huşu'ludurlar."[31]

"Ve onlar ki namazlarının üzerine muHâfızlık ederler. İşte onlardır o vârisler. Ki Firdevs'e vâris olacak, onda ebediyen kalacaklardır."[32]

Firdevs cennetteki en yüksek ve en değerli olan yerdir. Mümin orada arzu ettiği şeye nail olur ve Mevla'sına nazar eder.

NAMAZIN KULU MUHAFAZA ETMESİ VE KAZANDIRDIĞI GÜZELLİKLER

حَافِظُوا عَلَى الصَّلَوَاتِ وَالصَّلَوةِ الْوُسْطَى وَقُومُوا لِلَّهِ قَانِتِينَ

Malum olan namazları (beş vakit) ve hele salât-ı vustayı üstlerine düşerek muhafaza ediniz, her birini dikkatle gözetip vaktinde eksiksiz edaya devam ediniz. Ve Allah için kıyam edip dîvan durunuz.[33]

---

[29] Müzzemmil Sûresi, Âyet 20
[30] En'am Sûresi, Âyet 162
[31] Mü'minûn Sûresi, Âyet 1-2
[32] Mü'minûn Sûresi, Âyet 9-11
[33] Bakara Sûresi, Âyet 238

Tefsir kitaplarımızda Salat-ı Vustânın hangi namaz olduğuna dair müfessirlerimizin on yedi farklı görüşü bulunmaktadır.

Bu rivayetler arasında itimada en uygun olan görüş; Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in "salât-ı asır (ikindi namazı)" diye beyanıdır.

Denilebilir ki; her şahıs için mani'aların çokluğu sebebiyle kılınması zor ve en çok ortada kalıp geçmesi muhtemel olan namaz hangisi ise, onun hakkında namazların en faziletlisi ve orta namazı da odur. Her namaz hakkında rivayet bulunması, bu şekilde izah edilebilir. O halde orta namazı hakkında en sahih ve en itidalli söz şudur; Salât-ı Vüstâ, gayr-i muayyen olarak, beş vakit namazdan herhangi birisidir. Bütün namazlara itinayı temin için, salat-ı vüstâ kat'î olarak ta'yin edilmemiştir.[34]

İmam Ebû Mansur Muhammed Maturîdî hazretleri;

وَالْمُحَافَظَةُ هُوَ الْمُفَاعَلَةُ وَالْمُفَاعَلَةُ هِيَ فِعْلُ اثْنَيْنِ. فَهُوَ - وَاللهُ أَعْلَمُ - أَنَّهُ إِذَا حَفِظَهَا عَلَى وَقْتِهَا وَلَمْ يَسْهُ عَنْهَا حَفِظَتْهُ

Muhafaza kelimesi -iki şey arasında müşâreket manasını ifade eden- mufâale babından mastardır. Bu takdirde muhafaza: – اَللهُ اَعْلَمُ – "Kul vaktine riayet ederek namazı muhafaza edip unutmazsa namaz da onu muhafaza eder." demektir. [35]

Fahreddin-i Râzî hazretleri bu hususu şöyle izah etmiştir;

وَاعْلَمْ أَنَّ حِفْظَ الصَّلَاةِ لِلْمُصَلِّي عَلَى ثَلَاثَةِ أَوْجُهٍ ؛ اَلْأَوَّلُ: أَنَّ الصَّلَاةَ تَحْفَظُهُ عَنِ الْمَعَاصِي ، قَالَ تَعَالَى: {إِنَّ الصَّلَوةَ تَنْهَى عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ} . فَمَنْ حَفِظَ الصَّلَاةَ حَفِظَتْهُ الصَّلَاةُ عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالثَّانِي: أَنَّ الصَّلَاةَ تَحْفَظُهُ مِنَ الْبَلَايَا وَالْمِحَنِ ، قَالَ تَعَالَى: {وَاسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَوةِ} وَقَالَ تَعَالَى:

[34] Elmalılı, Hak Dini Kur'ân Dili, Bakara Sûresi 238. Ayeti Kerime'nin Tefsirinden; Bu görüşler;

Salât-ı Vusta: 1- İkindi namazıdır ; 2- Sabah namazıdır ; 3- Öğle namazıdır ; 4- Akşam namazıdır ; 5- Yatsı namazı ; 6- Beş vakit namazın tamamıdır ; 7- Beş vakit namazdan, gayr-i muayyen olarak bir tanesidir ; 8- Cuma Günü Cuma Namazı, diğer günlerde öğle namazıdır ; 9- Yatsı ve sabah namazlarıdır; 10- Sabah ve ikindi namazlarıdır ; 11- Hususiyle Cuma Namazı'dır ; 12- Farz namazların hepsinde cemaattir ; 13- Korku namazıdır ; 14- Vitir namazıdır ; 15- Kurban Bayramı namazıdır ; 16- Ramazan Bayramı namazıdır ; 17- Kuşluk namazıdır.

[35] İmâm Maturîdî, Te'vîlât-ı Ehli's-Sünne, Bakara Sûresi 238. Ayeti Kerime'nin Tefsirinden

{وَقَالَ اللهُ إِنِّي مَعَكُمْ لَئِنْ أَقَمْتُمُ الصَّلَوةَ وَ آتَيْتُمُ الزَّكَوةَ } وَمَعْنَاهُ: إِنِّي مَعَكُمْ بِالنُّصْرَةِ وَالْحِفْظِ إِنْ كُنْتُمْ أَقَمْتُمُ الصَّلَاةَ وَآتَيْتُمُ الزَّكَاةَ وَالثَّالِثُ: أَنَّ الصَّلَاةَ تَحْفَظُ صَاحِبَهَا وَتَشْفَعُ لِمُصَلِّيهَا ، قَالَ تَعَالَى: {وَأَقِيمُوا الصَّلَوةَ وَآتُوا الزَّكَوةَ وَمَا تُقَدِّمُوا لِأَنْفُسِكُمْ مِنْ خَيْرٍ تَجِدُوهُ عِنْدَ اللهِ} وَلِأَنَّ الصَّلَاةَ فِيهَا الْقِرَاءَةُ، وَالْقُرآنُ يَشْفَعُ لِقَارِئِهِ ، وَهُوَ شَافِعٌ مُشَفَّعٌ

"Namazın kulu muhafazası ise üç vecihle tahakkuk eder:[36]

Birincisi: Namaz musallîyi günahlardan muhafaza eder. Cenâb-ı Hak şöyle buyurur: **"Muhakkak ki namaz edepsizlikten ve uygunsuzluktan nehyeder"**[37], Kim namazı muhafaza ederse, namaz da onu fuhşiyyâttan muhafaza eder.

İkincisi: Namaz musallîyi belalardan ve mihnetlerden muhafaza eder. Cenâb-ı Hak **"Sabır ve namaz ile Allah (celle celalühü)'den inayet taleb ediniz"**[38], ve **"....Allah (celle celalühü) buyurmuştu: Haberiniz olsun ben sizinle beraberim, Celâlim hakkı için eğer siz namazı kılar, zekâtı verirseniz..."**[39] buyurmuştur. Bu Âyet-i Kerîme'nin manası şöyledir: Ben yardım ve himayem ile sizinle beraberim, eğer siz namazı kılar ve zekâtı verirseniz...

Üçüncüsü: Namaz kendisini zayi etmeyen arkadaşını muhafaza ederek ona şefaat eder. Zira Âyet-i Kerîme'de **"Hem namazı doğru kılın ve zekâtı verin. Nefisleriniz için her ne hayır takdim eder gönderirseniz, Allah (celle celalühü) yanında onu bulursunuz. Allah (celle celalühü) mutlak surette, bütün yaptıklarınızı görüyor."**[40] **buyruluyor.**

Yine namaz içerisinde kıraat vardır. Kur'ân-ı Kerim de okuyucusuna şefaat edecektir. Kur'ân-ı Kerîm hem şefaatçidir hem de şefaati makbuldür."

Hazret-iÜstazımız (kuddise sirruhu);

"Sabah namazını kılanın öğle namazına kadar küçük günahları affolunur. Öğle namazını kılanın ikindi namazına kadar küçük günahları affolunur.

[36] Fahreddin Râzî, et-Tefsiru'l-Kebîr, Bakara Sûresi 238. Ayeti Kerime'nin Tefsirinden
[37] Ankebût Sûresi, Âyet 45
[38] Bakara Sûresi, Âyet 153
[39] Maide Sûresi, Âyet 12
[40] Bakara Sûresi, Âyet 110

Büyük günahları da gaffâru'z-zünûp olan Allâhü Teâla setreder."[41] buyurmuştur.

Osman b. Affân (r.a.) rivâyet ettiği bir Hadîs-i Şerîfte Resûlullâh (sallallâhu aleyhi ve sellem) Efendimiz buyuruyor ki:

مَا من امْرِئٍ مُسْلِمٍ تَحْضُرُهُ صَلَاةٌ مَكْتُوبَةٌ فَيُحْسِنُ وُضُوءَهَا وَخُشُوعَهَا وَرُكُوعَهَا، إِلَّا كَانَتْ كَفَّارَةً لِمَا قَبْلَهَا مِنَ الذُّنُوبِ مَا لَمْ يُؤْتِ كَبِيرَةً وَذَلِكَ الدَّهْرَ كُلَّهُ

"Her bir Müslüman ki, vakti giren farz namazları kılar, abdestini, rükû'unu ve huşû'unu eksiksiz yerine getirirse bu namaz -büyük günahlar işlememesi- şartıyla geçmiş günahlarına keffâret olur. Bu hüküm bütün sene için geçerlidir."[42]

Erkânına riayet edilerek ve Allah rızası gözetilerek kılınan namazların neticesinde elde edilecek güzellikler, kazanılacak iyi haller de Ankebût Sûresi'nin 45. Âyet-i Kerîmesinde şöyle ifade edilir;

اُتْلُ مَا أُوحِيَ إِلَيْكَ مِنَ الْكِتَابِ وَأَقِمِ الصَّلَوةَ إِنَّ الصَّلَوةَ تَنْهَى عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَلَذِكْرُ اللهِ أَكْبَرُ وَاللهُ يَعْلَمُ مَا تَصْنَعُونَ

"Sana vahiy olunan kitabı güzel güzel oku ve namazı kıl. Sahih namaz edebe mugayir hallerden ve uygunsuzluktan nehy eder. Her halde Allah'ın zikri en büyük iştir. Allah ne işlerseniz bilir."

Hazret-i Üstâzımız (kuddise sirruhu), تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ الْمَلَئِكَةُ[43] Âyet-i Kerîmesinin manasını verirlerken "bu müjde mü'minlerin kalbine füyuzat-ı ilahiye gelmekle insanın içinde duyduğu manevi bir sevinçtir. Hatta namaz kılarken bazen bir ferahlık meydana gelir. İşte bu ferahlık müjde eden melaikedendir."[44] buyurmuşlardır.

Namazını kılan kimsenin dünya hayatında en azından dört kazancı olur. Bu kazançlar devam edilmesi şartıyla (sadece görüntü itibariyle kılınan) en sûrî namazda bile elde edilir. Bunlar; Taharet, intizam-ı evkât (vakitleri tertip edip değerlendirmek), kuvvet-i kalp, salah-ı ictimâîdir (topluluğun salahı).

[41] Ali Erol, Hatıratım, s.103
[42] Sahih-i Muslim, Bab-ı Fazli'l-Vuzû', h.7-228
[43] Fussilet Sûresi, Âyet 30
[44] Z. Sunguroğlu'nun Notları, s.11

Namazın a'zamî faideleri kâbil-i hisap değildir. Lakin asgarî faide-i ahlâkîsi; Bil fiil kibri kırmak, Uhuvvete hazırlanmak, Allah rızası için iş yapmaya alışmaktır.[45]

Katade (rh.) naklettiğine göre Danyal (aleyhisselâm) Ümmet-i Muhammed'in vasıflarını şöyle anlatmıştır;

إِنَّ دَانْيَالَ النَّبِيَّ عَلَيْهِ السَّلاَمُ نَعَتَ أُمَّةَ مُحَمَّدٍ فَقَالَ يُصَلُّونَ صَلاَةً لَوْ صَلاَّهَا قَوْمُ نُوحٍ مَا أُغْرِقُوا وَلَوْ صَلاَّهَا قَوْمُ عَادٍ مَا أُرْسِلَتْ عَلَيْهِمُ الرِّيحُ وَلَوْ صَلاَّهَا ثَمُودُ مَا أَخَذَتْهُمُ الصَّيْحَةُ فَعَلَى الْمُؤْمِنِ أَنْ لَا يَنْفَكَّ عَنِ الصَّلاَةِ وَالدُّعَاءِ وَالْإِلْتِجَاءِ إِلَى اللهِ تَعَالَى .

Onlar öyle bir namaz kılacaklar ki, şayet onu Nuh (aleyhisselâm)'ın kavmi kılsalardı suda boğulmazlar, tufanı yaşamazlardı. Âd kavmi kılsalardı üzerlerine rüzgâr gelip onları helak etmezdi. Şayet Semûd kavmi onu kılsalardı onları sayha (gürültü) helak etmezdi. Mü'mine düşen namazdan dua ve ilticadan ayrılmamaktır.[46]

Resûlullâh Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurmuşlardır ki;

أُمَّتِي أُمَّةٌ مَرْحُومَةٌ وَإِنَّماَ يَدْفَعُ اللهُ عَنْهُمُ الْبَلاَءَ بِإِخْلاَصِهِمْ وَصَلَوَاتِهِمْ وَدُعَائِهِمْ وَضُعَفَائِهِمْ

"Ümmetim hususi rahmet-i ilahiye nail olmuş bir ümmettir. Hazret-i Allah ihlasları, namazları, duaları ve zayıf (ve düşkün) olanları sebebiyle onlardan belaları kaldırıverir."[47]

Rebî'a bin Kâ'bi'l-Eslemî (r.a) anlatıyor;

كُنْتُ أَبِيتُ مَعَ النَّبِي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَآتَيْتُهُ بِوَضُوئِهِ وَبِحَاجَتِهِ فَقَالَ لِي سَلْنِي قُلْتُ فَإِنِّي أَسْأَلُكَ مُرَافَقَتَكَ فِي الْجَنَّةِ فَقَالَ أَوَ غَيْرَ ذَلِكَ قُلْتُ هُوَ ذَاكَ قَالَ فَأَعِنِّي عَلَى نَفْسِكَ بِكَثْرَةِ السُّجُودِ

[45] Elmalılı, Hak Dini Kur'ân Dili, Bakara Sûresi 3. Âyet-i Kerîme'nin Tefsirinden
[46] İ.Hakkı Bursevi, Ruhu'l-Beyân, Tâhâ Sûresi 130. Âyet-i Kerîme'nin Tefsirinden
[47] İ.Hakkı Bursevi, Ruhu'l-Beyan, Tâhâ Sûresi 130. Âyet-i Kerîme'nin Tefsirinden

Ben geceleyin Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile kalırdım, O'nun abdest suyunu getirir, ihtiyaçlarını görürdüm. (Bir seferinde) bana **"İste! (Ne istersen)"** buyurdu. Ben de "Cennette seninle beraber olmak isterim" dedim.

"Başka ne istersin?" buyurdu. "Sadece onu isterim" deyince, **"Öyleyse sen de çok namaz kılmakla bana yardımcı ol"** buyurdu. [48]

Büyüklerimiz "Hiç kimseye bunu söylememem lazım; "farzları, vacipleri yap, beş vakit namazını kıl." Bir gün biz, "beş vakit namazını kıl, kaçırma, vazifeni kaçırma" demek mecburiyetinde kalırsak Allah muhafaza kötü günler demektir." buyurmuşlardır.

Resûlullâh (sallallâhu aleyhi ve sellem) Efendimiz bir Hadîs-i Şerîflerinde;

اَلصَّلاَةُ مِكْيَالٌ فَمَنْ وَفَّى وُفِّيَ لَهُ وَ مَنْ طَفَّفَ فَقَدْ عَلِمْتُمْ مَا قَالَ اللهُ فِي الْمُطَفِّفِينَ

"Namaz bir ölçektir. Kim (sözünde durur ve) hakkını tam olarak verirse kendisine de hakkı tam olarak verilir. Kim de tatfîfte bulunursa (eksik eda ederse) Cenâb-ı Hakkın tatfîfte bulunanlar hakkında ne buyurduğunu muhakkak biliyorsunuz" buyurmuşlardır.[49]

NAMAZI İLK VAKTİNDE KILMANIN FAZİLETİ

وَلَقَدْ عَلِمْنَا الْمُسْتَقْدِمِينَ مِنْكُمْ وَلَقَدْ عَلِمْنَا الْمُسْتَأْخِرِينَ

"Kasem olsun ki içinizden öne geçmek isteyenler de ma'lûmumuz, geri kalmak isteyenler de ma'lûmumuz."[50]

Ruhu'l-Beyan tefsirinde;

وَيُقَالُ أَرَادَ بِالْآيَةِ الْمُصَلِّينَ فِي أَوَّلِ الْوَقْتِ وَالْمُؤَخِّرِينَ إِلَى آخِرِهِ وَفِي الْحَدِيثِ (أَوَّلُ الْوَقْتِ رِضْوَانُ اللهِ وَوَسَطُ الْوَقْتِ رَحْمَةُ اللهِ وَآخِرُ الْوَقْتِ عَفْوُ اللهِ تَعَالَى)

[48] Seyyid Mansûr Ali Nâsıf el-Huseyni, Ettâcu'l-câmi'u lil-Usûl fi Ehâdisi'r-Rasûl, c.I, h.323
[49] İmâm Mâverdi, Edebu'd-Dünya ve'd-Dın, 3. Bab, s.116
[50] Hıcr Sûresi, Âyet 24

Denildi ki; Allâhü Teâlâ bu Âyet-i Kerîme ile namazı ilk vaktinde kılanlar ve son vaktine tehir edenleri murad etmiştir. Hadisi şerifte; "vaktin evveli rızâ-i ilâhî, ortası rahmet-i ilâhiyye, âhiri de afv-i ilâhî'dir"[51] buyrulmuştur.[52]

وَقَالَ الْأَوْزَاعِيُّ : أَرَادَ بِالْمُسْتَقْدِمِينَ الْمُصَلِّينَ فِي أَوَّلِ الْوَقْتِ وَبِالْمُسْتَأْخِرِينَ الْمُؤَخِّرِينَ لَهَا إِلَى آخِرِهِ

Yine İmâm Evzâî hazretleri de "bu Âyet-i Kerîme ile namazı ilk vaktinde kılanlar ve son vaktine tehir edenleri murad etmiştir" buyurdu. [53]

Hazret-i Üstâzımız (kuddise sirruhu) "vaktinde kılınan namazda; cemâl-i ilâhî, rızâ-i ilâhî ve mağfiret-i ilâhî vardır. Geç kılınan namazda bunlar birer birer zail olup sadece mağfiret kalır" buyurmuşlardır.[54]

İmâm Mâverdî hazretleri, "**Ma'lûm olan namazları ve hele salâtı vustâyı üstlerine düşerek muhafaza ediniz ve Allah için kıyam edib divan durunuz.**"[55] Âyet-i Kerîmesini "namazı muhafaza hususunda iki kavil vardır. Birisi: namazı hatırlamak, diğeri de namazı acele ettirmek (ilk vaktinde kılmaktır)" diye tefsir etmişlerdir.[56]

Resûlullâh Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem);

... أَحَبُّ الْعَمَلِ إِلَى اللهِ عَزَّ وَجَلَّ تَعْجِيلُ الصَّلَاةِ لِأَوَّلِ وَقْتِهَا

"Amellerin Allah'a en sevimlisi namaza ilk vaktinde acele etmektir."[57] buyurmuşlardır.

İmâm-ı Rabbânî (k.s.) hazretleri şöyle buyurmuşlardır;

وَيَنْبَغِي أَنْ تُؤَدُّوا الصَّلَوَاتِ الْخَمْسَ فِي أَوَّلِ أَوْقَاتِهَا غَيْرَ الْعِشَاءِ وَقْتَ الشِّتَاءِ فَإِنَّ تَأْخِيرَهَا إِلَى ثُلُثِ اللَّيْلِ مُسْتَحَبٌّ وَالْفَقِيرُ مُضْطَرٌّ فِي هَذَا الْأَمْرِ لَا أُرِيدُ تَأْخِيرَ أَدَاءِ الصَّلَاةِ عَنْ أَوَّلِ وَقْتِهَا وَلَوْ مِقْدَارَ شَعْرَةٍ وَالْعَجْزُ الْبَشَرِيُّ مُسْتَثْنًى

[51] Ebu'l-Hasen ed-Darikutnî, Sünen-i'd-Dârikutnî, h.985
[52] İ.Hakkı Bursevî, Ruhu'l-Beyân Tefsiri; Hıcr 24. Âyet-i Kerîme'nin Tefsirinden
[53] İmam Alâuddin el-Hâzin, Tefsîr-u'l-Hâzin, Hıcr Sûresi 24. Âyet-i Kerîme'nin Tefsirinden
[54] Ali Erol, Hatıratım, s.54
[55] Bakara Sûresi, Âyet 238
[56] İmâm Mâverdî, Tefsir-u'l-Mâverdî, Bakara Sûresi 238. Âyet-i Kerîme'nin Tefsirinden
[57] İmam Ahmed bin Hanbel, Müsned-i Ahmed, h.27105

Namazları ilk vakitlerinde edâ etmek lazımdır, kış aylarındaki yatsı namazı hariç. Zira (kış aylarında yatsı namazını) gecenin üçte birine kadar tehir etmek müstehaptır. Fakir (kendisini kastederek) bu hususta muzdarr'dır (sıkıntılıdır). Ben -acz-i beşerî müstesna- kıl miktarı da olsa namazı ilk vaktinden tehir etmeyi murad etmiyorum. [58]

فَتَأْخِيرُ صَلاَةِ الْعِشَاءِ إِلَى النِّصْفِ الْأَخِيرِ مِنَ اللَّيْلِ وَجَعْلُ ذَلِكَ التَّأْخِيرِ وَسِيلَةً إِلَى قِيَامِ اللَّيْلِ مُسْتَنْكَرٌ جِدًّا ؛ فَإِنَّ أَدَاءَ الْعِشَاءِ فِى ذَلِكَ الْوَقْتِ مَكْرُوهٌ عِنْدَ عُلَمَاءِ الْحَنَفِيَّةِ رَضِىَ اللهُ عَنْهُمْ وَالظَّاهِرُ أَنَّهُمْ أَرَادُوا بِهَذِهِ الْكَرَاهَةِ الْكَرَاهَةَ التَّحْرِيمِيَّةَ فَإِنَّهُمْ أَبَاحُوا أَدَاءَ الْعِشَاءِ إِلَى نِصْفِ اللَّيْلِ وَبَعْدَ نِصْفِ اللَّيْلِ قَالُوا بِكَرَاهَتِهِ وَالْمَكْرُوهُ الْمُقَابِلُ لِلْمُبَاحِ مَكْرُوهٌ تَحْرِيمِىٌّ. وَعِنْدَ الشَّافِعِيَّةِ لاَ يَجُوزُ فِى ذَلِكَ الْوَقْتِ أَدَاءُ الْعِشَاءِ رَأْساً. فَارْتِكَابُ هَذَا الْأَمْرِ بِوَاسِطَةِ قِيَامِ اللَّيْلِ وَحُصُولُ الْأَذْوَاقِ وَالْجَمْعِيَّةِ فِى ذَلِكَ الْوَقْتِ مُسْتَكْرَهٌ جِدًّا ، وَيَكْفِى لِهَذَا الْغَرَضِ تَأْخِيرُ الْوِتْرِ أَيْضاً وَذَلِكَ التَّأْخِيرُ مُسْتَحَبٌّ فَيُؤَدَّى الْوِتْرُ فِى وَقْتٍ مُسْتَحَبٍّ وَيَتَيَسَّرُ الْغَرَضُ مِنْ قِيَامِ اللَّيْلِ وَالسَّهَرِ ، فَيَنْبَغِى تَرْكُ هَذَا الْعَمَلِ وَقَضَاءُ الصَّلَوَاتِ الْفَائِتَةِ فَإِنَّ الْإِمَامَ الْأَعْظَمَ أَبَا حَنِيفَةَ الْكُوفِىَّ (رَضِىَ اللهُ تَعَالَى عَنْهُ) قَضَى صَلاَةَ أَرْبَعِينَ سَنَةً بِوَاسِطَةِ تَرْكِ أَدَبٍ مِنْ آدَابِ الْوُضُوءِ.

Yatsı namazını gecenin ikinci yarısına tehir etmek ve bunu gece kaim olma vesilesi addetmek cidden istinkar olunmuştur (kabul görmemiştir). Çünkü yatsı namazını o vakitte eda etmek Hanefi âlimleri (r.anhüm) nezdinde mekruhtur. Zahir olan (açığa çıkan) odur ki Hanefi âlimleri bu kerâhet ile kerâhet-i tahrîmiyye'yi kast etmiştir. Zira onlar gecenin yarısına kadar yatsı namazının edasını mübah gördüler. Gece yarısından sonra ise mekruh olduğuna hükmettiler. Mübaha mukabil olan mekruh ise tahrîmen mekrûhtur. Şafii âlimlerine göre ise bu vakitte (gecenin ikinci yarısında) yatsı namazının re'sen eda olunması caiz değildir. Şu hâlde; bu işi (yatsı namazını tehir etmeyi) gece kaim olmak ve gece vaktinde cem'iyyet ve zevk hâsıl olması vasıtasıyla yapmak cidden kerih görülmüştür.

[58] İmâm-ı Rabbânı, Mektûbât-ı Şerîfe, c.1, m.37

Bu maksadı yerine getirmek için vitir namazını tehir etmek kâfidir. Vitir namazının tehiri müstehaptır. Müstehap olan vakitte eda edilmesi ile gece ve seher vakti kaim olma maksadı müyesser olur. Bu takdirde; yatsı namazını tehir etmeyi terk etmek ve (bugüne kadar) geçmiş olan namazları kaza etmek lazımdır. Çünkü İmâm-ı A'zam Ebû Hanife el-Kûfî (r.a.) hazretleri abdestin edeplerinden birisini terk etmesi sebebiyle kırk yıllık namazını kaza etmiştir.[59]

[59] İmâm-ı Rabbâni, Mektûbât-ı Şerîfe, c.1, m.29

Mevzu': Teravih Namazı

قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنَّ اللهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى فَرَضَ صِيَامَ رَمَضَانَ عَلَيْكُمْ وَسَنَنْتُ لَكُمْ قِيَامَهُ

Resûlullâh Efendimiz (sallallâhü aleyhi ve sellem) buyurdular: Muhakkak Allah'ü Teâlâ Ramazan orucunu size farz kıldı. Ben de gecelerinde terâvihi sünnet kıldım.

فَمَنْ صَامَهُ وَقَامَهُ إِيمَانًا وَاحْتِسَابًا خَرَجَ مِنْ ذُنُوبِهِ كَيَوْمِ وَلَدَتْهُ أُمُّهُ.

Kim inanarak ve karşılığını Allah'tan bekleyerek bu ayın orucunu tutar, geceleri kâim olursa (terâvih namazı ve sâir nafile namaz kılarsa), annesinin onu dünyaya getirdiği gün gibi günahlarından kurtulur. **[Sünen-i Nesâî - Fazilet Takvimi, 15 Mayıs 2018]**

قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنْ قَامَ رَمَضَانَ إِيمَانًا وَاحْتِسَابًا غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ.

Resûlullâh Efendimiz (sallallâhü aleyhi ve sellem) buyurdular: "Her kim Ramazan ayında inanarak ve sevabını sadece Allah'ü Teâlâ'dan bekleyerek teravih namazı kılarsa onun geçmiş günahları bağışlanır." **[Müttefekun aleyh - Fazilet Takvimi, 26 Mayıs 2017]**

Teravih namazı bazı kitaplarda müstakil bir fasıl olarak zikir edilirken birçoklarında **“nafile namazlar”** bahsinde ele alınmış, Kudur-i şerif ve Hidaye’de de **“Kıyam-ı şehr-i ramazan”** unvanı altında zikir edilmiştir. Nitekim mezkûr Hadis-i şeriflerde de teravih namazına **“kıyam”** kelimesiyle işaret edilmiştir.

Diğer nafileler de her iki rekâta **“شفع - şefi”** tabir edildiği gibi teravihte de her dört rekâta **“terviha”** denilir. Cem’i **“teravih”** gelir ve teravih namazında beş terviha vardır.

Teravih kılmak erkek ve kadına sünnet-i ayn-ı müekkede’dir. Onda cemaat olmak ise sünnet-i kifayedir.

Teravih vaktin sünnetidir. Orucun sünneti değildir. Binaenaleyh; oruç tutamayan, hasta ve yolcuya teravih kılmak sünnet olduğu gibi gündüzün sonunda namaza ehil olana (temizlenen hayızlı ve nifaslı kadın, yeni Müslüman olan kişi ve bülüğa eren sabi) dahi o akşam teravih kılmak sünnet olur.

Teravihte cemaat sünnet-i kifaye olduğundan bir takım kimseler onu mescitte cemaat olarak kılıp sair mahalle ehli dahi hanelerinde münferit olarak kılsalar sünneti terk etmiş olmazlar. Teravihi cemaat olarak hanesinde kılan kimse -sahih olan budur ki- iki

faziletin birine nail olmuştur. Cemaat bir fazilettir. Mescitte cemaat ise diğer bir fazilettir. Teravihi evde cemaatle kılan faziletin birini işlemiş diğerini terk eylemiştir. Cemaat meşru' olan her namazda elbette mescit efzaldir. Çünkü onda cemaati çoğaltma ve İslam şiarını izhar vardır.

Teravihin vakti yatsıdan sonra fecrin tuluuna kadar olan zamandır. Teravih yatsıya tabi olduğundan vitri teravihten evvel ve sonra kılmak sahih olup sonra kılmak efzaldir. Evvel kılmak dahi sahih olmakla cemaatte teravihin bir miktarını kılamayan kimse -imam vitre kaim oluverirse- vitri beraberce kılıp sonra teravihten kalanı kılar, onun bir miktarını unutup vitirden sonra hatırlayan münferit dahi böyledir.

Teravihi gecenin üçte birine kadar veya gece yarısının evveline kadar tehir etmek müstehap olur. Gece yarısından sonra teravih kılmakta ihtilaf olunmuştur. "Bazıları mekruh olur ve bazıları da mekruh olmaz" demişlerdir. Sahih kavle göre mekruh olmaz. Ve lakin güzel olan geçme korkusuna binaen o kadar tehir etmemektir.

TERAVİHİN KEMİYET VE KEYFİYETİ

Rasülüllah Efendimiz s.a.v. -Hazret-i Aişe r.a. validemizin rivayetine göre- vitir dâhil cemaatle on bir rekât kılmış sonra ümmetine de farz olur endişesiyle cemaatle kılmayı terk etmiştir. Rasülüllah efendimiz yirmi rekâtı iki gece kılıp terk ettikleri için Hazreti Aişe validemiz onu zikir etmemişlerdir. Netf isimli kitapta denmiştir ki; Teravih ikide bir selam ile yirmi rekâttır. Rasülüllah efendimiz hayatlarında onu münferit olarak kıldılar. Hazreti Ömer r.a. zamanına kadar Sahabe-i kiram hazaratı dahi öyle yaptılar. Hazreti Ömer r.a. Şehr-i ramazanda teravih için iki imam nasb edip Übey ibni ka'b r.a. hazretlerini erkeklere, İbni ebi hayse r.a. hazretlerini kadınlara teravih kıldırmak için tayin ettiler sonra hanımlar cemaatini kaldırdılar. **[Nimet-i islam]**

Böylece teravih namazının sünnet olması fi'l-i Rasülüllah ile ve "عَلَيْكُمْ بِسُنَّتِى وَ سُنَّةِ الْخُلَفَاءِ الرَّاشِدِينَ الْمَهْدِيِّينَ مِنْ بَعْدِى" – **"Sizler, Benim sünnetime ve Benden sonra gelecek ve hidayet üzere bulunan Hulefa-i raşidinin sünnetine sarılın"** hadis-i şerifiyle sabit olmuştur. Ulemada Esed bin Amır, İmam-ı ebu Yusuf r.a. den şöyle dediğini rivayet etmiştir. **"Ebu Hanife r.h. hazretlerine teravihten ve Hazreti Ömer r.a. 'ın**

yaptığından sordum. Dedi ki; teravih sünnet-i müekkededir. Hazreti ömer r.a. onu kendi nefsinden uydurmamış ve bu hususta bitatçi de değildir. Ve bunu ancak yanında bulunan bir asıl bir delilden ve Rasülüllah s.a.v. den bir ahit ile emretmiştir." [Meraki'l-felah]

Teravih, -ashabın icmaı ile- yirmi rekâttır. Ve mütevaris olduğu veçhile, on selâm iledir. Yâni her iki rekâtta selâm verilir. Selâm vermeyerek, rekâtları, birbirine vasl ile kılıp, sonunda, selâm vermiş olmak suretinde, musâllî her iki rekâtta, kuud eylemiş olur ise, esah olan budur ki. Eğer amden vasletmiş ise, mekruh olup teravih sahih, ve tamamı yerine kaim olur. Ve eğer iki rekâtta bir, oturmayarak vasleder ve yalnız her dört rekâtta bir, otururşa, o dört rekât, bir selâm menzilesinde kalarak, her kıldığı dördü, iki kılmış olur. Yalnız yirminci rekâtında oturmuş olursa, yalnız iki rekât kılmış olur.

Teravih kılmakta, her tervihadan sonra, o miktar oturmak, müstahap olup, son terviha ile vitir arasında dahi istihsanen, yine o miktar oturulur. Seleften mütevaris olan budur. Oturmakta tesbih ve kıraet ve sükût, yahut ferdi olarak namaz kılmak arasında, teravih kılanlar, muhayyer olur.

Ramazan-ı şerifte, —sahih kavle göre— bir kere olmak üzere, Kur'ânı kerimi teravihte, hatm etmek sünnettir. Eğer ramazanda bir hatim ile teravih kılmakta cemaatin zorsunmasına sebeb olacaksa, muhtar olan kavle göre, imam tenfire sebep olmayacak miktarı okur. Zira teksir-i cemaat, tatvil-i kıraatten efzaldir. Yani cemaatin çoğaltılması kıraetin uzatılmasından efdâldir.

Kıraette, fatihadan sonra üç âyetten veya o miktarda olan bir âyetten, yahut iki mütevassıt âyetten daha az okumak vâcib terk edildiği için mekruh olur. **[Nimat-i islam]**

İmam-ı Azam r.h. hazretleri bir ramazan boyu teravihte bir hatim, ayrıca geceleri birer gündüzleri de birer olmak üzere altmış hatim, cem'an Ramazan-ı şerifte altmış bir hatim okurdu. İki rekatte Kur'an-ı kerimi hatim ederek namaz kılmış, kırk yıl yatsı namazının abdesti ile sabah namazını kılmışlardır. **[Merakı'l-felah]**

Cemaat zorsunsa bile, imam teravihin her teşehhüdünde, salâvat-ı şerife okumayı ve dörtte bir selam verildiğine göre üçüncü rekatin başında "Sübhaneke" okumayı terk etmez. Çünkü bizce, sünnet-i müekkededir. İmam-ı Şafii gibi Bâzı

müçtehitlerin kavlince, farzdır ki, onsuz olmaz. Farz olan miktar "اللهم صل الى محمد" demektir. Bununla farz olarak iktifa olunabilir.

İmam, teravihte, hezremeden (yani pek süratli okumaktan) ve tertîli terk eylemekten (yâni tilâvetin hakkını vermemekten) ve tadili erkânı terkten ve bunlardan başka, euzü-besmeleyi terk ve her tervîhadan (yani dört rekâttan) sonra istirahati terk gibi haşyeti olmayanların yaptıkları şeylerden hazer eder. Çünkü bunlar tembelliğin ta kendisidir. Cemaatte zorsunma olsa da imam bu babta onlara iltifat etmez. (sadece hatimle namazda onlara iltifat edebilir.)

Ve kezâ, her iki rekât başında, sübhanekeyi terk eylemez. Rükû ve sücud teşbihlerini dahi terk (veya üçten eksik) etmez. Çünkü, rükû ve sücud tesbihleri bâzılar indinde farzdır, bizce sünneti müekkededir.

Salavat-ı şerifeden sonra cemaat zorsunuyorsa uzunca dua okumaz. Ama büsbütün terk etmeyip sünneti işlemek için kısaca okur.

Teravih vaktinde kılınamamış ise kaza olunmaz asla. Ne münferiden ne de cemaat ile. Sahih kavle göre eğer kaza ederse müstahap bir nafile olur.

Yatsı namazını cemaatle kılmayanlara teravihte cemaat olmak yoktur. Çünkü o ona tabidir.

Teravihi imam ile kılmayan vitri imam ile kılabilir. Nitekim teravihi bir imam ile vitri diğer imam ile kılabilir. **[Nimet-i islam]**

تمت بعون الله تعالى

KUR'ÂN-I KERİM'İN FAZİLETİ

Allah (celle celalühû), dînî ve dünyevî işlerinde kendisine ihtiyaç duyulan hususları insanlara beyan edici, ehl-i küfrü cehennem ile inzâr, ehl-i imânı cennet ile tebşir etmek üzere beşerden beşere Rasüller göndermiştir. Ve onları da hârikulâde mucizeler ile te'yîd etmiştir. Bu Rasüllerin evveli Âdem (aleyhisselâm), âhiri ise Muhammed Mustafâ (sallallâhu aleyhi ve sellem) Efendimizdir.[1]

تِلْكَ الرُّسُلُ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ مِنْهُمْ مَنْ كَلَّمَ اللَّهُ وَرَفَعَ بَعْضَهُمْ دَرَجَاتٍ وَآتَيْنَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ الْبَيِّنَاتِ وَأَيَّدْنَاهُ بِرُوحِ الْقُدُسِ...

O işaret olunan Rasûller, biz onların bazısını bazısından efdal kıldık, içlerinden kimi var Allah, kelâmına kelîm etti, bazısını da derecelerle daha yükseklere çıkardı, Meryem'in oğlu İsa'ya da o beyyineleri verdik ve kendisini Ruhu'l-kudüs ile te'yid eyledik..."[2] buyurulduğu üzere Peygamberler (aleyhimüsselam) asl-ı risâlette müsâvî olmakla beraber bazıları diğer bazılarına faziletli kılınmıştır.[3] En fazîletli olanı da Peygamberimiz Muhammed Mustafa (sallallâhu aleyhi ve sellem) Efendimiz'dir.[4]

Âl-i İmrân sûresinde; "كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ" **"Siz, insanlar için çıkarılmış en hayırlı ümmet olarak vücuda geldiniz"**[5] buyruluyor. Şüphe yok ki ümmetin hayırlı olması dinlerinin kemâli itibâriyledir. Dinlerinin kemâli de tâbi' oldukları nebîlerinin kemâline bağlıdır.[6]

Peygamber efendimize (sallallâhu aleyhi ve sellem) verilen mucizenin diğer peygamberlere verilen mucizelerden daha fazîletli olması da onun efdalü'l-Enbiyâ olduğuna delildir.[7]

---

[1] Ömer En-Nesefî, Metn-i Akâid
[2] Bakara Sûresi, Âyet 253
[3] Elmalılı, Hak Dini Kur'ân Dili
[4] Ömer En-Nesefî, Metn-i Akâid
[5] Âl-i İmrân Sûresi, Âyet 110
[6] Sa'dü'd-Dîn Mes'ûd ibn-i Ömer et-Taftâzânî, Şerh-u'l-Akâidi'n-Nesefiyye
[7] Fahru'd-Dîn-i Râzî, Tefsir-i Râzî, 253. Âyet-i Kerîme'nin Tefsiri

قُلْ لَوْ كَانَ الْبَحْرُ مِدَادًا لِكَلِمَاتِ رَبِّي لَنَفِدَ الْبَحْرُ قَبْلَ أَنْ تَنْفَدَ كَلِمَاتُ رَبِّي وَلَوْ جِئْنَا بِمِثْلِهِ مَدَدًا

"De ki: Eğer Rabbimin kelimâtı için deniz mürekkeb olsa idi her halde Rabbimin kelimâtı tükenmeden deniz tükenirdi, bir misli de meded getirsek bile."[8]

Bu Âyet-i Kerîme'den anlaşıldığı üzere Kur'ân-ı Kerîm'in faziletleri sayılamayacak kadar çoktur. Bunlardan bazılarını şu başlıklar altında izah edebiliriz;

A. KUR'ÂN-I KERİM PEYGAMBER EFENDİMİZE VERİLEN BİR MU'CİZEDİR

Cenâb-ı Hak her peygambere devrine göre bir mucize vermiştir. Meselâ Musâ (aleyhisselâm) devrinde insanlar sihirde ilerlemişlerdi. Cenâb-ı Hak da Musa (aleyhisselâm)'a asâsının yılana dönüşmesi, yed-i beyzâ, denizin yarılması mucizelerini verdi.

İsâ (aleyhisselâm) devrinde insanlar tıp ilminde çok ilerlemişler; üç hastalık hariç bütün hastalıkların devasını bulmuşlar idi. Bunlar; "أُكْمَهْ" doğuştan körlük, "أَبْرَص" alaca hastalığı ve "مَوْت" ölüm'dür. Hazret-i Allah (celle celalühû) de İsâ (aleyhisselâm)'a "ekmeh ve ebras"ı iyileştirme ve ölüleri diriltme mucizesi vermiştir.

Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) zamanında da insanlar edebiyatta ilerlemişlerdi. Hatta bedeviler dahi kendi aralarında konuşurken şiir gibi kâfiyeli ve edebî konuşurlardı. Şiir müsâbakaları yapılır, dereceye girenlere mükâfâtlar verilirdi. Ve en çok beğendikleri ilk yedi şiiri Kâ'be-i Muazzama'nın duvarına asarlardı.

Kur'ân-ı Kerim de gayet edebî bir şekilde nazil olmuş ne şiir ne de nesir; ikisi arasında, eşi benzeri bulunmayan bir edebiyâtı haizdir. Bi'l-cümle mucizeler azlık ve çokluk, bekâ (devamlılık) ve adem-i bekâ (devamsızlık), kuvvet ve kuvvetsizlik cihetinden farklıdırlar. [9]

[8] Kehf Sûresi, Âyet 109
[9] Fahru'd-Dîn-i Râzî, Tefsir-i Râzî,

Hazret-i Üstazımız (kuddise sirruhu) bu hususla alakalı olarak: "Her peygambere asrındaki câri hâdiselerin ehemmiyetine ve nev'ine göre mucizeler verildiği gibi Asr-ı Saâdet-i Nebîde (aleyhisselâm) fusahâ ve büleğa çok olduğundan Kur'ân-ı Kerim, fesâhat ve belâgatta eşsiz bir surette inzal olundu"[10] buyurmuşlardır.

B. KUR'ÂN-I KERİM "اَلْمُعْجِزُ الْمُتَحَدّٰى بِهِ" DİR.

(اَلْمُعْجِزُ الْمُتَحَدّٰى بِهِ): "İnsanlara kendisiyle meydan okunan ve benzerini getirmekten onları âciz bırakan" demektir.

Allah (celle celalühû) Kur'ân-ı Kerim'in muhtelif yerlerinde, emr-i ta'cîzî olarak Kur'ân-ı Kerim'in benzerini getirmeyi emretmiş ve sonrasında da getirilemeyeceğini ve sebeblerini izâh buyurmuştur.

• Kur'ân-ı Kerim'in tamamının mislinin getirilmesi;

قُلْ لَئِنِ اجْتَمَعَتِ الْإِنْسُ وَالْجِنُّ عَلَى أَنْ يَأْتُوا بِمِثْلِ هَذَا الْقُرْآنِ لَا يَأْتُونَ بِمِثْلِهِ وَلَوْ كَانَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِيرًا

"De ki: Yemin ederim eğer İns-ü Cinn bu Kur'ân'ın mislini getirmek üzere toplansalar bir mislini getiremezler, birbirlerine zahîr de olsalar. (Yardım da etseler)"[11]

On sûrenin mislinin getirilmesi;

أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَاهُ قُلْ فَأْتُوا بِعَشْرِ سُوَرٍ مِثْلِهِ مُفْتَرَيَاتٍ وَادْعُوا مَنِ اسْتَطَعْتُمْ مِنْ دُونِ اللهِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ

"Yoksa "Onu (Kur'ân'ı) kendi uydurdu" mu diyorlar? Öyle ise de haydin onun gibi uydurma on sûre getirin. Ve bunun için, Allah (celle celalühü)'den başka, gücünüzün yettiklerini de (yardıma) çağırın! Eğer doğru söylüyorsanız. (Bunu yaparsınız)"[12]

[10] Ali Erol, Hatıratım, s.68
[11] İsrâ Sûresi, Âyet 88
[12] Hûd Sûresi, Âyet 13

• Tek bir sûrenin mislinin getirilmesi;

وَإِنْ كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِمَّا نَزَّلْنَا عَلَى عَبْدِنَا فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِنْ مِثْلِهِ وَادْعُوا شُهَدَاءَكُمْ مِنْ دُونِ اللهِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ

"Ve eğer kulumuza ceste ceste indirdiğimiz Kur'ân'dan şüphede iseniz haydi onun ayarından bir sure meydana getirin ve Allah (celle celalühü)'den başka güvendiklerinizin hepsini çağırın, eğer sadıksanız bunu yapın..." [13]

أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَاهُ قُلْ فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِثْلِهِ وَادْعُوا مَنِ اسْتَطَعْتُمْ مِنْ دُونِ اللهِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ

"Yoksa "Onu (Kur'ân'ı) kendi uydurdu" mu diyorlar? De ki: "öyle ise haydin: onun misli bir sure getirin. Allah (celle celalühü)'den başka gücünüzün yettiğini de (yardıma) çağırın, eğer sadıksanız bunu yaparsınız."[14]

• Bir cümlenin mislinin getirilmesi;

أَمْ يَقُولُونَ تَقَوَّلَهُ بَلْ لَا يُؤْمِنُونَ ۞ فَلْيَأْتُوا بِحَدِيثٍ مِثْلِهِ إِنْ كَانُوا صَادِقِينَ

"Yoksa "O Kur'ân-ı Kerîm'i kendisi uydurmakta" mı diyorlar? Hayır! Kendileri inanmazlar. Haydi, onun gibi bir söz getirsinler, doğru iseler."[15]

• Cenâb-ı Hak getirememelerinin sebebini de bir Âyet-i Kerîmede şöyle beyan ediyor;

لَقَدْ كَانَ فِي قَصَصِهِمْ عِبْرَةٌ لِأُولِي الْأَلْبَابِ مَا كَانَ حَدِيثًا يُفْتَرَى وَلَكِنْ تَصْدِيقَ الَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ وَتَفْصِيلَ كُلِّ شَيْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ

"Hakikat onların kıssalarında ülül'elbab (akıl sahipleri) için bir ibret vardır. Bu uydurulur bir söz değil ve lâkin önündekinin tasdîki ve her şeyin tafsîli ve imân edecek bir kavim için bir hidayet, bir rahmettir".[16]

[13] Bakara Sûresi, Âyet 23
[14] Yunus Sûresi, Âyet 38
[15] Tûr Sûresi, Âyet 33-34
[16] Yûsuf Sûresi, Âyet 111

Hazret-i Üstazımız (kuddise sirruhu) "Kur'an-ı Kerîm 'El-mu'cizü'l-mütehaddâ bih'dir. Bunun için düşmanlar Kur'anla muâraza yapmayıp ancak din adamlarını yok etmek suretiyle cepheyi o tarafa çevirdiler"[17] buyurmuşlardır.

C. KUR'ÂN-I KERİM İŞİTENLERİN KALBİNDE TESİR BIRAKIR

Kur'ân-ı Kerimin bir vasfı da işitenlerin kalbinde bir te'sîr bırakarak onları imâna ve hayra sevk etmesidir.

Hazret-i Ömer (r.a.) şöyle buyuruyor;

"Ben, Müslüman olmadan önce, Resûlullâh (aleyhisselâm)'a sataşmak için evden çıkıp, kendisini buldum. O, Mescid-i Haram'a erişmekte beni geçmişti. Ben de, varıp arkasında, ayakta durdum.

Resûlullâh (aleyhisselâm) el-Hâkka sûresini okumaya başladı. Dinlediğim kelâmın belâgatına, düzgünlüğüne, derli-topluluğuna hayran oldum. Kendi kendime: "Vallahi! Bu, Kureyş'lilerin dediği gibi bir şair galiba" dedim.

O sırada Resûlullâh (aleyhisselâm) sûrenin şu âyetlerini okudu;[18]

فَلاَ أُقْسِمُ بِمَا تُبْصِرُونَ وَمَا لاَ تُبْصِرُونَ إِنَّهُ لَقَوْلُ رَسُولٍ كَرِيمٍ وَمَا هُوَ بِقَوْلِ شَاعِرٍ قَلِيلاً مَا تُؤْمِنُونَ

"Artık yok, kasem ederim ki gördüklerinize. Ve görmediklerinize. O hiç şübhesiz kerîm bir Rasûlün getirdiği sözdür. Ve o bir şâir sözü değildir. Sizin pek azınız buna iman eder."

Ben, yine, kendi kendime: "Galiba, bu bir kâhindir! (İçimden geçirdiklerimi anladı)" dedim. Resûlullâh (aleyhisselâm) şu âyetleri okumaya devam etti;

وَلاَ بِقَوْلِ كَاهِنٍ قَلِيلاً مَا تَذَكَّرُونَ تَنْزِيلٌ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ

[17] Ali Erol, Hatırâtım, s.55
[18] Hâkka Sûresi, Âyet 38-52

"O, bir kâhin sözü de değildir, siz pek az düşünüyorsunuz. O Rabbül'âlemînden bir tenzildir."

وَلَوْ تَقَوَّلَ عَلَيْنَا بَعْضَ الْأَقَاوِيلِ لَأَخَذْنَا مِنْهُ بِالْيَمِينِ ثُمَّ لَقَطَعْنَا مِنْهُ الْوَتِينَ فَمَا مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ عَنْهُ حَاجِزِينَ

"O bize isnaden bazı lâflar uydurmaya kalkışsaydı[19] elbette biz onu, ondan dolayı yemîniyle[20] yakalardık (kuvvetle tutar hıncını alırdık). Sonra da ondan vetînini (iliğini) keser atardık. O vakit sizden hiçbiriniz ona siper de olamazdınız[21]"

وَإِنَّهُ لَتَذْكِرَةٌ لِلْمُتَّقِينَ وَإِنَّا لَنَعْلَمُ أَنَّ مِنْكُمْ مُكَذِّبِينَ وَإِنَّهُ لَحَسْرَةٌ عَلَى الْكَافِرِينَ وَإِنَّهُ لَحَقُّ الْيَقِينِ

"Ve o hiç şüphesiz unutulmayacak bir öğüttür, müttakîler için. Bununla beraber biz biliyoruz ki sizden inanmayanlar var. Ve her halde o, kâfirler üzerinde bir hasrettir. Ve o hiç şüphesiz hakku'l-yakîndir."

فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ

"Haydi! Tesbih et, azîm olan Rabbinin ismiyle"

Resûlullâh (aleyhisselâm) sûreyi böylece okuyup bitirdiği zaman, her yerde kalbime İslâm meyli düştü."[22]

D. KUR'ÂN-I KERİM HER ŞEYİ İHATA EDİCİDİR

Kur'ân-ı Kerim'in vasıflarından birisi de her şey'i hâvî olması, arayanın istediği her şeyi içinde bulabileceği bir kitab olmasıdır.

---

[19] Yanı, Biz ona söylemeden, emr-u nehy etmeden bize ısnâd ederek, bizim namımıza kendiliğinden bazı laflar uydurmağa kalkışsaydı (Elmalılı)

[20] Burada "yemin" Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ettığı yemin, yâhûd Allâhu Teâlâ'nın kuvvet ve kudreti manasına ıkı veche muhtemildir (Elmalılı)

[21] Mânı olup onun tarafından mudâfaa da edemezdiniz (Elmalılı)

[22] M. Asım Koksal, Hazret-i Muhammed ve Islamıyet, c.1, s.413

Cenâb-ı Hak buyurmuştur ki;

وَلاَ رَطْبٍ وَلاَ يَابِسٍ إِلاَّ فِي كِتَابٍ مُبِينٍ...

"... Ne yaş, ne de kuru; hiçbir şey yoktur ki her hal hepsi (Allah celle celalühü'nün indinde) bir kitabı mübînde olmasın"[23]

Rivâyet olunduğuna göre;

اِنَّهُ تَفَكَّرَ بَعْضُ الْعَارِفِينَ فِى اَنَّهُ هَلْ فِى الْقُرْآنِ شَيْئٌ يُقَوِّى قَوْلَهُ عَلَيْهِ السَّلاَمُ «يَخْرُجُ رُوحُ الْمُؤْمِنِ مِنْ جَسَدِهِ كَمَا يَخْرُجُ الشَّعْرُ مِنَ الْعَجِينِ» فَخَتَمَ الْقُرْآنَ بِالتَّدَبُّرِ فَمَا وَجَدَهُ فَرَأَى النَّبِىَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِى مَنَامِهِ وَقَالَ يَا رَسُولَ اللهِ قَالَ اللهُ « وَلاَ رَطْبٍ وَلاَ يَابِسٍ اِلاَّ فِى كِتَابٍ مُبِينٍ » فَمَا وَجَدْتُ مَعْنَى هَذَا الْحَدِيثِ فِى كِتَابِ اللهِ تَعَالَى فَقَالَ عَلَيْهِ السَّلاَمُ «اُطْلُبْهُ فِى سُورَةِ يُوسُفَ» فَلَمَّا انْتَبَهَ مِنْ نَوْمِهِ قَرَأَهَا فَوَجَدَهُ وَهُوَ قَوْلُهُ {فَلَمَّا رَأَيْنَهُ اَكْبَرْنَهُ وَقَطَّعْنَ اَيْدِيَهُنَّ} اَىْ لَمَّا رَأَيْنَ جَمَالَ يُوسُفَ عَلَيْهِ السَّلاَمُ اشْتَغَلْنَ بِهِ وَمَا وَجَدْنَ أَلَمَ الْقَطْعِ وَ كَذَلِكَ الْمُؤْمِنُ اِذَا رَأَى مَلاَئِكَةَ الرَّحْمَةِ وَ رَأَى اَنْعَامَهُ فِى الْجَنَّةِ وَمَا فِيهَا مِن النَّعِيمِ وَالْحُورِ وَالْقُصُورِ اشْتَغَلَ قَلْبُهُ بِهَا وَلاَ يَجِدُ أَلَمَ الْمَوْتِ وَانْفُهِمَ مِنَ الْحِكَايَةِ اَنَّ الْقَارِئَ يَنْبَغِى اَنْ يَقْرَأَ الْقُرْآنَ بِتَدَبُّرٍ تَامٍّ حَتَّى يَصِلَ اِلَى كُلِّ مَرَامٍ

Âriflerden bazıları Kur'ân-ı Kerim'de Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) Efendimizin **"Mü'min'in rûhu cesedinden hamurdan kıl çıkıyormuş gibi çıkar"** kavlini te'yîd eden bir şey var mıdır? diye tefekkür etmiş ve ihtimam gösterip araştırarak Kur'ân-ı Kerimi hatmetmiş fakat bir şey bulamamış.

Sonra rü'yâsında Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) Efendimizi görmüş ve "Yâ Rasûlellah! Cenâb-ı Hak **"ne yaş, ne de kuru; hiçbir şey yoktur ki her hal hepsi (Allah celle celalühü'nün indinde) bir kitabı mübînde olmasın"** buyuruyor. Fakat ben bu Hadîs-i Şerîfin manasını Kur'ân-ı Kerim'de bulamadım" demiş. Peygamber efendimiz; **"Yûsuf sûresinde ara"** buyuruyor. Uyanınca Yûsuf sûresini okuyor ve (aradığını) buluyor.

[23] En'âm Sûresi, Âyet 59

O da (فَلَمَّا رَأَيْنَهُ أَكْبَرْنَهُ وَقَطَّعْنَ أَيْدِيَهُنَّ) **"hepsi onu görür görmez çok büyüttüler, kendilerinin ellerini doğradılar"** âyet-i celilesidir. Yani kadınlar Yûsuf (aleyhisselâm)'ın güzelliğini görünce onunla meşgul oldular ve ellerini kesmelerinin acısını duymadılar. Mü'min de böyledir. Rahmet meleklerini, cennetteki makamlarını; oradaki nimetleri, hûrîleri ve sarayları gördüğü zaman kalbi onlarla meşgul olur ve ölümün acısını duymaz" demektir. Bu hikâyeden şu anlaşılır; Kur'ân-ı Kerim'i okuyan kişinin tam bir tedebbür (ihtimam, araştırma) ile okuması lazımdır ki her türlü merâm ve maksadına ulaşsın.[24]

E. KUR'ÂN-I KERİM KIYÂMETE KADAR MAHFÛZDUR

إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ

"Şüphe yok o zikri biz indirdik biz, her halde biz onu muhafaza da edeceğiz" buyrulmuştur.[25]

Burada müfessirler Allâhü Teâlâ'nın Kur'ân-ı Kerim'i muhâfaza etmesinin keyfiyeti hakkında birkaç vecih beyan etmişlerdir. Şöyle ki:

1. Allah (celle celalühû)'nün hıfzı, beşer kelâmına mübâyin (zıt) kılarak halkı ziyâde ve noksandan aciz bırakmak sûretiyledir. Çünkü Kur'ân-ı Kerîm'e bir şey ilâve edecek veya eksiltecek olsalar Nazm-ı Kur'ân değişir ve bütün aklı erenlere onun Kur'ân-ı Kerim'den olmadığı tezâhür eder. Binâen aleyh Kur'ân-ı Kerim'in i'câzkâr olması, bir şehri ihâta eden sur ve istihkâm gibi onu mahfûz tutar.
2. Allâhü Teâlâ hiç kimseye Kur'ân-ı Kerim'e muâraza edebilecek kudret vermemek sûretiyle onu hıfz-u sıyânet etmiştir.
3. Allâhü Teâlâ bekâ-i teklîfin âhirine kadar Kur'ân-ı Kerim'i hıfz-u tedrîs (muahfaza ve tedris eden) ve halk arasında neşreden bir cemâati vazifelendirmek sûretiyle onu halkın iptal ve ifsâdından hıfz-u sıyânet eder.
4. Demişler ki Hıfzdan murâd: bir kimse Kur'ân-ı Kerim'in bir harfini değiştirecek olsa bütün âlem ona "bu yanlış, kelâmullah'ı tağyîrdir" der.

[24] İ. Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyân, İsrâ 10 Âyetin tefsirinde; Seyyid Alı Zâde Şerh-u Şir'ati'l-İslam, s.74
[25] Hıcr Sûresi, Âyet 9

Fahruddin-i Razî hazretleri de tefsirinde bu sûretleri zikrettikten sonra şöyle buyurmuştur;

"Sen bil ki; Kur'ân-ı Kerim'in mahfûziyyeti gibi bir hıfza hiçbir kitap için rastlanılmamıştır. Çünkü hiçbir kitap yoktur ki kendisine (az-çok) tashîf, tahrîf ve tağyîr girmemiş olsun. Mülhıdlerin, Yahûdîlerin ve Hristiyanların Kur'ân-ı Kerim'i iptal ve ifsâd etmek üzere birçok sebebleri bulunduğu halde, Kur'ân-ı Kerim'in her türlü tahriften böyle korunmuş olarak kalması en büyük mu'cizelerdendir."

"Bir de Allâhü Teâlâ Kur'ân-ı Kerim'in tahrîf ve tağyîrden korunmuş olduğunu bildirmiştir. Şu anda altı yüz seneye yakın zaman geçmiştir. Binâen aleyh bu, ğayb'den haber vermek olur ki bu da kâhir bir mu'cizedir."

Elmalılı Merhum'da bu kısmı naklettikten sonra şöyle yazmıştır; bu satırların yazıldığı şu zamanımızda ise hicret-i seniyye'nin 1349. Senesinde bulunuyoruz. Bu sûrenin nüzûlü mekkî olması cihetiyle 1350 seneden fazla bir müddetten beri bütün âlem bu haber-i ğaybın tahakkukuna şâhid olmaktadır.... Bunun, bu âyet ile evvelden açıkça söylenerek bilhâssa te'kidlerle ihbâr edilmiş olması hiç söz götürmek ihtimâli olmayan bir mu'cize-i ilmiyye'dir.[26]

Hazret-i Üstazımız (kuddise sirruhu) Kur'ân-ı Kerîm'in muhafazası ve tertibi ile alakalı olarak "Kur'ân-ı Kerîm'in tertibi, tertib-i ezelidir. Hatta Resûlullâh Efendimizin tertibi bile değildir.

Hazret-i Ömer'in hilafeti zamanında bir ârabi gelip "Ya Emira'lMüminin! Tebbet Suresi Resûlullâh'ın adüvvünün beyanı hakkındadır. İhlas-ı Şerîf ise Zât-ı İlahiyye ve ehadiyyeti mücerrededen bahseder. Neden Tebbet Suresi, İhlas-ı Şerîf üzerine tekaddüm etmiştir" diye sormuştur.

Ömeru'l-Faruk hazretleri "Dur bakalım" deyip elini kaldırmış ve ârabiye "Gel buraya bak" demiş. Â'râbi birde bakmış ki! Levh-i mahfuzdaki Kur'ân-ı Kerim gözünün önüne gelivermiş. Orada Tebbet evvel, İhlas-ı Şerîf de sonra yazılı imiş. Bunun üzerine (هَلَكْتُ يَا اَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ) diye hoplayarak kaçmış. İşte bu tertib Cenâb-ı Hakk'ın sıfât ve efâl-i ilahiyye'sinin nurudur"[27] buyurmuşlardır.

[26] Elmalılı, Hak Dini Kur'ân Dili, Hicr Suresi 9. Âyet-i Kerîme'nin Tefsirinden
[27] Z. Sunguroğlu'nun Notları, s.135

F. KUR'ÂN-I KERÎM TAMAMEN ARABÎ LİSAN ÜZEREDİR

إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ قُرْآنًا عَرَبِيًّا لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ

"Biz onu bir Kur'an olmak üzere Arabî olarak indirdik, gerek ki akıl erdiresiniz" [28]

Kur'an-ı Azimüşşan en zengin, en fasih, en beliğ ve en mükemmel lisan olan Arapça ile nazil olmuştur. Zira dünyada en sade, karışıksız olan lisan Arapçadır. Diğer lisanlar başka lisanlardan alınan kelimeler ile doludur.

Asr-ı Saâdette bir kısım müşrikler "Kur'an Arapça indi diyorsunuz. Hâlbuki Kur'anda Arapça olmayan kelimeler de var dediler" ve üç kelime buldular. Bunlar (كُبَّار، عُجَاب، تَزْدَرِى) kelimeleridir dediler.

Bunun üzerine peygamber efendimiz (sallahu aleyhi ve sellem): 'Peki bâdiyede (kırda) yaşayan, hiç şehre inmemiş, arapdan başka insan görmemiş bir arap bedevîsini getirin. Ona soralım' buyurdu. Gittiler ve doksan yaşında bir bedevîyi huzur-i Resûlullâh'a getirdiler.

Peygamber efendimiz bedevîye "اُقْعُدْ" (otur) buyurdu, bedevî oturdu. Sonra "قُمْ" (kalk) buyurdu, bedevî kalktı. Tekrar "اُقْعُدْ" buyurdu, oturdu. "قُمْ" buyurdu, kalktı. Tekrar "اُقْعُدْ" buyurdu, oturdu, "قُمْ" buyurunca bedevî yoruldu ve;

اَتَزْدَرِى بِي يَا مُحَمَّدُ اَنَا مِنْ كُبَّارِ قَوْمِ الْعَرَبِ اِنَّ هَذَا لَشَيْءٌ عُجَابٌ

"Benimle alay mı ediyorsun Yâ Muhammed? Ben Arap kavminin yaşlılarındanım. Muhakkak ki şu acâib bir şeydir" diyerek Arapça değildir dedikleri kelimeleri bir lahzada lisanından akıtıverdi. Mu'cize-i Rasûlillah zuhur etti.[29]

---

[28] Yûsuf Sûresi, Âyet 2

[29] Fazilet Neşriyat, Muhtasar İslam Tarihi, s.56

G. KUR'ÂN-I KERİM PEYGAMBER EFENDİMİZİN MİRÂSIDIR

...وَإِنَّ الأَنْبِيَاءَ لَمْ يُوَرِّثُوا دِينَاراً وَلاَ دِرْهَماً وَإِنَّمَا وَرَّثُوا العِلْمَ...

"... Peygamberler (aleyhimü's-selâm) mirâs olarak dinar ve dirhem bırakmazlar. Ancak ilmi mirâs bırakırlar..."[30] buyrulmuştur. Bütün ilimlerin menba'ı ve menşe'i Kur'ân-ı Kerim'dir. Fahruddin-i Râzî hazretleri bu hususu şöyle izah etmiştir;

إِنَّ الْقُرْآنَ أَصْلُ الْعُلُومِ كُلِّهَا فَعِلْمُ الْكَلَامِ كُلُّهُ فِي الْقُرْآنِ، وَعِلْمُ الْفِقْهِ كُلُّهُ مَأْخُوذٌ مِنَ الْقُرْآنِ، وَكَذَا عِلْمُ أُصُولِ الْفِقْهِ. وَعِلْمُ النَّحْوِ وَاللُّغَةِ، وَعِلْمُ الزُّهْدِ فِي الدُّنْيَا وَأَخْبَارُ الْآخِرَةِ، وَاسْتِعْمَالُ مَكَارِمِ الْأَخْلَاقِ، وَمَنْ تَأَمَّلَ «كِتَابَنَا فِي دَلَائِلِ الْإِعْجَازِ» عَلِمَ أَنَّ الْقُرْآنَ قَدْ بَلَغَ فِي جَمِيعِ وُجُوهِ الْفَصَاحَةِ إِلَى النِّهَايَةِ الْقُصْوَى

"Kur'ân-ı Kerim bütün ilimlerin aslıdır. İlm-i Kelâm'ın tamamı Kur'ân-ı Kerim'dedir. İlmi-i Fıkh'ın tamamı ondan alınmıştır. Usûl-i Fıkıh ta böyledir. Yine İlm-i Nahiv, İlm-i Sarf, İlm-i Zühd ve İlm-i Mekârimi'l-Ahlâk ta böyledir.

Delâilü'l-İ'câz isimli kitabımızda teemmülde bulunanlar bilir ki; Kur'ân-ı Kerim fesâhat ve belâğatın bütün vecihlerinde en nihâî dereceye ulaşmıştır".[31]

Bu hususla alâkalı olarak bir Hadîs-i Şerîfte;

مَنْ أَرَادَ عِلْمَ الْأَوَّلِينَ وَالْآخِرِينَ فَلْيَتَدَبَّرِ الْقُرْآنَ

"Evvelkilerin ve sonrakilerin ilmini arayan Kur'ân-ı Kerim'i tedebbür etsin (incelesin)" buyrulmuştur.[32]

[30] Sünen-i Ebî Dâvud, Kitabü'l İlim, h.3641
[31] Fahru'd-Dîn-i Râzî, Tefsir-i Râzî, Bakara Sûresi 24. Âyet-i Kerîme'nin Tefsirinden
[32] Kenzü'l-Ummâl, h.2454

Velhâsıl Kur'ân-ı Kerim Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ümmetine bıraktığı mîrâsıdır.

İbn-i Mes'ûd (r.a.) anlatıyor;

لَمَّا دَنَا فِرَاقُ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جَمَعَنَا فِى بَيْتِ أُمِّنَا عَائِشَةَ رَضِىَ اللهُ عَنْهَا ثُمَّ نَظَرَ اِلَيْنَا فَدَمَعَتْ عَيْنَاهُ وَقَالَ «مَرْحَبًا بِكُمْ حَيَّاكُمُ اللهُ رَحِمَكُمُ اللهُ أُوصِيكُمْ بِتَقْوَى اللهِ وَطَاعَتِهِ قَدْ دَنَا الْفِرَاقُ وَحَانَ الْمُنْقَلَبُ اِلَى اللهِ وَاِلَى سِدْرَةِ الْمُنْتَهَى وَاِلَى جَنَّةِ الْمَأْوَى يَغْسِلُنِى رِجَالُ اَهْلِ بَيْتِى وَيُكَفِّنُونَنِى فِى ثِيَابِى هَذِهِ اِنْ شَاؤُا اَوْ فِى حُلَّةٍ يَمَانِيَةٍ فَاِذَا غَسَلْتُمُونِى وَكَفَّنْتُمُونِى ضَعُونِى عَلَى سَرِيرِى فِى بَيْتِى هَذَا عَلَى شَفِيرِ لَحْدِى ثُمَّ اخْرُجُوا عَنِّى سَاعَةً - فَاَوَّلُ مَنْ يُصَلِّى عَلَىَّ حَبِيبِى جِبْرِيلُ عَلَيْهِ السَّلاَمُ ثُمَّ مِيكَائِيلُ ثُمَّ اِسْرَافِيلُ ثُمَّ مَلَكُ الْمَوْتِ مَعَ جُنُودِهِمْ - ثُمَّ ادْخُلُوا عَلَىَّ فَوْجًا فَوْجًا صَلُّوا عَلَىَّ» فَلَمَّا سَمِعُوا فِرَاقَهُ صَاحُوا وَبَكَوْا وَقَالُوا يَا رَسُولَ اللهِ اَنْتَ رَسُولُ رَبِّنَا وَشَمَعُ جَمْعِنَا وَسُلْطَانُ اَمْرِنَا اِذَا ذَهَبْتَ عَنَّا فَاِلَى مَنْ نُرَاجِعُ فِى اُمُورِنَا قَالَ «تَرَكْتُكُمْ عَلَى الْمَحْجَةِ الْبَيْضَاءِ» «اَىْ عَلَى طَرِيقِ الْوَاسِعِ الْوَاضِحِ لَيْلُهَا كَنَهَارِهَا فِى الْوُضُوحِ وَلاَ يَزِيغُ بَعْدَهَا اِلَى غَيْرِهَا اِلاَّ هَالِكٌ » وَتَرَكْتُ لَكُمْ وَاعِظَيْنِ نَاطِقاً وَ صَامِتًا فَالنَّاطِقُ الْقُرْآنُ وَ الصَّامِتُ الْمَوْتُ فَاِذَا اَشْكَلَ عَلَيْكُمْ اَمْرٌ فَارْجِعُوا اِلَى الْقُرْآنِ وَ السُّنَّةِ وَ اِذَا قَسَا قَلْبُكُمْ فَلَيِّنُوهُ بِالْاِعْتِبَارِ فِى اَحْوَالِ الْاَمْوَاتِ»

Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) Efendimizin ayrılık vakti yaklaştığı zaman bizi annemiz Âişe (r.a.) vâlidemizin evinde topladı. Sonra bize baktı ve gözlerinden yaşlar damladı. Şöyle buyurdu; **"Hoş geldiniz. Allah (celle celalühû) ömürler versin. Allah (celle celalühû) size merhamet etsin. Size Allah (celle celalühû)'den korkmayı ve itâat etmeyi vasiyyet ederim. Ayrılık yaklaştı. Allah (celle celalühû)'ye, sidre-i müntehâ'ya ve cennetü'l-me'vâ'ya dönme vakti geldi. Beni Ehl-i Beytimin erkekleri yıkasınlar. İsterlerse bu elbiselerimde, isterlerse yemen bezinde kefen-**

lesinler. Beni yıkayıp kefenledikten sonra bu evimde yatağıma, mezarımın kenarına koyun. Sonra bir müddet yanımdan çıkın". "Benim üzerime cenâze namazını ilk olarak ordularıyla beraber habibim Cebrâîl (aleyhisselâm), sonra Mîkâîl (aleyhisselâm), sonra İsrâfîl (aleyhisselâm) sonra da ölüm meleği kılar". Sonra fevc fevc (grup grup) yanıma girin ve namazımı kılın".

Sahâbe-i Kirâm, Resûlullâh (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ayrılacağını duyunca feryâd edip ağladılar ve "Yâ Rasûlellah! Sen bize Rabbimizin Rasûlüsün, hepimiz için (gözümüzün önünü aydınlatan) bir nursun, emirlerimizin (işlerimizin) sultânısın. Sen bizi (bırakıp) gittiğin zaman biz işlerimizde kime mürâcaat edeceğiz? Yâ Rasûlellah!" dediler. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) Efendimiz; **"Ben sizi bembeyaz bir yol üzerine bıraktım" yani geniş, açık, aydınlıkta gecesi gündüz gibi. Bundan sonra, ancak helâk olanlar o yoldan başkasına kayarlar. "Ve size iki vâiz bıraktım, konuşan ve susan. Konuşan vâiz: Kur'ân-ı Kerim'dir. Susan vâiz de ölümdür. Size bir iş müşkil olduğu (zor geldiği) zaman Kur'ân-ı Kerim ve Sünnet'e mürâcaat edin. Kalbiniz (kararıp) katılaştığı zaman ölülerin hallerine i'tibâr ile onu yumuşak hale getirin"** buyurdular.[33]

Resûlullâh Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyuruyorlar ki;

تَرَكْتُ فِيكُمْ أَمْرَيْنِ لَنْ تَضِلُّوا مَا تَمَسَّكْتُمْ كِتَابَ اللهِ وَسُنَّةَ نَبِيِّهِ

Size iki şey bırakıyorum ki bu iki hakikate sımsıkı yapıştığınız müddetçe asla dalalete düşmezsiniz. Bunlar Allah (celle celalühü)'nün kitabı ve nebisinin sünnetidir.[34]

Büyüklerimiz bu hadisi şerifi okuduktan sonra şöyle buyurmuşlardır;

"Bizim topluluğumuzun yaptığı da budur; Kitabullah'a, Sünnet-i Seniyye'ye sımsıkı iki elimizle on parmağımızla sarılmaktır. Vazifemiz de iki eliyle, on parmağıyla sımsıkı bu iki hakikate sarılan ellerin adedini, kemiyetini, keyfiyetini arttırmak için çalışmak. Vazifemiz bu."

[33] İsmâil Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyân, Âl-i İmrân 69 ve Zümer 30. Âyet-i Celilelerin Tefsirinden
[34] İmâm Mâlik, Muvatta, Kitâbü'l-Kader, h.1594

"Bizim yolumuz Kur'ân-ı Kerîm'i okutmak ve öğretmektir. Peygamberlerin varisi olduğu şeye varis olmak kolay değil. Cenâb-ı Hakk bizi bu nimetten mahrum etmesin."

Peygamber Efendimizin en büyük mucizesi Kur'ân-ı Kerîm olduğu gibi Efendimizin hakiki varisi olan Hazret-i Üstazımız'ın da en büyük kerameti en büyük mucizeye hizmet etmektir.

NAMAZLARDA CEMAATİN EHEMMİYETİ VE NAMAZ VAKİTLERİ

Cenâb-ı Hak, Feyyaz-ı Mutlak, Rabbu'l-Felak Hazretleri Cibrîl-i Emin ve Namus-i Ekber vasıtasıyla inzal buyurduğu Hazret-i Kur'ân'da;

فَسُبْحَانَ اللهِ حِينَ تُمْسُونَ وَحِينَ تُصْبِحُونَ* وَلَهُ الْحَمْدُ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَعَشِيًّا وَحِينَ تُظْهِرُونَ

"Artık akşamladığınız vakit ve sabahladığınız vakit Allâhü Teâlâ'ya tesbihte bulunun. Ve Hamd, göklerde ve yerde o'na mahsustur. Gündüzün nihayetinde de ve öğle vaktine vardığınızda da Allâhü Teâlâ'ya tesbihte bulunun"[1] buyurarak namaz vakitlerini beyan etmektedir.

İmâm-ı Rabbânî (kuddise sirruhu) hazretleri,

وَاعْلَمْ أَنَّ الْإِنْسَانَ كَمَا أَنَّهُ لَابُدَّ لَهُ مِنْ تَصْحِيحِ الْاِعْتِقَادَاتِ كَذَلِكَ لَابُدَّ لَهُ مِنْ إِتْيَانِ الْأَعْمَالِ الصَّالِحَاتِ وَأَجْمَعُ الْعِبَادَاتِ وَأَقْرَبُ الطَّاعَاتِ هُوَ أَدَاءُ الصَّلَاةِ

"Evladım sen bil ki, insana i'tikadını tashih etmek nasıl lazım ve gerekli ise aynı şekilde salih ameller yapmak da elzemdir. İbadetlerin en câmisi (her türlü ibadeti içine alanı) ve Allâhü Teâlâ'ya en çok yaklaşma vesilesi olanı ise namazın edasıdır" buyurmuştur.[2]

Hazret-i Üstâzımız (kuddise sirruhu) "Namaz mi'rac-ı manevidir. Müslümanlar her gün beş defa Cenâb-ı Hakkın (أَقِمِ الصَّلٰوةَ) Hıtab-ı izzetine muhatap oluyorlar. Bu suretle rızk-ı suri ve rızk-ı manevi ile merzuk olmak üzere günde beş defa Hazret-i Mevlâ'nın sofra-i rahmetine çağrılıyorlar. Bu şeref sekaleyn'den (ins ü cin) ma adâ hiçbir mahluka nasip değildir. Çünkü karşılığı mükafat ve terfi-i derece olan ibadetler yalnız ins ve cinne mahsustur.

[1] Rum Sûresi, Âyet 17-18
[2] İmâm-ı Rabbânî, Mektûbât-ı Şerîfe, c.1, m.85

Bazı ümûrda melekler de me'murdurlar. Lakin onlar imtihan olmak, karşılığında mükafat almak için me'mur değildirler" buyurmuşlardır. [3]

Beş vakit namazda cemaat, bizim mezhebimizde sahih kavle göre "sünnet-i müekkede"dir. Ancak şeâir-i İslam'dan ve İslam dininin hasâisinden olması sebebiyle vacib gibi kuvvetlidir.[4]

(مَنْ صَلّى صَلاَتَنَا وَاسْتَقْبَلَ قِبْلَتَنَا فَهُوَ مِنّا) **"Kim bizim namazımızı kılar, kıblemize yönelirse o bizdendir"** Hadîs-i Şerîfinde geçen "Bizim namazımız" ile murat, cemaat ile kılınan namazdır. Çünkü cemaat ile namaz, bu ümmete mahsustur.[5]

Cemaatin fazileti imamla beraber bir kişi olduğunda dahi hâsıl olur. İsterse imama uyan, sabiyy-i mümeyyiz veya kadın olsun.[6]

Namazı cemâatle kılmak, özürsüz ve hür olan her erkek için, en sahih kavle göre, vacib kuvvetinde bir sünnet-i müekkede'dir.[7]

Namaz ibadetini cemaatle eda etmek eday-ı kâmil iken, namazı tek başına kılmak -borçtan kurtarmasıyla beraber- eday-ı kasır olur. Yani noksan sıfatıyla mühürlenmiş olur.[8] Cemaatte rahmet vardır.

Kur'ân-ı Kerîmin birçok ayetinde bir kelimelik (يُصَلُّونَ) yerine "Namazlarını ikame ederler" manasına gelen iki kelimelik (يُقِيمُونَ الصَّلاَةَ) buyrulmuştur.

"Burada ikamenin manası olan dikmek ve doğrultmak mefhumlarını düşünmek icab eder. Bu bize (اَلصَّلاَةُ عِمَادُ الدِّينِ) **"Namaz dinin direğidir"** Hadîs-i Şerîfini hatırlatır. Bu Hadîs-i Şerîfte din, yüksek bir binaya teşbih edilmiş ve namaz o binanın direği olarak gösterilmiştir. Bu gibi Âyet-i Celîlerde namaz, cemaatle kaldırılabilecek büyük bir direğe benzetilmiş, bu ağır ve mühim mükellefiyetin altından ancak cemaat ile kalkmanın mümkün olabileceğine işaret edilmiştir."[9]

Fahreddin Râzî Hazretleri, (إِيَّاكَ نَعْبُدُ) **"Yalnız sana ibadet-kulluk ederiz"**[10] Kavl-i Celilini tefsir ederken şöyle buyurur:

[3] Z. Sunguroğlu Notları, s.113
[4] Şurunbulâli, Merâku'l-Felâh, Kitabu's-Salat, s.109
[5] Molla Husrev, Düreru'l-Hukkam, Kitâbu's-Salât, s.50
[6] Mehmed Zihni Efendi, Nimet-i İslam, Kitabu's Salat, Imamet ve Cemaat, s.475
[7] Mehmed Zihni Efendi, Nimet-i İslam, Kitabu's Salat, Imamet ve Cemaat, s.474
[8] Molla Husrev, Mirkatu'l-Vusûl, c.1, s.109
[9] Elmalılı, Hak Dini Kur'ân Dili, Bakara Süresi 3. Âyet-i Kerimenin Tefsiri
[10] Fatiha Süresi, Âyet 5

لِقَائِلٍ أَنْ يَقُولَ: اَلنُّونُ فِي قَوْلِهِ نَعْبُدُ إِمَّا أَنْ تَكُونَ نُونَ الْجَمْعِ أَوْ نُونَ التَّعْظِيمِ، وَالْأَوَّلُ: بَاطِلٌ، لِأَنَّ الشَّخْصَ الْوَاحِدَ لَا يَكُونُ جَمْعاً، وَالثَّانِي: بَاطِلٌ لِأَنَّ عِنْدَ أَدَاءِ الْعِبَادَةِ، فَاللَّائِقُ بِالْإِنْسَانِ أَنْ يَذْكُرَ نَفْسَهُ بِالْعَجْزِ وَالذِّلَّةِ لَا بِالْعَظَمَةِ وَالرِّفْعَةِ

"Bir kişi şöyle diyebilir: (نَعْبُدُ)'deki "nun" ya "cemi' nunu" ya da "ta'zim nunu" dur. Birincisi batıldır. Çünkü bir şahıs, cemi' olamaz. İkincisi de batıldır. Çünkü ibadetin edası esnasında insana layık olan, kendini acz ve zillet ile zikretmesidir, yücelik ve azamet ile değil."

Bu söze birçok vecihle cevap vermek mümkündür. Bunlardan biri şudur;

إِنَّ الْمُرَادَ مِنْ هَذِهِ النُّونِ نُونُ الْجَمْعِ وَهُوَ تَنْبِيهٌ عَلَى أَنَّ الْأَوْلَى بِالْإِنْسَانِ أَنْ يُؤَدِّيَ الصَّلَاةَ بِالْجَمَاعَةِ

Buradaki "nun"dan murad, cemi' nunu'dur (nefs-i mütekellim mealgayr). Bu ise şuna tenbih içindir ki; İnsan için evla olan namazlarını cemaat ile eda etmektir."[11]

Hadîs-i Şerîfte:

صَلَاةُ الْجَمَاعَةِ أَفْضَلُ مِنْ صَلَاةِ الْفَذِّ بِسَبْعٍ وَعِشْرِينَ دَرَجَةً

"Cemaat ile kılınan namaz münferiden kılınan namazdan yirmi yedi derece efdaldir"[12] buyrulur.

Burada dikkat edilmesi gereken bir husus vardır. Hadîs-i Şerîfte münferiden kılınan namaz ile cemaatle kılınan namaz karşılaştırılmıştır. Buradaki cemaat ile murat "cemaat" ismi verilecek en az topluluk olan iki kişidir. Şu hâlde cemaatteki kişi sayısı arttıkça sevap katlanarak artar.

وَإِنَّ صَلَاةَ الرَّجُلِ مَعَ الرَّجُلِ أَزْكَى مِنْ صَلَاتِهِ وَحْدَهُ وَصَلَاتَهُ مَعَ الرَّجُلَيْنِ أَزْكَى مِنْ صَلَاتِهِ مَعَ الرَّجُلِ وَمَا كَثُرَ فَهُوَ أَحَبُّ إِلَى اللهِ تَعَالَى

[11] Fahreddin Râzî, et-Tefsiru'l-Kebîr, Fatiha Sûresi 5. Âyet-i Kerîmenin Tefsirinden
[12] Sahîh-i Müslim, Kitabü's-Salât, h.650

"Bir kişinin diğer bir kişi ile kıldığı namaz tek başına kıldığı namazdan daha kârlıdır. İki kişi ile kıldığı, bir kişi ile kıldığından daha kârlıdır. Daha fazlasıyla kıldığı namaz ise Allâhü Teâlâ'ya daha sevimlidir"[13] Hadîs-i Şerîfi bunun şahididir.

Ebû Hüreyre (r.a.) şöyle buyurur;

مَنْ تَوَضَّأَ فَأَحْسَنَ وُضُوءَهُ ثُمَّ خَرَجَ عَامِداً إِلَى الصَّلَاةِ فَإِنَّهُ فِي صَلَاةٍ مَا كَانَ يَعْمِدُ إِلَى الصَّلَاةِ وَإِنَّهُ يُكْتَبُ لَهُ بِإِحْدَى خَطْوَتَيْهِ حَسَنَةٌ وَتُمْحَى عَنْهُ بِالْأُخْرَى سَيِّئَةٌ

"Kim abdest alır ve abdestini güzel yapar da sonra namaz kastıyla çıkarsa, namazını kılıncaya kadar namazda sayılır. Onun için attığı her adımında bir hasene yazılır, diğerinde ise bir günahı ondan silinir."[14]

Namazı cemaat ile kılmak için yürümek dahi, dünya-ahiret saadetinin sebeplerinden kılınmıştır. Hadîs-i Şerîfte;

فَمَنْ فَعَلَ ذَلِكَ عَاشَ بِخَيْرٍ وَمَاتَ بِخَيْرٍ

"Kim bunu yaparsa hayırla yaşar, hayırla ölür"[15] buyrulmuştur.

Bu Hadîs-i Şerîfin şerhinde şu Âyet-i Kerîme zikredilmektedir;[16]

مَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِنْ ذَكَرٍ أَوْ أُنْثَى وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهُ حَيَاةً طَيِّبَةً وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَجْرَهُم بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ.

"Erkek veya kadın, mümin olarak kim iyi amel işlerse, onu mutlaka güzel bir hayat ile yaşatırız. Ve mükâfatlarını, elbette yapmakta oldukları amellerin en güzeli ile veririz."[17]

[13] Sünen-i Ebi Davud, Kitabu's-Salât, h 554
[14] İmâm Gazâli, İhya-u Ulûmi'd-Din, Kitab-u Esrari's-Salat
[15] Sünen-i Tırmızi, Tefsiru'l-Kur'ân, h 3233
[16] Mübarekfûri, Tuhfetu'l-Ahvezi, Mezkûr Hadîs-i Şerîfin Şerhinden
[17] Nahl Sûresi, Âyet 97

Cenâb-ı Hak başka bir Âyet-i Kerîmede de şöyle buyurmuştur;

أَقِمِ الصَّلَاةَ لِدُلُوكِ الشَّمْسِ إِلَى غَسَقِ اللَّيْلِ وَقُرْآنَ الْفَجْرِ إِنَّ قُرْآنَ الْفَجْرِ كَانَ مَشْهُودًا

"Güneşin kaymasından gecenin kararmasına kadar (ki öğle, ikindi, akşam, yatsı vakitlerinde) namazı güzel kıl. Bir de kıraatiyle mümtaz olan sabah namazını kıl. Zira sabah Kur'an'ı (sabah namazı) hakikaten meşhuddur."[18]

"Namaz, "rukü' ve sücûd" ile isimlendirildiği gibi, Âyet-i Kerîmede sabah namazı "Kur'an" diye isimlendirilmiştir. Çünkü bunlar namazın rükünlerindendir."[19] "Sabah namazına gece melekleri de gündüz melekleri de hazır ve şahittir. Bütün fıtrat uyanır, insanın zevk-i şuhudu yükselir."[20]

"Sabah namazının meşhud oluşu (şahid olunmuşluğu)" şöyle tefsir edilmiştir:

Bu Âyet-i Kerîmede sabah namazını cemaatle eda etmeye teşvik vardır. (Meşhud sabah namazı, şahit olanlar da onu edaya gelen cemaattir.) Şu hâlde mana: (كَوْنُهُ مَشْهُوداً بِالْجَمَاعَةِ الْكَثِيرَةِ) "Sabah namazı cemaat-i kesire ile hazır olunmuş, meşhud bir namazdır"[21] şeklindedir.

Yine sabah namazı, sadece insanların hazır olduğu bir namaz değil, bütün gece ve gündüz meleklerinin şahitliğinde eda edilen bir ibadettir.

وَقِيلَ : إِنَّهُمْ يَجْتَمِعُونَ خَلْفَ الْإِمَامِ تَنْزِلُ مَلَائِكَةُ النَّهَارِ عَلَيْهِمْ وَهُمْ فِي صَلَاةِ الصُّبْحِ قَبْلَ أَنْ تَعْرُجَ مَلَائِكَةُ اللَّيْلِ. فَإِذَا فَرَغَ الْإِمَامُ مِنْ صَلَاتِهِ عَرَجَتْ مَلَائِكَةُ اللَّيْلِ وَمَكَثَتْ مَلَائِكَةُ النَّهَارِ . ثُمَّ إِنَّ مَلَائِكَةَ اللَّيْلِ إِذَا صَعِدَتْ قَالَتْ: يَا رَبِّ إِنَّا تَرَكْنَا عِبَادَكَ لَكَ ، وَتَقُولُ مَلَائِكَةُ النَّهَارِ : رَبَّنَا لَقِينَا عِبَادَكَ وَهُمْ يُصَلُّونَ . فَيَقُولُ اللهُ لِمَلَائِكَتِهِ : اِشْهَدُوا فَإِنِّي قَدْ غَفَرْتُ لَهُمْ

[18] İsrâ Sûresi, Âyet 78
[19] İ.Hakkı Bursevî, Ruhu'l-Beyan, İsra Suresi 78. Âyet-i Kerîmenin Tefsiri
[20] Elmalılı, Hak Dini Kur'ân Dili, İsra Suresi 78. Âyet-i Kerîmenin Tefsiri
[21] Fahreddin Râzî, et-Tefsiru'l-Kebîr, İsra Suresi 78. Âyet-i Kerîmenin Tefsiri

"Denildi ki, melekler imamın arkasında toplanırlar. Onlar sabah namazında iken, gece melekleri henüz semaya çıkmadan, gündüz melekleri iner. İmam namazını bitirdikten sonra gece melekleri yükselir, gündüz melekleri beklerler. Gece melekleri yükseldikleri vakit şöyle derler: "Ya Rab! Kullarını sana (seninleyken) bıraktık." Gündüz melekleri de: "Rabbimiz! Kullarına, onlar namaz kılar oldukları halde kavuştuk." Allâhü Teâlâ da meleklerine şöyle buyurur: **"Şahit olun hiç şüphesiz ki ben onları mağfiret buyurdum."**[22]

Fahreddin Râzî Hazretleri, tefsirinde sabah namazındaki tecelliyatı şöyle anlatır;

إِنَّ تَأْثِيرَ هَذِهِ الصَّلَاةِ فِي تَصْفِيَةِ الْقَلْبِ وَفِي تَنْوِيرِهِ أَكْثَرُ مِنْ تَأْثِيرِ سَائِرِ الصَّلَوَاتِ فَإِذَا حَضَرَ جَمْعٌ مِنَ الْمُسْلِمِينَ فِي الْمَسْجِدِ لِأَدَاءِ هَذِهِ الْعِبَادَةِ اِسْتَنَارَ قَلْبُ كُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمْ ثُمَّ بِسَبَبِ ذَلِكَ الْاِجْتِمَاعِ كَأَنَّهُ يَنْعَكِسُ نُورُ مَعْرِفَةِ اللهِ تَعَالَى وَنُورُ طَاعَتِهِ فِي ذَلِكَ الْوَقْتِ مِنْ قَلْبِ كُلِّ وَاحِدٍ إِلَى قَلْبِ الْآخَرِ فَتَصِيرُ أَرْوَاحُهُمْ كَالْمَرَايَا الْمُشْرِقَةِ الْمُتَقَابِلَةِ إِذَا وَقَعَتْ عَلَيْهَا أَنْوَارُ الشَّمْسِ فَإِنَّهُ يَنْعَكِسُ النُّورُ مِنْ كُلِّ وَاحِدَةٍ مِنْ تِلْكَ الْمَرَايَا إِلَى الْأُخْرَى فَكَذَا فِي هَذِهِ الصُّورَةِ وَلِهَذَا السَّبَبِ فَإِنَّ كُلَّ مَنْ لَهُ ذَوْقٌ سَلِيمٌ وَأَدَّى هَذِهِ الصَّلَاةَ فِي هَذَا الْوَقْتِ بِالْجَمَاعَةِ وَجَدَ مِنْ قَلْبِهِ فُسْحَةً وَنُوراً وَرَاحَةً

"Bu namazın, kalbin tasfiye ve tenviri hususunda sair namazlara nazaran daha fazla tesiri vardır. Bu ibadeti eda için Müslümanlardan bir topluluk mescitte hazır olduğu vakit, onlardan her birinin kalbi nurlanır. Sonra da bu ictima sebebiyle bu vakitte sanki onların ruhları karşılıklı aydınlık saçan aynalar gibi olur da marifetullah ve tâatullah nuru, her birinin kalbinden diğerine akseder. (Nasıl ki) onlar üzerinde güneşin nurları vaki olduğu vakit hemen o nur o aynaların her birerinden diğerine akseder. İşte bu namazda öylecedir. Bu sebepten selîm zevke sahip her kimse, bu namazı, bu vakitte cemaatle eda ettiğinde kalbinde genişliği, nuru ve rahatı bulur."[23]

[22] Nisâbûrî, Garâibu'l-Kur'ân, İsra Suresi 78. Âyet-i Kerimenin Tefsiri
[23] Fahreddin Râzî, et-Tefsiru'l-Kebir, İsra Suresi 78. Âyet-i Kerimenin Tefsirinden

İmâm-ı Rabbânî (kuddise sirruhu) Hazretleri bazı Âyet-i Kerîmeler hakkında uzun müddet düşündüğünden bahseder. Bunlar, cennete girme va'dinin kendisine bağlandığı "Salih Ameller" ile alakalı olan ayetlerdir.

Acaba güzel ameller ile murat, bütün güzel ameller mi yoksa bazıları mıdır?

Eğer cennete girmek, bütün güzel amelleri yapmaya bağlı olsaydı; bu çok zor olduğu için muvaffak olanlar çok az olacaktı. Eğer murat, bazı güzel ameller ise onlar hangisidir? bu tayin olunmamıştır, bilinmiyor.

Sonunda, "cennete girme va'di kendisine bağlanmış güzel amellerin" İslam'ın beş şartı ve hususiyle "dinin direği" diye isimlendirilmiş beş vakit namaz olduğunun, kendisine ilham yoluyla bildirildiğini söyler ve şöyle buyurur;

فَيَنْبَغِي لِلْإِنْسَانِ أَنْ يَجْتَهِدَ فِي إِتْيَانِ هَذِهِ الْخَمْسَةِ غَايَةَ الْاِجْتِهَادِ خُصُوصًا فِي إِقَامَةِ الصَّلَاةِ الَّتِي هِيَ عِمَادُ الدِّينِ وَاَنْ لَا يَرْضَى بِتَرْكِ أَدْنَى أَدَبٍ مِنْ آدَابِهَا مَهْمَا أَمْكَنَ

"İnsan için, İslam'ın beş şartını yerine getirme hususunda, özellikle "dinin direği olan" namazı kılma noktasında son derece gayret göstererek bütün gücünü ortaya koyması ve mümkün olduğu kadar namazın edeplerinden en küçük bir edebi dahi terke rıza göstermemesi lazımdır."[24]

En küçük edebini terke râzı olmak doğru değilken, "sünnet-i hüdâ"dan olan[25] yani dinin mükemmili ve şeâirinden olan cemaati terk nasıl düşünülebilir?

Enes bin Mâlik (r.a.) Hazretlerinden şöyle rivayet olunmuştur;

تُوُفِّيَ ابْنٌ لِعُثْمَانَ بْنِ مَظْعُونٍ فَاشْتَدَّ حُزْنُهُ عَلَيْهِ حَتَّى اتَّخَذَ فِي دَارِهِ مَسْجِداً يَتَعَبَّدُ فِيهِ فَبَلَغَ ذَلِكَ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَ سَلَّمَ فَقَالَ:

يَا عُثْمَانُ إِنَّ اللهَ لَمْ يَكْتُبْ عَلَيْنَا الرُّهْبَانِيَّةَ إِنَّمَا رُهْبَانِيَّةُ أُمَّتِي الْجِهَادُ فِي سَبِيلِ اللهِ يَا عُثْمَانُ بْنُ مَظْعُونٍ لِلْجَنَّةِ ثَمَانِيَةُ أَبْوَابٍ وَلِلنَّارِ سَبْعَةُ أَبْوَابٍ فَمَا

[24] İmâm-ı Rabbânî, Mektûbât-ı Şerîfe, c.1, m.304
[25] Molla Hüsrev, Mir'atü'l-Usul, c.2, s.517

يَسُرُّكَ أَنْ لَا تَأْتِيَ بَابًا مِنْهَا إِلَّا وَجَدْتَ ابْنَكَ إِلَى جَنْبِكَ آخِذاً بِحُجْزَتِكَ يَسْتَشْفِعُ لَكَ إِلَى رَبِّكَ عَزَّ وَ جَلَّ ؟ قَالَ: بَلَى قِيلَ يَا رَسُولَ اللهِ وَلَنَا فِي فَرْطِنَا مَا لِعُثْمَانَ قَالَ نَعَمْ لِمَنْ صَبَرَ مِنْكُمْ وَاحْتَسَبَ ثُمَّ قَالَ لَهُ

Osman bin Maz'ûn (r.a.)'ın bir oğlu vefat etmişti. Bunun üzerine Osman bin Maz'ûn çok mahzun oldu. Hatta evini mescid addedip orada ibadete devam etti. Bu durum Resûlullâh Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e ulaştığında buyurdular ki; **"Yâ Osman! Muhakkak ki Hazret-i Allâh (celle celalühü) bize ruhbanlığı yazmadı (meşru kılmadı). Benim ümmetimin ruhbaniyyeti ancak Allah yolunda cihaddır (hizmettir). Yâ Osman bin Maz'ûn! Cennetin sekiz kapısı, Cehennemin yedi kapısı vardır. Onlardan hangi kapıya gidersen yanında oğlunu senin kuşağından tutarak Rabbinden sana şefaat ister halde bulman seni sevindirmez mi?"** Osman bin Maz'ûn; "evet (Yâ Rasûlellah! Sevindirir)" dedi.

Denildi ki; "Yâ Rasûlellah! Osman için olan (müjde) bizim geçmişlerimiz için de var mıdır?" Resûlullâh Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem); **"evet, sizden sabredip mükafatını Allah'tan bekleyenler için vardır"** buyurdular.

Sonra Osman bin Maz'ûn'a şöyle buyurdular;

يَا عُثْمَانُ بْنُ مَظْعُونٍ مَنْ صَلَّى صَلاَةَ الْفَجْرِ فِي جَمَاعَةٍ ثُمَّ جَلَسَ يَذْكُرُ اللهَ حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ كَانَ لَهُ فِي الْفِرْدَوْسِ سَبْعُونَ دَرَجَةً بَيْنَ كُلِّ دَرَجَتَيْنِ كَرَكْضِ الْفَرَسِ الْجَوَّادِ الْمُضْمِرِ سَبْعِينَ سَنَةً وَمَنْ صَلَّى الظُّهْرَ جَمَاعَةً كَانَ لَهُ فِي جَنَّاتِ عَدْنٍ خَمْسُونَ دَرَجَةً مَا بَيْنَ كُلِّ دَرَجَتَيْنِ كَرَكْضِ الْفَرَسِ الْجَوَّادِ الْمُضْمِرِ خَمْسِينَ سَنَةً وَمَنْ صَلَّى صَلاَةَ الْعَصْرِ فِي جَمَاعَةٍ كَانَ لَهُ كَأَجْرِ ثَمَانِيَةٍ مِنْ وَلَدِ إِسْمَاعِيلَ كُلُّهُمْ رَبُّ بَيْتٍ أَعْتَقَهُمْ وَمَنْ صَلَّى الْمَغْرِبَ فِي جماعَةٍ كَانَ حَجَّةً مَبْرُورَةً وَعُمْرَةً مُتَقَبَّلَةً وَمَنْ صَلَّى الْعِشَاءَ فِي جَمَاعَةٍ كَانَ لَهُ كَقِيَامِ لَيْلَةِ الْقَدْرِ

"Ya Osman bin Maz'ûn! Kim sabah namazını cemaatle kılar sonra güneş doğuncaya kadar Allah'ı zikrederek otururşa onun için Firdevs cennetlerinde yetmiş derece vardır. (Öyle ki) iki derece arasında cevvad bir at hızı ile yetmiş senelik mesafe vardır. Kim de öğle namazını cemaatle kılarsa onun için adin cennetlerinde elli derece vardır. (Öyle ki) iki derece arasında cevvad bir at hızı ile elli senelik mesafe vardır. Kim de ikindi namazını cemaatle kılarsa onun için İsmail (aleyhisselâm)'ın beytullaha hizmet için adadığı evladından sekizinin ecri gibi ecir vardır. Kim de akşam namazını cemaatle kılarsa onun için mebrur bir hac ve makbul bir umre (sevabı) vardır. Her kim de yatsı namazını cemaatle kılarsa onun için kadir gecesini ihya etmiş gibi (sevap) vardır. [26]

Ne var ki zamanımızda bu husus Müslümanların ekserisi tarafından ihmal olunmaktadır. Kıyametin küçük alametlerinden biri de: (كَثْرَةُ الْمَسَاجِدِ وَقِلَّةُ الْجَمَاعَةِ) "Mescidlerin çokluğu, cemaatin azlığı"dır.[27]

Yağmur, şiddetli soğuk, can ve malına zarar gelmesinden korkmak, şiddetli karanlık, hapis, körlük, felçli olmak, bir el veya ayağının kesik olması, hastalık, yürümeyecek kadar aciz olmak, yürünemeyecek derecede etrafın çamur olması, cemaate gitmesi durumunda kendilerini bulamayacağı kimseler ile fıkıh tekrar etmek, nefsinin arzu ettiği yemeğin hazır olması, hazırlandığı yolculuğa çıkmayı kastetmek, kendisi olmadığında sıkıntı çekecek olan bir hastaya bakıyor olmak gibi özürler cemaate iştirak etmemeyi mübah kılar.[28]

Ancak Fetavâ-i Kâzîhân'da,

مَنْ تَرَكَ الصَّلَاةَ بِالْجَمَاعَةِ وَلَمْ يَسْتَعْظِمْ ذَلِكَ بَطَلَتْ عَدَالَتُهُ

"Cemaat ile namazı (mazeretsiz olarak) terk eden, cemaate gerektiği gibi ehemmiyet vermeyen kimsenin adaleti batıl olur"[29] buyrulmuş, El-İhtiyar isimli eserde ise;

لَا تُقْبَلُ شَهَادَةُ تَارِكِ الْجُمُعَةِ وَالْجَمَاعَةِ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ

"Üç defa Cuma namazını ve cemaatle namazı terk edenin şehadeti kabul edilmez" şeklinde hüküm verilmiştir.[30]

---

[26] Kenzü'l-Ummâl, h.8674
[27] Hâdimî, Berîka-i Mahmûdiye, el-Babü's-Sanî fi'l-Umûri'l-Mühimme
[28] Mehmed Zihni Efendi, Nimet-i İslam, Kitabüs Salat, İmamet ve Cemaat, s.501
[29] Hâdimî, Berîka-i Mahmûdiye, el-Babü's-Sanî fi'l-Umûri'l-Mühimme
[30] Hâdimî, Berîka-i Mahmûdiye, el-Babü's-Sanî fi'l-Umûri'l-Mühimme

Mücahid (rh.) şöyle anlatır;

إِنَّ رَجُلًا أَتَى ابْنَ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُمَا فَقَالَ مَا تَقُولُ فِي رَجُلٍ يَقُومُ اللَّيْلَ وَيَصُومُ النَّهَارَ وَلَا يَشْهَدُ الْجُمُعَةَ وَالْجَمَاعَاتِ وَمَاتَ عَلَى ذَلِكَ فَقَالَ هُوَ فِي النَّارِ فَاخْتَلَفَ إِلَيْهِ شَهْرًا يَسْأَلُهُ عَنْ ذَلِكَ وَهُوَ يَقُولُ فِي النَّارِ

"Bir adam, İbn-i Abbâs (r. anhüma)'ya gelerek "Geceleri namaz kılıp gündüzleri oruç tutan, fakat cumaya ve cemaatlere iştirak etmeyen ve bu hal üzere ölen kimse hakkında ne dersiniz?" diye sorunca İbn-i Abbâs Hazretleri: "O kimse cehennemdedir" diye cevap vermişti. O adam her defasında bunu sorduğu halde bir ay boyu kendisine müracaat etmiş, fakat İbn-i Abbâs (r.anhüma) her defasında aynı cevabı vermiştir.[31]

İmâm-ı Rabbânî Hazretleri buyurur ki;

وَالصُّوفِيَّةُ النَّاقِصُونَ يَعْتَقِدُونَ الذِّكْرَ وَالْفِكْرَ مِنْ أَهَمِّ الْمُهِمَّاتِ وَ يَتَسَاهَلُونَ فِي إِتْيَانِ الْفَرَائِضِ وَ السُّنَنِ وَ يَخْتَارُونَ الْأَرْبَعِينَاتِ تَارِكِينَ لِلْجُمَعِ وَالْجَمَاعَاتِ وَ لَايَعْلَمُونَ أَنَّ أَدَاءَ فَرْضٍ وَاحِدٍ مَعَ الْجَمَاعَةِ أَفْضَلُ مِنْ أُلُوفٍ مِنْ أَرْبَعِينَاتِهِمْ

"Nâkıs olan sofiyye, zikir ve fikrin ehemm-i mühimmat (mühim olan hususların en mühimlerinden) olduğuna itikad ederler. Sünnet ve farzları yerine getirme hususunda tembellik gösterirler. Cuma ve cemaatleri terk eder oldukları halde erbaînleri tercih ederler. Bilmezler ki cemaat ile beraber bir farzın edası, onların binlerce erbaînlerinden daha faziletlidir."[32]

Bahr-i Râik isimli eserde;

يَجِبُ التَّعْزِيرُ عَلَى تَارِكِهَا بِغَيْرِ عُذْرٍ وَيَأْثَمُ الْجِيرَانُ بِالسُّكُوتِ

"Özürsüz cemaati terk eden üzerine tâzir cezası vacip olur. Buna sükût etmek sebebiyle komşular da günahkâr olur"[33] buyrularak bu yanlışa ses-

[31] Hâdimî, Berîka-i Mahmûdiye, el-Babu's-Sanî fi'l-Umûri'l-Muhimme
[32] İmâm-ı Rabbânî, Mektubât-ı Şerîfe, c.1, m.260
[33] İbn-i Nuceym, el-Bahru'r-Raik, Kitabu's-Salat, c.1, s.365

siz kalmanın doğru olmadığı ifade edilmektedir.

Mültekâ isimli eserde cemaati terk sebebiyle gerekirse savaş bile ilan edilebileceği anlatılır;

إِذَا تَرَكَ أَهْلُ قَرْيَةِ اَلصَّلَاةَ مَعَ الْجَمَاعَةِ وَ صَلَّوْا فُرَادَى دَعَاهُمُ الْإِمَامُ إِلَى ذَلِكَ ، فَإِنْ أَبَوْا قَاتَلَهُمْ ؛ لِأَنَّهَا مِنْ شَعَائِرِ الدِّينِ وَكَذَا الْأَذَانُ وَالْإِقَامَةُ

"Bir köy ehli cemaat ile namazı (cemaati caiz görmeyerek) terk edip münferiden kıldıkları zaman imam (halife) onları cemaat ile namaz kılmaya davet eder. Eğer yüz çevirirler ise onlar ile mukatele eder. Çünkü cemaatle namaz, şeâir-i dindendir. Ezan ve kâmet de böyledir."[34]

Hadîs-i Şerîfte;

مَا مِنْ ثَلَاثَةٍ فِي قَرْيَةٍ وَلَا بَدْوٍ لَا تُقَامُ فِيهِمُ الصَّلَاةُ إِلَّا قَدِ اسْتَحْوَذَ عَلَيْهِمُ الشَّيْطَانُ فَعَلَيْكَ بِالْجَمَاعَةِ فَإِنَّمَا يَأْكُلُ الذِّئْبُ الْقَاصِيَةَ

"Köyde veya sahrada üç kişi olsun da aralarında namaz ikame olunmasın, hiç şüphesiz şeytan onları istila eder. Sana, cemaat halinde olmak lazımdır. Kurt, ancak sürüden ayrılmış koyunu yer"[35] buyurulmaktadır.

Hadîs-i Şerîfteki **"Kurt ancak sürüden ayrılmış koyunu yer"** ifadesi şöyle şerh edilmiştir;

أَيْ يَتَسَلَّطُ عَلَى مَنْ يَعْتَادُ الصَّلَاةَ بِالِانْفِرَادِ وَلَا يُصَلِّي مَعَ الْجَمَاعَة

"Şeytan, namazı cemaat ile kılmayıp, münferiden kılmayı adet edinmiş kimseler üzerine musallat olur."[36] Bir Âyet-i Kerîmede de şöyle buyurulur;

اِسْتَحْوَذَ عَلَيْهِمُ الشَّيْطَانُ فَأَنْسَاهُمْ ذِكْرَ اللهِ

"Şeytan üzerlerine istila etmiştir de kendilerine Allah'ın zikrini unutturmuştur."[37]

---

[34] Hâdimî, Berîka-i Mahmûdiye, el-Babü's-Sanî fi'l-Umûri'l-Mühimme
[35] Sünen-i Ebî Davud, Kitabü's-Salat, h.547
[36] Haşiyetü's-Sindî ala Süneni'n-Nesai, Kitabü'l-İmamet, h.847'nin Şerhinden
[37] Mücâdele Sûresi, Âyet 19

"Cemaate gitmeye imkânı olup da münferiden namaz kılan kimsenin namazının sevabı eksik olur."[38]

Hadîs-i Şerîfte; (لَا صَلَاةَ لِجَارِ الْمَسْجِدِ إِلَّا فِي الْمَسْجِدِ) **"Mescidin komşusu için namaz ancak mescittedir"**[39] buyrulmuştur.

"Cemaatin farzıyyetine hükmedenler bu Hadîs-i Şerîfin zahiriyle delil getirirler. Sünniyyetine kâil olan bizim ulemamız ise Hadîs-i Şerîfi, kemâlinin nefyi üzerine hamlederler. Yani 'cemaat hazır iken münferiden kılınan namaz kâmil bir namaz değil, kasırdır' derler."[40]

Bunun için ezana kulak verilmeli, vaktinde cemaate yetişmenin çareleri aranmalıdır.

Kunye isimli eserde, (لَوِ انْتَظَرَ الْإِقَامَةَ لِدُخُولِ الْمَسْجِدِ فَهُوَ مُسِيءٌ) "Şayet kişi mescide girmek için, ikameti bekleyecek olursa o kimse isâet etmiş olur" buyrulur.[41]

Ezanla beraber mescide girmekte, sünnetlere riayet etmenin yanında, iftitah tekbirini imamla beraber almak ve her cüz'üyle cemaate yetişmek vardır.

Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurur:

اَلتَّكْبِيرَةُ الْأُولَى فِي صَلَاةِ الْجَمَاعَةِ خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا

"Cemaatle olan namazda (imamla beraber alınan) birinci tekbir dünya ve içindekilerden daha hayırlıdır." [42]

كَانَ السَّلَفُ يُعَزُّونَ أَنْفُسَهُمْ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ إِذَا فَاتَتْهُمُ التَّكْبِيرَةُ الْأُولَى وَيُعَزُّونَ سَبْعًا إِذَا فَاتَتْهُمُ الْجَمَاعَةُ

"Selef, birinci tekbir kendilerini fevt ettiği zaman (onu kaçırdıkları zaman) üç gün; cemaat fevt ettiğinde ise yedi gün kendilerine taziyede bulunurlardı."[43]

[38] Molla Hüsrev, Mir'atu'l-Usul, Eda Bahsı
[39] Sünen-i Darekutni, Kitabu's-Salat, h.1552
[40] Hâdimi, Berika-i Mahmûdiye, el-Babu's-Sani fi'l-Umûri'l-Muhimme
[41] İbn-i Nuceym, el-Bahru'r-Râik, Kitabu's-Salat, c.1, s.365
[42] Fahreddin Râzi, et-Tefsiru'l-Kebir, Fatiha Süresi 5. Âyet-i Kerimenin Tefsirinden
[43] Hâdimi, Berika-i Mahmûdiye, el-Babu's-Sani fi'l-Umûri'l-Muhimme

Dinimizdeki taziyeden maksadın ne olduğu iyi düşünülecek olursa, Selefimizin bu tatbikatından "cemaat ile namazı yitiren bir müminin, yakınını yitiren kimse gibi üzüleceği, üzüntüsünün ancak paylaşılarak ve teselli edilerek hafifleyebileceği" anlaşılmaktadır.

"Zira yakınını yitiren kimseye yapılan taziye, onu tesellî edip, hüznünü hafifletecek, onu sabra teşvik edecek şeylerin zikredilmesinden ibarettir."[44]

Hatem-i Esam Hazretleri bir gün cemaati kaçırınca arkadaşlarından bazıları gelip, taziyede bulunmuşlardı. Bunun üzerine Hatem-i Esam Hazretleri ağlamış ve ağlamasının sebebini şöyle anlatmıştı;

لَوْ مَاتَ لِي ابْنٌ وَاحِدٌ لَعَزَّانِي نِصْفُ أَهْلِ بَلْخٍ وَالْآنَ قَدْ فَاتَنِي جَمَاعَةٌ فَمَا عَزَّانِي إِلَّا بَعْضُ أَصْحَابِي وَأَنَّهُ لَوْ مَاتَ لِي الِاثْنَانِ جَمِيعًا لَكَانَ أَهْوَنَ عَلَيَّ مِنْ فَوْتِ هَذِهِ

"Şayet bir oğlum vefat etmiş olsaydı, şu Belh şehrinin yarısı gelip taziyede bulunurlardı. Hâlbuki ben, şu an (bir kişiyi değil) bir cemaati yitirdim. Buna rağmen arkadaşlarımdan ancak bazıları bana taziyede bulundular. İyi bilinmeli ki, şayet iki oğlum beraberce vefat etmiş olsaydı (onun üzüntüsü); benim üzerime, şu cemaati kaçırmanın üzüntüsünden daha hafif olurdu."[45]

Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyuruyor:

مَنْ صَلَّى الصَّلَوَاتِ الْخَمْسَ مَعَ الْجَمَاعَةِ فَلَهُ خَمْسَةُ أَشْيَاءَ: اَلْأَوَّلُ لَا يُصِيبُهُ فَقْرٌ فِي الدُّنْيَا وَالثَّانِي يَرْفَعُ اللهُ تَعَالَى عَنْهُ عَذَابَ الْقَبْرِ وَالثَّالِثُ يُعْطَى كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ وَالرَّابِعُ يَمُرُّ عَلَى الصِّرَاطِ كَالْبَرْقِ الْخَاطِفِ وَالْخَامِسُ يُدْخِلُهُ اللهُ تَعَالَى الْجَنَّةَ بِلَا حِسَابٍ وَلَا عَذَابٍ.

Kim beş vakit namazı cemaatle kılarsa onun için beş faide vardır; Dünyada ona asla fakirlik isabet etmez. Cenabı-ı Hak ondan kabir azabını kaldırır. Amel defteri sağ taraftan verilir. Sırat köprüsünden göz

[44] Tahtavî, Haşiyetü't-Tahtavî ala Merâkı'l-Felah, Ahkâmü'l-Cenaiz
[45] Hâdimî, Berîka-i Mahmûdiye, el-Babü's-Sanî fi'l-Umûri'l-Mühimme

açıp yumuncaya kadar geçer. Allâhü Teâlâ onu hesapsız ve azapsız olarak cennete koyar.[46]

NAMAZ VAKİTLERİ

Cenâb-ı Hak bir Âyet-i Kerîmede;

فَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ إِنَّ الصَّلَاةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتَابًا مَوْقُوتًا

"... O vakit namazı tam erkâniyle eda edin. Çünkü namaz müminler üzerine muayyen vakitlerle yazılı bir farz bulunuyor"[47] buyurmuştur. Bu Âyet-i Celîle şöyle tefsir edilmiştir;

"Zira namaz mü'minler üzerine bir kitab-ı mevkuttur. Yani müretteb ve muayyen vakitlerde yazılı bir farz-ı katîdir. Ki bu vakitler Kur'ân-ı Kerîm'de;

أَقِمِ الصَّلَاةَ لِدُلُوكِ الشَّمْسِ إِلَى غَسَقِ اللَّيْلِ وَقُرْآنَ الْفَجْرِ إِنَّ قُرْآنَ الْفَجْرِ كَانَ مَشْهُودًا[48] ، وَأَقِمِ الصَّلَاةَ طَرَفَيِ النَّهَارِ وَزُلَفًا مِنَ اللَّيْلِ[49] ، وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ غُرُوبِهَا وَمِنْ آنَاءِ اللَّيْلِ فَسَبِّحْ وَأَطْرَافَ النَّهَارِ لَعَلَّكَ تَرْضَى[50] ، فَسُبْحَانَ اللهِ حِينَ تُمْسُونَ وَحِينَ تُصْبِحُونَ* وَلَهُ الْحَمْدُ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَعَشِيًّا وَحِينَ تُظْهِرُونَ[51]

---

[46] Abdullatif Harputi, Abdullatif, s.64 ; Osman bin Hasen Hopavî, Dürretü'n-Nasihîn, s.34

[47] Nisâ Sûresi, Âyet 103

[48] İsrâ Sûresi, Âyet 78 ; Meali: Güneşin kaymasından gecenin kararmasına kadar namazı güzel kıl, bir de kıraetiyle mümtaz olan sabah namazını, zira sabah Kur'anı hakikaten meşhuddur (şühuda mazhardır)

[49] Hud Sûresi, Âyet 114 ; Meali: Hem namaz kıl gündüzün taraflarından ikisinde ve gecenin gündüze yakın saatlerinde, çünkü hasenat, seyyiatı giderir, bu, idrâki olanlara bir öğüddür

[50] Tâhâ Sûresi, Âyet 130 ; Meali: Güneş doğmadan evvel: gece saatlerinde de tesbih et gündüzun etrafın da ki rızaya irebilesin

[51] Rûm Sûresi, Âyet 17-18 ; Meali: "Artık akşamladığınız vakit ve sabahladığınız vakit Allâhu Teâlâya tesbihte bulunun. Ve Hamd, göklerde ve yerde oına mahsustur. Gündüzun nihayetinde de ve öğle vaktine vardığınızda da Allâhu Teâlâya tesbihte bulunun" (Bu Âyet-i Kerîmede geçen kelimeler ile namaz vakitlerine işaret edilmiştir)

(حين تمسون) "o zaman ki akşamlarsınız." Bu kelime güneşin batışından fecre kadar olan namazlara yani akşam ile yatsı namazına işaret edilmiştir.

(وحين تصبحون) "ve o zaman ki sabahlarsınız." Bu kelime fecrin doğuşundan sonra olan sabah namazına işaret edilmiştir.

(وعشيًا) "Aşiyy" kelimesi akşam üstü demek olduğundan ikindi namazına işaret edilmiştir.

(وحين تظهرون) "hem o zaman ki öğlen ederseniz." Bu kelime ile de öğle namazı işaret edilmiştir.

Gibi âyetlerde öğle, ikindi, akşam, yatsı, sabah, beş vakit olmak üzere tayin kılınmış ve hudud-ı mahsusası ile tahdid edilmiştir. Tarifi de taraf-ı Risaletten beyan ve tafsîl olunmuştur. O vakitten beri teamülen de Müslümanlar arasında zaruriyyat-ı diniyyeden olarak mazbut bulunmuştur. Namazın böyle evkat-ı hamse ile takdiri maikulât nokta-i nazarından şu vecihle izah edilmiştir.

... Meşrıktan doğduğu sırada hali insanın doğduğu zamanki halini andırır, peyderpey yükselir, nuru kuvvetlenir, harareti şiddetlenir, nihayet Semanın ortasına gelir bir lahza-i tevakkuf (bekleme) geçirir, sonra inmeye başlar ve hafî noksanlarla tedricen ikindiye kadar gider. Sonra noksanları tezahür eder, zıyası harareti zayıflar, inhitatı (düşüşü) artar ve süratle gurûba (batışa) teveccüh eyler, gurubdan sonra ufûk-ı garbîde şafak denilen bazı âsârı kalır, sonra bu da muzmahil (gaib) olur ve güneş sanki âlemde mevcud değilmiş gibi bir hale gelir.

Herkesin görebileceği bütün bu ahval, Allah'tan başka hiçbir kudretin hâkim olamayacağı umur-i acibe olduğu için Allâhü Teâlâ bu beş halden her birini bir emr-i ilâhî'ye alâmet kılarak her birinde bir namaz farz kılmış ve bu beş vakit namazı her günkü tahavvülâtı (değişimleri) tayin ve irae eden (gösteren) bir takvim gibi nâzım-ı vazife bir kitab-ı mevkut (muayyen vakitler ile farz) yapmıştır.

Bunun içindir ki müminlerin namazları ne kadar muntazam olursa halleri de o nisbette muntazam olur. Namaz hem bir vesile-i intizam, hem de gaye-i inşirah olan bir vazife-i şükrandır. Havf halinde ümidi, emniyet halinde şevki ziyadeleştirir."[52]

Ayrıca Rum Suresindeki Âyet-i Kerîmelerin tefsirinde denilmiştir ki;

"Namaz hem zikirdir hem bir tenzih ve tesbihtir. Binaenaleyh tesbih denilince her nev'ine şamil olursa da -mutlak kemaline masruf olacağına göre- en evvel namaza mahmul olur. Onun için burada beş vakit namaz saatleri telhîs olunmuştur ki zamanın Âhirete doğru akışını gösteren en mühim inkılâb lâhzalarını ta'kıb eden bereketli saatleridir.[53]

Âyet-i Kerîmelerde işaret olunan bu beş namazın vakitlerinin başlangıç ve bitişleri; birçok hadis kitabında farklı lafızlar ile rivayet edilmiş olan ve usul-i fıkıh kitaplarımızda da fiilin beyan olabilmesine delil olarak zikredilen Hadîs-i Şerîfte belirtilmiştir.

[52] Elmalılı, Hak Dini Kur'ân Dili, Nisâ Sûresi 103. Âyet-i Kerîmenin Tefsirinden
[53] Elmalılı, Hak Dini Kur'ân Dili, Rum Sûresi 17-18. Âyet-i Kerîmenin Tefsirinden

Bu Hadîs-i Şerîflerde anlatıldığına göre Cibril-i Emin hazretleri Resûlullâh Efendimize iki gün gelip beytullah'ta imamlık yapmış. Birinci gününde namazların ilk vakitlerinde kıldırıp, ikinci gününde de son vakitlerinde kıldırmak suretiyle namaz vakitlerini bildirmiştir.[54]

Şer'-i Şerîfte ibadetlerin bazıları vakitten mutlak, bazıları da vakit ile mukayyed olarak meşru kılınmıştır. Namaz ibadeti de vakit ile mukayyed olanlardandır. Namaz vakitleri: müeddâ için zarf, edası için şart, nefs-i vücûbu için sebeptir.

Zarf: (مَا يَفْضُلُ عَنِ الْمُؤَدّٰى) "Müeddâ'dan (eda edilen ibadetten) fazla olan vakit" diye tarif edilmiştir. Yani kendisinde farz kılınan namaz birden fazla edâ edilebilecek kadar geniş olan vakittir. Vakit müedda için zarf olduğundan namaz vaktin istenilen bir cüzünde eda edilebilir.

Vaktin girişi müedda için şart olması hasebiyle vakit girmeden namazın eda edilmesi sahih olmaz. Yine vakit namazın nefs-i vücûbu için sebep olması hasebiyle vakit girdiğinde vücup tahakkuk eder. Namaza başladığı esnada ise hıtab-ı ilahinin teveccühü ile vücub-i edâ tahakkuk eder. Ve edayı lazım kılan vücup, vücub-i edadır, yoksa nefs-i vücup değil. Bir kimse namaz vakti içerisinde namazına başlamamış olsa vaktin son cüzünde yine hıtab-ı ilahi teveccüh ederek vücub-i eda meydan gelir. Bundan dolayı da mesul olur ve kazası icab eder.[55]

Burada bilinmesi icab eden bir husus daha vardır ki; Dünya üzerinde Müslümanların yaşadığı beldelerden coğrafi şartlar itibariyle güneşin tam olarak batmadan (şafak kaybolmadan) tekrar doğduğu yerler vardır.

Malum olduğu üzere kuzey yarım kürede kutba yakın olup arzı (enlemi) 49 derece 30 dakikanın üzerinde olan yerlerde, bil-hassa yaz aylarında, akşam vaktinin girmesiyle beraber ufukta oluşan kızarıklık (şafak) kaybolmadan fecr-i sadık doğmakta ve sabah namazı vakti girmektedir. Bu durumda da yatsı ve vitir namazlarının vakti tahakkuk etmemektedir. Vakit, Namazın vücûbuna sebeb olduğu için bu hususta fukahamızın bazı beyanları olmuştur.

Muhakkıkîn-i ulemâ'dan olan İbn-i Âbidîn, meşhur fıkıh eseri "Reddü'l-Muhtar ale'd-Dürri'l-Muhtar" isimli mutavvel eserinde, fukaha-

[54] Molla Husrev, Mirâtü'l-Usûl, c.1, s.341-342
[55] Molla Husrev, Mirâtü'l-Usûl Fî Şerh-i Mirkâtü'l-Vusûl, c.1, s.68-92 (Hulasa)

mızın bu hususdaki görüşlerini zikretmiştir.[56] İbn-i Âbidin'i esas alarak bu mevzudaki fıkhî görüşleri şu şekilde hulasa edebiliriz;

Birincisi: Burhan-ı Kebîr, Kemâl ibn-i Hümam, İbn-i Şıhne gibi âlimlerimiz yatsı ve vitir namazlarının vacip olacağı şeklinde hüküm vermiş ve "buralarda yaşayan Müslümanlar yatsı ve vitir namazları için vakit takdir ederler" demişlerdir.[57]

İkincisi: Kenz, Dürer ve Mültekâ isimli fıkıh kitaplarında ise "Buralarda yaşayan müslümanlar yatsı ve vitir namazlarıyla mükellef değillerdir zira bu namazların vucubuna sebep olan vakit bulunmamakta dolayısıyla da bu namazlar vacip olmamaktadır" görüşü zikredilmektedir. Bakkâlî bu görüşle fetva vermiş, Halvânî ve Mergınânî, Bakkâlî'ye muvafakat etmişler ve Şürunbülâlî ve Halebî de bu görüşü tercih etmişlerdir.

İbn-i Âbidin merhum tüm bu görüşleri tahkik ettikten sonra mevzuyu şöyle hulasa ediyor;

وَالْحَاصِلُ أَنَّهُمَا قَوْلَانِ مُصَحَّحَانِ ، وَيَتَأَيَّدُ الْقَوْلُ بِالْوُجُوبِ بِأَنَّهُ قَالَ بِهِ إِمَامٌ مُجْتَهِدٌ وَهُوَ الْإِمَامُ الشَّافِعِيُّ

"Velhasıl iki görüş de sahih kabul edilmiştir. Ancak birinci görüş diğerine göre kuvvet kazanmıştır. Zira İmâm Şâfiî Hazretleri de yatsı ve vitir namazlarının vacip olacağı şeklinde hüküm vermişlerdir. İmâm Şâfiî Hazretleri bir Müctehid-i Mutlak'tır. Bu sebeple birinci görüş nisbeten daha kuvvetli olmuştur." Çünkü müctehid-i mutlak olan diğer mezhep imamlarımızdan hiçbirinin bu mevzuda fetvası zuhur etmemiştir.

"Buralarda yaşayan Müslümanlar yatsı ve vitir namazı ile mükelleftir" diye hüküm verenlere göre vakit takdir edileceği bayan edilmişti. Bu vakit takdirinin nasıl yapılacağı hususunda da yine iki görüş vardır;

Birincisi: O mahallin hususiyetine göre mutlak olarak vakit takdiri yapılır ve o vakte göre eda edilir.

İkincisi: Mahalle en yakın beldelere kıyas yapılarak vakitler tesbit edilir ve ona göre amel edilir.

[56] İbn-i Âbidîn, Reddü'l-Muhtar ale'd-Dürri'l-Muhtar, c.3, s.115-123

[57] Bu görüşlerini de Sahih-i Müslim'de geçen "Eyyam-ı Deccal" hadisine dayandırarak "Eyyam-ı Deccal'de vakit takdir edildiği gibi, buralarda da vakit takdir edilir" demişlerdir.

CEMAATLE NAMAZDA SAFLARIN TANZİMİ

Namazı cemâatle kılmak, özürsüz ve hür olan her erkek için, -en sahih kavle göre- vacib kuvvetinde bir sünnet-i müekkede'dir.[58]

Cenâb-ı Hak Âyet-i Kerîmesinde buyurmuştur ki;

وَأَقِيمُوا الصَّلَوةَ وَآتُوا الزَّكَوةَ وَارْكَعُوا مَعَ الرَّاكِعِينَ

"Hem namazı dürüst kılın ve zekâtı verin, rükû edenlerle birlikte siz de rükû edin."[59]

Bu Âyet-i Kerîme şöyle tefsir olunur;

"Namaz kılanlarla beraber namaz kılın. Burada Yahudilerin namazıyla karışmaması için namazdan rükû' ile ta'bîr olunmuştur. Zira Yahudilerin namazında rükû' yoktur. "Rükû' edenlerle beraber" diye kayıtlanmıştır. Çünkü Yahudiler münferiden kılıyorlar idi."[60]

"İslam dininde cemaatle namaz kılmaya büyük ehemmiyet verilmiştir. Büyük sevaba ermek için ve ihtilâftan kurtulmak için cemaatle namaz kılmaya devam etmelidir. Cemaat ne kadar çok olursa, fazilet de o derece çoğalmış olur.

Cemaate devam, İslam nişanlarından ve iman alâmetlerindendir. Cemaatle kılınan namaz ile Müslümanların birliği ve birbirine bağlılığı gösterilmiş olur. Müslümanlar arasında bir muhabbet ve dayanışma duygusu uyanır, bilmeyenler bilenlerden faydalanır. İyi kimselerin arkadaşlığı ile yapılan ibadetlerin ve duaların Allah yanında kabule yakın olacağı daha ziyade umulur."[61]

Bu faydaların elde edilmesi noktasında safların tanzimi hususu da pek mühimdir. Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) cemaatle namazda safların tanzimi üzerinde çok durmuşlar, bu meseleyi birçok Hadîs-i Şerîfleriyle izah buyurmuşlardır;

Câbir bin Semure (r.a.) anlatır;

أَلَا تَصُفُّونَ كَمَا تَصُفُّ الْمَلَائِكَةُ عِنْدَ رَبِّهِمْ جَلَّ وَعَزَّ قُلْنَا وَكَيْفَ تَصُفُّ الْمَلَائِكَةُ عِنْدَ رَبِّهِمْ قَالَ يُتِمُّونَ الصُّفُوفَ الْمُقَدَّمَةَ وَيَتَرَاصُّونَ فِي الصَّفِّ

[58] Mehmet Zihni, Nimet-i İslam, İmamet ve Cemaat, s.190
[59] Bakara Sûresi, Âyet 43
[60] Alusi, Ruhu'l-Meâni, Bakara Sûresi 43. Âyet-i Kerîmenin Tefsirinden
[61] Ö. N. Bilmen, Büyük İslam İlmihali, İmamlık ve Cemaat, s.157

"Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: **"Siz meleklerin Rableri huzurunda saf tuttuğu gibi saf tutmaz mısınız?"** "Melekler Rableri huzurunda nasıl saf tutarlar?" diye sorduk. Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem); **"Öndeki safları tamamlarlar ve safta sıkışık dururlar"** buyurdu." [62]

Diğer bir Hadîs-i Şerîfte de;

إِنَّ اللهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى الَّذِينَ يَصِلُونَ الصُّفُوفَ وَمَنْ سَدَّ فُرْجَةً رَفَعَهُ اللَّهُ بِهَا دَرَجَةً

"Muhakkak Allah (celle celâlühü) ve melekleri safları birleştirenler üzerine salât ederler. (Allâhü Teâlâ rahmet eder, melekler dua ederler) **Kim saftaki boşluğu kapatırsa Allah (celle celâlühü) bu sebeple onu bir derece yükseltir"** buyrulmuştur.[63]

Cenâb-ı Hak Saff Sûresinde şöyle buyurmuştur;

إِنَّ اللهَ يُحِبُّ الَّذِينَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِهِ صَفًّا كَأَنَّهُمْ بُنْيَانٌ مَرْصُوصٌ

"Haberiniz olsun ki Allah kendi yolunda kurşunlu bir bina gibi saf bağlayarak çarpışanları sever"[64]

Atâ (rh.), bu Âyet-i Kerîme'yi okuduktan sonra "Namaz, bu halin kendisinde bulunmasına en müstahak olanıdır"[65] buyurmuştur.

"Bu Âyet-i Celîle'de mücahitlerin savaşta namaz safları gibi saf tutmalarının müstehab olduğu ifade edilirken namazdaki safların ehemmiyeti de anlatılmaktadır. Saflarda boşlukları doldurmanın, açıkları kapatmanın, önce birinci saffı tamamlamanın ve safları tesviye etmenin, bazısının diğer bazısının önüne geçmemesinin güzel görüldüğü ifade edilmektedir."[66]

(وَالصَّافَّاتِ صَفًّا) **"Kasem olsun o kuvvetlere; o saf dizip duranlara."**[67] Ayet-i Celîlesinin tefsirinde ise şu ifadeler geçmektedir;

---

[62] Sünen-i Ebî Dâvûd, Bab-ü Tesviyeti's-Sufuf, h.661
[63] Sünen-i İbn-i Mace, Bab-ü İkamet's-Sufuf, h.995
[64] Saff Sûresi, Âyet 4
[65] Süyûtî, Bastu'l-Keff fi İtmâmi's-Saff, ,
[66] Alusi, Ruhu'l-Meânî, Saff Suresi 4. Âyet-i Kerîmenin Tefsirinden
[67] Sâffât Sûresi, Âyet 1

"Yemin ederim o meleklere, o kuvvetlere ki saflar yapıp dizilmişler. Bu sıfat, arştan yeryüzüne kadar bütün meleklere şamil olup esası beş vakit namazda bağlanan saflarla temsil olunan millet ve cemaate işaret eder"[68]

Tefsîr-i Mâverdî'de (الصَّافَّاتِ) lafzından maksat namaza kalktıkları vakit müminlerin oluşturduğu cemaattir."[69] diye mezkûrdur.

"Allah (celle celâlühü), bu surenin başında üç şeye kasem etmiştir. Bu kasem, o vasıfların sahiplerinin şerefine ve mertebelerinin kemaline tenbih içindir."[70]

Çünkü "bu gibi yerlerde kasem isbât için değil, muksemün bih'in (kendisine kasem olunan şeyin) şerefine tenbih içindir."[71] Dolayısıyla "bu Âyet-i Celîle'de safların faziletini beyan vardır."[72]

Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), namaza başlamadan evvel safları düzelttirir ve düzeldiğinden emin olduktan sonra başlardı. Numan bin Beşir (r.a.) şöyle rivayet ediyor;

كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُسَوِّي صُفُوفَنَا إِذَا قُمْنَا لِلصَّلَاةِ فَإِذَا اسْتَوَيْنَا كَبَّرَ

"Resûlullâh (sallallâhu aleyhi ve sellem) Efendimiz biz namaza kalkınca saflarımızı düzeltirdi. Biz (saflarımızda iyice) düzelince tekbir alırdı."[73]

İmâm-ı Rabbânî (k.s.) Hazretleri bu hususu şöyle beyan eder:

وَاعْلَمْ أَيْضاً أَنَّهُ يَنْبَغِي تَسْوِيَةُ الصُّفُوفِ فِي صَلَاةِ الْجَمَاعَةِ مِنْ غَيْرِ أَنْ يَتَقَدَّمَ أَحَدٌ مِنَ الْمُصَلِّينَ وَلَا يَتَأَخَّرَ بَلْ يَنْبَغِي السَّعْيُ فِي تَسْوِيَةِ الْكُلِّ كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَوَّلاً يُسَوِّي الصُّفُوفَ ثُمَّ يَشْرَعُ فِي الصَّلَاةِ وَقَالَ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تَسْوِيَةُ الصُّفُوفِ مِنْ إِقَامَةِ الصَّلَاةِ

[68] Elmalılı, Hak Dini Kur'ân Dili, Saff Suresi 1. Âyet-i Kerimenin Tefsirinden
[69] Mâverdî, en-Nüket ve'l-Uyûn, Saff Suresi 1. Âyet-i Kerimenin Tefsirinden
[70] Hâzin, Lubâbu't-Te'vil fî Meâni't-Tenzil, Saffat 1 Âyet-i Kerimenin Tefsirinden
[71] Şeyhzâde, Hâşiyetu Muhyiddin Şeyhzâde alâ Tefsiri'l-Kâzi el-Beyzâvi, c.7, s.110
[72] Semerkandi, Bahru'l-Ulûm, Saffat 1 Âyet-i Kerimenin Tefsirinden
[73] Sünen-i Ebi Dâvûd, Bab-u Tesviyeti's-Sufuf h.665

"Yine sen bil ki; cemâatle kılınan namazda, namaz kılanlardan birisi ileriye geçmeksizin ve geri kalmaksızın safların düzgünce tanzim edilmesi lazımdır. Hatta herkesin düzgün saf tutması hususunda gayret göstermek lazımdır. Çünkü Resûlullâh (sallallâhu aleyhi ve sellem) Efendimiz evvelâ safları düzelttirir sonra namaza başlardı. Ve **"Safların düzgün olması namazın (kemaliyle) ikamesindendir."** buyurmuştur."[74]

Yine Numan bin Beşir (r.a.) hazretleri şöyle nakletmiştir;

كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُسَوِّي صُفُوفَنَا فَخَرَجَ يَوْمًا فَرَأَى رَجُلًا خَارِجًا صَدْرُهُ عَنِ الْقَوْمِ فَقَالَ لَتُسَوُّنَّ صُفُوفَكُمْ أَوْ لَيُخَالِفَنَّ اللهُ بَيْنَ وُجُوهِكُمْ

"Resûlullâh (sallallâhu aleyhi ve sellem) saflarımızı düzeltirdi. Bir gün sadrı (göğsü) kavimden (saftakilerden) dışarıda olan bir adam gördü ve şöyle buyurdu; **"Ya saflarınızı düzeltirsiniz veya Allah vecihleriniz arasına muhalefetler sokacaktır."**[75]

İmâm-ı Nevevî Hazretleri bu Hadîs-i Şerîfi "Cenâb-ı Hak aranıza adâvet ve buğz, kalpleriniz arasında da ihtilaf koyar"[76] şeklinde şerh etmiştir.

Hazret-i Ömer (r.a.)'ın safları düzeltmek için hususî vazifeliler tayin ettiği, onlardan haber almadan namaza başlamadığı da rivâyet edilmektedir.

Hazret-i Ali (k.v.) ve Hazret-i Osman (r.a.)'dan da; safları bizzat kendilerinin düzelttirip "safları düzeltin!" dedikleri, Hazret-i Ali (r.a.)'ın, "ey falan öne çık, ey filan geriye çekil" diyerek safları düzelttiği rivâyet edilmiştir.[77]

Safların düzgünlüğü kalpler arasında birliği gösterir. Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) (اِسْتَوُوا تَسْتَوِ قُلُوبُكُمْ وَتَمَاسُّوا تَرَاحَمُوا) **"İstivâ ediniz (doğrulunuz) ki kalpleriniz dahi doğru olsun. Sıklaşınız (birbirinize temas ediniz) ki (aranızda) merhamet hâsıl olsun"**[78] buyurarak buna işaret etmişlerdir.

[74] İmâm-ı Rabbânî, Mektûbât-ı Şerîfe, c.2, m.69
[75] Sünen-i Tirmizi, Babü ma Ca'e fi İkameti's Sufuf, h.227
[76] Askalânî, Fethu'l-Bârî bi-Şerh-i Sahihi'l-Buhari, Mezkûr Hadîs-i Şerîfin Şerhinden
[77] Sünen-i Tirmizi, Babü ma Ca'e fi İkameti's Sufuf, h.227
[78] Suyûti, Cami'u'l-Ehâdîs, h.3350

Diğer bir Hadîs-i Şerîfte de şöyle buyrulur;

أَقِيمُوا الصُّفُوفَ ، وَحَاذُوا بَيْنَ الْمَنَاكِبِ ، وَسُدُّوا الْخَلَلَ ، وَلِينُوا بِأَيْدِى إِخْوَانِكُمْ ، وَلاَ تَذَرُوا فُرُجَاتٍ لِلشَّيْطَانِ. وَمَنْ وَصَلَ صَفًّا وَصَلَهُ اللَّهُ ، وَمَنْ قَطَعَ صَفًّا قَطَعَهُ اللَّهُ

"Saflarınızı ikame ediniz. Omuzlarınızdan hiza alınız. Boşlukları kapatınız. Kardeşlerinize yumuşak davranınız. Şeytan için (aranızda) boşluklar bırakmayın. Saffı birleştiren kimseye Cenâb-ı Hak (rahmetini) eriştirir, birleştirmeyenden de (rahmetini) keser."[79]

İmâm Ebû Davud hazretleri (وَلِينُوا بِأَيْدِى إِخْوَانِكُمْ) ifadesini şöyle şerh etmiştir;

إِذَا جَاءَ رَجُلٌ إِلَى الصَّفِّ فَذَهَبَ يَدْخُلُ فِيهِ فَيَنْبَغِي أَنْ يُلِينَ لَهُ كُلُّ رَجُلٍ مَنْكِبَيْهِ حَتَّى يَدْخُلَ فِي الصَّفِّ

"Bir kimse gelip de safa girmek istediği zaman, herkes ona karşı omuzlarını yumuşak tutsun da o da safa girebilsin."[80]

وَلِينُوا (أَيْ كُونُوا لَيِّنِينَ هَيِّنِينَ مُنْقَادِينَ) بِأَيْدِي إِخْوَانِكُمْ (أَيْ إِذَا أَخَذُوا بِهَا لِيُقَدِّمُوكُمْ أَوْ يُؤَخِّرُوكُمْ حَتَّى يَسْتَوِيَ الصَّفُّ لِتَنَالُوا فَضْلَ الْمُعَاوَنَةِ عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَى

"İyilik ve takva'da yardımlaşma faziletine nail olabilmek için, kardeşleriniz safları düzeltmek maksadıyla sizi ileri çektiğinde veya geri ittiklerinde onlara inkıyat ediniz, itiraz etmeden ve kolaylık göstererek dediklerini yapınız."[81]

خِيَارُكُمْ أَلْيَنُكُمْ مَنَاكِبَ فِي الصَّلَاةِ

[79] Sünen-i Ebi Davud, Bâbu Tesviyeti's-Sufûf h.666
[80] Sünen-i Ebi Davud, Bâbu Tesviyeti's-Sufûf h.666
[81] Abâdî, Avnu'l-Ma'bûd Şerhu Sünen-i Ebû Dâvûd, Babu Tesviyeti's-Sufuf h.666

"Sizin en hayırlılarınız, namazda omuzları en yumuşak olanınızdır"[82] Hadîs-i Şerîfi de bu manadadır.

Safların doldurulmasına o kadar ehemmiyet verilmiştir ki fukahadan Hammâd ibn-i Ebî Süleyman, ibn-i Ebî Leylâ ve Vekî' gibi zâtlar, önündeki saf boşken arkada tek başına imama uyan kimsenin namazının sahih olmadığına ve iade etmesinin icab ettiğine hükmetmişlerdir.[83] Her ne kadar Hanefilere göre tahrîmî kerahetle beraber caiz olsa da.[84]

Yine Hanefî Ulemâsına göre "Bir kimse namaza geldiğinde safta boşluk yoksa arkada tek başına durmaz, imam rükû'a gidinceye kadar birisinin gelmesini bekler. Eğer gelen olmazsa önündeki saftan meseleyi bilen (yani çekildiği takdirde namazını bozmayacak olan) birisini arkaya çeker ve namaza öyle başlar" denilmiştir.

Fakat burada şunu da bilmek lazımdır. Nimet-i İslam sahibi Mehmed Zihni Efendi "Bu zamanda yalnız durmak evladır. Çünkü bu meseleleri bilememek galip olduğundan çekilen kişinin namazının bozulma ihtimali vardır" buyurmuştur.[85] Bu Tahtâvî'de de geçmektedir.

Hadîs-i Şerîf'lerde;

أَتِمُّوا الصَّفَّ الْمُقَدَّمَ ثُمَّ الَّذِي يَلِيهِ فَمَا كَانَ مِنْ نَقْصٍ فَلْيَكُنْ فِي الصَّفِّ الْمُؤَخَّرِ

"Önce birinci saffı, ondan sonra onu takip eden saffı tamamlayınız. Eksiklik kalırsa son safta kalsın"[86]

لَوْ أَنَّ النَّاسَ يَعْلَمُونَ مَا فِي النِّدَاءِ وَالصَّفِّ الْأَوَّلِ ثُمَّ لَمْ يَجِدُوا إِلَّا أَنْ يَسْتَهِمُوا عَلَيْهِ لَاسْتَهَمُوا عَلَيْهِ

"İnsanlar ezan okumanın ve ilk safta namaz kılmanın ne kadar değerli olduğunu bilselerdi, kur'a çekmekten başka yol bulamazlar ve kur'a çekerlerdi"[87] buyrulmuştur.

[82] Sünen-i Ebî Dâvûd, Bâbü Tesviyeti's-Sufuf h.672
[83] Sünen-i Tirmizi, Bâbü Mâ-Câ'e fi's-Salâti Halfe's-Saffi Vahdehü, h.230
[84] İbn-i Âbidîn, Reddü'l-Muhtâr, Kitabü's-Salat, c.1, s.383
[85] Mehmed Zihni Efendi, Nimet-i İslâm, Kitabü's-Salat, İmamet ve Tertibi's-Sufuf s.519
[86] Sünen-i Ebî Davud, Bab-ü Tesviyeti's-Sufuf h.672
[87] Sünen-i Tirmizî, Bab-ü Ma Cae fi Fazli's-Saffi'l-Evveli, h.225

Molla Husrev hazretleri Dürer-i Şerîfte safların tanziminin faziletini şöyle ifade etmiştir;

وَالْقِيَامُ فِي الصَّفِّ الْأَوَّلِ أَفْضَلُ مِنَ الثَّانِي ثُمَّ وَثُمَّ لِمَا رُوِيَ فِي الْأَخْبَارِ أَنَّ اللهَ تَعَالَى إِذَا أَنْزَلَ الرَّحْمَةَ عَلَى الْجَمَاعَةِ يُنْزِلُهَا أَوَّلاً عَلَى الْإِمَامِ ثُمَّ تَتَجَاوَزُ عَنْهُ إِلَى مَنْ يُحَاذِيهِ فِي الصَّفِّ الْأَوَّلِ ثُمَّ إِلَى الْمَيَامِنِ ثُمَّ إِلَى الْمَيَاسِرِ ثُمَّ إِلَى الصَّفِّ الثَّانِي وَرُوِيَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُكْتَبُ لِلَّذِي خَلْفَ الْإِمَامِ بِحِذَائِهِ مِائَةُ صَلَاةٍ وَلِلَّذِي فِي الْجَانِبِ الْأَيْمَنِ خَمْسَةٌ وَسَبْعُونَ صَلَاةً وَلِلَّذِي فِي الْجَانِبِ الْأَيْسَرِ خَمْسُونَ صَلَاةً وَلِلَّذِي فِي سَائِرِ الصُّفُوفِ خَمْسَةٌ وَعِشْرُونَ صَلَاةً

"İlk safta bulunmak ikincisinden, ikincisi sonrakinden, o da sonrakinden daha faziletlidir. Zira haberlerde şöyle rivayet olunmuştur; **"Allâhü Teâlâ bir cemaat üzerine rahmetini inzal edeceği zaman; evvelâ imam üzerine inzal eder. Sonra imamdan, birinci safta hizasında bulunan kimseye geçer. Bu kimseden de; önce sağındakilere, sonra solundakilere, sonra da ikinci saftakilere intikal eder."** Yine Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle rivayet olunmuştur: **"İmamın hizasında, arkasında bulunan kişiye yüz namaz sevabı, onun sağında bulunana yetmiş beş namaz sevabı, solunda bulunana elli namaz sevabı yazılır. Diğer saflarda bulunanlara da yirmi beş namaz sevabı yazılır."**[88]

Hıcr sûresinde;

وَلَقَدْ عَلِمْنَا الْمُسْتَقْدِمِينَ مِنكُمْ وَلَقَدْ عَلِمْنَا الْمُسْتَأْخِرِينَ

"Muhakkak ki biz, içinizden öne geçmek isteyenleri de geri kalmak isteyenleri de biliriz"[89] buyrulmuştur. Bu Âyet-i Celîle'nin tefsirinde, sekiz ayrı te'vilin bulunduğu beyan edilmiş ve sekizincisi şöyle izah edilmiştir;

"Burada (الْمُسْتَقْدِمِينَ) den maksat namaz saflarında öne geçenler, (الْمُسْتَأْخِرِينَ) den maksat da namaz saflarında geride kalanlardır. Bunların tamamı da Allâhü Teâlâ için malumdur. Çünkü O, var olan ve olmayan; yarattıkları ve kıyamete kadar yaratacağı her şeyi bilendir..."[90]

[88] Molla Husrev, Dureru'l-Hukkâm Şerh-u Gureri'l-Ahkâm, Babu'l-Imamet
[89] Hıcr Sûresi, Âyet 24
[90] Kurtubî, el-Câmi' li-Ahkami'l-Kur'ân Hıcr Suresi 24. Âyet-i Kerimenin Tefsirinden

Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in, ilk safta bulunmanın fazilet ve ehemmiyetini ifade eden birçok Hadîs-i Şerîfi bulunduğu gibi arka saflarda kalmayı alışkanlık edinenlere tehdit ifade eden kavilleri de vardır.

Bir Hadîs-i Şerîf'te şöyle rivayet olunmaktadır;

لَا يَزَالُ قَوْمٌ يَتَأَخَّرُونَ عَنِ الصَّفِّ الْأَوَّلِ حَتَّى يُؤَخِّرَهُمُ اللَّهُ فِي النَّارِ

"Bir kavim birinci saftan geri durmaya devam ederse Allah (celle celelühü) de onları ateşte geciktirir."[91]

"Yani cehennemden çıkartmayı geciktirir veya onları cehenneme atıp orada hapsederek cennete ilk girenlerden olmaktan geciktirir."[92]

SAFLARIN TERTİBİ

Cemaat bir erkek olursa (velev ki sabiyy-i mümeyyiz olsun) imamın sağında ve az gerisinde (kendi parmakları imamının ökçesine denk gelecek şekilde) durur.[93] İmamı geçerse namazı caiz olmaz. İmamın soluna veya arkasına durması ise sünnete muhalif olduğu için mekruhtur. Eğer o kişi kadın olursa arkaya durur.[94]

Cemaat iki erkek olursa biri imamın hizasında arkasına durur, diğeri de onun sağına durur. Biri imamın sağına biri soluna dururlarsa tenzihen mekruh olur. Cemaat üç veya daha çok erkek olursa biri imamın hizasında arkasına durur, ikincisi imamın sağına, üçüncüsü soluna durur. Dördüncü kişi sağa, beşinci sola ve böylece tertiple devam eder. İkinci ve daha sonraki saflar da aynı usulle tertip edilir. Eğer cemaat üç veya daha çok kişi olduğu halde imamın arkasına durmayıp sağına ve soluna dururlarsa tahrimen mekruh olur.[95]

Cemaat bir kişi olup imamın sağında namaza başladıktan sonra ikinci bir kişi imama tabi olmak üzere gelirse imamın sağında olan kişi namaz içinde geri çıkıp beraberce imamın arkasında dururlar. İmamın ileri gitmesi de caizdir. Lakin muktedînin geri çıkması daha iyidir.[96]

---

[91] Sünen-i Ebî Davud, Bab-ü Saffi'n-Nisai ve Kerahiyeti't-Te'ahhuri ani's-Saffi'l-Evveli h.679
[92] Abâdî, Avnü'l-Ma'bûd Şerh-u Sünen-i Ebi Davud, Mezkûr Hadîs-i Şerifin Şerhinden
[93] Tahtâvî, Hâşiyetü't-Tahtâvî, Kitabü's-Salat, fi Beyani'l-Ehakki bi'l-İmameti, c.1, s.305
[94] Mehmed Zihni Efendi, Nimet-i İslâm, Kitabü's-Salat, İmamet ve Cemaat, s.482
[95] Tahtâvî, Hâşiyetü't-Tahtâvî, Kitabü's-Salat, fi Beyani'l-Ehakki bi'l-İmameti, c.1, s.305
[96] İbn-i Âbidîn, Reddü'l-Muhtâr, Kitabü's-Salat, Babü'l-İmameti, c.1, s.568

Zahir olan (görüş) bu hüküm mümkün olduğu zaman geçerlidir. Eğer mümkün olmuyorsa neye imkân varsa o taayyün eder. Namazda yürümek, özürsüz bir saf miktarından fazla olursa namaz bozulur. Bir saf miktarını geçmez ise mekruh olur. Saf düzeltmek için olursa mekruh olmaz.

Cemaat karışık olacak olursa önce baliğ olmuş erkekler, sonra çocuklar, sonra hünsalar, sonra kadınlar saf yapar. Baliğ olmamış çocukların erkeklerin safında namaza durması dört mezhebin ittifakıyla mekruhtur. Eğer erkeklerin saffı yarım kalırsa Eimme-i Selase'ye göre çocuklar yarım kalan saffı tamamlar. Hanefilere göre çocuklar birden çok ise yarım saffa durmayıp arkaya ayrıca saf yapar. Bir çocuk olursa yarım saffa durur.[97] İmamın, saffın ortasında durmaması mekruhtur.[98]

[97] İbn-i Âbidîn, Reddü'l-Muhtâr, Kitabü's-Salat, Babü'l-İmameti, c.1, s.570
[98] El-Fetâvâ'l-Hindiyye, Kitabü's-Salat, Beyanu Makami'l-İmam ve'l-Me'mum, c.1, s.88

NAMAZ'DA RUKÛ, SECDE VE TA'DİL-İ ERKÂN

استعيذ بالله وَأَقِيمُواْ الصَّلاَةَ وَآتُواْالزَّكَاةَ وَارْكَعُواْ مَعَ الرَّاكِعِينَ

MEALİ : "Namazı dosdoğru kılın, zekâtı verin, rükû eden müminlerle beraber rükû edin, cemaate devam edin." (BAKARA SURESİ – 43. AYET)

ERKAN, namazların içindeki rükünlerdir. TA'DİL ise bunları düzgün bir şekilde ifa etmek ve uzuvların sükûnet ve rahatlığı ile yerine getirmektir. Bu sebeple tadil-i erkân kıyam ve kıratın haricindeki rükünlerden olmaktadır. Yani rükû ve secdeyle rükûdan kalkıldığı zaman kavmede, birinci secdeden kalkıldığı zaman kısa oturuşta yani celsede olacaktır.

Ta'dil-i erkân, mafsalların, rükû ve secdede, kendi mahallerinde bir defa SÜBHANALLAH diyecek kadar müstakar olması ve sükûn üzere bulunmasıdır.

Peygamberimiz (SAV), bir hadislerinde şöyle buyuruyor:

لَا تُجْزِئُ صَلَاةُ الرَّجُلِ حَتَّى يُقِيمَ ظَهْرَهُ فِي الرُّكُوعِ وَالسُّجُودِ " . رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ ، وَالتِّرْمِذِيُّ ، وَالنَّسَائِيُّ ، وَابْنُ مَاجَهْ ، وَالدَّارِمِيُّ .

"Kişi rükû ve secdede sırtını düz ve tadil-i erkân üzere yapmadıkça namazı caiz olmaz."

Ta'dil-i erkânda rükûda ve bilhassa secdede azaların rahat olabilmesi için sünnete uygun biçimde ifa edilmeleri gerekmektedir.

Bunu ifade eden bir hadis şöyledir: Bera (RA)'ın rivayetinde Peygamberimiz (SAV) şöyle buyuruyor:

عن البرآء (رض) قال: قال رسول الله (صعلم): إذا سَجَدْتَ فَضَعْ كَفَّيْكَ وَارْفَعْ مِرْفَقَيْكَ.

"Secde ettiğin vakit, ellerini yere koy fakat dirseklerini kaldır."

Secdenin sünnet üzere yapılması, dirseklerin yere değmesine ve kolların yanlardan uzak tutulmasına bağlıdır.

Bir diğer hadis-i şerif te şöyledir:

إِعْتَدِلُوا فِي السُّجُودِ وَلَا يَبْسُطُ أَحَدُكُمْ ذِرَاعَيْهِ إِنْبِسَاطَ الْكَلْبِ.

"Secdede itidal üzere olunuz. Sizden biriniz köpeğin ayaklarını yere yayıp uzattığı gibi, kollarınızı yere döşemeyiniz."

Secdenin ifasında hangi uzuvların yere konulacağını açıklayan bir hadis-i şerif şöyledir:

أُمِرْتُ أَنْ أَسْجُدَعلى سَبْعَةِ أَعْظُمٍ اَلْجَبْهَةِ وَأَشَارَبِيَدِهِ عَلَى أَنْفِهِ وَاليَدَيْنَ والرِّجْلَيْنِ وَأَطْرَافِ الْقَدَمَيْنِ وَلَانَكْفُتُ الثِّيَابَ وَلَاالشَّعْرَ

"Ben yedi kemik üzerine; alın, (bunu ifade ederken eliyle burnuna işaret etti) eller, dizler ve ayakların parmak uçları üzerine secde etmekle emrolundum. Bir de elbiseleri ve saçları çekmemekle emrolundum."

Secdede alnın yere konulması farz olup, burnun konulması ise vaciptir. Bir özür bulunmadıkça, burnun yere değmemesi mekruhtur. Ellerin ve dizlerin yere konulması sünnettir. Ayakların, hiç olmazsa bir ayağın parmaklarının yere konulması zaruridir. Bu kadar bir kısmı yere değmezse secde caiz olmaz.

- **Ta'dîl-i erkândan maksat;** namazın, kıyam, rükû ve secde gibi her rüknünü sükûnetle yerine getirmek ve bu rükünleri yaparken her uzvun yatışıp hareket etmekten uzak olması, istikrar bulmasıdır.
- Meselâ; rukûden kıyama kalkarken, vücut dimdik bir hâle gelmeli ve sükûnet bulmalı ve en az bir kere, **(Sübhânallah)** diyecek kadar ayakta durup, ondan sonra secdeye varmalıdır.
- Her iki secde arasında da böylece bir teşbih miktarı durmalıdır.
- Namazda manevî haz duyanlar, ta'dîl-i erkâna riâyet ederler, acele etmekten sakınırlar. Acele etmeyi, hürmete ve edebe aykırı görürler.
- Bu ta'rif ve izahattan anlaşılan o dur ki; ta'dîl-i erkân, rukûde secdelerde, kavmede ve celsede her âza hareketsiz olduktan sonra, **(Sübhânallah)** diyecek kadar durmaktır.

Nitekim Ebû Hüreyre (r.a.)'den gelen bir rivayet şöyledir:

أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم دَخَلَ الْمَسْجِدَ , فَدَخَلَ رَجُلٌ فَصَلَّى , ثُمَّ جَاءَ فَسَلَّمَ عَلَى النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم فَقَالَ : ارْجِعْ فَصَلِّ , فَإِنَّك لَمْ تُصَلِّ . فَرَجَعَ فَصَلَّى كَمَا صَلَّى , ثُمَّ جَاءَ فَسَلَّمَ عَلَى النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم فَقَالَ : ارْجِعْ فَصَلِّ , فَإِنَّك لَمْ تُصَلِّ – ثَلاثاً – فَقَالَ : وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ لا أُحْسِنُ غَيْرَهُ , فَعَلِّمْنِي , فَقَالَ : إِذَا قُمْتَ إِلَى الصَّلاةِ فَكَبِّرْ , ثُمَّ اقْرَأْ مَا تَيَسَّرَ معك مِنْ الْقُرْآنِ , ثُمَّ ارْكَعْ حَتَّى تَطْمَئِنَّ رَاكِعاً , ثُمَّ ارْفَعْ حَتَّى تَعْتَدِلَ قَائِماً , ثُمَّ اُسْجُدْ حَتَّى تَطْمَئِنَّ سَاجِداً, ثُمَّ ارْفَعْ حَتَّى تَطْمَئِنَّ جَالِساً . وَافْعَلْ ذَلِكَ فِي صَلاتِكَ كُلِّهَا.

"Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz bir gün mescide girdi. Onu müteakiben bir kişi daha geldi ve ta'dîl-i erkâna riâyet etmeksizin namazını kılıp Peygamberimizle selâmlaştı. Resûl-i Ekrem Efendimiz ona;

— Dön ve namazını yeniden kıl; çünkü sen namaz kılmadın, buyurdular.

O şahıs dönüp aynı minval üzere namazını kılarak Resûlüllah Efendimize selâm verdi. Peygamberimiz selâmını aldıktan sonra,

— Dön, namazını kıl. Zîrâ sen namaz kılmadın, buyurdular. Bu durum üç defa tekrar edince o kimse,

— Seni Hak Peygamber olarak gönderen Hazret-i Allah'a yemin ederim ki, bundan daha iyisini yapamıyorum, bana öğretiniz yâ Resûlel-lah, dedi.

Bunun üzerine Resûlüllah Efendimiz buyurdu ki:

— Namaza başlayacağın zaman tekbir al. Sonra Kur'ân-ı Kerîm'den ezberindeki kolay yerlerden oku. Sonra mutmain olacak şekilde rükû yap. Sonra kıyam hâlinde azaların mutmain oluncaya kadar kaim ol. Sonra secde hâlinde mutmain oluncaya kadar secde yap. Sonra secdeden başını kaldır ve iki secde arasında mutmain o-luncaya kadar otur ve bütün namazlarını böyle kil." *(Sahihu Müslim c. I, s. 298; Şerha Muaddi-li's-Salât, s. 38-39)*

- **İMAM-I RABBANÎ K.S.;** Nakil olundu ki; "Bir mü'min secde ve rukû-unu tam yaparak güzel bir şekilde namazını kılarsa, onun namazında bir güzellik ve nur olur. Ve o namazla melekler semâya yükselirler de, namaz musallîye;

— Beni muhafaza ettiğin gibi Hazret-i Allah (c.c.) da seni muhafaza etsin, diye dua eder.

Eğer o mü'min namazını güzel kılmazsa, o namaz zulmânî olur. Ve melekler kerih görerek onu semâya yükseltmezler. Ve bu namaz, rnusallî aleyhine beddua ederek,

— Beni zay' ettiğin gibi Hazret-i Allah da seni zay' etsin, der. *(Mektûbât-ı İmâm-ıRabbâ-nî, c. 2, s. 120, m. 69)*

Görülüyor ki; ta'dîl-i erkâna riâyet, çok mühim bir hususturMaalesef bir çok insan bu mühim hususa riâyet etmemektedirler. Mü'minlerin bu noktada îkaz ve tenvir edilmeleri, ehl-i ilim üzerine mühim bir vazifedir.

- **Nitekim *İmâm-ı Rabbani (k. s.)* hazretleri,"İnsanları, ta'dîl-i erkâna ve azaların itmi'nânına riâyet ederek namazlarını kılmaya delâlet etmek lâzımdır. İnsanların çoğu bu devletten mahrumdurlar. Ve bu amel (ta'dîl-i erkân ile namazı eda etmek), bilkülliye terk edilmiştir. Binâenaleyh bu ameli ihya etmek, İslâm'ın en mühim hu-suslarındandır"** buyurmaktadır. *(Mektûbât-ı Şerife, c. 2, s. 120, m. 69.)*

*** Rasulüllah Efendimiz "İnsanların, hırsızlık bakımından en kötüsü, namazından çalandır,** buyuranca as-hâb-ı kiram,

"— Yâ Resûlellah! Bir insan namazından nasıl hırsızlık yapar? dediler. Resûlüllah Efendimiz,

"— Namazın rükû ve sücûdunu tam yapmamak suretiyle... diye cevap verdiler.

* Diğer hadîs-i şerifte de, yine rükunlarından çalınarak kılınan namaza işaretle şöyle buyurmuşlardır:

"Kişi, altmış sene (bu şekilde) **namaz kılar da, bir namazı bile kabul olunmaz."**

- ***İsmail Hakkı Bursevî* hazretleri bu iki hadîs-i şerifi kaydettikten sonra diyor ki:"Rukûunu ve sücûdünü tam yapmayarak namazından sirkat yapan musallînin, vâsıl-ı ilallah olma gücü-kuvveti kesilir, muradına eremez. Hazret-i Allah'ın emrini kısaltarak namazda sû-i edepte bulunduğundan (mühim ve ciddî bir hataya düştüğünden) hicranda ve boşlukta kalır." *(Rûhu'l-Beyan c. 2, s. 393)***

- *İbrahim Nehdi* **hazretleri de,** "Rükû ve sücûdunda hafiflik yapan, **(hakkını vermeyen)** bir kişiyi gördüğün **zaman, (maişet sıkıntısına düşme ihtimâlinden dolayı)** aile efradına merhamet ediniz" buyurmuşlardır. ***(Rûhu'l-Be-yan, c.* I, s. *33)***

- *Amr İbn-i As (r.a.) hazretleri rivayet ediyor:*

"Resûlüllah Efendimiz rukûunu tam yapmayan, secdelerini de tavuğun yem topladığı gibi çabuk çabuk yaparak namaz kılan bir kimseyi görünce;

"Bu kimse bu hâli üzere ölmüş olsa, Millet-i Muhammed'in gayrı üzere ölür"

buyurdular. (Şerhu *Muaddiii's-SaZât, s.* 42)

- Bu sebep ile Peygamber Efendimiz(s.a.v.)şöyle buyurmaktadır:

Secdede kalpten geçen şeyler ya rahmanidir ya melekidir,yahut **nefsanidir.**Şeytan için (secdede)kalbe vesvese yapmaya yol yoktur.Tekbirlerde ve kıraette ahıreti hatırlaakda meşgul olarak ALLAH-Ü TEALA nın kendine nazar ettiğini ve kalplerde dolaşanları bildiğini murakabe edecek olursa bu takdir de ondan vesvese kesilir.

TA'DİL-İ ERKÂN'IN ŞERÎ HÜKMÜ;

- **İmâm-ı A'zam ile İmâm-ı Muhammed'e göre de namazı ta'dîl-i erkân ile kılmak vâcibdir. Bu iki büyük müctehidin ictihadına göre namazda unutarak ta'dîl-i erkânı terk eden kimsenin sehiv yani yanılgı secdesi yapması vâcib, kasten terk eden kimsenin ise namazı iâde etmesi vâcibdir.**
- **İmâm-ı Şâfi ile İmâm-ı Yusuf'a göre namazı ta'dîl-i erkân ile kılmak farzdır. Bu iki büyük müctehidin ictihadına göre ta'dîl-i erkânsız namaz kılan kimse namazın farzlarından birini terk ettiği için namazı geçersizdir ve iâdesi yani tekrar kılması farzdır.**

RÜKÛ VE SECDEDEKİ İNCELİK

Rukü ve secede-ervah aleminden geldiği gibi-hem ervah alemine hem de gayp meskenine dönüşe işaret vardır. Rüküa eğildiği vakit, huşuun sonuna varırıda manevi yakınlığın fazlalığından,tesbihleri okurken başka bir erefle mümtaz olur. Şüphesiz , eriştiği bu nimet üzerine , başını rükûdan Kaldırırken, hamd eder ve ruku edenler ile birlikte Hak teala'nın huzurunda kırılmış (gönül ile) durur.

Kıyamdan secdeye gitmek , tevazuda en yüce mertebeye ulaşmaktır. Hangi şey secde vaktinde hasıl olan manevi zevkten daha açık olabilir?

TA'DİL-İ ERKÂNI TERK ETMENİN AFETLERİ

1-) İnsanın fakir düşmesine yol açar.

2-) Ulemanın nefret ve gazabını celbeder.

3-) İnsanların günah işlemesine sebep olur.

4-) Şahitliği kabul edilmez.

5-) Kılınan namazın iadesi gerekir.

6-) Muhammed (SAV) ümmeti haricinde ölür.

7-) Namaz hırsızı olur.

8-) Namaz, Allah'ın nazar ve iltifatından uzak olur.

9-) Allah kabul etmez, Allah'ın nefretini kazanır.

10-) Sahibinin yüzüne çarpılır.

11-) Namaz eksik kalır.

12-) Ta'dil-i erkânı terk etmekten dolayı asi olur.

13-) Cennetten uzaklaşır yaklaşır cehenneme yaklaşır.

14-) Şeytanı sevindirir, Peygamber (SAV)'i incitir.

NAFİLE İBADETLER VE NEV'İLERİ

Nafile; lügatte "ziyâdelik ve fazlalık için verilen isimdir."

Şer'i şerifte ise;

اِسْمٌ لِمَا شُرِعَ زِيَادَةً عَلَى الْفَرَائِضِ وَ الْوَاجِبَاتِ وَهُوَ الْمُسَمَّى بِالْمَنْدُوبِ وَ الْمُسْتَحَبِّ وَ التَّطَوُّعِ

"Farzlar ve vacipler üzerine ziyâde olarak meşru' kılınan ibadet için verilen bir isimdir ve mendûb, müstehab ve tetavvu' diye isimlendirilmiştir"[1]

Diğer bir tarif ile nafile; ister namaz, oruç, zekât veya hac olsun farz ve vacip olmayan ibadettir ki ziyade manasından alınmıştır. [2]

İmâm-ı Gazâli Hazretleri Bidâyetü'l-Hidâye isimli eserinde şöyle buyuruyor;

"Sen bil ki ibadetler; farzlar ve nafileler olmak üzere iki kısımdır. Farzlar ibadetlerin aslı olup ticaretteki ana sermaye gibidir. Ahiret hayatında kurtuluşa ulaşmak ancak bu sermayeyi yolunda kullanmakla yani farzları yerine getirmekle hâsıl olur.

Nafileler ise ticaretteki kâr gibidir. Onlarla da kurtuluşa ve yüksek derecelere kavuşulur.

Allah'a yaklaşmak için hem farz hem de nafile ibadetleri yapanları, Allah (celle celalühü) iman mertebesinden ihsân mertebesine yükseltir. Bu kimselerin kalp gözleri açılmış olup, bu makama yükselen kimseler ibadetlerini Allâhü Teâlâ'yı görüyor gibi huzur, zevk ve şevkle yaparlar. Böylece kalpleri marifet nuruyla ve Allah sevgisiyle dolar. Öyle ki kalplerinde daima Allah sevgisi dolu bulunur ve orada Allah sevgisinden başka hiçbir sevgi ve muhabbet bulunmaz."[3]

[1] Cürcâni, Et-Ta'rifât
[2] Mehmed Zihni Efendi, Ni'met-i İslâm, s.364
[3] İmâm Gazâli, Bidayetül-Hidaye, s.26

Nafile ibadetlerin faziletine dair şöyle buyurulmuştur;

وَ يُوَاظِبُ عَلَى نَوَافِلِ الْعِبَادَةِ لاَ يَسْتَرِيحُ مِنْهَا فَإِنَّهَا مِفْتَاحُ مَحَبَّةِ اللهِ وَ قُرْبَتُهُ وَ قُرَّةُ اَعْيُنِ الصِّدِّيقِينَ وَ اِنَّهَا جَوَابِرُ لِنُقْصَانِ الْفَرَائِضِ

"Nafile ibadetlere ara vermeden devam etmelidir. Zira nafile ibadetler, Allahü Teâla'nın muhabbetinin ve ona yakınlığın anahtarıdır. Sıddıkların gözünün nurudur. Nafileler, farz namazlardaki noksanları tamamlar."[4]

Ruhu'l-Beyan tefsirinde Tur sûresinin 49. Âyet-i Kerîmesi şöyle izah edilmiştir;

وَ مِنَ اللَّيْلِ فَسَبِّحْهُ وَ اِدْبَارَ النُّجُومِ

"Geceden de onu tesbih et, hem de nücûmun idbârı sıra. (Yıldızların batmaya yaklaştığı sıra ki, gecenin âhirin de sabah vakti)[5]

وَ فِى الْآيَةِ بَيَانُ فَضِيلَةِ النَّوَافِلِ قَالَ عَلَيْهِ السَّلاَمُ خِطَابًا لِاَبِى الدَّرْدَاءِ رضى اللهُ عَنْهُ يَا عُوَيْمِرُ اِجْتَنِبْ مَسَاخِطَ اللهِ وَ اَدِّ فَرَائِضَ اللهِ تَكُنْ عَاقِلاً ثُمَّ تَنَفَّلْ بِالصَّالِحَاتِ مِنَ الْاَعْمَالِ تَزْدَدْ مِنْ رَبِّكَ قُرْبًا وَ عَلَيْهِ عِزًّا وَ فِى الْحَدِيثِ حَسِّنُوا نَوَافِلَكُمْ فِيهَا تُكْمَلُ فَرَائِضُكُمْ وَ فِى الْمَرْفُوعِ اَلنَّافِلَةُ هَدِيَّةُ الْمُؤْمِنِ اِلَى رَبِّهِ فَلْيُحْسِنْ اَحَدُكُمْ هَدِيَّتَهُ وَلْيُطِبْهَا وَ فِى الْحَدِيثِ اِزْدَلِفُوا اِلَى اللهِ بِرَكْعَتَيْنِ

Bu Ayette nafilenin faziletini beyan vardır. Resûlullâh Efendimiz (sal lallehü aleyhi ve sellem) Ebû Derda'ya hitaben,

"Yâ Uveymir, Allah'ın gadabından kaçın, Allah'ın farzlarını edâ et (böyle yaparsan) âkil olursun. Sonra amellerden sâlih amellerle nafile yap(arsan) rabbine yakınlıkta ve onun üzerine izzette ziyadeleşirsin" buyurdu.

Yine bir Hadîs-i Şerîf'te; **"Nafilelerinizi güzel yapınız, orada farz larınızın ikmali vardır."** Merfû' bir Hadîs-i Şerîf'te; **"Nafile, mü'minin**

[4] Seyyid Ali Zade, Şerh-u Şir'ati'l-İslam, s.129
[5] Tûr Sûresi, Âyet 49

Rabbine **hediyesidir. Sizin biriniz hediyesini güzel yapsın"**, Diğer bir Hadîs-i Şerîf'te de; **"Allah'a iki rekatle (olsun) yaklaşınız."** buyurdu.[6]

Rivayet edildiğine göre, Resûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu;

إِنَّ أَوَّلَ مَا يُحَاسَبُ بِهِ الْعَبْدُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مِنْ عَمَلِهِ صَلاَتُهُ، فَإِنْ صَلَحَتْ فَقَدْ أَفْلَحَ وَأَنْجَحَ، وَإِنْ فَسَدَتْ فَقَدْ خَابَ وَخَسِرَ، فَإِنِ انْتَقَصَ مِنْ فَرِيضَتِهِ شَيْءٌ، قَالَ الرَّبُّ عَزَّ وَجَلَّ: انْظُرُوا هَلْ لِعَبْدِي مِنْ تَطَوُّعٍ فَيُكَمَّلَ بِهَا مَا انْتَقَصَ مِنَ الْفَرِيضَةِ، ثُمَّ يَكُونُ سَائِرُ عَمَلِهِ عَلَى ذَلِكَ.

"Kıyamet gününde kulun hesaba çekileceği ilk ameli onun namazıdır. Eğer namazı düzgün olursa, işi iyi gider ve kazançlı çıkar. Namazı düzgün olmazsa, kaybeder ve zararlı çıkar. Şayet farzlarından bir şey noksan çıkarsa, Azîz ve Celîl olan Rabbi:

"Kulumun nâfile namazları var mı, bakınız?" buyurur. Farzların eksiği nafilelerle tamamlanır. Sonra diğer amellerinden de bu şekilde hesaba çekilir."[7]

Diğer bir Hadîs-i Şerîfte de;

صَلَاةُ الْفَرْضِ مِفْتَاحُ الْخَوْفِ، وَالنَّافِلَةُ مِفْتَاحُ بَابِ الرَّجَاءِ وَذِكْرُ اللهِ الدَّائِمُ مِفْتَاحُ بَابِ الشَّوْقِ، وَلَيْسَ بِالْخَوْفِ يَنَالُ الْفَرْضَ، وَلَكِنْ بِالْفَرْضِ يَنَالُ الْخَوْفَ، وَلَا بِالرَّجَاءِ تَنَالُ النَّافِلَةَ وَلَكِنْ بِالنَّافِلَةِ يُنَالُ الرَّجَاءَ، وَمَنْ شُغِلَ قَلْبُهُ وَلِسَانُهُ بِالذِّكْرِ قَذَفَ اللهُ فِي قَلْبِهِ نُورَ الِاشْتِيَاقِ إِلَيْهِ، وَهَذَا سِرُّ الْمَلَكُوتِ فَاعْلَمْهُ وَاحْفَظْهُ

"Farz namaz, Allah korkusunun anahtarıdır. Nafile; Allah'tan ümîd kapısının anahtarıdır. Daimî zikrullah ise şevk kapısının anahtarıdır. (Kişi) Korku ile farza nail olamadı, lakin farzı eda etmekle Allah korkusuna ulaştı. Recâ ile de (mücerred ümid etmekle) nafileye nail olamadı,

[6] İ.Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyân Tefsiri, Tûr Sûresi 49. Âyet-i Kerîmenin Tefsirinden
Sunen-i Tirmizi, Ebvâbüs-Salât, h.413

lakin nafileyi eda etmekle recâya nail oldu. Kimin kalbi ve lisânı zikrullah ile meşgul olursa, Allah o kimsenin kalbine kendisine iştiyak nurunu ilkâ eder (koyar). İşte bu melekût sırrıdır. Bunu böylece bil ve hıfz et!"[8]

يَقُولُ اللهُ بِالْفَرَائِضِ نَجَا مِنِّي عَبْدِي وَبِالنَّوَافِلِ يَتَقَرَّبُ اِلَيَّ

Cenâb-ı Hak bir Hadis-i Kudsî'de "Kulum farzlar ile benim azabımdan kurtulur, nafileler ile de bana yaklaşır" [9] buyuruyor.

Diğer bir Hadîs-i Kudsî'de de;

مَنْ عَادَى لِي وَلِيًّا فَقَدْ آذَنْتُهُ بِالْحَرْبِ، وَمَا تَقَرَّبَ إِلَيَّ عَبْدِي بِشَيْءٍ أَحَبَّ إِلَيَّ مِمَّا افْتَرَضْتُ عَلَيْهِ، وَمَا يَزَالُ عَبْدِي يَتَقَرَّبُ إِلَيَّ بِالنَّوَافِلِ حَتَّى أُحِبَّهُ ، فَإِذَا أَحْبَبْتُهُ كُنْتُ سَمْعَهُ الَّذِي يَسْمَعُ بِهِ، وَبَصَرَهُ الَّذِي يُبْصِرُ بِهِ، وَيَدَهُ الَّتِي يَبْطِشُ بِهَا، وَرِجْلَهُ الَّتِي يَمْشِي بِهَا، وَإِنْ سَأَلَنِي لَأُعْطِيَنَّهُ، وَلَئِنِ اسْتَعَاذَنِي لَأُعِيذَنَّهُ

"Kim veli bir kuluma düşmanlık ederse ben de ona harp ilan ederim. Kendisine farz kıldığım şeylerden daha sevimli bir şeyle kulum bana yaklaşamaz. Kulum bana nafile ibadetlerle de yaklaşır nihayet onu severim. Ben kulumu sevince de artık onun işiten kulağı, gören gözü, tutan eli, yürüyen ayağı mesabesinde olurum. Her ne isterse muhakkak onları kendisine ihsan ederim. Bana sığınmak isteyince de onu korurum"[10] buyuruyor.

Nafile ibadetler, Cenabı Hakk'ın rızasını kazanmaya vesile olup farz ibadetlerde gevşeklik ve eksiklik göstermek manasına gelmez.

Nitekim İsmail Hakkı Bursevî Hazretleri şöyle buyurmuşlardır;

وَاعْلَمْ اَنَّ النَّوَافِلَ مَقْبُولَةٌ بَعْدَ أَدَاءِ الْفَرَائِضِ وَاِلَّا فَهِيَ مِنْ عَلَامَاتِ اَهْلِ الْهَوَى

"Sen bil ki nafileler, farz ibadetler eda edildikten sonra makbuldur. Yoksa bu (farzlar eda edilmeksizin nafile) ehl-i hevânın alametlerinden başka bir şey değildir."[11]

[8] Beyhakî, Şuabü'l-Îmân, Kitabu'l-Havf, h. 859
[9] İ.Hakkı Bursevî, Ruhu'l-Beyân Tefsiri, Ankebût Sûresi 45. Âyet-i Kerime'nin Tefsirinden
[10] Sahih-i Buhârî, Tevâzu, h.6502
[11] İ.Hakkı Bursevi, Ruhu'l-Beyân Tefsiri, Tevbe Sûresi 9. Âyet-i Kerime'nin Tefsirinden

İmâm-ı Rabbânî hazretleri de bu husus ile alakalı şöyle buyurmuşlardır.

وَ اعْلَمْ اَنَّ مُقَرَّبَاتِ الْاَعْمَالِ اِمَّا فَرَائِضُ وَ اِمَّا نَوَافِلُ فَا النَّوَافِلُ لاَ اعْتِبَارَ لَهَا فِى جَنْبِ الْفَرَائِضِ اَصْلاً فَاِنَّ اَدَاءَ فَرْضٍ مِنَ الْفَرَائِضِ فِى وَقْتٍ مِنَ الْاَوْقَاتِ اَفْضَلُ مِنْ اَدَاءِ النَّوَافِلِ اَلْفَ سَنَةٍ وَ اِنْ اُدِّيَتْ بِنِيَّةٍ خَالِصَةٍ

"Sen bil ki A'mâl-i mukarribe ya farzlar veya nafilelerdir. Farzların yanında asla nafilelere itibar yoktur. Çünkü vakitlerden bir vakitte, farzlardan bir farzı eda -her ne kadar o nafile halis niyetle eda olunsa bile- bin sene nafile ibadet yapmaktan daha faziletlidir."[12]

Devamında İmâm-ı Rabbânî hazretleri şöyle misâl vermiştir;

اِنَّ سَيِّدَنَا عُمَرَ رَضِىَ اللّٰهُ عَنْهُ صَلَّى يَوْمًا صَلاَةَ الصُّبْحِ بِجَمَاعَةٍ ثُمَّ نَظَرَ اِلَى الْقَوْمِ وَ تَفَقَّدَهُمْ فَلَمْ يَرَ فِيهِمْ شَخْصًا مِنْ اَصْحَابِهِ فَقَالَ اَلَمْ يَحْضُرِ الْفُلاَنُ الْجَمَاعَةَ فَقِيلَ اِنَّهُ يَسْهَرُ اَكْثَرَ اللَّيْلِ فَيَحْتَمِلُ اَنْ يَكُونَ قَدْ غَلَبَهُ النَّوْمُ فِى هَذَا الْوَقْتِ فَقَالَ لَوْ نَامَ تَمَامَ اللَّيْلِ وَ صَلَّى صَلاَةَ الصُّبْحِ مَعَ الْجَمَاعَةِ لَكَانَ اَوْلَى وَ اَفْضَلَ

"Muhakkak Seyyidimiz Hazret-i Ömer (r.a) bir gün sabah namazını cemaatle beraber (sahâbe-i kirâm'a) kıldırdı. Sonra kavmine nazar buyurup onları teftiş etti, (acaba cemaate gelemeyen birisi var mı diye kontrol etti) ve ashâbından bir şahsı göremedi. Bunun üzerine şöyle buyurdu; falan kimse niçin cemaate gelemedi? Oradakiler tarafından denildi ki, 'O gecenin çoğunda seher eder (uykusuz kalıp ibadetle meşgul olur). Gece uykusuz kaldığı için muhtemeldir ki şu vakitte uyuyakalmıştır da onun için cemaate gelememiştir. Bunun üzerine Hazret-i Ömer (r.a) efendimiz şöyle buyurdu; Keşke o kişi sabaha kadar uyusaydı da sabah namazını cemaatle kılsaydı onun için daha faziletli ve evlâ olurdu."[13]

[12] İmâm-ı Rabbânî, Mektûbât-ı Şerîfe, c.1, m.29
[13] İmâm-ı Rabbânî, Mektûbât-ı Şerîfe, c.1, m.29

Başka bir mektubunda da;

أَيُّهَا الْأَخُ قَدْ وَرَدَ فِي الْخَبَرِ عَلَامَةُ إِعْرَاضِ اللهِ تَعَالَى عَنِ الْعَبْدِ اِشْتِغَالُهُ بِمَا لَا يَعْنِيهِ وَالْاِشْتِغَالُ بِنَفْلٍ مِنَ النَّوَافِلِ مَعَ الْإِعْرَاضِ عَنْ فَرْضٍ مِنَ الْفَرَائِضِ دَاخِلٌ فِيمَا لَا يَعْنِي فَلَزِمَكَ تَفْتِيشُ أَحْوَالِكَ لِتَعْلَمَ أَنَّ اشْتِغَالَكَ بِأَيِّ شَيْءٍ بِنَفْلٍ أَوْ بِفَرْضٍ وَكَمْ مِنْ مَحْظُورٍ يُرْتَكَبُ فِي أَدَاءِ الْحَجِّ النَّفْلِ فَيَنْبَغِي أَنْ تُلَاحِظَ مُلَاحَظَةً جَيِّدَةً اَلْعَاقِلُ تَكْفِيهِ الْإِشَارَةُ وَالسَّلَامُ عَلَيْكُمْ

Ey Kardeşim! Haberde varid olmuştur ki;

"Allah'ü Teâla'nın kulundan yüz çevirdiğinin alameti, o kulun malayâ'ni ile meşgul olmasıdır." Farzlardan bir farzdan yüz çevirerek nafilelerden bir nafile ile meşgul olmak malayaniye dâhildir. O halde meşguliyetinin nafile mi farz mı hangi şey olduğunu bilmen için hallerini kontrol etmen lazımdır. Nafile haccın edasında nice mahzurlar işlenmektedir. İyi bir mulahaza ile mütâ'lâ etmen, düşünmen lazımdır. Akıllı olana işaret yeter. Allah'ın selâmı sizin üzerinize olsun"[14]

Büyüklerimiz; "Farzlar, vacibler, sünnetler... Bunları en iyi şekilde yaşayan topluluk bu topluluktur. Tesbih namazı, duha namazı, sair nafile ibadetler... Bu topluluk olmasaydı bunlar unutulurdu. Diğer insanlara bunları öğretmeye devam edeceğiz.

Bu topluluk Resûlullâh Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in o çok hususi inceliklerini, Ehl-i Sünnet akidesini en ince ayrıntısına kadar muhafaza ediyor ve kıyamete kadar da muhafaza edecek inşallah" buyurmuşlardır.

NAFİLE İBADETLERİN NEV'İLERİ

A. Nafile Namazlar

Beş vakitte kılınan namazların sünnetlerinden başka birtakım nafile namazlar daha vardır ki, bunlara Tatavvu (Nafile) namazı denir. Bunlar müstehab ve mendub namazlardır. Bunlar, Allah (celle celâlühü)'ye manev

[14] İmâm-ı Rabbânî, Mektûbât-ı Şerîfe, c.1, m.123

yönden yakınlığa sebep olurlar. Her birinin kendisine hâs birtakım fazilet ve sevabları vardır. Nafile namazların başlıcaları şunlardır;[15]

a. Teheccüd Namazı

Cenâb-ı Hak Âyet-i Kerîmede şöyle buyuruyor;

وَمِنَ اللَّيْلِ فَتَهَجَّدْ بِهِ نَافِلَةً لَكَ عَسَى أَنْ يَبْعَثَكَ رَبُّكَ مَقَامًا مَحْمُودًا

"Ve geceleyin kalk. Sana mahsus bir nafile olmak üzere gece namazı kıl. Ümitvâr ol ki, Rabbin seni Makâm-ı Mahmûd'a gönderecektir."[16]

Muhammed Hâşim Kişmî Berekât-ı Ahmediyye isimli eserinde şöyle anlatıyor. Bir gün Kur'ân-ı Kerîm okurken İsrâ suresinin yetmiş dokuzuncu ayetine gelince aklıma, şefâat makamı olan Makâm-ı Mahmûd'un bereketinden nasip alınıyor mu diye geldi. Hazreti İmâm'a (İmâm-ı Rabbâni Hazretlerine) bunu soracağım, dedim. Bu niyetle huzurlarına geldim. Abdest almaya hazırlanıyorlardı. Beni görünce hemen "Teheccüd namazını çok kıymetli tut" buyurdular. Çoğu zaman kılıyorum, dedim. Buyurdular ki "Şefâat makâmı olan Makam-ı Mahmûd'dan nasip ve pay almak isteyenler teheccüd namazını kaçırmasınlar." Sonra yukarıdaki ayeti okudular. Bunu sormak için huzurunuza gelmiştim, diyerek ayaklarına kapandım.[17]

Resûlullâh (sallallâhu aleyhi ve sellem) Efendimiz şöyle buyurmuşlardır;

إِذَا أَيْقَظَ الرَّجُلُ أَهْلَهُ مِنَ اللَّيْلِ فَصَلَّيَا اَوْ صَلَّى رَكْعَتَيْنِ جَمِيعًا كُتِبَ فِى الذَّاكِرِينَ وَالذَّاكِرَاتِ

"Bir racül geceleyin uyanır ve ehlini de uyandırır, iki rekât namaz kılarsa veya kılarlarsa yüce Allah'ı çok zikreden erkekler ile kadınlardan yazılırlar"[18] buyurmuştur.

İmam Şafii hazretleri geceyi üçe ayırır; bir kısmında uyur, bir kısmında Hadîs-i Şerîfleri mütalaa edip onlardan istinbatta bulunur, son kısmında da teheccüd namazı kılardı.

---

[15] Ö. N. Bilmen, Büyük İslam İlmihali, s.206
[16] İsrâ Sûresi, Âyet 79
[17] Silsiletü'z-Zeheb, Silsile-i Sâdât-ı Nakşibendiyye, s.245
[18] Sünen-i Ebî Dâvûd, Kıyâmü'l-leyl, h.1309

لَوْلَا مُذَاكَرَةُ الْاِخْوَانِ فِى الْعِلْمِ وَالتَّهَجُّدُ فِى اللَّيْلِ مَا اَحْبَبْتُ الْبَقَاءَ فِى هَذِهِ الدَّارِ

"Din kardeşlerimle ilim hakkında yaptığım müzakereler ve gecenin bir kısmında kıldığım teheccüd namazı olmasaydı şu dünyada kalmayı sevmezdim"[19] buyurarak kendisini hayata bağlayan iki meşgaleyi ifade etmişlerdir.

İsmail Hakkı Bursevî hazretleri de şöyle buyuruyor;

وَاعْلَمْ أَنَّ قِيَامَ اللَّيْلِ مِنْ عُلُوِّ الْهِمَّةِ وَهُوَ وَهْبٌ مِنَ اللهِ تَعَالَى فَمَنْ وُهِبَ لَهُ هَذا فَلْيَقُمْ وَلاَيَتْرُكْ وِرْدَ اللَّيْلِ بِوَجْهٍ مِنَ الْوُجُوهِ.

"İyi bil ki, geceleri ihya etmek uluvv-i himmettendir ve Allah'ın bir hibesidir. Hazreti Allah'ın böyle bir hibesine mazhar olan kişinin geceleri kâim olması, hiçbir şekilde evrâd u ezkârını terk etmemesi gerekir."[20]

Başka bir Hadîs-i Şerîfte;

رَحِمَ اللَّهُ رَجُلًا قَامَ مِنَ اللَّيْلِ فَصَلَّى، وَأَيْقَظَ امْرَأَتَهُ، فَإِنْ أَبَتْ، نَضَحَ فِي وَجْهِهَا الْمَاءَ، رَحِمَ اللَّهُ امْرَأَةً قَامَتْ مِنَ اللَّيْلِ فَصَلَّتْ، وَأَيْقَظَتْ زَوْجَهَا، فَإِنْ أَبَى، نَضَحَتْ فِي وَجْهِهِ الْمَاءَ

"Geceleyin kalkıp namaz kılan ve hanımını uyandıran, eğer yüz çevirirse (kalkmazsa) yüzüne su çarpan adama Allâhü Teâlâ rahmet etsin.

Yine geceleyin kalkıp namaz kılan ve zevcini uyandıran, eğer yüz çevirirse (kalkmazsa) yüzüne su çarpan hanıma Allâhü Teâlâ rahmet etsin"[21] buyurulmuştur.

İmâm-ı Rabbânî hazretleri teheccüd namazına devam etmenin lüzumu ile alakalı şöyle buyurdular;

وَ صَلاَةُ التَّهَجُّدِ اَيْضًا كَاَنَّهَا مِنْ ضَرُورِيَّاتِ هَذَا الطَّرِيقِ فَيَنْبَغِى السَّعْىُ حَتَّى لاَ تَتْرُكَ مِنْ غَيْرِ ضَرُورَةٍ فَاِنْ كَانَ هَذَا الْمَعْنَى مُتَعَسِّرًا فِى الْاِبْتِدَاءِ وَلَمْ

[19] Talim ve Terbiye Rehberi, s.16
[20] İ.Hakkı Bursevî, Ruhu'l-Beyân Tefsiri, Secde Sûresi 16. Âyet-i Kerîme'nin Tefsirinden
[21] Sünen-i Ebî Dâvûd, Kıyâmu'l-leyl, h.1308

يَتَيَسَّرِ التَّيَقُّظُ يَنْبَغِى تَعْيِينُ جَمَاعَةٍ مِنَ الْخُدَّامِ لِيُوقِظُوا فِى ذَلِكَ الْوَقْتِ بِلا اخْتِيَارٍ وَ لاَ يَتْرُكُوا عَلَى النَّوْمِ وَ بَعْدَ اعْتِيَادِ الْقِيَامِ اَيَّامًا لاَ تَحْتَاجُ اِلَى التَّكَلُّفِ وَ التَّعَمُّلِ وَ يَنْبَغِى اَنْ يَغْتَنِمَ الْاِسْتِغْفَارَ وَ التَّوْبَةَ وَ الْاِلْتِجَاءَ وَ التَّضَرُّعَ وَ تَذَكُّرَ الْمَعَاصِى وَ الذُّنُوبِ وَ تَفَكُّرَ النَّقَائِصِ وَالْعُيُوبِ وَ خَوْفَ الْعَذَابِ الْأُخْرَوِيِّ وَ الْاِشْفَاقَ مِنَ الْآلَمِ الدَّائِمِيِّ فِى ذَلِكَ الْوَقْتِ

"Teheccüd namazı bu yolun (Tarîkat-ı Nakşibendiyye'nin) zarûriyyâtındandır. Bir zaruret olmadıkça terk etmemeye gayret etmek lazımdır. Buna devam etmek ilk zamanlarda zor olursa ve uyanmak kolay olmazsa o zaman, teheccüd vaktinde uyandırmak üzere hizmetçilerden birkaç kişi vazifelendirilmelidir. Bunlar kişinin tercihine bırakmadan ve uyuyakalmalarına fırsat vermeden uyandırmalıdır. Buna alıştıktan sonra zorlanmaya ve çok gayret etmeye ihtiyaç yoktur.

Teheccüd vaktinde, istiğfar ve tevbe etmek, iltica ve tazarruda bulunmak, isyanlarını, günahlarını, noksanlık ve ayıplarını hatırlamak, âhiret azabından korkmak ve daimî olan elemden sakınmak ganimet bilinmelidir."[22]

b. Duhâ Namazı

Duhâ namazında yüz sevap vardır. Cenâb-ı Hak bunun yetmiş beşini dünyada yirmi beşini ahirette verir. Binâenaleyh duhâ namazı kılmaya devam edenler dünya sıkıntısı çekmezler.[23]

Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem);

مَنْ حَافَظَ عَلَى شُفْعَةِ الضُّحَى غُفِرَ لَهُ ذُنُوبُهُ وَإِنْ كَانَتْ مِثْلَ زَبَدِ الْبَحْرِ

"Kim kuşluk namazına devam ederse günahı denizin köpüğü kadar olsa bile bağışlanır"[24] buyurmaktadır. Ebû Hüreyre (r.a) hazretlerin rivayet ettiği Hadîs-i Şerîf'te de;

أَوْصَانِى خَلِيلِى بِثَلاَثٍ لاَ أَدَعُهُنَّ حَتَّى أَمُوتَ صَوْمِ ثَلاَثَةِ أَيَّامٍ مِنْ كُلِّ شَهْرٍ ، وَصَلاَةِ الضُّحَى ، وَنَوْمٍ عَلَى وِتْرٍ

[22] İmâm-ı Rabbânî, Mektûbât-ı Şerîfe, c.3, m.17
[23] Ö. N. Bilmen, Büyük İslam İlmihali, s.206
[24] Sünen-i Tirmizî, Salâti'd-Duhâ, h.476

Resûlullâh (sallallâhu aleyhi ve sellem) Efendimiz bana üç şey vasiyet etti. Bunları ölünceye kadar asla terk etmem. **"Her aydan üç gün oruç, her gün duhâ namazı, bir de vitir namazı kılıp uyumak"**[25] buyurmuştur.

Enes Bin Mâlik Hazretlerinden şöyle rivayet olundu;

خَدَمْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَمَا قَالَ لِي لِشَيْءٍ فَعَلْتُهُ: لِمَ فَعَلْتَهُ؟ وَلَا قَالَ لِي لِشَيْءٍ كَسَرْتُهُ: لِمَ كَسَرْتَهُ؟ وَكُنْتُ وَاقِفًا عَلَى رَأْسِهِ أَصَبُّ عَلَى يَدَيْهِ الْمَاءَ فَرَفَعَ رَأْسَهُ فَقَالَ «أَلَا أُعَلِّمُكَ ثَلَاثَ خِصَالٍ تَنْتَفِعُ بِهَا؟ قُلْتُ: بِأَبِي أَنْتَ وَأُمِّي يَا رَسُولَ اللهِ بَلَى، قَالَ: مَنْ لَقِيتَ مِنْ أُمَّتِي فَسَلِّمْ عَلَيْهِ يَطُلْ عُمْرُكَ، وَإِذَا دَخَلْتَ فَسَلِّمْ عَلَيْهِمْ يَكْثُرْ خَيْرُ بَيْتِكَ، وَصَلِّ صَلَاةَ الضُّحَى فَإِنَّهَا صَلَاةُ الْأَبْرَارِ»

"Ben Resûlullâh (sallallâhu aleyhi ve sellem) Efendimize hizmet ettim. Rasulüllah Efendimiz bana, yaptığım herhangi bir şeyden dolayı; "onu, niçin böyle yaptın?", kırdığım herhangi bir şeyden dolayı; "onu neden kırdın?" demedi.

Ben bir defasında Rasulüllah Efendimizin önünde yed-i mübârekelerine su döküyordum, başını kaldırıp; **"Sana kendisiyle menfaatleneceğin üç haslet öğreteyim mi?"** buyurdu. Ben de "Anam babam size feda olsun Yâ Rasûlellah! Evet" dedim. Bunun üzerine şöyle buyurdular; **"Ümmetimden kiminle karşılaşırsan ona selam ver, ömrün uzasın; kimin yanına girersen onlar üzerine selam ver ki evinin hayrı artsın ve duhâ namazı kıl, çünkü ebrârın (hayırlı ve sâlih kimselerin) namazıdır."**[26]

Hazret-i Üstâzımız (kuddise sirruhu) duhâ namazına niyetle alakalı;

"İlk iki rekatte, niyet eyledim ilâhi şükründen âciz olduğum nimetlerine teşekküren salât-ı duhâ'ya, ikinci iki rekatte; şükründen âciz olduğum islâm nimetine, üçüncü iki rekatte; şükründen âciz olduğum Ümmet-i Muhammed'den olma nimetine"[27] buyurmuşlardır.

Büyüklerimiz de "Bu topluluk zaten her sabah nimeti İslam'a, niam-i

[25] Sahîh-i Buhâri, Tecrîd-i Sarih Tercümesi, c 4, s.151
[26] Sa'lebî, el-Keşfü ve'l-Beyân, Nur Suresi 56. Âyet-i Kerime'nin Tefsirinden
[27] Ali Erol, Hatıratım, s.91

Sübhaniyelere ve o intisaba şükür için duhâ namazı kılıyor. Bunun karşılığının yüzde 75'i dünyada veriliyor." buyurmuşlardır.

c. Evvâbîn Namazı

Evvâbîn namazı Allah'a sığınanların namazı demektir. Evvâbîn namazında da yüz sevap vardır. Cenâb-ı Hak bunun yetmiş beşini ahirette yirmi beşini de dünyada verir. Binaen aleyh evvâbîn kılmaya devam edenler mahşer sıkıntısı çekmezler.[28]

Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem);

مَنْ صَلَّى بَعْدَ الْمَغْرِبِ سِتَّ رَكَعَاتٍ لَمْ يَتَكَلَّمْ فِيمَا بَيْنَهُنَّ بِسُوءٍ عُدِلْنَ لَهُ بِعِبَادَةِ ثِنْتَيْ عَشْرَةَ سَنَةٍ

"Kim akşam namazından sonra kötü bir şey konuşmaksızın altı rekât namaz kılarsa bu kendisi için on iki senelik ibadete denk kılınır." buyurmuştur.[29]

d. Tesbih namazı

Peygamberimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) amcası Hazret-i Abbâs (r.a)'a:

يَاعَبَّاسُ يَا عَمَّاهُ أَلاَ أُعْطِيكَ ؟ أَلَا أَمْنَحُكَ ؟ أَلَا أَحْبُوكَ ؟ أَلاَ أَفْعَلُ بِكَ عَشْرَ خِصَالٍ إِذَا أَنْتَ فَعَلْتَ ذَلِكَ غَفَرَ اللهُ لَكَ ذَنْبَكَ أَوَّلَهُ وَآخِرَهُ قَدِيمَهُ وَحَدِيثَهُ خَطَأَهُ وَعَمْدَهُ صَغِيرَهُ وَكَبِيرَهُ سِرَّهُ وَعَلَانِيَتَهُ عَشْرُ خِصَالٍ إِنْ اسْتَطَعْتَ أَنْ تُصَلِّيَهَا فِي كُلِّ يَوْمٍ مَرَّةً فَافْعَلْ فَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَفِي كُلِّ جُمُعَةٍ مَرَّةً فَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَفِي كُلِّ شَهْرٍ مَرَّةً فَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَفِي كُلِّ سَنَةٍ مَرَّةً فَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَفِي عُمُرِكَ مَرَّةً

"Yâ Abbâs! Ey Amca! Bak sana on haslet hediye edip öğreteyim mi? Bunları yaparsan günahlarının evveli-âhiri, eskisi-yenisi, bilmeyerek-bilerek işlediğin, küçüğü-büyüğü ve gizli-açık yaptığın günahlarını Allah bağışlar. Muktedir olursan bu on hasleti, tesbih namazını her gün kıl.

[28] Muhtasar İlmihal, s.94
[29] Sünen-i Tirmizî, Ebvâbüs-Salât, h.202

Her gün kılamazsan haftada bir kere kıl. Her hafta kılamazsan ayda bir kere kıl. Onu da yapamazsan senede bir, onu da yapamazsan ömründe bir kere kıl" buyurmuştur.[30]

Tesbih namazının fazileti ile alakalı şöyle buyurulmuştur;

أَمَّا صَلَاةُ التَّسْبِيحِ فَقَدْ أَوْرَدَهَا الثِّقَاتُ وَهِيَ صَلَاةٌ مُبَارَكَةٌ فِيهَا ثَوَابٌ عَظِيمٌ وَمَنَافِعُ كَثِيرَةٌ فَإِنَّهُ يَقْدِرُ أَنْ يَحْفَظَ بِالْقَلْبِ... قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِلْعَبَّاسِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ «يَا عَبَّاسُ يَا عَمَّاه...» وَقَالَ فِي آخِرِهِ {فَلَوْ كَانَتْ ذُنُوبُك مِثْلَ رَبَدِ الْبَحْرِ أَوْ رَمْلِ عَالِجٍ غَفَرَ اللهُ لَك} قَالَ الْحَافِظُ عَبْدُ الْعَظِيمِ الْمُنْذِرِيُّ: وَقَدْ رُوِيَ هَذَا الْحَدِيثُ مِنْ طُرُقٍ كَثِيرَةٍ عَنْ جَمَاعَةٍ مِنَ الصَّحَابَةِ

"Tesbih namazını sika (güvenilir) raviler rivayet etmiştir. Kendisinde çok sevap çok faideler olan mübarek bir namazdır. Bu namazı kılan kalbini muhafazaya kadir olur... Resûlullâh (sallallâhu aleyhi ve sellem) Efendimiz Amcası Hazret-i Abbas'a (r.a) "Ey Amca!..." buyurarak bu namazı anlattıktan sonra sözünün sonunda **"günahların denizin köpüğü veya sahranın kumları kadar da olsa Hazret-i Allâh seni mağfiret eder"** buyurdular. Hâfız Abdül-Azim El-Münzirî dedi ki; "bu hadis Sahabe cemaatinden birçok tarik ile rivayet edilmiştir."[31]

Hazret-i Üstâzımız (kuddise sirruhu);

"Tesbih namazı, dünya muvaffakiyetleri için istiğfâr-ı tâmme ve hâcet namazıdır. Sene de birkaç kere kılıp üzerinde hakkı olanların ruhlarına hediye etse bin defa helal ederler." buyurmuşlardır.[32]

Namaz ile istimdâd (Cenâb-ı Hakk'ın yardımını istemek) sünnettir.

Hazret-i Üstâzımız, "Resûlullâh (sallallâhu aleyhi ve sellem) Efendimiz, Kütüb-i Sitte'nin (Müslim dışında) beşinde mevcut olan;

إِذَا هَمَّ أَحَدُكُمْ بِالْأَمْرِ فَلْيَرْكَعْ رَكْعَتَيْنِ مِنْ غَيْرِ الْفَرِيضَةِ[33]

[30] Sünen-i Ebî Dâvûd, Bâb-ı Salâti't-Tesbih, h.1297
[31] İbn-i Nüceym, Bahr-i Râik, Şerh-u Kenzi'd-Dekâik, Mekrûhât-i salât, c.2, s.32
[32] Ali Erol, Hatıratım, s.95
[33] Sahîh-i Buhârî, Tetavvu', h.7390 [Manası: Biriniz bir işe azmettiği zaman farzın gayrısında iki rekat namaz kılsın]

Hadîs-i Şerîfini kaydederek buyuruyor ki:

"Namaz ile istimdat sünnet-i seniyyedir. İnsan dara düştüğü zaman hemen iki rekât namaz kılmalı, onunla Cenabı Hakka tevessül edip iltica etmelidir.

Bütün mühim işlerinde büyüklerimiz hep böyle yaparlardı. Nitekim İbrahim (Aleyhisselâm) Bâbil arzından Şam arzına hicret ederken uğradıkları beldenin kolcuları zevcesi Hazret-i Sâre'yi alıp saraya götürdüklerinde, İbrahim (Aleyhisselâm) hemen namaza durup işi Hazret-i Mevlâ'ya ihale eylemiştir.

O zâlim melik, Hazret-i Sâre'ye üç defa el kaldırmak isteyince, her defasında koluna felç gelmiş. Yanına birtakım hediyeler koyarak hazreti Sare'yi yolcu etmek mecburiyetinde kalmıştır."[34]

Hulâsa olarak Büyüklerimiz nafile namazların ehemmiyyetini şöyle izah etmişlerdir;

"Hazret-i Üstâzımız ve büyüklerimiz de aynı şekilde, teheccüd namazlarına farz gibi ehemmiyet vermişler. Onlar için bu ibadetler farz gibiymiş. Teheccüd, duha, evvabin namazları, bunların hepsine farz gibi ehemmiyet verirlermiş. İnşaAllah bunların manasını anlayabilmeyi Cenâb-ı Hakk nasip etsin."

B. Nafile Oruç

Allâhü Teâlâ'nın rızası için tutulacak nafile oruçlar da başlı başına bir nevi teşkil eder. Bunlar sünnet, müstehab, mendub diye isimlendirilirler. Aşura günü ile beraber ondan bir gün önce veya bir gün sonra tutulan oruçlar ve Eyyam-ı Biyz denilen her ayın on üçüncü, on dördüncü ve on beşinci günleri tutulan oruçlar gibi. Bunlar müstehabdır. "Haram Aylar" denilen Zilkade, Zilhicce, Muharrem ve Receb aylarının perşembe, cuma ve cumartesi günlerinde ve Zilhiccenin başından dokuz günde tutulacak oruçlar da müstehabdır.[35]

İmâm Gazâlî hazretleri şöyle buyuruyorlar;

لاَ يَنْبَغِى اَنْ تَقْتَصِرَ عَلَى صَوْمِ رَمَضَانَ فَتَتْرُكَ التِّجَارَةَ بِالنَّوَافِلِ وَ كَسْبِ الدَّرَجَاتِ الْعَالِيَةِ فِى الْفَرَادِيسِ فَتَتَحَسَّرُ اِذَا نَظَرْتَ اِلَى الصَّائِمِينَ كَمَا تَنْظُرُ اِلَى الْكَوَاكِبِ الدُّرِّيَّةِ و هُمْ اَعْلَى عِلِّيِّينَ

[34] Z. Sunguroğlu'nun Notları, s.116
[35] Ö. N. Bilmen, Büyük İslam İlmihali, s.314

"Sadece Ramazan-ı Şerîf orucunu tutup, nafile oruçları tutmamak sana yakışmaz. Nafile oruçları tutmazsan manevî kazanç elde edemez, Firdevs cennetlerindeki yüksek dereceleri kazanamazsın. Sen, dünyada nafile oruç tutanların ahirette en yüksek makam ve derecelere çıktığını görünce, onların kavuştukları bu makamlara yerden parlak yıldızlara bakar gibi bakıp pişman olursun."[36]

Nafile oruç tutmakla çok sevap kazanılacak olan faziletli günler Hadîs-i Şerîf'lerde bildirilmiştir. Bunlar; Aşûre günü, Zilhicce ayının ilk dokuz günü, Muharrem-i Şerîf ayının ilk on günü, Receb-i Şerîf ve Şa'bân-ı Şerîf ayları, Hacda olmayan kimseler için Arefe günüdür. Aynı zaman da sene içinde idrak ettiğimiz mübarek gün ve gecelerde tavsiye olunan oruçlardır.[37]

Ebû Katâde (r.a.)'den rivayet olunan bir Hadîs-i Şerîf'te;

إِنَّ رَسُولَ اللهُ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَ سَلَّمَ سُئِلَ عَنْ صَوْمِ عَاشُورَاءَ فَقَالَ: يُكَفِّرُ السَّنَةَ الْمَاضِيَةَ

"Resûlullâh (sallellahü aleyhi ve sellem)'e Aşûra günü oruç tutmanın hükmü sorulunca, **"Geçmiş senenin günahlarına keffâret olur"** buyurdu."[38]

Diğer bir Hadîs-i Şerîf'te;

مَنْ صَامَ يَوْمَ عَرَفَةَ غُفِرَ لَهُ سَنَةٌ اَمَامَهُ وَ سَنَةٌ خَلْفَهُ وَ مَنْ صَامَ عَاشُورَاءَ غُفِرَ لَهُ سَنَةٌ

"Arefe günü oruç tutanın, gelecek sene ile geçmiş senesinin günahları mağfiret olunur. Aşûrâ günü oruç tutanınsa bir senelik günahları affolunur."[39]

Başka bir Hadîs-i Şerîf'te;

مَنْ صَامَ مِنْ كُلِّ شَهْرٍ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ فَذَلِكَ صِيَامُ الدَّهْرِ

"Kim her (kamerî) aydan üç gün (bilhassa on üç, on dört ve on beşinci günleri) **oruç tutarsa, senenin tamamında oruç tutmuş gibi sevap kazanır."**[40]

[36] İmâm Gazâli, Bidayetül-Hidaye, s.98
[37] İmâm Gazâli, Bidayetül-Hidaye, s.98
[38] Hâfız El-Münzirî, Et-Terğıb ve't-Terhib, c.2, s.464
[39] Hâfız El-Münzirî, Et-Terğıb ve't-Terhib, c.2, s.466
[40] Sünen-i Tirmizî, Savm, h.762

صَوْمُ يَوْمٍ مِنْ شَهْرِ حَرَامٍ أَفْضَلُ مِنْ صَوْمِ ثَلَاثِينَ مِنْ غَيْرِهِ

"Haram aylarda (Zilkâde, Zilhicce, Muharrem, Receb) **tutulan bir gün oruç diğer aylarda ki otuz gün oruçtan daha faziletlidir."**[41]

Yukarıda zikredilen Hadîs-i Şerîfler ile bazı nafile oruçların sevap ve faziletlerinden bahsedilmiştir. Bununla beraber;

"Asıl kemâl, orucun manasını anlamak ve oruçtan maksat, kalbi vesveselerden temizlemek, himmetini Hazret-i Allâh'a bağlamak olduğunu bilmektir. Orucun manasını anlayıp, kalbini murakabe ile ahiret yoluna girmekte lüzumlu gayreti göstermelidir."[42]

C. Nafile Sadaka

Cenâb-ı Hak Bakara Sûresinde şöyle buyuruyor;

إِنْ تُبْدُوا الصَّدَقَاتِ فَنِعِمَّا هِيَ وَإِنْ تُخْفُوهَا وَتُؤْتُوهَا الْفُقَرَاءَ فَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ وَيُكَفِّرُ عَنْكُمْ مِنْ سَيِّئَاتِكُمْ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ

"Sadakaları açık verirseniz o ne iyi! Ve eğer onları gizlerde fukaraya öyle verirseniz bu sizin için daha hayırlıdır ve günahlarınızdan bir kısmına keffâret olur. Hem Allah her ne yaparsanız haberdardır."[43]

Bu Âyet-i Kerîmenin tefsirinde şu Hadîs-i Şerîf nakledilmiştir;

أَفْضَلُ الصَّدَقَةِ جُهْدُ الْمُقِلِّ إِلَى فَقِيرٍ فِي سِرٍّ

"Sadakanın en faziletlisi, az bir şeyi olan kimsenin fakire gizli olarak verdiği cühdü yani gücünün son yettiğidir."[44]

Hazret-i Ali (r.a.) efendimiz, Rasulüllah (sallallahü aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu rivayet etti;

اَلصَّدَقَةُ إِذَا خَرَجَتْ مِنْ يَدِ صَاحِبِهَا تَقَعُ فِي يَدِ اللهِ قَبْلَ اَنْ يَدْخُلَ فِي يَدِ السَّائِلِ فَتَكَلَّمَ بِخَمْسِ كَلِمَاتٍ اَوَّلُهَا تَقُولُ كُنْتُ صَغِيرًا فَكَثَّرْتَنِي وَ كُنْتُ قَلِيلاً

[41] İmâm Gazâli, İhyâu Ulûmi'd-Din, Kitab-ü Esrâri's-Savm, c.1, s.670
[42] İmâm Gazâli, İhyâu Ulûmi'd-Din, Kitab-ü Esrâri's-Savm, c.1, s.674
[43] Bakara Sûresi, Âyet 271
[44] İ.Hakkı Bursevî, Ruhu'l-Beyân, Bakara 271. Âyet-i Kerîmenin Tefsirinden

فَكَثَّرْتَنِى وَ كُنْتُ عَدُوًّا فَاَحْبَبْتَنِى وَ كُنْتُ فَانِيًا فَاَبْقَيْتَنِى وَ كُنْتُ حَارِسِى فَالْآنَ صِرْتُ حَارِسَكَ

"Sadaka sahibinin elinden çıktıktan sonra henüz sadaka verilen kişinin eline ulaşmadan Allah'ın yed-i kudretine girer. O sadaka sahibine şu beş kelimeyi söyler; Ben küçüktüm, sen beni büyüttün. Ben azdım, sen beni çoğalttın. Ben sana düşmandım, sen beni kendine dost edindin. Ben fani idim, sen beni bâki kıldın. Şimdiye kadar sen benim bekçimdin, bundan sonra ben senin bekçin oldum."[45]

Muhammed Bin Ebû Bekir (rahmetüllahi aleyh) Hadis-i Erbeîn şerhinde sadaka vermenin yedi faydasını şu şekilde izah buyurmuşlardır;

4. Sadaka gelecek belalara karşı koruyucu bir silahtır.

اِنَّ الصَّدَقَةَ لَتَدْفَعُ سَبْعِينَ بَابًا مِنَ الْبَلاَءِ

"Sadaka vermek yetmiş türlü belayı def' eder."

5. Sadaka senin doktorundur.

دَاوُوا اَمْرَاضَكُمْ بِالصَّدَقَةِ

"Hastalıklarınızı sadaka ile tedavi ediniz."

6. Sadaka senin bekçindir.

حَصِّنُوا اَمْوَالَكُمْ بِالصَّدَقَةِ

"Mallarınızı sadaka vererek koruyunuz."

7. Sadaka Hazret-i Allâh (celle celalühü)nün gadabını söndürür.

اَلصَّدَقَةُ تُطْفِئُ غَضَبَ الرَّبِّ

"Sadaka Rabbin gadabını söndürür."

[45] Usfûrî, Hadis-i Erbein Şerhi, s.17

8. Sadaka, din kardeşlerinizle aranızda samimiyet meydana gelmesine sebep olur.

الصَّدَقَةُ هَدِيَّةٌ تَهَادَوْا تَحَابُّوا

"Sadaka hediyedir. Hediyeleşiniz ki aranızda sevgi ve muhabbet oluşsun."

9. Sadaka kalbi yumuşatır.

مَنْ وَجَدَ فِى قَلْبِهِ قَسَاوَةً فَالْيَنْشُرِ الصَّدَقَةَ

"Kim kalbinde bir kasvet (sıkıntı) bulursa sadaka versin."

10.Sadaka ömrü uzatır.

اَلصَّدَقَةُ تَرُدُّ الْبَلاَءَ وَ تَزِيدُ الْعُمْرَ

"Sadaka belaları def' eder ve ömrü uzatır."[46]

Sadaka vermenin faziletini yukarıdaki Hadîs-i Şerîflerden anlamakla beraber bu sadakaların, Allah yolunda yapılan infakların nereye yapıldığını, en faziletli yerlerin neler olduğunu da bilmek lazımdır.

Bu husus ile alakalı Cenâb-ı Hak şöyle buyuruyor;

لِلْفُقَرَاءِ الَّذِينَ أُحْصِرُوا فِي سَبِيلِ اللهِ لَا يَسْتَطِيعُونَ ضَرْبًا فِي الْأَرْضِ يَحْسَبُهُمُ الْجَاهِلُ أَغْنِيَاءَ مِنَ التَّعَفُّفِ تَعْرِفُهُمْ بِسِيمَاهُمْ لَا يَسْأَلُونَ النَّاسَ إِلْحَافًا وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ فَإِنَّ اللهَ بِهِ عَلِيمٌ

"Verin o fakirlere ki Allah yolunda kapanmışlardır, şuraya buraya dolaşmazlar, istemekten çekindikleri için bilmeyen onları zengin zannederler, onları simalarından tanırsın, halkı bîzâr etmezler, hem işe yarar ne verirseniz Hiç şüphesiz Allah onu bilir."[47]

[46] Usfûrî, Hadîs-i Erbein Şerhi, s.17-18
[47] Bakara Sûresi, Âyet 273

Bu Âyet-i Kerîme Ashâb-ı Suffe hakkında nâzil olmuştur. Ashâb-ı Suffe'nin adedi dört yüz kişiye kadar çıkmıştı. Medîne-i Münevvere'de meskenleri, akrabaları, hiçbir şeyleri yoktu. Dâimâ Kur'ân-ı Kerîm öğrenirler, Resûlullâh Efendimizin (sallallehü aleyhi ve sellem) sohbetlerini dinleyerek istifâde ederler, bütün vakitlerini, ilim ve ibadete ayırırlar, bir harp olursa giderlerdi. Bunlar Resûlullâh (sallallehü aleyhi ve sellem) medresesinin kendilerini Allah yolunda vakfetmiş talebeleri idiler.

Bu Âyet-i Kerîme Ashâb-ı Suffe hakkında nâzil olmakla beraber, hükmü umûmîdir. Allah rızası için nöbet bekleyen veya Allah rızası için ilim öğrenen veya Allah rızası için Allah yolundaki hizmetlere kendisini vakfeden ve bu halde malı mülkü olmayan, muhtaç olduğu halde nafakasını kazanmaya vakit bulamayan veya yetişemeyen Müslüman fakirler bu ayetin hükmüne girerler.

Bunlar da infak ve sadakaların verileceği en güzel yerlerdir. Bilhassa bu yerlere herhangi bir hayır yaparsanız Allâhü Teâlâ muhakkak onu bilir, ecir ve mükâfâtını zâyi etmez.[48]

Nafile ibadetlerin daha çok kısımları olmakla beraber bize düşen vazife; nafile ibadetleri yapma hususunda Büyüklerimizden, Pîrânımızdan ve Hazret-i Üstâzımızdan duyulan ibadetlere daha ziyade ağırlık vererek Mevlâ'mızın rızasını talep etmektir.

Büyüklerimiz **"Size ölüm gelmeden önce rızıklandırdığımızdan infak ediniz."** Devamında da buyuruluyor. insan öleceğini anlayınca der ki:

"Ya Rabbi! Benim ömrümü arttırsan da sadaka versem, Salihlerden olsam."[49] Âyet-i Kerîmesini naklettikten sonra;

Herkes zekâtını veriyor. O zaten Cenâb-ı Hakk'ın emri. Beş vakit namazı kılmak, zekâtı vermek çok güzel; ama yeterli değil. Cenâb-ı Hakk'a yaklaşmak nafilelerle olur.

Bu nafile gerek namaz olsun gerekse diğer ibadetler olsun. Farzlar, hele bu devirde çok kıymetli; ama farzları kıldıktan sonra nafilelerle Cenâb-ı Hakk'a yaklaşmak lazım."

Yine Büyüklerimiz; "Hiç param pulum, malım mülküm yok' diyenler var, 'nasıl vereyim' diyenler var. Parası olmayanlar da tekbirler, tehliller

[48] Elmalılı, Hak Dini Kur'ân Dili, Bakara 273. Âyet-i Kerime'nin tefsirinden
[49] Münâfikûn Sûresi, Âyet 10

ile tesbih ile, Kelime-i Şahadet ile, bu topluluğun Resûlullâh Efendimiz (s.a.v.)'den öğrendiği hususi dualar ile, ibadetler ile emr-i bi'l maruf nehy-i ani'l münker yaparak zekat vermiş gibi oluyorlar.

Büyüklerimizden duyuyoruz; büyüklerimizin tuttuğu, hepsine bedel, zekâtlara bedel duha namazları da çok önemli. Duha namazları bunların hepsini içinde barındırıyor.

Hazret-i Üstâzımız (kuddise sirruhu); "Çocuklar, Ben ömrümde izinsiz duâ okumadım. Meselâ (الم) veya (يس شريف) gibi. Bütün bunları bana Üstazlarım "Oku" diye izin verdiler. Hatta büyüklerden Salâhuddîn Hazretleri vefat edeceği zaman yedi yüz ruhânî ile beraber salât-ı münciyeyi "Bunları sana emanet ediyorum" diye bana teslim etti. Bu civara uğrayan Aktâb-ı Kirâm, uhdelerindeki emanetleri bu merkeze bırakmadan gitmediler"[50] buyurmuşlardır.

[50] Z. Sunguroğlu'nun Notları, s.149

VAKTİN KIYMETİ, DEĞERLENDİRİLMESİ VE MÂLÂYÂNÎNİN ZARARLARI

Zaman lügatte "asır ve dehr" manasına gelir. Vaktin azına da çoğuna ıtlak olunur. Vakit ise lügatte "zamanın bir kısmına denir."[1]

Kuran-ı Kerim'de, zaman yerine daha çok vakit kelimesi kullanılmıştır. "Zaman-vakit" kıymetini, kendisine kıymet veren Zât-ı Ecell-i Â'lâ'dan almaktadır. Cenâb-ı Hak, (وَالْفَجْرِ) (وَالنَّهَارِ) (وَاللَّيْلِ) (وَالْعَصْرِ) gibi ifadelerle, Kuran-ı Kerimde birçok defa vakte, zamana kasem etmek suretiyle zamanın ne kadar kıymetli bir nimet olduğunu ifade etmiştir.

Kâzî Beyzâvî haşiyesinde denilmiştir ki;

"Bu gibi yerlerde kasem isbât için değil, muksemün bih'in (kendisine kasem olunan şeyin) şerefine tenbih içindir."[2]

(وَالْعَصْرِ) Âyet-i Kerîmesinin tefsirinde de; "İnsanın ömrü, en kıymetli sermayesidir. Ne kazanacaksa, onunla kazanacaktır. Ömrün kıymet ve mahiyetine nazar-ı dikkati celb için asra kasem edilmekte mühim manalar vardır"[3] denilmiştir.

İsrâ Sûresinde şöyle buyrulur;

وَجَعَلْنَا اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ آيَتَيْنِ فَمَحَوْنَا آيَةَ اللَّيْلِ وَجَعَلْنَا آيَةَ النَّهَارِ مُبْصِرَةً لِتَبْتَغُوا فَضْلاً مِنْ رَبِّكُمْ وَلِتَعْلَمُوا عَدَدَ السِّنِينَ وَالْحِسَابَ وَكُلَّ شَيْءٍ فَصَّلْنَاهُ تَفْصِيلا

"Biz geceyi ve gündüzü (kudretimizi gösteren) iki ayet (alâmet) kıldık. Rabbinizden lütuf isteyesiniz, yılların sayısını ve hesabını bilesiniz diye gece alametini giderip gündüz alametini aydınlatıcı kıldık. İşte biz her şeyi açıkça anlattık."[4]

[1] Mütercim Asım Efendi, el-Okyanusu'l-Basît
[2] Şeyhzâde, Hâşiyetü Muhyiddin Şeyhzâde alâ Tefsîri'l-Kâzî el-Beyzâvî, c.7, s.110
[3] Elmalılı, Hak Dini Kuran Dili, Asır Sûresi 1. Âyet-i Kerîmenin Tefsirinden
[4] İsrâ Sûresi, Âyet 12

Âyet-i Kerîmede, gece ve gündüzün yaratılışı, Allâhü Teâlâ'nın kudreti üzerine delalet eden ayet ve delillerden biri olarak zikredilmiştir. O halde zaman, Allâhü Teâlâ'nın ayetlerinden bir ayet olmakla büyük kıymete sahiptir.

İnsanın, dînî ve dünyevî işlerinin tayini, ancak zamanla mümkündür. İslam dini, bazı ibadetler için muayyen vakitler koymak suretiyle vaktin değerlendirilmesi hususunda rehberlik yapmıştır. Farz namazlar için muayyen vakitler tayin ederek ana hatlarıyla Müslümanın günlük programını hazırlamış, (فَإِذَا فَرَغْتَ فَانْصَبْ • وَإِلَى رَبِّكَ فَارْغَبْ) **"O halde boşaldın mı yine kalk yorul. Ve ancak Rabbine rağbet et ve O'na doğrul"**[5] Âyet-i Kerîmesiyle ifade edildiği üzere programın geriye kalan kısmında da boş durmaktan nehyedip zamanın güzel değerlendirmesini emretmiştir.

Vakit sermayesi Cenâb-ı Hakk'ın bizlere ihsan buyurduğu hudutsuz nimetlerden biridir. Zaman ve insan boşuna yaratılmış değildir. (اَلْوَقْتُ نَقْدٌ) "Vakit, nakittir" buyrulduğu üzere fırsatları iyi değerlendirmek, bu sermayeyi ganimet bilip yerinde kullanmak gerekir. Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) ümmetini bu hususta ikaz etmiş ve şöyle buyurmuşlardır;

اِغْتَنِمْ خَمْسًا قَبْلَ خَمْسٍ شَبَابَكَ قَبْلَ هِرَمِكَ ، وَصِحَّتَكَ قَبْلَ سَقَمِكَ ، وَغِنَاءَكَ قَبْلَ فَقْرِكَ ، وَفَرَاغَكَ قَبْلَ شُغْلِكَ ، وَحَيَاتَكَ قَبْلَ مَوْتِكَ

"Beş şeyi, beş şeyden önce ganimet bil: İhtiyarlığından önce gençliğini, hastalığından önce sıhhatini, fakirliğinden önce zenginliğini, meşguliyetinden önce boş vaktini, ölümünden önce hayatını."[6]

Cenâb-ı Hak buyurmuştur ki;

وَمِنْ رَحْمَتِهِ جَعَلَ لَكُمُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ لِتَسْكُنُوا فِيهِ وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ

"Ve onun rahmetindendir ki, sizin için geceyi ve gündüzü yarattı. Tâki dinlenesiniz ve onun fazlından dileyesiniz ve umulur ki şükredersiniz."[7]

---

[5] İnşirah Sûresi, Âyet 7-8
[6] Hâkım en-Neysaburi, el-Mustedrek, h.7846
[7] Kasas Sûresi, Âyet 73

Her nimetin bir israfı olduğu gibi zamanın da israfı vardır. Zamanın israfı, onu boş ve faydasız olan şeylerle harcamaktır. İmâm-ı Rabbanî Hazretleri fırsatı ganimet bilip vakti en mühim işler ile değerlendirmek gerektiğini ifade eder ve şöyle buyurur;

وَصَرْفُ نَقْدِ الْعُمْرِ الْمُحَقَّقِ الْمَوْجُودِ اِلَى الْاَمْرِ الْمَوْهُومِ وَحِفْظُ الْمَوْهُومِ لِلْمَوْجُودِ مُسْتَكْرَهٌ جِدًّا

"Mevcut olan ömür sermayesini, mevhum işe (olmayan hayali şeylere) harcamak; mevcut varken mevhumu elde tutmak (hak ve hakikatle meşguliyet yerine boş ve vehmî şeylerle uğraşmak) çok çirkindir."[8]

İmâm Tirmizi Hazretleri de "Sermayen, kalbin ve vaktindir" buyurur ve şöyle devam eder;

فَاِذَا شَغَلْتَ الْقَلْبَ بِالظَّنِّ ضُيِّعَ الْوَقْتُ بِالْفُضُولِ وَمَنْ ضَيَّعَ رَأْسَ الْمَالِ فَلَا رِبْحَ لَهُ

"Eğer kalbini şüphe ve zanlarla meşgul edersen, vakit boşa geçirilmiş olur. Sermayesine zarar veren kişi için kar etmek düşünülemez"[9]

İmâm Şafi Hazretleri vakti keskin kılıca benzetmiş ve;

اَلْوَقْتُ سَيْفٌ اِنْ لَمْ تَقْطَعْهُ قَطَعَكَ

"Vakit kılıçtır. Sen onu kesmezsen, o seni keser" buyurarak zamanın kıymeti bilindiğinde lehte; israf edildiğinde aleyhte olacağını ifade etmiştir.[10]

Bu hususta İmâm-ı Rabbanî Hazretleri buyurmuşlardır ki;

اَيُّهَا الْمُحِبُّ! اِنَّ الْوَقْتَ سَيْفٌ قَاطِعٌ وَ لاَ يُدْرَى اَنَّهُ هَلْ تُعْطَى الْفُرْصَةُ غَدًا اَوْ لَا. فَيَنْبَغِى تَقْدِيمُ الْاَهَمِّ فِى هَذَا الْيَوْمِ وَ تَأْخِيرُ غَيْرِ الْاَهَمِّ اِلَى غَدٍ وَهَذَا حُكْمُ الْعَقْلِ وَمُقْتَضَاهُ.

[8] İmâm-ı Rabbânî, Mektûbât-ı Şerîfe, c.1, m.133
[9] Molla Câmî, Nefehâtü'l-Üns, s.224
[10] Abdülvehhab Şa'rânî, el-Uhudü'l-Muhammediyye, Kısmü'l-Me'murat,

"Ey mühib! Vakit keskin kılıçtır. Yarın fırsat verilir mi? verilmez mi? Bilinmez. (O bakımdan) ehem işleri bugün yapmalı. Ehem olmayanları yarına tehir etmelidir. (Bu şekilde hareket etmek) aklın hükmü ve muktezasıdır."[11]

Yine İmâm-ı Rabbânî Hazretleri evlatlarından Mevlâna Şemseddin'in, gençlik yıllarını malayaniden uzak, ilimle ve zikirle değerlendirdiğini ifade ettikten sonra;

وَاِلَّا لَا يَحْصُلُ شَيْئٌ اَخِيرًا غَيْرَ النَّدَامَةِ وَ التَّأَسُّفِ وَلَايُجْدِى شَيْئًا

"Eğer gençlik yılları malayaniden uzak; ilimle, zikirle, hizmetle değerlendirilmemiş olursa, sonunda pişmanlıktan ve teessüften ("ah keşke şöyle olsaydı" demekten) başka elde bir şey hâsıl olmaz. Sonradan olan pişmanlık ve "maalesefler" de hiçbir fayda vermez."[12]

Her işin yapılacağı bir vakit vardır ki vaktinden önce veya sonra yapılacak olsa kâmil neticesi hâsıl olmaz. Bunun için çok acele edip zamansız hareket etmekten de yarın yaparız deyip gevşek davranmaktan da sakınılmalıdır. Hazret-i Üstâzımız, "Her iş vaktine ve mevsimine merhûndur."[13] ifadeleriyle bu hususa işaret buyurmuşlardır. İmâm-ı Rabbanî Hazretleri de şöyle buyurur;

اَيُّهَا الْوَلَدُ! هَذَا الْوَقْتُ الَّذِى هُوَ اَوَانُ الْفُرْصَةِ وَ تَيَسُّرِ اَسْبَابِ الْجَمْعِيَّةِ كُلِّهَا لَا مَجَالَ فِيهِ لِلتَّسْوِيفِ وَ التَّأْخِيرِ اَصْلًا. يَنْبَغِى صَرْفُ اَشْرَفِ الْاَوْقَاتِ الَّذِى هُوَ زَمَانُ عُنْفُوَانِ الشَّبَابِ فِى اَفْضَلِ الْاَعْمَالِ الَّذِى هُوَ طَاعَةُ الْحَقِّ سُبْحَانَهُ وَ عِبَادَتُهُ تَعَالَى وَ تَقَدَّسَ.

"Ey yavrum! İşte vakit, fırsat vaktidir. Derlenme toparlanma sebeplerinin kolayca elde edileceği zamandır. Bu zamanın hiçbiri "yarın yaparım" demeye ve tehir etmeye asla müsait değildir. Vakitlerin en şereflisi olan gençliğin ilk yıllarını, amellerin en faziletlisi olan Hak Sübhanehü Teâlâ ve Tekaddes hazretlerine itaat ve ibadete sarf etmek icap eder."[14]

[11] İmâm-ı Rabbânî, Mektûbât-ı Şerîfe, c. 1, m.134
[12] İmâm-ı Rabbânî, Mektûbat-ı Şerîfe, c. 1, m.143
[13] Mektuplar Risalesi, s.64
[14] İmâm-ı Rabbânî, Mektûbat-ı Şerîfe, c. 1, m.96

وَالْمَوْسِمُ مَوْسِمُ الْفُرْصَةِ وَزَمَانُ الْقُوَّةِ وَالْاِسْتِطَاعَةِ فَبَاَيِّ عُذْرٍ يُمْكِنُ اَنْ يُؤَخَّرَ شُغْلُ الْيَوْمِ اِلَى غَدٍ وَيُخْتَارَ التَّسْوِيفُ قَالَ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَ السَّلَامُ هَلَكَ الْمُسَوِّفُونَ. نَعَمْ اِذَا اُخْرِجَتِ الْمُهِمَّاتُ الدُّنْيَاوِيَّةُ الدَّنِيَّةُ اِلَى غَدٍ لِاَجْلِ الْاِشْتِغَالِ بِاُمُورِ الْآخِرَةِ فِى الْيَوْمِ يَكُونُ مُسْتَحْسَنًا جِدًّا كَمَا اَنَّ عَكْسَهُ مُسْتَقْبَحٌ جِدًّا

"Bu mevsim (gençlik), fırsat mevsimidir. Kuvvet ve gücün yettiği zamandır. Bugünün işinin yarına bırakılmasına, ertelemenin tercih olunmasına ne gibi bir özür olabilir? Bu manada Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) "Sevfeciler (Yarın yaparız diyenler) helak oldu" buyurur. Evet, Ahirete dair işlerle meşguliyeti sebebiyle; bu denî dünyanın işini yarına bırakmak cidden güzel olur; bunun aksi cidden çok kötü olduğu gibi..."[15]

Gençlik yılları şeytan ve nefis için de fırsat mevsimidir. Onlar için de "El ayak tutuyorken daha hangi kötülüğü yaptırabilirim" hesaplarının yapıldığı kıymetli zamanlardır. Nitekim nefis ve şeytana mağlup olup heva ve hevesi istikametinde vaktini boş yerlerde harcayarak aldananlar da çoktur.

نِعْمَتَانِ مَغْبُونٌ فِيهِمَا كَثِيرٌ مِنَ النَّاسِ اَلصِّحَّةُ وَالْفَرَاغُ

"İnsanların ekserisi iki şeyde aldanmışlardır: Sağlık ve boş vakit"[16] Hadîs-i Şerîfi bu hakikati ifade eder.

İşte gençlik zamanında yapılan ibâdât ü tââtın mükâfâtının yüceliği, şeytan ve nefsin kahrından dolayıdır ki bu hususta İmâm-ı Rabbanî Hazretleri şöyle buyurur;

وَفِى هَذَا الْوَقْتِ الَّذِى هُوَ عُنْفُوَانُ الشَّبَابِ وَ وَقْتُ اسْتِيلَاءِ اَعْدَاءِ الدِّينِ مِنَ النَّفْسِ وَ الشَّيْطَانِ لِعَمَلٍ قَلِيلٍ مِنَ الْاِعْتِبَارِ مَا لَيْسَ ذَلِكَ فِى غَيْرِ هَذَا الْوَقْتِ لِاَضْعَافٍ مُضَاعَفَةٍ.

"Şu zamanda -ki gençlik zamanıdır; nefis ve şeytandan olan din düşmanlarının istila zamanıdır- (işte bu zamanda) yapılan az amele verilen değer ve itibar, bu vakitlerden başka zamanlarda yapılan amellere verilmez..."[17]

[15] İmâm-ı Rabbânî, Mektûbât-ı Şerîfe, c.1, m.73
[16] Sahîh-i Buharî, Er-Rikak, h. 5933
[17] İmâm-ı Rabbânî, Mektûbât-ı Şerîfe, c.1, m.73

Büyüklerimiz;

لَا تَزُولُ قَدَمَا عَبْدٍ يَوْمَ الْقِيَامَةِ حَتَّى يُسْأَلَ عَنْ أَرْبَعِ خِصَالٍ: عَنْ عُمْرِهِ فِيمَا أَفْنَاهُ؟ وَعَنْ شَبَابِهِ فِيمَا أَبْلَاهُ؟ وَعَنْ مَالِهِ مِنْ أَيْنَ اكْتَسَبَهُ وَفِيمَا أَنْفَقَهُ؟ وَعَنْ عِلْمِهِ مَاذَا عَمِلَ فِيهِ؟

Hadîs-i Şerîfini naklederek şöyle izah etmişlerdir; [18]

(لَا تَزُولُ قَدَمَا عَبْدٍ يَوْمَ الْقِيَامَةِ حَتَّى يُسْأَلَ عَنْ أَرْبَعِ خِصَالٍ) "Dört şeyden sual olmadan ahirette, kıyamet günü dört şeyden sual edilmedikçe bir kulun ayakları huzurdan ayrılmayacak" (عَنْ عُمْرِهِ) Ömründen; sermayesinden "Kula verilen sermayedir ömür. En kıymetli sermayedir." (فِيمَا أَفْنَاهُ؟) "Nerede geçirdi o ömrü?"

(وَعَنْ شَبَابِهِ فِيمَا أَبْلَاهُ؟) "Gençliğini, o sağlıklı, en canlı, en dinamik, sıhhatli olduğu o zamanı nerede tüketti, nerede harcadı?" Hangi ilimleri mütalaa etti? Hangi ameller ile doldurdu? Hangi hizmetlerde koşturdu?

Mutlak dört soru var. Herkese sual edilecek;

(وَعَنْ مَالِهِ) "Malından" (مِنْ أَيْنَ اكْتَسَبَهُ) "Malını nereden kazandığından" Cenâb-ı Hakk o malı vermiş. Sen onu nasıl, nereden iktisab ettin?

(وَفِيمَا أَنْفَقَهُ؟) "Onu nereye infak ettin?" Mahalline sarf ettin mi? İnfak mahalli var. Onun mahalline masruf olması lazım.

(وَعَنْ عِلْمِهِ) "İlminden sual olunacak" (مَاذَا عَمِلَ فِيهِ؟) "O ilim ile yaptığı amelden" Öğrendiği ile amel etti mi?

İmâm-ı Rabbâni hazretleri evlatlarının talebelik yıllarını nasıl değerlendirmesi gerektiğiyle alakalı şöyle nasihat etmişlerdir;

وَالنَّصِيحَةُ الَّتِي لَا بُدَّ مِنْهَا هِيَ اَنْ تَجْتَهِدَ فِي الدَّرْسِ مِنْ غَيْرِ فُتُورٍ وَاَنْ لَا تَسْمَحَ نَفْسَكَ بِتَرْكِهِ فَاِنْ اَمْكَنَكَ اسْتِغْرَاقُ جَمِيعِ اَوْقَاتِكَ بِالدَّرْسِ لَا تُهَوِّسَنَّ فِي الذِّكْرِ وَ الْفِكْرِ فَاِنَّ سَاعَاتِ اللَّيَالِي كَافِيَةٌ لِلذِّكْرِ.

"Lazım olan nasihat odur ki: Ara vermeden (zafiyet göstermeden) dersine çalışman, dersini terk etmekte nefsine müsamahada bulunmamandır.

[18] Taberânî, El-Mu'cemu'l-Kebir, h.11014

Eğer senin için bütün vakitlerini ders ile geçirmek mümkün olursa, zikir ve fikre dahi heveslenme! (Ders saatinde zikirle meşgul olma!) çünkü gece saatleri zikre kâfidir."[19]

Hazret-i Üstâzımız (kuddise sirruhu) da;

"Evlatlarım! Benim yüküm ağırdır. Sabahtan akşama kadar burada sizinleyim. Geceleri de yalnız iki saat uyuyabiliyorum. Bu işin nasıl yürüdüğünü bilin de ona göre çalışın!"[20] "İlim seferberliği ile memuruz. Bu iş bizim omuzlarımıza indi. Cenâb-ı Hak uykularımızı alsa da sabahlara kadar ders okusak"[21] gibi birçok ifadeleri ile vaktin kıymetinin bilinmesi ve değerlendirilmesini tenbih etmişlerdir.

Büyüklerimiz buyurmuşlar ki;

"Hazret-i Üstâzımız'ı boş dururken gören hiç olmamış, her zaman ilim mütalaası yaparmış. Hatta en yakınları bile onu hiç boş görmemiş. Evde dinlenirken bile tefsir, hadis vs. ilim mütalaası yaparmış."[22]

Hazret-i Üstâzımız (kuddise sirruhu) Kütahya'da 59 gün hapishanede kaldı. Orada da mahkûmları okutarak irşâda devam etti. Çıktıktan sonra bazıları "Efendim! Rahatsızsınız, biraz dinlenseniz" deyince Hazret-i Üstâzımız;

"Evladım, tekeri patlayan arabanın şoförü, tamir bitince kaybettiği vakti kazanmak için daha hızlı gider. Biz de bu iki aylık kaybı daha fazla çalışıp kapatmamız lazım" buyurarak vakti değerlendirme hususunda da ne kadar gayret etmemiz icap ettiğini bizlere göstermiştir.[23]

Risâle-i Kuşeyriyye'de vakit ile alakalı şu sözler nakledilmiştir;

(اَلْوَقْتُ مَا أَنْتَ فِيهِ) "vakit senin içinde bulunduğun andır"[24]

(اَلْفَقِيرُ لَا يُهِمُّهُ مَاضِي وَقْتِهِ وَآتِيهِ، بَلْ يُهِمُّهُ وَقْتُهُ الَّذِي هُوَ فِيهِ) "geçmiş ve gelecek olan vakit fakir için mühim değildir. Onun için mühim olan içinde bulunduğu andır"

(اَلصُّوفِيُّ ابْنُ وَقْتِهِ) "sofî olan mürid vaktinin oğludur" yani "o vakitte en mühim şeyle meşgul olan ve istenilen şeyleri zamanında yerine getirendir"

---

[19] İmâm-ı Rabbânî, Mektûbât-ı Şerîfe, c.2, m.14
[20] Z.Sunguroğlunun Notları, s.149
[21] Ali Erol, Hatıratım, s.18
[22] Talebe Şahsiyet Eğitimi, 16. Hafta
[23] Muhammed Osman, Eş-Şeyh Süleyman Hilmi Tunahan ve Cühûduhû fi'd-Da'veti'l-İslâmiyye
[24] Ebû Aliyy-i Dekkâk'ın sözü

(اَلْاِشْتِغَالُ بِفَوَاتِ وَقْتِ مَاضٍ تَضْيِيعُ وَقْتٍ ثَانٍ) "geçmiş zaman ile meşgul olmak ikinci bir zamanı (eldeki vakti) daha zayi' etmektir"

İmâm-ı Rabbânî hazretleri de Mirza Dârâb'a gönderdiği bir mektubunda şu şiiri nakletmişlerdir;

إِنَّمَا هَذِهِ الدُّنْيَا مَتَاعُ ✿✿✿ الْغُرُورِ وَالْغَرُورُ مَنْ يَصْطَفِيهَا

مَا مَضَى فَاتَ وَالْمُؤَمَّلُ غَيْبٌ ✿✿✿ وَلَكَ السَّاعَةُ الَّتِي أَنْتَ فِيهَا

"Şu dünya hayatı aldatma metâ'ıdır (aletidir). Aldanmış olan ise dünyayı seçendir. Geçen (vakit) geçti. Gelecek ise gaybdir (bilinmez). Senin için (kullanabileceğin) sadece içinde bulunduğun an vardır."[25]

MÂLÂYÂNİ İLE MEŞGULİYETİN ZARARLARI

Malayani, kişinin dini ve dünyevi hayatı bakımından faydası olmayan gereksiz söz ve davranışları ifade eden bir tabirdir. Kişi için bir mana ve kıymet taşımayan ne dünyada ne de ahirette menfaati olmayan işler, konuşmalar, fikirler malayanidir. İnsan, Allâhü Teâlâ'yı, kendisini ve vazifesini unutması neticesinde malayani ile meşgul olur.

Malayani cümlesine dahil olan şeylerden ziyade malayaninin zeminindeki "nisyan hali" daha tehlikelidir.

Âyet-i Kerîmelerde şöyle buyrulmuştur;

وَمَا هَذِهِ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا لَهْوٌ وَلَعِبٌ وَإِنَّ الدَّارَ الْآخِرَةَ لَهِيَ الْحَيَوَانُ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ

"Bu dünya hayatı eğlenceden ve bir oyundan başka bir şey değildir. Ve hakikaten ahiret yurdu ise elbette ki daimî hayat O'dur, eğer bilecek olsalar idi."[26]

[25] İmâm-ı Rabbânî, Mektûbât-ı Şerîfe, c. 1, m. 215
[26] Ankebût Süresi, Âyet 64

اِعْلَمُوا أَنَّمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا لَعِبٌ وَلَهْوٌ وَزِينَةٌ وَتَفَاخُرٌ بَيْنَكُمْ وَتَكَاثُرٌ فِي الْأَمْوَالِ وَالْأَوْلَادِ كَمَثَلِ غَيْثٍ أَعْجَبَ الْكُفَّارَ نَبَاتُهُ ثُمَّ يَهِيجُ فَتَرَاهُ مُصْفَرًّا ثُمَّ يَكُونُ حُطَامًا وَفِي الْآخِرَةِ عَذَابٌ شَدِيدٌ وَمَغْفِرَةٌ مِنَ اللهِ وَرِضْوَانٌ وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا مَتَاعُ الْغُرُورِ

"Biliniz ki: Dünya hayatı şüphe yok, ancak bir oyundur, bir eğlencedir, bir süstür, aranızda bir öğünmedir, mallarda ve evlatça bir çoğalıştır. Bir yağmur misâli gibi ki: Onun bitirdiği ot, ekincilerin hoşuna gider, sonra kurur. Artık onu sararmış görürsün sonra da kırık bir çöp olur. Ve âhirette şiddetli bir azap vardır. Allah'tan bir mağfiret ve bir rıza vardır. Dünya hayatı ise ancak bir aldanıştan başka değildir."[27]

Bu Âyet-i Kerîmenin tefsirinde denilmiştir ki;

Dünya hayatı, yâni âhiret kazancı için sarf edilmeyen, âlem-i beka ni'metlerinin iktisabına vasıta kılınmayan fâni hayat sırf çocukları aldatan ve yorgunluktan başka semeresi olmayan şu hallerden ibarettir;

(لَعِبٌ) Bir oyun; heves edilir, uğraşılır, boğuşulur. Yense de yenilse de netice itibariyle hiçe müncerr (ulaşmış) olur. (وَلَهْوٌ) ve eğlence; insanı fâideli olan işinden, gücünden, vazifesinden alıkoyan ve vaktini öldürmekten başka bir işe yaramayan lehviyyat. (وَزِينَةٌ) ve süs; zatî bir şeref bahşetmeyen ve kadınlar, çocuklar gibi gafilleri aldatan giyim-kuşamlar, ciciler biciler kabîlinden mücerred bir nümayiş. (وَتَفَاخُرٌ بَيْنَكُمْ) ve aranızda bir tefahür; ben senden üstünüm, ben fülân oğluyum gibi bir öğünüş, bir kurum. "Tefahur": İftihar yarışı etmektir, Fahr u iftihar ise kişinin kendinden hariç olan şeylere güvenip öğünmesidir. (وَتَكَاثُرٌ فِي الْأَمْوَالِ وَالْأَوْلَادِ) ve emval-ü evladda bir çokluk yarışı, bir gurur.

İşte sırf dünya için yaşayanlara hayat bunlardan ibarettir... Hasılı; (وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا مَتَاعُ الْغُرُورِ) Dünya hayatı, meta-ı gururdan başka bir şey değildir. -Bir metadır, fakat bir aldanma meta'ıdır.- Hoş gibi görünür lâkin neş'esi humar[28] (sersemlik) ile, zevki elem ü hicran ile, azâbı da niyran ile neticelenir. Ancak Saîd İbn-i Cübeyr Hazretlerinden mervî olduğu üzere meta'-ı gurur olması, âhiret talebinden alıkoyması cihetiyledir. Amma Allâhü Teâlâ'nın

[27] Hadîd Sûresi, Âyet 20
[28] Humar: İçki ve zevk sersemliği

rıdvanına ve âhiret metalibine (arzu edilen nimetlere) vesîle edinilmesi hay-siyyetiyle ne güzel meta', ne güzel vesîledir. O halde insan olanlar dünya hayatının geçici zevklerine kendilerini kaptırmayıp sonundaki o firak ile bir taraftan o şedid azâbı, bir taraftan da o mağfiret ve rıdvanı düşünmeli de yalnız azâb korkusuyla değil o mağfiret ve rıdvana lâyık bir neş'e, bir aşk u mahabbet ile âhiret için çalışmalı, o büyük murada ermelidir.[29]

Yine diğer bir Âyet-i Kerîmede;

أَفَحَسِبْتُمْ أَنَّمَا خَلَقْنَاكُمْ عَبَثًا وَأَنَّكُمْ إِلَيْنَا لَا تُرْجَعُونَ

"Ya zannettiniz mi ki biz, sizi sırf bir abes yarattık? ve siz, bize irca' edilmeyeceksiniz?"[30] buyrulmuştur.

Kur'ân-ı Kerîm'de müminlerin vasıfları anlatılırken bu hususa da dikkat çekilmiş;

وَالَّذِينَ هُمْ عَنِ اللَّغْوِ مُعْرِضُونَ

"Ve o mü'minler ki onlar, her lüzumsuz şeyden yüz çevirirler"[31] buyrularak, müminler ömür sermayelerini israf etmeden güzel kullanmaları hususunda ikaz edilmişlerdir.

Fahreddin Râzî Hazretleri şöyle buyurur;

إِنَّهُ يَدْخُلُ فِيهِ كُلُّ مَا كَانَ حَرَامًا أَوْ مَكْرُوهًا أَوْ كَانَ مُبَاحًا ، وَلَكِنْ لَا يَكُونُ بِالْمَرْءِ إِلَيْهِ ضَرُورَةٌ وَحَاجَةٌ

"Lağv'in tarifinde her türlü haram, mekruh fiil dâhil olduğu gibi kişi için kendisine ihtiyaç duyulmayan her mubah iş de dâhildir."

إِنَّهُ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى مَدَحَهُمْ بِأَنَّهُمْ يُعْرِضُونَ عَنْ هَذَا اللَّغْوِ. وَالْإِعْرَاضُ عَنْهُ ، هُوَ بِأَنْ لَا يَفْعَلَهُ وَلَا يَرْضَى بِهِ وَلَا يُخَالِطَ مَنْ يَأْتِيهِ

"Cenâb-ı Hak bu Âyet-i Kerîme ile müminleri, bu nevi' faydasız işler-den yüz çevirmeleri sebebiyle medh ü sena ediyor. Lağvden (boş ve yararsız

[29] Elmalılı, Hak Dini Kur'ân Dili, Hadid Sûresi 20. Âyet-i Kerîmenin Tefsirinden
[30] Mu'minun Sûresi, Âyet 115
[31] Mü'minun Sûresi, Âyet 3

şeylerden) yüz çevirmek: onu işlememek, ona razı olmamak, onu işleyenler ile beraber olmamaktır."[32]

وَإِذَا سَمِعُوا اللَّغْوَ أَعْرَضُوا عَنْهُ ...

"Onlar, boş söz işittikleri zaman, ondan yüz çevirirler..." derler."[33] Âyet-i Celîlesi de bu kabildendir.

Resûlullâh Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurmuşlardır ki;

لَا يَبْلُغُ الْعَبْدُ أَنْ يَكُونَ مِنَ الْمُتَّقِينَ ، حَتَّى يَدَعَ مَا لَا بَأْسَ بِهِ ، حَذَرًا لِمَا بِهِ الْبَأْسُ

"Bir kul kendisinde be's olan şeylerden (günahlardan) kaçınmak için kendisinde be's bulunmayan şeyleri (malayani) dahi terk edinceye kadar (hakikaten) müttakîlerden olamaz." [34]

Yine diğer bir Âyet-i Kerîmede buyrulmuştur ki;

وَالَّذِينَ لَا يَشْهَدُونَ الزُّورَ وَإِذَا مَرُّوا بِاللَّغْوِ مَرُّوا كِرَامًا

"Ve (o kullar), yalan yere şahitlik etmezler, boş sözlerle karşılaştıklarında vakar ile (oradan) geçip giderler."[35]

Âyet-i Kerîme'deki zikredilen "zûr" kelimesinin bir manası da;

حُضُورُ كُلِّ مَوْضِعٍ يُجْرَي فِيهِ مَا لَا يَنْبَغِي وَيَدْخُلُ فِيهِ أَعْيَادُ الْمُشْرِكِينَ وَمَجَامِعُ الْفُسَّاقِ ، لِأَنَّ مَنْ خَالَطَ أَهْلَ الشَّرِّ وَنَظَرَ إِلَى أَفْعَالِهِمْ وَ حَضَرَ مَجَامِعَهُمْ فَقَدْ شَارَكَهُمْ فِي تِلْكَ الْمَعْصِيَةِ ، لِأَنَّ الْحُضُورَ وَالنَّظَرَ دَلِيلُ الرِّضَا بِهِ

"Malayani'nin icra edildiği yerlerde hazır olmaktır. Müşriklerin bayramları, fasıkların eğlence meclisleri zûr ve malayani tabiri içinde dâhildir. Çünkü müşrikler ile beraber olan, onların işlerini seyr eden, meclislerinde hazır olan kimse, masiyetlerinde onlara ortak olmuş olur. Zira hazır olup seyretmek o işe razı olmanın delilidir."[36] Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) de;

[32] Fahreddin Râzî, et-Tefsiru'l-Kebîr, Mü'minûn Sûresi 3. Âyet-i Kerîmenin Tefsirinden
[33] Kasas Sûresi, Âyet 55
[34] Sünen-i Tirmizi, Sıfatü'l-Kıyame ve'r-Rikak, h.2451
[35] Furkan Sûresi, Âyet 72
[36] Fahreddin Râzî, et-Tefsiru'l-Kebîr, Furkan Sûresi 72. Ayetin Tefsirinden

مِنْ حُسْنِ اِسْلَامِ الْمَرْءِ تَرْكُهُ مَا لَا يَعْنِيهِ

"Kişinin malayaniyi terk etmesi Müslümanlığının güzelliğindendir."[37] buyurmuştur.

عَلَامَةُ اِعْرَاضِ اللهِ تَعَالَى عَنِ الْعَبْدِ اشْتِغَالُهُ بِمَالَايَعْنِيهِ

"Allâhü Teâlâ'nın bir kulundan yüz çevirdiğinin (sevmediğinin) alameti, onun malayani ile meşgul olmasıdır"[38] Hadîs-i Şerîfinde ise, malayaniyle meşguliyetin, Allâhü Teâlâ'nın kulunu terk etmesi manasına geleceği ifade edilerek en şiddetli yol ile inzar (ikaz) vaki olmuştur.

Ebu Zerr (r.a.) şöyle anlatır; "Resûlullâh (sallallâhu aleyhi ve sellem) Efendimiz buyurdular ki,

اَلَا اُعَلِّمُكَ بِعَمَلٍ خَفِيفٍ عَلَى الْبَدَنِ وَثَقِيلٍ فِى الْمِيزَانِ

"Sana beden üzerine hafif (yapılması kolay), **ama mizanda ağır** (sevabı fazla) **bir amel öğreteyim mi?"** Bende "evet ya Resûlallâh" dedim, Resûlullâh (sallallâhu aleyhi ve sellem) Efendimiz;

هُوَ الصَّمْتُ وَ حُسْنُ الْخُلُقِ وَ تَرْكُ مَالَايَعْنِيكَ

"O amel: susmak, güzel ahlak ve sana lüzumlu olmayan faydasız şeyi terk etmektir" buyurdular."[39]

Hazret-i Lokman (aleyhisselâm)'a, "gördüğümüz mevkiye seni ulaştıran nedir?" diye sorulduğunda şu şekilde cevap vermiştir: **"Doğru sözlü olmak, emanete riayet etmek ve malayaniyi terk etmek."**[40]

İmâm-ı Rabbânî Hazretleri şöyle buyurur;

أَيُّهَا السَّعِيدُ النَّجِيبُ إِنَّ الْإِنْسَانَ إِذَا طَرَأَ عَلَيْهِ مَرَضٌ مِنَ الْأَمْرَاضِ الظَّاهِرَةِ أَوْ عَرَضَتْ لِعُضْوٍ مِنْ أَعْضَائِهِ آفَةٌ يَسْعَى سَعْيًا بَلِيغًا حَتَّى يَنْدَفِعَ عَنْهُ ذَلِكَ

[37] İmâm-ı Rabbânî, Mektûbât-ı Şerîfe, c.1, s.123
[38] İmâm-ı Rabbânî, Mektûbât-ı Şerîfe, c.1, s.123
[39] İmâm Gazâlî, İhya-u Ulûmi'd-Dîn, Beyan-u Fazileti's-Samt
[40] Ebu'l-Leys es-Semerkandî, Tenbihu'l-Gafilin, s.202

الْمَرَضُ وَتَزُولَ عَنْهُ تِلْكَ الْآفَةُ وَقَدِ اسْتَوْلَى عَلَيْهِ الْمَرَضُ الْقَلْبِيُّ الَّذِي هُوَ عِبَارَةٌ عَنْ تَعَلُّقِ الْقَلْبِ بِمَا دُونَ الْحَقِّ جَلَّ وَعَلَا عَلَى نَهْجٍ كَادَ يُوقِعُهُ فِي الْمَوْتِ الْأَبَدِيِّ وَيُلْقِيهِ فِي الْعَذَابِ السَّرْمَدِيِّ وَهُوَ لَا يَتَفَكَّرُ بَعْدُ فِي إِزَالَتِهِ أَصْلًا وَ لَا يَسْعَى فِي دَفْعِهِ قَطْعًا

"Ey mes'ûd ve temiz kardeşim! İnsana zahiri hastalıklardan bir hastalık gelince ve uzuvlarından birine bir afet isabet edince, o hastalık gidinceye ve o afet zail oluncaya kadar büyük gayret gösterir. Kalbin Hak celle ve ala'dan başkasına bağlanmasından ibaret olan kalbî hastalık, onu ebedi ölüme atacak ve ebedi azaba düçar kılacak derecede istila ettiği halde, hiç bu hastalığı izale etmenin çaresine bakmaz. Onu asla def etmeye çalışmaz."[41]

Hâlbuki kalbi hastalıklar, hükümleri kolaylık üzere bina kılınmış olan İslâmiyet'e uymayı da zor gösterirler.

Kur'ân-ı Kerîmde dünya ve âhiret karşılaştırılırken şöyle buyrulur;

وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا لَعِبٌ وَلَهْوٌ وَلَلدَّارُ الآخِرَةُ خَيْرٌ لِلَّذِينَ يَتَّقُونَ أَفَلَا تَعْقِلُونَ

"Dünya hayatı, bir oyundan, bir oyalanmadan başka nedir? Elbette Âhiret evi, korunan müttekiler için daha hayırlıdır. Hâlâ akıllanmayacak mısınız?"[42]

اَلْمَالُ وَالْبَنُونَ زِينَةُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَالْبَاقِيَاتُ الصَّالِحَاتُ خَيْرٌ عِندَ رَبِّكَ ثَوَابًا وَخَيْرٌ أَمَلًا

"O mal ve oğullar Dünya hayatının ziynetidir. Baki kalacak salih ameller ise Rabbi'nin indinde sevapça da hayırlıdır, emelce de hayırlıdır."[43]

Allah (celle celalühü)'nün rızasının ve rahmetinin cennette olduğunu beyan eden Ayeti Kerimelerde;

(لَا يَسْمَعُونَ فِيهَا لَغْوًا إِلَّا سَلَامًا) **"Orada faidesiz lakırdı işitmezler, ancak selâm işitirler..."**[44] (يَتَنَازَعُونَ فِيهَا كَأْسًا لَا لَغْوٌ فِيهَا وَلَا تَأْثِيمٌ) **"Orada bir kadeh çekiştirirler**[45]

[41] İmâm-ı Rabbânî, Mektûbât-ı Şerîfe, c.1, m.219
[42] En'am Sûresi, Âyet i, 6
[43] Kehf Sûresi, Âyet 46
[44] Meryem Sûresi, Âyet 62
[45] Kadeh çekiştirmek de neşıe ile teâtîden mecazdır. (Elmalılı)

ki onda ne bir boş söz vardır ve ne de bir günâh."[46] (لَا تَسْمَعُ فِيهَا لَاغِيَةً) **"Orada boş bir lâkırdı işitmezsiniz."** [47] (لَا يَسْمَعُونَ فِيهَا لَغْوًا وَلَا تَأْثِيمًا) **"Orada ne bir boş lâf ve ne de günaha sokacak bir şey işitmezler"**[48] buyurulmuştur. Bunlar ve bu mealdeki sair Âyet-i Kerîmelerden anlaşıldığı üzere "rahmet olan yerde malayani olmaz". Hazret-i Üstâzımız (kuddise sirruhu) buyurmuşlardır ki;

"Sizi tebrik ederim çocuklar. Akranlarınız şehvete esir olup nefis ve heva peşinde başıboş dolaşırken, sizler Hazret-i Mevla'nın zatının nuru ile alakadar ve sıfatının eseri olan İlm-i Kur'an ile meşgul oluyorsunuz. Burada öğrendiklerinizle Ümmet-i Muhammed'in evladını bataklıktan kurtarmaya hazırlanıyorsunuz. Bu ne yüce bir vazifedir. Yemin ederim çocuklar, sizler bu dünyanın en bahtiyar insanları ve hatemü's-saadet bahçesinin fidanlarısınız. Hepiniz Ümmet-i Muhammed'e yadigâr olsun."[49]

İmâm-ı Rabbânî (k.s.) buyururlar ki;

وَ لَمَّا كَانَ الْاِجْتِنَابُ عَنْ فُضُولِ الْمُبَاحَاتِ بِالْكُلِّيَّةِ فِى جَمِيعِ الْاَوْقَاتِ خُصُوصًا فِى هَذَا الزَّمَانِ مُتَعَسِّرًا وَعَزِيزَ الْوُجُودِ لَزِمَ الْاِجْتِنَابُ عَنِ الْمُحَرَّمَاتِ وَ تَضْيِيقُ دَاءِرَةِ ارْتِكَابِ فُضُولِ الْمُبَاحَاتِ مَهْمَا اَمْكَنَ وَ اَنْ يَكُونَ نَادِمًا عَلَى هَذَا الْاِرْتِكَابِ وَ مُسْتَغْفِرًا مِنْهُ دَائِمًا وَ اَنْ يَلْتَجِئَ وَ يَتَضَرَّعَ اِلَى اللّٰهِ تَعَالَى فِى جَمِيعِ الْاَوْقَاتِ مُعْتَقِدًا اَنَّ هَذَا الْاِرْتِكَابَ لِفُضُولِ الْمُبَاحَاتِ فَتْحُ بَابِ الدُّخُولِ حَوَالِى الْمُحَرَّمَاتِ

Vaktaki bütün vakitlerde, hususiyle de şu devirde mubahların fazlalarından külliyyen ictinab etmek zor ve azizü'l-vucûd (varlığı değerli) oldu da haramlardan kaçınmak ve mümkün olduğu kadar mubahların dairesini daraltmak lazım geldi. Yine mubahların fazlasını irtikab etmenin haramlara giriş kapısını açtığına itikad ederek o fazlalığı irtikab ettiğinden dolayı (dahî) daima Cenâb-ı Hakka istiğfar etmek, iltica ve tazarru halinde olmak lazımdır.[50]

---

[46] Tur Sûresi, Âyet 23
[47] Ğaşiye Sûresi, Âyet 11
[48] Vakıa Sûresi, Âyet 25
[49] Z.Sunguroğlu'nun Notları, s.30-31
[50] İmâm-ı Rabbânî, Mektûbât-ı Şerîfe, c.1, m.76

İnsan malayaniyi terk ederek faideli şeylerle meşgul olmazsa nefis, şeytan ve onların esiri olan insanlar tarafından meşgul edilir. Bu meşguliyet önce malayani ile başlasa da sonunda haramlara ve tehlikeli neticelere götürür.

Malayani denilince günümüzde akla ilk gelen şeyler; televizyon, internet, çeşitli oyunlar gibi dikkatli kullanıldığında zararı olmayan, ancak bazı faideleri olsa bile dikkat edilemediği takdirde gözün, kulağın ve sair azaların haramlara, şer'an mahzurlu olan şeylere bulaşmaktan alıkoyulamadığı meşguliyetlerdir.

Cenâb-ı Hak Lokman Sûresinde şöyle buyurmuştur;

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْتَرِي لَهْوَ الْحَدِيثِ لِيُضِلَّ عَنْ سَبِيلِ اللهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَيَتَّخِذَهَا هُزُوًا أُولَئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُهِينٌ

"Ve insanlardan öylesi de vardır ki, lâkırdının boş eğlencesini satın alır ki, bilgisizlikle Allah'ın yolundan sapıtsın ve o yol ile alay ediniversin. İşte onlar için hor ve hakîr edici bir azap vardır."[51]

Bu Âyet-i Celîlenin tefsirinde (لَهْوَ الْحَدِيثِ)'in ne olduğu ve Ayet'in sebeb-i nüzulü şöyle anlatılmıştır;

(لَهْوَ الْحَدِيثِ) Lâf eğlencesi: eğlence söz, insanı oyalayan işinden alıkoyan sözler, asılsız hikâyeler, masallar, romanlar, tarih kılıklı efsaneler, güldürücü lakırdılar, gevezelikler, tegannîler gibi eğleyici sesler.

Bunun sebebi nüzulünde deniliyor ki: Nadr ibn-i Haris ticaretle Farise gidiyor, Acemlerin hikâyelerini, efsane kitablarını getiriyor ve bunları Kureyşe okuyarak "Muhammed size Ad ve Semûd hikâyeleri söylüyor, gelin ben size Rüstemin, İsfendiyarın, Kisraların hikâyelerini anlatayım" diyor ve bu suretle birçoklarının Kur'an dinlemesine mâni' oluyordu. Bundan başka güzel bir hânende cariye almış, birinin Müslüman olacağını işittiği zaman onu alıp cariyesine: "haydi buna yedir içir, söyleyiver" der, bu suretle eğlendirip "gördün mü? bu Muhammed'in çağırdığından, namazdan, oruçtan, onun önünde çarpışmaktan daha iyi değil mi?" dermiş. İbn-i Hatal da bir cariye almış seb (uygunsuz sözler söyler), tegannî edermiş. Âyetin nihayetinde (أُولَئِكَ لَهُمْ) diye cemi' sıgası getirilmesine nazaran bunların hepsi sebebi nüzulde dâhil olmak gerektir.

[51] Lokman Sûresi, Âyet 6

Maamafih burada asıl zemmin hikmeti şununla anlatılmıştır;

(لِيُضِلَّ عَنْ سَبِيلِ اللهِ) Bilmeyerek Allah yolundan sapıtmak, yani saptırdığını hissettirmeden yaptığı işin akıbetini sezdirmeden dini, ahlâkı bozmak (وَيَتَّخِذَهَا هُزُوًا) ve onu, yani Allah yoluna, hak dinini eğlence yerine tutmak için.

Âyet-i Kerîmenin sebeb-i nüzulü olarak zikredilen hususlar düşünüldüğünde; günümüzdeki televizyon, internet, bilgisayar ve telefonlardaki programların, filmlerin, oyunların v.s. hangi maksatla hazırlanıldığı da malum olduğu üzere sadece malayani olmakla kalmayıp dikkat edilemediği takdirde tehlikeli neticeler vereceği aşikardır.

Tefsirde zikredildiği gibi bilmeyerek Allah yolundan saptırdığı, dalalete sürüklediği takdirde bile alçaltıcı bir azap vaîdinde bulunulduğuna göre kasıtlı olarak Allah'ın yolundan, Şeâir-i İslam'dan alıkoymaya çalışıldığında, hatta bidat ve dalaletlerin yayılması Şeâir-i İslam'ın hedm edilmesi kastedildiğinde azabın ne derece şiddetli olacağı malumdur.

Bu gibi hususlarda dikkat edilemediği takdirde düşülebilecek tehlikeler Akâid ve Fıkıh kitaplarımızda şöyle zikredilmştir;

وَمَنْ وَصَفَ اللهَ تَعَالَى بِمَا لَا يَلِيقُ بِهِ أَوْ سَخِرَ بِاسْمٍ مِنْ أَسْمَائِهِ أَوْ بِأَمْرٍ مِنْ أَوَامِرِهِ أَوْ أَنْكَرَ وَعْدَهُ أَوْ وَعِيدَهُ يُكْفَرُ... وَكَذَا لَوْ ضَحِكَ عَلَى وَجْهِ الرِّضَاءِ لِمَنْ تَكَلَّمَ بِالْكُفْرِ. وَكَذَا لَوْ جَلَسَ عَلَى مَكَانٍ مُرْتَفِعٍ وَحَوْلَهُ جَمَاعَةٌ يَسْئَلُونَهُ مَسَائِلَ وَيَضْحَكُونَهُ وَيَضْرِبُونَهُ بِالْوَسَائِدِ يُكْفَرُونَ جَمِيعًا. ... وَكَذَا لَوْ أَطْلَقَ كَلِمَةَ الْكُفْرِ اسْتِخْفَافًا لَا اعْتِقَادًا إِلَى غَيْرِ ذَلِكَ مِنَ الْفُرُوعِ

Allâhü Teâlâ'yı kendisine layık olmayan şeylerle vasıflayan, Allâhü Teâlâ'nın isimlerinden bir isimle veya emirlerinden bir emir ile alay eden, vaad veya vaîdini inkâr eden kimse küfre nisbet olunur. Yine kelime-i küfrü telaffuz eden bir kimseye razî olarak gülen kişi de böyledir (küfre nisbet olunur). Yine böyledir ki; bir kimse yüksek bir yere otursa (sahneye çıksa) etrafında bir topluluk bulunup kendisine birtakım meseleler sorsa ve (Şeâir-i İslam ile alay ederek) gülüşseler, yastıklara vursalar (alkışlama vb.) topluca küfre nisbet olunurlar. Yine kelime-i küfrü inanmadığı halde istihfaf ile (hafife alarak) telaffuz etse böyledir (küfre nisbet olunur). Furûât meselelerinden daha niceleri böyledir. [52]

[52] Allame Taftâzâni, Şerhu'l-Akâidi'n-Nesefiyye, Istıhlâlu'l-Ma'siyyeti ve'l-Istıhfâfı ve'l-Istıhzâi bihâ

Âyet-i Kerîmede geçen (لَهْوَ الْحَدِيثِ) ifadesi; "Lâf eğlencesi, eğlence söz, insanı oyalayan işinden alıkoyan sözler, teganniler gibi eğleyici sesler" olarak tefsir edilmiştir. İmâm-ı Rabbanî hazretleri bu Âyet-i Celîleyi de nakledlerek teganni[53] ve ona bağlı olarak raks ve semâ' (şarkı, çalgı, dans vb.) hakkındaki hükümleri şöyle izah etmiştir;

وَاعْلَمْ أَنَّ الرَّقْصَ وَالسَّمَاعَ دَاخِلٌ فِي الْحَقِيقَةِ فِي اللَّهْوِ وَاللَّعِبِ وَقَوْلُهُ تَعَالَى (وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْتَرِي لَهْوَ الْحَدِيثِ) الْآيَةَ، نَازِلٌ فِي شَانِ الْمَنْعِ عَنِ الْغِنَاءِ كَمَا قَالَ مُجَاهِدٌ الَّذِي هُوَ تِلْمِيذُ ابْنِ عَبَّاسٍ وَمِنْ كِبَارِ التَّابِعِينَ أَنَّ الْمُرَادَ بِلَهْوِ الْحَدِيثِ الْغِنَاءُ. فِي الْمَدَارِكِ لَهْوُ الْحَدِيثِ السَّمَرُ وَالْغِنَاءُ وَكَانَ ابْنُ عَبَّاسٍ وَابْنُ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ يَحْلِفَانِ أَنَّهُ الْغِنَاءُ،

Malumun olsun ki, raks (dans) ve sema (müziğe kulak vermek) hakikatte lehv ve la'ba (şer'an haram olan oyun oyuncağa) dahildir. Allâhü Teâlâ'nın (وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْتَرِي لَهْوَ الْحَدِيثِ) Âyet-i Celîlesi ğınanın (çalgı, müzik, mûsikînin) men'i hakkında nazil olmuştur. İbn-i Abbâs hazretlerinin talebesi olan İmam Mücahid (rh.)'ın dediği ve bazı kibâr-ı tabiinden rivayet olunduğu gibi (لَهْوَ الْحَدِيثِ) ile murad, ğınâ (müziktir). Yine Medarik isimli eserde menkuldür ki (لَهْوَ الْحَدِيثِ) müsamere ve ğınadır (müziktir). İbn-i Abbâs ve İbn-i Mes'ûd hazretleri (r.anhüm) (لَهْوَ الْحَدِيثِ) müziktir diyerek Allah'a yemin ederlerdi.

وَقَالَ مُجَاهِدٌ فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: وَالَّذِينَ لَا يَشْهَدُونَ الزُّورَ(أَيْ لاَ يَحْضُرُونَ الْغِنَاءَ وَحُكِيَ عَنْ إِمَامِ الْهُدَى أَبِي مَنْصُورٍ الْمَاتُرِيدِيِّ مَنْ قَالَ لِمُقْرِئِي زَمَانِنَا أَحْسَنْتَ عِنْدَ قِرَاءَتِهِ يُكْفَرُ وَبَانَتْ مِنْهُ امْرَأَتُهُ وَأَحْبَطَ اللَّهُ كُلَّ حَسَنَاتِهِ

İmâm Mücahid (rh.) (وَالَّذِينَ لاَ يَشْهَدُونَ الزُّورَ) **"ol kimseler ki yalan şahidlik etmezler"**[54] Âyet-i Celîlesini "onlar müzik olan mecliste hazır olmazlar" diye tefsir etmiştir. İmam Ebû Mansur Maturidî hazretlerinden hikâye olundu ki; her kim zamanımızın okuyucuları için okudukları esnada "çok güzel okudun" dese küfre nisbet olunur, hanımı kendisinden boş olur ve Allah onun bütün güzel amellerini siler.

[53] Gına: Müzik

[54] Furkan Süresi, Âyet 72

وَحُكِيَ عَنْ أَبِي نَصْرٍ الدَّبُوسِيِّ عَنِ الْقَاضِي ظَهِيرِ الدِّينِ الْخَوارْزَمِيِّ مَنْ سَمِعَ الْغِنَاءَ مِنَ الْمُغَنِّي وَغَيْرِهِ أَوْ يَرَي فِعْلًا مِنَ الْحَرَامِ فَيُحْسِنُ ذَلِكَ بِاعْتِقَادٍ أَوْ بِغَيْرِ اعْتِقَادٍ يَصِيرُ مُرْتَدًّا فِي الْحَالِ بِنَاءً عَلَى أَنَّهُ أَبْطَلَ حُكْمَ الشَّرِيعَةِ وَمَنْ أَبْطَلَ حُكْمَ الشَّرِيعَةِ فَلَا يَكُونُ مُؤْمِنًا عِنْدَ كُلِّ مُجْتَهِدٍ وَلَا يَقْبَلُ اللَّهُ طَاعَتَهُ وَأَحْبَطَ اللَّهُ كُلَّ حَسَنَاتِهِ أَعَاذَنَا اللَّهُ سُبْحَانَهُ مِنْ ذَلِكَ

Yine Kadî Zahîru'd-Din el-Harzemî'den naklen Ebû Nasrı'd-Debûsî (r.h)'den hikâye olunmuştur ki; Her kim şarkıcı veya başkasından şarkı-türkü dinlese veya haram bir fiili görse de inanarak veya inanmayarak onu güzel görse -şerîatin bir hükmünü iptal etmesine binaen- o anda mürted (dinden dönmüş) olur. Şeriatin hükmünü iptal eden kimse bütün müçtehitler indinde mü'min olamaz. Allâhü Teâlâ onun taatlerini kabul etmez ve bütün güzel amellerini siler. Bunların tamamından Allah'a sığınırız.

وَالْآيَاتُ وَالْأَحَادِيثُ وَالرِّوَايَاتُ الْفِقْهِيَّةُ فِي حُرْمَةِ الْغِنَاءِ كَثِيرَةٌ جِدًّا عَلَى حَدٍّ يَتَعَذَّرُ إِحْصَاؤُهَا وَمَعَ هَذِهِ كُلِّهَا لَوْ أَوْرَدَ شَخْصٌ حَدِيثًا مَنْسُوخًا أَوْ رِوَايَةً شَاذَّةً فِي إِبَاحَةِ الْغِنَاءِ لَا يَنْبَغِي اعْتِبَارُهُ مِنْهُ فَإِنَّهُ لَمْ يُفْتِ فَقِيهٌ فِي وَقْتٍ مِنَ الْأَوْقَاتِ بِإِبَاحَةِ الْغِنَاءِ وَلَمْ يُجَوِّزِ الرَّقْصَ وَالضَّرْبَ بِالْأَرْجُلِ كَمَا هُوَ مَذْكُورٌ فِي مُلْتَقَطِ الْإِمَامِ الْهُمَامِ ضِيَاءِ الدِّينِ الشَّامِيِّ

Ğınânın (şarkı, çalgı v.b.) haramlığı hususunda Âyet-i Kerîmeler, Hadîs-i Şerîfler ve fıkhî rivayetler sayılamayacak kadar çoktur. Bunlarla birlikte eğer bir şahıs ğınâ'nın mübahlığı hususunda nesh edilmiş bir Hadîs-i Şerîf veya şâz bir rivayeti irad edecek olsa ona itibar etmek layık olmaz. Zira hiçbir müftü vakitlerden hiçbir vakitte ğınânın mübahlığına ve ayaklarla ritim tutmaya, dans etmeye fetva vermemiştir, cevaz vermemiştir. İmâm-ı Hümâm Zıyâü'd-Din eş-Şâmî'nin Mültekat isimli eserinde de mezkûr olduğu gibi.

وَعَمَلُ الصُّوفِيَّةِ لَيْسَ بِسَنَدٍ فِي الْحِلِّ وَالْحُرْمَةِ أَمَا يَكْفِيهِمْ أَنْ نَعْذُرَهُمْ وَلَا نَلُومَهُمْ وَنُفَوِّضَ أَمْرَهُمْ إِلَى اللهِ تَعَالَى وَالْمُعْتَبَرُ هُنَا قَوْلُ الْإِمَامِ أَبِي حَنِيفَةَ وَالْإِمَامِ أَبِي يُوسُفَ وَالْإِمَامِ مُحَمَّدٍ رَحِمَهُمُ اللهُ لَا عَمَلُ الشِّبْلِيِّ وَأَبِي الْحُسَيْنِ النُّورِيِّ

Sofiyyenin ameli bir şeyin helal veya haram olmasında sened kabul edilmez. Onları ma'zûr görmemiz, levm etmememiz ve işlerini Allah'a havale etmemiz onlara yetmez mi? Bu hususta (bir şeyin helalliği ve haramlığı hususunda) muteber olan İmâm-ı A'zam, İmâm Ebû Yûsuf ve İmâm Muhammed (rahimehümüllah) gibi zatların sözleridir. Yoksa Şiblî (rh.) ve Ebûl-Huseyn en-Nûrî (rh.) gibi zatların amelleri değil.

وَقَدْ جَعَلَتِ الصُّوفِيَّةُ الْقَاصِرُونَ الْيَوْمَ السَّمَاعَ وَالرَّقْصَ دِينَهُمْ وَمِلَّتَهُمْ مُسْتَنِدِينَ إِلَى عَمَلِ مَشَائِخِهِمْ وَاتَّخَذُوهُ طَاعَتَهُمْ وَعِبَادَتَهُمْ أُولَئِكَ الَّذِينَ اتَّخَذُوا دِينَهُمْ لَهْوًا وَ لَعِبًا.

Bugün (bu devirde) kâsır olan sofiyye, meşayihinin amellerine istinad ederek semâ' ve raksı (şarkı dinlemek ve ritim tutmak) din ve milletleri kıldılar. Onları tâat ve ibadet kabul ettiler. İşte onlar dinlerini oyun ve eğlence ittihaz edenlerdir.

وَقَدْ عُلِمَ مِنَ الرِّوَايَةِ السَّابِقَةِ أَنَّ مَنِ اسْتَحْسَنَ الْفِعْلَ الْحَرَامَ فَقَدْ خَرَجَ مِنْ زُمْرَةِ أَهْلِ الْإِسْلَامِ وَصَارَ مُرْتَدًّا فَيَنْبَغِي التَّأَمُّلُ مَاذَا يَكُونُ شَنَاعَةُ تَعْظِيمِ مَجْلِسِ السَّمَاعِ وَالرَّقْصِ بَلِ اتِّخَاذُهُ طَاعَةً وَعِبَادَةً وَلِلَّهِ سُبْحَانَهُ الْحَمْدُ وَالْمِنَّةُ لَمْ يُبْتَلَ مَشَائِخُنَا بِهَذَا الْأَمْرِ وَخَلَّصُوا أَمْثَالَنَا الْمُقَلِّدِينَ مِنْ تَقْلِيدِ هَذَا الْأَمْرِ

Zikri geçen rivayetlerden bilindi ki; haram olan bir fiili güzel gören ehl-i İslam zümresinden çıkmış ve mürted olmuş olur. Raks ve semâ' meclisini ta'zîm etmenin hatta taat ve ibadet ittihaz etmenin şenâati (kötülüğü) nasıl olur? düşünmek lazım. Hamd ve minnet Allah için olsun ki bizim meşayihimiz böyle bir emir ile mübtela olmadılar da bizim gibi mukallidleri böyle bir emri taklid etmekten kurtardılar.

وَقَدْ نَسْمَعُ أَنَّ الْمَخَادِيمَ يَمِيلُونَ إِلَى السَّمَاعِ وَيَعْقِدُونَ مَجْلِسَ السَّمَاعِ وَقِرَاءَةَ الْقَصَائِدِ فِي لَيَالِي الْجُمُعَةِ وَأَكْثَرُ الْأَصْحَابِ يُوَافِقُونَهُمْ فِي ذَلِكَ الْأَمْرِ وَالْعَجَبُ أَلْفَ عَجَبٍ أَنَّ مُرِيدِي السَّلَاسِلِ الْأُخَرِ اَنَّمَا يَرْتَكِبُونَ هَذَا الْأَمْرَ مُسْتَنِدِينَ إِلَى عَمَلِ مَشَائِخِهِمْ وَيَدْفَعُونَ الْحُرْمَةَ الشَّرْعِيَّةَ بِعَمَلِهِمْ وَإِنْ لَمْ يَكُونُوا مُحِقِّينَ فِي هَذَا الْأَمْرِ فِي الْحَقِيقَةِ وَمَا مَعْذِرَةُ أَصْحَابِنَا فِي ارْتِكَابِ هَذَا الْأَمْرِ وَفِيهِ ارْتِكَابُ الْحُرْمَةِ الشَّرْعِيَّةِ مِنْ طَرَفٍ وَارْتِكَابُ مُخَالَفَةِ مَشَائِخِ طَرِيقِهِمْ مِنْ طَرَفٍ آخَرَ فَلَا أَهْلُ الشَّرِيعَةِ رَاضُونَ عَنْ هَذَا الْفِعْلِ وَلَا أَهْلُ الطَّرِيقَةِ فَلَوْ لَمْ يَكُنْ فِيهِ ارْتِكَابُ الْحُرْمَةِ الشَّرْعِيَّةِ لَكَانَ مُجَرَّدُ إِحْدَاثِ أَمْرٍ فِي الطَّرِيقَةِ شَنِيعًا فَكَيْفَ إِذَا اجْتَمَعَ مَعَهُ ارْتِكَابُ الْحُرْمَةِ الشَّرْعِيَّةِ.

Bazı kere işitiyoruz ki mahdumlarımız (evlatlarımız) semâ'a meyletdiyorlar, Cuma gecelerinde kaside okuma ve semâ meclisleri akdediyorlar, Ashabın da ekserisi onlara muvafakat ediyormuş. Binlerce kere taaccub ederim ki diğer yolların müridleri semâ'ı meşâyihinin amellerine istinad ederek yapıyorlar. Bu şekilde onların amelleriyle şer'î bir hürmeti def' ediyorlar. Her ne kadar bu işin hakikatine vakıf olmasalar da... Bizim ashabımızın bu emri irtikab etmekte mazereti ne olabilir? Halbuki bir taraftan şer'î bir hürmet irtikab edildiği gibi diğer taraftan da tarikat şeyhine muhalefet irtikab edilmiş oluyor. Ehl-i Şeriat de onların bu amellerinden râzî değildir. Ehl-i Tarikat de râzî değildirler. Şer'î bir hürmetin irtikabı olmasa bile mücerred tarikatte bir şey ihdas etmek çok kötüdür ki şer'î bir haramın irtikabı ile birlikte olduğunda nasıl olur?[55]

[55] İmâm-ı Rabbânî, Mektûbât-ı Şerîfe, c. 1, m 266

SÜNNET'İN DİNİMİZDEKİ YERİ

Sünnet; Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'in söylediği sözler, işlediği fiiller, başkası yapıp da takrir buyurup hoş gördüğü şeylere denir. Hadis lafzı mutlak Sünnet manasına geldiği gibi, daha çok Sünnet-i Kavliye'de kullanılır.[1]

Cenab-ı Hak, çıktıkları yolculukta yollarını şaşırmayıp, sırat-ı müstekîminden ayrılmasınlar diye, kullarına kitaplar gönderdiği gibi, gönderdiği kitaplardaki hükümleri tatbik edecek, onu hayatına aksettirip, insanlığa rehber olacak, Peygamberler de göndermiştir.

وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِى هَدَانَا لِهَذَا وَمَا كُنَّا لِنَهْتَدِىَ لَوْلَا اَنْ هَدَانَا اللّٰهُ لَقَدْ جَاءَتْ رُسُلُ رَبِّنَا بِالْحَقِّ

"...Hamdolsun o Allah'a ki hidayetiyle bizi buna muvaffak kıldı. O bize hidayet etmeseydi bizim kendiliğimizden hidayetin yolunu bulmamıza imkan yoktu. Hakikat Rabbimizin Peygamberleri emr-i hak ile geldiler..."[2] Ayet-i Celilesi bunun şahididir.

Peygamber Efendimiz (s.a.v):

اِنِّى قَدْ تَرَكْتُ فِيكُمْ شَيْئَيْنِ لَنْ تَضِلُّوا بَعْدَهُمَا : كِتَابَ اللّٰهِ وَ سُنَّتِى وَ لَنْ يَتَفَرَّقَا حَتَّى يَرِدَا عَلَى الْحَوْضِ

"Sizin aranıza iki şeyi bıraktım ki onlardan sonra dalalete düşmezsiniz. O iki şey Kitabullah ve Sünnetimdir. Bunlar, Kevser Havzı üzerinde kavuşuncaya kadar, birbirinden ayrılmaz."[3] Hadis-i Şerifleriyle, Kur'an-ı Kerim ve Sünnet-i Seniyye'nin birbirinden ayrı değerlendirilemeyeceğini ifade buyurmuşlardır.

مَنْ يُطِعِ الرَّسُولَ فَقَدْ اَطَاعَ اللّٰهَ

"Her kim Allah'ın Rasülüne itaat ederse Allah'a itaat etmiş olur."[4]

---

1 Molla Hüsrev, Mirkatü'l-Vusul, c.2, s. 385
2 Âraf Sûresi, âyet 43
3 Hakim, el-Müstedrek ale's-Sahihayn.
4 Nisa Sûresi, âyet 80

إِنَّ الَّذِينَ يُبَايِعُونَكَ إِنَّمَا يُبَايِعُونَ اللهَ

"Muhakkak ki sana bîat edenler sırf Allah'a biat ederler."[5] Ayet-i Kerimeleri de bu manayı ifade eder.

Hadis-i Şerifler, Kur'an-ı Kerim'in tefsiri kabilindendir. Hiç şüphesiz Kur'an-ı Kerim'i en iyi bilen, kendisine Kur'an-ı Kerim indirilen zâttır.

عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ : أَنَّهُ حَدَّثَ يَوْماً بِحَدِيثٍ عَنِ النَّبِيِّ -صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ- فَقَالَ رَجُلٌ : فِي كِتَابِ اللهِ مَا يُخَالِفُ هَذَا. قَالَ : لاَ أُرَانِي أُحَدِّثُكَ عَنْ رَسُولِ اللهِ -صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ- وَتُعَرِّضُ فِيهِ بِكِتَابِ اللهِ ، كَانَ رَسُولُ اللهِ -صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ- أَعْلَمَ بِكِتَابِ اللهِ مِنْكَ.

"Bir gün Saîd ibn-i Cübeyr (r.a.) Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'den bir Hadis-i Şerif rivayet etmişti. Bir adam ona "Kur'an-ı Kerim'de buna muhalif olan bir ayet var." deyince ona şöyle karşılık vermişti: "Ben, Rasûlüllah (s.a.v.)'den sana Hadis-i Şerif rivayet edeceğim ve sen de ona Kitabullah ile muhalefet edebileceksin, (bunu yapabileceğini) zannetmiyorum. Rasül-i Ekrem (s.a.v.) Allah'ın Kitabı'nı senden daha iyi bilirdi."[6] diye buyurmuştu.

قَالَ رَجُلٌ عِنْدَ مُطَرِّفِ بْنِ عَبْدِ اللهِ لاَ تُحَدِّثُونَا إِلاَّ بِمَا فِي الْقُرْاٰنِ فَقَالَ مُطَرِّفٌ إِنَّا وَاللهِ مَا نُرِيدُ بِالْقُرْاٰنِ بَدَلاً وَلٰكِنَّا نُرِيدُ مَنْ هُوَ أَعْلَمُ بِالْقُرْاٰنِ مِنَّا

"Bir adam Hz. Mutarrif bin Abdullah'ın yanında "Bize Kur'an'da olanlar ile konuşun" deyince Mutarrif: "Vallahi bizler Hadis-i Şerifleri anlatırken Kur'an-ı Kerim'e bedel olsun diye anlatmıyoruz. Bizler Hadis-i Şerifler ile Kur'an-ı Kerim'i bizden daha iyi bilen kimsenin sözünü anlatmayı murat ediyoruz."[7] diye cevap vermiştir.

Bazı inkârcılar tarafından sünnet müessesesini baltalamaya müteveccih iddialar ortaya atılmaktadır. Bunlardan biri şudur:

---

5 Fetih Sûresi, âyet 10

6 Sünen-i Dârimi.

7 İmam-ı Suyuti, Miftâhu'l-Cenneh fi'l-İhticaci bi's-Sünne.

"Hadis-i Şerifler ile delil getirilemez ve onlardan hüküm çıkarılamaz. Kendisinden hüküm çıkarılacak sadece Kur'an-ı Kerim'dir.[8] Kur'an'da var mı sen ondan haber ver!"

Hatta bu iddialarına delil olarak da şu rivayeti zikrederler:

مَا جآءَكُمْ عَنِّى مِنْ حَدِيثٍ فَاعْرِضُوهُ عَلَى الْقُرْاٰنِ فَاِنْ وَجَدْتُمْ لَهُ اَصْلاً فَخُذُوا بِهِ وَاِلاَّ فَرُدُّوهُ

"Benden size ulaşan Hadis-i Şerifleri Kur'an-ı Kerim'e arzedin. Eğer Hadis-i Şerif için Kur'an-ı Kerim'de bir asıl bulur iseniz onu alın. Yoksa reddedin."[9]

Öncelikle bu rivayet uydurmadır. Bu söz için İmam-ı Şâfii Hz. şöyle buyurur:

مَا رَوَى هٰذَا اَحَدٌ يَثْبُتُ حَدِيثُهُ فِى شَىْءٍ صَغِيرٍ وَلاَ كَبِيرٍ وَاِنَّمَا هِىَ رِوَايَةٌ مُنْقَطِعَةٌ عَنْ رَجُلٍ مَجْهُولٍ وَنَحْنُ لاَ نَقْبَلُ مِثْلَ هٰذِهِ الرِّوَايَةِ فِى شَىْءٍ

"Az çok rivayeti sahih olan hiçbir kimse, bunu rivayet etmemiştir. Bu mechul bir adamdan rivayet edilmiş, rivayet-i munkatı'adır. Biz böyle rivayetleri hiçbir hususta kabul etmeyiz."[10]

İmam Hattabî, "Bunu zındıklar uydurmuştur."[11] demişti.

Dinimizdeki bütün hükümleri Kur'an-ı Kerim'de bulma gayreti içine girip, Kur'an-ı Kerim kendisine indirilmiş olan zatın tatbikatına nazar etmekten kaçınmak, bir binayı tek direk üzerine oturtmaya benzer.

Hâlbuki Kur'an-ı Kerim ile Hadis-i Şeriflere baktığımızda, her ikisini de aynı yerde buluruz. Her ikisi de vahiydir.

"Zira vahiy, zahir ve batın olmak üzere iki kısma ayrılır. Vahy-i zahir, Kur'an-ı Kerim, Hadis-i Kudsî ve Hadis-i Şerifler'dir. Vahy-ı Batın ise; Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'in gayret ve içtihadıyla nail olduğu şeylere denir."[12]

Peygamber Efendimiz (s.a.v.) bir mesele ile karşılaştığı zaman, önce Cenab-ı Hak'tan gelecek olan vahy-i zahiri bekler. Bu, Ayet-i Kerime, Hadis-i

8 İmam-ı Suyûtî, Miftâhu'l-Cenneh fi'l-İhticaci bi's-Sünne.
9 İmam-ı Suyuti, Miftâhu'l-Cenneh fi'l-İhticaci bi's-Sünne.
10 İmam-ı Suyuti, Miftâhu'l-Cenneh fi'l-İhticaci bi's-Sünne.
11 Seyyid-i Şerif Cürcânî, el-Muhtasar fi Usuli'l-Hadis.
12 Molla Hüsrev, Mirkatü'l-Vusul c.2 s.385.

Kudsi veya Hadis-i Şerif şeklinde olabilir. Vahy-i zahir gelmeyecek olursa, kendi içtihadıyla amel eder. Eğer ictihadında bir zelle sadır olursa, anında ikaz olunur. Dolayısıyla yapmış olduğu ictihatları da, bizzat Cenab-ı Hak tarafından tasdik olunmuş olur.[13]

Hassân ibn-i Atayye (r.a.) şöyle buyurur:

كَانَ جِبْرِيلُ يَنْزِلُ عَلَى النَّبِيِّ -صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ- بِالسُّنَّةِ كَمَا يَنْزِلُ عَلَيْهِ بِالْقُرْاٰنِ.

"Cebrâil (a.s.), Peygamber (s.a.v.) Efendimiz'e Kur'an-ı Kerim(i getirmek) için indiği gibi sünnet(i getirmek) için de inerdi."[14]

Necm Süresi'nin 3 ve 4. Ayet-i Kerimeleri'nde şöyle buyrulur:

وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوَى اِنْ هُوَ اِلاَّ وَحْىٌ يُوحَى

"Ve hevadan söylemiyor. O (Kur'an ve onun söylemesi) sade bir vahiydir, ancak vahyolunur."[15]

"O bir şair olmadığı gibi keyif ve arzusuna göre hüküm sürmek isteyen ehl-i hevâdan da değildir."[16]

Abudullah İbn-i Amr (r.a.) anlatır:

كُنْتُ اَكْتُبُ كُلَّ شَىْءٍ اَسْمَعُهُ مِنْ رَسُولِ اللهِ -صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ- اُرِيدُ حِفْظَهُ فَنَهَتْنِى قُرَيْشٌ وَقَالُوا : تَكْتُبُ كُلَّ شَىْءٍ سَمِعْتَهُ مِنْ رَسُولِ اللهِ -صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ- وَرَسُولُ اللهِ -صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ- بَشَرٌ يَتَكَلَّمُ فِى الْغَضَبِ وَالرِّضَا ؟ فَاَمْسَكْتُ عَنِ الْكِتَابِ فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لِرَسُولِ اللهِ -صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ- فَاَوْمَاَ بِاُصْبُعِهِ اِلَى فِيهِ وَقَالَ :« اُكْتُبْ فَوَالَّذِى نَفْسِى بِيَدِهِ مَا خَرَجَ مِنْهُ اِلاَّ حَقٌّ »

13 Molla Hüsrev, Mirkatü'l-Vusul c.2 s. 385
14 Sünen-i Dârimî.
15 Necm Sûresi, âyet 3-4
16 Elmalılı, Hak Dini Kur'ân Dili

"Ben Rasûlüllah (s.a.v.)'den duyduğum her şeyi muhafaza etmeyi murat ederek yazıyor idim. Kureyş beni (bundan) nehyetti ve dediler ki "Sen Rasûlüllah (s.a.v.)'den işittiğin her şeyi yazıyorsun. Hâlbuki Rasûlüllah (s.a.v.) de bir beşerdir. Gadap halinde de rıza halinde de konuşur. Bunun üzerine yazmadım ve Rasûlüllah (s.a.v.)'e olanları anlattım. Parmağıyla mübarek fem-i saadetlerine işaret ederek "Yaz! Nefsimi kudretinde tutan Allahü Teala'ya yemin ederim ki bundan, haktan başkası çıkmaz." buyurdular.[17]

Tarihte, Hadis-i Şerifler'in delil olarak kullanılamayacağını ilk defa söyleyen ve Ashab-ı Kiram'ı küfür ile itham eden Rafizîler'dir.[18]

İmâm Suyûtî hazretleri Miftâhu'l-cenne isimli eserinde buyurdu ki:

وَاَصْلُ هٰذَا الرَّاْيِ الْفَاسِدِ اَنَّ الزَّنَادِقَةَ وَطَائِفَةً مِنْ غُلاَةِ الرَّافِضَةِ ذَهَبُوا اِلَى اِنْكَارِ الْاِحْتِجَاجِ بِالسُّنَّةِ وَالْاِقْتِصَارِ عَلَى الْقُرْآنِ وَهُمْ فِى ذٰلِكَ مُخْتَلِفُو الْمَقَاصِدِ فَمِنْهُمْ مَنْ كَانَ يَعْتَقِدُ اَنَّ النُّبُوَّةَ لِعَلِيٍّ وَاَنَّ جِبْرِيلَ عَلَيْهِ السَّلاَمُ اَخْطَاَ فِى نُزُولِهِ اِلَى سَيِّدِ الْمُرْسَلِينَ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تَعَالَى اللهُ عَمَّا يَقُولُ الظَّالِمُونَ عُلُوًّا كَبِيرًا

"Bu fâsid görüşün aslı şudur: Zındıklar ve Râfızîlerin aşırı gidenlerinden bazıları, sünnetin delil olarak kullanılmasını inkar etmişler, sadece Kur'an-ı Kerim'in delil olduğunu iddia etmişler. Onların bunu söylemelerindeki maksatları farklı farklıdır. Kimilerine gör de, peygamberliğin Hz. Ali'nin hakkı olduğuna, Cebrail'in (a.s.) peygamberlerin efendisine peygamberliği hata ile getirdiğine inanırlar. Allâhü Teala zalimlerin iddia ettiği şeylerden berî ve uzaktır."[19]

Tabiki, Ashab-ı Kiramı küfürle itham eden bir topluluktan, Hadis-i Şerifler ile amel etmeleri beklenilemez. Zira bütün Hadis-i Şerifleri bizlere nakleden Ashab-ı Kiram'dır.[20]

"Ancak unutulmamalıdır ki Kur'an-ı Kerim ve daha bir çok dini ahkam onlar (ashâb-ı kirâm) sayesinde bize ulaşmıştır. Onları kötülemek dini kötülemektir."[21]

17 Sünen-i Dârimi.
18 İmam-ı Suyûtî, Miftâhu'l-Cenneh fi'l-İhticaci bi's-Sünne.
19 İmam-ı Suyûtî, Miftâhu'l-Cenneh fi'l-İhticaci bi's-Sünne.
20 İmam-ı Suyûtî, Miftâhu'l-Cenneh fi'l-İhticaci bi's-Sünne.
21 İmam-ı Rabbanî, Mektubat, c.1, s.210.

Habib ibn-i Fadale el-Mekki (r.h.) anlatır:

عَنْ حَبِيبِ بْنِ اَبِى فَضَالَةَ الْمَكِّيِّ اَنَّ عِمْرَانَ بْنَ حُصَيْنٍ رَضِىَ اللهُ عَنْهُ ذَكَرَ الشَّفَاعَةَ فَقَالَ رَجُلٌ مِنَ الْقَوْمِ يَا اَبَا نُجَيْدٍ اِنَّكُمْ تُحَدِّثُونَا بِاَحَادِيثَ لَمْ نَجِدْ لَهَا اَصْلاً فِى الْقُرْآنِ فَغَضِبَ عِمْرَانُ وَقَالَ لِلرَّجُلِ قَرَأْتَ الْقُرْآنَ قَالَ نَعَمْ قَالَ فَهَلْ وَجَدْتَ فِيهِ صَلاَةَ الْعِشَاءِ اَرْبَعًا وَوَجَدْتَ الْمَغْرِبَ ثَلاَثًا وَالْغَدَاةَ رَكْعَتَيْنِ وَالظُّهْرَ اَرْبَعًا وَالْعَصْرَ اَرْبَعًا قَالَ لاَ قَالَ فَعَنْ مَنْ اَخَذْتُمْ ذَلِكَ اَلَسْتُمْ عَنَّا اَخَذْتُمُوهُ وَاَخَذْنَاهُ عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَ سَلَّمَ اَوَجَدْتُمْ فِيهِ مِنْ كُلِّ اَرْبَعِينَ شَاةً شَاةٌ وَفِى كُلِّ كَذَا بَعِيرًا كَذَا وَفِى كُلِّ كَذَا دِرْهَمًا كَذَا قَالَ لاَ قَالَ فَعَنْ مَنْ اَخَذْتُمْ ذَلِكَ اَلَسْتُمْ عَنَّا اَخَذْتُمُوهُ وَاَخَذْنَاهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَ سَلَّمَ

"İmran İbn-i Husayn (r.a.) şefaatten bahsediyordu. Kavmin içinden bir zat: "Ya Ebâ Nüceyd, sizler bize, Kur'an-ı Kerim'de aslını bulamadığımız şeylerden bahsediyorsunuz." deyince gadablandı ve ona; "Kur'an Kerimi'i hiç okudun mu?" dedi.

O da "evet okudum" deyince, "Peki, Kur'an-ı Kerim de yatsı namazının dört, akşam namazının üç, sabah namazının iki, öğlen namazı ve ikindi namazının dört rek'at olduğunu bulabiliyor musun?", diye sordu. O "Hayır" deyince, "Bunları nerden aldınız? Siz onları bizden, biz de Rasûlüllah (s.a.v.)'den almadık mı? Peki, Kur'an-ı Kerim'de kırk koyunda bir koyun (zekat), şu kadar deve için şu kadar (zekat), şu kadar dirhem için şu kadar zekat verileceğini bulabiliyor musun?" Adam yine "Hayır" deyince yine "Bunları nerden aldınız? Siz bizden, biz de Rasûlüllah'tan almadık mı?" [22]

Ayrıca Peygamber Efendimiz (s.a.v.), Ashab-ı Kiram'a, Hadis-i Şerifleri nakletmek üzere emir vermiştir.

22 İmam-ı Suyûtî, Miftâhu'l-Cenneh fi'l-İhticaci bi's-Sünne.

İmam-ı Beyhakî Hz. şöyle buyurur:

وَلَوْلاَ ثُبُوتُ الْحُجَّةِ بِالسُّنَّةِ لَمَا قَالَ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَ سَلَّمَ فِى خُطْبَتِهِ بَعْدَ تَعْلِيمِ مَنْ شَهِدَهُ اَمْرَ دِينِهِمْ اَلاَ فَلْيُبَلِّغِ الشَّاهِدُ مِنْكُمُ الْغَائِبَ فَرُبَّ مُبَلَّغٍ اَوْعَى مِنْ سَامِعٍ

"Şayet Hadis-i Şeriflerle delil sabit olmayacak olsaydı (onlardan hüküm çıkarılamayacak olsaydı), Peygamber Efendimiz (s.a.v.) hutbesinde, kendisine şahit olanlara, dînî hususlarını öğrettikten sonra, şöyle buyurmazdı:

"Dikkat edin! Sizden bu sözlerime şâhit olanlar, burada bulunmayanlara tebliğ etsin. Kendisine tebliğ olunan nice kimseler vardır ki; işitenden daha güzel muhafaza edici, daha iyi anlayıcıdır."[23]

Peygamber Efendimiz (s.a.v.) şöyle buyurmuşlardır:

نَضَّرَ اللهُ امْرَأً سَمِعَ مِنَّا شَيْئًا فَبَلَّغَهُ كَمَا سَمِعَ فَرُبَّ مُبَلَّغٍ اَوْعَى مِنْ سَامِعٍ

"Allahü Teala, benden bir şey işitip de işittiği gibi onu tebliğ eden kimsenin yüzünü nurlandırsın. Nice kendisine tebliğ olunan kimseler vardır ki işitenden daha iyi anlayıcıdır."[24]

İmam-ı Suyûtî Hz. şöyle buyurur:

فَاعْلَمُوا رَحِمَكُمُ اللهُ اَنَّ مَنْ اَنْكَرَ كَوْنَ حَدِيثِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَ سَلَّمَ قَوْلاً كَانَ اَوْ فِعْلاً بِشَرْطِهِ الْمَعْرُوفِ فِى الْاُصُولِ حُجَّةً كُفِّرَ وَخَرَجَ عَنْ دَائِرَةِ الْاِسْلاَمِ وَحُشِرَ مَعَ الْيَهُودِ وَالنَّصَارَى اَوْ مَعَ مَنْ شَاءَ اللهُ مِنْ فِرَقِ الْكَفَرَةِ

"Biliniz ki Allah hepinize rahmet etsin Usul-ü Fıkıh'ta maruf şartları kendisinde bulunduran, ister kavlî, isterse fiilî olsun, Hadis-i Nebevî'nin bir huccet (dini hükümlerin kendisinden çıkarılacağı bir delil) olduğunu inkar eden, küfre nisbet olunur. İslam dairesinden çıkar. Yahudî ve Hıristiyanlarla veya kafirlerden Allah-ü Teala'nın dilediği bir toplulukla beraber haşrolunur."[25]

23 İmam-ı Suyûtî, Miftâhu'l-Cenneh fi'l-İhticaci bi's-Sünne.

24 Sünen-i Tirmizi.

25 İmam-ı Suyûtî, Miftâhu'l-Cenneh fi'l-İhticaci bi's-Sünne.

İşlerin Kur'an-ı Kerim'e arzedilmesi emredildiği gibi, Rasûlüilah (s.a.v.)'in Sünnet-i Seniyyesine de arzedilmesi emredilmiştir.

Nisa Sûresi'nin 59. Ayet-i Kerimesi'nde şöyle buyrulur:

فَإِنْ تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللهِ وَالرَّسُولِ إِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ذَلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلاً

"Sonra bir şeyde nizaa düştünüz mü hemen onu Allah'a ve Rasûlü'ne arz ediniz: Allah'a ve Ahiret gününe gerçekten inanır müminlerseniz. O hem hayırlı hem de netice itibarıyla daha güzeldir. "

"Aranızda yegane hakem ve hâkim Allah ve Peygamberi tanıyınız."[26]

رَوَى الْإِمَامُ الشَّافِعِيُّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ يَوْماً حَدِيثًا وَقَالَ إِنَّهُ صَحِيحٌ فَقَالَ لَهُ قَائِلٌ أَتَقُولُ بِهِ يَا أَبَا عَبْدِ اللهِ فَاضْطَرَبَ وَقَالَ يَا هَذَا أَرَأَيْتَنِي نَصْرَانِيًّا أَرَأَيْتَنِي خَارِجًا مِنْ كَنِيسَةٍ أَرَأَيْتَ فِي وَسْطِي زُنَّارًا أَرْوِي حَدِيثًا عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَ سَلَّمَ وَلاَ أَقُولُ بِهِ

"Bir gün İmam-ı Şafii Hz. bir Hadis-i Şerif rivayet etmişti. Arkasından da "bu sahihtir" buyurmuştu. Bu esnada bir kail, "Sen de böyle mi hükmediyor, böyle mi düşünüyorsun, ya Ebâ Abdillah!" deyince İmam-ı Şafii Hz. (öfkesinden) titredi ve "Ey fülan, Sen beni Hıristiyan olarak veya Kiliseden çıkarken gördün mü? Peki, sen beni hiç belime zünnar bağladığımı gördün mü? Ben Rasûlüllah (s.a.v.)'den bir hadis nakledeceğim de onun gibi düşünmeyeceğim! (Hiç böyle şey olur mu!)"[27] buyurdular.

Yine Nisa Süresi'nin 65. Ayet-i Kerimesi'nde şöyle buyrulur:

فَلاَ وَرَبِّكَ لاَ يُؤْمِنُونَ حَتَّى يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لاَ يَجِدُوا فِي أَنْفُسِهِمْ حَرَجًا مِمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُوا تَسْلِيمًا

"Hayır, hayır (Yâ Muhammed), rabbına kasem ederim ki, onlar, aralarında çıkan çapraşık işlerde, seni hakem yapıp (hükmüne müra-

26 Elmalılı, Hak Dini Kur'ân Dili

27 İmam-ı Suyûtî, Miftâhu'l-Cenneh fi'l-İhticaci bi's-Sünne.

caat etsinler), sonra da verdiğin hükümde, nefis(gönül)lerinde hiçbir darlık duymadıkça ve tam bir teslimiyetle zâhiren, bâtınen sana itaat etmedikçe iman etmiş olmazlar."[28]

Allah'a arz ile murad Kur'an-ı Kerim'e; Rasûlüllah (s.a.v.)'e arz ile murad da Sünnet-i Seniyye'ye arzetmektir.[29]

Peygamber Efendimiz (s.a.v.) şöyle buyururlar:

لَا اُلْفِيَنَّ اَحَدَكُمْ مُتَّكِئًا عَلَى اَرِيكَتِهِ يَأْتِيهِ الْاَمْرُ مِنْ اَمْرِى مِمَّا اَمَرْتُ بِهِ اَوْ نَهَيْتُ عَنْهُ فَيَقُولُ لاَ نَدْرِى مَا وَجَدْنَا فِى كِتَابِ اللَّهِ اتَّبَعْنَاهُ

"Sizden birinize, (süslü) koltuğuna yaslanmış, emrettiğim veya nehyettiğim emirlerimden dinî bir husus kendisine gelip de "Biz Allah'ın Kitabı'nda bulamadığımız şeyleri bilemeyiz ki ona tabi olalım." diye söylerken asla rastlamayayım!"[30]

Diğer bir Hadis-i Şerifleri'nde de;

اَلاَ اِنِّى اُوتِيتُ الْكِتَابَ وَمِثْلَهُ مَعَهُ اَلاَ يُوشِكُ رَجُلٌ شَبْعَانُ عَلَى اَرِيكَتِهِ (السَّرِيرِ) يَقُولُ عَلَيْكُمْ بِهَذَا الْقُرْآنِ فَمَا وَجَدْتُمْ فِيهِ مِنْ حَلاَلٍ فَاَحِلُّوهُ وَمَا وَجَدْتُمْ فِيهِ مِنْ حَرَامٍ فَحَرِّمُوهُ

"Dikkat edin! Muhakkak ki bana Kitap ve Kitapla beraber onun kadarı verildi. Dikkat edin! (Süslenmiş) Koltuğunda, doymuş (ahmak) bir adamın (şöyle demesi) yakındır: "Size bu Kur'an lazımdır. Onda bulduğunuz helalleri helal, haramları haram diye hükmediniz..."[31]**, buyurmuşlardır.**

İmam-ı Beyhakî Hz. buyurur ki: "Peygamber Efendimiz (s.a.v.) bu mealdeki Hadis-i Şerifler ile kendisinden sonra Hadis-i Şeriflerini reddedecek böyle sapık insanların çıkacağını (bir mucize olarak) önceden bildirmiştir."[32]

---

28 Nisa Sûresi, âyet 65

29 İmam-ı Suyûtî, Miftâhu'l-Cenneh fi'l-İhticaci bi's-Sünne.

30 Sünen-i Ebî Dâvûd.

31 Avnü'l-Mâ'bud, Sünen-i Ebi Davud Hadis No: 4604.

32 İmam-ı Suyûtî, Miftâhu'l-Cenneh fi'l-İhticaci bi's-Sünne.

Ulemamız yukarıdaki Hadis-i Şerifler'de geçen "koltuğuna yaslanmış" ibaresindeki koltuğu "süslü"[33] diye "doymuş" ifadesini de "ahmak"[34] diye şerh etmişlerdir. Böylece daha o günden, bugün ortaya çıkan, Sünnet inkarcılarını vasfetmişlerdir.

Günümüz Müslümanlarının ekserisinin cahil olduğu mühim bir husus vardır. Acaba farzlar ve haramlar Kur'an-ı Kerim ile sabit olduğu gibi, Hadis-i Şerifler ile de sabit olur mu?

Bu sorunun cevabı Irbaz bin Sariye (r.a.)'ın rivayet ettiği şu Hadis-i Şerif'te açık olarak görülmektedir:

"Peygamber Efendimiz (s.a.v.) ile Hayber'de konaklamıştık. Ashab-ı Kiram'dan Onun yanında olanlar da vardı. Hayber'in sahibi kötü ve azgın bir adamdı. Rasûlüllah'a (s.a.v.) gelerek "Ya Muhammed (s.a.v)! Sizin için bizim hımarlarımızı kesmek, meyvelerimizi yemek, kadınlarımızı dövmek var mıdır?" dedi. Peygamber Efendimiz (s.a.v.) (bu sözler üzerine) gadaplandı ve "Ey Avf'ın oğlu! Atına bin, sonra şöyle seslen: Dikkat edin Cennet ancak müminlere helal olur, namaza toplanın!" Ashab-ı Kiram namaz için toplandı. Peygamber Efendimiz (s.a.v) onlara namaz kıldırdı. Sonra kalktı ve şöyle buyurdu:

اَيَحْسَبُ اَحَدُكُمْ مُتَّكِئًا عَلَى اَرِيكَتِهِ قَدْ يَظُنُّ اَنَّ اللهَ لَمْ يُحَرِّمْ شَيْئًا اِلاَّ مَا فِى هَذَا الْقُرْآنِ اَلاَ وَاِنِّى وَاللهِ قَدْ وَعَظْتُ وَاَمَرْتُ وَنَهَيْتُ عَنْ اَشْيَاءَ اِنَّهَا لَمِثْلُ الْقُرْآنِ اَوْ اَكْثَرُ وَاَنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ لَمْ يُحِلَّ لَكُمْ اَنْ تَدْخُلُوا بُيُوتَ اَهْلِ الْكِتَابِ اِلاَّ بِاِذْنٍ وَلاَ ضَرْبَ نِسَائِهِمْ وَلاَ اَكْلَ ثِمَارِهِمْ اِذَا اَعْطَوْكُمُ الَّذِى عَلَيْهِمْ

"Sizden koltuğuna yaslanmış biriniz şöyle mi zanneder: Allahü Teala Kur'an-ı Kerim'inde olanlardan başka hiçbir şeyi haram kılmamıştır? Dikkat edin! Muhakkak ki ben vallahi vaaz ettim, emrettim ve bir çok şeyden nehyettim ki onlar Kur'an-ı Kerim'de olanlar kadar hatta daha fazladır. Şüphesiz ki Allah (c.c.) sizin için ehl-i kitabın

33 Abadî, Avnü'l-Ma'bud Şerh-u Sünen-i Ebî Davud.
34 Abadî, Avnü'l-Ma'bud Şerh-u Sünen-i Ebî Davud.

(zimmet altında olanlarının) evine girmeyi -izin ile olmak müstesna- helal kılmadı. Yine size cizyelerini verdikleri zaman kadınlarını dövmeyi, meyvelerinden yemeyi helal kılmamıştır."[35]

İkinci bir iddia ise şöyledir:

"Bu sözlerin Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'e ait olduğunu nereden bilelim."

Önce Selef-i Salihin tarafından, Sünnet müessesesinin muhafazası için neler yapılmış; Hadis-i Şerifler günümüze kadar getirilirken ne derece dikkat ve itina gösterilmiş bunu iyi araştırmak gerekir.

Peygamber Efendimiz (s.a.v.) ile beraber vahyin şahidi olan Ashab-ı Kiram'ın, sünnet müessesesini muhafaza için nasıl hareket ettiğine şöyle bir göz atalım.

Kur'an-ı Kerim henüz cem olunmamıştı. Ayet-i Celiler ile Hadis-i Şeriflerin, bilmeyenler tarafından karıştırılma ihtimali vardı.

Bu sebeple Ayet-i Kerimeler kayıt altına alınıyor, onun tefsir-i mahiyetinde olan Hadis-i Şerifler ise ezber de tutulmaya çalışılıyordu.

Bununla beraber Rasûlüllah (s.a.v.)'in Ashab-ı Kiram içinde mübarek sözlerini yazma ruhsatını verdikleri kimseler de olmuştur.

Ebu Hüreyre (r.a.) anlatır:

كَانَ رَجُلٌ مِنَ الأَنْصَارِ يَجْلِسُ اِلَى النَّبِيِّ -صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ- فَيَسْمَعُ مِنَ النَّبِيِّ -صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ- الْحَدِيثَ فَيُعْجِبُهُ وَلاَ يَحْفَظُهُ فَشَكَا ذَلِكَ اِلَى النَّبِيِّ -صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ- فَقَالَ يَا رَسُولَ اللهِ اِنِّى اَسْمَعُ مِنْكَ الْحَدِيثَ فَيُعْجِبُنِى وَلاَ اَحْفَظُهُ. فَقَالَ رَسُولُ اللهِ -صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ- « اسْتَعِنْ بِيَمِينِكَ ». وَاَوْمَاَ بِيَدِهِ لِلْخَطِّ

"Ensar-ı Kiram'dan bir adam, Rasûlüllah (s.a.v.)'in yanında oturuyordu. Ondan Hadis-i Şeriflerini dinliyor ve çok beğeniyordu. Fakat onu muhafaza edemiyordu. Bunun üzerine Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'e şikâyetini arzedip "Ya Rasülallah! Ben sizin mübarek sözlerinizi dinliyorum. Onları beğeniyor, fakat muhafaza edemiyorum.",

35 Sünen-i Ebi Davud.

dedi. Rasûlüllah (s.a.v.) "Bir taraftan da eliyle yazmasını ima ederek sağ elinden yardım talep et! (ondan istifade et)" buyurdular."[36]

Ashab-ı Kiram, Rasûlüllah (s.a.v.)'in Hadis-i Şeriflerini ondan duydukları gibi muhafaza etmek için sonsuz gayret gösteriyorlardı. Sırf Rasûlüllah (s.a.v.)'den işitilmiş bir Hadis-i Şerifi te'yid için, o günün şartlarıyla kilometrelerce yol katedenler olurdu.

Atâ ibn Ebî Rebâh anlatır:

Ebu Eyyüb (r.a.), Rasûlüllah (s.a.v.)'den işittiği Hadis-i Şerif'i sorup te'yid etmek için, Mısır'da bulunan Ukbe ibni Âmir (r.a.)'ın yanına gitmişti.

Bu arada Ukbe bin Âmir (r.a.) durumu haber almış acele olarak Ebu Eyyub (r.a.)'ın yanına gelip Onu kucakladı ve seyahatinin sebebini sordu. Ebu Eyyub (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v)'den işittiğim müminin hatalarını setretmek ile alakalı olan hadis-i şeriftir! Onu sen ve benden başka işiten artık kalmadı.", diye cevap verdi. Ukbe (r.a.): "Evet. Ben Rasûlüllah (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu işittim: "Dünyada müminin aybını örteni Allahü Teala da kıyamet gününde örter." Ebu Eyyub (r.a.): "Doğru söyledin.", dedi ve hemen bineğine doğru döndü. (Başka bir şey ile meşgul olmadan) Medine'ye dönmek üzere bineğine bindi.[37]

Sahih-i Buharî'de kaydedildiğine göre, Sahabe-i Kiram'dan Cabir ibn-i Abdillah (r.a.) bir tek Hadis-i Şerif'i öğrenebilmek için bir aylık yolu katetmiştir.[38] Yine Abdullah ibn-i Abbas (r.anhüma)'dan bu mevzuda şöyle bir rivayet vardır. "Hz. Peygamber (s.a.v.)'in ashabından birinin elinde bir Hadis olduğunu işitiyorum. Ona haber göndersem hemen gelir ve o Hadis-i Şerif'i bana rivayet eder; fakat ben, onun kapısına gidiyor ve Hadis'i ondan alıyorum."[39]

Hulefa-i Raşidin ve bilhassa Hz. Ömer (r.a.) Hadis-i Şerifler'in, Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'den işitildiği kat'i olarak bilinenler hariç, rasgele çoğaltılmasına şiddetle karşı çıkıyorlardı.

Hal böyle olunca, Sahabe-i Kiram çok şey duydukları halde, çok az rivayet ediyordu. Aşere-i Mübeşşere'den olan Said bin Zeyd (r.a.) gibi, Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'den hiç Hadis-i Şerif rivayet etmeyen sahabiler de mevcuttu.

---

36 Sünen-i Tirmizi.
37 Müsned-i Humeydî.
38 Sahih-i Buharî.
39 İbn-ü Abdi'l-Berr, Cami'u Beyani'l-İlmi ve Fazlihi.

Hatta Sahabe-i Kiram, Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'den hadis rivayet etmeyi, tehlikesi sebebiyle yıldırım çarpmasının insana vereceği zarara benzetiyor, مَنْ كَذَبَ عَلَيَّ فَلْيَتَبَوَّأْ مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ "Benim üzerime yalan isnad eden cehennemdeki oturacağı yerini hazırlasın."[40] tehdidinin ağırlığıyla, Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'in sözlerini söylerken dahi "Rasûlüllah (s.a.v.) şöyle buyurdu" demekten son derece kaçınıyorlardı.

Amr bin Meymun (r.a.) anlatır: "İbn-i Mes'ud (r.a.) Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'in sözlerine son derece hürmet eder, bir hata yaparım diye hiçbir zaman "Rasûlüllah (s.a.v.) şöyle buyurdu" demezdi. Günlerden bir gün, kendisini ziyarete gitmiştim. Sözünün bir yerinde bu ifadeyi kullandığını farkettim. Ne zaman ki "Kale Rasûlüllah (s.a.v.)" dedi, yaptığı rivayetin ağırlığından başını aşağıya doğru eğdi. Damarları şişti, gözleri yerinden fırlayacak gibi oldu. Elbisesinin düğmelerini kopartacak kadar aklı başından gitmiş bir vaziyette öylece ayakta kaldı."[41]

Bir de çokça Hadis-i Şerif rivayet etmiş olan eshabın dikkatlerini inceleyelim. Acaba onlar, her duyduğunu rivayet ettikleri için mi, çok hadis rivayet etmiş olarak bilinmektedirler. Bu zatlardan üçüncü sırada bulunan Enes bin Malik (r.a.) şöyle buyurur:

"Eğer hata yapmaktan korkmasaydım, size Rasûlüllah (s.a.v.)'den duyduğum daha bir çok Hadis-i Şerif'i rivayet ederdim."

Yine çok Hadis-i Şerif rivayet edenlerden Ebu Hüreyre (r.a.) kendisine Hz. Ömer (r.a.)'ın şu sözünü ölçü almıştı:

بِحَسْبِ الْمَرْءِ مِنَ الْكَذِبِ اَنْ يُحَدِّثَ بِكُلِّ مَا سَمِعَ

"Kişiye yalan olarak, her duyduğunu söylemesi yeter."[42]

İşte, dört büyük halife devrinde bu hassasiyetten asla uzaklaşılmamış, uydurma hadislerin önüne geçmek için büyük gayret sarfedilmişti. Bu hususta Hz. Osman (r.a.)'ın halifeliği sırasında minbere çıkarak, halkına yaptığı hitabet, numune teşkil eder: "Ey insanlar! Hz. Ebu Bekir (r.a.) ve Hz. Ömer (r.a.) zamanında benim duymadığım bir hadisi rivayet etmeyi hiç kimseye helal görmem."[43]

40 Sahih-i Buharî.

41 Muhammed el-Hatib, es-Sünnetü kable't-Tedvin, s.63

42 Sahih-i Müslim.

43 Muhammed el-Hatib, es-Sünnetü kable't-Tedvin, s.66-67

Ömründe bir defa dahi olsa yalan konuştuğu tesbit edilen ravînin adaleti düşürülmüş, rivayet ettiği hiçbir hadis kabul edilmemiştir.

Hadis rivayet eden kimsenin, dini ve dünyevi hayatına, zekasına, hadisle amel edip-etmeyişine, rivayet ettiği hadisin başka delillere muhalif olup-olmayışına varıncaya kadar her türlü husus araştırılmış, Hadis-i Şerifler bu ölçülere göre tasnif edilmiştir.

Uydurulmuş olanlar da günümüze kadar gelmiştir. Ancak bunların hepsinin tespiti yapılmıştır. Şu halde "Sahih" Hadis-i Şeriflere dahi dil uzatmak, "bunlar uydurmadır", demeye cür'et etmek, bu kadar emeğe ve ulemamızın ta Ashab-ı Kiram'dan bu yana, gösterdikleri sonsuz gayretlere saldırmak olur.

Şu bir hakikattir ki dünyanın ömrü olduğu müddetçe, dine, mukaddesata saldıran zındıklar her zaman olacaktır. Bununla beraber onların karşısında hak üzere durup, dini muhafaza edecek bir topluluk da hiç eksik olmayacaktır. İmam-ı Buhârî Tarihi'nde İbn-i Mes'ud Hz.'inden şunu nakleder:

بَعَثَ اللهُ نُوحًا فَمَا اَهْلَكَ اُمَّتَهُ اِلاَّ الزَّنَادِقَةُ ثُمَّ نَبِيٌّ فَنَبِيٌّ وَاللهِ لاَ يُهْلِكُ هٰذِهِ الْاُمَّةَ اِلاَّ الزَّنَادِقَةُ

"Allah-ü Teala Nuh (a.s.)'ı (Peygamber olarak) gönderdi. Onun ümmetini zındıklardan başkası helak etmedi. Sonra nebiler birbiri ardına geldi. (Hepsinde durum aynı oldu.) Şu ümmeti de ancak zındıklar helak edecektir.[44]

Peygamber Efendimiz (s.a.v.)

لَا تَزَالُ طَائِفَةٌ مِنْ اُمَّتِى ظَاهِرِينَ عَلَى الْحَقِّ لَا يَضُرُّهُمْ مَنْ خَذَلَهُمْ حَتَّى يَأْتِىَ اَمْرُ اللهِ وَهُمْ كَذٰلِكَ

"Ümmetimden dâimâ hak üzere ve gâlib bulunan ve muhâlifleri kendilerine zarar veremeyen bir tâife (zümre) kıyâmete kadar hiç eksik olmayacaktır." buyurmuşlardır.[45]

Rasûlüllah (s.a.v) şöyle buyurmuşlardır:

---

44 İmam-ı Suyuti, Miftâhu'l-Cenneh fi'l-İhticaci bi's-Sünne.

45 Sahîh-i Müslim.

اِذَا ظَهَرَتِ الْبِدَعُ فِى اُمَّتِى وَشَتَمَ اَصْحَابِى فَلْيُظْهِرِ الْعَالِمُ عِلْمَهُ فَاِنْ لَمْ يَفْعَلْ فَعَلَيْهِ لَعْنَةُ اللهِ وَالْمَلاَئِكَةِ وَالنَّاسِ اَجْمَعِينَ

"Ümmetim arasında bid'atler zuhûr edip, ashabıma sövüldüğü zaman, alim ilmini izhar etsin. Eğer bunu yapmazsa, Allah'ın laneti de meleklerin laneti de insanların tamamının laneti de onun üzerine olur."[46]

Süleyman Hilmi Tunahan Efendi Hazretleri (k.s.) şöyle buyururlar:

يَا مَعْشَرَ اْلاِسْلاَمِ هَلْ تَظُنُّونَ يُفْتَرَى وَ يُكْذَبُ عَلَى اَصْحَابِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَ سَلَّمَ وَ نَحْنُ اَحْيَاءٌ

"Ey İslam Ma'şeri (Cemaati)! Biz hayatta olduğumuz müddetçe Rasûlüllah (sav)'in ashabına iftira atılabileceğini ve yalan isnad edilebileceğini mi zanne-diyorsunuz? (Böyle bir zanna kapılmayınız) Çünkü biz (ehl-i sünnet cemaati) hayattayız."[47]

46 İmam-ı Suyuti, Miftâhu'l-Cenneh fi'l-İhticaci bi's-Sünne.

47 www.tunahan.org

HİZMETİN KIYMET VE MÜKÂFÂTI

Mahlukatın en şereflisi olan insana verilen vazife "her nimet külfete, her külfet nimete göredir" kaidesince bütün vazifelerin en yücesidir.

"Hakk'a ibadet, halka hizmet" şeklinde hulasa edilen bu vazife, Allah-ü Teala'nın kulları arasında seçtiklerine ihsan ettiği, en büyük nimetlerden biridir. İmam-ı Rabbani (k.s.) Hz.;

وَتِلْكَ الْخِدْمَةُ الَّتِى اَنْتُمْ قَائِمُونَ بِهَا لَوْ جَمَعْتُمُوهَا بِاِتْيَانِ اَحْكَامِ الشَّرِيعَةِ الْمُصْطَفَوِيَّةِ عَلَى مَصْدَرِهَا الصَّلاَةُ وَالسَّلاَمُ وَالتَّحِيَّةُ فَقَدْ عَمِلْتُمْ عَمَلَ الْاَنْبِيَاءِ عَلَيْهِ الصَّلاَةُ وَالسَّلاَمُ وَنَوَّرْتُمُ الدِّينَ الْمَتِينَ وَعَمَّرْتُمُوهُ

"Şerîat-ı mustafaviyyenin -alâ masdarihe's-salâtü ve's-selâmü ve'-tahiyye- ahkâmı ile cem edebilirseniz yaptığınız bu hizmetle peygamberler (aleyhimüssalatü vesselam)ın amelini işlemiş ve Dîn-i metini nurlandırmış ve tamir etmiş oldunuz."[1] buyurarak bu hakikati ifade eder.

Cenab-ı Hak Fussılet Süresi'nin 33. Ayet-i Kerimesi'nde şöyle buyur:

وَمَنْ اَحْسَنُ قَوْلًا مِمَّنْ دَعَا اِلَى اللهِ وَعَمِلَ صَالِحًا وَقَالَ اِنَّنِى مِنَ الْمُسْلِمِينَ

"Ben, şüphesiz Müslümanlardanım deyip, salah ile çalışarak, Allah'a da'vet eden kimseden daha güzel sözlü de kim olabilir?"

Hiç şüphesiz sözün güzelliği, özün de güzelliğine delalet eder.

اِذَا اَرَادَ اللهُ بِعَبْدٍ خَيْرًا اِسْتَعْمَلَهُ فِي قَضَاءِ حَوَائِجِ النَّاسِ

"Allah bir kuluna hayrı dilerse, o kulunu, insanların ihtiyaçlarını yerine getirmekte istimal eder."[2], buyrulmuştur.

Peygamber Efendimiz (s.a.v.) bu hususta şöyle buyurur:

عَلَيْكُمْ بِالْجِهَادِ فِى سَبِيلِ اللهِ فَاِنَّهُ بَابٌ مِنْ اَبْوَابِ الْجَنَّةِ يَذْهَبُ اللهُ بِهِ الْهَمَّ وَالْغَمَّ

1 İmam-ı Rabbânî, Mektubat, c.1, Mek.54

2 İmam-ı Gazâlî, İhya-u Ulumi'd-Din, c.3 s.541

"Size Allah (c.c.) yolunda hizmet lazımdır. O hizmet, cennet kapılarından bir kapıdır. Allah onunla bütün gam ve kederi giderir."[3]

Hizmeti dert edinenin, derdi olmaz.

Yapılan işin yüceliği, Allahü Teala'nın kendisine verdiği kıymetledir. Ebu Hüreyre (r.a.) anlatıyor: Ashab-ı Kiram'dan bir zat, seferdeyken yolu bir vadiden geçmişti. Güzelliğine hayran kaldığı bu yerde, insanlardan elini-eteğini çekip, ibadetle meşgul olmak niyetiyle yerleşmeyi düşünmüştü. Durumu Rasûlüllah'a arz etmek için huzura geldiğinde, Rasûlüllah (s.a.v.) şöyle buyurdular:

لاَ تَفْعَلْ فَاِنَّ مَقَامَ اَحَدِكُمْ فِى سَبِيلِ اللهِ اَفْضَلُ مِنْ صَلاَتِهِ فِى بَيْتِهِ سَبْعِينَ عَامًا اَلاَ تُحِبُّونَ اَنْ يَغْفِرَ اللهُ لَكُمْ وَيُدْخِلَكُمُ الْجَنَّةَ اُغْزُوا فِى سَبِيلِ اللهِ مَنْ قَاتَلَ فِى سَبِيلِ اللهِ فُوَاقَ نَاقَةٍ وَجَبَتْ لَهُ الْجَنَّةُ

"Sakın böyle bir şey yapma, zira sizden birinin, Allah yolunda bulunması, evinde yetmiş yıl kıldığı namazdan daha faziletlidir. Allah'ın sizi mağfiret buyurup, cennetine koymasını sevmez misiniz? (O halde) Allah yolunda hizmet edin. Devenin sağılacağı kadar, kim Allah yolunda mücadele ederse ona, Cennet vacip olur."[4]

Allah'ın dinine davet, insanların hidayeti için gösterilen gayret, dünya nimetleri içinde sahip olunanların en kıymetlisidir. لاَنْ يَهْدِيَ اللهُ عَلَى يَدَيْكَ رَجُلاً خَيْرٌ لَكَ مِمَّا طَلَعَتْ عَلَيْهِ الشَّمْسُ وَ غَرَبَتْ "(Ya Ebâ Râfi'!) **Allah'a yemin ederim ki, senin vasıtan ile Allahu Teâlâ'nın bir kişiye hidayet vermesi, senin için üzerine güneşin doğup battığı her şeyden daha hayırlıdır."**[5] hadis-i şerifleri bunun şahididir.

Yavuz Sultan Selim Han, veziri Piri Paşa'ya şöyle anlatır:

"Allah-ü Teala beni, ecdadımın ocağına padişah kılınca, Cenab-ı Hakk'a yalvarıp "Ya Rabbi, bana Ka'be'nin ve iki cihanın medar-ı iftiharı olan Habibin Muhammed Mustafa (s.a.v.)'in süpürgeciliğini nasip et" diye dua ederek, yüzümü yere sürüp secdeye kapandım. Şükürler olsun ki Rabbim, beni o mutluluğa eriştirdi."[6]

---

3 Müsned-i Ahmed ibn-i Hanbel, Hadis No: 21660
4 Sünen-i Tirmizî, Hadis No: 1574
5 Taberânî, Mu'cemü'l-Kebîr, Hadis No: 925
6 Celalzade, Selimname

Onlar, Allah'ın nuruna hizmeti dünyanın bütün nimetlerine tercih etmesini bilmişlerdir.

A- NİÇİN HİZMET EDİYORUZ ?

İmam-ı Rabbanî (k.s.) Hz.:

اِنَّ الْمُلْكَ الْاَبَدِىَّ يُمْكِنُ تَحْصِيلُهُ بِاَدْنَى سَعْيٍ وَحَرَكَةٍ عَلَى وَفْقِ الشَّرِيعَةِ الَّتِى مَبْنَاهَا عَلَى السُّهُولَةِ وَيَزُولُ وَيَخْرُجُ مِنَ الْيَدِ بِاَدْنَى غَفْلَةٍ وَفَرَاغٍ وَكَذَلِكَ يَنْبَغِى اسْتِعْمَالُ الْعَقْلِ الْمُدْرِكِ وَاَنْ لاَ يُعَوِّضَ الْمُلْكَ الْاَبَدِىَّ بِالْجَوْزِ وَالْمَوْزِ مِثْلَ الْاَطْفَالِ

"Muhakkak mülkü ebedî, suhûlet üzere binâ kılınmış şerîate muvafık bir az bir sa'y ve hareket ile tahsili mümkündür ve az bir gaflet ve boşluk ile de zeval bulur. O halde (neyin ne olduğunu) anlayacak aklı, iyi kullanmak (kafayı çalıştırmak) gerekir.", buyururlar.[7]

Zünnûn-i Mısrî Hz. de buyurur ki:

...وَمَتَى اَرَدْتَ الْخِدْمَةَ لِلّٰهِ فَاعْقِلْ لِمَ تَخْدِمُ ثُمَّ اخْدُمْ

"Allah için yapılacak bir hizmet murat ettiğin zaman, niçin hizmet edeceğini düşün, sonra hizmet et"[8]

Büyükler, "Bir vazifeyi en iyi yapanlar, yaptığı vazifenin mes'uliyyetini idrak edenlerdir." buyurmuşlardır.

Mümin uyanıktır. Geçici hayatın zevk ve eğlencelerini, ebedi hayata değişmez.

İmam-ı Rabbani Hz. şöyle buyurur:

وَاِنَّمَا اللاَّئِقُ بِالْعَاقِلِ ، اَنْ يَغْتَنِمَ فُرْصَةَ اَيَّامٍ قَلِيلَةٍ وَاَنْ يَجْتَهِدَ فِى تِلْكَ الْفُرْصَةِ الْيَسِيرَةِ فِى تَحْصِيلِ مَرْضَاتِ اللهِ تَعَالَى وَالْاِحْسَانِ اِلَى خَلْقِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ ، فَاِنَّ التَّعْظِيمَ لِاَمْرِ اللهِ وَالشَّفْقَةَ عَلَى خَلْقِ اللهِ كِلَيْهِمَا اَصْلاَنِ عَظِيمَانِ لِاَجْلِ النَّجَاةِ مِنْ عَذَابِ الْآخِرَةِ

7 İmam-ı Rabbânî, Mektubat, c.3, Mek.54

8 Ebu Na'îm, Hilyetü'l-Evliya

"Muhakkak, akıllıya layık olan, kısacık günlerin (ele geçen) fırsatlarını ganimet bilmek, bu kısa günlerde Allah-ü Teala'nın râzı olduğu işleri yerine getirmek ve mahlukuna ihsanda bulunmak için çalışmaktır. Allah'ın emrine tazim, muhlukuna şefkat, bunlar, ahiret azabından kurtulmak için iki yüce asıldır."[9]

Rasûlüllah (s.a.v.) şöyle buyurur:

إِنَّ لِلَّهِ خَوَاصَّ يُسْكِنُهُمْ رَفِيعَ الدَّرَجَاتِ لِأَنَّهُمْ كَانُوا فِي الدُّنْيَا أَعْقَلَ النَّاسِ كَانَتْ هِمَّتُهُمْ الْمُسَابَقَةَ إِلَى الطَّاعَةِ وَهَانَتْ عَلَيْهِمْ فُضُولُ الدُّنْيَا وَزِينَتُهَا

"Muhakkak Allah tealanın havâs kulları vardır ki onları (cennetteki) derecelerinin en yücesinde iskân ettirir. Çünkü onlar dünyada insanların en akıllılarıdırlar. Onların (bütün gayret ve) himmeti (ibadet ve) tâat hususunda müsâbakadır. Onlar üzerine dünyanın ziynet ve fazlalıkları hakir (ve değersiz)dir."[10]

Hadis-i Şerif'te, zikredilen mükâfata erişen müminlerin, iki vasfı olduğu görülmektedir:

1- Dünyadaki bütün gayretlerinin hayırda yarış için olduğu,

2- Dünya ve ziynetlerinin kendilerince hiç bir kıymetinin olmadığı.

O halde bu iki vasıftaki noksanlık ve kemal, kişinin aklındaki noksanlık ve kemali ile mütenasiptir.

Halbuki bu vazifenin asıl sahipleri olan Peygamberler (aleyhimü's-selam) nasıl hareket etmişler!

إِنْ أَجْرِيَ إِلاَّ عَلَى اللهِ

"...Benim ecrim ancak Allaha aiddir..."[11]

قُلْ مَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِلاَّ مَنْ شَاءَ أَنْ يَتَّخِذَ إِلَى رَبِّهِ سَبِيلًا

"Ben buna karşılık (risaletin tebliğinden dolayı) sizden bir ecir değil, ancak Rabbına bir yol tutmak dileyen kimseler istiyorum."[12]

---

9 İmam-ı Rabbânî, Mektubat, c.1, Mek.98

10 Suyutî, Câmi'u'l-Ehâdîs, Hadis No: 8253

11 Sebe' Sûresi, âyet 47

12 Furkan Sûresi, âyet 57

Bu Ayet-i Kerime'nin tefsirinde, "Alimler, Rasûller'in halifeleridir. Allah-ü Teala onları her zamanda, insanlara hatırlatsın, onlara nasihat etsin, onları müjdeleyip, korkutsun diye göndermiştir. Ancak ıvazsız, tamahsız olmak şartıyla", denildikten sonra şöyle buyrulmuştur:

فَاِنْ تَعَلَّقَتْ هِمَّتُهُمْ بِشَيْءٍ مِنْ عَرَضِ الدُّنْيَا؛ مِنْ اَيْدِى النَّاسِ ، كَسَفَ ذَلِكَ نُوْرَهُمْ ، وَنَقَّصَ نَفْعَهُمْ ، وقَلَّ اْلاِهْتِدَاءُ عَلَى اَيْدِيهِمْ

"Eğer alimlerin gayreti, insanların elindeki dünya malından bir şeyi elde etmeye tealluk ederse, (bu alaka onların) nurlarını keser, kazançlarını noksanlaştırır. Onların elleri üzerine hidayete erenler az olur."[13]

İmran bin Husayn (r.a.), bir adama uğrar Adam Kur'an-ı Kerim okuyup, hikaye anlatıp arkasından bir şeyler istemektedir. Bunu gören İmran bin Husayn rahatsızlanır ve musibete uğrayan kimse gibi kalbi sıkışır. "İnnâ lillâhi ve innâ ileyhi râciun" ayetini okuduktan sonra şöyle seslenir: "Ben, Rasûlüllah (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu işittim: "Kim Kur'an-ı Kerim okursa, Allah'ın rızasını ve cennetini istesin. Onunla dünyayı istemesin. Çünkü öyle topluluklar gelecek ki, Kur'an-ı Kerim okuyacaklar ve onun karşılığını insanlardan isteyecekler."[14]

Halbuki, وَرِضْوَانٌ مِنَ اللهِ اَكْبَرُ ذَلِكَ هُوَالْفَوْزُالْعَظِيمُ "Allahın rızası her şeyden daha büyüktür, işte büyük kurtuluş da budur."[15] Ayet-i Kerimesiyle ifade edildiği üzere Allah rızasından daha büyük bir maksat yoktur.

Fatih Sultan Mehmet Han Trabzon'u fethetmek üzere ordusuyla Gümüşhane'nin sarp ve karlı dağlarını tesviye ettirerek ve ormanlardan yol açarak aşmaya çalışmıştır. Hz. Fatih'in Bulgar dağı yamaçlarından yayan çıkmak mecburiyetinde kaldığını gören, Uzun Hasan'ın annesi Sare Hatun Yüce Sultan'a, "Hey oğul, Bu Trabzon'a, bunca zahmet nedendir?" diye seslenir.

Fatih Sultan Mehmed Han ona şöyle cevap verir: "Hey ana, bu zahmetler Trabzon için değildir. Bu zahmetler Allah içindir, din yolundadır: Zira elimizde İslam Kılıcı vardır. Eğer bu zahmeti etmezsek bize gazi demek layık olmaz. Yarın Hak huzurunda mahcup oluruz."[16]

13 İbn-i Acibe, el-Bahru'l-Medid
14 Şir'âtü'l-İslam
15 Tevbe Sûresi, âyet 72
16 26 Ekim 2010 Fazilet Takvimi

Peygamber Efendimiz (s.a.v.) de Hadis-i Şeriflerinde:

اِنَّمَا اَلْاَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ وَاِنَّمَا لِكُلِّ امْرِئٍ مَا نَوَى فَمَنْ كَانَتْ هِجْرَتُهُ اِلَي اللهِ وَ رَسُوْلِهِ فَهِجْرَتُهُ اِلَي اللهِ وَ رَسُوْلِهِ وَمَنْ كَانَتْ هِجْرَتُهُ لِدُنْيَا يُصِيبُهَا اَوِ امْرَاَةٍ يَنْكِحُهَا فَهِجْرَتُهُ اِلَي مَا هَاجَرَ اِلَيْهِ

"Muhakkak amellerin hükümleri niyetlere göredir. Herkese niyet ettiğinin karşılığı vardır. Artık kimin niyeti Allah ve Rasûlü'ne müteveccih ise onun hicreti Allah ve rasûlünedir. Kimin niyeti de kavuşacağı dünya malı ve nikahlayacağı kadın için yapılmışsa, onun hicreti (Allah ve Rasûlü için değil), hicret ettiği şeyedir."[17]

Hakim Neysâbûrî der ki:

... تَاَمَّلْتُ هٰذِهِ اْلاَخْبَارَ الْوَارِدَةَ فِى اَهْلِ الصُّفَّةِ فَوَجَدْتُهُمْ مِنْ اَكَابِرِ الصَّحَابَةِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ وَرَعًا وَتَوَكُّلاً عَلَى اللهِ عَزَّ وَجَلَّ وَمُلاَزَمَةً لِخِدْمَةِ اللهِ وَرَسُولِهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، اِخْتَارَهُ اللهُ تَعَالَى لَهُمْ مَا اخْتَارَهُ لِنَبِيِّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنَ الْمَسْكَنَةِ وَالْفَقْرِ وَالتَّضَرُّعِ لِعِبَادَةِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ ، وَتَرْكِ الدُّنْيَا لِاَهْلِهَا

"Ashab-ı Suffe ile alakalı varid olan haberleri düşündüm ve onları şu üç hususta sahabe-i kiramın en büyüklerinden buldum: 1.Vera, 2. Allah-ü Teala'ya tevekkül, 3. Allah'a ve Rasûlü'ne hizmete devam. Allah-ü Teala nebisi için tercih ettiği (sevip, seçtiği) şu üç özelliği onlar için de tercih etmiştir. 1.Tevâzû ve fakirlik, 2.(Yalnız) Allah'a ibadet için boyun bükmek, 3.Dünyı ehline bırakmak."[18]

Şu Hadis-i Şerif bunun şahididir:

كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اِذَا صَلَّى يَخِرُّ رِجَالٌ مِنْ قَامَتِهِمْ لِمَا بِهِمْ مِنَ الْجَهْدِ ، وَكَانُوا اَصْحَابَ الصُّفَّةِ حَتَّى تَقُولَ الْاَعْرَابُ اِنَّ هَؤُلَاءِ لَمَجَانِينُ،

17 Sahih-i Buhârî, Hadis No: 1

18 Hakim, el-Müstedrek ale's-Sahihayn, 4259 numaralı hadis-i şerif'in izahında

فَلَمَّا قَضَى الصَّلاةَ انْصَرَفَ اِلَيْهِمْ، فَقَالَ لَوْ تَعْلَمُونَ مَا لَكُمْ عِنْدَ اللهِ لاَحْبَبْتُمْ اَنْ تَزْدَادُوا فَاقَةً وَحَاجَةً

"Rasûlüllah (s.a.v.) namaz kıldırdığı zaman, açlık ve zayıflıktan dolayı (namazda) kıyamdan yere yığılanlar olurdu. O yere yığılanlar Ashab-ı Suffe idi. Hatta bazı bedeviler: Bunlar herhalde deli, derlerdi. Rasûlüllah namazı bitirir bitirmez onlara doğru döner ve şöyle buyururdu: **"Allah indinde sizin için olanları (Allah'ın size vereceği makam ve sevapları) bir bilseniz muhakkak ki ihtiyaç ve yokluğunuzun daha da artmasını severdiniz."**[19]

Allah-ü Teala zenginliği isteyene değil, istediğine vermiştir. Dünya gölgeye benzer onun arkasından ne kadar koşulursa koşulsun yakalanmaz. Gaye ahiret olmalı, güneşe dönüldüğünde gölge de arkadan gelir.

Cenab-ı Hak Şûrâ Süresi'nin 27. Ayet-i Kerimesi'nde şöyle buyurur:

وَلَوْ بَسَطَ اللهُ الرِّزْقَ لِعِبَادِهِ لَبَغَوْا فِى الْاَرْضِ وَلَكِنْ يُنَزِّلُ بِقَدَرٍ مَا يَشَاءُ اِنَّهُ بِعِبَادِهِ خَبِيرٌ بَصِيرٌ

"Ve bununla beraber Allah rızkı kullarına bol bol seriverse, yeryüzünde azar ve taşkınlık ederlerdi. Ve lakin dilediği kadar bir miktar ile indiriyor. Şüphesiz ki O, kullarına habirdir ve basirdir."

Ayet-i Kerime'nin sebeb-i nüzulü, Hz. Ali (k.v.)'in şu sözleriyle ortaya çıkmaktadır:

مَا اَصْبَحَ بِالْكُوفَةِ اَحَدٌ اِلاَّ نَاعِمٌ اِنَّ اَدْنَاهُمْ مَنْزِلَةً يَشْرَبُ مِنْ مَاءِ الْفُرَاتِ وَيَجْلِسُ فِى الظِّلِّ ، وَيَأْكُلُ مِنَ الْبُرِّ ، وَاِنَّمَا اُنْزِلَتْ هٰذِهِ الْآيَةُ فِى اَصْحَابِ الصُّفَّةِ {وَلَوْ بَسَطَ اللهُ الرِّزْقَ لِعِبَادِهِ لَبَغَوْا فِى الْاَرْضِ ، وَلَكِنْ يُنَزِّلُ بِقَدَرٍ مَا يَشَاءُ} ذَلِكَ اَنَّهُمْ قَالُوا : لَوْ اَنَّ لَنَا فَتَمَنَّوُا الدُّنْيَا

19 Taberânî, Mu'cemü'l-Kebîr, Hadis No: 15193

"Kûfe'de nimet içinde olmayan kimse yoktur. Onların en fakiri, Fırat'ın suyundan içer, gölgede oturur ve buğday unundan yer. Halbuki Şûrâ Suresi 27. Ayet-i Kerime'si Ashab-ı Suffe hakkında nazil olmuştur: Bu onların "bizim için olsa" deyip dünyayı temenni etmelerindendir. Böylelikle dünyayı temenni ettiler."[20] Ayet-i Kerime'nin manası kadar sebeb-i nüzulü de dikkatle düşünülmelidir. Ebu Hüreyre (r.a.), "Ashab-ı Suffe içinde yetmiş kişi vardı ki onların (doğru dürüst) elbiseleri dahi yoktu."[21] buyurur. Taberânî'nin rivayetinde de: "Buldukları elbiselerini boyunlarına (çarşaf) gibi bağlarlar, elbiseleri bazen dizlerinin altına kadar, bazen de topuklarına kadar gelir, avret mahalleri açılmasın diye elleri hep elbiselerinde olurdu."[22]

Bu kadar sıkıntılar içinde ilim tahsil eden Ashab-ı Suffe'nin, zenginliği istemeleri uygun görülmemiş, mes'uliyyetini kaldıramayacakları haber verilerek bulundukları durumun kendileri için daha hayırlı olduğu bildirilmiştir.

Mus'ab b. Umeyr (r.a.), Ashab-ı Kiram'ın büyüklerinden, İslam'a çok büyük hizmetlerde bulunan Kur'an Muallimi bir zattı.

Mekkeli gençler arasında en yakışıklı olan ve en güzel elbiseler giyen idi. Ana babası onu çok severlerdi. Müslüman olduktan sonra anne-babası ve akrabaları ona çok eziyet ettiler. Bundan dolayı Habeşistan'a hicret etmişti.

Peygamber Efendimiz (s.a.v.), Ashabıyla otururken Mus'ab (r.a.) huzura gelmiş. Üzerinde, onu ancak örten bir elbise vardı. Ashab-ı Kiram, onun bu halini görünce başlarını aşağıya eğdiler. Mus'ab (r.a.) yaklaştı ve selam verdi, Ashab da selamını aldılar. Sonra Peygamber Efendimiz (s.a.v.) onu hayırla yad edip överek şöyle buyurdular: **"Ben Mus'ab'ı Mekke'de anne-babasıyla görmüştüm. Ona çeşitli nimetlerle ikram ediyorlardı. Kureyş gençleri içinde onun benzeri yoktu. Fakat Allah'ın rızasına kavuşmak ve Rasûlü'ne yardım etmek için tüm bunları terk etti."**

Sonra Ashabı'na şöyle buyurdular:

"Size şöyle şöyle haller gelecek. Hatta Faris ve Rum diyarları fetholunacak da herhangi biriniz sabahleyin bir elbise, akşamleyin başka bir elbise giyecek; önünüze sabah bir tabak konulacak akşam öbür tabak konulacak" Ashab: "O günkü halimiz mi bu günkü mü daha iyidir? diye süal edince Rasûlüllah (s.a.v) şöyle buyurdu: **"Hayır, siz bu gün o**

20 Hakim, el-Müstedrek ale's-Sahihayn, Hadis No: 3621
21 Hakim, el-Müstedrek ale's-Sahihayn, Hadis No: 4259
22 Beyhakî, Sünen-i Kübrâ, Hadis No: 3430

günkünden daha hayırlısınız. Siz dünya hakkında benim bildiklerimi bilseniz, artık dünyadan rahat bulursunuz (dünyalık her hangi bir şeyi arzulamazsınız)."[23]

Habbab bin Eret (r.a) der ki: "... İçimizden bazıları, dünyadaki mükafatından hiçbir şey alamadan Allah yolunda şehit oldular. Uhud harbinde şehit olan Mus'ab bin Umeyr onlardan birisidir. Mus'ab bin Umeyr şehit edildiğinde geride bir elbise parçasından başka hiçbir şey bırakmamıştı. Kefenlemek için elbisesini başına örttüğümüzde ayakları açık kalıyor, ayaklarını örttüğümüzde başı açılıyordu. Bunun üzerine Rasûlüllah (s.a.v) şöyle buyurdu:

"Elbisesiyle başını örtün, ayaklarını da ızhır otu ile örtün". Şehit olduğunda kırk yaşında idi. Rasûlüllah (s.a.v.) başucunda şu Ayet-i Celile'yi[24] okumuştu:

مِنَ الْمُؤْمِنِينَ رِجَالٌ صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللهَ عَلَيْهِ فَمِنْهُمْ مَنْ قَضَى نَحْبَهُ وَمِنْهُمْ مَنْ يَنْتَظِرُ وَمَا بَدَّلُوا تَبْدِيلًا

"Müminlerdendir o erler ki, Allah'a verdikleri ahde sadakat gösterdiler. Kimi adağını ödedi (şehit oldu) **ve kimi de gözetiyor** (şehitlik bekliyor). **Hiçbir surette** (sözlerini, hak yolundaki azim ve gayretlerini) **değiştirmediler."**[25]

Bir gün Alâü'd-Devle es-Simnânî, Hace Ali Râmîtenî (k.s.)'e şu sualin cevabı için bir haberci gönderdi: "Bizler de sizler de fakirlere miskinlere hizmet ediyoruz. Biz zahmet çekerek bunu yapıyoruz, siz ise hiç zahmet çekmeden elinizde ne varsa onunla hizmet ediyorsunuz. Fakat insanlar sizden râzı oluyor, size teşekkür ediyor, bizden râzı olmuyor, şikâyetçi oluyorlar. Bunun sebebi nedir?" Ali Râmîtenî (k.s.) Hz. şöyle cevap verdiler: "Yaptığı iyilikleri başa kakarak hizmet edenler çoktur. Yaptığı iyiliğin kabulünü ümid ederek hizmet edenler ise azdır. Sizler bu şekilde hizmet etmeye çalışın ki, hiç kimse size karşı öfkelenip şikayetçi olmaz."[26]

Süleyman Hilmi Tunahan Efendi Hazretleri (k.s.), evlatlarına şöyle tenbih ederlerdi:

"Evlatlarım, bu ilimleri okumak isteyen birisi daima "Ben Allah rızası için okuyacağım, okuduklarımı da Ümmet-i Muhammed'e öğreteceğim bu suretle

23 Hakim, el-Müstedrek ale's-Sahihayn, Hadis No: 6716
24 Ahzab Sûresi, âyet 23
25 İbn-i Sa'd, Tabakat-ı Kübra, c.1, s.116-122
26 Reşâhât, s.47

batağa düşmüş insanları kurtarmaya çalışacağım diye düşünmeli ve gayesi hep böyle olmalıdır. Hatta müftü veya vaiz olmak niyeti ile ilim okumak haramdır. Eğer içinizde böyle düşünen ve bu maksatla aramızda bulunan varsa hemen dengini toplayıp gitsin. Zira Enbiya mirası olan bu ilimler dünyevi gayeler için okunmaz."[27]

B- HİZMETTE GAYRET

Allah yolunda yapılacak hizmetlerde gösterilecek gayretin en güzel numunesi, hiç şüphesiz peygamberler ve onların varislerinin hayatlarıdır. Yıllarca dini tebliğ ettiği halde sadece bir tek ümmeti olan peygamberler olmuştur. Bütün bu sıkıntılara rağmen tebliğ vazifesinden asla vazgeçmemişlerdir.

Cenab-ı Hak, Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'in bu gayretini şöyle ifade ediyor:

فَلَعَلَّكَ بَاخِعٌ نَفْسَكَ عَلَى آثَارِهِمْ اِنْ لَمْ يُؤْمِنُوا بِهَذَا الْحَدِيثِ اَسَفًا

"Şimdi bu söze inanmazlarsa belki arkalarından esef ile, kendini tüketeceksin"[28]

Peygamber Efendimiz (s.a.v.) bir savaş dönüşünde kızı Hz. Fatıma'nın evine uğradılar. Hz. Fatıma (r.anha), çok sevdiği babasının yüzünün solmuş, elbiselerinin eskimiş olduğunu görünce, dayanamayıp Rasülüllah'ın boynuna sarılarak, ağlamaya başladı. Kızını teselli etmek isteyen Fahr-i Kainat (s.a.v.):

يَا فَاطِمَةُ لاَ تَبْكِ فَاِنَّ اللهَ بَعَثَ اَبَاكَ بِاَمْرٍ لاَ يَبْقَى عَلَى ظَهْرِ الْاَرْضِ بَيْتُ مَدَرٍ وَلاَوَبَرٍ وَلاَ شَعْرٍ اِلاَّ اَدْخَلَهُ اللهُ بِهِ عِزًّا اَوْ ذِلاًّ حَتَّى يَبْلُغَ حَيْثُ يَبْلُغُ اللَّيْلُ

"Ya Fatıma, ağlama! Allah, babanı öyle bir dava ile göndermiştir ki, bu din gecenin olduğu her yere ulaşacak, yeryüzünde topraktan, deve tüyünden ve kıldan mamul ne kadar ev varsa, Allah bu dava sebebiyle, evlere ya izzeti yahut zilleti verecek."[29] buyurdular.

İmam-ı Rabbânî (k.s.) Hz. bu hususla alakalı olarak şu sözü nekleder:

لَنْ يُؤْمِنَ اَحَدُكُمْ حَتَّى يُقَالَ اِنَّهُ مَجْنُونٌ

27 Ziya Sunguroğlu'nun Notları, s.39
28 Kehf Sûresi, âyet 6
29 İmam-ı Suyutî, Camiu'l-Ehâdîs, Hadis No: 26218

"Hiçbiriniz, kendisine (gayret-i diniyesi sebebiyle) bu delidir, denilinceye kadar, kamil mümin olamaz."[30]

Uhud Harbi'nin akabinde "Hamra-i Esed Seferi" yapılmıştır. Ebu Süfyan ve arkadaşları Uhud'dan çekilip Revha denilen yere vardıklarında, "çoğunu öldürdük, azı kaldı idi, niye bıraktık geldik. Her halde dönmeli ve köklerini kesmeliyiz." diyerek dönüp Müslümanlara tekrar hücum etmek istemişlerdi. Peygamber Efendimiz de bunu haber almış ve onları yıldırmak, kendilerinin ve ashabının kuvvetini göstermek için Ebu Süfyan'ı takib etmek üzere derhal ashabını teşvik etmiş ve "Bu gün bizimle beraber ancak dünkü günümüzde hazır bulunanlar çıksın." buyurmuştu. Yetmiş kişi Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'le beraber hareket ettiler. Medine'ye sekiz mil mesafede bulunan Hamra-i Esed denilen yere kadar vardılar.

Ashab, yaralı idiler, çok zahmet çekiyorlar, ama ecirlerini kaybetmemek için katlanıyorlardı. İçlerinde öyle yaralılar vardı ki nöbetleşerek birbirlerini sırtlarında taşıyorlardı. Biraz birisi yükleniyor, biraz sonra binen inip arkadaşını sırtına alıyordu. Yine içlerinde saat saat birbirlerine dayanarak gidenler oluyordu. Bunlar hep yaraların ızdırabından idi. Fakat Cenab-ı Hak müşriklerin kalplerine korku verdi de kaçıp gittiler. Bunun üzerine şu Ayet-i Kerime nazil olmuştur:[31]

اَلَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِلّٰهِ وَالرَّسُولِ مِنْ بَعْدِ مَا اَصَابَهُمُ الْقَرْحُ لِلَّذِينَ اَحْسَنُوا مِنْهُمْ وَاتَّقَوْا اَجْرٌ عَظِيمٌ - الَّذِينَ قَالَ لَهُمُ النَّاسُ اِنَّ النَّاسَ قَدْ جَمَعُوا لَكُمْ فَاخْشَوْهُمْ فَزَادَهُمْ اِيمَانًا وَقَالُوا حَسْبُنَا اللّٰهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ

"Hele o, kendilerine yara isabet ettikten sonra Allah'ın ve Peygamberin emrine icabet edenler: Müminler içinden bilhassa böyle ihsan ve ittika edenler için pek büyük bir ecir vardır."[32]

Kendisini dinimizin en iyi, en doğru ve en süratli bir şekilde öğretilmesi ve yaşatılması davasına veren Süleyman Hilmi Tunahan Efendi Hazretleri, maruz kaldıkları sıkıntılara rağmen gayret-i diniyyesinde zerre kadar noksanlık olmadan, kendilerine verilen vazifeleri en güzel şekilde ifa etmişlerdir. Biz

30 İmam-ı Rabbânî, Mektûbât, c.1, Mek.65
31 Elmalılı, Hak Dini Kur'an Dili
32 Al-i İmran Sûresi, âyet 172

evlatlarına da: **"Evlatlarım, Buraya kadar getirdiğimiz emanet-i ilahiye şu andan itibaren sizlerin uhdesindedir. Allah Teala dinini ihyaya hükmetti de ilahi irade icabı bu yenileme vazifesi benim ve sizin omuzlarınıza indi. Bu istemekle elde edilecek bir devlet değildir... Cenab-ı Hak bu ilmi, kısa zamanda sizlere öğretmekle hepinizi bu emanet-i kübraya memur etmiştir."**[33] buyurarak, bu davadaki mesuliyetimizi beyan etmişlerdir.

33 Ziya Sunguroğlunun Notları, s.158

ZEKÂT - ÖŞÜRÜN MAHİYETİ VE FAZİLETİ

Zekât lügatte; temizlik ve nemâ (üreme ve çoğalma) manasına gelir.[1]

Istılahta ise;

هِيَ تَمْلِيكُ بَعْضِ مَالٍ جَزْمًا عَيَّنَهُ الشَّارِعُ لِفَقِيرٍ مُسْلِمٍ غَيْرِ هَاشِمِيٍّ مَعَ قَطْعِ الْمَنْفَعَةِ عَنِ الْمَالِكِ مِنْ كُلِّ وَجْهٍ لِلَّهِ تَعَالَى

"Şâri'in tayin etmiş olduğu miktarda malın bazısını, Allah rızası için sahibinin menfaatini her vecihten keserek Hâşimi olmayan Müslüman fakire temlik etmektir (kesinlikle mülk olarak vermesidir).[2]

Zekât, Peygamber Efendimiz (sallahu aleyhi ve sellem)'in hicretinin ikinci yılında oruçtan önce farz kılınmıştır. İslam'ın şartlarından birini teşkil etmektedir. Belli bir miktarda bulunan nakit paraların ve ticaret mallarının üzerinden bir yıl geçince zekâtlarını geciktirmeden hemen vermek gerekir. Çünkü bu zekât mallarına fakirlerin hakkı geçmiş olur. Artık bu hakkı özürsüz olarak geciktirmek caiz olmaz.

Diğer bir görüşe göre zekâtın verilmesi terâhî (geciktirme) ile beraber farzdır. Sene sonunda hemen verilmesi gerekmez ve zekât borcu olan kimse bunu hayatta bulunduğu sürece ödeyebilir. Ödemeden ölürse, o zaman günahkâr olur. Fakat doğru olan birinci görüştür.[3]

Peygamberimiz Efendimiz (sallahu aleyhi ve sellem) bir Hadîs-i Şerîf'lerinde;

[1] İbn-i Âbidin, Reddü'l-Muhtar, Kitâbü'z-Zekât

[2] Molla Husrev, Dürerü'l-Hukkâm, Kitâbü'z-Zekât

Haşimi: Hazret-i Ali, Hazret-i Abbas, Hazret-i Cafer, Hazret-i Ukayl, Hazret-i Haris ibn-i Abdilmuttalib'in neslinden gelenlerdir.

يا بني هاشم إنّ الله تعالى حرّم عليكم غسالة أنوان الناس وأوساخهم

"Ey Haşim Oğulları! Muhakkak ki Hazret-i Allah insanların mallarının kirlerini (zekât ve sadakalarını) sizin üzerinize haram kıldı" Hadîs-i Şerîfinden dolayı Beni Haşim'e zekât ve sadaka verilmez. Ancak hediye edilebilir.

[3] Ö. N. Bilmen, Büyük İslam Ilmihali, S. 343

بُنِيَ الْإِسْلَامُ عَلَى خَمْسٍ شَهَادَةِ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ وَإِقَامِ الصَّلَاةِ وَإِيتَاءِ الزَّكَاةِ، وَحَجِّ الْبَيْتِ وَصَوْمِ رَمَضَانَ

"İslâm beş temel üzerine bina edilmiştir. Allah'tan başka ilâh bulunmadığına, (Muhammed (sallahu aleyhi ve sellem)**'in Allah'ın kulu ve peygamberi olduğuna) şehadet etmek, namaz kılmak, zekât vermek, haccetmek ve Ramazan orucunu tutmak"**[1] buyurmuşlardır.

Bakara Sûresinin üçüncü Ayeti Kerimesinde;

اَلَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ وَيُقِيمُونَ الصَّلَوةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ

"Onlar ki gaybe iman edip namazı dürüst kılarlar ve kendilerine merzuk kıldığımız şeylerden infak ederler" buyurularak müttakîler için üç asıl (gaybe iman, namaz ve infak) zikredilmiş ve infak ile alakalı husus şu şekilde izah edilmiştir.

İnfak; malın elden çıkarılması, harç ve sarfı demektir. Şer'an farz, vacip, mendup aksamı vardır. Binaenaleyh ayetin bu fıkrası evvel emirde zekât, sair sadakat, sılalar, ianeler ve vakıf gibi fukaraya verilen şeyler olabilir.

Bunların hepsinin başında İslam'ın temellerinden birisi olan zekât vardır. Bunun için birçok müfessir burada infak ile muradın zekât olduğunu söylemişlerdir. Çünkü İslam'ın şartlarından ikincisi de zekâttır. Bir hadîs-i Şerîfte de varit olduğu üzere zekât kantara-i İslam'dır. İslam'ın bir köprüsü bir geçididir. Dinin iman ile temeli atılıp namaz ile direği dikildikten sonra geçilecek mühim bir geçidi vardır ki zekât, işte oradan geçirecek bir köprü olmak üzere bina edilecektir. Çünkü dünya ve ahirette korunmak için yapılacak olan muhteşem İslam binasının -yani dünyadaki darü'l-islâm, ahiretteki darü's-selânın- inşası için bir takım malî ibadetler vardır ki bunlar ibadât-i maliye ile yapılacaktır ve bunun en zarurîsi de zekâttır.

Bu Âyet-i Kerîmede İslam'ın temeli olan imandan sonra namaz ve infak zikrolunmuş ve bu iki amel diğerlerinden evvel farz kılınmıştır. Çünkü bunlar bütün ibadetlerin aslıdırlar. Burada bilhassa zikredilmeleri, hususiyetlerinden nâşî değil, diğer ibadetleri de içine aldıkları içindir. Zira ibadetler iki nevi'ye ayrılırlar. Biri ibadât-i bedeniye, diğeri ibadât-i maliyedir.

[1] Müsned-i Ahmed, h.4798

Hac gibi hem bedenî ve hem malî olan üçüncü bir kısım daha vardır. Binaenaleyh namaz bedenle yapılan bütün ibadetlerin aslı, zekât da mal ile yapılan bütün ibadetlerin aslı olmuştur. Bunun için bu Âyet-i Kerîmede; bütün mebadî-i iman (iman ile alakalı hususlar) gaybde, bütün usul-i âmal (amel ile alakalı hususlar) dahi salât ve infakta icmal edilerek din-i İslam'ın ilmî, amelî, usul ve fürûu hulasa edilmiştir.[5]

Hazret-i Allah bir kısım kullarını, mal ve servet vererek, bir kısmını da fakir kılarak onları imtihan etmektedir. Bu itibarla zengin olan Müslümanlar mutlaka zekâtlarını vermelidirler.

Büyüklerimiz "(Hadîs-i Şerîfte) "Zekât İslam'ın köprüsüdür"[6] buyuruluyor. Bu köprüden geçebilmek çok önemli. Bu köprü, dünya ve âhireti birbirine bağlayan köprüdür. Bir kişi Müslüman ise, ama köprüsü yoksa bir hendekte takılıp kalır ve oradan çıkamaz.

Zekât ibadeti bizden önceki ümmetlere farz kılındığı gibi bu ümmete de farz kılınmıştır. Zira Kur'ân-ı Kerîmde otuz iki yerde namaz ile zekât beraber zikredilmiştir.[7]

Zekâtın farziyyeti ile alakalı Âyet-i Kerîmelerde buyruluyor ki,

وَأَقِيمُوا الصَّلَوةَ وَآتُوا الزَّكَوةَ وَارْكَعُوا مَعَ الرَّاكِعِينَ

"Hem namazı dürüst kılın ve zekâtı verin, rükû edenlerle birlikte siz de rükû edin." [8]

خُذْ مِنْ أَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِمْ بِهَا

"Onların mallarından sadaka al ki bununla kendilerini (günahlarından) temizlemiş, mallarına bereket vermiş olasın."[9] buyrulmuştur.

Peygamber Efendimiz (sallahu aleyhi ve sellem)'de tebliğlerinde bu ikisini birbirinden ayırmamış, İslam ahkâmını öğrenmek isteyenlere namazdan sonra hemen zekâtı da bildirmiştir. Hazret-i Muaz'ı Yemen'e vali tayin ederken şu tembih de bulunmuştur.

---

[5] Elmalılı, Hak Dini Kur'ân Dili, Bakara Süresi 3. Âyet-i Kerimenin Tefsirinden
[6] Beyhaki, Şu'abu'l-Iman, Babu't Teşdid ala men' zekatı'l mâl, h.3038
[7] Fazilet Neşriyat, Zekât Risalesi, s.9
[8] Bakara Süresi, Âyet 43
[9] Tevbe Süresi, Âyet 103

اُدْعُهُمْ إِلَى شَهَادَةِ أَنْ لاَ إِلَهَ إِلَّا اللهُ وَأَنِّي رَسُولُ اللهِ فَإِنْ هُمْ أَطَاعُوا لِذَلِكَ، فَأَعْلِمْهُمْ أَنَّ اللهَ قَدِ افْتَرَضَ عَلَيْهِمْ خَمْسَ صَلَوَاتٍ فِي كُلِّ يَوْمٍ وَلَيْلَةٍ، فَإِنْ هُمْ أَطَاعُوا لِذَلِكَ، فَأَعْلِمْهُمْ أَنَّ اللهَ افْتَرَضَ عَلَيْهِمْ صَدَقَةً فِي أَمْوَالِهِمْ تُؤْخَذُ مِنْ أَغْنِيَائِهِمْ وَتُرَدُّ عَلَى فُقَرَائِهِمْ

"Ey Muaz! Yemenlileri Allah'tan başka ilah olmadığına ve benim Allah'ın Peygamberi olduğuma şehâdet etmeye davet et. Eğer bu iki şehadeti kabul ederlerse bu defa onlara Hazret-i Allah'ın her gece ve gündüzde üzerlerine beş vakit namazı farz kıldığını öğret. Eğer namazın vücubuna itaat ederlerse, bu defa da onlara bildir ki Allah, kendilerine mallarında zekâtı farz kılmıştır. Bu zekât, zenginlerinden alınır ve onların fakirlerine verilir."[10] buyurmuştur.

Usul-i Fıkıh'ta beyan edildiği üzere istidlalât-i sahiha (sahih istidlal yolları) dâl bil'ibare dâl bil'işare, dâl bid'delale ve dâl bil'iktizadır. Ancak Şafiî ulemasına göre kendisi ile istidlal edilen birkaç husus daha vardır ki onlardan birisi de nazımdaki yakınlığın hükümde müsavatı icap etmesidir.[11] Bu delilden yola çıkarak bazı müfessirlerimiz demişlerdir ki;

ثَلَاثُ آيَاتٍ نُزِلَتْ مَقْرُونَةً بِثَلَاثٍ لَا يُقْبَلُ إِحْدَاهَا بِغَيْرِ قَرِينَتِهَا. إِحْدَاهَا: قَوْلُهُ عَزَّ وَجَلَّ وَأَطِيعُوا اللهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ[12]، وَالثَّانِيَةُ: أَنِ اشْكُرْ لِي وَلِوَالِدَيْكَ[13]، وَالثَّالِثَةُ: وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ[14]

"Şu üç Âyet-i Kerîme şu üç şeye yakın olarak nazil olmuştur. Bunlardan birisi yakını (diğeri) olmadan (yapılmadan) kabul olunmaz. Birincisi Resûlullâh Efendimiz (sallahu aleyhi ve sellem)'e itaat olmadan Allâhü Teâlâ'ya itaat olmaz. İkincisi anne babaya şükür (onlara iyilik olmadan) Allâhü Teâlâ'ya şükür olmaz. Üçüncüsü de malın zekâtı verilmeden namazlar kabul olmaz."[15]

[10] Sahîh-i Buhârî, Babü Vücûbi'z-Zekât, h. 1395
[11] Molla Hüsrev, Mirkâtü'l-Vusûl, c.1 s.333
[12] Maide Sûresi, Âyet 92, Meâli: "Allaha ve Rasülüne itaat edin"
[13] Lokman Sûresi, Âyet 14, Meâli: "... Bana ve Anne babanıza şükredin diye..."
[14] Bakara Sûresi, Âyet 43, Meâli: "Hem namazı dürüst kılın ve zekâtı verin"
[15] Semerkandî, Tefsir-i Semerkandî, Bakara Sûresi 84. Âyet-i Kerîmenin Tefsirinden

Cenâb-ı Hak zekâtını veren kulları hakkında şöyle buyuruyor;

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَأَقَامُوا الصَّلَوةَ وَآتَوُا الزَّكَوةَ لَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ

"İman edip iyi işler yapan, namazı dosdoğru kılıp zekâtını verenlerin Rableri katında elbette mükâfatları vardır. Onlara hiçbir korku olmadığı gibi onlar mahzun da olmazlar."[16]

Peygamber Efendimiz (sallahu aleyhi ve sellem) de;

إِنَّ مِنْ تَمَامِ إِسْلَامِكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا زَكَاةَ أَمْوَالِكُمْ

"Muhakkak ki mallarınızın zekâtlarını vermeniz sizin İslam'ınızın (dininizin) tamam olmasındandır"[17]

Başka bir Hadîs-i Şerîf'lerinde,

حَصِّنُوا أَمْوَالَكُمْ بِالزَّكَاةِ وَدَاوُوا مَرْضَاكُمْ بِالصَّدَقَةِ وَاسْتَعِينُوا عَلَى حَلِّ الْبَلَاءِ بِالدُّعَاءِ وَالتَّضَرُّعِ

"Mallarınızı zekât ile koruyun, hastalarınızı sadaka ile tedavi edin, belaların halledilmesi için dua ve iltica ile Cenâb-ı Hak'tan yardım isteyin" buyurmuşlardır.[18]

Peygamber Efendimiz (sallahu aleyhi ve sellem) bir gün etrafına toplanan Sahabîlere "Zekât, mal ve servetin koruyucusudur, bekçisidir" buyurup zekâttan bahsederken yanlarına bir Hıristiyan tüccar uğradı. Zekât hakkında Peygamberimizin bütün anlattıklarını dinledikten sonra kalkıp giderek zekâtını verdi.

Bu Hıristiyan tüccarın bir de ortağı vardı ki, o sırada Mısır'a ticarete gitmişti. Tüccar da içinden şöyle geçirmişti. "Eğer Muhammed'in söyledikleri doğru ise ortağım malı ile birlikte sağ salim döner, ben de iman edip Müslüman olurum. Yok, eğer yalanı ortaya çıkarsa, o zaman kılıcımla ona hücum edip öldürürüm."

[16] Bakara Sûresı, Âyet 277
[17] Kenzu'l-Ummal, el- Faslu'l-Evvel fi'l Vucubi ve't-Tergib, h.15775
[18] Kenzu'l-Ummal, el- Faslu'l-Evvel fi'l Vucubi ve't-Tergib, h.15760

Bir müddet sonra kervandan bir mektup gelir. Eşkıyalar kervanın yolunu kesmiş, bütün mallarını gasp etmişler. Ne mal ne elbise, hiçbir şey bırakmamışlar. Bunları işiten Hıristiyan tüccar bundan muzdarip olup hemen kılıcını kuşanır. Peygamber'i katletmek üzere yola koyulur. Tam yola çıkacağı sırada ikinci bir mektup alır ve o mektupta da "Arkadaşım, sakın üzülme. Eşkıyalar kervanın önünü kestiklerinde ben kervanın epey arkasındaydım. Bana hiçbir şey olmadı. Ben ve bütün mallarımız kurtulduk..."

Bu mektubu da okuyan Hıristiyan tüccar "Peygamber sadıktır ve haktır" dedi ve Peygamber Efendimiz (sallahu aleyhi ve sellem)'e gelerek "Ey Allah'ın Resulü! Bana İslamiyet'i açıklayın iman edeceğim" der ve Müslüman olur.[19]

Adamın biri Resûlullâh (sallahu aleyhi ve sellem)'e "Bana, Cennet'e girmeme sebep olacak bir ameli haber ver" deyince Peygamber Efendimiz;

أَخْبِرْنِي بِعَمَلٍ يُدْخِلُنِي الْجَنَّةَ قَالَ تَعْبُدُ اللهَ لَا تُشْرِكُ بِهِ شَيْئًا وَتُقِيمُ الصَّلَاةَ وَتُؤْتِي الزَّكَاةَ وَتَصِلُ الرَّحِمَ

"Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmadan ibadet edersin, namazı kılarsın, zekâtı verirsin ve akrabanı ziyaret edersin"[20]

أَنَّ أَعْرَابِيًّا أَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ دُلَّنِي عَلَى عَمَلٍ إِذَا عَمِلْتُهُ دَخَلْتُ الْجَنَّةَ قَالَ تَعْبُدُ اللهَ لَا تُشْرِكُ بِهِ شَيْئًا وَتُقِيمُ الصَّلَاةَ الْمَكْتُوبَةَ وَتُؤَدِّي الزَّكَاةَ الْمَفْرُوضَةَ وَتَصُومُ رَمَضَانَ قَالَ وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَا أَزِيدُ عَلَى هَذَا فَلَمَّا وَلَّى قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ سَرَّهُ أَنْ يَنْظُرَ إِلَى رَجُلٍ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ فَلْيَنْظُرْ إِلَى هَذَا

Ebû Hüreyre (r.a) dan rivayet olundu ki,

Bir Arâbî, Resûlullâh (sallahu aleyhi ve sellem)'e gelip "Ey Allah'ın Rasûlü! Bana öyle bir amel söyle ki, onu işlediğim takdirde Cennet'e girmeme sebep olsun" dedi. Rasûl-i Ekrem (sallahu aleyhi ve sellem); **"Allah'a hiçbir**

[19] Osman bin Hasen, Dürretü'n-Nâsıhîn, 24. Mevzu
[20] Beyhakî, Şuabü'l İman, Babü Sılati'r-Rahim, h.7568

şeyi ortak koşmadan ibadet edersin, farz olan namazı kılarsın, zekâtı verirsin ve Ramazan orucunu tutarsın" buyurdu. Ârâbî: "Nefsimi kudretinde tutan Allah'a yemin ederim ki, söylediklerinize hiçbir şey ilave etmem" dedi. O Ârâbî dönüp gittiğinde Resûl-i Ekrem Efendimiz: **"Cennetlik bir kişiye bakmak kendisini sevindiren şu adama baksın"** buyurdu.[21]

Sahâbe-i Kiram'dan Cerîr bin Abdullah (r.a);

بَايَعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى إِقَامِ الصَّلَاةِ وَإِيتَاءِ الزَّكَاةِ وَالنُّصْحِ لِكُلِّ مُسْلِمٍ

"Ben namaz kılmak, zekât vermek ve her Müslüman için hayır dilemek üzere Resûlullâh (sallallâhu aleyhi ve sellem)**'e biât ettim"** [22] buyurmuştur.

Tevbe Sûresinde Cenâb-ı Hak zekât vermeyenlerin hallerini şöyle beyan buyurmuşlardır;

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ كَثِيرًا مِنَ الْأَحْبَارِ وَالرُّهْبَانِ لَيَأْكُلُونَ أَمْوَالَ النَّاسِ بِالْبَاطِلِ وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللهِ وَالَّذِينَ يَكْنِزُونَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ وَلَا يُنْفِقُونَهَا فِي سَبِيلِ اللهِ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ۝ يَوْمَ يُحْمَى عَلَيْهَا فِي نَارِ جَهَنَّمَ فَتُكْوَى بِهَا جِبَاهُهُمْ وَجُنُوبُهُمْ وَظُهُورُهُمْ هَذَا مَا كَنَزْتُمْ لِأَنْفُسِكُمْ فَذُوقُوا مَا كُنْتُمْ تَكْنِزُونَ

"Ey o bütün iman edenler! Haberiniz olsun ki Ahbar ve Ruhbandan[23] **birçoğu insanların mallarını haksızlıkla yerler ve Allah yolundan çevirirler.**

Altın ve gümüşü hazineye saklayıp Allah yolunda sarf etmeyenler ise işte onları elîm bir azâb ile müjdele.

O gün ki o altınlar ve gümüşler Cehennem ateşinde kızdırılacak ve kendilerinin alınları, böğürleri, sırtları bunlarla dağlanacak. İşte bu sizin nefisleriniz için sakladıklarınızdır. Tadınız bakalım saklaya geldiğiniz ne imiş denecek!"[24]

[21] Sahih-i Buhârî, Babu Vucub-i'z Zekât, h.1397
[22] Sahih-i Buhârî, Babu'l Beyati, ala İtâi'z Zekât, h.1401
[23] Yahudi ve Hristiyanların din adamları
[24] Tevbe Sûresi, Âyet 34-35

وَمِنْهُمْ مَنْ عَاهَدَ اللهَ لَئِنْ آتَانَا مِنْ فَضْلِهِ لَنَصَّدَّقَنَّ وَلَنَكُونَنَّ مِنَ الصَّالِحِينَ ۞ فَلَمَّا آتَاهُمْ مِنْ فَضْلِهِ بَخِلُوا بِهِ وَتَوَلَّوْا وَهُمْ مُعْرِضُونَ ۞ فَأَعْقَبَهُمْ نِفَاقًا فِي قُلُوبِهِمْ إِلَى يَوْمِ يَلْقَوْنَهُ بِمَا أَخْلَفُوا اللهَ مَا وَعَدُوهُ وَبِمَا كَانُوا يَكْذِبُونَ ۞ أَلَمْ يَعْلَمُوا أَنَّ اللهَ يَعْلَمُ سِرَّهُمْ وَنَجْوَاهُمْ وَأَنَّ اللهَ عَلَّامُ الْغُيُوبِ ۞ الَّذِينَ يَلْمِزُونَ الْمُطَّوِّعِينَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ فِي الصَّدَقَاتِ وَالَّذِينَ لَا يَجِدُونَ إِلَّا جُهْدَهُمْ فَيَسْخَرُونَ مِنْهُمْ سَخِرَ اللَّهُ مِنْهُمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ۞ اِسْتَغْفِرْ لَهُمْ أَوْ لَا تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ إِنْ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ سَبْعِينَ مَرَّةً فَلَنْ يَغْفِرَ اللهُ لَهُمْ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ كَفَرُوا بِاللهِ وَرَسُولِهِ وَاللهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ

"Yine onlardan (kâfir ve münafıklardan) kimi de "eğer bize fazlından ihsan ederse her halde zekâtını veririz ve her halde salihînden oluruz" diye Allah'a ahdetmişlerdi. Vaktaki Allâhü Teâlâ fazlından istediklerini verdi, buhl edip (cimrilik yapıp) yüz çevirdiler. Zaten yan çizip duruyorlardı. Allah'a verdikleri va'di tutmadıkları ve yalan söylemeği âdet edindikleri için Allâhü Teâlâ da bu fi'llerinin akıbetini kalplerinde kıyamet gününe kadar sürecek bir nifaka kalb ediverdi (çeviriverdi). Henüz bilmediler mi ki Allah onların sırlarını (gizlediklerini) de bilir fısıltılarını da. Allah 'allâmü'l-guyub'dur (gaibi en iyi bilendir).

Onlar müminlerden Sadakatta bulunanlara bir türlü ve güçlerinin yetebildiğinden başkasını bulamayanlara diğer türlü lâf atarak onları ayıplarlar, alay ederler. Allah onları maskaraya çevirmiştir, onlar için elîm bir azab vardır.

Onlar için dilersen istiğfar et, dilersen etme... Onlar için yetmiş kere istiğfar da etsen Allah onlara hiç de mağfiret edecek değildir. Çünkü onlar Allah'ı ve Resulünü tanımadılar. Allah ise öyle baştan çıkmış fasıklar güruhuna hidayet etmez."[25]

Bu Âyet-i Kerîmelerin nüzul sebebi hakkında deniliyor ki: Münâfıklardan Salebe İbn-i Hatibi'l-Ensârî Resûlullâh (sallahu aleyhi ve sellem)'in huzuruna gitmiş "Ya Rasûlellah! Cenâb-ı Hakka dua buyur, beni

[25] Tevbe Sûresi, Âyet 75-80

,nal ile rızıklandırsın" demiş. Rasûl-i Ekrem (sallahu aleyhi ve sellem) de "Ey Salebe! Hakkını ödediğin az bir mal, hakkını ödemeyeceğin çok maldan daha hayırlıdır" buyurmuş. Salebe ise "Seni hak ile göndermiş olan Allah'a yemin ederim ki, eğer bana mal verirse elbette bütün hak sahiplerine haklarını veririm" diye talebinde ısrar etmiş.

Rasûl-i Ekrem Efendimiz dua buyurmuşlar ve Salebe zengin olmaya başlamış. Koyunları az zaman içinde o kadar artmış ki, onlar Medine-i Münevvere'nin bir vadisini doldurmuş.

Salebe artık mallarıyla uğraşmaya başlamış. Namaz için cemaatten kesilmiş. Cuma günü bile namaza gelemez olmuş. Resûlullâh (sallahu aleyhi ve sellem); Salebe'nin nerede olduğunu sorduğunda "Onun koyunları o kadar arttı ki, bir vadiye bile sığamaz oldu" demişler. Peygamber Efendimiz: "Yazık Salebe'ye" buyurmuş ve malının zekâtını almak için iki memur göndermiş. Salebe, Peygamber Efendimiz'in bu emrini işitince, "Bu (zekât) ancak cizye veya cizyenin benzeridir" diye söylenmiş ve memura "şimdi gidin, sonra gelin bakalım" demiş. Bu zatlar ikinci defa gitmişler ise de yine zekâtı vermekten kaçınmıştır.

Bu memurlar Peygamber Efendimize gelip bu durumu haber vermişler. Bunun üzerine bu Âyet-i Kerîme nâzil olmuştur. Salebe'nin akrabasından biri bu Âyet-i Kerîmenin inişinden haberdar olunca gidip Salebe'ye haber vermiş. "Ya Salebe! Yazık sana! Aleyhinde şöyle bir Ayet nâzil oldu." demiş. Bunun üzerine Salebe Peygamber Efendimizin huzuruna gitmiş ve zekâtının kabulünü istemiş.

Peygamber Efendimiz ise; إِنَّ اللهَ مَنَعَنِي أَنْ أَقْبَلَ مِنْكَ "Muhakkak ki Cenâb-ı Hak senin zekâtını almaktan beni men eyledi" buyurmuş. Salebe tevbe ederek değil de zekâtının kabul edilmemesinden utanarak başına toprak saçmaya başlamış. Peygamber Efendimiz de: "Ben sana vaktiyle dememiş miydim? Sen bana itaat etmedin" buyurmuş.

Resûlullâh (sallahu aleyhi ve sellem)'in vefatından sonra Salebe sadakasını Hazret-i Ebû Bekir'e götürmüş, o da kabul etmemiş. Daha sonra hilafeti zamanında Hazret-i Ömer'e götürmüş, o da kabul etmemiş. Hazret-i Osman'ın halifeliği zamanında ona götürüp teslim etmek istemiş, o da kabul buyurmamıştır. Salebe Hazret-i Osman'ın halifeliği zamanında ölmüştür.[26]

[26] İ.Hakkı Bursevi, Ruhu'l-Beyan ; Ö. N. Bilmen, Kur'ân-ı Kerîmin meâl-i âlîsi ve Tefsiri, Tevbe Sûresi 78. Âyet-i Kerimenin Tefsirinden

Bu sadakanın fukaraya tevzî' için kabul edilmemesinin hikmetine gelince; sadaka, bir temizleme ve arındırma vesilesidir. Bir münâfık ise nifaktan tamamen ayrılmadıkça hiçbir sadakası Allah katında makbul olarak kendisinin arındırılmasına ve sevaba kavuşmasına sebep olamaz. Ve böyle bir sadakayı almaya bir Müslüman da tenezzül etmemelidir.

Bu Âyet-i Kerîme'de şuna da işaret vardır ki: İnsan, dünya varlığına düşkün olmamalıdır. Cenâb-ı Hak'tan hayırlısını niyâz etmelidir. Eğer meşrû şekilde bir servete kavuşursa bunun kadrini bilip Rabbü'l-Âlemîne şükürde bulunmalıdır. Bu servetin zekâtını ve sadakasını vermelidir. Tâ ki kendisi için hakikaten faideli bir nimet mahiyetinde bulunmuş olsun. Böyle olmadığı takdirde birçok gayr-i meşrû servetler sahipleri için nihayet bir felâkete, bir azaba sebep olmuş olur.[27]

ÖŞÜR

Öşür lügatte onda bir (1/10) demektir. Istılahta ise; Arazi mahsullerinin zekâtıdır ve çıkan mahsulden onda birini vermektir.[28]

Öşrün farzıyyeti kitap, sünnet, icma' ve kıyas ile sabittir. Cenâb-ı Hak Âyet-i Kerîme'de buyurmuştur ki;

وَهُوَ الَّذِي أَنْشَأَ جَنَّاتٍ مَعْرُوشَاتٍ وَغَيْرَ مَعْرُوشَاتٍ وَالنَّخْلَ وَالزَّرْعَ مُخْتَلِفًا أُكُلُهُ وَالزَّيْتُونَ وَالرُّمَّانَ مُتَشَابِهًا وَغَيْرَ مُتَشَابِهٍ كُلُوا مِنْ ثَمَرِهِ إِذَا أَثْمَرَ وَآتُوا حَقَّهُ يَوْمَ حَصَادِهِ وَلَا تُسْرِفُوا إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ

"O ma'rûş ve gayr-i ma'rûş (çardaklı çardaksız, köşklü köşksüz) bağları; O hurmalık ve yemişleri muhtelif olan ekinleri, zeytinleri, narları, birbirlerine hem benzer hem benzemez bir halde vücuda getiren hep o'dur. Her biri mahsul verince mahsulünden yiyin ve hasad günü hakkını verin. Bununla beraber israf etmeyin, çünkü o israf edenleri sevmez."[29]

Müfessirlerin ekserisi buradaki hak ile muradın malın onda biri (1/10) veya onda birinin yarısı (1/20) olduğuna kâil olmuşlardır. Binâen aleyh burada zikrolunan hak kelimesi, mücmel olup Resûlullâh Efendimiz

[27] Ö. N. Bilmen, Kur'ân-ı Kerîmin meâl-i âlîsi ve Tefsîri, Tevbe Sûresi 78. Âyet-i Kerîmenin Tefsirinden
[28] Fazilet Neşriyat, Muhtasar İlmihal s.150
[29] En'âm Sûresi, Âyet 141

(sallallâhu aleyhi ve sellem)'in beyanıyla anlaşılmıştır. Resûlullâh Efendimiz de buyurmuşlardır ki;

مَا سَقَتْ السَّمَاءُ فَفِيهِ الْعُشْرُ وَمَا سُقِيَ بِغَرْبٍ أَوْ دَالِيَةٍ فَفِيهِ نِصْفُ الْعُشْرِ

"Yağmurun suladığı arazide öşür (1/10), kova veya dolap suyu (taşıma su) ile sulanan arazide öşrün yarısı (1/20) vardır."[30]

İmam Azam hazretlerine göre buğday arpa pirinç ve meyveler gibi arazi mahsullerinde nisab aranmaksızın[31], bir yıl geçmesi beklenilmeksizin ve tohum-bakım masrafları çıkartılmaksızın öşür lazım gelir.

İmameyne göre ise, beş vask[32] miktarı olmayan ekinlerden ve insanların elinde bir sene kalmayacak sebzelerden öşür alınmaz. [33]

Büyüklerimizin de nakletmiş olduğu bir Hadîs-i Şerîf'te Resûlullâh Efendimiz (sallallahü aleyhi ve sellem) buyuruyor ki;

مَنْ مَنَعَ الْعُشْرَ مَنَعَ اللَّهُ مِنْهُ بَرَكَةَ أَرْضِهِ

"Kim öşrü men ederse, öşrü vermezse Cenâb-ı Hak da ondan arazisinin bereketini men eder, arazisinin bereketinden mahrum bırakır"[34]

Hazret-i Üstâzımız (kuddise sirruhu) "Topraktan çıkan mahsulün öşrünü vermek lazımdır. Şayet bunu yapmak mümkün olmazsa, yiyecek ve içecek olduklarımızın öşrünü bari verelim. Hiç olmazsa helal olsun da yerken besmele çekilebilsin. Yoksa besmele çekilmez" buyurmuşlardır.[35]

Büyüklerimiz de "Öşür çok ciddi bir şey. Cenâb-ı Hakk'ın insanlar üzerinde bir hakkı var. Öşrün şartları da değişik. Üzerinden bir sene geçsin, nemalansın diye bir şey yok. Akıl baliğ olması da icab etmez. Deli de olsa bir bahçesi varsa, bir ürünü varsa onun yüzde onunun öşrünü vermesi lazım. Cenâb-ı Hakk'a teşekkür." buyurmuşlardır.

---

[30] İbn-i Âbidîn, Reddü'l-Muhtâr, Bâbu'l-Öşür
[31] Az da olsa çok da olsa
[32] Bir "Vask" altmış sa'dır. Bu da (62.400) dirheme eşittir. Bunun beş katı da yaklaşık olarak 950 kg'dır. (Ö. N. Bilmen, Büyük İslam İlmihali)
[33] Molla Husrev, Dürerü'l-Hukkam fi Şerh-i Ğureri'l-Ahkâm ; İbn-i Âbidîn, Reddü'l-Muhtâr, Bâbu'l-Öşür
[34] Semerkandi, Tenbihu'l-Gâfilin, s.310
[35] Z. Sunguroğlunun Notları, s.34

Yine diğer bir ifadelerinde; "Kendilerine tebliğ edilip de öşrünü verenler Allahın emrini yerine getirmenin kerametini görüyorlar. Bir bakıyorsunuz ki; öşrünü veren tarlaya dolu düşmüyor. Hemen yanı başındaki tarlaya düşüyor. Öşrünü veren tarlaya çekirge musallat olmuyor, kuşlar musallat olmuyor. Öşrünü vermeyenlere çekirge musallat oluyor, kuşlar musallat oluyor. Türlü hastalıklar musallat oluyor ve felaket oluyor onlar. ... Öşrünü verenlerde ayrıca bereket oluyor. Allah'ın emrini kat'î iman edip hiç şekşüphe etmeden yerine getirdiği için Hazret-i Allah onların mahsullerine büyük bereket veriyor. Kazanç veriyor, sıhhat veriyor. Kendilerine afiyet veriyor. Tarladan elde ettikleri mahsullerden hayır görüyorlar. Öşrünü vermeyenler hayır göremezler." buyurmuşlardır.

MESARİF-İ ZEKÂT (Zekât Verilecek Yerler)

Cenâb-ı Hak zekâtın verileceği yerleri şöyle beyan ediyor:

إِنَّمَا الصَّدَقَاتُ لِلْفُقَرَاءِ وَالْمَسَاكِينِ وَالْعَامِلِينَ عَلَيْهَا وَالْمُؤَلَّفَةِ قُلُوبُهُمْ وَفِي الرِّقَابِ وَالْغَارِمِينَ وَفِي سَبِيلِ اللهِ وَابْنِ السَّبِيلِ فَرِيضَةً مِنَ اللهِ وَاللهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ

"Sadakalar (zekâtlar), **Allah tarafından bir farz olarak, ancak fakirlere, miskinlere, amillere** (sadakayı toplamağa memur olanlara), **kalpleri Müslümanlığa alıştırılmak istenenlere, kölelere, esirlere, borçlulara, Allah yolunda bulunanlara ve yolda kalanlara mahsustur. Allah hakkıyla bilendir, tam hüküm ve hikmet sahibidir."**[36]

Buna göre Âyet-i Celîle'de kendilerine zekât verilebilecek sekiz sınıf zikredilmiştir. Bunlar; Fakirler, miskinler, âmiller (zekât toplama memurları), müellefe-i kulub (kalpleri İslam'a ısınması için), borçlular, Mükâtepler (kölelikten kurtulacaklar), yolda kalmışlar ve Allah yolunda olanlar. Bu sınıfların her biri fıkıh kitaplarımızda izah edilmiştir.[37]

Fakir: İhtiyacından fazla olarak nisab miktarı bir mala sahip olmayan kimsedir. Bu kimsenin temel ihtiyaçlardan olan evi, ev eşyası ve borcuna denk parası bulunsa da yine fakir sayılır.

Miskin: Hiçbir şeye sahip olmayıp yemesi ve giymesi için dilenmeye muhtaç olan yoksul kimsedir.

[36] Tevbe Sûresi, Âyet 60
[37] Ö. N. Bilmen, Büyük İslam İlmihali (Hulasa)

Amil: Bundan maksad, idareci tarafından meydandaki zekât mallarının zekâtlarını toplamakla görevlendirilen kimsedir. Buna "Saî, tahsildar" da denir. Böyle bir görevliye, bu çalışması süresince, fakir olmasa bile, ailesinin ve kendisinin ihtiyaçları için yeterince zekât verilebilir.

Borçlu: Borcundan fazla nisab miktarı mala sahip olmayan veya kendisinin de başkasında malı varsa da alması mümkün olmayan kimsedir.

Mükâteb: Bir bedel karşılığında azad edilmek üzere efendisi ile bir anlaşma yapmış olan köle veya cariye demektir.

Yolcu: Malı memleketinde kalıp elinde bir şey bulunmayan garib kimsedir. Böyle bir adam yalnız ihtiyacı kadar zekât alabilir. İhtiyaçtan fazla alması helâl olmaz. Bununla beraber bu gibi kimselerin mümkün olunca borç almaları, zekât almalarından daha iyidir.

Mücahid: Allah yolunda gönüllü olarak savaşa katılmak istediği halde, yiyecekten, silahtan ve diğer şeylerden mahrum olan kimse demektir. Böyle bir kimseye, ihtiyaçlarını gidermesi için zekât verilebilir.

Yukarıda gösterilen kısımdan her biri, zekâtın verileceği yerdir. Bir kimse zekâtını bunlardan herhangi birine verebileceği gibi, bir kısmına veya tümüne de dağıtabilir. Bununla beraber nisab miktarına ulaşmayan bir zekâtın, bunlardan yalnız birine verilmesi daha faziletlidir. Çünkü bir ihtiyacı karşılamış bulunur.

Büyüklerimiz buyurmuşlardır ki;

"Bu sekiz yerden hangisini daha çok tercih etmeli. Şimdi teker teker bu sekiz yeri, sekiz masrifi ele alalım. Düşünelim bakalım... Acaba hangisine versek daha hayırlıdır? Bu devirde ve bu zamanda... Tabii yaşadığımız zamanın şartlarını ele alacağız. Allah'ın bize hayat verdiği devrin şartlarını ele alacağız. Acaba bu zamanda nereye verirsek daha iyi yapmış oluruz? Evet, borçtan kurtulmuş oluruz ama akıllıca Allah'ın rızasını daha çok kazanmak itibariyle bu sekiz yerden hangisine verilir?

لِلْفُقَرَاءِ الَّذِينَ أُحْصِرُوا فِي سَبِيلِ اللهِ لَا يَسْتَطِيعُونَ ضَرْبًا فِي الْأَرْضِ يَحْسَبُهُمُ الْجَاهِلُ أَغْنِيَاءَ مِنَ التَّعَفُّفِ تَعْرِفُهُمْ بِسِيمَاهُمْ لَا يَسْأَلُونَ النَّاسَ إِلْحَافًا وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ فَإِنَّ اللهَ بِهِ عَلِيمٌ

"Verin o fakirlere ki Allah yolunda kapanmışlardır. Şuraya buraya dolaşamazlar. İstemekten çekindikleri için bilmeyen onları zengin zanneder.

Onları simalarından tanırsın: Halkı bîzâr etmezler. Hem işe yarar her ne verirseniz hiç şüphesiz Allah onu bilir."[38]

İbn-i Abbâs (r.anhüma) Hazretlerinden rivayet edildiğine göre; Bir gün Resûlullâh (sallalahü aleyhi ve sellem) Efendimiz Ashab-ı Suffe'nin başlarına durup hallerine nazar ederek onların fakirliklerini, çektikleri zahmetleri görünce buyurdu ki "Ey Ashab-ı Suffe! Size müjdeler olsun. Ümmetimden her kim şu sizin bulunduğunuz hal ü sıfatta ve bulunduğu halden razı olarak bana mülâki olursa muhakkak o benim refîklerimdendir."

İşte bu Âyet-i Kerîme Ashab-ı Suffe hakkında nâzil olmuştur. Hükmü âm'dır. Yani Allah rızası için düşmana karşı nöbet bekleyen, Allah rızası için medreselerde dirsek çürüten, Allah rızası için hıdemat-ı âmmeye (Allah yolundaki umûmî hizmetlere) vakf-ı nefs eden (kendisini vakfeden) ve bu ahval içinde malı-mülkü olmayıp -muhtaç olmakla beraber- nafakasını kazanmaya vakit bulamayan veya kudreti yetişemeyen fakirler de bu âyetin hükmünde dâhildirler. Bunlar sadakaların verileceği en güzel yeri teşkil ederler.[39]

Bu hususla alakalı İmâm-ı Rabbânî hazretleri de şöyle buyurmuşlardır;

وَفِي تَقْدِيمِ طَلَبَةِ الْعُلُومِ تَرْوِيجُ الشَّرِيعَةِ لِأَنَّهُمْ حَمَلَةُ الشَّرِيعَةِ النَّبَوِيَّةِ ، وَالْمِلَّةُ الْمُصْطَفَوِيَّةُ قَائِمَةٌ بِهِمْ

"Talebe-i ulûmü takdim etmekte şeriatın revaçta tutulması vardır. Çünkü talebe-i ulûm şeriatın hamilleridir. Millet-i Mustafeviyye (İslam dini) bunlar ile devam edecektir."[40]

Mesarif-i zekâtı beyan eden Âyet-i Celîle'nin tefsirinde; zikrolunan sekiz sınıfa da sadaka ve zekât verilirken Allah yolunda olması şartının bulunduğu, Allah yolunda ve Allah rızası için olmadığı takdirde verilemeyeceği anlatıldıktan sonra ayrıca (وَفِي سَبِيلِ اللهِ) diye tasrih edilmesinin hikmeti şöyle izah edilmiştir;

---

[38] Bakara Sûresi, Âyet 273

[39] Elmalılı, Hak Dini Kur'ân Dili, Bakara Sûresi 273. Âyet-i Kerîme'nin Tefsirinden (Hulasa)

[40] İmâm-ı Rabbânî, Mektûbât-ı Şerîfe, c.1, m.48

"(وَفِي سَبِيلِ اللهِ) kaydı sadakaların diğer sınıflardan başka -bilhassa- verilmesi lâzım gelen hususi bir yer (masref) olduğunu beyan etmektedir. (وَفِي سَبِيلِ اللهِ) demek ya'ni (لِمَنْ فِي سَبِيلِ اللهِ) demektir ki Allah için bir ibadet-i mahsusada mahsur olanların (kendilerini o ibadete hasr edip nafakalarını temin etmeye vakit bulamayanların) hususi vasfını anlatır.

Devamında gelen (وَابْنِ السَّبِيلِ) kaydı da fisebilillah olanların ibn-i sebil sınıfı ile tecanüslerini iş'âr eder. Yani fisebilillah olanlarda bir yolculuk, bir sefer ü gurbet manâsı bulunmasından başka; bu yolun, Allah yolu olması ve bunların o yolda bir ihtisas ve mahsuriyyeti bulunması (kendilerini o yola vakfetme) manâsı vardır.

Binaenaleyh burada (وَفِي سَبِيلِ اللهِ)'dan muradın hususi bir mana olduğu zâhirdir. Ve bu ma'nâ evvelâ cihad, saniyen hac, salisen Allah için tahsil-i ilim olarak mülâhaza olunabilir. Bu vecihle fisebilillâh unvanı örf-i şer'îde cihada alem (isim) olmuştur. Çünkü Allah için sefer ve inhisar ile en ziyade ma'rûf olan ibadet budur. Bütün müfessirîn ve fukahâ bu manâda müttefiktirler.

Ehl-i Suffe gibi ilm-i din tahsiline vakf-ı nefs edenler de (لِلْفُقَرَاءِ الَّذِينَ أُحْصِرُوا فِي سَبِيلِ اللهِ) âyetinde nakledilmiştir. Velhasıl fisebilillâh ta'birinin sadece bir zarf veya vasf olarak kullanılması ile burada olduğu gibi bir lakab olarak kullanılması arasında mühim fark vardır. Evvelki (zarf ve vasıf) âm, ikincisi (lakap) hâs bir manadır. Evvelki mana ile her ibadet, her hayır, her sadaka fisebilillâh'dır, Allah'ın rızası yolundadır. İkinci ma'nâ ile ise; her sadaka fisebilillâh değildir. Fisebilillâh sadaka bir masrif-i mahsusa verilen sadakadır ki bilhassa i'lâ-i kelimetillah yolundakilere verilen sadakadır. Bu farkın ma'rûf olmasına binaendir ki bütün müfessirîn ve meşhur olan fukaha bu «fisebilillâh» masrifinden asıl muradın mücahidîn olduğunda müttefiktirler. Binaenaleyh zekâtta, fisebilillâh masrifinden kat'î olarak kast olunan olan mana budur.[41]

Büyüklerimiz buyurmuşlardır ki; "Allah yolunda cihat edenler, mallarıyla, canlarıyla hizmet edenler" diye tasrih var. İnsanlardan bazısı inançlı oluyor, kendince bir şeyler öğrenmeye çalışıyor. Ama ders talebelerine zekât düşmeyeceğini zannediyor ve "Allah yolunda zekât onlara verilmez" diyor. Peki, kime vereceksin?

Kur'ân-ı Kerîm'i aç bak. Allah yolunda mallarıyla, canlarıyla hizmet eden insanlar kim? İllaki zekât verilecek kimse; kenarda kalmış, mesleksiz,

[41] Elmalılı, Hak Dini Kur'ân Dili, Tevbe Süresi 60. Âyet-i Kerime'nin Tefsirinden (Hulasa)

fakir olacak diye bir şey yok. Öyle olanı da var, olmayanı da var. Bunları anlamayanlar zekât verecek kimse bulamıyorlar, imkânları da çok. Zekât vermek için bu yolu, bu Âyet-i Kerîmelerin manasını o Zat-ı Şerîf'in elinden okuyup, öğrenen bu talebelerden öğrenmeleri lazım.

Fahruddin-i Râzî hazretleri tefsirinde eimme-i müctehidînin kavillerinin böyle olduğunu icmali olarak anlattıktan sonra şunu ilâve ederek buyurmuştur ki;

وَاعْلَمْ أَنَّ ظَاهِرَ اللَّفْظِ فِي قَوْلِهِ: وَفِي سَبِيلِ اللهِ لَا يُوجِبُ الْقَصْرَ عَلَى كُلِّ الْغُزَاةِ، فَلِهَذَا الْمَعْنَى نَقَلَ الْقَفَّالُ فِي «تَفْسِيرِهِ» عَنْ بَعْضِ الْفُقَهَاءِ أَنَّهُمْ أَجَازُوا صَرْفَ الصَّدَقَاتِ إِلَى جَمِيعِ وُجُوهِ الْخَيْرِ مِنْ تَكْفِينِ الْمَوْتَى وَبِنَاءِ الْحُصُونِ وَعِمَارَةِ الْمَسَاجِدِ، لِأَنَّ قَوْلَهُ: وَفِي سَبِيلِ اللهِ عَامٌّ فِي الْكُلِّ

(وَفِي سَبِيلِ اللهِ) kavlinde lâfzın zâhiri maksadın gâzîlerin tamamına kasr olunmasını icab etmez. Bu manadan dolayı İmâm Kaffâl tefsirinde (şunu) nakletmiştir;

"Muhakkak ki bazı fukaha, ölüleri kefenlemek, kal'a inşâsı, mescid vb. yerlerin inşâsı gibi hayır yollarının tamamına sadakaların sarf edilmesine cevaz verdiler. Çünkü (وَفِي سَبِيلِ اللهِ) kavli hepsine şamildir."[42]

Yine aynı Âyet-i Kerîmenin tefsirinde şu izahat yapılmıştır;

"Mücahidînin cihadda muhtaç oldukları bütün levazım ve mühimmat (وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ)[43] mazmununda dâhil olup da yalnız kendileri tarafından tedariki mümkün olmayan havâic-i cihad'ın (cihad için ihtiyaç duyulan şeylerin) cümlesi bu fîsebilillâh masrifinde dâhil olur.[44]

Her ne kadar bazı fukaha mescid, medrese, kurs vb. yerlerin inşâsı için zekât verilemeyeceğini söylemiş olsalar da Şürunbülâlî'nin Dürer-i Şerîf haşiyesi ve Bahr-i Râik gibi mutavvel ve muteber fıkıh kitaplarımızda bu müşkilin def'i için şöyle bir usul zikrolunmuştur;

[42] Fahruddin-i Râzî, Tefsir-i Kebir, Tevbe Sûresi 60. Âyet-i Kerîme'nin Tefsirinden
[43] Meâli: "Siz de onlara karşı gücünüzün yettiği her kuvvetten... hazırlık yapın"
[44] Elmalılı, Hak Dini Kur'ân Dili, Tevbe Sûresi 60. Âyet-i Kerîme'nin Tefsirinden

وَالْحِيلَةُ فِي الْجَوَازِ فِي هَذِهِ الْأَرْبَعَةِ أَنْ يَتَصَدَّقَ بِمِقْدَارِ زَكَاتِهِ عَلَى فَقِيرٍ ثُمَّ يَأْمُرُهُ بَعْدَ ذَلِكَ بِالصَّرْفِ إِلَى هَذِهِ الْوُجُوهِ فَيَكُونُ لِصَاحِبِ الْمَالِ ثَوَابُ الزَّكَاةِ وَلِلْفَقِيرِ ثَوَابُ هَذِهِ الْقُرَبِ كَذَا فِي الْمُحِيطِ

"Bu dört yerde zekâtın caiz olmasında çare: kişinin zekât miktarını bir fakire tasadduk edip sonra ona tasadduk ettiği miktarı bu yerlere sarf etmesini emretmesidir. Bu takdirde mal sahibi için zekât sevabı, fakir için de bu kurbetlerin (ibadetlerin) sevabı vardır. Muhît-i Burhânî'de de böyledir.[45]

Büyüklerimiz de bu hususta buyurmuşlardır ki; "Camiye zekât verilmez, kuran kursuna zekât verilmez, binaya zekât verilmez. Kuran kursu idare heyetine zekât verilmez. İlla orada okuyan çocukların eline götürüp vereceksiniz... (gibi) çeşitli, çirkin Allah'ın razı olmayacağı, son derece çirkin, son derece ayıp, yakışmayan, Allah'tan korkmadan, Resûlullâhtan haya etmeden ... böyle konuşanlar var."

(Tevbe Sûresi 60. Âyet-i Kerîmeye mana verdikten sonra)

"Müellefe-i Kulûp ki kendilerinde iman olmadıkları halde, Müslüman olmadıkları halde İslamiyet'e zararı dokunmayan, İslamiyet'e faydası olan, onlarla müttefik onlara yardımcı olan zümreler vardır. Menfaat mukabilinde... Onlara da verilebilirmiş bakın zekât. ... Zekât nereye kadar verilebiliyormuş. Bir de diyor ki Kur'ân Kursuna verilmez. Allah Allah. Allah'tan korkmayınca insan her şeyi söyler..."

"Gördün mü şimdi? Buna karşı diyorlar -ki Allah'ın helal kıldığına haram kılmak nereye kadar gider? Siz biliyorsunuz-. Allah Zü'l-Celâl Hazretlerinin helal kıldığını hatta farz kıldığını "olmaz, câiz değildir" demek nereye kadar gittiğini, hükm-i şer'inin bu gibi kimseler hakkında ne olduğunu bildiniz, bilmeniz lâzım."

"Helale haram diyen, harama helal diyen veyahut da harama helal diyenin halinin ne olacağını ne derece perişan olacağını siz biliyorsunuz."

"Hadi bakalım! şimdi Kur'ân Kurslarına, Allah'ın dinini okutan öğreten, Kur'ânı okutan Kur'ân ilmini veren müesseselere zekât verilmez diyenler, bu hükmün altından kalksınlar bakalım. Çok tevbe etmeleri,

[45] Bahr-i Râik; Dürerü'l-Hukkâm Haşiyesi; El-Muhîtu'l-Burhâni; Kitâbu'z-Zekât

lâzım. Son derece tevbe etmeleri lâzım, hem de ihlâs ile ama öyle laf değil. İki dudağının ucundan değil. Kanlı gözyaşları dökerek, Allah'a tevbe ve rücû' ederlerse ve bu söyledikleri sözlerle, kavlen söyledikleri için kavlen rücû' ettiklerini, tekrar o kimlere söylemişlerse nerede söylemişlerse, kavlen dönerlerse, rücû' ederlerse işte o zaman kendilerini affettirebilirler. Umulur ki, Allah'tan umulur ki günahları affedilir. yoksa bu günahın altından kalkamazsınız."

HELAL-HARAM VE ŞÜPHELİ ŞEYLER

İnsan oğlu eşref-i mahluk olarak yaratılmış, başıboş ve gayesiz bırakılmamıştır. **"İnsan sanır mı ki başı boş kendi keyfine bırakılacaktır?"**[1] ayet-i kerimesi bu hususun şahididir.

Dünya-ahiret saadeti için helaller, haramlar beyan edilmiş, haram kılınan her şeyin habîs ve murdar, helallerin ise aslında temiz ve kulların menfaatine olan şeyler olduğu peygamberler ve onlara gönderilen ilahi kitaplar vasıtasıyla bildirilmiştir. Bu husus Ayet-i Kerimelerde şöyle ifade buyrulur:

وَيُحِلُّ لَهُمُ الطَّيِّبَاتِ وَيُحَرِّمُ عَلَيْهِمُ الْخَبَآئِثَ

"...(o peygamber) onlar için bütün o tayyibatı; temiz, hoş şeylerin hepsini onlara helal kılacak ve maddi ve manevi habis; murdar şeylerin hepsini üzerlerine haram kılar..."[2]

يَا اَيُّهَا النَّاسُ كُلُوا مِمَّا فِى الْاَرْضِ حَلاَلاً طَيِّباً

"Ey insanlar, bütün yeryüzünde bulunan şeylerden helal, tertemiz olanlarını yiyiniz..."[3]

يَسْاَلُونَكَ مَاذَا اُحِلَّ لَهُمْ قُلْ اُحِلَّ لَكُمُ الطَّيِّبَاتُ

"Sana soruyorlar kendileri için helal kılınan ne? De ki, sizin için bütün temiz nimetler helal kılınmıştır..."[4]

قُلْ مَنْ حَرَّمَ زِينَةَ اللهِ الَّتِى اَخْرَجَ لِعِبَادِهِ وَالطَّيِّبَاتِ مِنَ الرِّزْقِ

"De ki, Allah'ın kulları için ortaya çıkardığı ziyneti; insanları süsleyen giyecekleri ve temiz, hoş rızık olarak verdiği yiyecekleri, içecekleri kim haram kılmış?..."[5]

---

1 Kıyâme Sûresi, âyet 36
2 A'raf Sûresi, âyet 157
3 Bakara Sûresi, âyet 168
4 Mâide Sûresi, âyet 4
5 A'raf Sûresi, âyet 32

يَا اَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لاَ تُحَرِّمُوا طَيِّبَاتِ مَا اَحَلَّ اللهُ لَكُمْ

"Ey iman edenler, Allahın size helal kıldığı nimetlerin temizlerini kendinize haram kılmayınız!..."[6]

Peygamber Efendimiz (s.a.v.) de bir hadis-i şeriflerinde şöyle buyururlar: "**Allah güzeldir. Ancak güzel şeyleri kabul eder. Allah peygamberlerine emrettiğini müminlere de emretti. Hak Teala şöyle buyurur:** يَا اَيُّهَا الرُّسُلُ كُلُوا مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَاعْمَلُوا صَالِحاً اِنِّى بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ **"Ey Resüller! Helal ve temiz şeylerden yiyin ve güzel işler işleyin..."**[7] Yine: يَا اَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُلُوا مِن طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ **"Ey iman edenler, size kısmet ettiğimiz rızıkların en temiz olanlarından yiyin..."**[8] Efendimiz (s.a.v.), bu ayetleri okuduktan sonra uzun yolculuğa çıkmış, dağınık, üstü başı perişan ve "Ya Rabbi Ya Rabbi" diye dua etmekte olan bir adamı zikrederek "**Onun yediği haram, içtiği haram, giydiği haram ve haram ile beslenmiş. Böyle bir kimsenin duası nasıl kabul olunur.**"[9] buyurmuştur.

A- HARAMLARDAN SAKINMAK

İmandan sonra en büyük mükellefiyet, farzları eda etmek ve haramlardan sakınmaktır.

Vücudu hastalıklardan korumak, onu tekamül ettirmekten daha önce gelir. Temizlenmeden, süslenme; çamurlu ayakkabıyı boyamak gibidir.

Salih amellerin neticesi, itikadî lekelerden temizlenmek, sevapları yiyip bitiren haramlardan sakınmakla elde edilir.

Abdullah bin Ömer (r.anhüma.): "**Namaz kılmaktan yay gibi, oruç tutmaktan çöp gibi kalsanız da, haram ve şüpheli şeylerden kaçınmazsanız, Allah o ibadetleri kabul etmez.**"[10] buyurmuşlardır.

Mecelle'nin mukaddimesinde "**Derü'l-mefâsidi evlâ min celbi'l-menâfi'i'** hükmü geçmektedir. Kötülükleri ve zararları def etmek, onlardan korunmak, menfaat celb etmekten, iyilik yapmaktan daha faziletlidir.

Bu hususta Peygamber Efendimiz (s.a.v.) şöyle buyurur:

---

6 Mâide Sûresi, âyet 87
7 Müminun Sûresi, âyet 51
8 Bakara Sûresi, âyet 172
9 İmam-ı Şa'rani, Levakıhu'l-Envar, s.114,
10 İ.Hakkı Bursevî, Ruhu'l-Beyan Tefsiri

مَنِ اشْتَرَى ثَوْبًا بِعَشْرَةِ دَرَاهِمَ فِى ثَمَنِهِ دِرْهَمٌ حَرَامٌ لَمْ يَقْبَلِ اللهُ صَلَاتَهُ مَادَامَ عَلَيْهِ مِنْهُ شَىْءٌ

"Bir kimse on akçeye bir elbise alsa, o on akçenin bir akçesi haram olsa, o elbise o kişinin üstünde kaldığı müddetçe kıldığı namaz kabul olunmaz."[11]

Diğer bir Hadis-i Şerif'te de: **"Kişinin Allah için haramlardan sakınması, onun Allah yolunda cihat etmesinden daha hayırlıdır."** buyurulmuştur. Bu Hadis-i Şerif'i âlimler; **"Allah yolunda cihat, farzdır. Ancak haramlardan sakınmak zordur ve nefisle olan cihattır. Nefisle olan cihat ise en büyük cihattır."** diye izah etmişlerdir.

İmam-ı Rabban-i (k.s.) Hz. Mektubat-ı Şerife'de, **"Kurtuluşun temeli iki cüz üzerinedir. Emirlere sarılmak ve nehiylerden kaçınmak. Bu iki cüzden daha mühim olanı da kendisinden verâ ve takva diye tabir olunan son cüzdür.**[12] buyurdular.

Haramlardan kaçınmanın ehemmiyeti ile alâkalı şöyle buyururlar:

وَالْاِجْتِنَابُ عَنِ الْمُحَرَّمَاتِ عَلَى قِسْمَيْنِ : قِسْمٌ يَتَعَلَّقُ بِحُقُوقِ اللهِ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى ، وَقِسْمٌ يَتَعَلَّقُ بِحُقُوقِ الْعِبَادِ . وَرِعَايَةُ الْقِسْمِ الثَّانِي اَهَمُّ مِنْ رِعَايَةِ الْقِسْمِ الْاَوَّلِ ، فَاِنَّ الْحَقَّ سُبْحَانَهُ غَنِيٌّ عَلَى الْاِطْلَاقِ وَاَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ ، وَالْعِبَادُ فُقَرَاءُ مُحْتَاجُونَ وَبُخَلَاءُ وَلِئَامٌ بِالذَّاتِ . قَالَ رَسُولُ اللهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) مَنْ كَانَتْ لَهُ مَظْلَمَةٌ لِاَخِيهِ مِنْ عِرْضِهِ اَوْ شَيْءٍ فَلْيَتَحَلَّلْهُ مِنْهُ الْيَوْمَ قَبْلَ اَنْ لَا يَكُونَ دِينَارٌ وَلَا دِرْهَمٌ وَاِنْ كَانَ لَهُ عَمَلٌ صَالِحٌ اُخِذَ مِنْهُ بِقَدْرِ مَظْلَمَتِهِ وَاِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ حَسَنَاتٌ اُخِذَ مِنْ سَيِّئَاتِ صَاحِبِهِ فَحُمِلَ عَلَيْهِ وَقَالَ اَيْضًا (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) اَتَدْرُونَ مَنِ الْمُفْلِسُ ؟ قَالُوا اَلْمُفْلِسُ فِينَا مَنْ لَا دِرْهَمَ لَهُ وَلَا مَتَاعَ ! فَقَالَ : اِنَّ الْمُفْلِسَ مِنْ اُمَّتِي مَنْ يَأْتِي يَوْمَ

11 Müsned-i Ahmed bin Hanbel.

12 İmam-ı Rabânî, Mektubat, c.1, Mek.76

الْقِيَامَةِ بِصَلاَةٍ وَصِيَامٍ وَزَكَاةٍ وَيَأْتِى قَدْ شَتَمَ هَذَا وَقَذَفَ هَذَا وَاَكَلَ مَالَ هَذَا وَسَفَكَ دَمَ هَذَا وَضَرَبَ هَذَا فَيُعْطَى هَذَا مِنْ حَسَنَاتِهِ وَهَذَا مِنْ حَسَنَاتِهِ فَاِنْ فَنِيَتْ حَسَنَاتُهُ قَبْلَ اَنْ يُقْضَى مَا عَلَيْهِ اُخِذَ مِنْ خَطَايَاهُمْ فَطُرِحَتْ عَلَيْهِ ثُمَّ طُرِحَ فِي النَّارِ صَدَقَ رَسُولُ اللهِ

"Haramlardan kaçınmak iki kısımdır. 1- Allahü Tealanın hakları ile alakalı kısım 2- Kulların hakları ile alakalı kısım. İkinci kısma riayet birinci kısma riayetten daha mühimdir. Zira Cenab-ı Hak mutlak zengindir. Merhamet edenlerin en merhametlisidir. Kullar ise fakir, muhtaç ve cimridirler.

Rasûlüllah (s.a.v.) Efendimiz **"Her kimin üzerinde, kardeşine karşı nâmusundan veya başka şeyden dolayı bir haksızlık bulunursa, dînâr ve dirhemin olmadığı yere varmadan önce, bu günden helalleşsin. (Helalleşmeden giderse) Eğer onun sâlih ameli varsa zulmettiği kadar o amelinden alınır. (Zulmettiği kimseye verilir) Eğer iyilikleri yoksa zulmettiği kişinin kötülüklerinden alınır ve zulmedene yüklenir."** buyurmuştur.

Yine, Rasûlüllah Efendimiz (s.a.v.) bir gün meclisinde, Ashâbına şöyle sordu: **"Müflis kimdir, bilir misiniz?"** Şöyle dediler: "Bizce müflis, parası ve metâı olmayandır." Bunun üzerine Rasûlüllah (s.a.v.) Efendimiz: **"Ümmetimden müflis odur ki, kıyamet günü; namaz, oruç ve zekatla gelir. Halbuki falana sövmüş, falana iftira atmış, falancanın malını yemiş, falanın kanını akıtmış, falanı da dövmüştür. Bunun üzerine, kendisinin hasenâtından ona buna verilir. Üzerinde bulunan haklar bitmeden, kendi hasenâtı tükenirse, o zaman onların hatalarından alınır, kendisine yüklenir. Daha sonra, doğru cehenneme atılır."**[13] buyurmuştur.

B- HELAL KAZANÇ

Peygamber Efendimiz (s.a.v.) buyurdular:

طَلَبُ الْحَلَالِ فَرِيضَةٌ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ

"Helalı istemek ve aramak bütün müslümanlar üzerine farzdır."[14] buyurarak mükellefiyetimizi haber vermiş;

13 İmam-ı Rabânî, Mektubat, c.1, Mek.76
14 İmam-ı Gazali, İhyâu Ulûmiddîn

مَنْ اَكَلَ الْحَلَالَ اَرْبَعِينَ يَوْمًا نَوَّرَ اللهُ قَلْبَهُ وَ اَجْرَى يَنَابِيعَ الْحِكْمَةِ مِنْ قَلْبِهِ عَلَى لِسَانِهِ

"Bir kimse kırk gün helal yese Allahü Teâlâ onun gönlünü nurla doldurur ve onun gönlünden diline hikmet pınarlarını açar."[15] hadis-i şerifleriyle dünyadaki kazancımızın büyüklüğünü;

مَنْ سَعَى عَلَى عِيَالِهِ مِنْ حِلِّهِ فَهُوَ كَالْمُجَاهِدِ فِى سَبِيلِ اللهِ وَ مَنْ طَلَبَ الدُّنْيَا حَلَالًا فِى عَفَافٍ كَانَ فِى دَرَجَةِ الشُّهَدَاءِ

"Çoluk-çocuğunun geçimini helalinden bulmaya çalışan, Allah yolunda cihadda bulunan gibidir. Nâmus çerçevesinde helalinden dünyalığı talep eden şühedâ derecesindedir."[16] ifadeleriyle de ahirette ihsan edilecek makam ve derecelerin yüceliğini müjdelemiştir.

اَلْعِبَادَةُ عَشْرَةُ اَجْزَاءٍ تِسْعَةٌ مِنْهَا فِى طَلَبِ الْحَلَالِ

"İbadet on cüzdür. Bunun dokuzu, helal kazanç talebindedir."[17] buyurarak helal kazanç talebinin ibadetin aslı ve tohumu olduğunu;

مَنْ اَمْسَى وَانِيًا مِنْ طَلَبِ الْحَلَالِ بَاتَ مَغْفُورًا لَهُ وَ اَصْبَحَ وَاللهُ عَنْهُ رَاضٍ

"Bir kimse helal kazanç temin etmekten yorulup akşam evine döndüğünde yatsa, Allahü Teâlâ'nın mağfiretine uğramış olarak yatar. Sabahleyin ise Allahü Teâlâ kendisinden razı olmuş olarak kalkar."[18] Hadîs-i şerîfleri helal kazanç için çekilen her türlü sıkıntının rıza-i İlahiyi celbedip affa vesile olduğunu bildirmiştir.

C- YEME İÇMEDE HELAL VE HARAMA DİKKAT ETMEK

Müslümanların her hususta haram ve helale riâyet etmeleri icap ettiği gibi hususi ile yeme içmede haramlardan kaçınmaya itinâ göstermeleri elzemdir.

15 İmam-ı Gazali, İhyâu Ulûmiddîn
16 İmam-ı Gazali, İhyâu Ulûmiddîn
17 İmam-ı Gazali, İhyâu Ulûmiddîn
18 İmam-ı Gazali, İhyâu Ulûmiddîn.

Zira yenilen şeylerin ve alınan gıdaların, insanın maddi vücut yapısında ve teşekkülünde olduğu gibi, manevi terakkisinde de çok büyük te'siri vardır.

Onun için kişi önüne gelen ve eline geçen her şeyi değil, dinin müsaade ettiği şeyleri yiyip içmelidir. Çünkü yemek ve içmek, hayatın gayesi değil, gaye olan hakiki kulluğun vasıtasıdır.Haram gıda ile beslenen uzuvlar, bir fesat makinesi gibi şerre çalışırlar. Hatta bu durum kişinin sulbünden meydana gelecek olan çoluk çocuğuna dahi sirayet eder.

Helal ve temiz yiyen insanların âzâlarında hayırlar ve faziletler tezahür eder. Helal ve temiz yiyenin bünyesi sağlam, karakter ve seciyesi metin, kalbi huzurlu, ibâdeti güzel ve duâsı makbul olur.

Ashabın büyüklerinden Sa'd bin Ebi Vakkas (r.a.) Hazretleri Peygamberimiz (s.a.v)'e gelerek **"Ya Rasûlallah! Dua buyurunuz da ben duası makbul olanlardan olayım."** dedi. Peygamberimiz (s.a.v.) de ona:**"Ya Sa'd, helal ve güzel (olan, haramdan arınmış olanı) ye, duan kabul olur."**[19] buyurdular.

Fudayl bin İyaz (r.a.) **"Karnına gireni bilmiş olan kişiyi Allahü Teâlâ'nın melekleri sıddıklar safına yazar. Bunun için yediğin lokmayı bil"** diye buyurdular.

İyilikler daima iyiliği, kötülükler de daima kötülüğü celbeder. Bütün günahlar kalbi karartır, katılaştırır ve ibadet yapma zevkine mani olur. Ancak bunda en büyük müessir haram lokmadır.

İbrahim Bin Edhem (k.s.) **"Kemale erenler, ancak midelerine girenlere dikkat etmekle kemale ermişlerdir."** der. Abdullah bin Abbas (r.anhümâ) da **"Midesinde haram lokma olan kimsenin ibadetlerini Allah kabul etmez."** [20] buyurmuştur.

Her müslümanın hususiyle maneviyat erbâbının, gıdalarının helal ve temiz olmasına dikkat etmesi lazımdır. İslam büyükleri gelişi güzel yerlerden, ne olduğu bilinmeyen şüpheli şeylerden yeme ve içmenin ilim ve maneviyat ehli kimseler için büyük zararlara sebebiyet vereceğini haber vermişlerdir.

D- ŞÜPHELİ ŞEYLERDEN UZAK DURMAK

Haramlardan kaçınmak icap ettiği gibi şüpheli şeylerden dahi sakınmak gerekir ki buna vera' denir. Peygamber Efendimiz (s.a.v.):

---

19 İmam-ı Gazali, İhyâ-ü Ulumi'd-Din, c.2, s.114

20 İmam-ı Gazali, Kimya-yı Saadet.

اِنَّ الحَلاَلَ بَيِّنٌ ، واِنَّ الحَرامَ بَيِّنٌ ، وَبَيْنَهُمَا مُشْتَبِهاتٌ لاَ يَعْلَمُهُنَّ كَثِيرٌ مِنَ النَّاسِ ، فَمَنِ اتَّقَى الشُّبُهَاتِ ، اسْتَبْرَاَ لِدِينِهِ وعِرْضِهِ ، وَمَنْ وَقَعَ فى الشُّبُهَاتِ وقَعَ فِي الحَرَامِ ، كالرَّاعِى يَرْعَى حَوْلَ الحِمَى يُوشِكُ اَنْ يَرْتَعَ فِيهِ ، اَلاَ واِنَّ لِكُلِّ مَلِكٍ حِمًى ، اَلاَ وَاِنَّ حِمَى اللهِ مَحَارِمُهُ...

"Helaller bellidir, haramlar bellidir. İkisinin arasında müştebihat (haram olup olmadığı belli olmayanlar) vardır. Bunları insanların çoğu bilmez. Kim şüpheli şeylerden kaçınırsa, ırzını ve dinini korumuş olur. Kim de şüpheli şeylere dalarsa, harama düşmüş olur.

Korunun (girilmesi yasak olan mahal) **etrafında sürüsünü otlatan çoban gibi, çok sürmez (sürüsü oraya dalar) oradan (haramdan) da yer. Uyanık olunuz! Her hükümdarın bir korusu vardır. Gözünüzü açınız! Allah'ın yer yüzündeki korusu da haram kıldığı şeylerdir...."**[21] buyurarak şüpheli şeylerin harama açılan bir kapı olduğunu ifade etmiştir.

لَا يَبْلُغُ الْعَبْدُ اَنْ يَكُونَ مِنْ الْمُتَّقِينَ حَتَّى يَدَعَ مَا لَا بَأْسَ بِهِ حَذَرًا لِمَا بِهِ الْبَأْسُ

"Kişi mahzurlu olan şeyden korkarak, mahzursuz olanı terk etmedikçe gerçek takvaya vasıl olamaz."[22], hadis-i şerifleriyle de mübahlarla fazla meşguliyetin harama davetçi olduğunu, buna dikkat etmedikçe hakiki takvaya ulaşılamayacağını haber vermiştir.

Bu hususta İmam-ı Rabbânî (k.s.) Hz. şöyle buyurur:

وَلَمَّا كَانَ اْلاِجْتِنَابُ عَنْ فُضُولِ الْمُبَاحَاتِ بِالْكُلِّيَّةِ فِي جَمِيعِ الْاَوْقَاتِ خُصُوصًا فِي هَذَا الزَّمَانِ مُتَعَسِّرًا وَعَزِيزَ الْوُجُودِ ، لَزِمَ الْاِجْتِنَابُ عَنِ الْمُحَرَّمَاتِ وَتَضْيِيقُ دَائِرَةِ ارْتِكَابِ فُضُولِ الْمُبَاحَاتِ مَهْمَا اَمْكَنَ ، وَاَنْ يَكُونَ نَادِمًا عَلَى هَذَا الْاِرْتِكَابِ وَمُسْتَغْفِرًا مِنْهُ دَائِمًا ، وَاَنْ يَلْتَجِئَ وَيَتَضَرَّعَ

21 İmam-ı Nevevî, Riyazü'sSalihîn, s.420
22 Süneni Tirmizi.

اِلَى اللهِ تَعَالَى فِي جَمِيعِ الْاَوْقَاتِ مُعْتَقِدًا اَنَّ هَذَا الْاِرْتِكَابَ لِفُضُولِ الْمُبَاحَاتِ فَتَحَ بَابَ الدُّخُولِ حَوَالِيَ الْمُحَرَّمَاتِ

"Bütün vakitlerde hususiyle şu vakitte mübahların fazlasından bil-külliye kaçınmak zor ve çok kıymetli olunca, haramlardan kaçınmak ve mübahları fazlaca irtikap dairesini mümkün olduğu kadar daraltmak lâzım geldi. Mübahların fazlasını işlemekten pişman olmak ve devamlı istiğfar etmek ve mübahların fazlasını işlemenin haramlara giriş kapısını açacağına inanarak vakitlerin tamamında Allahü Teâla'ya yalvarmak ve ona sığınmak lazımdır."[23]

Süleyman Hilmi Tunahan Efendi Hazretleri (k.s.): **Maharimden ber vech-i kemal ictinap da fuzul-i mübâhâttan ictinaba ve zaruret miktarı ile iktifaya vabestedir. Zira mübâhâtın irtikâbında vâki' müsamaha umuru müştebihe'ye îsal eder. Müştebihât ise harama yakındır. Kemâl-i verâ' ve takvanın husulünde mübâhâttan zaruret miktarı ile iktifa elbette lazımdır. O dahi kulluk vazifelerini eda niyeti ile meşruttur.**

Fuzûl-i mübâhâttan bi'l-külliye ictinap her vakitte, ale'l-husus bu vakitte nâdiru'l-vuku' ve azizü'l-vucuddur."[24] Yani, "Haramlardan kâmil manada kaçınmak mubahların fazlalarından kaçınmaya ve zaruret miktarıyla iktifaya bağlıdır. Zira mübah olan şeylerde müsamahalı davranmak şüpheli şeylere götürür, şüpheli şeyler ise harama yakındır. Kamil manada verâ ve takvanın hâsıl olması için mubahlardan zaruret miktarıyla iktifa etmek lazımdır. Zaruret miktarıyla iktifa etmek de kulluk vazifelerini eda etmek niyetiyle şart kılınmıştır. (Yani kişi mubahların zaruret miktarından, kulluk vazifelerine güç ve kudret bulabilmesi niyetiyle istifade edebilir.)..." buyururlar.

Hz. Ebu Bekir (r.a.) bir gün kölesinin getirdiği sütten içtikten sonra kölesine, "Bunu nerden aldın?" diye sordu. Köle "Kehanette bulundum, karşılık olarak bunu aldım." dedi.

Bunun üzerine Hz. Ebu Bekir (r.a.), içtiği sütü midesinden çıkarmaya çalıştı. Sonra: **"Allahım! Midemde kalıp damarlarıma karışan kısmından sana sığınırım."** dedi.[25]

23 İmam-ı Rabbânî, Mektubat, c.1, Mek. 76
24 Mektuplar Risalesi, s.183
25 İmam-ı Gazali, İhyâ-ü Ulumi'd-Din, c.2, s.115

İbn-i Mübarek (r.a.) şöyle buyurur: **"Ben şüphe ettiğim bir akçeyi sahibine geri vermeyi on bin altını sadaka vermekten daha çok severim".**

İbn-i Harun anlatıyor. "Bir gün İmam-ı Âzam Hz.'ni bir zâtın kapısının önünde, güneş isabet eden bir mahalde otururken gördüm. Selamdan sonra, niçin gölgede oturmadıklarını sordum. Cevabında **'Bu hâne sahibinden bir miktar alacağım var. Onun için duvarının gölgesinden menfaatlenmek istemiyorum. Çünkü bu, fazlalıktan bir menfaat talebi kabilinden olup, verilen borcu fâize çevirebilir. Yanlış anlaşılmasın, ben herkes hakkında bu kadar ihtiyatlı hareket etmeyi vacip görmüyorum.**

Fakat âlimlerin, halka tavsiye ettikleri güzel amelleri yapmakta daha ziyade itina göstermeleri ve daima azimetle amel etmeleri gerekir.' buyurdular."[26]

Hz. Ali (k.v.) buyurdular: **"Helalden gelen malın hesabı, haramdan gelen malın azabı vardır."**

26 İ.Hakkı Manastırlı, Mevahibü'r-Rahman fî Menakıb-i Ebî Hanifeti'n-Numan

Mevzu': Kur'an-ı Kerimin Fazileti

استعيذ بالله بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَنُنَزِّلُ مِنَ الْقُرْآنِ مَا هُوَ شِفَاء وَرَحْمَةٌ لِلْمُؤْمِنِينَ

Biz Kurandan öyle ayetler indirip duruyoruz ki müminler için ayn-i şifa ve rahmettir. **Burada dünya türlü türlü dert ve emraz, bela ve mihnetle dolu bir hastaneye, Peygamberimiz bir tabibe, Kuran-ı Kerim de şifa verici devaya ve kâfi bir gıdaya teşbih edilmiş oluyor.** Rayb-ü nifak, küfr-ü şikak, zulm-ü udven, hırs, ye's, atalet, cehalet, taklid, taassup, sü-i niyet gibi ahlakî içtima-i emraz-ı ruhaniyye'ye karşı Kur'an-ı Kerimin ayn-ı şifa ve rahmet olduğu şüphesizdir. Bundan başka maddi doktorluğun aciz kaldığı nice cismani hastalığa karşı da Kur'an-ı Kerimin şifa bahşeden havassı ehlince şahit oluna gelmiştir.

وَلاَ يَزِيدُ الظَّالِمِينَ إِلاَّ خَسَارًا ﴿اسراء، ٨٢﴾

Hakkı sevmeyenler inanmazlar da o şifa ve rahmetten istifade etmezler ve bu suretle zararlarını arttırmaktan başka bir şey yapmazlar, kendi nefislerine zulüm ederler. **[Elmalı c:5 s:2195]**

يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءتْكُم مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَشِفَاءٌ لِمَا فِي الصُّدُورِ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِلْمُؤْمِنِينَ ﴿يونس، ٥٧﴾

Meali: Ey insanlar işte size rabbinizden bir mev'iza ve gönüller derdine bir şifa ve mü'minler için bir hidayet ve rahmet geldi. **[Elmalı c.4 s.2729]**

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: اَلْقُرْآنُ هُوَ الدَّوَاءُ.

Rasülüllah s.a.v. Efendimiz buyurdular: Kur'an-ı kerim ancak şifadır. **[Ramuz s.337]**

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: اَلْقُرْآنُ يَدُلُّكُمْ عَلَى دَائِكُمْ وَدَوَائِكُمْ اَمَّا دَاؤُكُمْ فَذُنُوبُكُمْ وَاَمَّا دَوَاؤُكُمْ فَالْاِسْتِغْفَارُ

Rasülüllah s.a.v. Efendimiz buyurdular: Kur'an-ı kerim size hastalığınızı ve ilacınızı gösterir. Amma sizin hastalığınız günahlarınızdır. İlacınız ise istiğfardır. **[Ruhu'l-beyan c.5, s.195]**

Kur'an-ı Kerim hem şifa hem de şefeatçıdır.

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: اَلْقُرْآنُ شَافِعٌ مُشَفَّعٌ، وَمَاحِلٌ مُصَدَّقٌ،

Rasülüllah s.a.v. Efendimiz buyurdular: Kur'an-ı kerim şefaat eder, şefeati de kabul olunur ve şikâyetçidir ve şikâyeti de tasdik edilir.

مَنْ جَعَلَهُ أَمَامَهُ قَادَهُ إِلَى الْجَنَّةِ، وَمَنْ جَعَلَهُ خَلْفَهُ سَاقَهُ إِلَى النَّارِ.

Her kim Kur'an-ı Kerimi önüne rehber edinirse onu cennete çeker. Her kim de Kur'an-ı kerimi geride bırakır ve ona sırt dönerse Kur'an-ı kerim onu cehenneme sevk eder. **[Feyzü'l-kadir c.4, s.535]**

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: اِقْرَؤُا الْقُرْآنَ فَإِنَّهُ يَأْتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ شَفِيعاً لِأَصْحَابِهِ"

Rasülüllah s.a.v. Efendimiz buyurdular: Kur'an-ı Kerimi okuyunuz, zira Kur'an-ı Kerim kıyamet gününde kendisini okuyanlara şefaatçi olarak gelecektir. **[Riyazu's-salihin s.326]**

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: يُؤْتَى يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِالْقُرْآنِ وَأَهْلِهِ الَّذِينَ كَانُوا يَعْمَلُونَ بِهِ فِي الدُّنْيَا تَقْدُمُهُ سُورَةُ الْبَقَرَةِ وَآلِ عِمْرَانَ، تُحَاجَّانِ عَنْ صَاحِبِهِمَا

Rasülüllah s.a.v. Efendimiz buyurdular: Kıyamet günü Kur'an-ı kerim ve onunla dünyada amel eden Kur'an ehli, mahşer yerine getirilirler de Bakara ve Al-i İmran sureleri (şefaatçi olmak için) birbirleriyle mücadele ederek bu sureleri okuyanların önlerine geçmeye çalışırlar. **[Riyazu's-salihin s.327]**

قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: خَيْرُكُمْ مَنْ تَعَلَّمَ الْقُرْآنَ وَ عَلَّمَهُ

Rasülüllah s.a.v. Efendimiz buyurdular; “Sizin en hayırlınız Kur'an-ı Kerim-i öğrenen ve öğretendir.” **[Feyzü’l-kadir c.3, s.499]**

قَالَ رسولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم: "اَلَّذِي يَقْرَأُ الْقُرْآنَ وَهُو مَاهِرٌ بِهِ مَعَ السَّفَرَةِ الْكِرَامِ الْبَرَرَةِ، وَالَّذِي يَقْرَأُ الْقُرْآنَ وَيَتَعْتَعُ فِيهِ وَهُوَ عَلَيْهِ شَاقٌّ لَهُ أَجْرَانِ"

Rasülüllah s.a.v. Efendimiz buyurdular; Kur’an-ı kerimi mahir (usulüne uygun) olarak güzel okuyan kimse Kur’an-ı kerimin indirilmesinde vazife gören o çok değerli meleklerle beraberdir. Kur’an-ı kerimi kekeleyerek zorlukla okuyan kimseye de iki kat sevap vardır. **[Riyazu’s-salihin s.327]**

قَالَ رسولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم: إِنَّ اللَّه يَرْفَعُ بِهَذَا الْكِتَابِ أَقْوَاماً وَيَضَعُ بِهِ آخَرِينَ

Rasülüllah s.a.v. Efendimiz buyurdular; Muhakkak Cenab-ı Hak, bu Kur’an-ı kerim sayesinde bir takım kavimleri yüceltir, diğerlerini de alçaltır. **[Riyazu’s-salihin s.327]**

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَا حَسَدَ إِلاَّ فِي اثْنَتَيْنِ: رَجُلٌ آتَاهُ اللَّهُ الْقُرْآنَ، فَهُوَ يَقُومُ بِهِ آنَاءَ اللَّيلِ وَآنَاءَ النَّهَارِ، وَرَجُلٌ آتَاهُ اللَّهُ مَالاً، فَهُوَ يُنْفِقهُ آنَاءَ اللَّيْلِ وَآنَاءَ النَّهَارِ

Rasülüllah s.a.v. Efendimiz buyurdular; İki fazilet sahibinin dışında haset (gıpta) caiz değildir. Onlardan biri, Allah-u Teâlâ tarafından kendisine Kur'an verilen ve onunla gece gündüz amil olan kimse, diğeri de Allah-u Teâlâ tarafından kendisine mal bahşedilip onu gece gündüz (Allah yolunda) harcayan kimsedir. **[Riyazu's-salihin s.327]**

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنْ قَرَأَ حَرْفاً مِنْ كِتَابِ اللَّهِ فَلَهُ حَسَنَةٌ، وَالْحَسَنَةُ بِعَشْرِ أَمْثَالِهَا لاَ أَقُولُ: ألم حَرْفٌ، وَلَكِنْ: أَلِفٌ حَرْفٌ، وَلَامٌ حَرْفٌ، وَمِيمٌ حَرْفٌ

Rasülüllah s.a.v. Efendimiz buyurdular; Kim Allah'ın kitabından bir harf okursa onun için bir iyilik vardır. İyilik de on katı karşılık görür. Ben "Elif, lam mim bir harftir" demiyorum. Ne var ki ben: "Elif, bir harf, lam bir harf, mim de bir harftir" diyorum. **[Riyazu's-salihin s.327]**

قَالَ رسولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم: اَلصِّيَامُ وَالْقُرْآنُ يَشْفَعَانِ لِلْعَبْدِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

Rasülüllah s.a.v. buyurdular: Oruç ve Kur'an-ı kerim kıyamet günü kul için şefaatçi olurlar.

يَقُولُ الصِّيَامُ

Oruç şöyle seslenir.

أَيْ رَبِّ إِنِّي مَنَعْتُهُ الطَّعَامَ وَالشَّهَوَاتِ بِالنَّهَارِ

Ya rabbi! Gündüz ben onu yemekten ve şehvetlerden men ettim.

فَشَفِّعْنِي فِيهِ

Beni onun hakkında şefaatçi kıl

وَيَقُولُ الْقُرْآنُ

Kur'an-ı kerim ise şöyle seslenir

أَيْ رَبِّ مَنَعْتُهُ النَّوْمَ بِاللَّيْلِ

Ya rabbi' ben onu gece uyumaktan men ettim.

فَشَفِّعْنِي فِيهِ

Beni onun hakkında şefaatçi eyle

فَيُشَفَّعَانِ

Ve şefaatleri kabul edilir. **[Feyzü'l-kadir c.4, s.251]**

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم: يُقَالُ لِصاحِبِ الْقُرآنِ اقْرأْ وَارْتَقِ وَرَتِّلْ كَمَا كُنْتَ تُرَتِّلُ فِي الدُّنْيَا، فَإِنَّ مَنْزِلَتَكَ عِنْدَ آخِرِ آيَةٍ تَقْرَؤُهَا

Rasülüllah s.a.v. Efendimiz buyurdular: (Kıyamet günü) Kur'an-ı kerim hafızına: “Oku da (cennet derecelerinde ezberlediğin Kur'an ayeti miktarınca) yüksel ve dünyada iken açık açık, tane tane okuduğun gibi oku. Zira cennetteki makamın okuyabileceğin en son ayet-i kerimeye bağlıdır.” denilecektir. **[Riyazu’s-salihin s.328]**

Kur’an-ı kerimi öğrenmek ve öğretmek bir vazife olduğu gibi unutmamak ve devamlı okumakta bir vazifedir.

إِنَّ الَّذِينَ يَتْلُونَ كِتَابَ اللَّهِ

ya'ni Allah’ın kitabını vird ederek okuyup içindekini ta'kıb eder olanlar

وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ

ve onlarla beraber namazı dürüst kılıp

وَأَنفَقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً

Kendilerine merzuk kıldığımız şeylerden gizli ve açık, nasıl iktiza ederse öyle infak edenlere, ya'ni Allah'ın kitabındaki ahkâmın icrası için masraf yapıp zekât ve sadaka verenler

يَرْجُونَ تِجَارَةً

öyle bir ticaret ümid ederler ki

لَّن تَبُورَ ﴿فاطر، ٢٩﴾

Asla batmak, iflâs etmek ihtimali yoktur.

لِيُوَفِّيَهُمْ أُجُورَهُمْ وَيَزِيدَهُم مِنْ فَضْلِهِ

Çünkü Allah onlara ecirlerini tamamıyla ödeyecek, hem de fazlından artırıp ziyadesini verecektir.

إِنَّهُ

Çünkü o — Allah

غَفُورٌ شَكُورٌ ﴿ فاطر، ٣٠﴾

Hem gafûr, hem şekûrdur. - Onun izzetini saydıklarından dolayı mağfiretiyle günahlarını bağışlar, hizmetlerinin fazlasıyla takdir edip sa'ylerini çok meşkûr kılar. **[Elmalı c.6, s.3992]**

قالَ رسولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم: تَعَاهَدُوا هَذَا الْقُرآنَ فَوَالَّذي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيدِهِ لَهُوَ أَشَدُّ تَفَلُّتاً مِنَ الْإِبِلِ فِي عُقْلِها

Rasülüllah s.a.v. Efendimiz buyurdular: Bu Kur'an-ı kerimi çokça tekrar edin. Nefsim yedi kudreti altında olan Allah'a yemin ederim ki, Kur'an'ın hafızadan kaçması, bağlı devenin ipinden boşanıp kaçmasından daha çabuktur. **[Riyazu's-salihin s.328]**

قالَ رسولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم: "إِنَّمَا مَثَلُ صَاحِبِ الْقُرْآنِ كَمَثَلِ الْإِبِلِ الْمُعَقَّلَةِ، إِنْ عَاهَدَ عَلَيْهَا أَمْسَكَهَا، وَإِنْ أَطْلَقَهَا، ذَهَبَتْ"

Rasülüllah s.a.v. Efendimiz buyurdular: Şüphesiz Kur'an hafızı bağlanmış deveye benzer. Şayet deve sahibi hayvanını sıkı bir şekilde denetlerse, onu tutmakta başarılı olur. Eğer onu salıverirse (kaçıp) gider. **[Riyazu's-salihin s.329]**

قالَ رسولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم: إِنَّ الَّذي لَيْسَ في جَوْفِهِ شَيْءٌ مِنَ القُرْآنِ كَالْبَيْتِ الْخَرِبِ

Rasülüllah s.a.v. Efendimiz buyurdular: İçinde (Kalbinde) Kur'an-ı kerimden hiçbir şey olmayan kimse harap ev gibidir. **[Riyazu's-salihin s.328]**

قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: اَلْبَيْتُ إِذَا قُرِئَ فِيهِ الْقُرْآنُ حَضَرَتْهُ الْمَلَائِكَةُ وَتَنَكَّبَتْ عَنْهُ الشَّيَاطِينُ وَاتَّسَعَ عَلَى أَهْلِهِ، وَكَثُرَ خَيْرُهُ، وَقَلَّ شَرُّ.

Resûlullah Efendimiz (sallallâhü aleyhi ve sellem) buyurdular: “Bir evde Kur’ân-ı Kerîm okunduğu zaman oraya melekler gelir, şeytanlar oradan uzaklaşır. Orası ev halkına geniş olur, hayrı çok, şerri az olur.” **[Kenzü’l-Ummâl - Fazilet Takvimi, 21 Mayıs 2018]**

قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنِ اسْتَمَعَ إِلَى آيَةٍ مِنْ كِتَابِ اللهِ تَعَالَى كُتِبَ لَهُ حَسَنَةٌ مُضَاعَفَةٌ وَمَنْ تَلَاهَا كَانَتْ لَهُ نُورًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ.

Resûlullah Efendimiz (sallallâhü aleyhi ve sellem) buyurdular: “Kim Allâhü Teâlâ’nın kitabından (Kur’ân-ı Kerîm’den) bir âyet dinlerse onun için kat kat sevab yazılır. Kim de bir âyet okursa kıyâmet günü onun için nûr olur.” **[Müsned-i Ahmed - Fazilet Takvimi, 31 Mayıs 2018]**

قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَا اجْتَمَعَ قَوْمٌ فِي بَيْتٍ مِنْ بُيُوتِ اللَّهِ يَتْلُونَ كِتَابَ اللَّهِ وَيَتَدَارَسُونَهُ بَيْنَهُمْ إِلَّا نَزَلَتْ عَلَيْهِم السَّكِينَةُ، وَغَشِيَتْهُمْ الرَّحْمَةُ، وَحَفَّتْهُمْ الْمَلَائِكَةُ وَذَكَرَهُمْ اللهُ فِيمَنْ عِنْدَهُ

Resûlullah Efendimiz (sallallâhü aleyhi ve sellem) buyurdular: Herhangi bir cemaat Allah'ın mescidlerinden bir mescidde toplanır da Allah'ın kitabını okuyup onu aralarında mukabele ederlerse şüphesiz onların üzerlerine sekinet iner. Kendilerini rahmet kaplar, çevrelerini melekler kuşatır ve Allah (Celle celaluhu) onları kendi katındakilere anar.
[Riyazu's-salihin tercümesi s.597]

تمت بعون الله تعالى

DUA VE ADABI

Bir mü'minin, Cenab-ı Hakk'ın kudret ve rahmetine sığınarak kendi acizliğini kabul ve Allah (c.c.)'ya kul olduğunu ızhar ettiği en mühim kulluk vazifelerinden biri de duadır. "Dua esasen davet gibi çağırmak manasına masdardır. Sonra küçükten büyüğe ve aşağıdan yukarıya doğru vaki taleb ve niyaz için isim olmuştur. Duanın hakikati kulun Rabbi'nden imdad dilemesi, yardım talep etmesidir."[1]

A- DUANIN EHEMMİYETİ

Mü'min Suresi'nin 60. Ayet-i Kerimesi'nde şöyle buyrulmaktadır:

وَقَالَ رَبُّكُمُ ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ

"Halbuki Rabbiniz şöyle buyurdu: Bana dua edin, yalvarın ki size karşılık vereyim. Çünkü benim ibadetimden kibirlenenler, yarın hor ve hakir olarak cehenneme gireceklerdir"[2]

"Bu Ayet-i Kerime'de hem dua hem de ibadet zikredildiği için, bazı müfessirlerimiz duayı ibadet diye tefsir etmişlerdir. Buna göre Ayet-i Kerime'nin manası, "bana ibadet ve kulluk edin ki ben de size sevap ve mükafat vereyim" demek olur. Diğer bazıları da ibadeti dua diye tefsir etmişlerdir. Bu şekilde iki vecihle tefsir edilmesi ibadet ve duanın birbirleriyle alakasını ifade içindir. Dua ibadetin özü mesabesinde olduğu gibi, ibadet dahi duanın kabulünün şartlarındandır."[3]

Peygamber Efendimiz (s.a.v.); الدُّعَاءُ هُوَ الْعِبَادَةُ **"Dua ibadettir"** buyurduktan sonra bu Ayet-i Kerime'yi okumuşlardır.[4] Başka bir Hadis-i Şerifleri'nde de الدُّعَاءُ مُخُّ الْعِبَادَةِ **"Dua ibadetin özüdür"[5]** buyurarak dua ve ibadet arasındaki bu alakayı göstermişlerdir. "Dikkat edilirse görülür ki duayı mühimsemeyenler, ibadeti mühimsemeyenlerdir"[6]

---

[1] Elmalılı, Hak Dini Kur'an Dili, Bakara Suresi 186. ayetin tefsiri
[2] Mü'min 60
[3] Elmalılı, Hak Dini Kur'an Dili
[4] Sünen-i Tirmizi; Taberânî, ed-Duâ, el-Mektebetü'ş-Şamile
[5] Sünen-i Tirmizi, el-Mektebetü'ş-Şamile
[6] Elmalılı, Hak Dini Kur'an Dili, Bakara Suresi 186. ayetin tefsiri

Peygamber Efendimiz (s.a.v), şu iki Hadis-i Şerif'te duanın Allah (c.c.) katındaki kıymet ve değerini ifade etmişlerdir:

لَيْسَ شَيْءٌ أَكْرَمَ عَلَى اللَّهِ مِنْ الدُّعَاءِ

"Allah-ü Teala'ya duadan daha kıymetli hiçbir şey yoktur"[7] ve

سَلُوا اللَّهَ مِنْ فَضْلِهِ فَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يُحِبُّ أَنْ يُسْأَلَ وَأَفْضَلُ الْعِبَادَةِ انْتِظَارُ الْفَرَجِ

"Allah-ü Teala'dan isteyiniz. Muhakkak Allah azze ve celle, kendinden istenilmesini sever. İbadetin en faziletlisi, (sabrederek, sıkıntılardan) kurtulmayı beklemektir."[8]

Diğer bazı Hadis-i Şerifler ile de duanın kul için kıymetini ifade buyurmuşlardır:

لَا يَرُدُّ الْقَضَاءَ إِلَّا الدُّعَاءُ وَلَا يَزِيدُ فِي الْعُمْرِ إِلَّا الْبِرُّ

"Kazayı ancak dua defeder, ömrü de ancak ihsan ve iyilik ziyadeleştirir"[9]

إِنَّ الدُّعَاءَ يَنْفَعُ مِمَّا نَزَلَ وَمِمَّا لَمْ يَنْزِلْ فَعَلَيْكُمْ عِبَادَ اللَّهِ بِالدُّعَاءِ

"Muhakkak dua inene de (başınıza gelene, onu kaldırmakla) **inmeyene de** (onu geri çevirmekle) **fayda verir. O halde Ey Allah'ın kulları, size dua lazımdır"**[10]

مَنْ فُتِحَ لَهُ مِنْكُمْ بَابُ الدُّعَاءِ فُتِحَتْ لَهُ أَبْوَابُ الرَّحْمَةِ

"Sizden kim için dua kapıları açılırsa, onun için rahmet kapıları da açılmıştır"[11]

Furkan Suresi'nin 77. Ayet-i Kerime'sinde kulluktan ve dolayısıyla duadan yüz çevirenlere şöyle hitab edilmektedir:

قُلْ مَا يَعْبَأُ بِكُمْ رَبِّي لَوْلَا دُعَاؤُكُمْ فَقَدْ كَذَّبْتُمْ فَسَوْفَ يَكُونُ لِزَامًا

[7] Müsned-i Ahmed ibn-i Hanbel, el-Mektebetü'ş-Şamile
[8] Sünen-i Tirmizi, el-Mektebetü'ş-Şamile
[9] Sünen-i Tirmizi, el-Mektebetü'ş-Şamile
[10] Sünen-i Tirmizi, el-Mektebetü'ş-Şamile
[11] Sünen-i Tirmizi, el-Mektebetü'ş-Şamile

“**De ki: Duanız olmasa Rabbim size ne kıymet verir? Halbuki siz yalanladınız; artık bu yalanlamanın cezası, size yakın zamanda gelecektir.”**

B- DUANIN ADABI

Birçok Ayet-i Kerime ve Hadis-i Şerif ile nasıl dua edeceğimiz bizlere talim buyrulmuştur. İslam Âlimlerimiz Dua’nın Adabı başlığı altında bu Ayet-i Kerime ve Hadis-i Şerifleri tefsir ve şerh ederek mü’minlere bu hususta yol göstermişlerdir.

Bunları iki başlıkta toplamak mümkündür:

1- Duadan önce dikkat edilmesi icab eden haller:

a) Adab kitaplarımızda bu mevzuda ilk önce helal lokma ve helal elbise hususu kaydedilmektedir.[12] Kişinin midesinde haram lokma varsa, elbiseleri haramdan elde edilmiş ise onun duasının kabul olunmayacağı bildirilmektedir.

Sa’d bin Ebî Vakkas (r.a.), Peygamber Efendimiz (s.a.v.)’e duanın kabul olunmama sebeplerinden sorunca, Rasül-i Ekrem (s.a.v.) Efendimiz,

يَا سَعْدُ اِجْتَنِبِ الْحَرَامَ فَاِنَّ كُلَّ بَطْنٍ دَخَلَ فِيهِ لُقْمَةٌ مِنَ الْحَرَامِ لاَ يُسْتَجَابُ دُعَائُهُ اَرْبَعِينَ يَوْمًا

“**Ya Sa’d, haramdan kaçın. Çünkü içinde haram bulunan bir mide (sahibi) nin duası kırk gün kabul olunmaz”**[13] buyurmuşlardır.

b) Tevbe etmek, zulumle aldıklarını geri vermek, bütün varlığıyla Cenab-ı Hakk’a yönelmek de duadan önce gözetilmesi icab eden hususlardandır. Böylece içini de günah ve kirlerden temizlemiş olur. “Bu husus duanın batınî edebidir ki, duanın kabulünde aslolan sebep budur”[14]

c) Dua için, seher vakitleri, Cum’a günü nida vaktinden güneş batıncaya kadar olan vakit, ezan ve kamet arası, Kandil günleri ve geceleri, Ramazan Ayı, iftar vakitleri, Arefe günü, Bayram geceleri, Kur’an Hatmi ve tilaveti sonrası, kalbin inceldiği anlar, hastalık zamanları, gurbet vakitleri, yağmur esnası gibi faziletli vakitleri ve halleri tercih etmelidir.[15]

Cenab-ı Hak Zariyat Suresi’nin 18. Ayet-i Kerimesi’nde;

[12] Seyyid Ali Zade, Şerh-u Şir’ati’l-İslam, s.163
[13] Seyyid Ali Zade, Şerh-u Şir’ati’l-İslam, s.163
[14] İmam-ı Gazalî, İhya-ü Ulumi’d-Din, el-Mektebetü’ş-Şamile
[15] Seyyid Ali Zade, Şerh-u Şir’ati’l-İslam, s.169-170

وَبِالْأَسْحَارِ هُمْ يَسْتَغْفِرُونَ

“Sabahın erken saatlerinde onlar istiğfar ederlerdi” buyurmaktadır.

Peygamber Efendimiz (s.a.v.) de;

إِنَّ مِنْ اللَّيْلِ سَاعَةً لَا يُوَافِقُهَا عَبْدٌ مُسْلِمٌ يَسْأَلُ اللَّهَ خَيْرًا إِلَّا أَعْطَاهُ إِيَّاهُ

“Geceden bir vakit vardır ki şayet bir Müslüman o vakte rastlar da Allah’tan bir hayır isterse, Allah ona dileğini mutlaka verir.”[16], buyurmuşlar ve ;

قِيلَ يَا رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَيُّ الدُّعَاءِ أَسْمَعُ قَالَ جَوْفَ اللَّيْلِ الْآخِرِ وَدُبُرَ الصَّلَوَاتِ الْمَكْتُوبَاتِ

“Ya Rasülallah hangi dua icabete en yakındır” diye sorulunca **“Gecenin son yarısının ortasındaki[17] dua ve farz namazların ardından yapılan dua (icabete en yakın olan dualardır)”**[18]**,** şeklinde cevap vermişlerdir.

Cuma günü hakkında da Hadis-i Şerif’te şöyle buyrulur:

إِنَّ فِي الْجُمُعَةِ لَسَاعَةً لَا يُوَافِقُهَا مُسْلِمٌ يَسْأَلُ اللَّهَ فِيهَا خَيْرًا إِلَّا أَعْطَاهُ إِيَّاهُ

“Cuma gününde bir zaman vardır ki, şayet bir Müslüman o vakte rastlar da Allah’tan bir hayır isterse, Allah ona dileğini mutlaka verir.”[19]

لَا يُرَدُّ الدُّعَاءُ بَيْنَ الْأَذَانِ وَالْإِقَامَةِ

“Ezan ve kamet arasında yapılan dua reddolunmaz”[20]

الصَّائِمُ لَا تُرَدُّ دَعْوَتُهُ

“Oruçlunun duası reddolunmaz”[21] gibi çeşitli Hadis-i Şerifleri ile duanın makbul olacağı zamanlara ve hallere işaret buyurmuşlardır.

d) Abdestli olmak, mümkünse gusul abdesti almak, duadan önce iki rek’at namaz kılıp duasını kıbleye müteveccih olarak yapmalıdır.[22]

---

[16] Sahih-i Müslim, el-Mektebetü’ş-Şamile

[17] قِيلَ وَالْجَوْفُ الْآخِرُ هُوَ وَسْطُ النِّصْفِ الْآخِرِ مِنْ اللَّيْلِ Tuhfetü’l-Ahvezi, el-Mektebetü’ş-Şamile

[18] Sünen-i Tirmizi, el-Mektebetü’ş-Şamile

[19] Sahih-i Müslim, el-Mektebetü’ş-Şamile

[20] Sünen-i Ebi Davud, el-Mektebetü’ş-Şamile

[21] Müsned-i Ahmed İbn-i Hanbel, el-Mektebetü’ş-Şamile

[22] Seyyid Ali Zade, Şerh-u Şir’ati’l-İslam, s.168

e) Dua için ellerini omuzlarına kadar kaldırmalı, ellerinin içini yüzüne çevirmeli, dizlerinin üstüne oturmalı, ihtiyaç sahibi insanların yemek istediği gibi, ellerini sadrına yapıştırmalı ve duanın sonunda elleriyle yüzünü mesh etmelidir.[23]

İbn-i Ömer (r.anhüma) anlatıyor:

اِنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ إِذَا دَعَا رَفَعَ بَاطِنَ كَفَّيْهِ إِلَى السَّمَاءِ وَلاَ يَرُدُّهُمَا حَتَّى يَمْسَحَ بِهِمَا وَجْهَهُ

"Rasülüllah (s.a.v.) dua edeceği zaman ellerinin içini semaya kaldırır, ve yüzünü iki eliyle mesh etmeden ellerini indirmezdi."[24]

Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'in, dua esnasında ellerini nasıl tuttuğunu Hz. Aişe (r.anha) Validemiz şöyle anlatmaktadır:

اِنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ إِذَا أَوَى إِلَى فِرَاشِهِ كُلَّ لَيْلَةٍ جَمَعَ كَفَّيْهِ ثُمَّ نَفَثَ فِيهِمَا فَقَرَأَ فِيهِمَا قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ وَ قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ وَ قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ ثُمَّ يَمْسَحُ بِهِمَا مَا اسْتَطَاعَ مِنْ جَسَدِهِ يَبْدَأُ بِهِمَا عَلَى رَأْسِهِ وَوَجْهِهِ وَمَا أَقْبَلَ مِنْ جَسَدِهِ يَفْعَلُ ذَلِكَ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ

"Hz. Peygamber (s.a.v.) her gece yatağına geldiği zaman, **iki elini birleştirir** ve "Kul hüvellahü ehad, Kul eûzü bi-Rabbi'l-Felak ve Kul eûzü bi-Rabbi'n-Nas" surelerini okur ve iki eline üflerdi. Ardından vucudundan ellerinin ulaşabildiği kısımları mesh ederdi. Bunu yaparken de önce başından ve yüzünden ve vucudunun ön tarafından başlar ve üç defa yapardı."[25]

2- Dua esnasında dikkat edilmesi icab eden haller:

a) Duasını gönülden, korku ve ümit arasında olarak, büyük bir edep ve tazim ile, huşu ve sekinet içerisinde yapmalıdır.

A'râf Suresi'nin 55. ve 56. Ayet-i Kerimeleri'nde şöyle buyrulur:

اُدْعُوا رَبَّكُمْ تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ

وَلَا تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ بَعْدَ إِصْلَاحِهَا وَادْعُوهُ خَوْفًا وَطَمَعًا إِنَّ رَحْمَةَ اللَّهِ قَرِيبٌ مِنَ الْمُحْسِنِينَ

"Rabbinize yalvara yalvara ve için için dua edin ki herhalde O, haddi aşanları sevmez."

[23] Seyyid Ali Zade, Şerh-u Şir'ati'l-İslam, s.168-169
[24] Taberânî, ed-Duâ, el-Mektebetü'ş-Şamile
[25] Sahih-i Buhari, el-Mektebetü'ş-Şamile

“Islah edilmesinden sonra yeryüzünü ifsad etmeyin. Korkuyla ve ümitle O’na kulluk edin. Muhakkak ki iyilik edenlere Allah'ın rahmeti çok yakındır.”

“Evvelâ haddinizi bilip Rabbiniz’i tanıyınız. Azamet, hayır ve bereketin O’nun elinde ve O’na mahsus olduğunu idrak ediniz. Gece ve gündüz her halde, her lahza O’na muhtaç olduğunuzu; O’nun hükmü altında mahluk ve memur bulunduğunuzu ve hiçbir zaman O’ndan müstağni olamayacağınızı itiraf ediniz.

İkinci olarak O’nun azameti karşısında kendisine müracaat etmenin ve ihtiyaçlarınızı arz etmenin yasak olmadığını, bilakis doğrudan doğruya talep ve duaya izinli ve hatta memur bulunduğunuzu biliniz.

İhsan-ı İlâhî’de cimrilik olmadığını ancak Allah’ın duaları kabul etmeye mecbur olmadığını da aklınızda tutarak, O’ndan dilekler dileyiniz, arzu ve ihtiyaçlarınızı isteyiniz. İsteyiniz ama pervasız bir şekilde bağırıp çağırarak değil, tam bir tazim ile yalvararak ve bütün ihlas ve samimiyetiniz ile gizli münacat halinde yalvarınız.”[26]

Yine A’râf Suresi’nin 205. Ayet-i Kerimesi’nde:

وَاذْكُرْ رَبَّكَ فِي نَفْسِكَ تَضَرُّعًا وَخِيفَةً وَدُونَ الْجَهْرِ مِنَ الْقَوْلِ بِالْغُدُوِّ وَالْآصَالِ وَلاَ تَكُنْ مِنَ الْغَافِلِينَ

“Ve Rabbini içinden yalvararak ve korkarak ve yüksek olmayan bir sesle, sabahları ve akşamları zikret ve gafillerden olma” buyrulmaktadır.

Peygamber Eefendimiz (s.a.v.), Hayber’in Fethi’nden dönüşte[27], yüksek sesle tekbir getiren ashabına şöyle buyurmuşlardır:

اِرْبَعُوا عَلَى أَنْفُسِكُمْ إِنَّكُمْ لاَ تَدْعُونَ أَصَمَّ وَلَا غَائِبًا إِنَّكُمْ تَدْعُونَ سَمِيعًا قَرِيبًا وَهُوَ مَعَكُمْ

“Kendinizi yormayın. Siz ne sağıra ne de yanınızda olmayan birine dua ediyorsunuz. Sizi çok iyi duyan ve size yakın olan Allah-ü Teala’ya dua ediyorsunuz. O sizinle beraberdir”[28]

b) Dua ederken duasının kabul olunacağına kat’î olarak inanmalı, “benim duam kabul olmaz” gibi düşüncelerle şüpheye düşmemeli, uyanık ve ne istediğini bilerek dua etmelidir. Çünkü dua edip de boş dönmek asla yoktur.

[26] Elmalılı, Hak Dini Kur’ân Dili

[27] İbn-i Hacer, Fethu’l-Bârî (Bazı kaynaklar, bu hadisenin Hayber’e giderken gerçekleştiğini kaydetmektedir), el-Mektebetü’ş-Şamile

[28] Sahih-i Buharî, el-Mektebetü’ş-Şamile

Bakara Suresi'nin 186. Ayet-i Kerimesi'nde şöyle buyrulur:

وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ أُجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا دَعَانِ فَلْيَسْتَجِيبُوا لِي وَلْيُؤْمِنُوا بِي لَعَلَّهُمْ يَرْشُدُونَ

"Ve şayet kullarım sana benden süal ettilerse muhakkak ki ben çok yakınımdır. Bana dua edince duacının duasına icabet ederim. O halde onlar da benim davetime koşsunlar ve bana iman etsinler. Ta ki doğruyu bulmuş olalar."

"Bir düşkünün aman yetiş diye yalvarması dua; büyüğün de ona el uzatıp "haydi kalk" demesi ise bir icabet ve emirdir. Küçüklerin imdadına koşmak büyüklüğün şiarı olduğu gibi, büyüğün emrine itaat da edebin muktezasıdır. Büyüklerin büyüğü olan Allah-ü Teala her yerde hazır ve nazır olup kullarının ihtiyaçlarına cevap vermeye kadir ve onlara yakındır."[29]

Cenab-ı Hak şu iki Hadis-i Kudsî ile duaları kabul edeceğini ifade buyurmuştur:

يَا ابْنَ آدَمَ إِنَّكَ مَا دَعَوْتَنِي وَرَجَوْتَنِي غَفَرْتُ لَكَ عَلَى مَا كَانَ فِيكَ وَلَا أُبَالِي يَا ابْنَ آدَمَ لَوْ بَلَغَتْ ذُنُوبُكَ عَنَانَ السَّمَاءِ ثُمَّ اسْتَغْفَرْتَنِي غَفَرْتُ لَكَ وَلَا أُبَالِي يَا ابْنَ آدَمَ إِنَّكَ لَوْ أَتَيْتَنِي بِقُرَابِ الْأَرْضِ خَطَايَا ثُمَّ لَقِيتَنِي لَا تُشْرِكُ بِي شَيْئًا لَأَتَيْتُكَ بِقُرَابِهَا مَغْفِرَةً

"Ey Ademoğlu, sen bana duaya ve beni ümid etmeye devam ettiğin müddetçe, bütün hata ve kusurlarına rağmen seni affederim de bunu mühim bir şey addetmem. Ey Ademoğlu, senin günahların sema dolusu olsa da sen benden mağfiret talep etsen, seni affederim ve buna ehemmiyet vermem. (Bu benim için büyük bir şey değildir). Ey Ademoğlu sen bana yeryüzünü dolduracak kadar hatalarla gelsen ve hiçbir şeyi şirk koşmadan bana kavuşsan, ben de sana arz dolusu mağfiretle gelirim"[30]

يَا عِبَادِي إِنِّي حَرَّمْتُ الظُّلْمَ عَلَى نَفْسِي وَجَعَلْتُهُ بَيْنَكُمْ مُحَرَّمًا فَلاَ تَظَالَمُوا يَا عِبَادِي كُلُّكُمْ ضَالٌّ إِلاَّ مَنْ هَدَيْتُهُ فَاسْتَهْدُونِي أَهْدِكُمْ يَا عِبَادِي كُلُّكُمْ جَائِعٌ إِلاَّ مَنْ أَطْعَمْتُهُ فَاسْتَطْعِمُونِي أُطْعِمْكُمْ يَا عِبَادِي كُلُّكُمْ عَارٍ إِلاَّ مَنْ كَسَوْتُهُ فَاسْتَكْسُونِي أَكْسُكُمْ يَا عِبَادِي إِنَّكُمْ تُخْطِئُونَ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَأَنَا أَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا فَاسْتَغْفِرُونِي أَغْفِرْ لَكُمْ يَا عِبَادِي إِنَّكُمْ لَنْ تَبْلُغُوا ضَرِّي فَتَضُرُّونِي وَلَنْ تَبْلُغُوا نَفْعِي

[29] Elmalılı, Hak Dini Kur'ân Dili

[30] Sünen-i Tirmizi, el-Mektebetü'ş-Şamile

فَتَنْفَعُونِي يَا عِبَادِي لَوْ أَنَّ أَوَّلَكُمْ وَآخِرَكُمْ وَإِنْسَكُمْ وَجِنَّكُمْ كَانُوا عَلَى أَتْقَى قَلْبِ رَجُلٍ وَاحِدٍ مِنْكُمْ مَا زَادَ ذَلِكَ فِي مُلْكِي شَيْئًا يَا عِبَادِي لَوْ أَنَّ أَوَّلَكُمْ وَآخِرَكُمْ وَإِنْسَكُمْ وَجِنَّكُمْ كَانُوا عَلَى أَفْجَرِ قَلْبِ رَجُلٍ وَاحِدٍ مَا نَقَصَ ذَلِكَ مِنْ مُلْكِي شَيْئًا يَا عِبَادِي لَوْ أَنَّ أَوَّلَكُمْ وَآخِرَكُمْ وَإِنْسَكُمْ وَجِنَّكُمْ قَامُوا فِي صَعِيدٍ وَاحِدٍ فَسَأَلُونِي فَأَعْطَيْتُ كُلَّ إِنْسَانٍ مَسْأَلَتَهُ مَا نَقَصَ ذَلِكَ مِمَّا عِنْدِي إِلاَّ كَمَا يَنْقُصُ الْمِخْيَطُ إِذَا أُدْخِلَ الْبَحْرَ يَا عِبَادِي إِنَّمَا هِيَ أَعْمَالُكُمْ أُحْصِيهَا لَكُمْ ثُمَّ أُوَفِّيكُمْ إِيَّاهَا فَمَنْ وَجَدَ خَيْرًا فَلْيَحْمَدِ اللَّهَ وَمَنْ وَجَدَ غَيْرَ ذَلِكَ فَلَا يَلُومَنَّ إِلاَّ نَفْسَهُ

“Ey kullarım, ben zulmü kendime haram kıldım ve sizin aranızda da zulmü yasakladım. O halde siz de birbirinize zulmetmeyiniz.

Ey kullarım, benim hidayet verdiklerim müstesna, hepiniz dalalettesiniz. O halde benden hidayet isteyin, ben de size hidayet vereyim.

Ey kullarım, benim doyurduklarım müstesna, hepiniz açsınız. O halde benden yiyecek isteyin ki ben de sizi doyurayım.

Ey kullarım, giydirdiklerim müstesna, hepiniz çıplak haldesiniz. O halde benden giyecek isteyin ki ben de size elbiseler ulaştırayım.

Ey kullarım hepiniz gece gündüz günah işliyorsunuz. Ben ise bütün günahları effederim. O halde benden mağfiret isteyiniz ki ben de sizi affedeyim.

Ey kullarım, siz bana zarar vermeye de fayda sağlamaya da güç yetiremezsiniz. Eğer evvelkileriniz, sonrakileriniz; insanlarınız, cinleriniz hepberaber, sizden en mütteki kul nasılsa, o halde olsanız, bu benim mülkümde bir şey ziyadeleştirmez. Ya da sizden en facir kul nasılsa, o halde olsanız, bu da benim mülkümden bir şey eksiltmez.

Yine evvelkileriniz, sonrakileriniz; insanlarınız, cinleriniz hepberaber, bir yerde toplansanız, herkes benden istediği şeyi istese, ben de herkese istediğini versem, bu benim mülkümden, ancak bir iğne denize daldırılınca ne kadar eksiltirse o kadar eksiltir.

Ey kullarım. Bunlar sizin amelleriniz. Sizin için onları saydım ve size hepsini verdim. O halde kim hayır bulursa hamdetsin. Kim de şer bulursa, ancak kendi nefsini suçlasın"[31]

Peygamber Efendimiz (s.a.v.) de bu hususta şöyle buyurmuşlardır:

إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ لَيَسْتَحْيِي إِذَا رَفَعَ الْعَبْدُ يَدَيْهِ أَنْ يَرُدَّهُمَا صِفْرًا لا شَيْءَ فِيهِمَا

"Muhakkak ki Allah (c.c.), kulu ellerini kaldırdığı zaman, onu boş olarak geri çevirmekten haya eder"[32]

أُدْعُوا اللَّهَ وَأَنْتُمْ مُوقِنُونَ بِالْإِجَابَةِ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ لَا يَسْتَجِيبُ دُعَاءً مِنْ قَلْبٍ غَافِلٍ لَاهٍ

"Allah-ü Teâla'ya, duanızın kabul olunacağına kesinlikle inanarak dua edin. Çünkü Allah (c.c.), gafil ve Allah'tan başkasıyla meşgul olan bir kalbden sadır olan duaya icabet etmez[33]

Bu Hadis-i Şerif'in şerhinde; "Ne istediğini ve kimden istediğini bilerek, uyanık bir şekilde dua etmek, duanın adabının özüdür."[34] İfadesi yer almaktadır.

Başka bir Hadis-i Şerif'te de;

لَا يَقُولَنَّ أَحَدُكُمْ اَللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي إِنْ شِئْتَ اَللَّهُمَّ ارْحَمْنِي إِنْ شِئْتَ لِيَعْزِمْ فِي الدُّعَاءِ فَإِنَّ اللَّهَ صَانِعٌ مَا شَاءَ لَا مُكْرِهَ لَهُ

"Hiç biriniz duasında 'Allah'ım dilersen beni affet, Allah'ım dilersen bana rahmet et' demesin. Duasında kararlı olsun. Allah (c.c.) dilediğini yapar. Onu zorlayacak hiçbir şey yoktur."[35] buyrulmuştur:

d) Duanın kabulü hususunda acele etmemelidir.

Bu hususta Peygamber Efendimiz (s.a.v.) şöyle buyurmuşlardır:

لَا يَزَالُ الْعَبْدُ بِخَيْرٍ مَا لَمْ يَسْتَعْجِلْ قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَيْفَ يَسْتَعْجِلُ قَالَ يَقُولُ دَعَوْتُ رَبِّي فَلَمْ يَسْتَجِبْ لِي

"Kul acele etmediği müddetçe, hayırdadır." Dediler ki "Ya Rasülallah, kul nasıl acele eder" Bunun üzerine: **"Dua ettim, icabet olunmadı, diyerek"**[36] buyurdular.

---

[31] Sahih-i Müslim, el-Mektebetü'ş-Şamile
[32] Taberâni, Mucemü'l-Kebîr, el-Mektebetü'ş-Şamile
[33] Sünen-i Tirmizi, el-Mektebetü'ş-Şamile
[34] Tuhfetü'l-Ahvezî, el-Mektebetü'ş-Şamile
[35] Sahih-i Müslim, el-Mektebetü'ş-Şamile

e) Duanın başında Allah-ü Teala'ya hamd etmelidir.

Fedale bin Ubeyd (r.a.) anlatır:

عَنْ فَضَالَةَ بْنِ عُبَيْدٍ قَالَ بَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَاعِدٌ إِذْ دَخَلَ رَجُلٌ فَصَلَّى فَقَالَ اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي وَارْحَمْنِي فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَجِلْتَ أَيُّهَا الْمُصَلِّي إِذَا صَلَّيْتَ فَقَعَدْتَ فَاحْمَدِ اللَّهَ بِمَا هُوَ أَهْلُهُ وَصَلِّ عَلَيَّ ثُمَّ ادْعُهُ قَالَ ثُمَّ صَلَّى رَجُلٌ آخَرُ بَعْدَ ذَلِكَ فَحَمِدَ اللَّهَ وَصَلَّى عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَيُّهَا الْمُصَلِّي ادْعُ تُجَبْ

"Biz Rasülüllah (s.a.v.) ile beraber otururken bir adam geldi namaz kıldı ve "Allah'ım beni affet, bana rahmet eyle" dedi. Rasül-i Ekrem (s.a.v.) adama **"Ey Müsalli, acele ettin. Namaz kılıp, (bittikten sonra) oturduğun zaman, önce Allah'a layık olduğu şekilde güzelce hamdet, sonra bana salavat oku, sonra dua et."** buyurdular. Daha sonra başka bir adam geldi, Allah'a hamdetti, Rasül-i Ekrem (s.a.v.)'e salavat okudu. Peygamber Efendimiz (s.a.v.) bu zata hitaben şöyle buyurdu: "**Ey Müsalli, dua et, icabet olunursun"**[37]

Fahreddin-i Razi Hz. (yukarda meali verilen) Bakara Suresi'nin 186. Ayet-i Kerimesi'ni tefsir ederken, duanın başında Allah-ü Teala'ya hamd edilmesi icab ettiğini şöyle izah etmektedir:

"Cenab-ı Hak bir önceki ayette (Bakara 185) **وَلِتُكَبِّرُوا اللَّهَ عَلَى مَا هَدَاكُمْ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ** **"Ve size hidayet buyurmuş olduğundan dolayı Allah'a tekbirde bulunursunuz ve şükredersiniz"**[38] şeklinde tekbir ve şükür ile emrettikten sonra 186. Ayet-i Kerime'de duaya teşvik etmiştir. Ve böylece duadan önce Allah (c.c.)'ya sena edilmesi icab ettiğini göstermiştir.

İbrahim (a.s.) da Şuarâ Suresi'nin 78 ila 82. Ayet-i Kerimeleri'nde anlatıldığı üzere

الَّذِي خَلَقَنِي فَهُوَ يَهْدِينِ وَالَّذِي هُوَ يُطْعِمُنِي وَيَسْقِينِ وَإِذَا مَرِضْتُ فَهُوَ يَشْفِينِ وَالَّذِي يُمِيتُنِي ثُمَّ يُحْيِينِ وَالَّذِي أَطْمَعُ أَنْ يَغْفِرَ لِي خَطِيئَتِي يَوْمَ الدِّينِ

---

[36] Müsned-i Ahmed ibn-i Hanbel, el-Mektebetü'ş-Şamile

[37] Sünen-i Tirmizi, el-Mektebetü'ş-Şamile

[38] Bakara 185

“O Alemlerin Rabbi ki beni yarattı ve sonra da bana hidayet verir. O ki beni yedirir, içirir. Hastalandığım vakit bana O şifa verir. Ve O ki beni öldürür, sonra beni yine diriltir. Ve O ki ceza gününde ben onun günahlarımı affetmesini niyaz ederim” şeklinde Allah-ü Teala’ya sena ettikten sonra duaya başlamış ve

رَبِّ هَبْ لِي حُكْمًا وَأَلْحِقْنِي بِالصَّالِحِينَ وَاجْعَلْ لِي لِسَانَ صِدْقٍ فِي الْآخِرِينَ وَاجْعَلْنِي مِنْ وَرَثَةِ جَنَّةِ النَّعِيمِ وَاغْفِرْ لِأَبِي إِنَّهُ كَانَ مِنَ الضَّالِّينَ وَلَا تُخْزِنِي يَوْمَ يُبْعَثُونَ يَوْمَ لَا يَنْفَعُ مَالٌ وَلَا بَنُونَ إِلَّا مَنْ أَتَى اللَّهَ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ

“Ya Rabbi, bana bir hüküm ihsan et ve beni salihlerin arasına ilhak et. Ve sonrakiler arasında benim için iyilikle anılmak nasib eyle. Ve beni naim cennetinin varislerinden eyle. Babama da mağfiret buyur, çünkü o yanlış gidenlerden idi. Ve insanların kabirlerinden diriltilecekleri gün beni mahcup etme. O gün ki ne mal fayda verir ne de oğullar. Ancak Allah’a selim bir kalp ile varan kimse müstesna”[39] mealindeki ifadeleriyle Allah’a yalvarmıştır.”[40]

Hz. Seleme (r.a.) anlatıyor: “Ben Rasülüllah (s.a.v.)’in dua edip de duasını سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَلِيِّ الْأَعْلَى الْوَهَّابِ diye açmadığını işitmedim.”

f) Duanın başında ve sonunda Peygamber Efendimiz (s.a.v.)’e salat-ü selam okumalıdır.

Ebu Süleyman ed-Dârânî (r.h.) bu hususta şöyle buyurmuştur: “Bir kimse Allah’tan herhangi bir ihtiyacını istemezden evvel Allah Rasülü (s.a.v.)’e salat-ü selam etsin. Sonra ihtiyacını arz eylesin ve duasını yine Rasülüllah’a salâvat okuyarak bitirsin. Çünkü Cenab-ı Hak duanın başında ve sonunda getirilen Salâvat-ı Şerifeleri kabul eder. Ve bu iki Salâvat-ı Şerife’yi kabul edip de onların arasındakileri kabul etmemesi, O’nun şanına yakışmaz.”[41]

g) Sadece sıkıntılı zamanlarda değil, bolluk ve refah zamanlarında da duaya devam etmelidir. Çünkü bir Hadis-i Şerifte;

مَنْ سَرَّهُ أَنْ يُسْتَجَابَ لَهُ عِنْدَ الْكُرَبِ وَالشَّدَائِدِ فَلْيُكْثِرِ الدُّعَاءَ فِي الرَّخَاءِ

[39] Şu’arâ 83-89
[40] Fahreddin Razi, Tefsir-i Kebir,
[41] İmam-ı Gazalî, İhya-ü Ulumi’d-Din

"Sıkıntı ve zayıflık anlarında duasının kabülü kimi sevindirirse o, bolluk ve genişlik zamanlarında duayı çoğaltsın"[42] buyrulmuştur.

h) Duada ısrarlı olmalı ve büyük şeylere rağbet etmelidir Bununla beraber ihtiyacı az ve küçük olsa dahi bunu duasında zikretmelidir.

İbn-i Mes'ûd (r.a.)'ın rivayet ettiğine göre;

اِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يُعْجِبُهُ أَنْ يَدْعُوَ ثَلَاثًا وَيَسْتَغْفِرَ ثَلَاثًا

"Peygamber Efendimiz (s.a.v.) duasının da istiğfarının da hep üç defa olmasını severdi"[43] ve şöyle buyururdu:

إِذَا دَعَا أَحَدُكُمْ فَلْيُعَظِّمِ الرَّغْبَةَ ، فَإِنَّهُ لاَ يَتَعَاظَمُ عَلَى اللهِ شَيْءٌ

"Biriniz dua etttiği zaman büyük şeylere rağbet etsin. Çünkü Allah (c.c.)'ya karşı hiçbir şey büyük değildir."[44]

لِيَسْأَلْ أَحَدُكُمْ رَبَّهُ حَاجَتَهُ كُلَّهَا حَتَّى يَسْأَلَ شِسْعَ نَعْلِهِ إِذَا انْقَطَعَ

"Sizden biriniz (hepiniz) bütün ihtiyaçlarını Allah (c.c.)'dan istesin. Hatta koptuğu zaman, ayakkabısının bağını bile Allah'tan istesin."[45]

Büyük şeylere rağbet etmek hususunda Hz. Üstazımız (k.s.) şöyle buyurmuşlardır:

"Uluvv-i himmet (hedefin büyük olması) muktezay-ı imandandır (imanın gereğidir). Za'f-i beşerî'ye bakarak korkmamak, ele bir şey geçmez diye büyük şeyler talebinden feragat etmemek, her şeyin en ali ve azimini istemek lazımdır. Allah büyüktür. Öyle büyük ki O'nun büyüklüğü tasavvurdan, irfan-ı beşere sığmaktan münezzeh ve mukaddestir. Böyle büyükten, beşer ne kadar büyük bir şey isterse O'nun indinde bir zerre teşkil etmez"[46]

ı) Özlü ve güzel manalı duaları tercih etmeli ve Allah'tan istenilecek şeyler hususunda dikkat etmelidir.

Hz. Aişe (r.a.) Validemiz şöyle buyurmuşlardır:

كَانَ يُعْجِبُهُ الْجَوَامِعُ مِنَ الدُّعَاءِ ، وَيَتْرُكُ مَا بَيْنَ ذَلِكَ

[42] El-Müstedrek ale's-Sahihayn, el-Mektebetü'ş-Şamile
[43] Sünen-i Ebi Davud, el-Mektebetü'ş-Şamile
[44] Sahih-i İbn-i Hıbban; Kenzü'l-Ummal, el-Mektebetü'ş-Şamile
[45] Sünen-i Tirmizi, el-Mektebetü'ş-Şamile
[46] Mektuplar Risalesi, s.78

“Peygamber (s.a.v.) Efendimiz özlü duaları (yani az sözle çok mana ifade eden duaları) sever, bunun haricindekileri terk ederdi”[47]

Hz. Sa’d (r.a.)’ın oğlu anlatıyor:

سَمِعَنِي أَبِي وَأَنَا أَقُولُ اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الْجَنَّةَ وَنَعِيمَهَا وَبَهْجَتَهَا وَكَذَا وَكَذَا وَأَعُوذُ بِكَ مِنَ النَّارِ وَسَلاَسِلِهَا وَأَغْلاَلِهَا وَكَذَا وَكَذَا فَقَالَ يَا بُنَيَّ إِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ سَيَكُونُ قَوْمٌ يَعْتَدُونَ فِي الدُّعَاءِ فَإِيَّاكَ أَنْ تَكُونَ مِنْهُمْ إِنَّكَ إِنْ أُعْطِيتَ الْجَنَّةَ أُعْطِيتَهَا وَمَا فِيهَا مِنَ الْخَيْرِ وَإِنْ أُعِذْتَ مِنَ النَّارِ أُعِذْتَ مِنْهَا وَمَا فِيهَا مِنَ الشَّرِّ

“Babam beni ‘Allah’ım ben senden cenneti, nimetlerini, bahçelerini vs. vs. istiyorum. Ve Cehennemden, zincirlerinden, kelepçelerinden vs. vs. sana sığınıyorum’ şeklinde dua ederken işitti ve bana şu ikazı yaptı: ‘Oğlum ben Rasül-i Ekrem (s.a.v.)’i şöyle derken duymuştum: “**Yakında bazı insanlar meydana çıkacak ve duada haddi aşacaklar. Sen sakın onlardan olma. Eğer cennet sana verilirse onun içindeki bütün hayırlar da sana verilir. Ve eğer sen cehhennemden muhafaza olunursan, onun içindeki bütün şerlerden de muhafaza olunursun”**[48]

Hz. Üstazımız (k.s.) de nasıl dua edeceğimizi şu sözleriyle bizlere öğretmişlerdir: “Hz. Mevla’dan daima sıhhat ve afiyet isteyin. Sabır istemek zımnen bela ve musibet istemektir. Yokluk ve darlık olmayınca neye sabredeceksiniz.”[49]

i) Kendine, anne-babasına, çoluk çocuğuna ve sair mü’min kardeşlerine, hususiyle Emir-i Mü’minine, İslam’a hizmet eden bütün vazifelilere dua etmelidir.

Hadis-i Şerif’te şöyle buyrulur:

إِنَّ أَسْرَعَ الدُّعَاءِ إِجَابَةً دَعْوَةُ غَائِبٍ لِغَائِبٍ

“En sür’atli şekilde icabet olunan dua, bir kişinin gıyabında yapılan duadır”[50]

Alûsî şöyle kaydeder:

[47] Hakim, el-Müstedrek ale’s-Sahihayn, el-Mektebetü’ş-Şamile
[48] Sünen-i Ebî Davud, el-Mektebetü’ş-Şamile
[49] Ziya Sunguroğlu’nun Notları, s.80
[50] Sünen-i Ebi Davud, el-Mektebetü’ş-Şamile

كَانَ السَّلَفُ كَفُضَيْلٍ اِبْنِ عِيَاضٍ وَ اَحْمَدَ ابْنِ حَنْبَلَ يَقُوْلُوْنَ لَوْ كَانَ لَنَا دَعْوَةٌ مُسْتَجَابَةٌ لَدَعَوْنَا بِهَا لِلسُّلْطَانِ

"Fudayl İbn-i İyaz ve Ahmed ibn-i Hanbel gibi, selef, "Bizim için, kabul olunacak bir dua olduğunu bilsek, mutlaka Sultan'a (Emir-i Mü'minin'e) dua ederdik." derlerdi"[51]

k) Bir Müslüman her duyduğu dua ve zikri kendine vird edinmemelidir. Çünkü dua ve zikirler ilaç gibidir. Bir Tabib-i Hazik (Maharetli doktor ki Mürşid-i Kamil) kontrolünde, izinle, yerinde ve zamanında, tavsiye edildiği şekilde okunmalıdır. Aksi halde manevi marazlara sebebiyet verebilir.

İmam-ı Rabbânî (k.s.) Hz., Molla Ahmed Berkî isimli evladına yazdığı cevabi bir mektubunda şöyle buyurur:

"Büyüklerden bazılarının 'İnsan, yaptığı her ameli, dinin meşru kıldığı amelleri bile, sahib-i zamanın izni ile yapmalıdır ki bundan bir netice hasıl olsun' sözü sahih midir? Eğer bu söz sahih ise meşru'ât hususunda sizden izin taleb ediyorum" diye sormuşsunuz. Evet bu söz sahihdir. Siz de izinlisiniz. Ancak bu sözdeki "netice" ile murad, hatırı sayılır, kamil neticedir"[52]

"Çocuklar ben ömrümde izinsiz dua okumadım. Mesela '' الم '' ve ''يس '' gibi. Bütün bunları bana Üstazlarım oku diye izin verdiler. Hatta büyüklerden Salahuddin İbn-ü Mevlana Siracüddin Hz. vefat edeceği zaman yedi yüz ruhani ile beraber salat-ı münciyye'yi ''bunları sana emanet ediyorum''diye bana teslim etti. Bu civara uğrayan aktab-ı kiram uhdelerindeki emanetleri bu merkeze bırakmadan gitmediler. Çünkü hepsi de geleceği biliyordu."[53]

[51] Alusi, Galiyetü'l-Meva'iz, c.1, s.184
[52] İmam-ı Rabbânî, Mektubat, c.1, Mek.254
[53] Ziya Sunguroğlu'nun Notları, s.136

Tevbe

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

يَآاَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا تُوبُوا اِلَى اللّٰهِ تَوْبَةً نَصُوحاً عَسَى رَبُّكُمْ اَنْ يُكَفِّرَ
عَنْكُمْ سَيِّئٰاتِكُمْ وَيُدْخِلَكُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ يَوْمَ
لَايُخْزِى اللّٰهُ النَّبِيَّ وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ نُورُهُمْ يَسْعٰى بَيْنَ اَيْدِيهِمْ
وَبِاَيْمَانِهِمْ يَقُولُونَ رَبَّنَا اَتْمِمْ لَنَا نُورَنَا وَاغْفِرْ لَنَا اِنَّكَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

*

Manâsı:

"Ey imân edenler, tam bir sıdk-u hulûsa mâlik bir tevbe ile Allah'a dönün. Olur ki Rabbiniz kötülüklerinizi örter ve sizi altlarından ırmaklar akan cennetlere sokar. O gün Allah, peygamberini ve imân edip onunla beraber olanları rüsvây etmeyecek, nurları önlerinde ve sağlarında koşacak, "Ey Rabbimiz, diyecekler, bizim nûrumuzu tamamla, bizi yarlığa. Şübhesiz ki sen her şeye hakkıyla kâdirsin" (Sûre-i Tahrim, 8)

Ey şeref-i imân ile müşerref olan ehl-i imân! Bugünkü va'zımız, tevbe hakkında olacaktır. Cenâb-ı Hak, rızâsına ve kitâbına uygun ifâde ve istifâdeyi hepimize müyesser eylesin ve şartlarına uygun bir tevbe ile mağfiret-i ilâhîye nâil kılsın.

Tevbe, kötü işlerden vaz geçip, Cenâb-ı Hakk'ın râzı olacağı işlere dönüş yapmaktır.

Tevbe, imân makamlarının başlangıcı ve vuslat kapısının anahtarıdır. Hakk'ın rızâsına tâlip olanların ilk murâcaat edeceği şey, "tevbe kapısı"dır.

Nefsânî arzularla, yeme ve içme mecburiyetinin ortaya çıkardığı zaruri hallerle ve şeytânın yaptığı iğvâlarla insanın doğru yoldan saptığı olur. Bu kimsenin, fenâ işlerden uzaklaşıp Allah yoluna dönüş yapmasına "t e v b e" adı verilmiştir.

Zünnun-i Mısrî, "Günâhtan ayrılmaksızın yapılan istiğfâr yalancıların tevbesidir" demiştir.

Allah yoluna dönüş yapmayan bir şahsın günâh olan bir işi terk etmesi, "tevbe" değil, zararlı işi bırakmaktır. Tevbede iki husus aranmaktadır: Günâh olan işi terk etmek ve iyi işe başlamak. Sadece günâhı terk edenin defterine günâh yazılmaz amma, daha önce yazılanlar da silinmez.

Tevbe, geçmiş zamanda işlenmiş günâhların bağışlanmasına ve kirlenen amel defterinin suçlardan arınmasına yardım eder. Va'zımızın başlangıcında okuduğum âyet-i kerimede geçen "tevbe-i nasûh", Allah yoluna samimi bir dönüş demektir.

"Sağlığıma zarar veriyor" diye içkiyi, "malımı heder ediyor" diye kumarı, "halk yanındaki itibârımı sarsıyor" diye yalan ve dolan ile iş çevirmeyi terk eden bir şahıs, günâh olan işi bırakmış sayılırsa da, tevbe etmiş değildir. Evet, günâh olan işi bıraktığından itibâren defter-i âmâline günâh yazılmaz. Fakat daha önce yazılan da bozulmaz. İnsan bir kötülüğü Allah'ın emirlerine aykırı olduğu için terk eder ve iyi olan işe yönelir ise, ancak o zaman tevbe etmiş olur.

Tevbe edip de o işi yapmaya devam eden kimse, Cenâb-ı Hak ile istihzâ etmiş gibidir. Makbul olacak tevbenin şartlarını bilmek ve onlara riâyet etmek gerekir. "İlim şehrinin kapısı" unvânı ile tavsif ve taltif olunmuş bulunan Hz. Ali (r.a), bir ârâbînin mes-

cidde "Allâhümme estağfiruke ve etûbü ileyke" (Yâ Allah, senden mağfiret diliyor ve tevbe ediyorum) sözünü tekrarladığını işitmiş. O kimseyi uyarmak ve hakiki tevbenin nasıl yapılacağını ona duyurmak için, "Ey (tevbe eden) kişi! Tevbede dil çabukluğu yalancıların tevbesidir" demiş.

O şahıs, "Öyle ise, tevbe ne demektir?" diye sorunca Hz.Ali, "Makbul olan tevbe, içinde altı şartı toplayan tevbedir" cevabını vermiş ve o şartları şöylece açıklamıştır:

1- Geçmiş günahlarına nedâmet duymak,
2- Terk edilmiş farzları kaza etmek,
3- Kul haklarını sahiplerine vermek,
4- Hasımlarla helâlleşmek,
5- Günâha dönmemeye kararlı olmak,
6- Günâh işleyerek şımarttığı nefsini Allah'a itâatla terbiye etmek (Kadî Beydâvî c.2, s.531)

Bu şartları biraz açıklayalım: Tabibin ihtarı ile içkiyi bırakan bir kimse, yaptıklarından pişmanlık duymuyor ve o günleri hatırladıkça "o âlemler ne hoştu, o doktora nereden gittim, beni zevklerimden mahrum etti" diyor ve o demlerin ve demlenmelerin hasretini çekiyor ise tevbenin birinci şartı yok demektir.

Uzun bir ihmâlden sonra namaza başlayan bir kimse, daha önce kılamadığı namazları kaza edecektir. "İbâdeti terk" etme alışkanlığına tevbe eden bir şahıs, yaptığı tevbenin makbul olması için, önce geçirdiği namazları kaza edecek, daha sonra tevbe edecektir. Çünkü namazı terk etmenin iki yönlü günâhı vardır: Biri, kılmamanın günâhı; diğeri, vaktinde edâ etmemenin günâhı. Bıraktığı namazları kaza eden kimse, bu ibâdetleri zamanında edâ edemediğinden dolayı tevbe edecektir. Oruç ve zekat borçları varsa onlarla ilgili tevbede de bu yolu takip edecektir.

Aldığı borcu sâhibine ödememiş ise, komşusunun bağ ve bahçesine yaptığı zararı tazmin etmemiş ise, tevbenin şartı bulunmadığı için, bu dönüş makbul bir tevbe değildir.

Gönlünü kırdığı, iftirâ edip gücendirdiği, canını yakıp ızdırap verdiği kimselere gidip özür dileyecek ve hakkını helâl etmesini isteyecektir. Bunu yapmadıkça tevbesi makbul olmaz. İrtikâp edi-

len bir günâha kul hakkı karışınca, önce bu hakkı ödemek ve daha sonra tevbe etmek gerekir.

Ramazan ayının girmesi münasebetiyle, ara verdiği günâhlara dönmek için, bayramı iple çekercesine bekleyen kimsenin bu ay içindeki tevbesi, samimi değildir.

Nefsin hevâ ve hevesleriyle gem almaz hâle gelen "emmâre bissû" olan nefsi, ibâdetle uslandırmak, tevbenin makbul olmasına yardım eder.

Allah katında kabulü vâd olunan tevbe, bir âyet-i kerimede şöyle açıklanıyor:

إِنَّمَا التَّوْبَةُ عَلَى اللهِ لِلَّذِينَ يَعْمَلُونَ السُّوءَ بِجَهَالَةٍ ثُمَّ يَتُوبُونَ مِنْ قَرِيبٍ

فَأُولَئِكَ يَتُوبُ اللهُ عَلَيْهِمْ وَكَانَ اللهُ عَلِيماً حَكِيماً ❊

Manâsı:

"Allah'ın katında** (makbul olan) **tevbe, kötülüğü ancak câhillik sebebiyle yapacakların, sonra da çarçabuk** (vazgeçip) **tevbe edecek olanların** (tevbesi)**dir. İşte Allah'ın, tevbesini kabul edeceği kimseler bunlardır. Allah** (herkesin içini dışını) **hakkıyle bilendir, tam bir hüküm ve hikmet sâhibidir." (Sûre-i Nisa, 17)

Bu âyetin peşindeki âyet-i celilede Cenâb-ı Hakk'ın kabulünü vâ'd ettiği tevbenin kimlerin tevbesi olmadığı şöyle açıklanmaktadır:

وَلَيْسَتِ التَّوْبَةُ لِلَّذِينَ يَعْمَلُونَ السَّيِّئَاتِ حَتَّىٰ إِذَا حَضَرَ أَحَدَهُمُ الْمَوْتُ

قَالَ إِنِّي تُبْتُ الْآنَ وَلَا الَّذِينَ يَمُوتُونَ وَهُمْ كُفَّارٌ أُولَئِكَ أَعْتَدْنَا لَهُمْ

عَذَاباً أَلِيماً ❊

Manâsı:

*"(Makbul olan o tevbe) **kötülükleri yapıp yapıp da onlardan herhangi birine ölüm gelince** "Ben şimdi hakıykaten*

tevbe ettim" ***diyenlerin tevbesi değildir. Kendileri kâfir olarak öleceklerin*** *(tevbesi)* ***de değildir. Onlar*** *(öyle işte).* ***Biz onlar için gâyet acıklı bir azab hazırlamışızdır."*** (Sûre-i Nisa, 18)

Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.v) bir hadis-i şeriflerinde şöyle buyurmaktadır:

اِنَّ اللّٰهَ عَزَّ وَجَلَّ يَقْبَلُ تَوْبَةَ الْعَبْدِ مَالَمْ يُغَرْغِرْ

Manâsı:

"Allah, can boğaza gelmedikçe, kulun tevbesini kabul eder."(İbni Mâce, c.2, s.1420)

Tevbeyi, ölüm döşeğine yatasıya kadar geciktirmemeli; can tende, vücut zinde ve irade elinde iken Allah yoluna dönüş yapmalıdır. O hâle düşünce kişinin aklı ermeyebilir veya dili dönmeyebilir. Resûl-i Ekrem (s.a.v.) bizleri uyararak şöyle buyurmaktadır:

وَاللّٰهِ اِنِّي لَاَسْتَغْفِرُ اللّٰهَ وَاَتُوبُ فِي الْيَوْمِ اَكْثَرَ مِنْ سَبْعِينَ مَرَّةً

Manâsı:

"Allah'a andolsun ki, ben bir günde yetmiş defâdan fazla Allah'a mağfiret dileğinde bulunur ve tevbe ederim."(Buhâri, c.7, s.145)

Değerli Mü'minler! İnsan, Allah Teâlâya, kulluk yolunda ilerledikçe tevbe şartlarında incelme olur. Bu noktaya ışık tutan Zünnûn-ı Mısrî (k.s) şöyle demiştir: "Avâmın tevbesi günâhtan, havâssın tevbesi ise gaflettendir."

Bu iki tevbeyi ayırt etmeye faydalı olacak bir hikâyeyi naklet-mek istiyorum. Veliler kervânının kolbaşılarından Serî Sekatî (k.s), **"Bir hamdimden dolayı otuz senedir istiğfar ediyorum"** demiş. Kendisinden bunun sebebini sormuşlar. O şöyle açıklamış: "Çarşıda büyük bir yangın çıktı ve pek çok dükkân yandı. Bazı kimseler gelip benim dükkanımın yanmadığını haber verdiler. Bunun üzerine ben, "Elhamdü lillah" dedim. Sonra beni

bir düşünce aldı. Yanmada hayır var idiyse yersiz bir hamd etmiş oldum, diye endişelendim. Bu ihtimâlden dolayı, otuz senedir bir hamdim için istiğfar ediyorum".

Büyüklerin halleri, hallerin büyüğü; büyüklerin sözleri, sözlerin büyüğüdür. Kibâr-i evliyâdan Ebû Ali ed-Dakkâk, şöyle açıklamaktadır. Tevbe üç kısımdır: Evveli **"tevbe"**, ortası **"inâbe"**, en sonu ve büyüğü **"evbe"**dir. Âhiret azâbından korkarak Allah yoluna dönüş yapan, "tevbe sâhibi"dir. Sevap umarak tevbe eden "sâhib-i inâbe"dir. Sevaba rağbetinden ve azap korkusundan değil, sırf emr-i ilâhiye rağbetinden dolayı tevbe eden kimse, "sâhib-i evbe"dir.

Tevbe, mü'minlerin avâmının sıfatıdır. Cenâb-ı Hak, buyurmuştur ki: **"Hepimiz toptan Allah'a tevbe edin ey mü'minler. Tâ ki korktuğunuzdan emin, umduğunuza nâil olasınız. "** (Sûre-i Nûr, 31)

İnâbe, mukarreb velilerin sıfatıdır. Bir âyet-i kerimede bu sıfata işaret olunmakta ve şöyle buyrulmaktadır:

(وَجَاءَ بِقَلْبٍ مُنِيبٍ)

Manâsı:

"Hakk'ın tâatine yönelmiş bir kalp ile gelenler." (Sûre-i Kâf, 33)

"Evbe" peygamberlerin sıfatıdır. Sâd Sûresinin 17. âyetinde Dâvûd aleyhisselam, aynı Sûrenin 44. âyetinde Hz. Eyyûb "Evvâb" sıfatı ile övülmektedirler.

Din Kardeşlerim! Cenâb-ı Hak, günâh kirine bulaşmış kulların arınması için tevbe yolunu açmış bulunmakta ve onları sırât-ı müstekîm olan İslâm yoluna dönüş yapmaya çağırmaktadır. Âlemlere ve âdemlere rahmet olarak gönderilen Resûl-i Ekrem (s.a.v) bir hadis-i şeriflerinde şöyle buyurmaktadır:

وَاِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ يَبْسُطُ يَدَهُ بِاللَّيْلِ لِيَتُوبَ مُسِيئُ النَّهَارِ وَيَبْسُطُ يَدَهُ بِالنَّهَارِ لِيَتُوبَ مُسِيئُ اللَّيْلِ حَتّٰى تَطْلُعَ الشَّمْسُ مِنْ مَغْرِبِهَا

Manâsı:

"Aziz ve Celil olan Allah, gündüz kötülük yapanlar tevbe etsinler diye, geceleyin *(rahmet)* ***elini döşer. Geceleyin günâh işleyenler de tevbe etsinler diye gündüz*** *(rahmet)* ***elini açar. Bu*** *(tecelli)*, ***güneş mağribden doğa-sıya kadar*** *(devamlı)* ***dır."*** (Müslim, c.8, s.100)

Rabbimizin rahmetine ve varlığına, sıfatının büyüklüğüne bakınız. Kul günâh işliyor Cenâb-ı Hak onu tevbeye dâvet ediyor, "samimî bir şekilde tevbe et de suçlarını örteyim ve seni cennete sokayım" diyor. Bu dâvete kulak tıkamak ve tevbeye koşmamak, hissizlik ve nasipsizliktir.

Şeyh Sâdi Şirâzî (k.s.) "Bostan" adlı eserinde şöyle bir hikâye anlatmaktadır: Doksan senelik ömrünü ateşe tapmakla geçiren bir mecûsi, zor bir durumda kalmış ve taptığı ateşin önüne gelmiş, ona yalvarıp yakarmış. Fakat işi olmamiş. Birkaç gün beklemiş, tekrar gelip taptığı ateşten istekte bulunmuş. Lâkin dileği yerine gelmemiş. Zira ateş, yakmayı bilir, fakat yapmayı bilmez.

Bu sıkıntılı hâl içinde o kimse bir müddet daha kıvranmış. Daha sonra yine gelip "Ey Mâbûdum! Sana yıllardır tapmaktayım. Sıkıntılı hâlimi sana açıkladımsa da dileğimi yerine getirmedin. Şâyet bu defa da istediğimi vermezsen ben müslümanların taptığı Allah'a kulluk yapacağım" demiş. Mecûsi, başını secdeden kaldırmadan işi Allah tarafından hallolmuş. Bu tecelliden haberdâr olan Allah dostlarından biri, "Yâ Rabbi, o kimse henüz müslüman olmuş değil. Onun istediğini vermekteki hikmetin nedir?" demiş. Hâtiften gelen ses, "O, secdeyi ateşe yaptı ve ona taptı. En sonunda "dileğimi vermezsen müslümanların taptığı Allah'a tapacağım" diyerek bana yöneldi. Ben de onun dileğini yapmayacak olsaydım "put" ile "mâbûd", "Samed" ile "sanem" arasında ne fark kalırdı." buyrulmuş.

Cemâat-ı Müslimin!

Bazı kimseler, yüce Mevlâmızın tevbeleri kabul etmesine bakıp da günâh işlemeye cür'et göstermektedirler. Halbuki bu dâvet, günâha değil, tevbeye teşvik içindir. Şeytân, insana "Allah, gafûrdur" diye diye suç işletir. Bu kimse, sonunda, tevbeye fırsat bulamadan âhirete yolcu olur. Cenâb-ı Hak, biz kullarını

uyarmak için, Fâtır Sûresinin 5. âyetinde şöyle buyurmaktadır: **"Çok aldatıcı** (şeytân) **sakın sizi Allah** (ın hilmi ve imhâli) **ile aldatmasın."**

İsyân vâdisinde dolaşan, elde kadeh ve dilde hezeyan ile türlü günâhlara bulaşan kulları, Cenâb-ı Hak şöyle uyarmaktadır:

يَآأَيُّهَا الْاِنْسَانُ مَاغَرَّكَ بِرَبِّكَ الْكَرِيمِ

Manâsı:

"Ey insan, o** (lütfu) **keremi bol Rabbine karşı seni aldatan ne?" (Sûre-i İnfitar, 6)

Günahkâr kimselerden bazısına "Artık vazgeç ve doğru yola yönel. İbâdetlerine devam et" deseniz sizi Cenâb-ı Hakk'ın "Lâ taknetû" âyeti ile susturmak ister. Hâlbuki âyet-i kerime, günâh sâhâlarında bitkin ve ümitsiz bir halde dolaşırken, elinden tutacak bir yardımcı, gönlüne ümid sunacak bir tesellici arayan, "Acabâ bu kötülüklerden uzaklaşacak olsam bağışlanır mıyım?" diyen kimseye Yüce Rabbimiz şöyle hitap eder: **"De ki; "Ey kendilerinin aleyhinde** (günâhta) **haddi aşanlar, Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin. Çünkü Allah bütün günahları affeder. Şüphesiz ki o, çok affedicidir, çok esirgeyicidir."** (Sûre-i Zümer, 53)

Bâtıl düşüncelerine bu âyeti delil göstermeye kalkışanlara bunu takip eden âyet-i kerimede buyruluyor ki: **"Size azap gelip çatmadan evvel Rabbinize dönün, ona teslim olun. Sonra yardım edilmezsiniz."** (Sûre-i Zümer, 54)

Din Kardeşlerim! Hayatta insanı kendi nefsinin bile saptırdığı olur. Sonra vicdan azapları içinde kıvranmaya başlar. Kötü akran veya hilekâr şeytân, insanı fena yollara sevk etmiş olur.

Bu gibi ahvalde kurtuluşun yegâne çâresi, tevbe kapısına gelip itirâf-ı zünup etmek ve Allah yoluna dönüş yapmaktır. Ümmetlerine hak yolunu gösteren Resûl-i Ekrem (s.a.v.) buyuruyor ki:

كُلُّ ابْنِ آدَمَ خَطَّاءٌ وَخَيْرُ الْخَطَّائِينَ التَّوَّابُونَ

Manâsı:

"Âdemoğlunun hepsi hata yapabilir. Hata işleyenlerin hayırlısı tevbe edenlerdir." (et-Terğib vet-Terhib, c.4, s. 91)

Diğer bir hadis-i nebevîsi ile ümmetlerini tevbe etmeye teşvik eden Peygamberimiz şöyle buyurmaktadır:

لَوْ اَخْطَأْتُمْ حَتّٰى تَبْلُغَ خَطَايَاكُمُ السَّمَاءَ ثُمَّ تُبْتُمْ لَتَابَ عَلَيْكُمْ

Manâsı:

"Şâyet siz hata yapsanız, hatta hatalarınız semaya ulaşsa, sonra tevbe etmiş olsanız, elbette *(Allah)* ***tevbenizi kabul eder."*** (İbni Mâce, c.2, s.1419)

Bu ve benzeri birçok hadis-i şerifler, günâhın çokluğunun tevbeye engel teşkil etmeyeceğini göstermektedir. O hâlde aziz cemâatım, hiç vakit geçirmeden Allah yoluna dönüş yapalım. Cenâb-ı Hak tevbemizi kabul buyurarak bizi cennetin saâdetlerine eriştiriversin.

❄❄❄

Mevzu’: Evlat Terbiyesi - Evlat nedir?

Usulümüz vechi üzere birer Fatiha üçer İhlas-ı Şerif okuyup evvelâ Rasülullah Efendimiz’in bilumum Silsile-i Sâdâtımızın hassaten Hz. Üstazımız’ın ervah-ı kutsiye-i mübarekelerine hediye edelim.

اَللَّهُمَّ ارْزُقْنَا حِفْظَ الْمُرْسَلِينَ وَإِلْهَامَ الْأَنْبِيَاءِ وَفَهْمَ الْأَوْلِيَاءِ بِكَرَمِكَ يَا أَكْرَمَ الْأَكْرَمِينَ وَبِرَحْمَتِكَ يا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ. (3 defa)

اَللَّهُمَّ بِحُبِّ ذَاتِكَ تَحَصَّنَّا يَا اَللَّهُ لَااِلَهَ إِلَّا اللَّهُ سَيِّدِنَا مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ حَقًّا وَصِدْقًا. (3 defa)

رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنَّا وَعَنْكُمْ وَعَنْ كَافَّةِ الْمُؤْمِنِينَ

Cenâb-ı Hak Rabbü’l-Felak Feyyaz-ı Mutlak Hazretleri, Cibrîl-i Emin Namus-i Ekber Hazretleri vasıtasıyla iki cihan serveri Rasülullah Efendimiz (sallallahü aleyhi vesellem)’e inzal buyurmuş oldukları Hazret-i Kur’an-ı Kerim’de buyuruyorlar ki:

اَعُوذُ بِاللهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قُوا أَنْفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ، الى أخر الاية ﴿٦﴾ سورة التحريم، صدق الله العظيم.

Okumuş olduğum Ayet-i Celile'de meâlen:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا

Ey o bütün iman edenler!

قُوا أَنفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا

Kendilerinizi ve ehillerinizi ateşten koruyun, öyle ateş ki?

وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ

Yakacağı o insanlar ve o taşlardır. [Elmalı Tefsiri c.7, s.5122]

Allah'ü Teâlâ insanlara dünya ve ahiret saadetini elde etmeleri için Rasül-i Ekrem (s.a.v.)'i ve Kuran-ı Kerim'i göndermiş, Emanet-i ilahiyyeyi eşref-i mahlûkat olan insana yüklemiş ve o emaneti korumak için mes'ul tutmuştur.

Kur'an-ı kerim ve Hadis-i şerifler tahkik edildiği zaman görülecektir ki islam dini beş temel üzerine kurulmuştur. Bunlar ise dini hükümlerin gayesidir.

1. Canı muhafaza,
2. Malı muhafaza,
3. Dini muhafaza,
4. Aklı muhafaza,
5. Nesli muhafaza,

Can emniyeti olmazsa hayat kalmaz. Mal bulunmazsa insanın geçimi kalmaz. Din olmayınca hayatın manası olmaz. Akıl muhafaza edilmezse güzellikler

gerçekleşmez ve nesil muhafaza edilmezse insanlığın devamı sağlanamaz. Demek oluyor ki insanlığın huzuru bu beş maksadın gerçekleşmesine bağlıdır.

Evlat nedir?

1. Kehf süresi 46. Ayet-i kerimeye göre hayatın süsü;

اَلْمَالُ وَالْبَنُونَ زِينَةُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا

Meali: o mal ve oğullar dünya hayatının zinetidir. **[Elmalı Tefsiri c.5, s.3250]**

2. Bir Hadis-i şerife göre kalbin meyvesi;

اَلْوَلَدُ ثَمَرَةُ الْقَلْبِ

Çocuk kalbin meyvesidir.

وَإِنَّهُ مَجْبَنَةٌ مَبْخَلَةٌ مَحْزَنَةٌ

O korku sebebidir. (o sebeple cihada gitmekten ebeveyn korkar.) **Cimrilik sebebidir.** (O sebeple Allah yolunda infaktan kaçınır, çocuklara bir şey kalmaz, aç kalırlar diye korkar.) ve hüzün sebebidir. **[Fezü'l-kadir c.6, 378]**

Bu hadis-i şerifin şerhinde şu ifadeler vardır. Bir hekim çocuğundan sorulunca şu cevabı verdi;

مَا اَصْنَعُ بِمَنْ اِنْ عَاشَ كَدَّنِى وَ اِنْ مَاتَ هَدَّنِى

Yani "Yaşarsa beni meşakkate sokacak, ölürse beni yıkacak olanı ne yapayım" **[Feyzü'l-kadir c.6, s.378]**

Rasülüllah Efendimiz (s.a.v.) torunlarından birini koltuğunun altına alıp evden dışarı çıkmıştı. Onu okşuyor ve şöyle buyuruyordu;

اِنَّكُمْ لَتُبَخِّلُونَ وَ تُجَبِّنُونَ وَ تُجَهِّلُونَ وَ اِنَّكُمْ لَمِنْ رَيْحَانِ اللَّهِ

Muhakkak siz cimri kılarsınız, korkutursunuz ve cahil bırakırsınız. Ve elbette siz cennet çiçeklerindensiniz. **[Tuhfetü'l-ahvezî c.6,s.37]**

Onun için bizim daha nikahta ve her zaman dualarımızdan biri de şudur;

رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ اَزْوَاجِنَا وَ ذُرِّيَّتِنَا قُرَّةَ اَعْيُنٍ وَاجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ اِمَامًا

Meali: Ya Rabbena! Bizlere zevcelerimizden ve zürriyetlerimizden gözler süruru ihsan buyur. Ve bizleri müttekilere imam et. **[Süre-i Furkan Ayet,74]**

3. Bir hadis-i şerife göre cennet kokuşur. Rasülüllah (s.a.v.) Efendimiz buyurdular ki;

رِيحُ الْوَلَدِ مِنْ رِيحِ الْجَنَّةِ

Çocuk kokusu cennet kokusundandır. **[Feyzü'l-kadir c.4, s.42]**

4. Çocuk cennet rızkı ve bizim kazancımızdır; Rasülüllah (s.a.v.) Efendimiz buyurdular ki;

اَلْوَلَدُ مِنْ رَيْحَانِ الْجَنَّةِ

Çocuk cennet rızkındandır. **[Feyzü'l-kadir c.6, s.378]**

قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: اَلْوَلَدُ مِنْ كَسْبِ الْوَالِدِ

Rasülüllah (s.a.v.) Efendimiz buyurdular ki; Çocuk babanın kazancındandır. **[Feyzü'l-kadir c.6, s.378]**

5. Çocuk, Ayet-i kerimede geçtiği üzere hayatın imtihanıdır;

وَاعْلَمُوا أَنَّمَا أَمْوَالُكُمْ وَأَوْلَادُكُمْ فِتْنَةٌ

Meali: Biliniz ki muhakkak mallarınız ve evlatlarınız fitnedir (imtihan vesilesidir). **[Enfal süresi, Ayet 28]**

أِنَّمَا أَمْوَالُكُمْ وَأَوْلَادُكُمْ فِتْنَةٌ

Meali: Muhakkak mallarınız ve evlatlarınız fitnedir (imtihan vesilesidir). **[Teğabün süresi, Ayet 15]**

6. Çocuk, bir Ayet-i kerimede de düşmanımız olarak bildiriliyor;

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ مِنْ أَزْوَاجِكُمْ وَأَوْلَادِكُمْ عَدُوًّا لَكُمْ فَاحْذَرُوهُمْ

Meali: Ey o bütün iman edenler! Muhakkak sizin eşlerinizden ve evlatlarınızdan sizin için düşman vardır. Onlardan sakının. **[Teğabün süresi, Ayet 14]**

Nitekim Nuh (a.s.) bunu yaşamış ve Rabbimiz de bunu bize Hüd Süresi 42 ve 43. Ayet-i kerimelerinde haber vermiştir. Şöyle ki;

وَنَادَى نُوحٌ ابْنَهُ وَكَانَ فِي مَعْزِلٍ يَا بُنَيَّ ارْكَبْ مَعَنَا وَلاَ تَكُنْ مَّعَ الْكَافِرِينَ

Meali: Nuh oğluna bağırdı, ayrı bir yere çekilmişti. Ey oğlum! Gel bizimle beraber bin, kâfirlerle beraber olma dedi.

قَالَ سَآوِي إِلَى جَبَلٍ يَعْصِمُنِي مِنَ الْمَاءِ قَالَ لاَ عَاصِمَ الْيَوْمَ مِنْ أَمْرِ اللّهِ إِلاَّ مَنْ رَحِمَ وَحَالَ بَيْنَهُمَا الْمَوْجُ فَكَانَ مِنَ الْمُغْرَقِينَ

Meali: O, ben: beni sudan koruyacak bir dağa sığınacağım dedi, bugün, dedi: Allah'ın emrinden koruyacak yoktur, meğerki o rahmet buyura. Derken dalga aralarına giriverdi, o da boğulanlardan oldu. **[Elmalı Tefsiri c.4, s.2778]**

Evlatlarımızla alakalı imtihanda muvaffak olabilmemiz ve onlar bizim baş düşmanımız olmaması için onların terbiyesi ile alakalı her türlü gayreti göstermek vazifemizdir.

Bir millet, imanlı, bilgili, şahsiyetli, çalışkan ve dürüst insanların omuzlarında yükselir.

Bir milletin ıslahı; kötülerin imhasıyla değil, genç neslin eğitim ve terbiyesiyle mümkündür.

Ağaç yaşken eğilir, demir tavında dövülür.

Ebu Hüreyre r.a. dan rivayet olunduğuna göre Rasülüllah s.a.v. Efendimiz şöyle buyurdu;

مِنْ حَقِّ الْوَلَدِ عَلَى الْوَالِدِ ثَلَاثَةُ أَشْيَاءَ:

Üç şey, çocuğun babası üzerindeki haklarındandır;

أَنْ يُحْسِنَ اسْمَهُ إِذَا وُلِدَ،

Doğduğu zaman ona güzel bir isim vermek,

وَيُعَلِّمَهُ الْكِتَابَ إِذَا عَقَلَ،

Aklı erdiği zaman kitabı (Kur'an-ı kerimi) öğretmek

وَيُزَوِّجَهُ إِذَا أَدْرَكَ "

Yetiştiği zaman onu evlendirmek.

وَرُوِيَ عَنْ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ , أَنَّ رَجُلًا جَاءَ إِلَيْهِ بِابْنِهِ فَقَالَ:

Hazreti Ömer r.a. Efendimizden rivayet edildi ki; bir adam ona oğlunu getirdi ve dedi ki;

إِنَّ ابْنِي هَذَا يَعُقُّنِي.

Şu oğlum bana asi geliyor

فَقَالَ عُمَرُ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ لِلِابْنِ:

Hazreti Ömer efendimizde oğluna dedi ki;

أَمَا تَخَافُ اللَّهَ فِي عُقُوقِ وَالِدِكَ،

Babana asi olmak durumunda Allahtan korkmuyor musun?

فَإِنَّ مِنْ حَقِّ الْوَالِدِ كَذَا، وَمِنْ حَقِّ الْوَالِدِ كَذَا،

Zira babanın şöyle şöyle hakları vardır.

فَقَالَ الْاِبْنُ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ: أَمَا لِلِابْنِ عَلَى وَالِدِهِ حَقٌّ؟

Çocuk dedi ki; Ey mü'minlerin emiri; çocuğun da babası üzerinde bir hakkı yok mudur?

قَالَ: نَعَمْ

Hazreti Ömer Efendimiz dedi ki; evet vardır.

حَقُّهُ عَلَيْهِ أَنْ يَسْتَنْجِبَ أُمَّهُ.

Çocuğun baba üzerindeki hakkı; annesini iyi seçmektir.

يَعْنِي لَا يَتَزَوَّجُ امْرَأَةً دَنِيئَةً لِكَيْلَا يَكُونَ لِلْابْنِ تَعْيِيرٌ بِهَا.

Yani anası sebebiyle çocuğa bir ar gelmemesi için basit bir kadınla evlenmemesi,

قَالَ: وَيُحْسِنَ اسْمَهُ وَيُعَلِّمَهُ الْكِتَابَ.

Hazreti Ömer Efendimiz devamla buyurdu ki; çocuğa güzel isim vermek ve ona kitabı öğretmekdir.

فَقَالَ الابْنُ، فَوَاللَّهِ مَا اسْتَنْجَبَ أُمِّي،

Çocuk dedi ki; Babam bana seçkin bir anne almadı,

وَمَا هِيَ إِلَّا سِنْدِيَّةٌ اشْتَرَاهَا بِأَرْبَعِ مِائَةِ دِرْهَمٍ،

Annem, babamın dört yüz dirheme satın aldığı sint'li bir hanımdır.

وَلَا حَسَّنَ اسْمِي. سَمَّانِي جُعْلًا.

Bana güzel bir isimde vermedi, adımı Cu'l "pislik böceği" koydu.

وَلَا عَلَّمَنِي مِنْ كِتَابِ اللَّهِ آيَةً وَاحِدَةً.

Bana Allah'ın kitabından bir ayet bile öğretmedi,

فَالْتَفَتَ عُمَرُ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ إِلَى الْأَبِ وَقَالَ:

Hazreti Ömer Efendimiz, babaya döndü ve buyurdu ki;

تَقُولُ ابْنِي يَعُقُّنِي! فَقَدْ عَقَقْتَهُ قَبْلَ أَنْ يَعُقَّكَ.

Diyorsun ki; oğlum bana isyan ediyor, hâlbuki o sana asi olmadan önce, sen ona asi olmuşsun.

قُمْ عَنِّي

Kalk yanımdan… **[Tenbihü'l-gafilin s.46]**

 Enes bin Malik r.a. den rivayet olunmuştur ki; Yedi şey vardır ki onları yapanlar kendilerinden sonra da ecri devam eder.

1. Bir kimse bir mescit yaparsa, orada namaz kılındığı müddetçe ecri devam eder.
2. Bir kimse bir su kanalı açsa, su aktığı ve ondan içildiği müddetçe ecri devam eder.
3. Bir kimse bir Mushaf-ı şerif yazıp güzel ve sağlam şekilde tutsa, bir kimse okuduğu müddetçe ecri devam eder.
4. Bir kimse bir su pınarı çıkarsa ondan menfeatlenildiği müddetçe ecri devam eder.
5. Bir kimse bir ağaç dikse ondan insanlar ve diğer canlılar menfeatlendiği müddetçe ecri devam eder.

6. Bir kimse faydalanılacak bir ilim bıraksa, faydalanıldığı müddetçe ecri devam eder.
7. Bir kimse kendisine istiğfar ve dua edecek bir çocuk bıraksa ecri devam eder.

Yani çocuk sâlih bir kişi olur, babası ona Kur'an-ı kerim ve diğer icap eden ilimleri öğretirse çocuğun aldığı mükâfat eksilmeden babasına da aynı mükafat verilir. Amma baba çocuğuna Kur'an-ı kerimi, dini ilimleri değilde sadece dünyevi ilimleri ve fisk-u fücuru öğretirse bu durumda da çocuğun işlediği günahların vebali hiç eksilmeden babaya da verilir. **[Tenbihü'l-gafilin s.47]**

قال عليه السلام: عَنْ اَبِي رَافِعٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ: لَاَنْ يَهْدِيَ اللهُ عَلَي يَدَيْكَ (اَيْ عَلَي ظَاهِرِكَ وَ بَاطِنِكَ) رَجُلًا خَيْرٌ لَكَ مِمَّا طَلَعَتْ عَلَيْهِ الشَّمْسُ وَ غَرَبَتْ.

"Yâ Ebâ Râfî, Senin iki elin vasıtasıyla Allah azze ve celle'nin bir kişiye hidayet vermesi, senin için üzerine güneşin doğup battığı her şeyden daha hayırlıdır."

(حديث قدسي) قال عليه السلام، قال الله تعالي: يا دَاوُدُ لَاَنْ تَأْتِيَنِي بِعَبْدٍ آبِقٍ أَحَبُّ اِلَيَّ مِنْ عِبَادَةِ الثَّقَلَيْنِ

Hadis-i Kutside buyuruluyor ki; **"Ya Davut! Elbette efendisinden kaçan bir köleyi senin bana getirmen, ins ve cinnin ibadetinden bana daha sevimlidir."**

قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَا مِنْ رَجُلٍ عَلَّمَ وَلَدَهُ الْقُرْآنَ إِلَّا تُوِّجَ أَبَوَاهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِتَاجِ الْمُلْكِ وَكُسِيَا حُلَّتَيْنِ لَمْ يَرَ النَّاسُ مِثْلَهُمَا.

Resûlullah Efendimiz (s.a.v.) buyurdular: **"Evlâdına Kur'ân-ı Kerîm'i öğreten (ana) baba kıyâmet günü muhakkak sultan tâcıyla tâclandırılır ve onlara insanların benzerini görmedikleri elbiseler giydirilir." [Hadîs-i Şerîf, Kenzü'l-Ummâl]**

قَالَ رَسُول الله صلى الله عَلَيْهِ وسلم:

Rasülüllah (s.a.v.) Efendimiz buyurdular ki;

مَنْ قَرَأَ الْقُرْآنَ وَتَعَلَّمَ وَعَمِلَ بِهِ

Kim Kur'an-ı okur, onu teallüm eder ve onunla amel ederse

أُلْبِسَ وَالِدَاهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ تَاجًا مِنْ نُورٍ

Kıyamet günü annesine ve babasına nurdan bir taç giydirilir, **öyle taç ki?**

ضَوْؤُهُ مِثْلُ ضَوْءِ الشَّمْسِ

O tacın parlaklığı (gökteki) güneşin ışığı gibidir.

وَيُكْسَى وَالِدَاهُ حُلَّتَيْنِ

O kişinin (talebenin) anne ve babasına cennet elbisesi giydirilir.

لَا يَقُومُ لَهُمَا الدُّنْيَا

Dünya o elbiselere denk olamaz

فَيَقُولَانِ

O anne ve baba meleklere şöyle derler;

بِمَ كُسِينَا هَذَا

(Ey Allahın melekleri! Mahşer halkı bize bakıyor, biz garib insanlarız,) neden bu başımıza taç ve sırtımıza hulleler giydirdiniz?

فَيُقَالُ

Melekler tarafından şöyle cevap verilecek;

بِأَخْذِ وَلَدِكُمَا الْقُرْآنَ

Evladınızın Kur'an-ı kerimi alması yani sizin dünyada iken ona Allah'ın kitabını öğretmeniz iledir.

GÜZEL AHLAK

A- EDEBİN TARİFİ VE DİNİMİZDEKİ YERİ

Edeb, "Her türlü hatadan kendisi ile kaçınılabilen şeyleri bilmekten ibarettir."[1]

Edep, "akıl ve şeriata muvafık hal ve harekete denir."[2]

Bunun için "**Edep, dinimizin üçte ikisidir.**" denilmiştir.[3]

Tahrim Süresi'nin 6. Ayet-i Kerimesi'nde şöyle buyrulur:

يَا اَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قُوا اَنْفُسَكُمْ وَاَهْلِيكُمْ نَارًا

"Ey iman edenler! Kendinizi ve âilelerinizi o ateşten koruyun..."

"Cehennem ateşine sürüklenmelerine sebep olacak fitne ve isyandan koruyarak Allah'ın emirlerine, ibadetine sevk edin. Çünkü aile sahibi kendinden mes'ul olduğu gibi ailesinden de mes'uldür."[4]

Hadis-i Şerif'te de

كُلُّكُمْ رَاعٍ وَ كُلُّكُمْ مَسْؤُلٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ

"Hepiniz râîsiniz (gözeticisiniz) ve elinizin altındakilerden mes'ulsünüz."[5] buyrulmuştur.

Hz. Ali (r.a.) bu Ayet-i Kerime'deki "ehlinizi koruyun" emrini اَدِّبُوهُمْ وَعَلِّمُوهُمْ "Onları edeplendirin ve onlara ilim öğretin."[6] diye tefsir etmişler, kurtuluşun edep ve ilim ile olacağını ifade buyurmuşlardır.

Şu halde edep ilimden önce gelir. Hz. Ömer (r.a.)'ın da تَأَدَّبُوا ، ثُمَّ تَعَلَّمُوا "Önce edebinizi güzelleştirin, sonra ilim öğrenin."[7] buyurduğu rivayet olunur. Ebu Abdullah el-Belhî Hz. ise اَدَبُ الْعِلْمِ اَكْثَرُ مِنَ الْعِلْمِ "İlmin edebi ilimden de çoktur."[8] buyururlar.

---

1 Seyyid-i Şerif, Tarifat, s.36
2 Hatıratım, s.86
3 Elmalılı, Alfabetik İslam Hukuku ve Fıkıh Istılahları Kamusu, c.1, s.28
4 Elmalılı, Hak Dini Kur'ân Dili
5 Sahih-i Buharî, Hadis No: 32
6 Şemsuddin Ebû Abdullah Muhammedübnü Muflih el-Makdîsî el-Hanbelî, el-Adabü'ş-Şer'iyye.
7 Şemsuddin Ebû Abdullah Muhammedübnü Muflih el-Makdîsî el-Hanbelî, el-Adabü'ş-Şer'iyye.
8 Şemsuddin Ebû Abdullah Muhammedübnü Muflih el-Makdîsî el-Hanbelî, el-Adabü'ş-Şer'iyye.

Peygamber Efendimiz (s.a.v.) şöyle buyurur: أَكْرِمُوا أَوْلاَدَكُمْ وَأَحْسِنُوا أَدَبَهُمْ **"Çocuklarınıza ikram ediniz ve edeblerini güzel yapınız."**[9]

Evlada yapılacak ikramın en güzeli yine güzel edep ve terbiyedir.

مَا نَحَلَ وَالِدٌ وَلَدًا أَفْضَلَ مِنْ أَدَبٍ حَسَنٍ

"Hiçbir baba evladına güzel edepten daha faziletli bir ikramda bulunmamıştır."[10] hadis-i şerifi bunu ifade eder.

Demir tavında dövülür. Ağaç yaş iken eğilir. "Her umur vaktine ve mevsimine merhundur."[11] İş vaktinde yapıldığında kamil netice elde edilir. Bunun için verilecek terbiyenin vaktini de gözetmek gerekir. Hasan-ı Basrî Hz., التَّعَلُّمُ فِى الصِّغَرِ كَالنَّقْشِ فِى الْحَجَرِ "Küçük yaşlardaki öğrenme taş üzerine yapılan nakış gibidir."[12], buyururlar. O halde vaktinde ve mevsiminde, fırsat eldeyken, terbiyenin en güzel şekilde yapılmasına gayret göstermelidir. Zira terbiye almamış kimsenin terbiyecisi zamandır. Bunun için

مَنْ لَمْ يُؤَدِّبْهُ وَالِدَاهُ أَدَّبَهُ اللَّيْلُ وَالنَّهَارُ "Anne-babasının terbiye etmediği kimseyi gece ve gündüz terbiye eder"[13], denmiştir.

Her noktada, bilhassa ibadetlerde, insanlarla olan münasebetlerde, yeme-içmede, oturup-kalkmada, hatta yalnız kalındığında dahi edebe riayetten ayrılmamalıdır. Kaldı ki insanın hiçbir yerde yalnız kalması mümkün değildir. Zira Allah-ü Teala şöyle buyurur:

إِنَّ رَبَّكَ لَبِالْمِرْصَادِ

"Muhakkak ki Rabbin her halde mirsad ile gözetlemektedir."[14] Yani kullarını yetiştiren, her işini tedbir edip programlayan Cenab-ı Hak, "her halde gözetip duran şâhid ve nâzırdır."[15] Biz onu görmüyor olsak da O'nun bizi gördüğü unutulmamalıdır.

Hadîs-i Şerîfte;

---

9 Sünen-i İbn-i Mace, Hadis No: 3661
10 Sünen-i Tirmizî, Hadis No: 1875
11 Mektuplar Risalesi, s.66
12 Şemsuddin Ebû Abdullah Muhammedübnü Muflih el-Makdîsî el-Hanbelî, el-Adabü'ş-Şer'iyye.
13 Şemsuddin Ebû Abdullah Muhammedübnü Muflih el-Makdîsî el-Hanbelî, el-Adabü'ş-Şer'iyye.
14 Fecr Sûresi, âyet 14.
15 Fecr Sûresi, âyet 14, Elmalılı, Hak Dini Kur'ân Dili

مَا كَرِهْتَ اَنْ يَرَاهُ النَّاسُ مِنْكَ فَلَا تَفْعَلْ بِنَفْسِكَ اِذَا خَلَوْتَ

"İnsanların sende görmelerini kerih (çirkin) gördüğün şeyi yalnız başına kaldığın zamanda yapma."[16] buyurulmuştur.

Edeb, insanı yücelten ve yüce makamlara eriştiren bir haslettir. Abdullah bin Mübarek (r.h.) şöyle buyurur:

إِذَا وُصِفَ لِي رَجُلٌ لَهُ عِلْمُ الْاَوَّلِينَ وَالْآخِرِينَ لَا اَتَاَسَّفُ عَلَى فَوْتِ لِقَائِهِ، وَاِذَا سَمِعْتُ رَجُلًا لَهُ اَدَبُ الْقَسِّ اَتَمَنَّى لِقَاءَهُ وَاَتَاَسَّفُ عَلَى فَوْتِهِ .

"Kendisinde öncekilerin ve sonrakilerin ilmi olan bir kişinin bulunduğu bana söylense, onunla görüşemediğime üzülmem. Ancak yolun edebini öğrenmiş bir kimse olduğunu duysam, onunla görüşmeyi arzu ederim, görüşemediğim zaman da üzülürüm."[17]

Süleyman Hilmi Tunahan Efendi Hazretleri (k.s.) ve İmam-ı Rabbani Hz. (k.s.), اَلطُّرُقُ كُلُّهَا اَدَبٌ "Manevi yolun tamamı edeptir. Hiç bî edep vasılı hûda olamaz."[18] "Edepten âri ve uzak olanların Allahü Teala'ya vasıl olmaları mümkün değildir."[19] buyurarak bir taraftan edebin ehemmiyetini ifade ederken diğer taraftan da edebe mugayir hareketin mahrumiyet ve hüsran ile neticeleneceğine işaret etmişlerdir.

Yine İmam-ı Rabbanî Hz.(k.s.):

وَالْخَائِبُ فِي هَذَا الطَّرِيقِ وَالْخَاسِرُ فِيهِ شَخْصٌ يَدْخُلُ فِيهِ وَلاَ يُرَاعِي آدَابَهُ

"Bu yolda kaybedip zarar eden ve hüsrana uğrayan, bu yola girdiği halde adabına riayet etmeyen şahıstır"[20] buyururlar.

Ebu Yezid Bestami Hz. şöyle anlatır: "Bana bir abidden bahsettiler. Onun yüce derecelerde olduğunu söylediler. Onu ziyaret etmeye karar verdim. Ziyaretine gittiğimde, kıble cihetine tükürdüğünü gördüm, ziyaret etmekten derhal vazgeçtim. Çünkü edebe riayet etmeyen kişi, İslamî sırlara sahip olamaz."[21]

---

16 Kenzu'l-Ummâl.

17 Şemsuddin Ebû Abdullah Muhammedübnü Muflih el-Makdîsî el-Hanbelî, el-Adabü'ş-Şer'iyye.

18 Mektuplar Risalesi, s.155

19 İmam-ı Rabbani (k.s.), Mektubat, c.1 s.292

20 İmam-ı Rabbani (k.s.), Mektubat, c.1 s.281

21 Bayezid-i Bistami, Hayatı-Menkıbeleri-Fikirleri, s.19

Edep imanı koruyan kaleler içinde düşmana en yakın olan dıştaki surdur. Şeytan ilkin onu yıkmak ister. O kale düştüğü zaman imanı yok edinceye kadar hevesle saldırıya devam eder.

Şu halde şeytanın hevesini boşa çıkarmak isteyen kimsenin, edep kalesini hep sağlam tutması gerekir.

B- HAYA

Haya; utanma ve çekinme manasına gelir. Güzeli işlemeye, çirkini terk etmeye götüren ahlaka denir.[22] Haya, saygılı ve kontrollü hareket etmek, çirkinin yapılmasından, güzelin terkinden dolayı sıkılmak ve utanmaktır.

Hayâ, insanın en güzel süsü, müslümanın takva elbisesidir. A'raf Süresi'nin 26. Ayet-i Kerimesi'nde zikredilen وَلِبَاسُ التَّقْوَى "takva elbisesi" ile kastedilenlerden birinin de haya olduğu beyan edilmiştir.[23]

Bir gün Rasûlüllah (s.a.v.) Ensar'dan bir kişinin yanına uğramıştı. O zatı, kardeşine "Çok utangaçsın, bu kadar utanma! Çünkü bu utanman, ihtiyaçlarını görmekten seni alıkoyuyor." şeklinde nasihat ederken görünce:

دَعْهُ فَإِنَّ الْحَيَاءَ مِنَ الْإِيمَانِ **"Bırak onu, hayâ imandandır"**[24] buyurdular.

İbn-i Abdi'l berr (r.h.), Süleyman (a.s.)'ın şöyle buyurduğunu zikreder: الْحَيَاءُ نِظَامُ الْإِيمَانِ فَإِذَا انْحَلَّ النِّظَامُ ذَهَبَ مَا فِيهِ "Haya imanın nizamıdır. Nizam çözüldüğü zaman haya da gider."[25]

Peygamber Efendimiz (s.a.v.):

إِنَّ مِمَّا اَدْرَكَ النَّاسُ مِنْ كَلَامِ النُّبُوَّةِ الْأُولَى إِذَا لَمْ تَسْتَحْيِ فَاصْنَعْ مَا شِئْتَ

"Muhakkak ki insanların önceki Peygamberlerin sözlerinden[26] ilk idrak ettikleri-kavuştukları söz şudur: Hayâ etmiyorsan dilediğini yap."[27] buyurdular.

Hz. Aişe (r.a): رَأْسُ مَكَارِمِ الْأَخْلَاقِ الْحَيَاءُ "Mekârim-i ahlâkın başı hayadır"[28], buyururlar. Hadis-i Şerif'te de, إِنَّ لِكُلِّ دِينٍ خُلُقًا وَإِنَّ خُلُقَ الْإِسْلَامِ

22 Şemsuddin Ebû Abdullah Muhammedübnü Muflih el-Makdîsî el-Hanbelî, el-Adabü'ş-Şer'iyye.
23 Fahrettin Râzî, Tefsir-i Kebir
24 İmam-ı Malik, Muvatta', Hadis No: 1407; Endülüsî, el-Müntekâ Şerhu'l-Muvatta'
25 el-Adabü'ş-Şer'iyye.
26 Azimâbâdî, Avnü'l-Ma'bud Şerh-u Sünen-i Ebi Davud, Aliyyü'l-Kârî'nin izahı
27 Sünen-i Ebî Davud, Hadis No: 4164
28 el-Adabü'ş-Şer'iyye.

الْحَيَاءُ **"İslam'ın güzel ahlakı hayadır."**[29] buyrulmuştur.

Hayanın güzelliği ve kıymetiyle alakalı zikredilenler aynı zamanda hayasızlığın çirkinliğini de beyan eder. Hadis-i Şerif'te şöyle buyrulur:

إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ إِذَا أَرَادَ أَنْ يُهْلِكَ عَبْدًا نَزَعَ مِنْهُ الْحَيَاءَ فَإِذَا نَزَعَ مِنْهُ الْحَيَاءَ لَمْ تَلْقَهُ إِلَّا مَقِيتًا مُمَقَّتًا فَإِذَا لَمْ تَلْقَهُ إِلَّا مَقِيتًا مُمَقَّتًا نُزِعَتْ مِنْهُ الْأَمَانَةُ فَإِذَا نُزِعَتْ مِنْهُ الْأَمَانَةُ لَمْ تَلْقَهُ إِلَّا خَائِنًا مُخَوَّنًا فَإِذَا لَمْ تَلْقَهُ إِلَّا خَائِنًا مُخَوَّنًا نُزِعَتْ مِنْهُ الرَّحْمَةُ فَإِذَا نُزِعَتْ مِنْهُ الرَّحْمَةُ لَمْ تَلْقَهُ إِلَّا رَجِيمًا مُلَعَّنًا فَإِذَا لَمْ تَلْقَهُ إِلَّا رَجِيمًا مُلَعَّنًا نُزِعَتْ مِنْهُ رِبْقَةُ الْإِسْلَامِ

"Allahü Teala bir kulunun helakini murat ettiği zaman ondan hayayı söker. Ondan hayayı çıkardığı zaman sen onun ancak şiddetle mağdub (gadap olunmuş) insanlar arasında buğzedilmiş olarak bulursun. Böyle olunca da kendisinden emanet sökülür. Emanet söküldüğünde onu hain ve insanlar arasında kendisi için hıyanetle hükmolunmuş olarak bulursun. Böyle bulduğun zaman ondan rahmet çıkarılır. Ondan rahmet çıkarıldığı zaman da onu kovulmuş ve lanetlenmiş olarak bulursun. Böyle bulduğunda ondan artık İslam bağı sökülmüştür."[30]

C- GÜZEL AHLAK

Ahlak; huy, seciye, tabiat, insanın yaratılışında veya sonrasında eğitimle kazandığı ruh hali ve melekesidir.

Dinimiz güzel ahlakı emreder. Bu emir, huy ve ahlakın sonradan gösterilen gayretler ile kemale ereceğini ve değişebileceğini gösterir.

Allah-u Teala, Peygamber Efendimiz (s.a.v.) 'in ahlakını: وَإِنَّكَ لَعَلَى خُلُقٍ عَظِيمٍ **"Ve (Habîbim) herhalde sen pek büyük bir ahlak üzeresin.**[31]" buyurarak beyan etmiştir.

"Göstereceğin gayret ile en yüksek hayrın zirvesine ulaştıracak pek büyük huylar, hakikaten tazime layık seciye, meleke ve maneviyat üzere yaratılmış bulunuyorsun"[32]

29 Sünen-i İbn-i Mace, Hadis No: 4171
30 Sünen-i İbn-i Mace, Hadis No: 4190
31 Kalem Sûresi, ayet 4
32 Elmalılı, Hak Dini Kur'an Dili

Ayet-i Kerimedeki خُلُقٍ عَظِيمٍ nazm-ı celilini İmam-ı Mâverdi (r.h) "kerim tabiat, fıtrî güzellik" olarak; Cevherî ise "güzel seciye, peyderpey hasıl olan huy" olarak tefsir etmiştir.[33] Şu halde ahlak ve huy değişmez değildir.

Hz. Aişe (r.anha) validemize Peygamberimiz (s.a.v.)'in ahlakından soruldu-ğunda كَانَ خُلُقُهُ الْقُرْآنَ "Onun ahlakı Kur'an idi." diye cevap verirlerdi. Bununla Rasûlüllah (s.a.v) Efendimizin Kur'an-ı Kerimin emir ve nehiylerine, onun ada-bına ve mekârim-i ahlakına sımsıkı sarıldığını ifade buyururlardı.[34]

Kur'an-ı Kerim'deki mekârim-i ahlakın hepsi onda vardı. "Rasûlüllah (s.a.v.) Efendimiz, Kur'an'ın yasakladığı hususların hepsinden korunur, emretti-ği şekilde istikamet üzere bulunurdu. Peygamberimizin güzel ahlakını anlamak, Kur'an-ı Kerim'i anlamaya bağlıdır. Şu halde O (s.a.v.), öyle büyük ahlak üzere idi ki onu başka bir tabir ile anlatmak kabil değildir."[35]

Müddessir Suresi'nin 1 ila 5. Ayet-i Kerimelerinde de şöyle buyrulur:

يَا اَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ قُمْ فَاَنْذِرْ وَرَبَّكَ فَكَبِّرْ وَثِيَابَكَ فَطَهِّرْ وَالرُّجْزَ فَاهْجُر

"Ey bürünüp sarınan (Rasûlüm)! Kalk artık inzar et (korkut). Ve Rabbını artık büyükle. Elbiseni artık temizle. Ve o pislikleri artık def' eyle."

"Ve ancak Rabbını büyükle, her ne hadise olursa olsun hiçbir sebeple artık onu tekbir ile büyüklemek vazifesini bırakma. Ve elbiselerini de temizle.[36]

وَثِيَابَكَ فَطَهِّرْ "Elbiselerini de temizle" nazm-ı celilini İmam-ı Hasen ve Kurazî (r.h.) ve daha pek çok müfessir وَخُلُقَكَ فَحَسِّنْ "ahlakını güzelleştir" olarak tefsir etmiştir.[37]

Elbise bazan o elbiseyi giyen kimsede kullanılır. Elbisenin temizliği de elbi-se sahibinin bedenen ve ruhen temiz olması manasından kinayedir. Şu halde ayetin manası kalbini günahtan, vefasızlıktan temiz tut, yasakları kabule mani olacak kirli ahlaktan sakın, nasihatleri kabule sevkeden güzel ahlak ile bürün, demektir. Bu kinevî mana hakiki mana olan "beden ve cismani temizliğin mu-rad edilmesine de mani değildir.

---

33 Şemsuddin Ebû Abdullah Muhammedübnü Muflih el-Makdîsî el-Hanbelî, el-Adabü'ş-Şer'iyye.
34 Beyhakî, Şu'abü'l-İman, Hadis No: 1409
35 Elmalılı, Hak Dini Kur'ân Dili
36 Elmalılı, Hak Dini Kur'ân Dili
37 Tefsir-i Kurtubî

Burada başka bir manayı da göz ardı etmemek gerekir. Bazen elbise yakın çevre manasında kullanılır.

Buna göre Ayet-i Kerime'nin manası şöyle olur: "Seni elbisen gibi yakından sarmış olan ehil ve ashabını, evvela onları temizle"[38]

"Ben güzel ahlakı tamamlamak için gönderildim."[39] buyuran Peygamber Efendimiz (s.a.v.) bu Ayet-i Kerime mucebince her fırsatta güzel ahlakı ashabına tavsiye buyurmuştur. Muaz Bin Cebel (r.a.)'ı Yemen'e vali olarak gönderdiklerinde, atına binip ayağını üzengiye koyduğu sırada اَحْسِنْ خُلُقَكَ لِلنَّاسِ يَا مُعَاذُ **"Ey Muaz, insanlara karşı ahlakını güzelleştir."**[40], buyurmuşlardır.

Bir ara **"Sizlerden en çok sevdiğim ve kıyamet gününde bana en çok yakın olanınızı haber vereyim mi?"** diye üç defa sordular. Ashab-ı Kiram, "Evet, yâ Rasûlallah" deyince: اَحْسَنُكُمْ اَخْلاَقاً **"Ahlak bakımından güzel olanınızdır."**[41], buyurdular.

Güzel ahlakın kişiye kazandırdığı dereceleri ifade ederken de:

اِنَّ الْمُؤْمِنَ لَيُدْرِكُ بِحُسْنِ خُلُقِهِ دَرَجَةَ الصَّائِمِ الْقَائِمِ

"Şüphesiz mü'min güzel ahlakı sayesinde gündüzü sâim (oruçlu), gecesi kâim (namazla ayakta) olanların derecesine ulaşır."[42] buyurmuşlardır.

Kötü ahlak ferdî ve içtimaî hayatın ızdırap kaynağı, güzel ahlak ise saadet ve selametin sebeplerinden biridir.

Peygamber Efendimiz (s.a.v) şöyle buyurur:

إِنَّ اللهَ كَرِيمٌ يُحِبُّ الْكَرِيمَ وَمَعَالِيَ الْاَخْلَاقِ وَيَكْرَهُ سَفْسَافَهَا

"Allahü Teala kerîmdir. Kerîm olan şeyi ve yüce ahlakı sever. Hakir olan işi ve fâsid olan her şeyi kerih görür."[43]

Nevvas bin Sem'an (r.a.) anlatır: "Peygamber (s.a.v.) Efendimiz'e iyilik ve kötülükten sordum. Bana şöyle cevap verdi:

---

38 Elmalılı, Hak Dini Kur'ân Dili
39 Beyhaki, Sünen-i Kübrâ, 21301
40 Muvatta, Babu Husni'l-Huluk, Bab Başlığı
41 Müsned-i Ahmed İbn-i Hanbel, Hadis No: 6738
42 Sünen-i Ebî Davud, 4165
43 Beyhaki, Sünen-i Kübrâ, 21299

اَلْبِرُّ حُسْنُ الْخُلُقِ وَالْاِثْمُ مَا حَاكَ فِى صَدْرِكَ وَكَرِهْتَ اَنْ يَطَّلِعَ عَلَيْهِ النَّاسُ

"İyilik güzel ahlaktır. Kötülük ise gönlünü daraltan[44] ve insanların muttali olmasını kerih gördüğün şeylerdir."[45]

"İnsanların cennete girmelerine en çok sebep olan amel nedir?", diye sorulduğunda ise Peygamber Efendimiz (s.a.v.); تَقْوَى اللهِ وَحُسْنُ الْخُلُقِ **"Allah'tan korkmak ve güzel ahlaktır"**[46] buyurmuşlardır.

Resûlullah Efendimiz (s.a.v.), En güzel ahlak ile yaratılmasına rağmen, kendi ahlakının güzelliği için Allahü Teala'ya yalvarır kötü ahlaktan Rabbine sığınırdı.

Aynaya baktığında, اَللّٰهُمَّ كَمَا اَحْسَنْتَ خَلْقِى فَاَحْسِنْ خُلُقِى **"Allah'ım yaratılışımı güzel kıldığın gibi, ahlakımı da güzelleştir."**[47] diye dua eder; bazen de, اَللّٰهُمَّ اِنِّى اَعُوذُ بِكَ مِنَ الشِّقَاقِ وَالنِّفَاقِ وَسُوءِ الْاَخْلَاقِ **"Allah'ım, ihtilaftan, nifaktan ve kötü ahlaktan sana sığınırım."**[48] diye yalvarırlardı.

44 İmam-ı Nevevî, Şerhu'n-Nevevî ala Müslim
45 Sahih-i Müslim, Hadis No: 4632
46 Sünen-i Tirmizi, Hadis No: 1927
47 Müsned-i Ahmed İbn-i Hanbel, Hadis No: 3632
48 Sünen-i Nesâî, Hadis No: 5376

İHLAS - RİYA

İHLAS

İhlas, lügatte tasfiye ve bir şeyin hulasasını almak, bir şeyi diğerinden ayırmak,[1] Istılahta ise; kalbin saflığını bozan küdûrattan (kirlerden) kalbi temizlemek, ibadetlerde riyayı (gösterişi) terk edip Allah'ı görür gibi ibadet etmek manalarına gelir.[2] Denilmiştir ki;

إِنَّ كُلَّ شَيْءٍ يُتَصَوَّرُ أَنْ يَشُوبَهُ غَيْرُهُ فَإِذَا صَفَا عَنْ شَوْبِهِ وَخَلَصَ عَنْهُ يُسَمَّى خَالِصًا وَيُسَمَّى الْفِعْلُ الْمُخْلَصُ إِخْلَاصًا

"Her bir şeyin başka şeyle karışması tasavvur olunur. Karıştığı şeyden temizlendiği ve ondan halas kılındığı zaman halis diye isimlendirilir. Halas bulan fiil ise ihlas diye isimlendirilir."[3]

Hazret-i Üstâzımız (kuddise sirruhu) buyurmuşlardır ki; "İhlasın manası; Bir mazarrattan korkmadan ve bir menfaat beklemeden, yalnız îlâ-i Kelimetillâh yolunda Allah rızası için çalışıp, "el-Mücahid fi sebilillah, el-Müştâk ilâ Cemâlillah" sırrına mazhar olmaktır ki; işte bu kimse hem sekerât-ı mevt geçidini, hem mizanı, hem de sıratı kolayca geçerek cennet ve cemali ilahi ile müşerref olacak hakiki kuldur."[4]

Cenâb-ı Hak Zümer suresinde şöyle buyuruyor:

إِنَّا أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ فَاعْبُدِ اللَّهَ مُخْلِصًا لَهُ الدِّينَ

"Ey Rasulüm! Emin ol ki, Biz sana bu Kitabı hak olarak indirdik. O halde Allah'a -yalnız ona halis kılarak- (şirk ve gösterişten uzak olarak) ibadet ve kulluk et."[5]

---

[1] Ali Nasıf, Et-Tacü'l-Camiu lil-Usul, Kitabü'n-Niyyeti ve'l-İhlas ; Cürcani, Et-Tarifat
[2] Cürcani, Et-Tarifat
[3] Cürcani, Et-Tarifat
[4] Z. Sunguroğlu'nun Notları, s.44
[5] Zümer Süresi, Âyet 2

Yine diğer bir Âyet-i Kerîme'de;

قُلْ إِنِّي أُمِرْتُ أَنْ أَعْبُدَ اللهَ مُخْلِصًا لَهُ الدِّينَ

"Habibim de ki: "Ben, Allah'a Onun dinine ihlas sahibi olarak ibadet etmekle emrolundum."[6]

Peygamber efendimiz (sallallahü aleyhi ve sellem) Hadîs-i Şerîflerinde şöyle buyururlar;

مَنْ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ خَالِصًا مُخْلِصًا دَخَلَ الْجَنَّةَ

"Kim halis ve muhlis olarak (لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ) derse cennete dâhil olur."[7]

Bu Hadîs-i Şerîfin şerhinde İmâm Sübkî hazretleri;

فَهَذَا وَعْدٌ لِمَنْ قَالَ تِلْكَ الْكَلِمَةَ وَإِنْ لَمْ يَأْتِ بِغَيْرِهَا بِدُخُولِ الْجَنَّةِ وَمَعَ هذا لا يُسْتَدَلُّ بِهِ عَلَى عَدَمِ فَرْضِيَّةِ الصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ وَالصَّوْمِ وَغَيْرِهَا

"Bu Hadîs-i Şerîf her ne kadar başka bir amel ile gelmese de bu kelimeyi söyleyene Cennete girmek ile vaaddir. Bununla beraber bu Hadîs-i Şerif ile namaz, zekât ve oruç gibi ibadetlerin farz olmadığına istidlal edilmez."[8]

Hazret-i Üstâzımız (kuddise sirruhu), bu Hadîs-i Şerîf'te zikredilen (خَالِصًا مُخْلِصًا) kelimelerini şöyle izah etmişlerdir:

"Halis: İtikatta ehl-i sünnet üzere olup, şirk ve nifak gibi âfât-ı kalbiyeden pâk olmak demektir. Muhlis: Amelde ihlas üzere olup hulûs-i kalp ile izhar-ı ubûdiyet etmeye derler."[9]

"İhlas, Allah ile kul arasında gizli bir perdedir."[10] Hadîs-i Kudsî de;

اَلْإِخْلَاصُ سِرٌّ مِنْ سِرِّي اِسْتَوْدَعْتُهُ قَلْبَ مَنْ اَحْبَبْتُ مِنْ عِبَادِي لاَ يَطَّلِعُ عليه ملكٌ فَيَكْتُبُهُ وَلاَ شَيْطَانٌ فَيُفْسِدُهُ

[6] Zümer Sûresi, Âyet 11
[7] Taberani, Mucemü'l-Evsat, h.1235
[8] El-Menhelü'l-Azbi'l-Mevrud, Şerh-i Sünen-i Ebî Davud, Mezkûr Hadîs-i Şerîf'in Şerhinden
[9] Z. Sunguroğlunun Notları, s.44
[10] Cürcani, Et-Tarifat

"İhlas benim sırlarımdan bir sırdır. Onu kullarımdan sevdiklerimin kalbine yerleştiririm. Hiçbir melek ona muttali olamaz ki yazabilsin ve şeytan da ona muttali olamaz ki ifsad edebilsin" buyuruluyor.[11]

Ebû Hüreyre (r.a) anlatıyor: Resûlullâh Efendimiz (sallallâhü aleyhi ve sellem)'in huzuruna birisi gelerek;

فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ إِنِّي أَعْمَلُ الْعَمَلَ فَأُسِرُّهُ فَيُطَّلَعُ عَلَيْهِ ذَلِكَ أَلِيَ فِيهِ أَجْرٌ؟ قَالَ: «لَكَ فِيهِ أَجْرَانِ أَجْرُ السِّرِّ وَأَجْرُ الْعَلَانِيَةِ

"Ya Rasûlallah! Ben bir amel işliyorum ve onu gizliyorum. Fakat ona muttali' olunuyor. Bu vaziyetim beni şaşkına çeviriyor. Bunda benim lehime bir mükâfat var mıdır?" dediğinde Efendimiz (sallallahü aleyhi ve sellem) **"Bunda sana iki mükâfat vardır. Gizli yapma mükâfatı ve aşikâr yapma mükâfatı"** buyurdular.[12]

Ma'rûf-i Kerhî hazretleri şöyle buyurur:

مَنْ عَمِلَ لِلثَّوَابِ فَهُوَ مِنَ التُّجَّارِ وَ مَنْ عَمِلَ خَوْفًا مِنَ النَّارِ اَوْ طَمَعًا فِي الْجَنَّةِ فَهُوَ مِنَ الْعَبِيدِ وَ مَنْ عَمِلَ لِلّٰهِ فَهُوَ مِنَ الْاَحْرَارِ وَهِيَ الْمَرْتَبَةُ الْعُلْيَى

"Kim sadece sevap kazanmak için amel ederse o ticaret ehlidir. Kim sadece cehennemden korktuğu veya cenneti arzu ettiği için amel ederse; O Allah'ın kullarındandır.

Kim de sadece Allah rızası için amel ederse ahrârdandır (muhlislerdendir), bu ise en yüksek mertebedir."[13]

İmâm-ı Rabbâni hazretleri buyururlar ki;

اِنَّ لِلشَّرِيعَةِ ثَلَاثَةَ أَجْزَاءٍ الْعِلْمُ وَ الْعَمَلُ وَ الْإِخْلَاصُ وَمَا لَمْ يَتَحَقَّقْ كُلٌّ مِنْ هَذِهِ الْأَجْزَاءِ الثَّلَاثَةِ لَا تَتَحَقَّقُ الشَّرِيعَةُ

"Muhakkak şeriat için üç cüz vardır. İlim, amel ve ihlas. Bu üç cüzün tamamı tahakkuk etmediği müddetçe şeriat (tam manasıyla) tahakkuk etmiş olmaz".[14]

---

[11] Ali Nasıf, Et-Tacü'l-Camiu lil-Usul, Kitabu'n-Niyyeti ve'l-İhlas, c.1, s.50
[12] Semerkandî, Tenbîhü'l Gafilin, Babü'l-İhlas
[13] Abdurrahma Sâfûri, Nüzhetü'l- Mecâlis, Babü'l İhlas
[14] İmâm-ı Rabbânî, Mektûbât-ı Şerîfe, c.1, m.36

Büyüklerimiz ihlas ile alakalı olarak "İlim, amel, ihlası söylemek kolay; ama bunun tatbiki ve Cenâb-ı Hakkın rızasını kazanabilmek bambaşka bir şey. İhlas, doğru ameli öğrenip amel etmekle ve öğrendiği ilmi öğretmekle olur." buyurmuşlardır.

Resûlullâh Efendimiz (sallallâhü aleyhi ve sellem)'in huzuruna birisi gelerek;

يَا رَسُولَ اللهِ، أَرَأَيْتَ رَجُلاً يَلْتَمِسُ الْخَيْرَ وَالذِّكْرَ مَا لَهُ؟ قَالَ:"لا شَيْءَ لَهُ» «يَقُولُ ذَلِكَ ثَلاَثَ مَرَّاتٍ:»إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ لَا يَقْبَلُ مِنَ الْعَمَلِ إِلاَّ مَا خَلَصَ لَهُ، وَابْتُغِيَ بِهِ وَجْهُهُ»

"Ya Rasûlallah! Hayır ve zikre yapışan adam için ne buyurursunuz. Ona bundan bir şey var mıdır?" dedi. Efendimiz (sallallâhü aleyhi ve sellem): **"Hiçbir şey yoktur"** bunu üç defa söylerek **"Allah azze ve celle ancak ihlasla yapılanı ve cemali ilahi talep olunanı kabul eder"**[15] buyurdu.

"İhlas için denilmiştir ki ihlas murakabeye devam edip dünyevi bütün hazları unutmaktır."[16]

Yahya Bin Muaz (k.s),

اَلْإِخْلَاصُ يُمَيِّزُ الْعَمَلَ مِنَ الْعُيُوبِ كَتَمْيِيزِ اللَّبَنِ مِنَ الْفَرْثِ وَالدَّمِ

"Sütün necaset ve kandan ayrılması gibi ihlas da ameli ayıplardan ayırıp temizler" buyurmuştur.[17]

Hadîs-i Şerîfte Resûlullâh Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur;

مَنْ اَخْلَصَ لِلّٰهِ اَرْبَعِينَ يَوْمًا ظَهَرَتْ يَنَا بِيعُ الْحِكْمَةِ مِنْ قَلْبِهِ عَلَي لِسَانِهِ

"Allah için halis niyetle kırk gün amel edenin kalbinden diline hikmet pınarları dökülür."[18]

[15] Taberani, Mucemü'l-Kebir, h.7513
[16] Gazâlî, İhyâu Ulûmid-Dîn, Bab-ü Beyan-i Fazileti'n-Niyyeti
[17] Gazâlî, İhyâu Ulûmid-Dîn, Babü'l-Ihlası ve Faziletihi
[18] Hâfız el-Münzirî, Et-Terğıb ve't-Terhib, Et-Terğîb fi'l-Ihlas

Havârîler İsa (aleyhisselâm)'a "مَا الْخَالِصُ مِنَ الْأَعْمَالِ" Amellerinde halis kimdir? Diye sual ettiler;

فَقَالَ اَلَّذِى يَعْمَلُ لِلَّهِ تَعَالَى لَا يُحِبُّ أَنْ يَحْمَدَهُ عَلَيْهِ أَحَدٌ

Buyurdular ki; "Allah için amel edip, işlediği ameli üzerine hiçbir kimsenin kendisini methetmesinden hoşlanmayandır."[19]

Muaz ibn-i Cebel (r.a) anlatıyor; Resûlullâh Efendimiz beni Yemen'e vali olarak gönderirken;

يَا رَسُولَ اللهِ اَوْصِنِي قَالَ اَخْلِصْ دِينَكَ يَكْفِكَ الْعَمَلُ الْقَلِيلُ

"Ya Resûlallâh! Bana tavsiyede bulunur musunuz? dedim. Efendimiz (sallallâhü aleyhi ve sellem) de **"Dininde ihlaslı ol, sana az amel kâfidir."**[20] buyurdular.

Bazı hikmet sahiplerine;

مَنِ الْمُخْلِصُ؟ قَالَ الْمُخْلِصُ الَّذِي كَتَمَ حَسَنَاتِهِ كَمَا يَكْتُمُ سَيِّئَاتِهِ وَقِيلَ مَا غَايَةُ الْإِخْلَاصِ؟ قَالَ أَنْ لَا يُحِبَّ مَحْمِدَةَ النَّاسِ

"Muhlis kimdir?" diye sual edildi. Dediler ki, "muhlis; seyyiâtını gizlediği gibi hasenâtını da gizleyen kişidir." "İhlasın gayesi nedir?" diye sual olunduğunda dediler ki, "yaptığı amelinde insanların övmelerini sevmemektir".[21]

Hazret-i Üstâzımız (kuddise sirruhu) ihlasa şöyle misal vermişlerdir; "Geyik Âdem (Aleyhisselâm)'ın adını duyunca onu ziyarete gitti. Hazret-i Âdem bundan çok memnun oldu. Ve sağ elini geyiğin sırtına koyarak kendisini taltif etti. Bu temastan dolayı geyiğin kuyruk tarafında bir misk meydana geldi. Arkadaşlarının yanına dönünce diğer geyikler "Bu güzel kokuyu nerden buldun?" dediler. O da keyfiyetini onlara anlattı.

Bunun üzerine diğer geyikler de Hazret-i Âdem'in yanına vardılar, fakat onların vücudunda herhangi bir misk hâsıl olmadı. Çünkü birinci geyiğin

[19] Gazâlî, İhyâü Ulûmid-Dîn, Bab-ü Beyan-i Fazileti'n-Niyyeti
[20] Hâfız el-Münzirî, Et-Terğıb ve't-Terhib, Et-Terğîb fi'l-İhlas
[21] Semerkandî, Tenbîhü'l-Gafilin, Babü'l-İhlas

niyetinde hulus vardı. O halis bir kalp ile gitmişti. Diğer geyikler de ise bu ihlas yoktu.[22]

İmamı Rabbani hazretleri,

إِذَا بَقِيَتِ الْاِسْتِقَامَةُ عَلَى الْاِخْلَاصِ تَيَسَّرَ اُمُورُ سِنِينَ فِي سَاعَاتٍ

"İhlâs üzerine istikamet devam ettikçe senelerce yapılabilecek işler (ibâdetler) saatler içerisinde müyesser olur" [23] buyurmuşlardır.

وَقِيلَ لِذِي النُّونِ الْمِصْرِيِّ: مَتَى يَعْلَمُ الرَّجُلُ أَنَّهُ مِنْ صَفْوَةِ اللهِ تَعَالَى؟ يَعْنِي مِنْ خَوَاصِّهِ الَّذِينَ اصْطَفَاهُمُ اللهُ تَعَالَى، قَالَ: يَعْرِفُ ذَلِكَ بِأَرْبَعَةِ أَشْيَاءَ: إِذَا خَلَعَ الرَّاحَةَ، يَعْنِي تَرَكَ الرَّاحَةَ، وَأَعْطَى مِنَ الْمَوْجُودِ، يَعْنِي يُعْطِي مِنَ الْقَلِيلِ الَّذِي عِنْدَهُ، وَأَحَبَّ سُقُوطَ الْمَنْزِلَةِ، وَاسْتَوَتْ عِنْدَهُ الْمَحْمِدَةُ وَالْمَذِمَّةُ

Zü'n-Nûn-i Mısrî hazretlerine şöyle sual edildi; "Bir kişi Allah'ın seçtiği hususi kullardan olduğunu nasıl bilebilir?". Buyurdular ki;

Bunu dört şeyle bilebilir. Allah için rahatını terk edebildiğinde, elinde olandan az da olsa verebilirse, makamından alt makamlara idirildiğinde (çıktığındaki gibi) sevinebilirse, amellerinde övülmesi ile zemmedilmesi nefsinde müsavi ise (yani muhlis ise). [24]

Resûlullâh Efendimiz (sallallâhü aleyhi ve sellem) şöyle buyururlar:

طُوبَى لِلْمُخْلِصِينَ اُولَئِكَ مَصَابِيحُ الْهُدَى تَنْجَلِي عَنْهُمْ كُلُّ فِتْنَةٍ ظَلْمَاءَ

"Muhlislere (ihlaslı kişilere) müjdeler olsun. Onlar hidayet lambalarıdır ki her türlü karanlık fitne onlardan inkişaf eder, zail olur."[25]

Yine diğer bir Hadîs-i Şerîfte;

مَنْ فَارَقَ الدُّنْيَا عَلَى الْاِخْلَاصِ لِلَّهِ تَعَالَى وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ وَاَقَامَ الصَّلَاةَ وَاٰتَى الزَّكَاةَ فَارَقَهَا وَاللهُ تَعَالَى عَنْهُ رَاضٍ

[22] Z. Sunguroğlunun Notları, s.45
[23] İmâm-ı Rabbânî, Mektûbât-ı Şerîfe, c.1, m.141
[24] Semerkandi, Tenbîhu'l Gafilin, Babu'l-İhlas
[25] Beyhaki, Şuabü'l-İman, İhlâsu'l-Amel, h.6448

"Kim, tek olan ve ortağı olmayan Allâhü Teâlâ'ya ihlas üzere namazını kılar ve zekâtını verir olduğu halde dünyadan ayrılırsa, Allahü Teâla o kulundan razı olarak dünyadan ayrılmış olur."[26]

Bu Hadîs-i Şerîf'in izahında şöyle denilmiştir;

وَقِيلَ الْمُحْتَاجُ إِلَى الْإِخْلَاصِ هُوَ كُلُّ الْعَمَلِ فَوَجْهُ تَخْصِيصِ مَا ذُكِرَ أَنَّ الصَّلَاةَ لِتَكَرُّرِهَا فِي كُلِّ يَوْمٍ وَالزَّكَاةَ لِكَوْنِهَا بِالْمَالِ الْمَحْضِ كَانَتَا أَشَقَّ عَلَى النَّفْسِ.

"İhlasa ihtiyacı olan amellerin tamamıdır. Sadece bunların tahsis edilmesi ise; namaz her gün tekrar ettiğinden, zekât ise sadece mal ile ifa edildiğinden bunlar nefis üzerine çok ağır geldiği içindir.[27]

Büyüklerden bazıları, "İhlas ebedi kurtuluştur. İlim, tohumdur; amel, ziraattır; suyu da ihlastır" buyurmuşlardır.[28]

Bir kimse ne kadar ilme sahip olursa olsun, ilmi ile amel etmedikçe ve amelini ihlas üzere yapmadıkça o amel fayda vermez. Yani o ilim onu kurtarmaz.

Hazret-i Üstazımız (kuddise sirruhu); "Amelsiz ilimde ve İhlas olmayan amelde hayır kokusu bulunmaz. İhlas ile elde edilen ilim ayn-ı ibadettir" buyurmuşlardır.[29]

İmâm Gazali hazretleri şöyle buyurur;

أَقَلُّ طَاعَةٍ سَلِمَتْ مِنَ الرِّيَاءِ وَالْعُجْبِ وَقَارَنَهَا الْإِخْلَاصُ يَكُونُ لَهَا عِنْدَ اللهِ مِنَ الْقِيمَةِ مَا لَا نِهَايَةَ لَهُ وَأَكْثَرُ طَاعَةٍ إِذَا أَصَابَتْهَا هَذِهِ الْآفَةُ لَا قِيمَةَ لَهَا إِلَّا أَنْ يَتَدَارَكَهَا اللهُ تَعَالَى بِلُطْفِهِ

"Riya ve ucuptan selîm olup kendisine ihlasın yakın olduğu az amel için Allâhü Teâlâ indinde nihayeti olmayan kıymet vardır. Bu afetlerin isabet ettiği çok amel için ise hiç kıymet yoktur. Sadece Allâhü Teâlâ'nın lütfu ile hazırladığı vardır."[30]

---

[26] Hâfız el-Münzirî, Et-Terğıb ve't-Terhib, Et-Terğîb fi'l-İhlas
[27] Hadimî, Berika Şerhü't-Tarika, Babü'l-İhlas
[28] Gazâlî, İhyâü Ulûmid-Dîn, Babü'l-İhlası ve Faziletihi
[29] Ali Erol, Hatıratım, s.70
[30] Hadimî, Berika Şerhü't-Tarika, Babü'l-İhlas

Hazret-i Ömer (r.a) Ebû Musa'l-Eşari (r.a) hazretlerine yazmış olduğu mektupta;

مَنْ خَلَصَتْ نِيَّتُهُ كَفَاهُ اللهُ تَعَالَى مَا بَيْنَهُ وَبَيْنَ النَّاسِ

"Kim niyyetinde ihlası temin ederse Allah kendisi ile insanlar arasında olan işlerde ona kâfidir." Buyurmuşlardır.[31]

Bazı hikmet sahipleri şöyle buyurur;

إِذَا أَبْغَضَ اللهُ عَبْدًا أَعْطَاهُ ثَلَاثًا وَمَنَعَهُ ثَلَاثًا أَعْطَاهُ صُحْبَةَ الصَّالِحِينَ وَمَنَعَهُ الْقَبُولَ مِنْهُمْ وَأَعْطَاهُ الْأَعْمَالَ الصَّالِحَةَ وَمَنَعَهُ الْإِخْلَاصَ فِيهَا وَأَعْطَاهُ الْحِكْمَةَ وَمَنَعَهُ الصِّدْقَ فِيهَا

"Allah bir kuluna buğzettiği zaman ona üç şey verir ve üç şeyden de onu men eder. Ona salihlerin sohbetini nasip eder, fakat onlar tarafından kabul edilmekten men eder. Ona salih amel nasip eder, fakat amellerde ihlastan men eder. Ona hikmet verir, fakat onlardaki sıdıktan onu men eder."[32]

Sehl-i Tüsteri hazretlerine;

أَيُّ شَيْءٍ أَشَدُّ عَلَى النَّفْسِ فَقَالَ الْإِخْلَاصُ إِذْ لَيْسَ لَهَا فِيهِ نَصِيبٌ

"Hangi şey nefse ağır gelir?" diye soruldu. Buyurdular ki; "İhlas, çünkü ihlasta nefis için hiçbir nasip yoktur.[33]

İmamı Rabbani Hazretleri;

فَإِنَّ الْمَقْصُودَ مِنْ طَيِّ مَنَازِلِ الطَّرِيقَةِ وَالْحَقِيقَةِ لَيْسَ هُوَ شَيْئاً غَيْرَ تَحْصِيلِ الْإِخْلَاصِ الْمُسْتَلْزِمِ لِحُصُولِ مَقَامِ الرِّضَا

"Muhakkak ki, tarîkat ve hakîkat makamlarını geçmekten maksad, rıza makamını elde etmeyi icab eden ihlâsı tahsilden başka bir şey değildir.[34] buyurmuşlardır.

[31] Gazâlî, İhyâü Ulûmid-Dîn, Babü'l-İhlası ve Faziletihi
[32] Gazâlî, İhyâü Ulûmid-Dîn, Babü'l-İhlası ve Faziletihi
[33] Gazâlî, İhyâü Ulûmid-Dîn, Babü'l-İhlası ve Faziletihi
[34] İmâm-ı Rabbânî, Mektûbât-ı Şerîfe, c.1, m.36

Yine İmâm-ı Rabbânî hazretleri;

وَالنَّصِيحَةُ الَّتِي يُنْصَحُ بِهَا الْمُحِبُّونَ وَالْمُخْلِصُونَ هُوَ التَّرْغِيبُ فِي السَّعْيِ وَالإِجْتِهَادِ فِي تَحْصِيلِ الإِقْبَالِ بِالْكُلِّيَّةِ عَلَى جَنَابِ قُدْسِهِ تَعَالَى، وَالإِعْرَاضِ عَمَّا سِوَاهُ عَزَّ شَانُهُ هَذَا هُوَ الْأَمْرُ وَالْبَاقِي مِنَ الْعَبَثِ وَ حُصُولُ هَذِهِ الدَّوْلَةِ الْعُظْمَى مَوْقُوفٌ فِي هَذَا الْوَقْتِ عَلَى الإِخْلاَصِ لِلطَّائِفَةِ الْعَلِيَّةِ النَّقْشْبَنْدِيَّةِ وَالتَّوَجُّهِ إِلَيْهِمْ

"Bize muhabbet edenlere ve muhlislere yapılan nasihat; tamamen Allah'a yönelme hususunda gayret etmeye, çalışmaya ve masivâllah'tan yüz çevirmeye teşvik etmektir. İşin özü budur, gerisi boştur. Bu zamanda bu büyük nimeti elde etmek ancak Tâife-i Aliyye-i Nakşibendiye'ye karşı ihlaslı olmaya ve onlara muhabbetle teveccüh etmeye muhtaçtır."[35] buyurmuşlardır.

Zü'n-Nûn-i Mısrî hazretlerinden rivayet olundu;

ثَلَاثٌ مِنْ عَلَامَاتِ الْإِخْلَاصِ اِسْتِوَاءُ الْمَدْحِ وَالذَّمِّ مِنَ الْعَامَّةِ وَنِسْيَانُ رُؤْيَةِ الْأَعْمَالِ فِي الْأَعْمَالِ وَاقْتِضَاءُ ثَوَابِ الْعَمَلِ فِي الْآخِرَةِ

"Üç şey ihlasın alametlerindendir. Bunlar: Herkes tarafından medih ve zemmin müsavi olması, amelleri görmeyi unutmak, amelin sevabını ahirette almayı istemek."[36]

Fudayl bin İyaz (rh.) şöyle buyuruyor;

تَرْكُ الْعَمَلِ لِأَجْلِ النَّاسِ رِيَاءٌ وَالْعَمَلُ لِأَجْلِهِمْ شِرْكٌ وَالْإِخْلَاصُ اَلْخَلَاصُ مِنْ هَذَيْنِ وَأَلَّا تَطْلُبَ لِعَمَلِكَ شَاهِدًا غَيْرَ اللهِ

"Ameli insanlardan dolayı terk etmek riyadır. İnsanlar için işlemek ise şirktir. İhlas ise, her ikisinden arınmak ve ameline Allah'tan başkasını şahit tutmamandır."[37]

---

[35] İmâm-ı Rabbânî, Mektûbât-ı Şerîfe, c.I, m.90
[36] Hadimî, Berika Şerhü't-Tarika, Babü'l-İhlas
[37] Cürcani, Et-Tarifat

Üveys-i Karani hazretleri,

اَلدُّعَاءُ بِظَهْرِ الْغَيْبِ اَفْضَلُ مِنَ الزِّيَارَةِ وَاللِّقَاءِ (أَيْ لِأَنَّ الرِّيَاءَ قَدْ يَدْخُلُهُمَا)

"Bir kişiye gıyabında dua etmek onu ziyaret etmek ve buluşmaktan daha faziletlidir. (Çünkü bu ikisine riya karışabilir.)"[38] buyurmuştur.

Ebû Bekir El-Vâsıtî hazretleri şöyle ifade etmişlerdir;

حِفْظُ الطَّاعَةِ أَشَدُّ مِنْ فِعْلِهَا؛ لِأَنَّ مَثَلَهَا كَمَثَلِ الزُّجَاجِ سَرِيعُ الْكَسْرِ، وَلَا يَقْبَلُ الْجَبْرَ، كَذَلِكَ الْعَمَلُ إِنْ مَسَّهُ الرِّيَاءُ كَسَرَهُ، وَإِذَا مَسَّهُ الْعُجْبُ كَسَرَهُ، وَإِذَا أَرَادَ الرَّجُلُ أَنْ يَعْمَلَ عَمَلًا وَخَافَ الرِّيَاءَ مِنْ نَفْسِهِ فَإِنْ أَمْكَنَهُ أَنْ يُخْرِجَ الرِّيَاءَ مِنْ قَلْبِهِ فَيَنْبَغِي لَهُ أَنْ يَجْتَهِدَ فِي ذَلِكَ وَإِنْ لَمْ يُمْكِنْهُ فَيَنْبَغِي أَنْ يَعْمَلَ وَلَا يَتْرُكَ الْعَمَلَ لِأَجْلِ الرِّيَاءِ، ثُمَّ يَسْتَغْفِرَ اللهَ تَعَالَى مِمَّا فَعَلَ فِيهِ مِنَ الرِّيَاءِ فَلَعَلَّ اللهَ تَعَالَى أَنْ يُوَفِّقَهُ لِلْإِخْلَاصِ فِي عَمَلٍ آخَرَ

"Taati muhafaza etmek işlemekten daha zordur. Çünkü tâat, kırılması an meselesi olan cam gibidir. Zorlamaya gelmez. Amel de böyledir. Eğer amele riya ve ucub karışırsa onu kırar. Bir adam Salih amel işlemeyi ister de içindeki riyadan korkarsa bakılır;

Eğer kalbinden riyayı çıkarıp atmak mümkün olursa çıkarmaya gayret etmesi lazımdır. Eğer çıkarıp atması mümkün değilse amelini işlemesi, riyadan dolayı terk etmemesi lazımdır. Sonra hazreti Allah'a riyadan dolayı istiğfar eder. Umulur ki Hazret-i Allâh sonraki amellerinde onu ihlasa muvaffak kılar."[39]

Hazret-i Üstâzımız (kuddise sirruhu) da "İhlas ile eda edilen ibadetler belalara manidir. Sahibine zarar vermez"[40] buyurmuşlardır.

[38] Osman e's-Safuri, Nüzhetü'l-Mecalis, Babü'l-İhlas
[39] Semerkandi, Tenbihü'l-Gafilin, Babu'l-Ihlas
[40] Ali Erol, Hatıratım, s.92

RİYA

Riya lügatte bir işi başkalarına göstermek için yapmak manasına gelir. Istılahta ise;

اَلرِّيَاءُ تَرْكُ الْإِخْلاَصِ فِي الْعَمَلِ بِمُلاَحَظَةِ غَيْرِ اللهِ فِيهِ

"Riya Allahtan başkasını mülahaza etmek suretiyle amellerde ihlası terk etmektir."[41] Peygamber efendimiz (sallallahü aleyhi ve sellem) Hadîs-i Şerîflerinde şöyle buyurur:

إِنَّ أَخْوَفَ مَا أَخَافُ عَلَيْكُمُ الشِّرْكُ الأَصْغَرُ ، قَالُوا : يَا رَسُولَ اللهِ ، وَمَا الشِّرْكُ الأَصْغَرُ ؟ قَالَ : الرِّيَاءُ ، يَقُولُ اللهُ لَهُمْ يَوْمَ يُجَازِي الْعِبَادَ بِأَعْمَالِهِمْ : اِذْهَبُوا عَلَى الَّذِينَ كُنْتُم تُرَاءُونَ فِي الدُّنْيَا ، فَانْظُرُوا هَلْ تَجِدُونَ عِنْدَهُمْ جَزَاءً

"Sizin üzerinize en çok korktuğum şey küçük şirktir (küçük şirke kapılmanızdır)." "Ya Rasûlallah küçük şirk nedir?" dediler. **"Riyadır"** buyurdu (ve şöyle devam etti).**"Cenabı Hak; kendisinde şüphe olmayan o günde amelleriyle insanlara mükâfat vereceği zaman riyakârlara, "Kendilerine riya yaptığınız kimselere gidin. Bakalım onlar indinde bir mükâfat bulabilecek misiniz?"** buyurur.[42]

Hazret-i Ali (radıyallahü anh)'den rivayet olundu,

لِلْمُرَائِي أَرْبَعُ عَلاَمَاتٍ: يَكْسَلُ إِذَا كَانَ وَحْدَهُ، وَيَنْشَطُ إِذَا كَانَ مَعَ النَّاسِ، وَيَزِيدُ فِي الْعَمَلِ إِذَا أُثْنِيَ عَلَيْهِ، وَيَنْقُصُ إِذَا ذُمَّ بِهِ

"Mürai için dört alamet vardır. Yalnız başına kaldığında ibadette tembellik gösterir. İnsanlar ile beraber olduğunda dikkatli bir şekilde ibadet eder. Medhedildiği zaman amelini artırır. Zemmedildiğinde ise amelinde noksanlık yapar."[43]

Cenabı Hak Mâun Sûresinde şöyle buyurur;

فَوَيْلٌ لِلْمُصَلِّينَ . الَّذِينَ هُمْ عَنْ صَلاَتِهِمْ سَاهُونَ . الَّذِينَ هُمْ يُرَاءُونَ

[41] Curcanı, Et-Tarifat
[42] Musned-i Ahmed İbn-i Hanbel, h. 23686
[43] Semerkandî, Tenbîhü'l-Gafilin, Babü'l-İhlas

"O namaz kılanların vay haline ki, kıldıkları namazdan gafildirler. Onlar gösteriş yaparlar."[44]

Ebû Hüreyre (r.a.)'dan rivayet edilen başka bir Hadîs-i Şerîfte ise;

سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ إِنَّ أَوَّلَ النَّاسِ يُقْضَى يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَلَيْهِ رَجُلٌ اسْتُشْهِدَ فَأُتِيَ بِهِ فَعَرَّفَهُ نِعَمَهُ فَعَرَفَهَا قَالَ فَمَا عَمِلْتَ فِيهَا قَالَ قَاتَلْتُ فِيكَ حَتَّى اسْتُشْهِدْتُ قَالَ كَذَبْتَ وَلَكِنَّكَ قَاتَلْتَ لِأَنْ يُقَالَ جَرِيءٌ فَقَدْ قِيلَ ثُمَّ أُمِرَ بِهِ فَسُحِبَ عَلَى وَجْهِهِ حَتَّى أُلْقِيَ فِي النَّارِ وَرَجُلٌ تَعَلَّمَ الْعِلْمَ وَعَلَّمَهُ وَقَرَأَ الْقُرْآنَ فَأُتِيَ بِهِ فَعَرَّفَهُ نِعَمَهُ فَعَرَفَهَا قَالَ فَمَا عَمِلْتَ فِيهَا قَالَ تَعَلَّمْتُ الْعِلْمَ وَعَلَّمْتُهُ وَقَرَأْتُ فِيكَ الْقُرْآنَ قَالَ كَذَبْتَ وَلَكِنَّكَ تَعَلَّمْتَ الْعِلْمَ لِيُقَالَ عَالِمٌ وَقَرَأْتَ الْقُرْآنَ لِيُقَالَ هُوَ قَارِئٌ فَقَدْ قِيلَ ثُمَّ أُمِرَ بِهِ فَسُحِبَ عَلَى وَجْهِهِ حَتَّى أُلْقِيَ فِي النَّارِ وَرَجُلٌ وَسَّعَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَأَعْطَاهُ مِنْ أَصْنَافِ الْمَالِ كُلِّهِ فَأُتِيَ بِهِ فَعَرَّفَهُ نِعَمَهُ فَعَرَفَهَا قَالَ فَمَا عَمِلْتَ فِيهَا قَالَ مَا تَرَكْتُ مِنْ سَبِيلٍ تُحِبُّ أَنْ يُنْفَقَ فِيهَا إِلَّا أَنْفَقْتُ فِيهَا لَكَ قَالَ كَذَبْتَ وَلَكِنَّكَ فَعَلْتَ لِيُقَالَ هُوَ جَوَادٌ فَقَدْ قِيلَ ثُمَّ أُمِرَ بِهِ فَسُحِبَ عَلَى وَجْهِهِ ثُمَّ أُلْقِيَ فِي النَّارِ

"Resûlullâh (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den işittim şöyle buyururlardı; **"Kıyamet gününde insanlardan hesabı ilk görülecek olan şehit olmuş bir kimsedir. Allah'ın huzuruna getirilir. Allah ona verdiği nimetleri sayar, o da kavuştuğu bütün nimetleri itiraf eder.**

Bunun üzerine Cenâb-ı Hak ona: **"Verdiğim bu nimetlere karşılık ne yaptın?"** diye sorar. O da: "Senin uğrunda savaştım ve şehit oldum" der. O zaman Cenâb-ı Hak: **"Yalan söylüyorsun, sana cesurdur desinler diye savaştın. Nitekim hakkında bu söz söylenmiştir"** buyurur. Sonra verilen emir üzerine yüzüstü sürüklenerek Cehenneme götürülür.

İkincisi: İlim öğrenip öğretmiş ve Kur'an okumuş bir kimsedir. Bu da Allah'ın huzuruna getirilir. Allah ona verdiği nimetleri sayar, o da elde ettiği nimetlerin hepsini itiraf eder.

[44] Maun Sûresi, Âyet 4-6

Cenabı Hak: **"Verdiğim bu nimetlere karşılık ne yaptın?"** diye sorar. O da: "İlim öğrendim, öğrettim ve senin için Kur'an okudum" der. Allah (celle celalühü): **"Yalan söylüyorsun. İlmi sana âlim desinler diye öğrendin. Kur'an'ı sana okuyucu desinler diye okudun. Zaten bu sözler senin hakkında söylenmiştir."** der. Sonra verilen emir üzerine yüzüstü sürüklenerek Cehenneme götürülür.

Üçüncüsü: Allah'ın kendisine genişlik verdiği ve çeşit çeşit mal nasip ettiği zengin kimsedir. Huzura getirilir. Allah ona verdiği nimetleri hatırlatır. O da hepsini itiraf eder. Bunun üzerine Allah (celle celalühü): **"Verdiğim bu nimetlere karşılık ne yaptın?"** diye sorar. O, "kendisinde infak edilmesini sevdiğin her hususta ben mutlaka senin rızan için malımı infak ettim" diye cevap verir.

Cenâb-ı Hak: **"Yalan söylüyorsun. Sen bunları sana cömert desinler diye yaptın. Nitekim hakkında bu söz söylenmiştir."** buyurur. Sonra verilen emir üzerine yüzüstü sürüklenerek Cehenneme atılır."[45]

Enes bin Mâlik (r.a.), Peygamber Efendimizden şöyle rivayet eder:

يُجَاءُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِصُحُفٍ مُخَتَّمَةٍ فَتُنْصَبُ بَيْنَ يَدَيِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ فَيَقُولُ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ لِمَلاَئِكَتِهِ أَلْقُوا هَذَا وَاقْبَلُوا هَذَا فَتَقُولُ الْمَلاَئِكَةُ وَعِزَّتِكَ مَا رَأَيْنَا إِلاَّ خَيْرًا فَيَقُولُ وَهُوَ أَعْلَمُ إِنَّ هَذَا كَانَ لِغَيْرِي وَلاَ أَقْبَلُ الْيَوْمَ مِنَ الْعَمَلِ إِلاَّ مَا ابْتُغِيَ بِهِ وَجْهِي

"Kıyamet gününde mühürlenmiş sahifeler getirilip Allâhü Teâlâ'nın huzuruna konulur. Allâhü Teâlâ meleklerine "şunu atın, bunu kabul edin" buyurur. Melekler "İzzetine yemin olsun ki, bizler (bu sahifelerde) hayırdan başkasını görmüyoruz" diye söyleyince, her şeyi en iyi bilen Cenâb-ı Hak şöyle buyurur; "Bu benden başkası için yapıldı. Ben bugün, ancak benim rızam talep edilmiş olan ameli kabul ederim."[46]

Lokman (aleyhisselâm) oğluna şöyle nasihat etti;

الرِّيَاءُ أَنْ تَطْلُبَ ثَوَابَ عَمَلِكَ فِي دَارِ الدُّنْيَا، وَإِنَّمَا عَمَلُ الْقَوْمِ لِلْآخِرَةِ. قِيلَ لَهُ: فَمَا دَوَاءُ الرِّيَاءِ؟ قَالَ كِتْمَانُ الْعَمَلِ، قِيلَ لَهُ: فَكَيْفَ يُكْتَمُ الْعَمَلُ؟ قَالَ:

[45] Hâfız el-Münziri, Et-Terğîb ve't-Terhîb, Et-Terhîb mine'r-Riyâ
[46] Sünen-i Darekutnî, Bâbu'n-Niyyeti, h.132

مَا كُلِّفْتَ إِظْهَارَهُ مِنَ الْعَمَلِ فَلَا تَدْخُلْ فِيهِ إِلَّا بِالْإِخْلَاصِ، وَمَا لَمْ تُكَلَّفْ إِظْهَارَهُ أَحَبُّ أَلَّا يَطَّلِعَ عَلَيْهِ إِلَّا اللهُ. قَالَ: وَكُلُّ عَمَلٍ اطَّلَعَ عَلَيْهِ الْخَلْقُ فَلَا تَعُدُّهُ مِنَ الْعَمَلِ.

"Riya, amelinin sevabını dünyada almak istemendir. Hâlbuki insanların amelleri ahiret içindir. Kendisine "Riyanın şifası nedir?" denildiğinde, "ameli gizlemektir" buyurdu. "Ameller nasıl gizlenir?" denildiğinde;

"Göstermekle mükellef olduğun amellere ancak ihlas ile gir (yap). Göstermekle mükellef olmadığın amellerde ise sadece Allâhü Teâlâ'nın muttali' olması daha güzeldir. İnsanların muttali' olduğu her bir ameli, sen amelden sayma!"[47]

Cenabı Hak İsra suresindeki Âyet-i Kerîmeler'de;

مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْعَاجِلَةَ عَجَّلْنَا لَهُ فِيهَا مَا نَشَاءُ لِمَنْ نُرِيدُ ثُمَّ جَعَلْنَا لَهُ جَهَنَّمَ يَصْلَيهَا مَذْمُومًا مَدْحُورًا وَمَنْ اَرَادَ الْاٰخِرَةَ وَسَعٰى لَهَا سَعْيَهَا وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَاُولٰئِكَ كَانَ سَعْيُهُمْ مَشْكُورًا

"Her kim ameli ile ahiret sevabı değil de dünya menfaati murat ederse, Ona dünyada dünya menfaati olarak dilediğimiz kadar veririz. Sonra ona cehennemi tahsis ederiz. Kötülenmiş ve kovulmuş olarak oraya girer.

Her kim ameli ile rıza-i ilahi ve ahiret sevabı murat ederse ve mümin olduğu halde bu uğurda gayret sarf ederse gayretlerinin karşılığında şükrolunmuş olacaklardır."[48] buyurarak amellerini riya ile yapanların kazandıklarını dünyada, amellerini ihlas ile yaparak ahirete tahsis edenlerin de mükâfatlarını ahirette alacaklarını beyan etmektedir.

[47] Kurtubi, Tefsîr-i Kurtubî, Nisâ Sûresi 36. Âyet-i Kerimenin Tefsirinden
[48] İsrâ Sûresi, Âyet 18-19

EHL-İ SÜNNET VE'L-CEMAAT İTİKADI

Birçok Ayet-i Kerime'de **"İman edip, salih ameller işleyenler..."** ifadesi geçmekte, İman ile amel birlikte zikredilmektedir. Bu Ayet-i Kerimeler'den dinin iki tarafı olduğu ortaya çıkar: Birincisi İtikad yani iman ve inanç keyfiyeti ile alakalı olan taraf; ikincisi ise amel keyfiyeti ile alakalı olan taraf.

Din-i Celil-i İslam'ın en temel iki kaynağı Kur'an-ı Kerim ve Sünnet-i Peygamberiyye'dir. Edille-i Erba'a içerisinde Kitap ve Sünnet, diğer iki kaynak olan İcma' ve Kıyas'ın istinad ettiği temel delilleridir.

تَرَكْتُ فِيكُمْ اَمْرَيْنِ لَنْ تَضِلُّوا مَا تَمَسَّكْتُمْ بِهِمَا كِتَابَ اللهِ وَسُنَّةَ نَبِيِّهِ

"Size iki şey bırakıyorum. Onlara sıkı sarıldığınız sürece yolunuzu şaşırmazsınız: Allah'ın Kitabı ve Rasûlü'nün sünneti"[1] (meâlindeki) Hadis-i Şerif bu hususu beyan eder.

Asr-ı Saadet'te ve Sahabe-i Kiram devrinde müslümanlar ihtiyaç duydukları itikâdî veya amelî mes'eleleri ya bizzat Rasül-i Ekrem (s.a.v.) Efendimiz'e veya Ashab-ı Kiram içerisindeki ilim erbabı büyük sahabîlere sorarak hallediyorlardı. Tabiîn Devrinde de yine Ashab-ı Kiram'dan ilim almış büyük âlimlere müracaat imkânı vardı. Bundan dolayı Müslümanların akidesi temiz idi.[2]

İslam Âlemi genişledikçe gerek itikadi gerek fıkhî meselelerde ulemâ arasında fikir farklılıkları hasıl olmuş fıkıhta muhtelif mezhebler meydana geldiği gibi siyasi, ilmî bir takım sebeplerden dolayı itikadiyyâtta da bir çok fırkalar zuhur etmiştir.[3]

Peygamber Efendimiz (s.a.v.) buyurdular:

وَتَفْتَرِقُ اُمَّتِى عَلَى ثَلَاثٍ وَسَبْعِينَ مِلَّةً كُلُّهُمْ فِى النَّارِ اِلَّا مِلَّةً وَاحِدَةً قَالُوا وَمَنْ هِىَ يَا رَسُولَ اللهِ قَالَ مَا اَنَا عَلَيْهِ وَاَصْحَابِى

1 İmam-ı Mâlik, Muvatta'.
2 Taftâzânî, Şerh-i Akâid, s.10-12
3 Ö.Nasûhî Bilmen, Muvazzah İlm-i Kelam Dersleri, s.22

"... Ümmetim yetmiş üç fırkaya ayrılacaktır. Bir fırkadan başkası cehennemliktir." 'O hangi fırkadır, yâ Resûlallâh?' diye sorulduğunda Peygamber Efendimiz (s.a.v.) "Benim ve ashâbımın yolunda olanlardır." buyurdu.[4]

Hadis-i şerifte zikredilen "Yetmiş üç" ifadesi kesretten kinayedir. Yani çok fırkalara ayrılacak manasına gelir.

Al-i İmran Sûresi'nin 105. Ayet-i Kerimesi'nde şöyle ifade buyrulur:

وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ تَفَرَّقُوا وَاخْتَلَفُوا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْبَيِّنَاتُ وَأُولَئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ

"Ve şunlar, şu kendilerine beyyineler geldikten sonra ayrılık çıkarıp ihtilaf edenler gibi olmayın, onlar için büyük bir azap vardır."

"Bu Ayet-i Kerime'de itikadî hususlarda ihtilaf etmekten men edilmiştir. Yahudî ve Hıristiyanların Allahü Teala'nın birliği, noksan sıfatlardan tenzihi ve ahiret halleri gibi itikadî hususlarda, kendilerine açık deliller geldiği halde, aynı inanca sahip olmak yerine ihtilafa düşmeleri zemmedilmektedir."[5]

"Temel itikâdî hususlar, ictihad mahalli değildir. İçtihadın mahalli fer'î hükümlerdir."[6]

"Eğer kişi inanç esasları hakkında içtihada kalkışmış ve içtihadı kendini bid'ate götürmüş ise bu hususta mazur sayılmaz. Zira Hariciler, te'vil hususunda içtihad ettiler de mazur görülmediler. Te'villeriyle, Sahabe-i Kiram'ın (yürüdüğü yoldan) çıktılar da Rasûlüllah (s.a.v.) onları "Dinden çıkanlar" olarak isimlendirdi."[7]

Ümmetin müctehitlerinin amelî hususlarda ihtilafı ise rahmettir. اِخْتِلَافُ أُمَّتِي رَحْمَةٌ "Ümmetimin ihtilafı rahmettir."[8] Hadis-i Şerif'i bunun delilidir. Ömer bin Abdülaziz (r.h.): مَا سَرَّنِي لَوْ اَنَّ اَصْحَابَ مُحَمَّدٍ لَمْ يَخْتَلِفُوا لِاَنَّهُمْ لَوْ لَمْ يَخْتَلِفُوا لَمْ تَكُنْ رُخْصَةٌ "Muhammed (s.a.v.)'in ashabı ihtilaf etmeselerdi bu beni sevindirmezdi. Çünkü

4 Sünen-i Tirmizî
5 Alusi, Ruhu'l-Meânî Tefsiri.
6 Molla Hüsrev, Mirkatü'l-Vusul.
7 Abderî, Medhal.
8 İmam-ı Suyutî, Cami'u'l-Ehadis.

onlar ihtilaf etmemiş olsalardı (her birerini taklid etme) ruhsatı hasıl olmazdı."[9] buyururlar.

Hadis-i Şerif'ten anlaşıldığı üzere Fırak-ı İslamiyye evvel emirde Fırka-i Naciye (Ehl-i Sünnet) ve Fırak-ı Dâlle (Ehl-i Bid'at) olarak ikiye ayrılır.

Ehl-i Sünnet (Fırka-i Naciye); kitap, sünnet ve bunlara muvafık olan edille-i akliyeye ittiba' eden zevâttır.[10] Sünnet-i Nebeviyye'ye layıkı vechiyle tutunmuş, dini hükümleri kendi arzularına göre tevil ve tahriften kaçınan, ehl-i İslam arasına tefrika çıkarmaktan uzak oldukları için kendilerine "ehl-i sünnet ve cemaat" denilmiştir.[11]

Ehl-i sünnetin iki İmamı vardır: Birisi itikadî asıllarda İmam Ebû Mensûr Mâturîdî Hz.'ne tabi olan **Mâturîdiyye;** diğeri de İmam Ebu'l-Haseni'l-Eş'arî Hz.dir.

Bid'atlerle mücadele eden, Kitap ve Sünnet'te zaten mevcut olan Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat itikadını sistematik bir şekilde tedvin eden ilk âlimimiz İmam-ı Azam (rh.) Hz.'dir. Onun el-Fıkhü'l-Ekber isimli eseri Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat akidesine mensub sonraki bütün âlimlere temel teşkil eden çok değerli bir eserdir.

İmam-ı Maturîdî Hz., İmam-ı Azam Hz.'nin görüşlerine bina ederek Ehl-i Sünnet Kelamı'nı sağlamlaştırmış; Şafiî Ulemasından olan İmam Ebu'l-Hasen el-Eş'arî Hz. de ömrünün sonuna kadar Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat Mezhebi'nin müdafii olmuştur.

Fıkhî hükümlerde Hanefî Mezhebi'ne tâbî olan Ehl-i Sünnet uleması itikatta İmam-ı Mâturîdî Hz.'ne tabîdirler.

İmam-ı Maturîdî Hz. esasen Hanefî alimlerinden olduğu için onun beyan ettiği itikadî esaslar, zaten İmam-ı Azam Hz. ve tabilerinin itikattaki akideleridir.[12]

Şafii ve Mâlikîlerin çoğu, Hanbelîlerin ise bir kısmı Eş'arîdirler.[13]

Ehl-i sünnet itikâdını, farklı coğrafyalarda müdafaa eden İmam Maturîdî ve İmam-ı Eş'arî Hz.'nin görüşleri arasında esaslarda fark yoktur. Maturidilik

9 Alusi, Ruhu'l-Meânî Tefsiri.
10 Ö.Nasûhî Bilmen, Muvazzah İlm-i Kelam Dersleri, s.23
11 Taftâzânî, Şerh-i Akâid, Ebu Saîd Muhammed el-Hâdimî, Berika Şerh-u Tarikati'l-Muhammediyye
12 Sım, Şerh-i Akaid Tercümesi c.1, s.51; M.Seyyid, Medhal, Fırak-ı İslamiyye Meselesi.
13 Ö.Nasûhî Bilmen, Muvazzah İlm-i Kelam Dersleri, s.24

ve Eş'arîlik her ne kadar iki fırka ise de usulde bir olup, teferru'âtta ihtilafları, bir diğerini dalalete nisbet etmeye götürmediğinden, ikisi bir fırka kabul edilmiştir.[14] Bunun için bunların tabileri birbirlerinin kitaplarını şerh etmiş, her bireri diğerini ehl-i sünnetten saymış ve dalalete nisbet etmemiştir. Hatta, Eşâire ismi bazen mutlak olarak ehl-i sünnet manasında kullanılıp, Maturîdîleri de içine almıştır.[15]

Silsile-i Saâdat'ımızın büyüklerinden İmam-ı Rabbânî Müceddid-i Elf-i Sânî (k.s.) Hz. de Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat'ın en büyük müdafilerinden biridir. "Mektûbât" isimli eseri, Kur'ân-ı Kerim ve sahih Hadis kitaplarından sonra Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat Mezhebinin en mühim kaynaklarından biridir.

Abdullah İbn-i Ömer (r.a.)'den rivayet olunduğu üzere Peygamber Efendimiz (s.a.v) şöyle buyurur:

مَنْ كَانَ عَلَى السُّنَّةِ وَالْجَمَاعَةِ كَتَبَ اللهُ تَعَالَى لَهُ بِكُلِّ خَطْوَةٍ يَخْطُوهَا عَشْرَةَ حَسَنَاتٍ وَرَفَعَ لَهُ عَشْرَ دَرَجَاتٍ

"Kim sünnet ve cemaat üzere olursa Allah Teala o kimse için attığı her adıma mukabil on hasene yazar ve onu on derece yükseltir."[16]

Hz. Ali (r.a.) şöyle buyurmuşlardır:

اَلْمُؤْمِنُ اِذَا اَحَبَّ السُّنَّةَ وَالْجَمَاعَةَ اسْتَجَابَ اللهُ تَعَالَى دُعَاءَهُ وَقَضَى حَوَائِجَهُ وَغَفَرَ لَهُ الذُّنُوبَ وَكَتَبَ اللهُ تَعَالَى لَهُ بَرَاءَةً مِنَ النَّارِ وَبَرَاءَةً مِنَ النِّفَاقِ

"Mümin "Sünnet ve Cemaati" sevdiği zaman, Allahü Teâlâ onun duasına icabet eder, ihtiyaçlarını giderir, günahlarını mağfiret buyurur ve Allahü Teala onun için Cehennemden ve nifaktan olmak üzere iki berat yazar."[17]

Büyük günahlardan biri "bid'at"lardır. Bid'at, dinde olmayan şeyin ihdasıdır. İtikadda bid'at, sünnetin terkidir. Burada sünnet ile kastedilen Ebul Haseni'l-Eş'arî ve Ebu Mensur Maturidî Hz.'nin beyan ettiği Peygamber Efen-

14 Mehmed Vehbî, Akaid-i Hayriyye Tercümesi, s.11
15 Sım, Şerh-i Akaid Tercümesi c.1, s.50; M.Seyyid, Medhal, Fırak-ı İslamiyye Meselesi
16 Ebu Saîd Muhammed el-Hâdimî, Berika Şerh-u Tarikati'l-Muhammediyye
17 Ebu Saîd Muhammed el-Hâdimî, Berika Şerh-u Tarikati'l-Muhammediyye

dimiz (s.a.v.) ve Ashabı'nın inanç esaslarıdır. Şu halde "ehl-i bid'at" bu iki imam ve etbâının inandıkları esaslara muhalif olan fırkalardır.[18]

İnançtaki bid'at, ameldekinden çok daha zararlıdır. Mesela Mestler üzerine mesih yapmak tevâtür haddine ulaşmış haber-i meşhurla sabit bir sünnettir. Kişi ömrü boyunca bu sünneti hiç yapmamış olabilir. Hatta ayaklarında mest olduğu halde her abdestte mestleri çıkarıp ayaklarını yıkayarak azimetle de hareket edebilir. Ancak böyle bir sünnetin sabit olduğunu inkar edenin ne büyük zarara uğrayacağı Fetâvây-ı Tatarhâniyye'de şöyle ifade edilir:

وَاَمَّا مَنْ لَمْ يَرَالْمَسْحَ عَلَى الْخُفَّيْنِ وَقَدْ يَرْغَبُ عَنْ سُنَّةِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَهُوَ عِنْدَنَا مُبْتَدِعٌ فَلاَ تَتَّخِذْهُ اِمَامًا فِى صَلاَتِكَ وَلاَ تُوَقِّرْهُ وَلاَ تَخْتَلِفْ اِلَيْهِ فَاِنَّهُ صَاحِبُ بِدْعَةٍ

"Rasûlüllah (s.a.v)'in sünnetinden yüz çevirip mestler üzerine meshi caiz görmeyen, bizim indimizde mübtedi'dir, bid'at ve dalâlet ehlidir. Onu namazında imam yapma, ona ta'zimde bulunma ve ondan (ilim namına) bir şey talep etme! Çünkü o bid'at sahibidir."[19]

İtikadı bozuk olan kimsenin, ne ilminin ne de amellerinin kıymeti vardır. Hz. Üstazımız Süleyman Hilmi Tunahan Efendi Hazretleri (k.s.) **"Bozuk makineden düzgün kumaş çıkmaz."**[20] buyurmuşlardır.

MEKTUBAT-I ŞERİFE'DEN SEÇMELER:

İmam-ı Rabbânî (k.s.) Hz. şöyle buyurdular:

وَلاَبُدَّ لِلْاِنْسَانِ مِنْ ثَلاَثَةِ اَشْيَاءَ حَتَّى تَتَيَسَّرَ النَّجَاةُ الْاَبَدِيَّةُ : اَلْعِلْمُ وَالْعَمَلُ وَالْاِخْلاَصُ . وَالْعِلْمُ عَلَى قِسْمَيْنِ : قِسْمٌ اَلْمَقْصُودُ مِنْهُ الْعَمَلُ وَقَدْ تَكَفَّلَ بِبَيَانِهِ عِلْمُ الْفِقْهِ . وَقِسْمٌ اَلْمَقْصُودُ مِنْهُ مُجَرَّدُ الْاِعْتِقَادِ وَالْيَقِينِ الْقَلْبِيّ وَذُكِرَ هَذَا الْقِسْمُ فِى عِلْمِ الْكَلاَمِ بِالتَّفْصِيلِ عَلَى مُقْتَضَى آرَاءِ اَهْلِ السُّنَّةِ

18 İbn-i Hacer Heysemî, ez-Zevâcir ani'ktirâfi'l-Kebâir.

19 Fetâvây-i Tatarhâniyye, c.5, s.366

20 Süleyman Hilmi Tunahan (Hz.) lerinin talebelerinden Ziya Sunguroğlu'nun Notları, s. 99

وَالْجَمَاعَةِ الَّذِينَ هُمُ الْفِرْقَةُ النَّاجِيَةُ . وَلاَ اِمْكَانَ لِلنَّجَاةِ وَلاَ مَطْمَعَ لِاَحَدٍ فِيهَا بِدُونِ إِتِّبَاعِ هَؤُلاَءِ الْاَكَابِرِ فَاِنْ وَقَعَتِ الْمُخَالَفَةُ لَهُمْ مِقْدَارَ شَعْرَةٍ فَالْاَمْرُ فِى خَطَرٍ اَىِّ خَطَرٍ

"Ebedi kurtuluşun müyesser olması için İnsana üç şey lazımdır: İlim, amel, ihlas. İlim iki kısımdır. Birinci kısım, kendisiyle amelin maksud olduğu kısımdır ki bunun izahını İlm-i Fıkıh yapmaktadır. İkinci kısım ise, kendisiyle sadece i'tikad ve yakîn-i kalbî maksud olan kısımdır. Bununla alakalı mevzular, fırka-i naciye (kurtuluşa eren topluluk) olan Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat Mezhebi'nin görüşleri üzerine, İlm-i Kelam'da tafsilatıyla anlatılmıştır. Bu büyüklere ittiba olmadan, kimse için kurtuluşa imkan ve ümid yoktur.

Eğer Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat büyüklerine kıl kadar muhalefet olursa iş, tehlike üstüne tehlikedir."[21]

وَخُبْثُ الْاِعْتِقَادِ الَّذِى هُوَ مُخَالَفَةُ مُعْتَقَدَاتِ اَهْلِ السُّنَّةِ سَمٌّ قَاتِلٌ مُوصِلٌ اِلَى الْمَوْتِ الْاَبَدِيِّ وَالْعَذَابِ السَّرْمَدِيِّ وَالْمُدَاهَنَةُ فِى الْعَمَلِ وَالْمُسَاهَلَةُ فِيهِ يُرْجَى فِيهَا الْمَغْفِرَةُ وَاَمَّا الْمُدَاهَنَةُ فِى الْاِعْتِقَادِ فَلاَ مَجَالَ فِيهَا لِلْمَغْفِرَةِ

"İtikad kirliliği -ki bu Ehl-i Sünnet İtikadına muhalefettir- öldürücü zehirdir, insanı ebedi ölüme ve sonsuz azaba götürür. Amelde meydana gelecek gevşeklik ve tembelliklerin mağfiret olunması ümid edilir. Ancak itikattaki gevşekliğin mağfirete ihtimali yoktur."[22]

اِنَّ طَرِيقَ النَّجَاةِ هُوَ مُتَابَعَةُ اَهْلِ السُّنَّةِ وَالْجَمَاعَةِ كَثَّرَهُمُ اللهُ سُبْحَانَهُ فِى الْاَفْعَالِ وَالْاَقْوَالِ وَفِى الْفُرُوعِ وَالْاُصُولِ ؛ فَاِنَّهُمْ هُمُ الْفِرْقَةُ النَّاجِيَةُ وَمَا سِوَاهُمْ مِنَ الْفِرَقِ فَاِنَّهُمْ فِى مَعْرِضِ الزَّوَالِ وَشَرَفِ الْهَلاَكِ عَلِمَهُ الْيَوْمَ وَاحِدٌ اَوْ لَمْ يَعْلَمْ ، وَاَمَّا غَدًا فَيَعْلَمُهُ كُلُّ اَحَدٍ وَلاَ يَنْفَعُ . اَللّٰهُمَّ نَبِّهْنَا قَبْلَ اَنْ يُنَبِّهَنَا الْمَوْتُ

21 İmam-ı Rabbânî, Mektubat, c.1, Mek.59
22 İmam-ı Rabbânî, Mektubat, c.2, Mek.67

"Kurtuluş yolu fiillerde, sözlerde, usulde, furû'da Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat Mezhebine uymaktır. -Allah Sübhanehû onların adedini çoğaltsın- Çünkü onlardır Fırka-i Naciye. Diğerleri ise zeval ve helak mevkiindedir. Bu hali bugün birileri bilsin veya bilmesin (hüküm budur). Yarın herkes anlayacaktır, amma faydası olmayacaktır. Allah'ım ölüm bizi uyandırmadan sen gözlerimizi aç."[23]

وَنُقِلَ عَنْ حَضْرَةِ الْخواجه اَحْرَارٍ قُدِّسَ سِرُّهُ اَنَّهُ قَالَ لَوْ اُعْطِيَنَا الْاَحْوَالُ وَالْمَوَاجِيدُ كُلُّهَا وَلَمْ تَكُنْ حَقِيقَتُنَا مُحَلاَّةً وَمُتَزَيِّنَةً بِعَقَائِدِ اَهْلِ السُّنَّةِ وَالْجَمَاعَةِ لاَ نَعْتَقِدُ تِلْكَ الْاَحْوَالَ شَيْأً غَيْرَ الْخَذَلاَنِ وَلَئِنِ اجْتَمَعَ فِينَا الْقُصُورُ وَالنُّقْصَانُ وَحَقِيقَتُنَا مُسْتَقِيمَةٌ عَلَى عَقَائِدِ اَهْلِ السُّنَّةِ وَالْجَمَاعَةِ لاَ نَرَى بَأْسًا فِى ذَلِكَ ثَبَّتَنَا اللهُ سُبْحَانَهُ وَاِيَّاكُمْ عَلَى طَرِيقَتِهِمُ الْمَرْضِيَّةِ بِحُرْمَةِ سَيِّدِ الْبَشَرِ عَلَيْهِ وَعَلَى آلِهِ الصَّلاَةُ وَالسَّلاَمُ

"Ubeydullah Ahrar (k.s.) Hz.'nin şöyle buyurduğu naklolunur: "Bütün manevi haller ve vecdler bize verilse de hakikatimiz Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat Akidesi ile süslü olmasa biz bu hallere, perişanlıktan başka bir şey olarak itikad etmeyiz. Yine bizim üzerimizde kusur ve noksanlar toplansa da, hakikatimiz Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat akidesi üzere müstekim (dosdoğru) olsa, biz bunda bir beis görmeyiz. Cenab-ı Hak Seyyid-i Beşer (s.a.v.) Efendimiz hürmetine, bizi ve sizi, Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat'in razı olunan yolunda sabit kılsın"[24]

وَكُلُّ فِرْقَةٍ مِنَ الْفِرَقِ الثَّلاَثِ وَالسَّبْعِينَ يَدَّعُونَ اَنَّهُمْ مُتَّبِعُونَ لِلشَّرِيعَةِ وَيَجْزِمُونَ بِكَوْنِهِمْ نَاجِينَ « كُلُّ حِزْبٍ بِمَا لَدَيْهِمْ فَرِحُونَ » مِصْدَاقُ حَالِهِمْ وَنَقْدُ وَقْتِهِمْ ، وَاَمَّا الدَّلِيلُ الَّذِى بَيَّنَهُ النَّبِىُّ الصَّادِقُ عَلَيْهِ مِنَ الصَّلَوَاتِ اَكْمَلُهَا وَمِنَ التَّسْلِيمَاتِ اَفْضَلُهَا عَلَى تَمْيِيزِ فِرْقَةٍ نَاجِيَةٍ مِنْ تِلْكَ الْفِرَقِ الْمُتَعَدِّدَةِ فَهُوَ قَوْلُهُ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) « اَلَّذِينَ هُمْ عَلَى مَا اَنَا عَلَيْهِ وَاَصْحَابِى » وَذِكْرُ الْاَصْحَابِ مَعَ

23 İmam-ı Rabbânî, Mektubat, c.1, Mek.69
24 İmam-ı Rabbânî, Mektubat, c.1, Mek.163

وُجُودِ الْكِفَايَةِ بِذِكْرِ صَاحِبِ الشَّرِيعَةِ عَلَيْهِ الصَّلاَةُ وَالسَّلاَمُ وَالتَّحِيَّةُ فِى ذَلِكَ الْمَحَلِّ يُمْكِنُ اَنْ يَكُونَ لِلْأِيذَانِ بِاَنَّ طَرِيقِى هُوَ طَرِيقُ الْاَصْحَابِ ، وَطَرِيقُ النَّجَاةِ مَنُوطٌ بِاتِّبَاعِ طَرِيقِهِمْ فَحَسْبُ

"Yetmiş üç fırkadan her biri, şeriate tabi olduklarını iddia ediyorlar ve kendilerinin fırka-i naciye olduklarına hükmediyorlar. "Her fırka kendi yanlarında olan ile ferahlanırlar" (Mü'minun 53) Ayet-i Kerimesi onların hallerini doğrulayıcıdır. Fırka-i Naciye'yi diğer fırkalardan ayıran delil, Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'in, "O kurtulanlar, ben ve Ashabımın yolu üzere olanlardır" kavl-i şerifidir. Bu mahalde, Sahib-i Şeri'at olan Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'in zikri kafi iken, Eshab'ın zikredilmesi, mümkündür ki: "Benim yolum, Eshabımın yoludur ve kurtuluş, yalnız onların yoluna tabi olmaya bağlıdır ve bu kafi olduğunu bildirmek içindir."[25]

(اَيُّهَا) الْمُوَفَّقُ لِلسَّعَادَةِ اَنَّ مَا هُوَ اللاَّزِمُ لَنَا وَلَكُمْ تَصْحِيحُ الْعَقَائِدِ عَلَى مُقْتَضَى الْكِتَابِ وَالسُّنَّةِ عَلَى نَهْجٍ اَخَذَهَا عُلَمَاءُ اَهْلِ السُّنَّةِ وَالْجَمَاعَةِ مِنَ الْكِتَابِ وَالسُّنَّةِ بَعْدَ مَا فَهِمُوهَا كَمَا يَنْبَغِى فَاِنَّ فَهْمَنَا وَفَهْمَكُمْ سَاقِطٌ عَنْ حَيِّزِ الْاِعْتِبَارِ اِذَا لَمْ يُوَافِقْ فَهْمَ هَؤُلاَءِ الْكِبَارِ اَلاَ تُرَى اَنَّ كُلَّ مُبْتَدِعٍ وَضَالٍّ يَدَّعِى اَخْذَ اَحْكَامِهِ الْبَاطِلَةِ مِنَ الْكِتَابِ وَالسُّنَّةِ وَفَهْمَهَا مِنْهُمَا وَالْحَالُ اَنَّهُ لاَ يُغْنِى مِنَ الْحَقِّ شَيْأً

"Ey saadete muvaffak kılınmış evladım. Hepimize lazım olan, Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat âlimlerinin, Kitab ve Sünnet'i layık olduğu şekilde anladıktan sonra, onlardan çıkardıkları hükümlerle itikadımızı tashih etmektir. Ehl-i Sünnet Büyüklerinin görüşlerine muvafık olmadığı müddetçe hiç birimizin görüşü muteber değildir. Görmez misin ki, her bid'at ve dalalet ehli, batıl olan hükümlerini kitap ve sünnetten aldığını ve o hükümleri kitap ve sünnetten anladıklarını iddia ederler. Halbuki bu anlayışları kendilerinde haktan hiçbir şeyi artırmaz."[26]

25 İmam-ı Rabbani (k.s.), Mektûbât, c.1, Mek.80

26 İmam-ı Rabbani (k.s.), Mektûbât, c.1, Mek.157

وَالْمُعْتَبَرُ مِنَ الْعُلُومِ الْمُسْتَفَادَةِ مِنَ الْكِتَابِ وَالسُّنَّةِ هُوَ مَا اَخَذَهُ وَاسْتَنْبَطَهُ مِنْهُمَا هَؤُلاَءِ الْاَكَابِرُ فَاِنَّ كُلَّ مُبْتَدِعٍ وَضَالٍّ يَأْخُذُ عَقِيدَتَهُ الْفَاسِدَةَ مِنَ الْكِتَابِ وَالسُّنَّةِ بِزُعْمِهِ الْفَاسِدِ فَلاَ يَكُونُ كُلُّ مَعْنًى مَفْهُومٍ مِنْ مَعَانِى الْكِتَابِ وَالسُّنَّةِ مُعْتَبَرًا

"Kitap ve Sünnet'ten elde edilen ilimler içinde muteber olanlar, Ehl-i Sünnet büyüklerinin Kitap Ve Sünnet'ten aldıkları, istinbat ettikleri (çıkardıkları) ilimlerdir. Her bid'at ehli ve sapık, fasid fikirlerini, kendi yanlış zannı ile Kitap ve Sünnet'ten almaktadır. Dolayısıyla Kitap ve Sünnet'ten anlaşılan her mana muteber olmaz."[27]

وَالشُّكْرُ لِلّٰهِ الْمُنْعِمِ تَعَالَى وَتَقَدَّسَ اِنَّمَا يَكُونُ بِتَصْحِيحِ الْعَقَائِدِ اَوَّلاً عَلَى مُقْتَضَى آرَاءِ الْفِرْقَةِ النَّاجِيَةِ اَهْلِ السُّنَّةِ وَالْجَمَاعَةِ ، وَاِتْيَانِ الْاَحْكَامِ الشَّرْعِيَّةِ الْعَمَلِيَّةِ ثَانِياً عَلَى وَفْقِ بَيَانِ مُجْتَهِدِى هٰذِهِ الْفِرْقَةِ الْعَلِيَّةِ ، وَالتَّصْفِيَةُ وَالتَّزْكِيَةُ ثَالِثاً عَلَى طِبْقِ سُلُوكِ الصُّوفِيَّةِ الْعَلِيَّةِ مِنْ هٰذِهِ الْفِرْقَةِ النَّاجِيَةِ السَّنِيَّةِ ،

"Bütün nimetleri bahşeden Allahü Teala'ya şükür ancak;

Evvela, Fırka-i Naciye olan Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat Mezhebi'nin görüşlerine uygun olarak, akaidi düzeltmekle;

İkinci olarak, yine bu topluluğun müçtehidlerinin beyanlarına muvafık bir şekilde Şer'î hükümleri yerine getirmekle;

Üçüncü olarak da bu fırka-i naciyeden olan Sofiyye'nin yoluna girip, (kalbi) tasfiye ve (nefsi) tezkiye ile mümkün olur."[28]

27 İmam-ı Rabbânî, Mektubat, c.1, Mek.193

28 İmam-ı Rabbânî, Mektubat, c.1, Mek.71

AMELDE HAK MEZHEPLER,

DÖRT HAK MEZHEPTEN BİRİSİNİ TAKLÎDİN LÜZÛMU

Mezheb: lügatte gitmek, gidilen yol manalarına gelir. Istılahta ise, "Dînî hükümlerde ve dünya işlerinde Allah (c.c.)'ın emrine ve Hz. Peygamber'in (s.a.v.) sünnetine uygun hareket edebilmek için din âlimlerinden birinin yolunu tutmak, onun gittiği yola, onun mezhebine uymak" manasına gelir.[1]

MEZHEPLERİN İSİMLERİ VE İMAMLARI

a) İtikadda mezhep

İtikadda hak mezheb, Ehl-i sünnet ve Cemâat mezhebi'dir. Bu da Peygamber Efendimizin ve Ashâbının i'tikad (inanç) ve ameli üzere olanların mezhebidir.

Ehl-i sünnet ve cemâat mezhebinin itikatta imamları:

1. İmam Ebû Mansûr Mâtüridî
2. İmam Ebü'l Hasen Eş'ârî.

Biz Müslüman Türkler'in umûmiyetle İ'tikatta imamı, İmam Ebû Mansûr Mâturidî hazretleridir. İmam Ebû Mansûr Muhammed Mâturidî, hicrî 280 (M.894) tarihinde Türkistan'da, Semerkant şehrinin Mâturid köyünde doğmuş ve 333 (M.945) tarihinde Semerkant'ta vefat etmiştir.

İmam Eş'arî hazretleri H. 260 (M.873) tarihinde Basra'da doğmuş, 324 (M.936) da Bağdat'ta vefat etmiştir.

b) Amelde mezhep

Ehl-i Sünnet ve'l Cemaat'in amelde mezhebi dörttür:

1. **Hanefî Mezhebi**: İmamı, İmâm-ı Â'zam Ebû Hanife'dir. Adı Nu'man, babasının adı Sâbit'tir. Hicrî 80 (M.699) tarihinde Kûfe'de doğmuş, 150 (M.767) tarihinde Bağdat'ta vefat etmiştir.
2. **Mâlikî Mezhebi**: İmamı, İmam Malikü'bnü Enes'dir. Hicrî 93 (M.711) tarihinde Medîne-i Münevvere'de doğmuş ve 179 (M.795) tarihinde yine Medîne-i Münevvere'de vefat etmiştir.

[1] Cürcânî, et-Ta'rîfât (Terimler Sözlüğü), Bahar Yayınları, İstanbul 1997, s.231

3. **Şâfiî Mezhebi**: İmamı, İmam Muhammedü'bnü İdrîs-i Şâfiî'dir. Hicri 150 (M.767) tarihinde Gazze'de doğmuş, hicri 204 (M.819) tarihinde Mısır'da vefat etmiştir.
4. **Hanbelî Mezhebi**: İmamı, İmam Ahmedü'bnü Hanbel'dir. Hicri 164 tarihinde Bağdat'ta doğmuş, hicri 240 (M.780-855) tarihinde yine Bağdat'ta vefat etmiştir.*

Amelde birer hak mezhep olan yukarıda zikrettiğimiz bu mübârek imamların mezhepleri, Kitap, Sünnet, İcmâ-i ümmet ve Kıyas-ı Fukahâ üzerine kurulmuştur.

İbn-i Abidin isimli eserde, Fıkhın hazır lokma olarak önümüze nasıl konulduğu çok güzel bir şekilde ifade edilmiştir:

Fıkıh ilmini tarlaya tohum gibi Abdullah bin Mesut (r.a.) ekmiş, Alkame sulamış, İbrahim Nehaî biçmiş; Hammâd harmanı döğmüş, Ebu Hanîfe hazretleri ununu öğütmüş, İmamı Yûsuf hamurunu yoğurmuş, İmamı Muhammed ekmeğini yapmış, sair insanlar onun ekmeğinden yemektedirler.[2]

Muhterem Ahmet Bey Ağabeyimizin sohbetlerinden:

- **Yok, efendim borsa düştü, altın-dolar yükseldi. Dîn ne oluyor, onu düşünen yok. Benim derdim, dinim. Şu zamanda en çok korktuğum şey Mezhepsizlik!** Rasülüllah'ı en çok düşündüren şeylerden biri istikamet üzere olmak. Bunda biz de dâhiliz. Bizim istikametimiz.
  "**Mezhepçilik en büyük fitnedir**", sözünü duymamız bize yetmeli. Bu mezheplere karşı olmaktır. Var mı sesi çıkan? Camilerde hutbeler okunuyor… Bizden başka bütün topluluklar çukurda. O çukura düşmeyen yok. Kimi çıkıyor ama çukura bir uğruyor. Bizden başka yok…
- 60 sene, 70 sene, 100 sene önceki o hücumları şu anda 10'la 100'le çarpın. Çok daha fazlası, çok daha tehlikeli bir şekilde devam ediyor.[3]

Muhterem Büyüğümüzün sohbetlerinden:

- Rasülullah Efendimiz (s.a.v.) buyuruyorlar ki; "Öyle bir zaman gelecek; siyaha beyaz, beyaza siyah denilecek" Böyle bir devir gelecek. Nedir siyah? Zulmettir. Beyaz ise Rahmet-i İlahi'dir. İşte bu şekilde siyahın beyazdan ayırt edilemediği bir dönem olacak. Bakın şimdi öyle bir dönemdeyiz. Böyle bir devirde Cenâb-ı Hakk bize zulmeti rahmetten ayırt edebilen bir Zât'a evlat olabilmeyi nasib eylemiş, elhamdülillah. Buna layık olabilmek için çok gayret etmemiz icab ediyor.[4]
- 1986 senesinde bundan aşağı yukarı 30 sene oldu. Bilenleriniz var. O zaman, "ajans" diye tabir ederdi büyüklerimiz. Müsafirhanede Kemal Bey Ağabeyimiz gelen

[2] İbn-i Abidin, c.1, s.48-49
[3] 04.12.2015
[4] 21.10.2016

kardeşlerimize 7 ajansında ne vardı, 8 ajansında ne oldu diye sorarlardı. Tabir öyleydi. 1986 yılında bundan tam 30 sene önce o dönemde Rusya Federasyonu'nda bir olay oldu –Türkiye'yi de etkilediği için anlatıyorum- Çernobil'de bir patlama oldu; bir facia. Bir fecaat çok büyük bir fecaatti. Orada olan patlamadan dolayı insanlar hayatlarını kaybettiler. Ne varsa kül oldu. Ama sadece orada sınırlı kalmadı, toprağın altına, suya sirayet etti. Kimyevi bir patlama, kimyasal bir patlama sonucu oradaki insanlar tedavisi olmayan hastalıklara yakalandılar, can kayıpları oldu. Onunla da kalmadı kan yoluyla onların çocuklarına sirayet etti, hatta torunlarına geçti. Tedavisi mümkün olmayan hastalıklar meydana geldi. Bundan Türkiye de etkilendi; onun etkisi hububatımıza, yediğimize, içtiğimize sirayet etti. Bilmeden alıp yedik. Ondan sonra tehlikeli boyutlarda hastalıklar meydana geldi.

Bakın sadece kimyevi bir kirlilik, bir çevre kirliliğinin yaptığı şeyler. Ama bundan çok daha tehlikeli, çok feci olan bir şey var ki; İmam-ı Rabbani Müceddid-i Elf-i sani hazretleri talebelerine, biz evlatlarına anlatıyor, öğretiyor;[5] وَخُبْثُ الْاِعْتِقَادِ "İtikad kirliliği ki; الَّذِى هُوَ مُخَالَفَةُ مُعْتَقَدَاتِ أَهْلِ السّنَّة "Ehl-i Sünnet akidesine muhalefet etmek" سَمٌّ قَاتِلٌ "Öldürücü zehirdir" O kadar tehlikelidir ki; o zehrin tahribatı o kadar ileriye gidiyor ki; مُوصِلٌ إِلَى الْمَوْتِ الْأَبَدِيِّ وَالْعَذَابِ السَّرْمَدِيِّ "Ebedi ölüme, ahiret hayatını kaybetmeye, azab-ı sermedîye, sonsuz azaba sebep olan, götüren bir kirliliktir"
وَالْمُدَاهَنَةُ فِى الْعَمَلِ وَالْمُسَاهَلَةُ فِيه Müdâhane: ikiyüzlülük, riyakârlık; müsâhele ise tembelliktir. "Amellerdeki müdâhane, müsâhele, eksiklikler; o zehrin, itikat kirliliğinin yaptığı tahribat" يُرْجَى فِيهَا الْمَغْفِرَةُ "Onlar affedilebilir" Cenâb-ı Hakk Rahîm'dir, Gafûr'dur. Onların mağfireti ümit edilir. وَأَمَّا الْمُدَاهَنَةُ فِى ٱلاِعْتِقَادِ "Ama eğer bu müdâhane, müsâhele itikatta olursa tahribat oraya sirayet ettiyse" فَلاَ مَجَالَ "Mecal yoktur." Mecal: alan, ayak basacak yer, kaçacak yer çıkış noktası demektir. فَلاَ مَجَالَ "Oradan kaçacak bir yer, bir çıkış kapısı yoktur, mümkün değildir" cins-i mecal de yoktur, nev-i mecal de yoktur, ferd-i mecal de yoktur. Mecalin zerresi çıkış mecali yok, kaçış mecali yok, ihtimal dahi yoktur. Mümkün değil. Allah muhafaza. Hz. Üstazımız'ın Piranımız'ın evlatları olarak bunlar öğretildi de biz bu hususa sahip çıkıyoruz.[6]

MEZHEPLER NASIL VE NİÇİN OLUŞTU? AMELDE HAK MEZHEBLER KAÇTIR? NELERDİR?

Peygamber Efendimiz (s.a.v.) şöyle buyururlar:

...وَتَفْتَرِقُ أُمَّتِي عَلَى ثَلَاثٍ وَسَبْعِينَ مِلَّةً كُلُّهُمْ فِي النَّارِ إِلَّا مِلَّةً وَاحِدَةً قَالُوا وَمَنْ هِيَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ مَا أَنَا عَلَيْهِ وَأَصْحَابِي

[5] İmam-ı Rabbânî, Mektûbat-ı Şerife, c.2, s.67
[6] 23.10.2016

"Benim ümmetim de yetmiş üç fırkaya ayrılacaktır. Biri dışında bu fırkaların hepsi Cehenneme gidecektir". "O bir fırka kimlerdir Ya Rasulellah" diye sorulunca şöyle cevap verdiler: "Benim ve eshabımın yolu üzerinde olanlardır."[7]

Şarihlerin beyanına göre hadis-i şerif'te zikredilen "Yetmiş üç" ifadesi kesretten kinayedir. Yani çok fırkalara ayrılacak manasına gelir.

Sahabe-i kiram ve tabiinin evvelkileri devrinde henüz bu fırkalar ayrılmadığı için amel ve itikada dair ilimleri tedvin etmekten, bu ilimlere dair kitap yazmaktan müstağni idiler. Müstağni olmaları; sahabe-i kiramın itikadı Peygamber efendimizin sohbeti bereketiyle, tabiinin itikadı ise zamanları efendimizin zamanına yakın olması sebebiyle temiz olduğu için, vakıa ve ihtilaflar az olduğu için ve güvenilir kimselere mürâcaat imkânı bulunduğu için idi.[8]

Peygamber efendimiz bu dini tebliğ etmeye bir kişi ile başlamış sonraları biat edenler ve fetihler ile müminlerin adedi binlere yüzbinlere ulaşmıştır. Veda hutbesinde yüz yirmi dört bin erkek, yüz bin de hanım sahabi olmak üzere iki yüz yirmi dört bin sahabinin bulunduğu rivayet edilmektedir. Hulefâ-i raşidin devrinde de fetihlerin devam etmesiyle İslam muhiti genişlemiş, yeni yeni milletler İslam dini ile müşerref olmuşlardı. Yeni Müslüman olanlara dinlerini, fıkıhlarını öğretmek üzere muallimler gönderilmiştir. Bir yandan da İslam'ın yayılmasından rahatsız olan fakat asr-ı saadette tefrika çıkarmaya muvaffak olamayan münafıklar, sureten Müslüman, hakikatte kâfir bir münafık olan Abdullah bin Sebe' gibileri vasıtasıyla İslamiyet'le yeni müşerref olan kavimlere dinlerini yanlış öğretmek ve bidatler yerleştirmek, suretiyle çeşitli fitneler ve ihtilaflar ortaya çıkmasına sebep olmuşlardır.

Böylelikle Müslümanlar arasında fitneler çıkması, imamlara halifelere isyan baş göstermesi, farklı görüşler, bidatlere meyil zahir olması, vakıalar ve hadiseler çoğalması, fetva ihtiyacının artması sebebiyle mühim meselelerde âlimlere müracaat çoğaldıkça İslam âlimleri nazar ve istidlal ile ictihad ile meşgul oldular. Şer-i şerifin asıl ve kaidelerini yazmak, hazırlamakla, bunları bab – bab, fasıl - fasıl ayırmakla, meseleleri çoğaltarak şüphelerin cevaplarını delilleriyle birlikte vermekle ve mezhep ve ihtilafları beyan etmekle meşgul oldular.[9]

Ortaya çıkan bu bidat ve fitneler neticesinde farklı fırkalar oluştu. Peygamber efendimiz ve ashabının yoluna muhalif olarak ilk önce hariciler, sonraları şia, kaderiyye, mürcie, müşebbihe ve mu'tezile gibi fırkalar ortaya çıkmışlardır. Peygamber efendimizin "benim ve ashabımın yolu üzerine olanlardır" buyurduğu fırka-i nâciye: o usul ve üsluptan ayrılmayan ehl-i Sünnet ve'l-Cemâat mezhebidir. Geriye kalanlar ise fırak-ı dâlle diye tabir edilir. Ve haktan sapmış batıla yönelmiş fırkalardır. Bu fırkaların hepsinin görüşleri ve neden dolayı batıl oldukları ehl-i sünnet âlimlerinin yazdıkları kelam kitaplarında anlatılmıştır.

---

[7] Tirmizî, Sünen-i Tirmizî, Kitabu'l-İman an Rasûlillah, Bab-u mâ câe fiftirâkı'l-ümmeti

[8] Allame Taftâzanî, Şerh-u'l-Akâid (mukayyed), s.6

[9] Allame Taftâzanî, Şerh-u'l-Akâid (mukayyed), s.6

Fırak-ı dâlle diye tabir edilen bu fırkalar itikatta dalalet ve bidat üzere oldukları gibi amelde de dalalet ve bidat üzeredirler. Ancak itikat asıl olmasına binaen itikâdi mezhepler diye tabir edilirler.

İtikadı bozuk olan kimsenin, ilminin de amellerinin de kıymeti yoktur. Hz. Üstazımız (k.s.) "Bozuk makineden düzgün kumaş çıkmaz"[10], buyurmuşlardır.

Yukarıda da beyan edildiği gibi bu ümmet 73 fırkaya veya daha çok fırkalara ayrılacak fakat bunlardan sadece birisi kurtuluşa erecektir. O fırka-i nâciye de Peygamber efendimiz ve ashabı kiramın yolundan sapmadan, aynı izi, aynı yolu takip ederek Kitap ve sünnet'e tabi olan -ve bunu da herkesin aklına göre, kendi anlayışına göre değil- Nisa süresinde bildirildiği üzere emir sahiplerinin, âlimler ve müctehidlerin istinbatı ve içtihadı üzere cemiyyet ve cemaat halinde yapan ehl-i sünnet ve'l-Cemaat mezhebi'dir. Ehl-i sünnet de kendi içerisinde Maturidiyye ve Eş'ariyye olarak ikiye ayrılır. Ancak bu ayrılmaları asıl ve hedefte değil asla taalluk etmeyen tâlî meselelerdedir.

Bir de itikatta Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaât akîdesi üzerine olan fakat amelde ihtilaf etmiş mezhepler vardır ki onlardan da ameli mezhepler diye tabir edilirler.

İmamı Birgivi hazretleri ameldeki mezheplerin ortaya çıkışını şöyle hulasa etmişlerdir;

Rasûlullâh Efendimize (s.a.v.) vahiy gelir, Ashâb-ı Kirâm da bizzat Resûlullâh(s.a.v.)'tan âyet-i kerîme ve hadîs-i şerîfler dinleyerek ilim öğrenirlerdi. Dâimâ Resûlullah'ın (s.a.v.) mübârek meclis ve huzurunda ilim nuru ile nurlanır, kalbleri saf, itikadları doğru, amelleri hâlis ve şüpheleri çözülmüş olurdu. Resûlullâh'ın (s.a.v.) vefâtından sonra Ashâb-ı Kirâm (aleyhimürrıdvân) İslâmiyet'in yayılması işini mühim görüp ona çalıştılar. Bu yüzden Kur'ân-ı Kerîm'den ve hadîs-i şerîflerden çıkardıkları birçok hükümleri kitaplara yazmaya elleri değmedi. Zîrâ onların çoğu müctehid olduklarından ihtiyaç olduğunda kendi içtihâdları ile amel ederlerdi. Resûlullâh'ın (s.a.v.) mübârek meclisinde az bir zaman bulunan bir Müslüman köylü bile hikmetli şeyler söylemeye başlardı.

Ashâb-ı Kirâm'dan sonra, Tâbiîn ve onlardan sonrakiler zamanında Müslümanlar ve hâdiseler çoğaldı, câhillik yayıldı, nice bid'at ve dalâletler türedi. Bunun için o zamanın âlimlerinin çalışıp ictihâd etmeleri, halka fetvâ vermeleri, Kur'ân-ı Kerîm'den ve hadîs-i şerîflerden hükümler ve mezheb çıkarıp yazmaları ve insanlara öğretmeleri lâzım ve vâcib oldu. O büyük âlimler de her mes'eleyi deliliyle, her suâli cevabı ve her müşkili fetvâsı ile bildirdiler. Böylece mezhebler meydana geldi.

Her birine bir topluluk uydu. Kimi İmâm Ebû Hanîfe'ye, kimi İmâm Şâfiî'ye, kimi İmâm Mâlik'e, kimi İmâm Ahmed'e, kimi Süfyân-ı Sevrî'ye, kimi Dâvûd-ı Zâhirî'ye ve diğerlerine (Taberî, Evzaî, Leys bin Sa'd, Süfyân bin Uyeyne) uydular (rahimehümullah). Fakat

[10] Ziya Sunguroğlu'nun Notları, s. 99

zamanımızda ehl-i sünnetin dört mezhebi ‘Hanefî, Şâfiî, Mâlikî ve Hanbelî’ vardır. Diğerlerine uyan kalmamıştır.

Bütün bu müctehidler, amelî bazı meselelerde ayrı iseler de, itikadda birdirler; hepsi Ehl-i sünnet ve cemâattir. Müctehidlerin ihtilafları Allâhü Teâlâ’nın izni ile olmuştur. Bu imamların hepsi hidâyet üzeredir. Bir kişi amelini, alışverişini, nikâhını ve diğer işlerini bu imamlardan birine uyarak yaparsa doğrudur. Kıyâmette sevâba kavuşup Cennet’e girer.[11]

Bu pek muhterem müçtehitlerin hepsi de dinî meselelerin esasında müttefiktirler. Aralarında bir ayrılık yoktur. Ancak ikinci derecede bulunan bir kısım fer’î meselelerde ihtilaf etmişlerdir. Fakat güzelce incelenirse görülür ki, bunların çoğu da zahirî bir ihtilaftan başka bir şey değildir. Çünkü bu meselelerin birçoğunda bu mübarek zatlardan biri azimet ve takva yolunu, diğeri de ruhsat ve müsaade yolunu tercih etmiş, bu suretle ümmeti merhumenin önünde geniş bir rahmet sahası açık bulunmuştur. İşte ‘Ümmetimin ihtilafı rahmettir.’ hadisi şerifi ile buna işaret buyurulmuştur.[12]

Abdulğani en-Nablûsî hz.leri Hulâsatü’t-Tahkîk fî Beyân-ı Hukmi’t-Taklid ve’t-Telfîk isimli eserinde şunları kaydetmiştir: Zamanımızda dört mezhepten başka bir mezhebi taklid etmek caiz değildir. Caiz olmaması ise diğer mezheplerdeki noksanlıktan ve dört mezhebin onlardan üstün olmasından değildir. Çünkü onların arasında bütün ümmetin en faziletlileri olan ilk halifeler vardı. Ancak onların mezheplerinin tedvin edilmemesi, şu anda o mezheplerin şartlarını, kayıtlarını bilemeyişimiz ve bize tevâtür yoluyla ulaşmamaları sebebiyle taklîd etmemiz caiz değildir. Eğer bu şartları taşıyan herhangi bir şey bize ulaşsaydı diğerleri gibi bunu taklid etmemiz caiz olurdu. Fakat bu şekilde bize ulaşmadı.[13]

İbn-i Emir Hâc hz.leri et-Tahrir şerhinde “ hâsılı, şu dört imam(ın mezhebin)den başkasının taklid edilmesi caiz değildir. Çünkü diğerlerinin mezheplerinin hakikatiyle nakledilmesi özürlenmiş ve hakkıyla sabit olmamıştır. Yoksa mutlak olarak onlar taklid edilemez değil” buyurmuştur.[14]

<u>Muhterem Ahmet Bey Ağabeyimizin sohbetlerinden</u>

- Mezhepsizliği mezhep kabul edenler var. Yeni bir din arayışı içindeler. Mezâhib-i Erbaa’nın devamıymış gibi hatta beşinci altıncı mezhep olarak görenler var. Bu mezhepsizlik fırak-ı dâlledendir. Bunu din olarak söyleyemiyorlar ama mezhep değildir de diyemiyorlar. Bize bunun her ikisini de söylüyorlar. Hatta eski âlimler bunun hakkında reddiye yazıyorlar.[15]

[11] İmam Birgivi, Birgivî Vasiyetnamesi, Bedir Yayınevi, İstanbul, s.34-35
[12] Büyük İslam İlmihali, Ömer Nasuhi Bilmen, s.42
[13] En-Nablûsî, Hulâsatü’t-Tahkîk, s.2
[14] İbn-i Emir el-Hâc, Şerhu’t-Takrir ve’t-Tahbir li’-Tahrir, c.3, s.351
[15] 07.10.2007

- Mezhepsizliğin mezhep olduğu şu zamanda Allahın dinine hizmet etmek en büyük ibadettir.[16]
- Şimdi görüyorsunuz, mezhepsizlik yaygın. Hafif meşrepli olanların gayretleri var. Bir de hafif İslam oluşturma gayretleri var. Cenab-ı Hakk bu topluluğun hürmetine insanları bu imtihanlardan uzaklaştırdı. İşte birinci hamle Hanefi fıkhını, Nakşibendiliği kaldırıp, onların olmadığını söyleyip, mezhepleri küçültüp İslamiyet'i hafifleştirmek, sonra da diyalog vesaire. Tabi, niyetleri ortaya çıkmasın diye temkinli davranıyorlar, açıklayamıyorlar. Açıklasalar zaten bütün Müslümanlar bizim gibi düşünür.[17]
- Çıkıp birinin camilerde; 'ben Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat mezhebinden değilim' demesi 100 sene önce olsaydı nasıl bir tepki olurdu, ben bunu çok iyi şekilde anlayabiliyorum. Çıkıp da bu mezhebin fitne olduğunun söylenmesi ve hiç kimseden çıt çıkmamasından, bu topluluğun çok ciddi bir şekilde, altını çizerek ders aldığına ben inanıyorum. Zaten o dersi almıyorsa bu topluluktan değildir. 'Hep beraberiz, kardeşiz' laflarını bu kadar büyük bir çatlağın üzerine koyabilir misiniz? Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat akidesini çatlatırsanız bunun üzerine hiçbir şeyi bina edemezsiniz. Edemeyecekler ve geldikleri gibi gidecekler. Yapamazsınız. Bu devirde böyle bir şeyi söylemek felakettir. Herkesin gözünün önünde cereyan ediyor ve hiç kimse bir şey anlamıyor, bir şey söyleyemiyor, Allah muhafaza, beyinlerin uyuştuğu, kalplerin tarumar edildiği bir şey.[18]

BİR MEZHEBE TÂBİ' OLMANIN LÜZÛMU

وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ إِلَّا رِجَالًا نُوحِي إِلَيْهِمْ فَاسْأَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ

"Senden önce de, kendilerine vahyettiğimiz erkeklerden başkasını peygamber olarak göndermedik. Eğer bunu bilmiyorsanız zikir ehline sorun."[19]

Âlûsî Tefsirinde bu ayet-i celile şöyle izah edilmiştir:

عَنِ الْجَلاَلِ الْمُحَلِّي أَنَّهُ يَلْزَمُ غَيْرَ الْمُجْتَهِدِ عَامِياً كَانَ أَوْ غَيْرَهُ التَّقْلِيدُ لِلْمُجْتَهِدِ لِقَوْلِهِ تَعَالَى : { فَاسْأَلُوا أَهْلَ الذكر إِن كُنْتُم لاَ تَعْلَمُونَ } وَالصَّحِيحُ أَنَّهُ لاَ فَرْقَ بَيْنَ الْمَسَائِلِ الْاِعْتِقَادِيَّةِ وَغَيْرِهَا وَبَيْنَ أَنْ يَكُونَ الْمُجْتَهِدُ حَيّاً أَوْ مَيّتاً

"Celal-i Muhallî'den nakledildi ki, Müçtehit dışındaki insanların âmî olsun, olmasın '**bilmiyorsanız zikir ehline sorun'** Ayeti Celilesi gereği olarak müctehidini taklid etmesi

[16] 31.10.2008
[17] 28.03.2014
[18] 15.05.2016
[19] Nahl, 43

lazımdır. Sahih olan da, taklid edeceği meselelerin î'tikâdî ve amelî olmasında ve müctehidin ölü veya diri olmasında farkın olmamasıdır."[20]

Peygamber Efendimiz de, başından yaralı birine guslün gerekli olduğunu söyleyerek ölümüne sebep olanlar için, "...Mademki bilmiyorlar, bilenlere sorsalar ya! Cehaletin şifası sormaktır" buyurmuştur.

Hz. Allah diğer bir ayet-i kerimede,

وَإِذَا جَاءَهُمْ أَمْرٌ مِنَ الْأَمْنِ أَوِ الْخَوْفِ أَذَاعُوا بِهِ وَلَوْ رَدُّوهُ إِلَى الرَّسُولِ وَإِلَى أُولِي الْأَمْرِ مِنْهُمْ لَعَلِمَهُ الَّذِينَ يَسْتَنْبِطُونَهُ مِنْهُمْ وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ لَاتَّبَعْتُمُ الشَّيْطَانَ إِلَّا قَلِيلًا

"Hem emn-ü havfe dair bir haber geldiği vakit kendilerine, onu yayıveriyorlar. Hâlbuki onu Peygambere ve içlerinden ülül'emr olanlara arz etseler elbette bunların istinbata kadir olanları onu anlar, bilirlerdi. Eğer Allahın fazl-ü rahmeti üzerinizde olmasa idi pek azınızdan mâadâsı şeytana uymuş gitmiştiniz"[21] buyururlar.

Bu ayet-i celilenin tefsirinde "bu âyet bize bilhassa şu hukümleri bildiriyor" buyrulmuştur. Bu hükümler:

1. Ahkâm-ı hâdisat içinde doğrudan doğruya nass ile ma'lûm olmayıp istinbat ile bilinecek olanlar da vardır.
2. İstinbat da bir huccettir.
3. İstinbata ehil olmayan avâmın ahkâm-ı hâdisatta ehli ilme mürâcaatı ve taklidi vacibdir.
4. Resulullah (s.a.v.) dahi istinbat ile mükelleftir, zira « **وَلَوْ رَدُّوهُ إِلَى الرَّسُولِ وَإِلَى أُولِي الْأَمْرِ** » den sonra « **لَعَلِمَهُ الَّذِينَ يَسْتَنْبِطُونَهُ مِنْهُمْ** » Resule de şamil olduğunda şüphe yoktur.[22]

İstinbat lügatte kuyudan su çıkarmak manasınadır. Istılahta da ictihad yani "şer'î olan fer'î bir hükmü delilinden çıkartma hususunda müctehidin bütün gayretini sarf etmesi" demektir.[23]

İctihad, edille-i şeriyyenin üçüncüsü olan İcmâ-ı Ümmeti meydana getiren görüşlerdir. Binaen aleyh o da şerî bir delildir. Müctehidlerin hepsi şerî bir meselede ittifak ettiği zaman buna icma denilir. Ve icma da katî bir delil olup uyulması vaciptir. Bir asırdaki müctehidler bir meselede ittifak etmeyip ihtilaf ederlerse bu görüşlerin her biriyle amel caiz olur. Onların bu ihtilafı, sonradan gelenler için bunlardan farklı bir görüş üzerine icma edemeyecekleri

[20] Alusi Tefsiri, 10/172
[21] Nisa 83
[22] Elmalılı Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'ân Dili, Eser Yayınevi, İstanbul 1971, c., s.,
[23] Molla Husrev, Mirâtu'l- Usûl, Fazilet Neşriyat, İstanbul, c.2, s.670

hususunda ittifak demektir. Sonradan gelen müctehidler bu görüşlerden birisi üzerine ittifak edebilirler, fakat farklı bir görüş ortaya çıkartıp onun üzerinde icma edemezler. [24]

Yukarıda zikredilen ayet-i kerimenin tefsirinde, bu ayette ictihada ve müctehidlere tabi olmanın gerektiğine işaret edildiği ifade edilmiştir.

Bir müctehidin ictihadıyla amel eden kimse, amelinden doğan uhrevi mesuliyeti o müctehidin boynuna geçirmiş olacağı düşünüldüğünden, bu muameleye "taklid", bu işi yapana da "mukallid" denilmiştir.[25]

Taklid, Usul-i Dinde (itikadi meselelerde) ve Furû-i Dinde (ameli meselelerde) olmak üzere iki türlüdür.

İtikadî meselelerde taklid muteber ve caizdir. Bu hususta Emâlî isimli eserin şerhinde şöyle buyrulur:

Ekser ulema indinde, açık ve kat'î delillerle mukallidin imanı muteberdir. Çünkü Rasulüllah (s.a.v) Efendimiz, bu hususta tefekkürden hali olan ârâbînin, mücerred kelime-i şehadeti telaffuzuyla mümin olduğuna hükmederdi. Mutezileden, mukallidin imanının muteber olmadığı naklolunur. Ayrıca bu kavil Eş'ârî Hazretleri'ne de nisbet olunur. Ancak İmam-ı Kuşeyrî der ki; bu, İmam-ı Eş'ârî üzerine bir iftiradır.[26]

Furû-i Dinde (ameli meselelerde) ise, bir müctehidin diğer bir müctehidi taklid etmesi caiz değildir. Çünkü asıl olan istidlal ve ictihaddır. Taklid ise ictihattan bedel ve acziyyetten doğan bir şeydir. Asıl mümkünken bedele gidilemeyeceğinden müctehid olanlar için ictihadı terk ile taklide sarılmak caiz olmaz.[27] Müctehid olmayan âlimler için de taklid-i mahız caiz olmayıp tabi olduğu müctehidin delilini bilmesi vaciptir. Ancak delili öğrenmek mümkün olmadığı zaman o da mukallid-i mahz olur. Cahillere gelince onlar için taklid-i mahz zaruri ve vaciptir.[28]

İmam-ı Gazali hz.leri usûl-i fıkha dair yazdığı el-Müstasfâ isimli eserinde, "Avam için taklidden başka çıkar yol yoktur. Bunda sahabe-i kiramın icmâ'ı vardır. Çünkü sahabe-i

[24] Molla Husrev, Mirâtu'l- Usûl, c.2, s.427-431 (hulasa)
[25] İmam-ı Nevevî, Fetâvâ'l-İmam en-Nevevî, s.236 ; Ebû Saîd bin Abdullah, Nuru'l-Envâr, İhsan Kitapevi, İstanbul 1986, c.2, s.99 ; Emir Padişah, Teysîru't-tahrîr, Beyrut 1983, c.4, s.241 ; İmam İbnü'l-Hacib el-Mâlikî, Haşiyetü'l-Allâme et-Taftâzânî ve'l-Cürcânî, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1983, c.2, s.305 ; Abdulğani en-Nablûsî, Hulâsatü't-Tahkîk fî Beyân-ı Hukmi't-Taklid ve't-Telfîk, Asitane İstanbul, s.4 ; Seyyid Bey, Medhal, Matbaa-i âmire, İstanbul 1333, s.273-274 ; Ö. Nasûhî Bilmen, Istılâhât-i Fıkhiyye Kâmûsû, Bilmen Yayınevi, İstanbul 1967, c.1, s.245 ; Ö. Nasûhî Bilmen, Muvazzah İlmi Kelam, Bilmen Yayınevi, İstanbul 1975, s.105
[26] Emali şerhi s.28
[27] Emir Padişah, Teysîr, c.4, s.241
[28] İbnü'l-Hacib el-Mâlikî, Haşiye, c.2, s.306

kiramdan müctehid olanlar, ilmi az olanlara fetva verirlerdi. Onların ictihad derecesine ulaşmaları emrini vermezlerdi. Bu husus tevatürle sabit olmuştur." buyurmaktadır.[29]

Taklidde bulunan kişi avamdan birisi ise müftünün fikrini alır. Müctehid kişinin sözü kendi hakkında bir delildir. Çünkü Allah-ü Teâlâ müctehide, kendi ictihadıyla ameli vacip kıldığı gibi mukallide de mevcut ictihad ile ameli vacip kılmıştır.[30]

Mutlak müctehid olan âlimlere ittiba' hususunda sükûtî icmâ' vardır.[31] İmam-ı Ebû Yusuf ve İmam-ı Züfer hz.leri İmam-ı Azam hz.lerinin açık beyan ve görüşlerinde ona hiçbir muhalefette bulunmadıklarını açıklamışlardır.[32]

Fevakih-ü'd-Divani isimli eserde; "Dört imamın (İmam-ı Ebu Hanife, İmam-ı Malik, İmam-ı Şafî,İmam-ı Ahmed bin Hanbel (r.a.ecmeîn) hazretlerinin) mezheplerinden birine tabi olmak ve o mezhepten dışarıya çıkmamak hususunda bugün Müslümanların icmâ'ı tahakkuk etmiştir. Hepsi hidayet üzere olmakla beraber müntesibi kalmaması ve müdevven olmaması sebebiyle muhafaza edilemediği için bu dört müçtehidin mezhebinden başkasını taklid haram kılınmıştır.

ASRIMIZDA YENİ (BEŞİNCİ) BİR MEZHEP ORTAYA ÇIKABİLİR Mİ?

Hukuk-i İslamiyye Kamusunda şöyle izah edilmektedir. **"**İctihad ve fetva verme vazifeleri, çok mühimdir. Bu; pek büyük bir ilim ve ihtisas işidir. Yoksa Kitabullah'ın ve ehadis-i nebeviyyenin mübarek manalarını öyle sathî bir surette anlayabilen ve hafızalarında birkaç hadisi şerif bulunan kimselerin bir müctehide tabi olmayıp da Edile-i Şer'iyyeden hüküm çıkarmaya kalkışmaları, kendi namlarına fetva vermeleri asla caiz olamaz. Hatta vaktiyle Arapçaya hakkı ile vakıf, hafızalarında yüz binlerce Hadisi Şerif bulunan birçok muhterem âlimler, muhaddisler bile içtihat davasına kalkışmamış, kendi adına fetva vermekten çekinmiş, bu ciheti fukahâ'ya bırakmak insafını göstermişlerdir."[33]

Osmanlı ulemasından Ahmet Cevdet Paşa "İctihad kapısı şer'an kapalı değilse de müctehid-i mutlak derecesine varmak bu günkü halde güç belki de imkânsız olduğundan örfen bu kapı kapanmıştır" buyurmuşlardır.[34]

[29] İmam-ı Gazâlî, el-Müstesfâ, c.2, s.385
[30] İbn-i Emir el-Hâc, Şerhu't-Takrir ve't-Tahbir li'-Tahrir, Bolak 1317, c.3, s.351
[31] Kemal ibn-i Hümam, et-Tahrir, Bolak 1317, c.3 s.351
[32] İbn-i Abidin, Reddü'l-Muhtâr, Matbaa-i Âmire, İstanbul 1307, c. 1, s. 50
[33] Hukuku İslamiyye ve Istılahâtı fıkhiyye Kamusu. 1/ 250
[34] Gümüşoğlu, İslam Mezhepleri Tarihi, s.333 (bkz. kitabın dipnotları)

İmam-ı Rabbânî Hazretleri buyurur ki:

(أَيُّهَا) الْمُوَفَّقُ لِلسَّعَادَةِ أَنَّ مَا هُوَ اللاَّزِمُ لَنَا وَلَكُمْ تَصْحِيحُ الْعَقَائِدِ عَلَى مُقْتَضَى الْكِتَابِ وَالسُّنَّةِ عَلَى نَهْجٍ أَخَذَهَا عُلَمَاءُ أَهْلِ السُّنَّةِ وَالْجَمَاعَةِ مِنَ الْكِتَابِ وَالسُّنَّةِ بَعْدَ مَا فَهِمُوهَا كَمَا يَنْبَغِى فَإِنَّ فَهْمَنَا وَفَهْمَكُمْ سَاقِطٌ عَنْ حَيِّزِ ٱلِاعْتِبَارِ إِذَا لَمْ يُوَافِقْ فَهْمَ هَؤُلاَءِ الْكِبَارِ أَلاَ تُرَى أَنَّ كُلَّ مُبْتَدِعٍ وَضَالٍّ يَدَّعِى أَخْذَ أَحْكَامِهِ الْبَاطِلَةِ مِنَ الْكِتَابِ وَالسُّنَّةِ وَفَهْمَهَا مِنْهُمَا وَالْحَالُ أَنَّهُ لاَ يُغْنِى مِنَ الْحَقِّ شَيْأً

“Ey saadete muvaffak kılınmış olan evladım. Hepimize lazım olan, Ehl-i Sünnet ve’l-Cemaat âlimlerinin, Kitab ve Sünnet’i layık olduğu şekilde anladıktan sonra, onlardan çıkardıkları hükümlerle itikadımızı tashih etmektir. Ehl-i Sünnet Büyüklerinin görüşlerine muvafık olmadığı müddetçe hiç birimizin görüşü muteber değildir. Görmez misin ki, her bid’at ve dalalet ehli, batıl olan hükümlerini kitap ve sünnetten aldığını ve o hükümleri kitap ve sünnetten fehmettiklerini iddia ederler. Hâlbuki bu anlayışları kendilerinde haktan hiçbir şeyi artırmaz.”[35]

(وَكَمَا) أَنَّ الْاِعْتِقَادَ بِمُوجَبِ الْكِتَابِ وَالسُّنَّةِ ضَرُورِىٌّ كَذَلِكَ الْعَمَلُ بِمُقْتَضَاهَا عَلَى نَهْجٍ اِسْتَنْبَطَهُ الْأَئِمَّةُ الْمُجْتَهِدُونَ مِنْهُمَا وَاسْتَخْرَجُوا الْأَحْكَامَ عَنْهُمَا مِنَ الْحَلَالِ وَالْحَرَامِ وَالْفَرْضِ وَالْوَاجِبِ وَالسُّنَّةِ وَالْمُسْتَحَبِّ وَالْمَكْرُوهِ وَالْمُشْتَبِهِ وَالْعِلْمُ بِهَذِهِ الْأَحْكَامِ أَيْضاً ضَرُورِىٌّ وَلاَ يَجُوزُ لِلْمُقَلِّدِ أَخْذُ الْأَحْكَامِ مِنَ الْكِتَابِ وَالسُّنَّةِ عَلَى خِلَافِ رَأْىِ الْمُجْتَهِدِ وَأَنْ يَعْمَلَ بِهَا وَيَنْبَغِى أَنْ يَخْتَارَ فِى الْعَمَلِ الْقَوْلَ الْمُخْتَارَ فِى مَذْهَبِ مُجْتَهِدِهِ الَّذِى قَلَّدَهُ وَتَبِعَهُ

“Kitaba ve sünnete, uygun itikâd zarurî olduğu gibi, Müctehid imamlarımızın kitap ve sünnetten istinbat ettikleri, helal, haram, farz, vacip, sünnet ve müstahaptan olan ahkâmdan çıkardıkları yol üzerine, kitap ve sünnetin muktezaları ile amel etmeleri zaruridir. Mukallidlerin, Kitâptan ve sünnetten, müctehidlerin çıkarmış olduğu hükümlere muhalif hüküm çıkarıp almaları ve Kendi çıkardığı hükümlere göre amel etmesi caiz değildir. Mukallide lazım olan taklit ettiği ve tabi olduğu müctehidinin mezhebinin muhtar olan hükümlerine uymaktır.”[36], buyururlar.

[35] İmam-ı Rabbani, Mektûbât, c.1, Mek.157
[36] Mektûbât-ı Şerife, c.1, m.286

Muhterem Ahmet Bey Ağabeyimizin sohbetlerinden;

- Hep söylüyorum; Rasülüllah Efendimiz'in (s.a.v) hali hayatında iken üzerine hiç sinek konmamış. Bunu anlatan kitaplar vardı. Şimdi hiç duyuyor musunuz? Yok. O Vehhabi zihniyeti yüzünden yok.

  لَمْ يَظْهَرْ ظِلُّهُ عَلَى الْعَرْضِ قَطُّ Yeryüzüne Rasülüllah Efendimiz (s.a.v)'in gölgesi düşmezmiş.

  Bununla ilgili birçok kitap var. Hz. Üstazımız'ın usulleri, kıssaları var. Seminerlerde bunların çok iyi anlatılması lazım. Ehl-i iman Kuran-ı Kerim'i, Hadis-i Şerif'leri tam anlarsa kaybolması, zayi olması mümkün değil. Cenab-ı Hakk bize anlatabilmeyi, Ümmet-i Muhammed'e de bu Din'i, bu yolu anlayabilmeyi nasib eylesin. Bu, çok ince bir usul.[37]

Hz. Üstazımız (k.s.) bu anlatma vazifesinin bizim üzerimizde olduğunu şu ifadelerle beyan etmişlerdir;

- "Allah-ü Teâla dinini ihyaya hükmetti de ilâhî irade îcâbı bu yenileme vazifesi benim ve sizin omuzlarınıza indi."[38]
- Dualarımda "Ya Rabbî! Bu dinin ihyası için beklenen hizmeti işte bunlar yapacak" diye sizleri rabbime arz ediyorum; beni mahcup etmeyin![39]
- يَا مَعْشَرَ الْاِسْلاَمِ هَلْ تَظُنُّوْنَ يُفْتَرَى وَ يُكْذَبُ عَلَى اَصْحَابِ رَسُوْلِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَ سَلَّمَ وَ نَحْنُ اَحْيَاءٌ

  Ey İslam cemâati! Biz hayatta olduğumuz müddetçe Rasulullahın ashabına yalan isnad ve iftirada bulunabileceğinizi mi zannediyorsunuz! (böyle bir zanna kapılmayınız) Çünkü biz (ehl-i Sünnet cemaati) hayattayız.[40]

[37] 31.10.2014
[38] Topçular nasihatleri
[39] Topçular nasihatleri
[40] Silsile-i Sâdatın 33. Ve son halkası Süleyman Hilmi Tunahan (k.s.), s.28

Mevzu': Îmân Edip Sâlih Ameller İşleyenlerin Mükâfâtı, Sâlih Amel Nedir? Ümmeti Kurtaran Salih Ameller, Şu Sayılı Günlerde Salih Amel İşlemek

Usulümüz vechi üzere birer Fatiha üçer İhlas-ı Şerif okuyup evvelâ Rasülullah Efendimiz'in bilumum Silsile-i Sâdâtımızın hassaten Hz. Üstazımız'ın ervah-ı kutsiye-i mübarekelerine hediye edelim.

اَللّٰهُمَّ ارْزُقْنَا حِفْظَ الْمُرْسَلِينَ وَإِلْهَامَ الْأَنْبِيَاءِ وَفَهْمَ الْأَوْلِيَاءِ بِكَرَمِكَ يَا أَكْرَمَ الْأَكْرَمِينَ وَبِرَحْمَتِكَ يا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ. (3 defa)

اَللّٰهُمَّ بِحُبِّ ذَاتِكَ تَحَصَّنَّا يَا اَللّٰهُ لَااِلَهَ إِلَّا اللّٰهُ سَيِّدِنَا مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللّٰهِ حَقًّا وَصِدْقًا. (3 defa)

رَضِيَ اللّٰهُ تَعَالَى عَنَّا وَعَنْكُمْ وَعَنْ كَافَّةِ الْمُؤْمِنِينَ

Cenâb-ı Hak Rabbü'l-Felak Feyyaz-ı Mutlak Hazretleri, Cibrîl-i Emin Namus-i Ekber Hazretleri vasıtasıyla iki cihan serveri Rasülullah Efendimiz (sallallahü aleyhi vesellem)'e inzal buyurmuş oldukları Hazret-i Kur'an-ı Kerim'de buyuruyorlar ki:

اَعُوذُ بِاللهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ:

وَبَشِّرِ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أَنَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ كُلَّمَا رُزِقُوا مِنْهَا مِنْ ثَمَرَةٍ رِزْقًا ۙ قَالُوا هَٰذَا الَّذِي رُزِقْنَا مِنْ قَبْلُ

...الى اخر الاية ﴿٢٥﴾ سورة البقرة، صدق الله العظيم.

Okumuş olduğum Ayet-i Celile'de meâlen:

وَبَشِّرِ

(Habibim!) **Müjdele, kime?**

اَلَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ

"İman edip salih ameller işleyenlere" — erkek olsun dişi olsun iman edip de iyi iyi işler yapanlara bir Allaha ubudiyet imanına yaraşır, akl-ü nakle uygun a'mâl-i saliha işleyenlere de şunu tebşir et. **Neyi tebşir et?**

أَنَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ

Onlar için Cennetler var. — Yani içine girilmeden görülmez gizli, nâdîde bağlar bahçeler var. Bunların umumunu ihtiva eden vatan-ı uhrevîye, dâr-i sevaba " الجنة " ıtlak olunur. **Bunlar öyle büyük ve geniş cennetlerdir ki;**

تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ

"Altından ırmaklar akar cennetler var" — Altından meselâ Dünyadaki Nil, Fırat, Ceyhun, Seyhun nehirleri gibi büyük büyük ırmaklar akar, öyle küçük çaylar, cedveller, arklar değil nehirler. Hâlis temiz su nehri, taze süt nehri, safi bal nehri, sarhoş etmez, künhü (hakikati) tasavvur olunmaz şarab-ı tahur nehri akar; bu Cennet bahçelerinin tafsilatını sormak mı istersiniz? Bunlar tarif olunur şeyler değildir.

Onlarda;

مَا لَا عَيْنٌ رَأَتْ وَلَا أُذُنٌ سَمِعَتْ وَلَا خَطَرَ عَلَى قَلْبِ بَشَرٍ

(Hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın duymadığı, hiçbir beşerin kalbine gelmeyen) şeyler vardır. Çünkü insanlar misal görmedikleri şeyleri anlayamazlar. Bunun için şimdilik şu kadarını anlayınız ki

كُلَّمَا رُزِقُوا مِنْهَا مِنْ ثَمَرَةٍ رِزْقًا

Sâlih amel sâhibi müminler bunlardan, bunlardaki bir semereden bir rızık ile rızıklandırıldıklarının her defasında:

قَالُوا هَٰذَا الَّذِي رُزِقْنَا مِنْ قَبْلُ ۖ

‘Bu rızık, bu nîmet bize bundan evvel yani dünyada da verilmişti diyecekler’ ve her alışta onu daha önce dünyada rızıklandıkları nîmet cinsinden görecekler. Çünkü cennet nîmetleri dünyadaki îmân ve amellerinin sevabıdır. (Cennetteki) o bahçeleri, dünyadaki bu îmân ve amel ile yetiştirdiler ve bunların bir nevi semeresi dünyada da az çok görülür ve hatta tadılır.

Nitekim

وَلِمَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ جَنَّتَانِ

“Rabbinin huzûrunda hesap vermekten korkan kimse için iki cennet vardır.” (Rahman Sûresi, âyet 46) buyurulmuştur ki biri dünya, biri âhiret cennetidir.

Esasında insanların hepsi Allah’tan korkmuş ve ona göre amel etmiş olsalardı dünyanın da her tarafı bir cennet kesilirdi. Fakat Allah’ı tanıyanlar ve ondan

korkanlar için bundan (dünyadaki cennetten) başka bir cennet daha vardır. Onlar bu dünyada bu ümit ve müjdeyle hiç bir gammın altında boğulup kalmazlar. Allah korkusu hiç bir korkuya benzemez, onun yanında dâima, ebedî bir manevî zevk vardır; işte o, rıdvan (Allâh'ın rızâsının) zevkidir. **[Elmalı Tefsiri c.1, s.273, Fazilet Takvimi, 19 Eylül 2019]**

SÂLİH AMEL NEDİR?

Okumuş olduğumuz âyet-i celîlede geçen **sâlih amel** hakkında büyük zâtlar şöyle buyurmuşlardır:

✓ **Sâlih amel, ihlasla yapılan ameldir.** (Hazret-i Osman r.a.)

✓ **Sâlih amel, farz namazlardır.** (Hazret-i Ali r.a.)

✓ İbn-i Abbâs Hazretlerine göre; **kişinin Rabbine karşı vazîfelerini yerine getirmesidir. Ondan diğer bir rivâyete göre de şer'î hükümler yani namaz, zekat, hac, oruç ve cünüblükten gusletmektir.**

✓ **Sâlih amel, kendisinde şu dört şey bulunandır: İlim, niyet, sabır, ihlâs.** (Muâz bin Cebel r.a.)

✓ **Sâlih amel, devamlı sünnete riâyet ederek işlenen ameldir. Zira bid'at olan amel elbette sâlih olmaz.** (Sehl bin Abdullâh Tüsterî k.s.)

Bazı âlimler demişlerdir ki:

- ✓ **Sâlih amel, üzerindeki emânetleri (kulluk vesâir hakları) yerine getirmektir.**
- ✓ **Günahlardan tevbe etmektir.**
- ✓ **Farzları edâ etmek, haramlardan sakınmaktır.**

Bazılarına göre sâlih amel iki kısımdır:

Seninle Allâhü Teâlâ arasındaki ameller ki zâhirî ve bâtınî olarak iki kısımdır. **Zâhir olan** dînin emirlerini yerine getirmektir. **Bâtın olan** kalbin sıfatlarıdır: Tevekkül, takdîr-i ilâhîye rızâ, belâlara sabır, yokluk zamanında şükür gibi.

Seninle diğer insanlar arasında olan ve yerine getirdiğin haklardır: Emânetleri edâ, ahidlere vefâ, üzerindeki hakları, borçları ödemek, sıla-i rahim gibi. **[Nefâisü'l-Mecâlis, Aziz Mahmûd Hüdâî (k.s.), Fazilet Takvimi, 14 Aralık 2018]**

ÜMMETİ KURTARAN SALİH AMELLER

عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ سَمُرَةَ قَالَ:

Abdurrahman bin Semura (r.a.)'dan rivayet olunduğuna göre o şöyle buyurdu;

خَرَجَ عَلَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ذَاتَ يَوْمٍ وَنَحْنُ فِي مَسْجِدِ الْمَدِينَةِ، فَقَالَ:

Biz bir gün Medine mescidinde (Mescid-i Nebevi'de) olduğumuz halde Rasülüllah (s.a.v.) Efendimiz yanımıza çıkageldi ve buyurdu ki;

إِنِّي رَأَيْتُ الْبَارِحَةَ عَجَبًا،

Dün gece çok acâib (bir rüyâ) gördüm.

١ – رَأَيْتُ رَجُلًا مِنْ أُمَّتِي

Ümmetimden bir adam gördüm.

جَاءَهُ مَلَكُ الْمَوْتِ لِيَقْبِضَ رُوحَهُ،

Onun ruhunu almak için ölüm meleği (Azrâil Aleyhisselâm) kendisine geldi.

فَجَاءَهُ بِرُّهُ بِوَالِدَيْهِ، فَرَدَّ عَنْهُ،

Anne ve babasına yapmış olduğu iyilik, ölüm meleğini geri çevirdi.

٢ – وَرَأَيْتُ رَجُلًا مِنْ أُمَّتِي

Ümmetimden bir adam gördüm.

قَدْ بُسِطَ عَلَيْهِ عَذَابُ الْقَبْرِ،

Adamın üzerine kabir azabı döşeniyordu. (Kabir azabına müstehak olacaktı).

فَجَاءَهُ وُضُوءُهُ فَاسْتَنْقَذَهُ مِنْ ذَلِكَ،

Adamın almış olduğu abdestler geldi. Onu kabir azabından kurtardı.

٣- وَرَأَيْتُ رَجُلًا مِنْ أُمَّتِي

Ümmetimden bir adam gördüm.

قَدِ احْتَوَشَتْهُ الشَّيَاطِينُ،

Her tarafını şeytanlar kuşatmıştı.

فَجَاءَهُ ذِكْرُ اللَّهِ فَخَلَّصَهُ مِنْ بَيْنِهِمْ،

Onun (daha önce yapmış olduğu) zikrullah geldi, O adamı şeytanların elinden kurtardı.

٤- وَرَأَيْتُ رَجُلًا مِنْ أُمَّتِي

Ümmetimden bir adam gördüm.

قَدِ احْتَوَشَتْهُ مَلَائِكَةُ الْعَذَابِ،

Azab melekleri ona hâkim olmuşlardı. (Ona azab edeceklerdi.)

فَجَاءَتْهُ صَلَاتُهُ فَاسْتَنْقَذَتْهُ مِنْ أَيْدِيهِمْ.

Onun (dünyâda kılmış olduğu) namazlar geldi. Namazı, kendisini zebânilerin elinden kurtardı.

٥- وَرَأَيْتُ رَجُلًا مِنْ أُمَّتِي

Ümmetimden bir adam gördüm.

يَلْهَثُ عَطَشًا

Susuzluktan solumaktaydı.

كُلَّمَا وَرَدَ حَوْضًا مُنِعَ مِنْهُ،

Her ne zaman havuzun başına varsa, kendisine su verilmiyordu. Sudan men ediliyordu.

فَجَاءَهُ صِيَامُهُ فَسَقَاهُ وَأَرْوَاهُ،

Onun orucu geldi. Oruç, ona su verdi. Onu susuzluktan kurtardı.

٦- وَرَأَيْتُ رَجُلًا مِنْ أُمَّتِي

Ümmetimden bir adam gördüm.

وَالنَّبِيُّونَ قُعُودٌ حَلَقًا حَلَقًا، وَكُلَّمَا دَنَا لِحَلْقَةٍ طَرَدُوهُ،

Peygamberler halka halka (grup grup) oturuyorlardı. O kimse halkalardan birine yaklaşınca halkadakiler onu reddediyorlardı.

فَجَاءَهُ اغْتِسَالُهُ مِنَ الْجَنَابَةِ فَأَخَذَ بِيَدِهِ فَأَقْعَدَهُ إِلَى جَنْبِي،

Onun cenâbetten dolayı almış olduğu gusül abdestleri geldi. Elinden tutup, yanıma getirdi. Her yerde kovulan o kişiyi yanıma oturttu.

٧- وَرَأَيْتُ رَجُلًا مِنْ أُمَّتِي

Ümmetimden bir adam gördüm.

بَيْنَ يَدَيْهِ ظُلْمَةٌ، وَمِنْ خَلْفِهِ ظُلْمَةٌ،

Önünde bir zulmet (karanlık) vardı. Arkasında da bir karanlık vardı.

وَعَنْ يَمِينِهِ ظُلْمَةٌ، وَعَنْ شِمَالِهِ ظُلْمَةٌ،

Sağında bir karanlık vardı. Solunda da bir karanlık vardı.

وَمِنْ فَوْقِهِ ظُلْمَةٌ، وَمِنْ تَحْتِهِ ظُلْمَةٌ،

Üstünde bir karanlık vardı. Altında da bir karanlık vardı.

وَهُوَ مُتَحَيِّرٌ فِيهَا،

Adam karanlıkların içinde şaşkındı, ne edeceğini ve hangi tarafa hareket edeceğini bilemiyordu.

فَجَاءَتْهُ حَجَّتُهُ وَعُمْرَتُهُ فَاسْتَخْرَجَاهُ مِنَ الظُّلْمَةِ وَأَدْخَلَاهُ النُّورَ.

Adamın hac ve umreleri geldi, onu zulmetlerden (karanlıklardan) çıkarıp, nur'un içine koydular.

٨- وَرَأَيْتُ رَجُلًا مِنْ أُمَّتِي

Ümmetimden bir adam gördüm.

يُكَلِّمُ الْمُؤْمِنِينَ فَلَا يُكَلِّمُونَهُ،

Mü'minler ile konuşuyordu, Müminlerden hiç kimse kendisiyle konuşmuyordu. (Adam mü'minlerin içinde yalnız kalmıştı.)

فَجَاءَتْهُ صِلَةُ الرَّحِمِ

Sıla-ı rahmi geldi.

فَقَالَتْ: يَا مَعْشَرَ الْمُؤْمِنِينَ، كَلِّمُوهُ

Sıla-ı rahm; "Ey mü'minler topluluğu! Bununla konuşun! Bununla konuşun!" diyordu.

فَكَلَّمُوهُ،

Bunun üzerine mü'minler de kendisiyle konuşmaya başladılar.

٩- وَرَأَيْتُ رَجُلًا مِنْ أمتي

Ümmetimden bir adam gördüm.

يَتَّقِي وَهْجَ النَّارِ وَشَرَرِهَا بِيَدِهِ عَنْ وَجْهِهِ،

Eliyle, yüzünü ateşin kıvılcım ve ziyasından korumaya çalışıyordu.

فَجَاءَتْهُ صَدَقَتُهُ

Adam'ın vermiş olduğu sadakalar geldi.

فَصَارَتْ لَهُ سِتْرًا عَلَى وَجْهِهِ وَظِلًّا عَلَى رَأْسِهِ،

O verdiği sadakalar yüzüne perde ve başına gölge oluyordu.

١٠- وَرَأَيْتُ رَجُلًا مِنْ أُمَّتِي

Ümmetimden bir adam gördüm.

قَدْ أَخَذَتْهُ الزَّبَانِيَةُ مِنْ كُلِّ مَكَانٍ،

Zebânîler onu her mekândan (her tarafından sımsıkı) tutmuşlardı.

فَجَاءَهُ أَمْرُهُ بِالْمَعْرُوفِ وَنَهْيُهُ عَنِ الْمُنْكَرِ

Adamın yapmış olduğu emr-i bil'marûf ve nehyi ani'l-münker (iyiliği emretme ve kötülüğü yasaklama) amelleri geldi.

فَاسْتَنْقَذَاهُ مِنْ أَيْدِيهِمْ

O adamı zebânîlerin elinden kurtardılar.

وَأَدْخَلَاهُ مَعَ مَلَائِكَةِ الرَّحْمَةِ،

Onu rahmet meleklerinin eline verdiler.

١١- وَرَأَيْتُ رَجُلًا مِنْ أُمَّتِي

Ümmetimden bir adam gördüm.

جَاثِيًا عَلَى رُكْبَتَيْهِ

Dizlerinin üzerine çökmüştü.

بَيْنَهُ وَبَيْنَ اللَّهِ حِجَابٌ،

Onunla Allah'ın (ilâhî rahmetin) arasında perdeler vardı.

فَجَاءَهُ حُسْنُ خُلُقِهِ،

Onun güzel ahlakı geldi.

فَأَخَذَ بِيَدِهِ فَأَدْخَلَهُ عَلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ،

Onun elinden tuttu. Adamı alıp Allah'ın katına çıkarttı. ilâhî rahmete nail olmasına sebeb oldu.

١٢ – وَرَأَيْتُ رَجُلًا مِنْ أُمَّتِي

Ümmetimden bir adam gördüm.

قَدْ هَوَتْ صَحِيفَتُهُ مِنْ قِبَلِ شِمَالِهِ،

Sahifeleri (amel defteri), sol tarafından verilmeye meylediyordu.

فَجَاءَهُ خَوْفُهُ مِنَ اللَّهِ،

Onun kalbinde bulunan Allah korkusu geldi.

فَأَخَذَ صَحِيفَتَهُ، فَجَعَلَهَا فِي يَمِينِهِ،

Amel defterini tuttu ve sağ eline koydu.

١٣ – وَرَأَيْتُ رَجُلًا مِنْ أُمَّتِي

Ümmetimden bir adam gördüm.

قَدْ خَفَّ مِيزَانُهُ،

Mizanı çok hafifti.

فَجَاءَتْهُ أَفْرَاطُهُ

Onun, önceden göndermiş olduğu hayırlar ve buluğ çağından önce (küçükken) vefat eden çocukları geldiler.

فَثَقَّلُوا مِيزَانَهُ.

Terazinin iyi amel tarafını ağırlaştırdılar.

١٤ – وَرَأَيْتُ رَجُلًا مِنْ أُمَّتِي

Ümmetimden bir adam gördüm.

قَائِمًا عَلَى شَفِيرِ جَهَنَّمَ،

Cehennemin kenarında duruyordu. Cehenneme düşmek üzereydi.

فَجَاءَهُ وَجَلُهُ مِنَ اللَّهِ

Allah'ın büyüklüğünden dolayı hissetmiş olduğu titremeler ve ürpermeler geldi.

فَاسْتَنْقَذَهُ مِنْ ذَلِكَ وَمَضَى،

Onu cehennemden kurtardı. Adam sıratı geçip, cennete girdi.

١٥ – وَرَأَيْتُ رَجُلًا مِنْ أُمَّتِي

Ümmetimden bir adam gördüm.

هَوَى فِي النَّارِ

Cehenneme düşmek üzereydi. Cehenneme meyletmişti.

فَجَاءَتْهُ دُمُوعُهُ الَّتِي بَكَى مِنْ خَشْيَةِ اللَّهِ فِي الدُّنْيَا،

Dünyada Allah korkusundan dolayı ağlamasından meydana gelen gözyaşları geldi.

فَاسْتَخْرَجَتْهُ مِنَ النَّارِ،

Gözyaşları onu cehennemden çıkarttı.

١٦- وَرَأَيْتُ رَجُلًا مِنْ أُمَّتِي

Ümmetimden bir adam gördüm.

قَائِمًا عَلَى الصِّرَاطِ يُرْعَدُ كَمَا تُرْعَدُ السَّعَفَةُ،

Sırat köprüsünün üzerinde ayakta duruyordu. Adam bir dal ve yaprak gibi titriyordu (sallanıyordu).

فَجَاءَ حُسْنُ ظَنِّهِ بِاللَّهِ،

Onun Allah'a olan hüsn-ü zannı geldi.

فَسَكَّنَ رِعْدَتَهُ، وَمَضَى

Sallanma ve titremesini teskin etti. Adam sırat köprüsünü geçti.

١٧- وَرَأَيْتُ رَجُلًا من أمتي

Ümmetimden bir adam gördüm.

قَائِمًا عَلَى الصِّرَاطِ

Sıratın üzerindeydi.

يَزْحَفُ أَحْيَانًا وَيَحْبُو أَحْيَانًا، وَيَتَعَلَّقُ أَحْيَانًا

Bazen sürünerek ve bazen de emekleyerek yürümeye çalışıyordu. Bazen de durup bir şeylere tutunmaya çalışıyordu.

فَجَاءَتْهُ صَلَاتُهُ عَلَيَّ،

Onun bana getirdiği Salavat-ı Şerifler geldi.

فَأَخَذَتْ بِيَدِهِ، فَأَقَامَتْهُ

Onun elinden tuttu. Onu doğrulttu (ve ayağa kaldırdı).

وَمَضَى عَلَى الصِّرَاطِ،

Ve adam, sıratı geçti.

١٨- وَرَأَيْتُ رَجُلًا مِنْ أُمَّتِي

Ümmetimden bir adam gördüm.

اِنْتَهَى إِلَى بَابِ الْجَنَّةِ،

Cennetin kapılarına varmıştı.

فَغُلِّقَتِ الْأَبْوَابُ دُونَهُ،

Cennetin kapıları onun yüzüne kapandı.

فَجَاءَتْهُ شَهَادَةُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ

Onun getirmiş olduğu şehâdet ve tevhid kelimeleri geldi.

فَفَتَحَتْ لَهُ الْأَبْوَابَ وَأَدْخَلَتْهُ الْجَنَّةَ»

Cennetin kapılarını açtı ve onu cennete koydu. **[Ruhu'l Beyan c.1, s.240, Tefsiri-i İbn-i Kesir c.4, s.503, Nevadiru'l Usul c.3, s.241]**

İmâm-ı Rabbânî (k.s.) Hazretleri şöyle buyurmuşlardır:

(أَيُّهَا) الْمَخْدُومُ الْمُكَرَّمُ الْمُشْفِقُ

Ey müşfik, mükerrem Evlâdım,

قَدْ تَمْضِي أَوْقَاتُ الْإِشْتِغَالِ بِالْعَمَلِ

Sâlih ameller işleyeceğimiz vakitler geçiyor.

كُلَّمَا يَمُرُّ آنٌ يَنْقُصُ شَيْءٌ مِنَ الْعُمْرِ

Her bir anın geçmesiyle ömrümüz de noksanlaşıyor

وَيَقْرُبُ الْاَجَلُ الْمُسَمَّى

ve bizim için takdir olunmuş ecel yaklaşıyor.

فَلَوْ لَمْ يَحْصُلِ التَّنَبُّهُ الْيَوْمَ

Şayet bugün gafletten uyanılmazsa;

لاَ يَكُونُ نَقْدُ الْوَقْتِ غَدًا غَيْرَ الْحَسْرَةِ وَالنَّدَامَةِ.

Yarın geriye hasret ve pişmanlıktan başka bir şey kalmaz.

يَنْبَغِي الْإِهْتِمَامُ فِي الْمُعَامَلَةِ عَلَى وَفْقِ الشَّرِيعَةِ الْغَرَّاءِ فِي هَذِهِ الْاَيَّامِ الْمَعْدُودَةِ

Onun için bu sayılı günlerde şerîat-i garrâ'ya (dînimize) muvâfık amellere ihtimam göstermek lâzım gelir

حَتَّى تُتَصَوَّرَ النَّجَاةُ

Ki kurtuluş düşünülebilsin.

وَهَذَا الْوَقْتُ وَقْتُ الْعَمَلِ لاَ وَقْتُ الرَّاحَةِ

Bu vakit (dünya hayatı) rahatlık vakti değil, sâlih amel işleme vaktidir.

فَإِنَّ الرَّاحَةَ الَّتِي هِيَ ثَمَرَةُ الْعَمَلِ أَمَامَنَا

Çünkü amellerin karşılığı olan (âhiret) rahatlığı önümüzdedir.

وَالْاِسْتِرَاحَةُ فِي وَقْتِ الْعَمَلِ

Sâlih amellerin işleneceği vakitte istirahat etmek, **nedir?**

تَضْيِيعٌ لِلزِّرَاعَةِ.

zirâati (ekilecek şeyi) zayi’ etmektir, **daha?**

وَمَنْعٌ لَهَا عَنِ الثَّمَرَاتِ

ve mahsul vermesine mâni olmaktır.

وَالزِّيَادَةُ عَلَى ذَلِكَ تَصْدِيعٌ

Bu sözler üzerine bir şeyler söylemek baş ağrıtmaktır, zâittir.

نَسْأَلُ اللَّهَ سُبْحَانَهُ حُصُولَ الدَّوْلَةِ الصُّورِيَّةِ وَالْمَعْنَوِيَّةِ .

Allâhü Sübhânehû’dan sûrî ve mânevî devletin hâsıl olmasını isteriz.” **[Mektûbât-ı İmâm-ı Rabbânî, 2/m.89]**

قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:

Resûlullah Efendimiz (s.a.v) buyurdular:

بَادِرُوا بِالْأَعْمَالِ سَبْعًا

Şu yedi şeyin gelmesini beklemeden sâlih ameller işlemekte acele edin:

هَلْ تَنْتَظِرُونَ

Neyi bekliyorsunuz?

١– إِلَّا فَقْرًا مُنْسِيًا

(Rabbinizi) unutturan fakirliği mi?

٢– أَوْ غِنًى مُطْغِيًا

Azdıran zenginliği mi?

٣– أَوْ مَرَضًا مُفْسِدًا

(Sıhhati) bozan hastalığı mı?

٤– أَوْ هَرَمًا مُفَنِّدًا

Zayıflatan ve acizleştiren ihtiyarlığı mı?

٥– أَوْ مَوْتًا مُجْهِزًا

Ansızın geliveren ölümü mü?

٦– أَوِ الدَّجَّالَ فَشَرُّ غَائِبٍ يُنْتَظَرُ

Gelmesi beklenenlerin en şerlisi olan Deccalı mı?

٧– أَوِ السَّاعَةَ فَالسَّاعَةُ أَدْهَى وَأَمَرُّ.

Veya kıyameti mi? ki kıyamet çok dehşetli ve çok acıdır.”
[Sünen-i Tirmizî c.1, s.128]

قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:

Resûlullah Efendimiz (s.a.v.) buyurdular:

بَادِرُوا بِالْأَعْمَالِ فِتَنًا كَقِطَعِ اللَّيْلِ الْمُظْلِمِ

Karanlık gece parçaları gibi birtakım fitneler (harbler, zulümler) ortaya çıkmadan önce sâlih ameller işlemeye koşun, acele edin.

يُصْبِحُ الرَّجُلُ مُؤْمِنًا وَيُمْسِي كَافِرًا

İnsan(lardan bazısı o fitneler içinde) mümin olarak sabahlar, kâfir olarak akşamlar,

وَيُمْسِي مُؤْمِنًا وَيُصْبِحُ كَافِرًا

Mümin olarak akşamlar, kâfir olarak sabahlar.

يَبِيعُ أَحَدُهُمْ دِينَهُ بِعَرَضٍ مِنَ الدُّنْيَا.

Onların bazısı dinlerini, dünya menfaati karşılığında satarlar.” [Sünen-i Tirmizî c.4, s.57]

ANA-BABA HAKLARI

Allah'ü Teala, kendisine ibadet ve ubudiyetten sonra, anne-babaya ihsanla muameleyi emretmiştir. Nisa Sûresi'nin 36. Ayet-i Kerimesi'nde şöyle buyrulur:

وَاعْبُدُوا اللهَ وَلَا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا وَبِالْوَالِدَيْنِ اِحْسَانًا

"Hem Allah'a ibadet edin ve ona hiçbir şeyi ortak koşmayın, sonra babaya anaya ihsan edin..."

Yine Lokman Suresi'nin 14. Ayet-i Kerimesi'nde

وَوَصَّيْنَا الْاِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ حَمَلَتْهُ اُمُّهُ وَهْنًا عَلَى وَهْنٍ وَفِصَالُهُ فِى عَامَيْنِ اَنِ اشْكُرْ لِى وَلِوَالِدَيْكَ اِلَيَّ الْمَصِيرُ

"Ve insana anne-babasını tavsiye ettik. Anası onu za'f za'f üstüne taşıdı. Onun sütten kesilmesi de iki sene içindedir. Bana şükret ve ana ile babana da. Dönüş ise banadır" buyrulur.

Cenab-ı Hakk'ın kulu üzerindeki ilk nimeti onu yaratmak ve sonra da rızkıyla yaşatmaktır. Anne baba ise bu iki nimetin sebep ve vesilesi kılınmışlardır. Ayet-i Celile'de evladı karnında taşımak ile yaratılmasında, emzirme ile de yaşatılmasında annenin sebebiyeti zikredilse de bu manada baba daha öndedir. Zira baba evladını yıllarca sulbünde taşımış ve onun yetişmesi için çalışmıştır. Şu halde Allah (c.c.)'ya ibadetten sonra onlara hizmet emredilmiştir.[1]

Abdullah İbn-i Mes'ud (r.a.) Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'e amellerin en faziletli olanlarından sorduğunda, Rasûlüllah (s.a.v.) Efendimiz evvela "Vaktinde kılınan namazdır", ikinci olarak da "ana-babaya iyilik etmektir" buyurdular.[2]

Onlara yapılacak hizmet ve iyilikte ise anne daha önce gelir. Hâris el-Muhasibî bu hususta ulemanın icmaı olduğunu nakletmiştir. Muhalefet edenlerde olmuştur.[3]

1 Fahrettin Razi, Tefsir-i Kebir,
2 Sahih-i Buhari.
3 İmam-ı Nevevi, Şerhu'n-Nevevî ale'l-Müslim.

جَاءَ رَجُلٌ اِلَى رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ مَنْ اَحَقُّ النَّاسِ بِحُسْنِ صَحَابَتِى قَالَ اُمُّكَ. قَالَ ثُمَّ مَنْ قَالَ ثُمَّ اُمُّكَ. قَالَ ثُمَّ مَنْ قَالَ ثُمَّ اُمُّكَ قَالَ ثُمَّ مَنْ ؟ قَالَ ثُمَّ اَبُوكَ.

"Rasûlüllah (s.a.v)'e bir adam geldi ve "Ey Allah'ın Rasûlü, kendisine güzelce (iyilik ederek) dost olmama en layık insan kimdir", dedi. Peygamber Efendimiz (s.a.v.) "Annendir" buyurdu. Adam "Sonra kim" dedi. **"Yine annendir"**, "Sonra kim" **"Yine annendir"** buyurdu. Tekrar adam "Sonra kim" deyince, Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) **"Babandır"** cevabını verdi."[4]

Sahîh-i Buhârî'nin şârihi Aynî merhum bu Hadis-i Şerif'in şerhinde, gözden kaçan bir hususu şöyle zikreder:

وَفِيهِ دَلاَلَةٌ عَلَى اَنَّ مَحَبَّةَ اْلاُمِّ وَالشَّفْقَةَ عَلَيْهَا يَنْبَغِى اَنْ تَكُونَ اَمْثَالَ مَحَبَّةِ اْلاَبِ لِاَنَّهُ كَرَّرَهَا ثَلاَثًا وَذَكَرَ اْلاَبَ فِى الرَّابِعَةِ فَقَطْ وَاِذَا تُؤُمِّلَ هَذَا الْمَعْنَى شَهِدَ لَهُ الْعِيَانُ

"Hadis-i Şerif'te şuna delalet vardır (murâd-ı Peygamberî şudur): Anneyi sevmek, ona olan şefkat, babaya olan sevginin birkaç misli olması gerekir. Zira Peygamberimiz anneye olacak iyiliği üç kere zikrettikten sonra dördüncüde yalnızca babayı zikretmiştir. Bu manada düşündüğün zaman ulaştığın bu netice açıkça görülecektir."[5]

Peygamber Efendimiz (s.a.v), اَلْجَنَّةُ تَحْتَ اَقْدَامِ اْلاُمَّهَاتِ **"Cennet anaların ayakları altındadır."**[6] buyurdular.

رِضَى الرَّبِّ فِى رِضَى الْوَالِدِ وَسَخَطُ الرَّبِّ فِى سَخَطِ الْوَالِدِ

Rabb'in rızası babanın rızasında; Rabb'in gadabı, babanın gadabındadır."[7]

---

4 Sahih-i Buhari.
5 Aynî, Umdetü'l-Kârî Şerh-u Sahihi'l-Buharî.
6 Suyuti, Cami'u'l-Ehadis.
7 Sünen-i Tirmizî.

لَا يَجْزِى وَلَدٌ وَالِدًا اِلَّا اَنْ يَجِدَهُ مَمْلُوكًا فَيَشْتَرِيَهُ فَيُعْتِقَهُ

"Bir çocuk babasının hakkını, ancak onu köle olarak bulup sonra da satın alarak azad etmekle ödeyebilir."[8] Hadis-i Şerifleri ile de baba hakkının büyüklüğüne işaret buyurmuşlardır.

Hasan-ı Basri Hz. Ka'be-i Muazzama'yı sırtında büyükçe sepet bulunduğu halde tavaf eden bir genç görmüştü.

Onu, "Ey genç sırtındaki küfeyi çıkar, Beyt-i Şerif'in hürmetini muhafaza et!" diyerek ikaz etmişti. O Genç, "Ey şeyh, onun içinde annem vardır. Ben onu yedi seferdir Şam'dan buraya omuzumda getiriyorum." diyerek mazeretini beyan etmiş ve "Acaba bu yaptığımla onun hakkını ödemiş olur muyum?" diye sormuştu. Hasan-ı Basri Hz.:

"Sen, annen sırtında olduğu halde bütün dünyayı yetmiş defa dolaşsan yine de onun bir defa seni karnında taşıma hakkını ödeyemezsin." diye cevap vermişti.[9]

İsra Suresi'nin 23 ve 24. Ayet-i Kerimeleri'nde şöyle buyrulur:

وَقَضى رَبُّكَ اَلَّا تَعبُدُوا اِلَّا اِيَّاهُ وَبِالْوَالِدَيْنِ اِحْسَاناً اِمَّا يَبْلُغَنَّ عِنْدَكَ الْكِبَرَ اَحَدُهُمَا اَو كِلَاهُمَا فَلاَ تَقُلْ لَهُمَا اُفٍّ وَلاَ تَنْهَرْهُمَا وَقُلْ لَهُمَا قَوْلاً كَرِيماً وَاخْفِضْ لَهُمَا جَنَاحَ الذُّلِّ مِنَ الرَّحْمَةِ وَقُلْ رَبِّ ارْحَمْهُمَا كَمَا رَبَّيَانِى صَغِيراً

"Rabbın şunları kat'i ferman buyurdu. Ondan başkasına ibadet etmeyin. Ebeveyne güzellik edin. Ya birisi yahut ikisi de yanında ihtiyarlık haline gelirse sakın onlara üf deme ve onları azarlama. İkisine de ikramlı söz söyle.

İkisine de merhametten döşenerek kanat indir. Ve de ki: 'Rabbim! İkisine de merhamet buyur. Beni küçükken terbiye ettikleri gibi."

"Ey Müslüman çocukları, onların sayesinde dünyaya gelmiş, Cenab-ı Hakk'ı bilip tasdik etmiş ve bu sayede ebedî bir hayata, aday bulunmuşsunuzdur. Bunun bir şükrü olmak üzere onlara karşı, onlara hürmet ve sevgi gösteriniz. Bu hal İslam Ahlakı'nın icabıdır. Senin yanında onlardan birisi veya ikisi yaşlılık çağına gelirse kendilerine fazlaca hizmet ve riayet et.

8 Sahih-i Müslim.

9 Seyyid Ali Zade, Şerh-u Şir'at'i-l-İslam

Onlardan usanarak veya bazı hareketlerinden gücenerek sakın onlara öf bile deme. Hoş olmayan üzücü bir laf sarfetme, onlardan dolayı üzüntülü olduğunu gösterme ve onları men etme, onlara karşı yumuşakça muameleden ayrılma ve onlara güzelce hitapta bulun, onlar ile güzelce ve edeplice konuşmaya devam et. Yüzlerine hiddetle, nezakete aykırı bir şekilde bakıp durma."[10]

Ayet-i Kerime'de zikredilen "kanat indirme" tevazu' göstermekten kinayedir. İbn-i Abbas (r.a.) buyurur ki:

كُنْ مَعَ الْوَالِدَيْنِ كَالْعَبْدِ الْمُذْنِبِ الذَّلِيلِ الضَّعِيفِ لِلسَّيِّدِ الْفَظِّ الْغَلِيظِ اَىْ فِى التَّوَاضُعِ وَالتَّمَلُّقِ

"Anne-baban ile beraberken, sert ve haşin olan efendisine karşı; zayıf, hakir ve kabahatli olan köle gibi ol."[11]

Peygamber Efendimiz (s.a.v.) şöyle buyurur:

مَا مِنْ وَلَدٍ يَنْظُرُ اِلَى الْوَالِدِ وَاِلَى وَالِدَتِهِ نَظَرَ مَرْحَمَةٍ اِلاَّ كَانَ لَهُ بِهَا حَجَّةٌ وَعُمْرَةٌ قِيلَ وَاِنْ نَظَرَ فِى الْيَوْمِ اَلْفَ مَرَّةٍ قَالَ وَاِنْ نَظَرَ فِى الْيَوْمِ مِائَةَ اَلْفِ

"**Ana-babasına rahmet nazarı ile bakan hiçbir kimse yoktur ki, ona bu sebeple kabul olunmuş bir hac ve umre sevabı verilmesin.**" Denildi ki "Bir günde bin defa baksa da mı?" Peygamberimiz (s.a.v.): "**Bir günde yüz bin defa baksa da.**"[12] buyurdular.

اَتَى رَجُلٌ رَسُولَ اللهِ صلى الله عليه وسلم ، فَقَالَ اِنِّى اَشْتَهِى الْجِهَادَ وَلا اَقْدِرُ عَلَيْهِ ، قَالَ : هَلْ بَقِيَ مِنْ وَالِدَيْكَ اَحَدٌ ؟ قَالَ : اُمِّى ، قَالَ : فَاَبْلِ اللهَ فِى بِرِّهَا ، فَاِذَا فَعَلْتَ ذَلِكَ فَاَنْتَ حَاجٌّ ، وَمُعْتَمِرٌ ، وَمُجَاهِدٌ ، فَاِذَا رَضِيَتْ عَنْكَ اُمُّكَ فَاتَّقِ اللهَ وَبِرَّهَا

10 Ömer Nasuhi Bilmen Tefsiri
11 İ.Hakkı Bursevî, Ruhu'l-Beyan Tefsiri
12 İ.Hakkı Bursevî, Ruhu'l-Beyan Tefsiri

"Bir adam Rasûlüllah (s.a.v.) Efendimiz'e gelerek: "Ya Rasûlallah! cihada katılmayı çok istiyorum, fakat ona muktedir olamıyorum." demişti. Rasûlüllah (s.a.v.) Efendimiz: "Anne-babandan biri hayatta mı?" buyurdu. Adam "Annem hayatta" dedi. Efendimiz: "Annenin (hizmeti) hakkında Allahü Teala'ya özrünü arzet. Eğer bunu yaparsan hac yapan, umre yapan ve cihad eden hükmündesin. Annen senden râzı olduğu zaman, artık Allah'dan kork ve onlara iyi davran."[13] buyurdular.

حُكِىَ اَنَّ رَجُلاً جَاءَ اِلَى الْاُسْتَاذِ اَبِى اِسْحَقَ فَقَالَ رَاَيْتُ الْبَارِحَةَ فِى الْمَنَامِ اَنَّ لِحْيَتَكَ مُرَصَّعَةٌ بِالْجَوَاهِرِ وَالْيَوَاقِيتِ فَقَالَ صَدَقْتَ فَاِنِّى الْبَارِحَةَ مَسَحْتُ لِحْيَتِى تَحْتَ قَدَمِ وَالِدَتِى قَبْلَ اَنْ نَمْتُ فَهَذَا مِنْ ذَاكَ

Hikaye olunduğu üzere bir adam Üstaz Ebu İshak (el-Îsfirâînî) Hz.'nin yanına gelmiş ve ona: "Dün gece seni rüyamda gördüm. Sakalın mücevher ve yakutlar ile yaldızlanmıştı." diye rüyasından haber vermişti. Ebu İshak; "Doğru gördün. Çünkü ben dün gece yatmadan evvel annemin ayağının altına sakalımı sürmüştüm. Bu rüyan ondandır."[14] buyurmuştu.

"Anne babasının hizmetini bizzat kendi eliyle yapmaya gayret eder, onu kimseye havale etmez. Çünkü kişinin hocasına, ebeveynine, sultanına, müsafirine hizmet etmesi utanılacak bir şey değildir."[15]

Musa (a.s.) bir gün "Yâ Rabbî, benim cennetteki arkadaşım kimdir?" diye Cenâb-ı Hakk'a niyaz etti. "Cenab-ı Hak da filan yerde bir kasap vardır. Senin cennetteki arkadaşın odur." buyurdu.

Musa (a.s.) târif edilen yere gitmiş, güneş batıncaya kadar orada beklemişti. Akşam olduğunda kasap çantasına koyduğu bir parça et ile evine doğru yola koyulduğunda, Musa (a.s.) gencin yanına gelip: "Misafir kabul eder misin?" diyerek onunla tanışmış, gencin kabulü üzerine de beraber eve doğru yola koyulmuşlardı.

Eve geldiklerinde genç, getirdiği etten güzel bir yemek pişirmiş, sonra evin tavanında asılı duran zembili indirip, içinde çok yaşlı, zayıf, güçsüz bir kadına, bu yemekten yedirmişti. Sonra onun elbisesini değiştirip tekrar zembile yerleştirmişti.

13 Ebu'l-Ferec İbnu'l-Cevzî, Birru'l-Valideyn.
14 İ.Hakkı Bursevî, Ruhu'l-Beyan Tefsiri, İsra Suresi, 24. Ayet-i Kerime
15 İ.Hakkı Bursevî, Ruhu'l-Beyan Tefsiri, İsra Suresi, 24. Ayet-i Kerime

Musa (a.s.) kadının dudaklarının kımıldadığını görüp kim olduğunu sordu. Genç: "Bu benim annemdir. Çok yaşlandı, tâkâti kalmadı. Oturacak halde değil. Çarşıdan gelince onu doyurup altını değiştirmeden kendim bir şey yemem." dedi.

Musa (a.s.); "Bir ara annenin dudaklarının kımıldadığını gördüm. Bir şey mi söylüyordu?" diye sorunca o da şöyle cevap verdi: "Evet, her gün, 'Yâ Rabbi oğlumu cennette Musa (a.s.) ile beraber eyle diye dua eder'.

Bunun üzerine Musa (a.s.), "Gözün aydın ben Musa Peygamberim ve cennetteki arkadaşın da benim."[16] diye genci müjdelemişti.

Zira anne babanın evlatlarına yaptıkları halisane dualar reddolunmaz. Hadis-i Şerif'te,

ثَلاَثُ دَعَوَاتٍ مُسْتَجَابَاتٌ لاَ شَكَّ فِيهِنَّ: دَعْوَةُ الْمَظْلُومِ، وَدَعْوَةُ الْمُسَافِرِ، وَدَعْوَةُ الْوَالِدَيْنِ عَلَى وَلَدِهِمَا

"Üç dua hiç şeksiz kabul olunur; Mazlumun duası, müsafirin duası ve anne-babanın evladına duası."[17] buyrulur.

Hasan-ı Basri Hz.'ne "Babanın evladına duasının neticesi nedir?" diye sorulduğunda "o kurtuluştur." buyurmuşlardır.[18]

Anne-babanın evladı için yaptığı dua ganimet mesabesindedir.[19] Onların gönlünü razı edip, dualarını alma fırsatını kaybetmiş kişiler için Peygamber Efendimiz (s.a.v.) şöyle buyururlar:

رَغِمَ اَنْفُهُ. ثُمَّ رَغِمَ اَنْفُهُ. ثُمَّ رَغِمَ اَنْفُهُ قِيلَ: مَنْ يَا رَسُولَ اللهِ قَالَ مَنْ اَدْرَكَ وَالِدَيْهِ عِنْدَ الْكِبَرِ، اَحَدَهُمَا اَوْ كِلَيْهِمَا، ثُمَّ لَمْ يَدْخُلِ الْجَنَّةَ.

"Burnu yerde sürünsün. Burnu yerde sürünsün. Burnu yerde sürünsün." "Kimin, Yâ Rasûlallah" denilince **"Ana babasından birinin veya her ikisinin ihtiyarlığına yetişip (onlara hizmet edip) cennete gireme-yen kimsenin."**[20] buyurdular.

Fakih Ebu'l-Leys Hz.'ne "Anne ve baba evladından kızgın ve kırgın olarak vefat ederse, vefatından sonra memnun etmek mümkün olur mu?" diye sorul-

16 Seyyid Ali Zade, Şerh-u Şir'ati'l-İslam
17 Sünen-i Tirmizi.
18 Ebu'l-Ferec İbnu'l-Cevzi, Birru'l-Valideyn.
19 Seyyid Ali Zade, Şerh-u Şir'ati'l-İslam, s.173
20 Sahih-i Müslim.

muştu. O da "Üç şeyle mümkün olur. Bunlar:

1. Salih evlat olmak. 2. Onun yakınlarına ve dostlarına iyilik yapmak. 3. Onlar için sadaka verip dua ve istiğfarda bulunmak."[21] diye cevap vermiştir.

عَنْ اَبِى اُسَيْدٍ مَالِكِ بْنِ رَبِيعَةَ قَالَ بَيْنَمَا نَحْنُ عِنْدَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اِذْ جَاءَهُ رَجُلٌ مِنْ بَنِي سَلَمَةَ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللهِ اَبَقِيَ مِنْ بِرِّ اَبَوَيَّ شَيْءٌ اَبَرُّهُمَا بِهِ مِنْ بَعْدِ مَوْتِهِمَا قَالَ نَعَمْ الصَّلَاةُ عَلَيْهِمَا وَالِاسْتِغْفَارُ لَهُمَا وَاِيفَاءٌ بِعُهُودِهِمَا مِنْ بَعْدِ مَوْتِهِمَا وَاِكْرَامُ صَدِيقِهِمَا وَصِلَةُ الرَّحِمِ الَّتِى لَا تُوصَلُ اِلَّا بِهِمَا

Ebû Useyd Mâlik b. Rabîa (r.a.) anlatıyor: Bir gün Peygamber Efendimizin (s.a.v.) huzurunda idik. Benî Seleme'den bir zat geldi ve **"Yâ Rasülallah! Anne ve babam vefat ettikten sonra onlara yapacağım bir iyilik kaldı mı?"** dedi. Peygamber Efendimiz (s.a.v.): **"Evet var. Onlara dua etmen, onlar için istiğfar etmen, vefatlarından sonra onların sözlerini yerine getirmen, onların dostlarına ikramda bulunman ve kendilerine ancak anne ve babanla ulaşabildiğin akrabayı ziyaret etmendir."**[22] buyurdular.

Anne ve babanın evlad üzerinde on hakkı vardır:

1. Eğer muhtaç ise yedirmek.
2. Muhtaç ise hizmet etmek.
3. Çağırınca icabet etmek.
4. Günah olmayan bir şeyi emredince itaat etmek.
5. Anne ve babası ile konuşurken yumuşak konuşmak, kaba ve kırıcı konuşmamak.
6. Elbise ihtiyacı olursa (gücü yettiği kadar) giydirmek.
7. Yürürken arkasında yürümek.
8. Kendisi için sevdiğini onlar için de sevmek.
9. Kendisi için kerih görüp istemediğini onlar için de kerih görmek.
10. Her ne zaman kendisi için dua ve istiğfar ederse onlar için de mağfiretle dua etmek.

---

21 Abdullatif, s.88

22 Sünen-i İbn-i Mace.

Yolda önünden yürümez. Ancak yoldan eza verecek olan şeyi gidermek maksadıyla yürüyebilir.[23] Sesini onların sesinden çok yükseltmez. Anne ve babası asi ve kafir dahi olsa onlara rahmet ve hidayet etmesi için Cenab-ı Hakk'a dua eder. Çünkü Cenab-ı Hakk'ın onları İslâm'a hidayet etmesi bir rahmettir. Bu hususta şöyle bir nakil vardır: "Kişi anne ve babasına duayı terk ettiği zaman dünyada rızkı kesilir."[24]

Peygamber Efendimiz (s.a.v.) şöyle buyururlar:

مَنْ اَحَبَّ اَنْ يُمِدَّ اللّٰهُ فِى عُمْرِهِ، وَيَزِيدَ فِى رِزْقِهِ فَلْيَبَرَّ وَالِدَيْهِ وَلْيَصِلْ رَحِمَهُ

"Kim Allahu Teâlâ'nın ömrünü uzatmasını, rızkını artırmasını severse anne-babasına iyi davransın ve sıla-i rahim yapsın."[25]

İbrahim Sûresi'nin 41. Ayet-i Kerimesi'nde de,

رَبَّنَا اغْفِرْ لِى وَلِوَالِدَيَّ وَلِلْمُؤْمِنِينَ يَوْمَ يَقُومُ الْحِسَابُ

"Ey Rabbimiz! (Amellerin) hesap olunacağı gün beni, ana-babamı ve bütün müminleri bağışla!" buyrularak, anne ve babaya nasıl dua edileceği öğretilmektedir.

Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat akidesine göre hayatta olanların yaptığı dua ve hayr-u hasenatın, vefat edenlere büyük menfaati vardır. Cenaze namazı bu sebeple meşru kılınmıştır.[26]

Sa'd Bin Ubade (r.a.) Rasûlüllah (s.a.v.) Efendimiz'e gelerek dedi ki:

"Ya Rasûlallah, Sa'd'ın annesi vefat etti. Acaba hangi sadaka ona daha faziletlidir." Rasûl-İ Ekrem (s.a.v.):

"Su daha faziletlidir", buyurunca Sa'd bin Ubade bir kuyu kazdı ve; "Bu kuyu Sa'd'ın annesi içindir. (Onun hayrınadır)" dedi.[27]

Hadis-i Şeriflerde şöyle buyrulur:

مَا عَلَى اَحَدِكُمْ اِذَا اَرَادَ اَنْ يَتَصَدَّقَ اَنْ يَجْعَلَهَا لِوَالِدَيْهِ اِنْ كَانَا مُسْلِمَيْنِ، فَيَكُونُ لِوَالِدَيْهِ اَجْرُهُمَا مِنْ غَيْرِ اَنْ يَنْتَقِصَ مِنْ اَجْرِهِ شَيْءٌ

23 İ.Hakkı Bursevî, Ruhu'l-Beyan, İsra Suresi, 24. Ayet-i Kerime
24 İ.Hakkı Bursevî, Ruhu'l-Beyan, İsra Suresi, 24. Ayet-i Kerime
25 Beyhakî, Şu'abü'l-İman.
26 Taftazani, Şerhu'l-Akaid, s.263
27 Sünen-i Ebi Davud.

"Sizden biriniz, tasaddukta bulunmayı murad ettiği zaman, bunu Müslüman anne-babasının hayrına kılmasıyla, bir şey kaybetmiş olmaz. Zira kendi ecrinden hiçbir şey eksilmeden, anne-babası için de ecir vardır."[28]

مَنْ حَجَّ عَنْ اَبَوَيْهِ، اَوْ قَضَى عَنْهُمَا مَغْرَماً، بُعِثَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَعَ الْاَبْرَارِ

"Kim anne ve babasının niyyetine haccederse veya onların borcunu öderse, kıyamet gününde ebrar (evliyaullah) ile beraber diriltilir."[29]

Ancak anne-babaya itaat, onların emirleri dini emirlere muhalif olmadığı müddetçedir.

Sa'd İbn-i Ebî Vakkas Hz. İslamiyet'i kabul edince, annesi Hemme bint-i Ebî Süfyan bunu işitmiş, "Ey Sa'd, senin İslamiyet'i kabul ettiğini duydum, vallahi sen Muhammed (s.a.v.)'i inkar edinceye kadar, bundan sonra güneş altında duracağım ve hiçbir evin gölgesinde bulunmayacağım. Yemek içmek de bana haram olsun." demişti. Daha sonra da üç gün yemeden içmeden güneşin altında kalmıştı. Hz Sa'd (r.a.) ise ona itaat etmemiş, "Yüz canım olsa ve hepsi birer birer çıkacak olsa, ben yine Muhammed (s.a.v.)'i inkar etmem." diye cevap vermiş ve Peygamber Efendimiz'in huzuruna gelerek annesinden şikayette bulunmuştu. Bunun üzerine Ankebut Suresi'nin 8. Ayet-i Kerimesi nazil olmuştu:[30]

وَوَصَّيْنَا الْاِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ حُسْنًا وَاِنْ جَاهَدَاكَ لِتُشْرِكَ بِى مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا اِلَيَّ مَرْجِعُكُمْ فَاُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ

"Biz, insana anne ve babası hakkında güzellik tavsiye ettik. Bununla beraber eğer bilmediğin bir şeyi bana ortak koşman için uğraşırlarsa o vakit onlara itaat etme. Dönüşünüz banadır. Ben de o vakit yaptıklarınızı haber vereceğim. (dedik)."

"Ey insan (**senin için hakkında hiçbir bilgi bulunmayan bir şeyi**) mabudluğu hakkında bir delil, bir bilgi bulunmayan herhangi bir mahluku bana ilahi zatım hakkında (**ortak koşasın diye uğraşırlarsa**) seni şirke düşürmek

28 Birr'u-l Valideyn.
29 Birr'u-l Valideyn.
30 Ömer Nasuhi Bilmen Tefsiri

için çalışırlarsa (o zaman onlara itaat etme!) öyle küfür ve şirki gerektiren emirlerine tavsiyelerine iltifatta bulunma. Çünkü Hadis-i Şerif'te, **"Halik'a isyan olacak hiçbir şeyde, mahluka itaat olunmaz."** buyrulmuştur. Bir kere düşününüz ki (**dönüşünüz banadır.**) iman edenler de etmeyenler de ana-babanın emirlerine itaat edenler de etmeyenler de yarın Hak Teala'nın manevi huzuruna, yüce mahkemesine sevkedileceklerdir. (**Artık**) dünyada iken (**yapmış olduklarınızı**) o ahiret aleminde (**size haber vereceğim.**)[31]

31 Ömer Nasuhi Bilmen Tefsiri

TESETTÜR VE MAHREMİYET

1- TESETTÜR

Tesettür, lügatte gizlenme ve örtünme demektir. Şer'i Şerifimizde ise; kadın ve erkeğin avret mahallini kapatmak için örtünmesi manasına gelir.

A- ERKEK VE KADINDA AVRET MAHALLİ

Avret, lügatte eksik ve gedik demektir. Istılahta ise, örtülmesi vacip olan uzuvlar manasında kullanılır.[1]

Erkeğin avreti göbek kısmından, dizlerinin altına kadar olan yerlerdir. Dizler avret olup göbek avret değildir.[2]

Hür kadının, yabancı erkeklere karşı yüzü, elleri ve ayakları hariç her yeri avrettir.[3]

Kadın yabancılara karşı zikredilen üç azasını (yüzü, elleri ve ayaklarını) örtmeyebilir. Ancak yabancı erkeğin bu sayılan yerlere bakması şehvet olmadığı zaman helâl olur. Eğer şehvetle bakarsa eline veya yüzüne de baksa haram olur. Çünkü Resûlüllah (s.a.v.) Efendimiz, **"Gözler de zina eder."**[4] buyurmuştur. Gözlerin zinası şehvetle bakmaktır. Çünkü şehvetle kadına bakmak haram olan zinaya düşmenin sebebidir.[5]

Mahrem olmayan genç kadınların yüzleri ve ellerine dokunmak veya onlar ile musâfaha yapmak ise haramdır. Zîrâ bu uzuvlara bakmak zarureten helal kılınmıştır, dokunmakta ise zarûret yoktur.[6]

Kadının erkeğe bakması ve kadının kadına bakması, aynen erkeğin erkeğe bakması gibidir. Yani göbeğinden dizinin altına kadar olan yeri hariç her yerine bakabilir. Ancak şehvetten emin olmazsa bakması helâl olmaz.[7]

Kadının elbisesi dar olup vücuduna yapışmakla ve ince olup altını göstermekle vücudunu belli ederse, bakmak caiz olmayıp, erkeğin gözünü yumması lazım gelir. Çünkü bu durumdaki kadın, Resûlüllah (s.a.v.) Efendimizin "Giyinmiş çıplaklar."[8] **buyurduklarındandır. Eğer elbisesi vücudunu belli etmezse kadının elbisesine bakmakta bir**

1 Elmalılı, Alfabetik İslam Hukuku ve Fıkıh Istılahları Kamusu.
2 Dürer, c.1, s.313
3 Dürer, c.1, s.59
4 Müsned-i Ahmed ibn-i Hanbel, Hadis No:8183
5 Bedayi, c.4, s.295
6 İskilipli Atıf Efendi, Tesettür Risalesi
7 Dürer, c.1, s.313
8 Sahih-i Müslim, Hadis No: 3971

beis yoktur. Çünkü bu durumda kişinin bakışı kadının vücuduna olmayıp elbisesinedir.[9]

Kadınların, mahrem (nikâhlanması kendisine haram) olan yakın akraba erkeklere karşı, dizinden göğüslerine kadar olan yerleri hariç; baş, kulak, göğüs, dizlerine kadar baldırları ve kolları avret değildir.[10]

Ancak bu kadınlara bakmanın helâl olması, şehvetle olmamak şartı iledir. Eğer şehvet duyarsa veya baktığı ve dokunduğu zaman şehvet duyacağına zann-ı galibi varsa, -isterse annesi olsun- bakmak ve dokunmak haram olur. Çünkü bu durumda harama düşmesinden korkulur.[11]

Akraba olmadığı halde kendisiyle nikâhlanılması haram olan kayın valide, gelin, üvey ana, üvey kız, süt ana, süt kız kardeşler ve süt kızı gibi kadınların hükmü de nikâhlanması haram olan yakın akraba kadınlar gibidir.[12] Lakin bu kadınlara karşı daha dikkatli ve ihtiyatlı olmalıdır.

Bir erkeğin mahremi olan bir kadınla bir yerde baş başa kalması mubahtır. Ancak süt kız kardeşi ile genç kayın vâlide bundan müstesnadır, ve onlarla halvet caiz değildir.[13]

Müslüman kadın, kâfir ve fasık kadınların yanında açılmaz, erkekten korunduğu gibi korunur. Çünkü o kadınlar onun vücudunu başka erkeklere anlatabilirler.[14]

Erkek olsun kız olsun dört yaşına kadar çocuğun avreti yoktur. Dört yaşından on yaşına kadar sadece ön ve arka edep yerleri avrettir, diğer yerleri avret değildir. Fakat bunu on yaş diye tahdîd etmekte uygun değildir. Çocuğun gelişmesine göre farklıdır. On yaşından sonra erkek çocuk baliğ, kız çocuk baliğa hükmündedir.[15]

Yüzünde henüz tüy bitmemiş erkek çocuk, kız gibi güzel olursa bunun hükmü kadınların hükmüdür; başından aşağıya avrettir. Şehvetle bakmak haramdır. Lâkin onun ile halvette ve şehvetsiz bakmakta beis yoktur. Bu sebeple kadın gibi örtünmekle emrolunmaz.[16] Böyle bıyıkları yeni çıkmaya başlamış,

---

9 Bedayi, c.4, s.294
10 Bedayi, c.4, s.291; Dürer, c.1, s.314
11 Dürer, c.1, s.314
12 Dürer, c.1, s.314
13 Haşiyetü Reddi'l-Muhtar ale'd-Dürri'l-Muhtar, c.6, s.685-686
14 Fetavâ-i Hindiye, c.5, s.404
15 El-Fıkhu ale'l-Mezâhibi'l-Erbe'a, s.185
16 Haşiyetü Reddi'l-Muhtar ale'd-Dürri'l-Muhtar, c.1, s.438

henüz sakalı çıkmayan gence emred denilir ki ona şehvetle bakmanın zararı bir kadına şehvetle bakmaktan daha şiddetlidir.[17]

B- TESETTÜRÜN FARZİYYETİ

Tesettürün farziyyeti, kitap, sünnet ve icmâ ile sabittir. Tesettürün farziyyetine inanmak dîni bir şarttır. Farziyyetine inandığı halde, örtünmeyen kimse ise günahkâr olur.

Allahü Teala Nur Suresi'nin 30 ve 31. Âyet-i Kerimelerinde Peygamberimiz (s.a.v.)'e hitaben şöyle buyuruyor:

قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّوا مِنْ اَبْصَارِهِمْ وَيَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ ذَلِكَ اَزْكَى لَهُمْ اِنَّ اللهَ خَبِيرٌ بِمَا يَصْنَعُونَ

وَقُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ مِنْ اَبْصَارِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ...

"Mümin erkeklere söyle gözlerini sakınsınlar ve ırzlarını muhafaza etsinler, bu kendileri için daha temizdir, her halde Allah ne yaparlarsa habîrdir. Mü'min kadınlara da söyle gözlerini sakınsınlar, ırzlarını muhafaza etsinler, -zahir olanı başka- ziynetlerini açmasınlar ve baş örtülerini yakalarının üzerine vursunlar, ziynetlerini açmasınlar..."

Ayet-i Kerime'de geçen "başörtülerini yakalarının üzerine vursunlar" ifadesi şöyle tefsir olunmuştur:

"Başörtülerini yakalarının üzerine vursunlar, başlarını, saçlarını, kulaklarını, boyunlarını, gerdanlarını, ziynetlerini açık tutmayıp bu suretle sımsıkı örtünsünler ve o halde bu emri ifâ edebilecek başörtüsü kullansınlar. Müfessirlerimizin nakline göre, cahiliyye kadınları da hiç başörtüsü kullanmaz değillerdi."[18]

"Tabi'în'in büyüklerinden Sa'îd bin Cübeyr Hz. diyor ki: Vakt-i cehâlette Arab kadınlarının âdetleri başlarına câr yani başörtüsü örtüp iki omuzları arasından arkaya doğru sarkıtarak tamâmen gerdanlarıyla göğüslerinin bir kısmını açık bırakmaktı.

17 Ruhu'l-Beyan Tefsiri, c.3, s.197-198

18 Elmalılı, Hak Dini Kur'an Dili, c. 5, s. 3505

O asırda kadınların diğer bir âdetleri de süslendikten sonra evlerinden çıkıp gerek iyi ve gerek fena her kim olursa olsun ecnebî erkeklerle ihtilât ederek konuşup görüşmekti.

Hicret-i Nebeviye'nin dördüncü senesinin zilka'desine kadar ehl-i İslâm arasında bu iki çirkin cahiliye adeti devam etmiştir. Hicrî 4. senede hicâb âyetleri nazil olarak bu âdetleri kaldırmış ve birçok menfaati içinde bulunduran iki nevi' tesettürü farz kılmıştır.

Birincisi bulûğa ermekten îtibâren her kadının cilbâb ile yani başından îtibaren bütün bedenini bürüyecek geniş bir elbise ile vücûdunu tamamen örtüp mahreminden başka hiçbir kimseye şer'an ruhsat verilen miktardan fazla hiçbir 'uzvunu göstermemek,

İkincisi de meşru bir ihtiyaç olmadıkça evlerinden çıkıp yabancı erkeklerle bir arada bulunmamaktır.

Bu sûretle kadınlar, lâyık oldukları hürmetli mevkiye nail olmuşlar ve insanlar arasında küçük düşürülmekten ve yabancıların taarruzundan emin kılınmışlardır."[19]

Yaşadığımız memleketin örfleri, adetleri, kanunları var, demokrasi var. Bu sebeple hiç kimse tesettüre, örtünmeye zorlanamaz. Herkes dilediği kadar örtünüyor. Sokakta çıplak gezen yok ama, İslamî ölçülere riayet mecburiyeti de yok. Müslüman olmak mecburiyeti de yok. -Zaten hiçbir zaman da olmamıştır- Ama cemiyette alabildiğine bir hürriyet havası esiyor. Böyle olunca bilhassa yaz aylarında kadınlar tesettüre riayet etmiyorlar, erkeklerin nazarları onlar için bir mana ifade etmiyor. Biz Müslüman bir topluluk olduğumuz için, hiç kimsenin işine karışmıyoruz. Bizim sözümüz, Allah'a iman edenlere; Kitabullah da, Allah'ın beyan ettiği emirlere, tavsiyelere uyanlaradır. Müslüman câmiasının dışındakiler istediği gibi hareket etmekte serbesttirler. Herkesin vebali, günahı, sevabı kendine aittir. Biz ehl-i imana hitap ediyoruz. Nitekim Ayet-i Celile'de قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ buyuruluyor. Fıkıh kitaplarımızda kadın ve erkeğin nerelerinin avret sayıldığı, tesettürlerinin farz olduğu açık açık beyan edilmiştir. Ayrıca, وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ ayet-i celilesi ziynetlerin de açığa çıkarılmasını, yabancılara gösterilmesini yasaklamıştır."

19 İskilipli Atıf Efendi, Tesettür Risalesi

31. Ayet-i Kerime'de geçen "ziynet" tabiri ile alakalı olarak tefsir kitaplarımızda şu şekilde izahlar yapılmaktadır: "Kadının ziyneti denince örfte (insanlar arasında), taç, küpe, bilezik ve emsali süs takıları ile sürme-kına gibi şeyler ve elbise süsleri akla gelir. Nitekim A'raf Suresi'nin 32. Ayet-i Kerimesi'nde (zînet) elbise demek olduğu beyan edilmiştir. O halde bu ziynetleri açmak yasaklanınca, bunların mahalli olan bedeni açmak evleviyetle yasaklanmış olur. Yani bedenlerini açmak şöyle dursun üzerlerindeki ziynetleri bile açmasınlar, demektir."[20]

Ayet-i kerimede وَلَا يَضْرِبْنَ بِأَرْجُلِهِنَّ لِيُعْلَمَ مَا يُخْفِينَ مِنْ زِينَتِهِنَّ Gizledikleri zinetleri bilinsin diye ayaklarını da vurmasınlar.' buyrulmuştur.

Vücutlarının süslerini, güzelliklerini meydana çıkaracak, -büsbütün meydana çıkmasa bile- belli edecek şekilde ayaklarını yere vurmasınlar.

Tefsir-i şeriflerde, eskiden kadınlar ayaklarına da kollarına taktıkları gibi bilezik taktıklarından 'bunları belli edecek şekilde ayaklarını yere vurmasınlar' diye yazmışlar.

Kadınlar yüzük ve küpe gibi şeylerin sesleri duyulmasa bile, ayaklarını yere vurdukları zaman, bilhassa yüksek topuklu olduğu zaman vücutlarını veya -göğüs gibi, kalçalar gibi– bazı uzuvlarını titretip, oynatmasın, bunları belli etmek için o tarzda hareket etmesinler; yürüyüşlerinde bile edepli olsunlar, sokakta yürürken dahi bir kadın olarak, kadınlık ziynetlerini, erkeklerin dikkatini çekecek ve belli edecek şekilde yürümesinler.' demektir."

Yine Cenab-ı Hak Ahzab süresi 59. Ayet-i Kerimesinde buyurdular ki:

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِأَزْوَاجِكَ وَبَنَاتِكَ وَنِسَاءِ الْمُؤْمِنِينَ يُدْنِينَ عَلَيْهِنَّ مِن جَلَابِيبِهِنَّ ذَٰلِكَ أَدْنَىٰ أَنْ يُعْرَفْنَ فَلَا يُؤْذَيْنَ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا

"Ey o pegamber, zevcelerine, kızlarına ve mü'minlerin kadınlarına hep söyle: Cilbablarından üzerlerini sıkı örtsünler, bu onların tanınmalarına, tanınıp da eza edilmemelerine en elverişli olandır, bununla beraber Allah Ğafur Rahim bulunuyor."

Cilbab: Kamus'ta, kadın taifesine mahsus geniş bir elbise, ki buna üstlük de denir;

20 Elmalılı, Hak Dini Kur'ân Dili

İbni Abbas Hz.'ne göre cilbab, vücudu baştan sona örten şey;

İbn-i Kesir'e göre cilbab, başörtüsünün üzerine örtülen rida, yani ikinci bir örtü;

Ebussuud Hz.'e göre cilbab, başörtüsünden geniş, ridadan küçük bir libastır ki, kadın onu başına atar, bir miktarını da göğsüne sarkıtır.[21]

Görülüyor ki, tefsir ve lügât âlimleri, cilbâb hususunda birbirine yakın manalarla tarifler yapmışlardır. Ortaya çıkan en kuvvetli görüşe göre cilbâb, kadının başını ve yüzünün bir kısmını örttükten sonra, fazlası göğsü üzerine sarkan, sokağa çıkarken iç elbiselerinin üzerine attığı, dört köşe ve kolsuz bir kumaştır. Ayet-i Kerime'de geçen (yüdnîne) kelimesinin masdarı olan idnâ, sarkıtmak ve yaklaştırmak demektir. "Alâ" harf-i cerri ile sılalandığı zaman tazmin suretiyle sarkıtmak manasını da ifade ettiğinden, üzerini sıkı örtmek demek olur.[22]

Ümm-ü Seleme (r.anha) şöyle demiştir: "Ahzab süresinin bu elli dokuzuncu âyeti nâzil olduğu vakit Ensar kadınları, üzerine siyah örtüler giyerek başları üzerinde kuşlar varmış gibi bir sekinet ile çıkmışlardı."[23]

Ahzab Sûresi'nin 53. Ayet-i Kerimesinde ise şöyle buyruluyor:

... وَإِذَا سَأَلْتُمُوهُنَّ مَتَاعًا فَاسْأَلُوهُنَّ مِنْ وَرَاءِ حِجَابٍ ذَٰلِكُمْ أَطْهَرُ لِقُلُوبِكُمْ وَقُلُوبِهِنَّ وَمَا كَانَ لَكُمْ أَنْ تُؤْذُوا رَسُولَ اللَّهِ وَلَا أَنْ تَنْكِحُوا أَزْوَاجَهُ مِنْ بَعْدِهِ أَبَدًا إِنَّ ذَٰلِكُمْ كَانَ عِنْدَ اللَّهِ عَظِيمًا

"...Hem haremlerine gerekli bir şey soracağınız vakit de perde arkasından sorun. Öyle yapmanız hem sizin kalpleriniz ve hem onların kalpleri için daha temizdir, ve sizin Rasûlullah'a ezâ etmeniz olamaz, arkasından zevcelerini nikah etmeniz de olamaz. Çünkü o günah, Allah indinde çok büyük bulunuyor."

Peygamber zevceleri; annelerimiz için gelen hükmü ifade eden ayet-i kerime, diğer kadınlar ile muamelenin nasıl dikkat edilerek yapılması gerektiğine de delalet etmektedir.

Peygamberimiz (s.a.v.) de, Hz. Âişe vâlidemizin ablası Hz. Esma'ya hitaben,

21 Tefsîr-i Ebu's-Suud, c.5, s.239
22 Elmalılı, Hak Dini Kur'an Dili
23 Elmalılı, Hak Dini Kur'an Dili

يَا اَسْمَاءُ اِنَّ الْمَرْاَةَ اِذَا بَلَغَتْ الْمَحِيضَ لَمْ يَصْلَحْ اَنْ يُرَى مِنْهَا اِلاَّ هَذَا وَ هَذَا وَاَشَارَ اِلَى وَجْهِهِ وَكَفَّيْهِ

"Kadın baliğa olduktan sonra şurası ve şurasından başka yerlerinin görülmesi caiz değildir" buyurmuşlar ve mübarek ellerini ve yüzünü işaret etmişlerdir.[24]

C- TESETTÜRÜN FARZIYETİNİN HİKMETLERİ

Dinimizin hükümleri, insanlar arasında vukuu muhtemel olan şer ve mefsedetleri def ve izâle etmek üzere binâ kılınmıştır.

Erkekler ile kadınların bir arada bulunmaları ve yekdiğerlerine nazarları nefsi tahrîk edip ekseriyâ gayr-ı meşru fiillere vesîle ve sebep olduğu için, bu kapının kapanması icab etmiştir. Onun için Dîn-i Celîl-i İslâm fuhşu menettiği gibi, ona davet eden ve vesile olan her şeyi de menetmiştir.

Dinimiz, fuhşun cezâsı olmak üzere bir takım cezalar tesbit ettiği gibi, fuhşa vesile olacak yolları kapatmak üzere de tesettür farz kılınmıştır.

Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyururlar:

مَا تَرَكْتُ بَعْدِى فِتْنَةً اَضَرَّ عَلَى الرِّجَالِ مِنَ النِّسَاءِ

"Benden sonra, erkekler üzerine kadınlardan daha zararlı bir fitne bırakmadım."[25]

Hadis-i şerifte beyan edilen fitnenin, başta tesettürün terkedilmesiyle ortaya çıkacağı aşikardır.

Selman-ı Farisî (r.a.): "Bir kimsenin avret mahallini görmektense iki defa ölmeyi tercih ederim." buyurur.

Haya, imanin; tesettür utanmanin ayrilmaz bir lazimidir. Bunun içindir ki, Peygamber (s.a.v.) Efendimiz: "Avret mahallimi, içimdeki elbiseden saklamaya güç yetirebilseydim elbette saklardım." buyurmuşlardır.

Hz. Ebu Bekir (r.a.) helada hayâsından başını örter, Ebu Musa'l-Eş'ari (r.a.) ise: "Karanlık odada yıkanırım da Allah'tan utancımdan belimi doğrultamam." diye buyururlardı.

---

24 Beyhakî, Sünen-i Suğrâ, Hadis No: 2462

25 Beyhakî, Sünen-i Suğrâ, Hadis No: 2467

Açıklığın saadet getirmediğini, aksine bir takım sıkıntılara sebebiyet verdiğini gayr-i müslimlerden birçokları dahi itiraf etmektedirler. Fransızların büyük ve meşhur şairesi Madam Dolaro Maridos, Türkiye'de bulunduğu günlerde Türk dostlarına şöyle demiştir:

"Türk ve müslüman kadınlar örtündüklerinden dolayı içinde bulundukları saadeti bilsinler. Örtünmek ve erkeklere karışmamak onlar için ne büyük bir saadettir.

Örtünmeyen, bilakis açılan, süslenerek erkeklere karışan kadınlar birçok hususlarda ne büyük bir endişe ve ızdırap içindedirler. Açılan, süslenen ve erkeklere karışan kadınların, bulundukları cemiyetteki erkekler tarafından daha çok beğenilmek için çektikleri sıkıntıları, kendi beylerinin de diğer kadınları kendileri üzerine tercih etme ihtimalinin kendilerine verdiği tarifsiz azabı, sizin örtünen ve erkeklere karışmayan kadınlarınız bilemezler!"[26]

D- GİYİNMENİN ADABI

"Soğuk ve sıcağı defedip avret yerini örtecek kadar giyinmek farzdır. Allah'ın nimetini izhar için iyi elbise giymek müstehaptır. Gurur ve kibre sebep olmayacak, fakirleri gücendirmeyecek şekilde bayramlarda, Cuma günlerinde ve toplantılarda kıymetli ve güzel elbiseler giymek mubahtır. Kibirlenmek ve insanlara övünmek için güzel elbise giymek mekruhtur."[27]

Giyim kuşamda uygun olan kişinin, akran ve emsaline uygun giyinmelidir. Çok kıymetli veya çok eski elbise giymek uygun olmaz. Kibirlenmemek şartıyla ara sıra güzel ve kıymetli elbise giymekte beis yoktur. İmam-ı Azam Efendimiz kıymetli elbise giyer idi.

Fasık ve facirlerin giydiği elbiseleri giymek mekruh olur. Lâkin aynı elbiseyi bütün insanlar giymeye başlarsa, insanların âdet ve şiârı olursa mekruh olmaz.[28]

İslâmî bir elbise şekli yoktur. Çünkü Resülüllah (s.a.v) bir elbise modeli üzerinde durmamıştır. Ancak bazı elbiselerin giyilmesi, o elbisedeki bazı hususiyetler sebebiyle yasaklanmıştır. Bunlar;

---

26 Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, c.3, s.476
27 Haşiyetü Reddi'l-Muhtar ale'd-Dürri'l-Muhtar, c.6, s.666-667
28 Hediyyetü'l-Alaiye, s.295

1-Kâfirlerin özel elbiseleri yani kafirler için şiar olan elbiseler,

2-Kibir için giyilen elbise,

3-Erkekler için ipek elbise,

4-Erkeklerin kadın elbisesi, kadınların erkek elbisesi giymesi.

Ayrıca vücut hatlarını belli edecek kadar dar ve altını gösterecek kadar şeffaf elbise giymek de caiz değildir.

Hafsa bint-i Abdurrahman (r.anhâ), Hz. Aişe validemizin yanına ince bir başörtü ile girmiş, Hz. Aişe validemiz onun başörtüsünü ikiye katlayarak kalınlaştırıp ona giydirmiştir.[29]

Dinimiz, müslümanın hayatının her safhasına hükümler ve edepler koyduğu gibi, giyinmek ve giyinmenin şekli hakkında da hükümler ve ölçüler koymuştur. Elbisenin en başta gelen şartlarından biri, giyen kişiyi dinimizin istediği şekilde (avret yerlerini) örtmesi, sıhhi noktadan da bünyesine uygun olmasıdır.

Daracık elbiselerin bu vasıfları haiz olduğunu söylemek mümkün değildir. Öyle ise kadın ve erkeklerin giydikleri daracık, vücut hatlarını örtmeyen, bilakis ortaya çıkaran, karşı cinsi tahrik eden elbiseler sıhhate aykırı olduğu gibi tesettüre de kafi olamazlar. Nitekim Peygamber Efendimiz (s.a.v.);

صِنْفَانِ مِنْ اَهْلِ النَّارِ لَمْ اَرَهُمَا قَوْمٌ مَعَهُمْ سِيَاطٌ كَاَذْنَابِ الْبَقَرِ يَضْرِبُونَ بِهَا النَّاسَ وَنِسَاءٌ كَاسِيَاتٌ عَارِيَاتٌ مُمِيلَاتٌ مَائِلَاتٌ رُءُوسُهُنَّ كَاَسْنِمَةِ الْبُخْتِ الْمَائِلَةِ لَا يَدْخُلْنَ الْجَنَّةَ وَلَا يَجِدْنَ رِيحَهَا وَاِنَّ رِيحَهَا لَيُوجَدُ مِنْ مَسِيرَةِ كَذَا وَكَذَا

"İnsanlardan iki sınıf cehennem ehlinden olacaktır. Ben onları henüz (dünya gözü ile) görmedim. Biri, ellerindeki, sığır kuyruğu gibi kırbaçlarla insanlara vuran topluluk; diğeri de giyindikleri halde çıplak olan, Allah'ın itaatından çıkmış ve başkalarına da kötü fiillerini öğreten, başları deve hörgücü gibi olan kadınlardır... Onlar cennete giremezler ve cennetin kokusunu, o koku şu kadar mesafeden duyulabildiği halde, alamazlar."[30]

29 Muvatta', Hadis No:6

30 Sahih-i Müslim, Hadis No: 3971

Hoca ve talebenin evinde dikkat etmesi gereken şu âdab mühimdir:

قَدْ تَقَدَّمَ اَنَّهُمَا قُدْوَةٌ لِلْمُقْتَدِى ، فَاِذَا فَعَلَتْ زَوْجَةُ اَحَدِهِمَا شَيْئًا نُسِبَ ذَلِكَ لِلشَّرْعِ ، وَصَارَ حُجَّةً فِى الدِّينِ غَالِبًا

"Hoca ve talebe (ehl-i ilim olmaları münasebetiyle) mukteda bihtir. Bunların zevcesi (veya ev halkından biri) bir şey yaptığı zaman o şey, şer'a nisbet olunur. (Demek ki dinimizde bu caizmiş, bu işi o yaptığına göre bu yapılabilirmiş, denilir) Ve umumiyetle bu artık onlar için, dinde bir huccet (o işe heveslenenler için bir fetva) olur."[31]

Bunun için bilhassa ehl-i ilim olanlar, gerek kendileri, gerekse ev halkıyla her hususta olduğu gibi kılık-kıyafet hususunda da nümûne-i imtisal olmalı, ifrat ve tefritten uzak, mütedil bir tarz üzere bulunmalıdır.

2- MAHREM (MUHARREMÂT)

Mahrem, lügatte: Allah-ü Teâlâ'nın haram kıldığı şeydir.[32]

Şer-i Şerifte ise: Akrabalıktan dolayı nikâhı haram olan kimsedir. Mukabili "gayr-i mahrem - nâ mahrem"dir.[33]

Muharremât; evlenilmesi haram olan kadınlardır. Ebediyyen haram olanlar ve muvakkaten (geçici) haram olanlar diye iki kısımdır. Ebediyyen haram olanlar üç kısımda mütalaa edilir:

Nesep sebebi ile haram olanlar: Analar, kızlar, kız kardeşler, halalar, teyzeler, birader kızları ve hemşîre (kız kardeş) kızlarıdır. Analar tâbirine nineler de dâhildir. Kızlar tâbirinde –ne kadar aşağı inerse insin- kendi kızları ve kız torunları dâhildir.

Ahzâb Sûresi'nin 50. Âyet-i kerimesinde amca, hala, teyze ve dayı kızlarının nâmahrem (nikahları helâl) olduğu beyan buyrulmuştur.

Sıhriyet (evlilik sebebi) ile haram olanlar: Bunlar dört sınıftır.

Kayınvalideler: İster zifafta bulunulsun, ister bulunulmasın kızlarının nikâhlanması ile haramlık başlar.

Üvey anneler: Gerek zifaf olsun, gerekse olmasın baba ve dedelerin hanımları haramdır.

---

31 Medhal, c.2, s.228

32 Mu'cem-i Lugat-ı Fukaha, c.1, s.411

33 Hukuku İslamiyye ve Istılahât-ı Fıkhiyye Kamusu, c.2, s.8

Üvey kızlar: Kadının önceki kocasından olan kızları veya torunları haramdır. Fakat bu meselede haramlığın meydana gelmesi için kocanın hanımı ile zifafı veya ona şehvetle dokunmuş olması şarttır. Şayet nikâhtan sonra bunlardan biri olmadan hanım ölür veya ayrılırlarsa bu takdirde üvey kızları nikâhlamak haram olmaz. Halvet-i sahiha (kilitli bir yerde yalnız, baş başa kalmak) olsa da haram olmaz.

Gelinler: Bir kimsenin oğulları veya torunlarının hanımlarıyla evlenmesi haramdır. (Bunlar ister zifafa girmiş olsun, ister girmesin).

Zina, hürmet-i müsaharayı icab ettirir. Bir kimse zina ettiği kadının anası ve kızları ile evlenemez.

Radâ' yani emzirme ile olan haramlık: Emme ve emzirmeden meydana gelen haramlık, aynen neseb (soy) sebebiyle olan haramlık gibidir. Yani; Emen kişiye; sütanne, sütnine, süt kız kardeşler, süt halalar, süt teyzeler ve süt kardeşlerin çocukları –ne kadar aşağı inseler de- haram olurlar.[34]

Şu ibare bunları hulasa eder:

"Emenin emzirene nefsi haram,

Emzirenin emene küllü haram."

İşte bunlar bir erkeğin mahremleridir, bunların dışındakiler ise namahremi yani onun için yabancıdır.

A- MAHREMİYYETE RİAYET

Müslüman için yaşadığı ev, başkalarının serbestçe muttali olmaması gereken "mahrem" bir mahaldir. Bu sebeple İslâm'da eve "harem" denmiş ve başkalarının evine (mahremiyet bölgesine) izinsiz girmek yasaklanmıştır.

Bir defasında Rasûlullah (s.a.v.) Efendimiz'e Ensar'dan bir kadın gelir ve şöyle sorar: "Ey Allah'ın Rasûlü, ben evde bazen öyle bir durumda oluyorum ki ne babamın, ne çocuğumun, ne de bir kimsenin beni o halde görmesini istemiyorum. Ben bu durumda iken babam geliyor yanıma giriyor, ailemden bir erkek geliyor, yanıma giriyor. Ne yapayım?" Bu hâdise üzerine Nur Suresi'nin 27 ve 28. ayet-i kerimeleri nazil olur:

34 Nikah Risalesi, Fazilet Neşriyat, s.29-31

يَا اَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ بُيُوتِكُمْ حَتَّى تَسْتَأْنِسُوا وَتُسَلِّمُوا عَلَى اَهْلِهَا ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ * فَاِنْ لَمْ تَجِدُوا فِيهَا اَحَداً فَلَاتَدْخُلُوهَا حَتَّى يُؤْذَنَ لَكُمْ وَاِنْ قِيلَ لَكُمْ اِرْجِعُوا فَارْجِعُوا هُوَ اَزْكَى لَكُمْ وَاللهُ بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ

"Ey iman edenler! Kendi evlerinizden başka evlere sahiplerine istiynas edip (geldiğinizi fark ettirip) ve selâm vermeden girmeyiniz, bu sizin için hayırlıdır, umulur ki düşünüp anlarsınız."

"Orada kimse bulamazsanız, size izin verilinceye kadar oraya girmeyin. Eğer size, "Geri dönün!" denilirse, hemen dönün. Çünkü bu, sizin için daha temiz (bir davranış)tır. Allah, yaptığınızı bilir"

Ebu Eyyub (r.a.)'den rivayet edildiği üzere Peygamber Efendimiz (s.a.v.) Ayet-i Kerime'de geçen istiynas'ı şöyle izah etmiştir: "İstiynas öksürerek; tekbir ve tesbih ile ev halkını (geldiğinden) haberdar etmektir..."[35]

Yine Nur Suresi'nin 58. ayet-i kerimesinde, aynı ev içinde yaşayanların dahi birbirlerinin mahremiyetine riayet etmeleri emredilmekte; hizmetçilerin ve çocukların, belli vakitlerde ebeveynin odasına girerken izin istemeleri gerektiği ifade buyrulmaktadır. Şöyle ki:

يَا اَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لِيَسْتَأْذِنْكُمُ الَّذِينَ مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْ وَالَّذِينَ لَمْ يَبْلُغُوا الْحُلُمَ مِنْكُمْ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ مِنْ قَبْلِ صَلَاةِ الْفَجْرِ وَحِينَ تَضَعُونَ ثِيَابَكُمْ مِنَ الظَّهِيرَةِ وَمِنْ بَعْدِ صَلَاةِ الْعِشَاءِ ثَلَاثُ عَوْرَاتٍ لَكُمْ لَيْسَ عَلَيْكُمْ وَلَا عَلَيْهِمْ جُنَاحٌ بَعْدَهُنَّ طَوَّافُونَ عَلَيْكُمْ بَعْضُكُمْ عَلَى بَعْضٍ كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللهُ لَكُمُ الْآيَاتِ وَاللهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ

"Ey iman edenler! Ellerinizin altında bulunan (köle ve cariyeleriniz) ve içinizden henüz bulûğa ermeyenler, odanıza girmek için üç

35 Elmalılı, Hak Dini Kur'an Dili

vakitte izin istesinler: Sabah namazından önce, öğle vaktinde elbiselerini çıkardığınız sırada bir de yatsı namazından sonra. Bunlar sizin için tesettüren muhtel olup açıkça bulunulacak üç vakittir. Bu vakitlerin dışında ne sizin için, ne de onlar için bir mahzur yoktur. (Birbirinizin yanına girip çıkabilirsiniz.) İşte Allah, âyetlerini size böyle açıklar. Allah her şeyi bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir." buyurmuştur.

İzin isteme hususunda yabancılar, akrabalar ve anne gibi mahrem olanlar birdir.

Bir kişi Peygamber Efendimiz'e (s.a.v.) "Annemin odasına girerken izin istemem gerekir mi? diye sordu. "Evet," buyurdular. "Ben evde onunla oturuyorum," dedi. "Yine annenden izin iste." buyurdu. "Ben, aynı zamanda ona hizmet ediyorum," deyince yine "izin iste, sen onu elbisesiz olarak görmek ister misin?" buyurdular.

27. ve 28. ayet-i kerimelerde zikredilen kendini fark ettirme ve selam verme emri hür ve büluğ çağına erenler hakkında idi. Buradaki izin isteme emri ise el altındaki köle ve cariyelerle, henüz büluğa ermemiş hür çocuklar hakkındadır. Aynı zamanda bu ayet-i Kerime'de, ev halkı tarafından örtünmenin ihlal edilebileceği muayyen vakitlerde onlara bu izin isteme edebinin öğretilmesi de emredilmiştir.[36]

Kadının Çalışması:

İslam dini, şahitlik etmek gibi zaruri hallerin zuhurunda, erkek ve kadınların mahremiyet ölçülerine riayet ederek, zaruret miktarınca ihtilatlarına şer'an ruhsat vermiştir. Her ne kadar ev işleri hanımın vazifeleri cümlesinden ise de beyinin hal-i vakti müsâid olmadığı durumlarda mürüvveten veya ihtiyaca mebni, hanım, mahremleriyle beraber harici iş ve hizmetlere iştirak edebilir. Fitne ve fesattan emniyet halinde, hanımların beylerine ve mahremlerine, bağbahçe işlerinde yardımcı olması bu kabildendir.[37]

Kadın evli ise kocasının, bekâr ise babasının izni ile ve kendi isteği ile, erkeklerle karışık olmamak şartı ile, çalışabilir. Kendisi istemez ise, kocası veya babası bir işyerinde çalışmaya zorlayamaz. Çünkü kadının nafakası zengin bile olsa kocası üzerinedir.[38] Baba evinde ise, fakir ise nafakası babasına, babasının gücü yetmiyorsa diğer asabesine (yakın akrabalarına) borçtur.[39] Eğer kendisi

36 Elmalılı, Hak Dini Kur'an Dili
37 İskilipli Atıf Efendi, Tesettür Risalesi
38 Bedayi, c.4, s.373
39 Bedayi, c.4, s.35

çalışmak ister de kocası veya babası izin vermezse yine çalışamaz.[40]

"Na-mahremle ihtilât etmemek şartıyla, kadınların kendilerine mahsûs olan mahallerde kendileri gibi kadınlardan veyâ mahremleri bulunan erkeklerden veyâ şehvetten kesilmiş ihtiyâr kimselerden ilim, sanat öğrenmelerinde ve kendilerine mahsûs olan i'mâlâthânelerde sanat icra etmelerinde dinî bir yasak yoktur."[41]

Zarureten erkekler ile ihtilat durumunda riayet edilmesi gereken mahremiyet ölçülerini Mevlamız Ahzab Suresinin 32. Ayet-i kerimesinde şöyle ifade buyurmuştur:

يَا نِسَاءَ النَّبِيِّ لَسْتُنَّ كَاَحَدٍ مِنَ النِّسَاءِ اِنِ اتَّقَيْتُنَّ فَلا تَخْضَعْنَ بِالْقَوْلِ فَيَطْمَعَ الَّذِى فِى قَلْبِهِ مَرَضٌ وَقُلْنَ قَوْلاً مَعْرُوفًا.

"Ey peygamberin hanımları! Siz kadınlardan herhangi biri gibi değilsiniz. Eğer takva ile korunacaksanız, konuşurken kırıtmayın da kalbinde bir hastalık bulunan kimse tamaha düşmesin. Güzel ve dosdoğru (yapmacıksız, ciddiyetle) söz söyleyin."

Bu Ayet-i Kerime'nin izahını yaparken İsmail Hakkı Bursevi Hz. :

"Kadınların yabancı erkekler ile muhatap olduklarında (karşı tarafın) kötü arzusunu kesmek için sözlerini sert olarak ifade etmeleri istenmiştir. Bir kimse her hangi bir kapıya gelse ve evin erkeği de evde değilse o evdeki hanımın o kimseye yumuşak sözler söylemesi, sözlerini rıfk ile ifade etmesi caiz değildir. Zira bu durum şehveti heyecanlandırdığı gibi, karşı tarafın bir takım kötü arzularına sebep olur. Nitekim ayeti celile de "kalbinde günah arzusu olanlar tama' etmesinler." buyruldu. Devamında da "Güzel ve dosdoğru söz söyleyin." töhmetten ve karşı tarafın kötü arzusunu tahrik etmekten uzak olarak sert ve ciddiyetle konuşun."[42] buyurmaktadır.

Kadınların örtünüp belli nizam içinde yaşamaları bir esaret değildir. Açılıp saçılmalarının ve aklına gelen herşeyi yapabilmelerinin de hürriyet olduğu zannedilmemelidir. Tesettür ve mahremiyete riayet, sebeb-i şeref olup, sahibine şahsiyet ve iffet kazandırır. Bir takım rezaletlere mani olur.

---

40 Bedayi, c.2, s.331
41 İskilipli Atıf Efendi, Tesettür Risalesi
42 Ruhu'l-Beyan Tefsiri, c.7, s.169

Def-i mefâsid celb-i menâfi'den evladır. Dinimizde faide ve menfaatten önce zarar ve mazarrat hesabı yapılır. İşin mazarratı, faidesinden fazlaysa mazarratın def'i cihetine gidilir.

Bu kabilden olmak üzere Peygamber Efendimiz (s.a.v) şöyle buyururlar:

لاَ يَخْلُوَنَّ رَجُلٌ بِامْرَاَةٍ اِلاَّ وَمَعَهَا ذُو مَحْرَمٍ وَلاَ تُسَافِرِ الْمَرْاَةُ اِلاَّ مَعَ ذِى مَحْرَمٍ. فَقَامَ رَجُلٌ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللهِ اِنَّ امْرَاَتِى خَرَجَتْ حَاجَّةً وَاِنِّى اُكْتُتِبْتُ فِى غَزْوَةِ كَذَا وَكَذَا. قَالَ انْطَلِقْ فَحُجَّ مَعَ امْرَاَتِكَ

"Sakın bir erkek yanında mahremi olmadıkça yabancı bir kadınla beraber kalmasın ve sakın bir kadın da yanında mahremi olmadıkça sefere çıkmasın." Bunun üzerine bir adam " Ya Rasûlellah! Benim hanımım hacca gidiyor, ben de falan harbe yazıldım." deyince Peygamberimiz (s.a.v.), (hanımın yalnız seyahatinde ortaya çıkabilecek mazarratlardan) "(İsmini sildir) hanımınla beraber hacca git."[43] **buyurmuşlardır.**

Büyüklerimize: "Efendim, iki aile taksi ile falan yere seyahat etmek istiyoruz, bir emriniz olur mu?" diye sorulunca, şöyle cevap vermişler: "Evet var. Sen şoförsün, senin hanımın arkadaşının arkasına otursun; arkadaşının hanımı da senin arka tarafına otursun. Birbirinizle konuşurken gözünüz arka tarafa kayarsa herkes kendi hanımını görmüş olur." İşte bu, mahremiyet ve şer-i şerife riayet hususunda büyüklerimizin ne kadar hassas olduklarını gösteren ibretli bir misaldir.

Dinimiz, mazarrat ve mefsedeti izale etmek için, hem maddi hem de manevi vasıtaları nazar-ı dikkate almış ve ikisinin kâmilen yerine getirilmesiyle maksadın temin edilebileceğini ortaya koymuştur. Bir taraftan fıtrat-ı beşeriyedeki şehevanî kuvvetlerin her insan tarafından dizginlenemeyeceğini göz önünde bulundurarak tesettür ve mahremiyet ölçülerini vaz etmiş, diğer taraftan da içlerinde Allah korkusunun yerleşmesi, İslâmî ahlak ve terbiyeye sahip olabilmeleri için talim terbiye (eğitim-öğretim) metodundan vaz geçmemiştir. Riayet edilmesi için vazettiği kaideleri insanlar içinde en zayıf ahlaka sahip olana göre vaz etmiştir. Zira bizi en iyi bilen Rabbimiz'dir.

43 Sahih-i Müslim, Hadis No:3336

Mevzu': Nafile İbadetlerin Fazileti

Mevzu' Akışı;

A. Nafile'nin Lügavî Manası,
B. Nafile'nin Kısımları,
C. Nafile'nin Fazileti,
D. Seher Vakti ve Gece Namazı,
E. Teheccüt Namazı,
F. Duha Namazı,
G. Evvabin Namazı,
H. Tesbih Namazı,

A. NAFİLE'NİN LÜGAVİ MANASI

Nafile ve nefl: Farz ve vacip olmayan ibadettir ki ziyade manasından alınmıştır. Farz ve vacipten fazla olan namazlara **"nafile namaz"** denir. Nafileye "تطوع-tedavvu" dahi denir ki kişinin farz vacip olmaksızın kıldığı namazdır. Cihadın mevzu'u ve gayesi olan ilâ-i kelimatullah'a zait olduğu için ganimete de **"nefel"** denmesi bundandır.

Çocuğun çocuğuna da nafile denir.

[وَوَهَبْنَا لَهُ اِسْحَقَ وَ يَعْقُوبَ نَافِلَةً] Ayet-i kerimesi bu manadandır ki **"Biz azimü'ş-şan İbrahim'e matlubu olan İshak'tan fazla atiyye (hediye, ihsan) olarak Yakubu dahi bahş ve atâ eyledik"** demektir.

B. NAFİLE'NİN KISIMLARI

Nevâfilin revâtib ve reğâib nev'i vardır. Revâtib; Müekked ve gayr-i müekked olarak farzlardan evvel yahut sonra kılınmakta olan sünnetlerdir. Öğle namazının ilk ve son sünnetleri gibi. **Reğâib**; Duha ve Teheccüt gibi sair nevâfildir. **[Nimet-i İslam s.614]**

Vacipler farzları ikmal (mükemmel kılmak) için, sünnetler vacipleri ikmal için, adapta sünnetleri ikmal (mükemmel kılmak) için meşru olmuştur. Tâki bunların her biri ikmali için meşru olduğu şey hakkında birer sur – koruma olsun. **[Nimet-i İslam s. 279]**

İman mü'minin kalbinde Allah'ın yaktığı bir meşale bir nurdur. Bunun koruyucu kal'aları, çerçevesi, surları ise farzlar, vacipler, sünnetler, müstehaplar, mendüpler ve nafilelerdir. **[Muhtasar ilmihal s.26]**

C. NAFİLE'NİN FAZİLETİ

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:

Rasülüllah Efendimiz (s.a.v.) buyurdular ki;

أَوَّلُ مَا يُحَاسَبُ بِهِ الْعَبْدُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ صَلَاتُهُ

Kulun kıyamet gününde kendisi ile ilk hesaba çekileceği şey namazıdır.

فَإِنْ كَانَ أَتَمَّهَا كُتِبَتْ لَهُ تَامَّةً

Namazı tam olursa tam olarak yazılır.

وَإِنْ لَمْ يَكُنْ أَتَمَّهَا

Namazı tam değilse

قَالَ اللهُ لِمَلَائِكَتِهِ:

Cenâb-ı Hak meleklere buyurur ki;

اُنْظُرُوا هَلْ تَجِدُونَ لِعَبْدِي مِنْ تَطَوُّعٍ فَتُكَمِّلُونَ بِهَا فَرِيضَتَهُ

Bakınız, kulum için nafile bulacakmısınız? Onunla farzını ikmal edersiniz.

ثُمَّ الزَّكَاةُ كَذَلِكَ

Sonra zekât da böyledir.

ثُمَّ تُؤْخَذُ الْأَعْمَالُ عَلَى حَسَبِ ذَلِكَ.

Sonra bütün ameller bu şekilde değerlendirilir. **[Feyzü'l-kadir c.3, s.96]**

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: حَسِّنُوا نَوَافِلَكُمْ فَبِهَا تُكْمَلُ فَرَائِضُكُمْ.

Peygamber Efendimiz (s.a.v.) buyurdular ki; **"Nafilelerinizi güzel yapın. Onlarla farzlarınız ikmal olunur." [Ruhu'l Beyan c.6, s.71]**

وَفِي الْمَرْفُوعِ اَلنَّافِلَةُ هَدِيَّةُ الْمُؤْمِنِ اِلَى رَبِّهِ فَلْيُحَسِّنْ أَحَدُكُمْ هَدِيَّتَهُ وَلْيُطَيِّبْهَا

Merfu' haberde denilmiştir ki; **"Nafile ibadet mü'minin rabbine hediyesidir. Öyleyse biriniz hediyesini güzel ve temiz yapsın." [Ruhu'l Beyan c.6, s.71]**

اَلْحَدِيثُ الْقُدْسِيُّ: بِالْفَرَائِضِ نَجَا عَبْدِى مِنّى وَبِالنَّوَافِلِ يَتَقَرَّبُ اِلَىَّ.

Hadis-i Kudsi'de buyruldu ki; **"Kulum farz ibadetler ile benim azabımdan kurtulur. Nafilelerle de bana yaklaşır."**

Nafile ibadetleri yerine getirmek mecburi olmamakla beraber bu ibadetler, kulu Allah'a yaklaştırmaktadır. **[Dua ve ibadetler s.4]**

Reğâib nafileler yani beş vakit namazla beraber kılınan sünnetlerin dışındaki nafile namazlar kerahet vakti haricinde her zaman kılınabilirse de pazartesi ve Cuma geceleri bayram geceleri ve kandil geceleri gibi vakitlerde kılınması halinde sevabı daha çok olur.

Ayrıca büyüklerimizin mübarek gün ve gecelerde kılınmasını tavsiye ettiği namaz, tutulmasını tavsiye ettiği oruçlarda o gün ve gecelerde yapılmaya çalışılmalıdır.

Merhum Kemal Beyağabeyimiz; **"Reğâib gecesinde kılınan on iki rekât namazda senenin on iki ayına tekabül eden Füyuzât ve berekât vardır."** buyurmuşlardır.

Öyle ise büyükler tarafından tavsiye edilen bu gibi vazifelerde nice hikmetler olduğunu düşünerek bunları ihmal etmemeye çalışmak lazımdır.

Bununla beraber;

اِنَّ للهِ فِى اَيَّامِ دَهْرِكُمْ نَفَحَاتٍ اَلَا فَتَعَرَّضُوا لَهَا.

“Muhakkak Allah için zamanınızın günleri içinde hoş esintiler vardır. Dikkat edin! Bu esintilere hücum edin.” [1] hadis-i şerifi istikametinde zamanın her dilimi bizim için ayrı bir değerdir. Zaman ve mekân gibi bizim lehimizde veya aleyhimizde şehadet edecektir. Her zaman Rabbimizin rızasına uygun amellerle ömrümüzü geçirmeye çalışmalıyız.

Mesela üç aylar bu mühim zamanlardandır. Hazreti Üstazımız buyurmuşlardır ki; **“Her aşının bir mevsimi vardır. Nur aşısının mevsimi de üç aylardır.”**

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: رَجَبُ شَهْرُ اللهِ وَ شَعْبَانُ شَهْرِى وَ رَمَضَانُ شَهْرُ أُمَّتِى.

Rasülüllah Efendimiz (s.a.v.) buyurdular ki; **“Receb-i şerif Hazreti Allah’a mahsus bir aydır. Şaban-ı şerif bana mahsus bir aydır. Ramazan-ı şerif ise ümmetime mahsus bir aydır.” [Feyzü'l Kadir c.4, s.18]**

D. SEHER VAKTİ VE GECE NAMAZI

Bu zaman dilimlerinden biri de gece, hususiyle seher vaktidir. Rabbimiz buyuruyor ki;

وَالْمُسْتَغْفِرِينَ بِالأَسْحَارِ ﴿١٧﴾ سورة آل عمران

“Seher vaktinde istiğfar edenler.”

[1] Ruhu’l-beyan c.1, s.6

كَانُوا قَلِيلًا مِنَ اللَّيْلِ مَا يَهْجَعُونَ ﴿١٧﴾ سورة الذاريات

“(O Muttakiler) Geceden pek az uyur olmuşlardı.”

وَبِالْأَسْحَارِ هُمْ يَسْتَغْفِرُونَ ﴿١٨﴾ سورة الذاريات

“Ve seher vakitlerinde de onlar istiğfarda bulunurlardı.”

Müfessirler bu ayet-i kerimeyi tefsir ederken şöyle tefsir etmişlerdir: gündüz günah işlerler gece de istiğfar ederler değil, **gündüz hayatlarını hizmetlerle geçirirler, 24 saatin muhasebesini de, hizmetlerindeki ve ibadetlerindeki noksanlıklardan dolayı Hz. Allah’a istiğfar ederler.”**

وَالَّذِينَ يَبِيتُونَ لِرَبِّهِمْ سُجَّدًا وَقِيَامًا ﴿٦٤﴾ سورة الفرقان

“ve onlar ki Rablarına secdeler, kıyamlar ederek yatarlar.”

Elmalılı merhum bu Ayeti Kerime’nin Tefsirinde şu izaha yer vermiştir. **“ve onlar ki Rablarına sâcidin ve kâimin olarak gecelerler – yani gece hanelerine, yataklarına çekildikleri vakit siyretleri bu olur. Rablarına halisane namaz kılarlar. Yatışları, kalkışları da hep Allah için olur.” [Elmalı tefsiri c.5, s.3612]**

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:

Rasülüllah Efendimiz (s.a.v.) buyurdular ki;

مَنْ كَثُرَ صَلَاتُهُ بِاللَّيْلِ حَسُنَ وَجْهُهُ بِالنَّهَارِ.

“Geceleyin namazı çok olanın gündüz yüzü güzel olur.”
[Ruhu’l beyan c.6, s.242]

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:

Rasülüllah Efendimiz (s.a.v.) buyurdular ki;

قُمْ مِنَ اللَّيْلِ وَلَوْ قَدْرَ حَلْبِ شَاةٍ.

“Bir koyun sağacak kadar da olsa gece ibadet için kalk.”
[Ruhu’l beyan c.6, s.242]

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:

Rasülüllah Efendimiz (s.a.v.) buyurdular ki;

عَلَيْكُمْ بِقِيَامِ اللَّيْلِ

Siz gece namazına devam edin. Niçin devam edin?

فَإِنَّهُ دَأْبُ الصَّالِحِينَ قَبْلَكُمْ،

Çünkü bu sizden önce ki sâlihlerin âdetidir.

وَقُرْبَةٌ إِلَى اللَّهِ تعالى،

Allah’ü Teâlâ ya yakınlaştırıcıdır.

وَمَنْهَاةٌ عَنْ الإِثْمِ،

Günahtan uzaklaştırıcıdır.

وَتَكْفِيرٌ لِلسَّيِّئَاتِ،

Kötülüklere kefarettir.

وَمَطْرَدَةٌ لِلدَّاءِ عَنِ الجَسَدِ

Hastalığı cesetten uzaklaştırıcıdır.” [Feyzü’l kadir c.4, s.351]

E. TEHECCÜT NAMAZI

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ : ذُكِرَ عِنْدَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَجُلٌ نَامَ لَيْلَهُ حَتَّى أَصْبَحَ،

Birkaç Sahabi Peygamberimizin Huzuruna gelerek “Ya RasülAllah, falanca kişi hiç Teheccüde kalkmıyor. Sabaha kadar uyuyor. (Biz onun gece ışığının yandığını hiç görmüyoruz) deler.

قَالَ: "ذَاكَ رَجُلٌ بَالَ الشَّيْطَانُ فِي أُذُنَيْهِ، أَوْ قَالَ : فِي أُذُنِهِ"

Peygamberimiz (s.a.v) ise: **“Öyle ise şeytan onun kulaklarına veya kulağına bevletmiştir” buyurdu. [Sahihi Buhari c.3, s.122]**

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:

Rasülüllah Efendimiz (s.a.v.) buyurdular ki;

«يَعْقِدُ الشَّيْطَانُ عَلَى قَافِيَةِ رَأْسِ أَحَدِكُمْ إِذَا هُوَ نَامَ ثَلَاثَ عُقَدٍ،

Sizden biriniz uyuduğu zaman şeytan onun ensesine üç düğüm yapar.

يَضْرِبُ عَلَى كُلِّ عُقْدَةٍ: عَلَيْكَ لَيْلٌ طَوِيلٌ فَارْقُدْ،

Her düğüm üzerine “senin üzerinde uzun bir gece var, uyu!” diye mühür vurur.

فَإِنِ اسْتَيْقَظَ فَذَكَرَ اللَّهَ انْحَلَّتْ عُقْدَةٌ،

Uyanır da Allah'ı zikrederse bir düğüm çözülür.

فَإِنْ تَوَضَّأَ انْحَلَّتْ عُقْدَةٌ،

Abdest alırsa bir düğüm daha çözülür.

فَإِنْ صَلَّى انْحَلَّتْ عُقَدُهُ، فَأَصْبَحَ نَشِيطًا طَيِّبَ النَّفْسِ؛

(Birde) namaz kılarsa bütün düğümler çözülür ve neşeli ve gönlü hoş olarak sabahlar.

وَإِلَّا أَصْبَحَ خَبِيثَ النَّفْسِ، كَسْلَانَ»

Böyle yapmazsa gönlü bozuk ve tembel olarak sabahlar.
[Tacu'l Usul c.1, s.324]

عن ابن عمر رضى الله عنهما؛

Abdullah ibni Ömer (r.a.)'den rivayet olundu ki;

كَانَ الرَّجُلُ فِي حَيَاةِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ،

Rasülüllah (s.a.v.) Efendimizin hayatında bir kişi idi. Nedir idi?

إِذَا رَأَى رُؤْيَا، قَصَّهَا عَلَى رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ،

Bir rüya gördüğü vakit (tabir etsin diye) Rasülüllah s.a.v. efendimize anlatırdı.

فَتَمَنَّيْتُ أَنْ أَرَى رُؤْيَا أَقُصُّهَا عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ،

Bende Rasülüllah (s.a.v.) Efendimize anlatacağım bir rüya görmeyi temenni ederdim.

قَالَ: وَكُنْتُ غُلَامًا شَابًّا عَزَبًا،

Devamla dedi ki; ben taze genç bekâr idim.

وَكُنْتُ أَنَامُ فِي الْمَسْجِدِ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللهِ صلعم،

Ben Rasülüllah s.a.v efendimiz zamanında mescitte uyuyordum.

فَرَأَيْتُ فِي النَّوْمِ كَأَنَّ مَلَكَيْنِ أَخَذَانِي فَذَهَبَا بِي إِلَى النَّارِ،

Ben rüyamda sanki iki meleğin beni tutup ve cehenneme götürdüklerini gördüm.

فَإِذَا هِيَ مَطْوِيَّةٌ كَطَيِّ الْبِئْرِ،

Ve o cehennem etrafı kuyu örülmüş gibi örülmüştü.

وَإِذَا لَهَا قَرْنَانِ كَقَرْنَيِ الْبِئْرِ،

Ve o cehennem için de boynuz gibi iki yan vardı.

وَإِذَا فِيهَا نَاسٌ قَدْ عَرَفْتُهُمْ،

O cehennem içerisinde (kureyşten) tanıdığım insanlar vardı.

فَجَعَلْتُ أَقُولُ: أَعُوذُ بِاللهِ مِنَ النَّارِ، أَعُوذُ بِاللهِ مِنَ النَّارِ، أَعُوذُ بِاللهِ مِنَ النَّارِ،

(üç defa) "Ben cehennemden Allah'a sığınırım" demeye başladım.

قَالَ فَلَقِيَنَا مَلَكٌ اَخَرُ فَقَالَ لِي: لَا تَرُعْ،

Abdullah ibni Ömer devamla dedi ki; bize başka bir melek karşı gelip bana korkma dedi.

فَقَصَصْتُهَا عَلَى حَفْصَةَ،

Ben bu rüyayı (ablam) Hafsa (r.a.)'ya anlattım.

فَقَصَّتْهَا حَفْصَةُ، عَلَى رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ،

(Ablam) Hafsa'da Rasülüllah Efendimize anlattı.

فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:

Rasülüllah Efendimiz (s.a.v.) buyurdu ki;

«نِعْمَ الرَّجُلُ عَبْدُ اللهِ لَوْ كَانَ يُصَلِّي مِنَ اللَّيْلِ»

"Abdullah ne güzel kişidir. Gecelerde de namaz kılsa"

فَكَانَ بَعْدُ لَا يَنَامُ مِنَ اللَّيْلِ إِلَّا قَلِيلًا.

Abdullah ibni Ömer bundan sonra geceleri az uyudu. [Tecrid-i sarih c.4, s.28]

قال الله تعالى: وَمِنَ اللَّيْلِ فَتَهَجَّدْ بِهِ نَافِلَةً لَكَ

Geceden de sana mahsus fazla bir namaz olarak uykudan kalk, kur'an ile teheccüt kıl,

عَسَى أَن يَبْعَثَكَ رَبُّكَ مَقَامًا مَحْمُودًا ﴿٧٩﴾ سورة الإسراء

Yakındır ki Rabbin seni bir Makam-ı Mahmud'a ba's ide.

Burada;

لَا يَزَالُ الْعَبْدُ يَتَقَرَّبُ اِلَيَّ بِالنَّوَافِلِ حَتَّى اَكُونَ سَمْعَهُ وَبَصَرَهُ وَ قَلْبَهُ

Hadis-i kudsi'si mazmunuyla alaka sarihtir.

لَا يَزَالُ الْعَبْدُ يَتَقَرَّبُ اِلَيَّ بِالنَّوَافِلِ

Kul nafilerle bana yaklaşmaya devam eder.

حَتَّى اَكُونَ سَمْعَهُ وَ بَصَرَهُ وَ قَلْبَهُ

Tâki ben onun (işiten) kulağı, (gören) gözü ve (düşünen) kalbi olurum.

Makam-ı Mahmut: her kesin hamd ile tebcil edeceği muazzam makam demektir ki; hakikat-i hamdin müteallakı olan kurb-i mutlak makamı yani ehadis-i şerife de varid olduğu üzere livaü'l hamd altında şefaat-ı kübra makamıdır. **[Elmalı c.5 s.2194]**

Hz. Üstazımız (k.s): **"Teheccüd bizim sancağımızdır. Mahşerde onun altında toplanacağız."** Buyurmuştur.

Yine Hz. Üstazımız (k.s): "**Müceddid yolunda gece yarısından sonra uyumak lazım değildir."** Buyurmuştur.

قَالَ الْإِمَامُ الرَّبَّانِيُّ قُدِّسَ سِرُّهُ؛

İmam-ı Rabbani k.s. buyurdu ki;

وَالنَّصِيحَةُ الْأُخْرَى الَّتِي أَنْصَحُ بِهَا الْتِزَامُ صَلاَةِ التَّهَجُّدِ

Sana yapacağım diğer bir nasihat da teheccüt namazına devam etmektir.

فَإِنَّهَا مِنْ ضَرُورِيَّاتِ الطَّرِيقِ.

Çünkü teheccüt namazı bu yolun zaruriyyatındandır.

وَقَدْ قِيلَ لَكُمْ فِي الْحُضُورِ أَيْضًا:

Yine size huzurda muhakkak söylenmişti. Ne söylenmişti?

إِذَا تَعَسَّرَ عَلَيْكُمْ هَذَا الْمَعْنَى وَلَمْ يَتَيَسَّرِ الْإِنْتِبَاهُ عَلَى خِلاَفِ الْمُعْتَادِ

Bu husus (teheccüt namazı) size zor gelip mutadın hilafına uyanmak mümkün olmazsa;

يَنْبَغِي أَنْ يُوَكِّلَ لِهَذَا الْاَمْرِ جَمْعًا مِنَ الْمُتَعَلِّقِينَ

Alakalılardan bir grubu bu iş için vekil tayin etmeniz gerekir. Niçin vekil tayin etmeniz gerekir?

لِيُوقِظُوكُمْ وَقْتَ التَّهَجُّدِ طَوْعًا أَوْ كَرْهًا وَلاَ يَتْرُكُوكُمْ عَلَى نَوْمِ الْغَفْلَةِ

Gönüllü veya gönülsüz sizi teheccüt vaktinde uyandırmaları ve sizi gaflet uykusu üzerine bırakmamaları için.

فَإِذَا فَعَلْتُمْ ذَلِكَ أَيَّامًا يُرْجَى أَنْ تَتَيَسَّرَ الْمُدَاوَمَةُ عَلَى ذَلِكَ مِنْ غَيْرِ تَكَلُّفٍ.

Bu işi günlerce yaptığınız zaman zorlanmadan bu işe devam etmek mümkün olur. [Mektubat-ı Rabbani c.1, mek.69]

İsmail Hakkı Bursevi Hazretleri, Ruhu'l Beyanda şöyle ifade eder,

وَقَالَ بَعْضُ الْعَارِفِينَ

Bazı Arifler şöyle buyurdu;

اِنَّ اللَّهَ يَطَّلِعُ عَلَى قُلُوبِ الْمُسْتَيْقِظِينَ بِالْاَسْحَارِ،

Hz. Allah seher vaktinde uyanık olan kullarının kalbine tecelli eder.

فَيَمْلَأُهَا نُورًا فَتَرِدُ الْفَوَائِدُ عَلَى قُلُوبِهِمْ

Onun kalbini Hz. Allah nur ile doldurur ve kalbine ilim, irfan, hikmet ve **birtakım faideler varid olur,**

فَتَسْتَنِيرُ ثُمَّ تَنْتَشِرُ مِنْ قُلُوبِهِمْ اِلَى قُلُوبِ الْغَافِلِينَ.

onun kalbi nurlanır ve gafillerin kalbini de nurlandırma aşk ve heyecanı meydana gelir." [Ruhu'l beyan c.5, s.193]

F. DUHA NAMAZI;

Peygamberimiz (s.a.v.) Buyuruyor ki:

رَكْعَتَانِ مِنَ الضُّحَى تَعْدِلاَنِ عِنْدَ اللهِ بِحَجَّةٍ وَعُمْرَةٍ مُتَقَبَّلَتَيْنِ.

"Allah indinde, İki rekât Duhâ namazı kabul olunmuş bir hac ve bir umreye bedeldir." [Feyzü'l Kadir c.4, s.38]

Başka bir hadis-i şeriflerinde;

فِي الْاِنْسَانِ ثَلَاثُمِائَةٍ وَسِتُّونَ مَفْصِلاً،

İnsanda 360 mafsal vardır.

فَعَلَيْهِ أَنْ يَتَصَدَّقَ عَنْ كُلِّ مَفْصِلٍ مِنْهُ بِصَدَقَةٍ

İnsanın her bir mafsaldan dolayı (şükür olarak) sadaka vermesi icap eder.

قَالُوا: وَمَنْ يُطِيقُ ذَلِكَ يَا نَبِيَّ اللَّهِ؟

Denildi ki ya Rasülellah buna kimin gücü yeter.

قَالَ: النُّخَاعَةُ فِي الْمَسْجِدِ تَدْفِنُهَا، وَالشَّيْءُ تُنَحِّيهِ عَنِ الطَّرِيقِ،

Rasülullah Efendimiz cevap verdi "Mescitten insanlara eza veren bir tozu kaldırman veya yoldan bir şeyi kaldırmandır.

فَإِنْ لَمْ تَجِدْ، فَرَكْعَتَا الضُّحَى تُجْزِئُكَ.

Eğer buna da gücün yetmezse iki rekât Duhâ namazı kılmak buna kâfi gelir." [Camiu'l-ulum ve'l-hikem]

Hz. Üstazımız (k.s.): "Duha namazı kılmanın 100 bereketi vardır ki bunun 75'i dünyada 25'i ahirette tecelli eder" buyurmuştur. Yine, **"Duha namazı kılan kişiler maişet darlığı görmezler"** buyurmuştur. Kendisi derslerden evvel, ders aralarında kılmış ve kıldırmıştır.

Kimler Duha namazı kılamaz?

اَلْمُنَافِقُ لَا يُصَلِّي الضُّحَى وَلَا يَقْرَأُ قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ

"Münafık Duha namazı kılamaz ve Kafirun suresini okuyamaz." [Feyzü'l Kadir c.6, s.276]

G. EVVÂBİN NAMAZI;

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَنْ صَلَّى سِتَّ رَكَعَاتٍ بَعْدَ الْمَغْرِبِ، لَمْ يَتَكَلَّمْ بَيْنَهُنَّ بِسُوءٍ، عُدِلَتْ لَهُ عِبَادَةَ اثْنَتَيْ عَشْرَةَ سَنَةٍ»

“Kim ki akşam namazından sonra hiç konuşmadan 6 rekât Evvâbin namazı kılarsa (Hz. Allah o kişiye on iki senelik ibadet sevabı ihsan eder.)” [Sünen-i İbni Mace c.1, s.437]

Fıkıh âlimleri “namaz bir bütündür. Sünnet ile farz arasında konuşulursa o sünnetin sevabı gider, iadesi lazım gelir.

عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ أَبِيهِ قَالَ : سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «مَنْ صَلَّى سِتَّ رَكَعَاتٍ بَعْدَ الْمَغْرِبِ قَبْلَ أَنْ يَتَكَلَّمَ غُفِرَ لَهُ بِهَا ذُنُوبُ خَمْسِينَ سَنَةً»

“Kim ki akşam namazından sonra hiç konuşmadan 6 rekât Evvabin namazı kılarsa o kişinin 50 senelik günahını affeder.” [Muhtasar Kıyamü’l Leyl c.1, s.87]

Bu hadisin tefsirinse: Ashab-ı kiram; “ya RasûlAllah, 50 senelik günahı yoksa… Peygamberimiz “anasının-babasının günahları ilave edilir onlarda affedilir, onlarda doldurmuyorsa dostlarının günahı ilave edilir onlarında affedilir.

Bu tip hadis-i şeriflerden sonra bazı insanlar işi felsefeye dökerek, “bir Evvâbin namazı ile 50 senelik günah affolunacaksa benim başka bir şey yapmama gerek yok diyenlere peygamberimiz cevap veriyor: “bu

ibadetlere bu kadar sevap var ama bilesiniz âhiret hayatı çok uzun bir hayattır, sakın gevşekliğe düşmeyiniz”

Evvâbin namazını da 6 rekât olarak kılıyoruz. Çünkü yolumuzun umum Müdürü Sıddık-ı A’zam Hazretleri anlatıyor “ben Rasülullah’tan şöyle duydum,

عَنْ أَبِي بَكْرٍ، قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «مَنْ صَلَّى الْمَغْرِبَ وَصَلَّى مِنْ بَعْدِهَا رَكْعَتَيْنِ قَبْلَ أَنْ يَتَكَلَّمَ، أَسْكَنَهُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ فِي حَظِيرَةِ الْقُدُسِ» قُلْتُ: فَإِنْ صَلَّى بَعْدَهَا أَرْبَعًا؟ قَالَ: «كَمَنْ حَجَّ حَجَّةً بَعْدَ حَجَّةٍ». قُلْتُ: فَإِنْ صَلَّى بَعْدَهَا سِتًّا؟ قَالَ: «يَغْفِرُ اللَّهُ لَهُ ذُنُوبَ خَمْسِينَ عَامًا»

“…Kim ki akşamdan 4 rekât Evvâbin namazı kılarsa, Hz. Allah ona kabul olunmuş iki hac sevabı verir. Ben dedim ki ya Rasulellah 6 kılarsa 50 senelik günahı affolunur.” [Tergib fi fedâili’l A’mâl c.1, s.31]

مَنْ صَلَّى رَكْعَتَيْنِ فِي خَلَاءٍ لَا يَرَاهُ اِلَّا اللّٰهُ وَالْمَلَائِكَةُ كَتَبَ لَهُ بَرَائَةً مِنَ النَّارِ

“Bir kimse Allah Teâlâ ile meleklerden başkasının kendisini görmeyecekleri bir yerde iki rekât namaz kılsa, Allah Teâlâ onun için ateşe girmemesi için bir beraatname yazar.”

Bunlar kaç rekât olarak kılınmalıdır?

Peygamberimiz 2,4,6,8,10,12 kılmış ama hadis kitaplarında en fazla rağbet ettiği 6 rekattır diye geçer. Hz. Üstazımızdan da bize bu şekilde intikal etmiştir.

H. TESBİH NAMAZI;

* Tesbih namazı kavli, fiili ve bedeni istiğfardır.

* Peygamberimizin amcası Hz. Abbas'a yaptığı nasihat…

* Günlük gıdamız için saatlerimizi harcıyoruz, ruhi gıdamız içinde hiç olmazsa dakikalarımızı harcamalıyız.

* Hz. Üstazımız bir gün talebelerini manevi süzgeçten geçirir. Talebelerinden birinin durumunu pek beğenmez ve derki "evladım geleceğin pekiyi gözükmüyor, tesbih namazı kıl." Aradan zaman geçer, arkadaşları o kişiye sorarlar, "Hz. Üstazımız sana tesbih namazı kıl demişti ne yaptın, kılabildin mi? O demiş ki "kılmadım, içimden de kılmak gelmiyor" demiş, daha sonra ayrılıp gidiyor, hala gidiyor.

✓ Hz. Üstazımız (k.s): **"Evlatlarım, kapanan feyiz kanallarının anahtarı tesbih namazıdır."**

✓ Lisan ile olan istiğfarın seyyidi bu yukarıda ki (seyyidü'l-istiğfar) dır. Fakat birde hem lisan ve hem vücutla olan istiğfar vardır ki hepsinin fevkindedir. Oda tesbih namazıdır. **(Sungurluoğlu Notları s.74)**

✓ Tesbih Namazı, İstiğfâr-ı Kâmile ve dünya muvaffakiyetleri için Hâcet Namazı'dır**.**

✓ Tesbih namazı, dünya mavaffakiyetleri için istiğfâr-ı tâmmedir.

✓ Bizim yolumuzda her ne zaman ârızalar vukû bulsa, bilinsin ki bu, terakkî alâmetidir.

✓ Rabıta ile dahi gitmeyen bazı gasvetler vardır ki ancak Tesbih Namazı ile gider.

✓ Hazretimizin, Mürşidi Kâmil-i Mükemmel ve Mükemmil olduğuna inanıyorsak mutlaka feyz gelir. Ama günahlarımız, Hazretimiz ile inancımız arasına girebilir ve irtibatımız kesilebilir. Bu araya giren perde ancak ibadet ve dua ile kalkar. İnancımıza rağmen feyz almıyorsak hemen tesbih ve teheccüd namazları kılmalıyız. Çünkü tesbih namazı bütün uzuvlarla yapılır.

✓ Günah işlediği zaman Hz. Üstaz darılır. Kaybolur. Rabıta yaparken bir türlü bulamayız. Ama Üstazımız çok merhametlidir. Bunda iş yoktur diye hemen kovmaz. **"Biz kırık değirmeni kırk yıl bekleriz"** buyuruyor.

✓ Hz. Üstazımız (ks), Muhammed Masum (ks) hakkında; **"Biz Yasin-i Şerifin sırrını ondan aldık, O Seyyid-i Azamdır"** buyurmuştur. Muhammed Masum(ks) bizim günlük yapmış olduğumuz Rabıta-i Şerifelerin zikri kalbilerin listesini tutan zâttır. Onun şöyle bir hususiyeti vardı. Bir evladı bir gün rabıtasını yapmasın, onun ipini

keserdi. Ama Hz. Üstazımız(ks) **“Biz yıkık değirmeni kırk yıl bekleriz.”** buyuruyor. Hz. Üstazımız (k.s.)’in tasarrufunun büyüklüğüne ve merhametine çok güzel bir misaldir. Bir kimse rabıtasını bir gün yapmazsa, manen kırk gün geriye gider. Rabıtasını bir gün yapanda manen kırk gün ileri gider. Nakşibendi büyükleri şöyle buyurdular: **“Nefesini zayi eden, nefsini zayi etmiştir.”**

✓ Hz. Üstazımız **’’Evladım tesbih namazı kıl. Düzelirsin’’** Buyurmuşlardır.

✓ **Tesbih Namazı;** günahın evveli - âhiri, eskisi - yenisi, hatâen ve kasten işleneni, küçüğü-büyüğü, gizlisi-âlenîsi... hepsine keffârettir; affına sebeptir.

..... رَبَّنَا أَتْمِمْ لَنَا نُورَنَا وَاغْفِرْ لَنَا ۖ إِنَّكَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٨﴾

سورة التحريم

Ey Rabbimiz bizim nurumuzu tamamla. Bize mağfiret et. Çünkü sen her şeye kadirsin.

SADAKA-İNFAK VE MALİ CİHAD'IN MAHİYETİ VE FAZİLETİ

Sadaka ıstılahta;

هِيَ الْعَطِيَّةُ الَّتِى تُبْتَغَى بِهَا الْمَثُوبَةُ مِنَ اللهِ تَعَالَى

"Kendisiyle Allâhü Teâlâ'dan sevap talep edilerek verilen şeydir."[1]

Sadaka ve infak ile alakalı Âyet-i Kerîmelerde Cenâb-ı Hak şöyle buyurmuştur;

مَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللهِ كَمَثَلِ حَبَّةٍ أَنْبَتَتْ سَبْعَ سَنَابِلَ فِي كُلِّ سُنْبُلَةٍ مِائَةُ حَبَّةٍ وَاللهُ يُضَاعِفُ لِمَنْ يَشَاءُ وَاللهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ * الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللهِ ثُمَّ لَا يُتْبِعُونَ مَا أَنْفَقُوا مَنًّا وَلَا أَذًى لَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ

"Mallarını Allah yolunda infak edenlerin meseli bir dâne meseli gibidir ki yedi başak bitirmiş, her başakta da yüz dâne vardır. Allah dilediğine daha da katlar. Allah vâsi'dir, alîmdir. Fî sebilillâh mallarını infak eden, sonra verdiklerinin arkasından başa kakmayı, gönül incitmeyi reva görmeyen kimseler, Rabları indinde onların ecirleri vardır, onlara bir korku yoktur ve onlar mahzun olmayacaklardır."[2]

قَوْلٌ مَعْرُوفٌ وَمَغْفِرَةٌ خَيْرٌ مِنْ صَدَقَةٍ يَتْبَعُهَا أَذًى وَاللهُ غَنِيٌّ حَلِيمٌ * يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تُبْطِلُوا صَدَقَاتِكُمْ بِالْمَنِّ وَالْأَذَى كَالَّذِي يُنْفِقُ مَالَهُ رِئَاءَ النَّاسِ وَلَا يُؤْمِنُ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَمَثَلُهُ كَمَثَلِ صَفْوَانٍ عَلَيْهِ تُرَابٌ فَأَصَابَهُ وَابِلٌ فَتَرَكَهُ صَلْدًا لَا يَقْدِرُونَ عَلَى شَيْءٍ مِمَّا كَسَبُوا وَاللهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ

[1] Curcânî, Et-Tarifât
[2] Bakara Sûresi, Âyet 261-262

"Bir tatlı dil ve bir mağfiret, arkasına eza takılacak sadakadan daha iyidir. Allah ganidir, halîmdir. Ey o bütün iman edenler! Sadakalarınızı başa kakmak, gönül kırmakla boşa gidermeyin. O kimse gibi ki; İnsanlara gösteriş için malını dağıtır da ne Allaha inanır, ne Ahiret gününe. Artık onun meseli bir kaya meseline benzer ki üzerinde az bir toprak varken şiddetli bir sağanak isabet etmiş de onu yap yalçın etmiş (üzerinde bir toz bile kalmayan kaya gibi bırakıvermiş). Öyle kimseler kesiblerinden hiç bir şey istifade edemezler. Allah kâfirler güruhunu doğru yola ulaştırmaz."[3]

وَمَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمُ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللهِ وَتَثْبِيتًا مِنْ أَنْفُسِهِمْ كَمَثَلِ جَنَّةٍ بِرَبْوَةٍ أَصَابَهَا وَابِلٌ فَآتَتْ أُكُلَهَا ضِعْفَيْنِ فَإِنْ لَمْ يُصِبْهَا وَابِلٌ فَطَلٌّ وَاللهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ

"Allah'ın rızasını aramak ve kendilerini veya kendilerinden bir kısmını Allah yolunda payidar kılmak için mallarını infak edenlerin meseli ise bir tepedeki güzel bir bahçenin haline benzer ki kuvvetli bir sağanak isabet etmiş de ona yemişlerini iki kat vermiştir.

Bir sağanak düşmezse ona mutlak bir çisenti vardır (hafif bir yağmur da vereceğini verir). Allah amellerinizi gözetiyor."[4]

أَيَوَدُّ أَحَدُكُمْ أَنْ تَكُونَ لَهُ جَنَّةٌ مِنْ نَخِيلٍ وَأَعْنَابٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ لَهُ فِيهَا مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ وَأَصَابَهُ الْكِبَرُ وَلَهُ ذُرِّيَّةٌ ضُعَفَاءُ فَأَصَابَهَا إِعْصَارٌ فِيهِ نَارٌ فَاحْتَرَقَتْ كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللهُ لَكُمُ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَتَفَكَّرُونَ

"Arzu eder mi? Hiç biriniz ki; kendisinin altından ırmaklar akan, içinde her türlü mahsulât bulunan hurmalık ve üzümlüklerden bir bahçesi olsun. Üstüne de ihtiyarlık çökmüş ve elleri ermez, güçleri yetmez bir takım zürriyyeti var. Derken ona ateşli bir rüzgâr, fırtına isabet ediversin de o bahçe yanıversin. İşte Allah âyetlerini böyle anlatıyor, gerek ki düşünesiniz."[5]

[3] Bakara Sûresi, Âyet 263-264
[4] Bakara Sûresi, Âyet 265
[5] Bakara Sûresi, Âyet 266

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَنْفِقُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا كَسَبْتُمْ وَمِمَّا أَخْرَجْنَا لَكُمْ مِنَ الْأَرْضِ وَلَا تَيَمَّمُوا الْخَبِيثَ مِنْهُ تُنْفِقُونَ وَلَسْتُمْ بِآخِذِيهِ إِلَّا أَنْ تُغْمِضُوا فِيهِ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللهَ غَنِيٌّ حَمِيدٌ

"Ey o bütün iman edenler! İnfakı, gerek kazandıklarınızın ve gerek sizin için yerden çıkardıklarımızın temizlerinden yapın. Kendinizin göz yummadan alıcısı olmadığınız, mallarınızın fenasını vermeye yeltenmeyin ve Allah'ın gani, hamîd olduğunu bilin."[6]

الشَّيْطَانُ يَعِدُكُمُ الْفَقْرَ وَيَأْمُرُكُمْ بِالْفَحْشَاءِ وَاللَّهُ يَعِدُكُمْ مَغْفِرَةً مِنْهُ وَفَضْلًا وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ * يُؤْتِي الْحِكْمَةَ مَنْ يَشَاءُ وَمَنْ يُؤْتَ الْحِكْمَةَ فَقَدْ أُوتِيَ خَيْرًا كَثِيرًا وَمَا يَذَّكَّرُ إِلَّا أُولُو الْأَلْبَابِ * وَمَا أَنْفَقْتُمْ مِنْ نَفَقَةٍ أَوْ نَذَرْتُمْ مِنْ نَذْرٍ فَإِنَّ اللهَ يَعْلَمُهُ وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ أَنْصَارٍ

"Şeytan sizi fakirlikle korkutup çirkin çirkin şeylere teşvik ediyor. Allah ise lûtfundan bir mağfiret ve fazla bir kâr va'd buyuruyor. Allah'ın kudreti geniş, ilmi çoktur. Dilediğine hikmet verir. Hikmet verilene ise çok hayır verilmiş demektir. Ve bunu ancak temiz akıllılar anlar. Her ne nafaka verdiniz veya ne adak adadınızsa her halde Allah onu bilir. Fakat zalimlerin yardımcıları yoktur."[7]

إِنْ تُبْدُوا الصَّدَقَاتِ فَنِعِمَّا هِيَ وَإِنْ تُخْفُوهَا وَتُؤْتُوهَا الْفُقَرَاءَ فَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ وَيُكَفِّرُ عَنْكُمْ مِنْ سَيِّئَاتِكُمْ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ

"Sadakaları açık verirseniz o, ne iyi. Ve eğer onları gizler de fukaraya öyle verirseniz, bu sizin için daha hayırlıdır. Günahlarınızdan bir kısmına keffaret olur. Hem Allah her ne yaparsanız haberdardır."[8]

Büyüklerimiz buyurmuşlardır ki; "Resûlullâh Efendimiz (sallahu aleyhi ve sellem) ve onun yanındakiler Ashab-ı Suffe'ye bakmışlar.

[6] Bakara Sûresi, Âyet 267
[7] Bakara Sûresi, Âyet 268-270
[8] Bakara Sûresi, Âyet 271

Kimisi sırren, gizli olarak yardım etmiş, kimisi aleni olarak yardım etmiş. Aleni olarak yardımın da ayrı bir efdaliyeti var. Alenen yardım edenlere diğer insanlar da özenip aynı hizmetin devamına vesile olursa onun efdaliyyeti ayrıdır. Sıddık-ı Ekber (r.a.) Hazretleri malının bir kısmını gece tasadduk edermiş, bir kısmını gündüz, bir kısmını açıkça, bir kısmını da gizli olarak. Bu çok ince bir usul ve üsluptur."

Hazret-i Üstâzımız (kuddise sirruhu) şöyle buyurmuştur: "İnsanın sehavet (cömertlik) damarlarında tutukluk vardır. Onun açılması için vereceğiniz zekât, fıtra ve benzeri hayırları bahil (cimri) olan kimselere teslim ederek: "Şunu fülan müesseseye yahut fülan kimseye veriver" derseniz, o da vermeye alışır. Bu suretle hem sizin verdiğiniz makbul olur, hem de vermeye teşvik ettiğiniz için me'cûr olursunuz. Bir adam kendi bahil (cimri) olduğu halde hem teşvik etmez, hem de gayrın ihsanına tahammül edemezse o zaman doğrudan cennete giremez. Kendi yapamıyor lakin teşvik ediyorsa o kimse müstesnadır."[9]

Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) de Hadîs-i Şerîflerinde şöyle buyurmuşlardır;

مَنْ تَصَدَّقَ بِعَدْلِ تَمْرَةٍ مِنْ كَسْبٍ طَيِّبٍ وَلَا يَقْبَلُ اللهُ إِلَّا الطَّيِّبَ فَإِنَّ اللهَ يَتَقَبَّلُهَا بِيَمِينِهِ ثُمَّ يُرَبِّيهَا لِصَاحِبِهَا كَمَا يُرَبِّي أَحَدُكُمْ فَلُوَّهُ حَتَّى تَكُونَ مِثْلَ الْجَبَلِ

"Kim ki, helal kazancından bir hurma değerinde bir şey tasadduk ederse -ki Allah helal maldan verilen sadakadan başka hiç bir sadakayı kabul etmez- işte bu helal sadakayı kudretiyle kabul eder. Sonra sadakayı veren kişi için o tek hurma kadar sadakayı, -birinizin erkek küheylân tayını büyüttüğü gibi- dağ misali oluncaya kadar ihtimam ile büyütür."[10]

صَدَقَةُ الْمُؤْمِنِ تَدْفَعُ عَنْ صَاحِبِهَا آفَاتِ الدُّنْيَا وَفِتْنَةَ الْقَبْرِ وَعَذَابَ يَوْمِ الْقِيَامَةِ

"Müminin vermiş olduğu sadaka sahibinden dünya afetlerini, kabir fitnesini ve kıyamet günündeki azabı def' eder (uzaklaştırır)."[11]

---

[9] Z. Sunguroğlunun Notları, s. 83
[10] Sahîh-i Buhârî, Babü's-Sadaka, h.1410
[11] İ. Hakkı Bursevî, Ruhu'l Beyan, Bakara Sûresi 261. Âyet-i Kerîme'nin Tefsirinden

وَاعْلَمْ اَنَّ النَّاسَ عَلَى ثَلَاثِ طَبَقَاتٍ. اَلْاُولَى اَلْأَقْوِيَاءُ وَهُمُ الَّذِينَ أَنْفَقُوا جَمِيعَ مَا مَلَكُوا وَهَؤُلَاءِ صَدَقُوا فِيمَا عَاهَدُوا اللهَ عَلَيْهِ مِنَ الْحُبِّ كَمَا فَعَلَ اَبُو بَكْرٍ الصِّدِّيقِ رَضِيَ اللهُ تَعَالَى عَنْهُ. وَالثَّانِيَةُ الْمُتَوَسِّطُونَ وَهُمُ الَّذِينَ لَمْ يَقْدِرُوا عَلَى اِخْلَاءِ الْيَدِ عَنِ الْمَالِ دَفْعَةً وَلَكِنْ اَمْسَكُوهُ لَا لِلتَّنَعُّمِ بَلْ لِلْاِنْفَاقِ عِنْدَ ظُهُورِ مُحْتَاجٍ اِلَيْهِ وَقَنَعُوا فِي حَقِّ أَنْفُسِهِمْ بِمَا يُقَوِّيهِمْ عَلَى الْعِبَادَةِ وَالثَّالِثَةُ اَلضُّعَفَاءُ وَهُمُ الْمُقْتَصِرُونَ عَلَى أَدَاءِ الزَّكَاةِ الْوَاجِبَةِ

Sen bil ki insanlar üç sınıftır. Birincisi; akviya sınıfıdır ki bunlar malik oldukları şeylerin tamamını infak edip, mahabbetullahtan dolayı Allah'a olan ahidlerinde sadık olanlardır. Hazret-i Ebû Bekir Sıddîk'ın yaptığı gibi.

İkinci sınıf; mütevessıt olanlardır ki tek seferde elindeki malının tamamını infak etmeye kadir olamayanlardır. Ancak mallarını nimetlenmek için değil muhtaç olan birisi çıktığında infak etmek için elinde tutanlardır. Bunlar kendi nefisleri hakkında ibadete güç yetirebilecek kadarıyla kanaat edenlerdir.

Üçüncü sınıf da zuafâ'dır (zayıf olanlardır). Bunlar sadece farz olan zekâtları verenlerdir.[12]

Rivayet olunuyor ki; Sahabe-i Kiramdan Ebû'd-Dahdah (r.a.) "Ya Rasûlallah benim iki bahçem var. Birisini tasadduk edersem bana Cennette iki misli var mıdır?" diye sual etmiş ve "evet" buyurulmuş. "Dahdahın annesi de beraberimde mi?" demiş "evet" buyurulmuş, "sabiyye de beraberimde mi?" demiş "evet" buyurulmuş. Bunun üzerine bahçelerinin en güzeli olan "huneyniyye" namındaki bahçesini tasadduk etmiş. Dönüp ailesinin yanına geldiğinde onlar da o bahçede bulunuyorlarmış. Hemen bahçenin kapısına durmuş ve zevcesi Ümm-i Dahdah'a bunu nakletmiş. O da "tasadduk ettiğin bahçeleri Allah mübarek etsin" demiş ve bahçeden çıkmışlar. Bahçeyi teslim etmişler. Bunun üzerine;

مَنْ ذَا الَّذِي يُقْرِضُ اللهَ قَرْضًا حَسَنًا فَيُضَاعِفَهُ لَهُ أَضْعَافًا كَثِيرَةً وَاللهُ يَقْبِضُ وَيَبْصُطُ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ

[12] İ. Hakkı Bursevi, Ruhu'l Beyan Bakara Süresi 261. Âyet-i Kerime'nin Tefsirinden

"Kimdir o yiğit ki; Allah'a bir karz-ı hasen versin, fesibilillâh infak etsin de, Allah da yarın ona az'âf-ı kesiresiyle kat kat versin. Allah hem sıkar hem açar (yani bazen darlık verir bazen de genişlik verir). Siz ne kadar kaçınsanız da akıbet o Allah'a irca' olunacaksınız. Ecir veya cezanızı behemehâl bulacaksınız"[13] Âyet-i Kerîmesi nâzil olmuş. Peygamber Efendimiz de (sallallâhu aleyhi ve sellem) "Ebu'd-Dahdah için Cennette nice hurma ağaçları saçak atıyor" buyurmuş. [14]

Bu Âyet-i Kerîme şöyle tefsir edilmiştir;

Kimdir o yiğit ki; Allah'a bir karz-ı hasen -yani gönlünden koparak, hüsn-i niyyet ve ıhlâsa makrun olarak, dişinden tırnağından güzelce kırkıp bir ödünç- versin, fesibilillâh infak etsin de, Allah da yarın ona az'af-ı kesiresiyle kat kat versin. Yahud, her kim öyle ödünç verirse Allah da ona böyle kat kat verir. Bu katların miktarını ancak Allah bilir.

Allah sıkar ve açar, gerek ferdlere ve gerek cemaatlere bazen darlık verir bazen de genişlik. Darlıkta me'yus olmamalı, genişlikte de azıtmamalı, her iki takdirde herkes haline göre hasenata rağbet etmeli.

Dişinden tırnağından güzelce kesip Allah'a malen ve bedenen -velev sıkıntılara tahammül etmek ve hiçbir şey bulamazsa (سُبْحَانَ اللهِ وَالْحَمْدُ للهِ وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ وَاللهُ أَكْبَرُ) demek suretiyle olsun- karz-ı hasen yapılmalıdır ki sonu genişlik olsun. Ve siz ne kadar kaçınsanız da akıbet o Allah'a irca' olunacaksınız. Ecir veya cezanızı behemehâl bulacaksınız.[15]

Rivayet olunan bir Hadîs-i Şerîfte Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e birbiri ardınca bazı sualler sorulmuştur. Bu sırada;

... قِيلَ: فَأَيُّ الصَّدَقَةِ أَفْضَلُ؟ قَالَ: «جُهْدُ الْمُقِلِّ»، ... قِيلَ: فَأَيُّ الْجِهَادِ أَفْضَلُ؟ قَالَ: «مَنْ جَاهَدَ الْمُشْرِكِينَ بِمَالِهِ وَنَفْسِهِ»...

"Hangi sadaka daha faziletlidir?" diye sorulduğunda Resûlullâh Efendimiz **"fakirin cömertliğidir (malı az olanın verme gayretidir)"** buyurdu. Sonrasında "hangi cihad daha faziletlidir?" diye sorulduğunda **"müşriklere karşı malıyla ve canıyla cihad edendir (hizmet edendir)"** buyurdu.[16]

[13] Bakara Sûresi, Âyet 245
[14] Elmalılı, Hak Dini Kur'ân Dili, Bakara Sûresi 245. Âyet-i Kerîme'nin Tefsirinden
[15] Elmalılı, Hak Dini Kur'ân Dili, Bakara Sûresi 245. Âyet-i Kerîme'nin Tefsirinden
[16] Sünen-i Ebî Dâvûd, Babü Tûlî'l Kıyam, h.1449

Hadîs-i Şerîfte geçen (جُهْدُ الْمُقِلِّ) ifadesi ile alakalı denilmiştir ki;

وَجُهْدُ الْمُقِلِّ : قَدْرُ مَا يَحْتَمِلُهُ حَالُ الْقَلِيلِ الْمَالِ

"Cühdü'l-Mukill: malı az olanın yüklenebileceği miktardır."[17]

Yine Resûlullâh (sallallâhü aleyhi ve sellem) Efendimiz;

«سَبَقَ دِرْهَمٌ مِائَةَ أَلْفِ دِرْهَمٍ» قَالُوا: وَكَيْفَ؟ قَالَ: «كَانَ لِرَجُلٍ دِرْهَمَانِ تَصَدَّقَ بِأَحَدِهِمَا، وَانْطَلَقَ رَجُلٌ إِلَى عُرْضِ مَالِهِ، فَأَخَذَ مِنْهُ مِائَةَ أَلْفِ دِرْهَمٍ فَتَصَدَّقَ بِهَا

"Bir dirhem yüz bin dirhemi geçti" buyurdular. Ashab-ı Kiram; **"Nasıl Ya Resûlallâh?"** dediler. Peygamber Efendimiz **"bir adamın iki dirhemi vardı ve o birisini tasadduk etti. Başka birisi de mallarının yanına gitti ve oradan yüz bin dirhem aldı ve onu tasadduk etti"** buyurdular.[18]

Asr-ı saadetteki harplerin her birinin İslam tarihi içerisinde ayrı ayrı ehemmiyeti olmakla birlikte Tebük Gazvesi ve öncesinde yaşananlar, -şartları ve zamanı itibariyle her türlü sıkıntıya rağmen- cihadın ve Allah yolunda infakın faziletini ifade etmektedir.

Bu gazve Hicret-i Nebeviyye'nin dokuzuncu senesinde Receb-i Şerîf ayı içerisinde vuku' bulmuştur ve Rasul-i Ekrem (sallahu aleyhi ve sellem) Efendimizin bizzat iştirak ettikleri son gazvedir.

Bizans ordusunun Müslümanlarla savaşmak için hazırlık yaptığı haberi Resûlullâh (sallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'e ulaşmış; Bunun üzerine sefer hazırlıkları yapılmış, ordu Tebük'e kadar gelmiş idi. Ancak Rumlar, otuz bin kişilik İslam Askerleri'nin karşısına çıkamamışlardı.

Tebük Gazvesi'ne Usret (Zorluk) Gazvesi, askerlerine de Ceyş-i Usret denir. Bu sefer esnasında meydana gelen hadiseler, Tevbe Sûresi'nin birçok Âyet-i Kerîmesine nüzul sebebi olmuştur.

Yüz on yedinci Âyet-i Kerîme'de (في ساعة العسرة)buyurularak bu sefer "zorluk zamanı" olarak vasıflandırılmıştır. Zira Mü'minler bu seferde su, binek ve yiyecek bakımından son derece sıkıntı çekmişlerdi. Ayrıca sefer

[17] El-Mu'cemu'l-Vesit

[18] Sunen-i Nesâi, Bab-u Cühdi'l-Mukill, h.2527; Yani birisi malının yarısını diğeri de malının bir kısmını tasadduk etmiş oldu.

için hazırlık emredildiği zaman halk geçim darlığı içindeydi. Sıcaklar çok şiddetlenmiş, her tarafta kuraklık ve kıtlık hüküm sürmeye başlamış, hurma mahsulleri iyice olgunlaşmıştı. İnsanlar meyve ağaçlarının altında gölgelere sığınmak durumunda oldukları için, -açlık ve susuzluk çekecekleri, meşakkatli ve uzun bir sefer daveti karşısında- ağır davrananlar olmuştu.[19]

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا مَا لَكُمْ إِذَا قِيلَ لَكُمُ انْفِرُوا فِي سَبِيلِ اللهِ اثَّاقَلْتُمْ إِلَى الْأَرْضِ أَرَضِيتُمْ بِالْحَيَاةِ الدُّنْيَا مِنَ الْآخِرَةِ فَمَا مَتَاعُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا فِي الْآخِرَةِ إِلَّا قَلِيلٌ

"Ey İman edenler. Size ne oldu ki Allah yolunda nefer olun denildiği vakit, yere yapışıp ağırlaştınız? Yoksa Ahireti bırakıp dünya hayatına mı razı oldunuz? Hâlbuki dünya metâ'ı, Ahiret yanında, pek azdır."[20] mealindeki Âyet-i Kerîme ve devamındaki Âyet-i Kerîmeler, mü'minleri bu hususta ikaz sadedinde nazil olmuştur.

Peygamber Efendimiz (sallallâhü aleyhi ve sellem) de mâlî durumları elverişli olanları, karşılığını ahirette görmek üzere askerlere yiyecek ve binek yardımında bulunmaya, orduyu teçhiz etmeye davet ve teşvik buyurmuştu. Bunun üzerine hali vakti yerinde olan Mü'minler, mükâfatını Allah (celle celalühü)'dan umarak, mal yükleyip getirmeye başladılar. Hatta bu hususta birbirleriyle yarışanlar dahi oldu. Hazret-i Ömer (r.a.) "Ebû Bekir (r.a.) vaktiyle beni geçtiyse ben de bu gün onu geçerim" buyurarak servetinin yarısını Rasül-i Ekrem (sallallâhü aleyhi ve sellem)'e teslim etmiş; **"Ey Ömer! Ev halkına ne bıraktın?**[21]**"** sorusuna "Servetimin diğer yarısını" cevabını vermişti.

Hazret-i Ömer (r.a.) şöyle anlatıyor: "Hazret-i Ebû Bekir, yanında bulunan malının tamamını getirdi. Sanki onu kendisinden bile gizliyor gibiydi. Yavaşça Resûlullâh (sallallâhü aleyhi ve sellem) Efendimiz'e verdi. "**Ey Ebû Bekir! Ev halkına ne bıraktın**[22]**"** suali sorulunca, "Allah ve Rasülünü bıraktım" cevabını verdi.

Ben de kendisine dedim ki "Vallahi Ey Ebû Bekir! Anam babam sana feda olsun. Allah yolunda hiçbir yarış yapmadık ki sen onda beni geçmiş olmayasın. Ben artık hiçbir şeyde seni geçemeyeceğim."

---

[19] Elmalılı, Hak Dini Kur'ân Dili, Tevbe Sûresi 38. Âyet-i Kerîmenin Tefsirinden
[20] Tevbe Sûresi, Âyet 38
[21] Vâkıdî, Megâzi'l Vâkıdî, Tebük Gazvesi, c.3, s.991
[22] Vâkıdî, Megâzi'l Vâkıdî, Tebük Gazvesi, c.3, s.991

Hazret-i Ömer (r.a.) servetinin yarısını getirdiği zaman, münafıklardan birisi "Sen bununla gösteriş mi yapıyorsun" deyince Hazret-i Ömer (r.a.) da şu cevabı vermiş: "Allah ve Rasülüne ise evet! Başkasına ise hayır!"

Sahabe-i Kirâm Hazerâtı yüklerle mal taşımaya başladılar. Abdurrahman bin Avf, dört bin dirhemi getirip teslim edince aynı soruya muhatap olmuş ve "Dört bin dirhem de ev halkıma bıraktım" cevabını vermişti.

Bunun üzerine de (بَارَكَ اللهُ لَكَ فِيمَا أَمْسَكْتَ وَفِيمَا أَعْطَيْتَ) **"Allah (celle celalühü) senin getirip verdiğini de ev halkına bıraktığını da bereketlendirsin[23]"** duasına nail olmuştu.

Ebu Âkil (r.a.)'da bir ölçek hurmayı sırtlayıp Resûlullâh (sallallâhü aleyhi ve sellem)'e arz etmişti: "Yâ Rasûlallah! İki ölçek hurma karşılığında bütün gece sırtımda su çektim ve çalıştım. Yarısını ev halkım için bıraktım. Yarısını da Rabbimin rızasını kazanmak için getirdim" dediğinde aynı duaya o da nail olmuştu.

Hazret-i Osman (r.a.) İslam Askerleri'nin levazımatının üçte birini, hatta yarısını ve birçoklarının da erzakını, su içtikleri kapların ağız bağlarına ve askı iplerine varıncaya kadar temin etmiş; dokuz yüz elli deve, yüz at ve on bin dinar bağışta bulunmuştur. O da tekrar tekrar şu duaya nail olmuştu: **"Bu günden sonra yapacağı hiçbir şey ona zarar veremeyecektir. Ey Allah'ım ben Osman'dan razıyım. Sen de razı ol[24]."**

Bazı Müslümanlar getirdikleri bir deveyi -"Aranızda nöbetleşe binersiniz"- diyerek, bir veya iki fakir mücahide teslim etmiş, bazıları da bir miktar yiyecek getirip teslim etmişlerdi. Hatta kadınlar bile ellerinden gelen her türlü yardımı yapmaktan geri durmamışlardı. Fakir Müslümanlardan Ulbe bin Zeyd (r.a.) gece kalkıp namaz kılmış, "Ey Allah'ım bana nasib ettiğin şu bir parçacık malımı tasadduk ediyorum" şeklinde ağlayarak dua etmiş ve sabah Resûlullâh (sallallâhü aleyhi ve sellem) Efendimiz'e gelerek "Ya Resûlallâh, Elimde sadaka verebileceğim bir şey yok. Şu bir parçacık malımı tasadduk ediyorum. Bundan dolayı beni üzen veya bana kötü söz söyleyen ya da benimle alay eden kimseye de hakkımı helal ediyorum." Demişti. Aynı gün **"Allah sadakanı kabul etsin[25]"** duasına nail olan Hazret-i Ulbe (r.a.) ertesi gün bir münadinin kendisini aradığını işitmiş,

[23] Taberi, Tefsir-i Taberi, Tevbe Sûresi 79. Âyet-i Kerimenin Tefsirinden
[24] Vâkıdî, Megâzi'l Vâkıdî, Tebuk Gazvesi, c.3, s.991
[25] Vâkıdî, Megâzi'l Vâkıdî, Tebuk Gazvesi, c.3, s.994

huzura varınca da şu müjdeyle ferahlamıştı; **"Müjdelerim seni. Varlığım kudret elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki, senin sadakan, zekâtları kabul olunanların divan'ına yazıldı."**[26]

عَنْ عَدِيِّ بْنِ حَاتِمٍ الطَّائِيِّ، أَنَّهُ سَأَلَ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَيُّ الصَّدَقَةِ أَفْضَلُ؟ قَالَ: خِدْمَةُ عَبْدٍ فِي سَبِيلِ اللهِ، أَوْ ظِلُّ فُسْطَاطٍ، أَوْ طَرُوقَةُ فَحْلٍ فِي سَبِيلِ اللهِ.

Hatem-i Tâî (r.a.) Resûlullâh (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e "hangi sadaka en faziletlidir" diye sordu da Resûlullâh Efendimiz **"Bir kulun Allah yolunda hizmeti, Allah yolunda gölgelenilecek bir kıl çadır veya binilecek uysal bir at (vermektir)"** buyurdular.[27]

MALİ CİHAD

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللهِ وَرَسُولِهِ ثُمَّ لَمْ يَرْتَابُوا وَجَاهَدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللهِ أُولَئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ

"Müminler ancak o kimselerdir ki Allah'a ve Rasulüne iman ettikten sonra şüpheye düşmeyip Allah yolunda mallarıyla, canlarıyla mücahede etmektedirler.

İşte onlar sadıkların tâ kendisidir."[28]

Bu Âyet-i Celîlenin tefsirinde denilmiştir ki; "Mallarıyla, canlarıyla Allah yolunda mücahede etmekte, yani Allah'a itaat yolunda her türlü zahmet ve meşakkate göğüs germektedirler. Mal ve nefisler ile mücahede, malî ve bedenî her türlü ibadete şamildir."[29]

Bazıları cihad kelimesini, sadece silahını eline alıp, teçhizatını kuşanıp harbe giderek düşman ile savaşmak manasında anlamaktadır. Cihad kelimesinin ifade ettiği bu mana cihadın nevilerinden sadece birisidir ve zahiren en zor olanıdır. Bu cihad, bazen farz-ı kifâye, bazen de farz-ı ayın olur.

---

[26] Köksal, İslam Tarihi ve Hazret-i Muhammed, c.7 s.264-270 Hulasa
[27] Sünen-i Tirmizi, fi'l-Hıdmeti fi sebilillah, h.1626
[28] Hucurat Sûresi, Âyet 15
[29] Elmalılı, Hak Dini Kur'an Dili, Hücurat Sûresi 15. Âyet-i Kerîme'nin Tefsirinden

إِنَّ اللهَ يُحِبُّ الَّذِينَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِهِ صَفًّا كَأَنَّهُمْ بُنْيَانٌ مَرْصُوصٌ

"Şüphesiz ki Allah, kendi yolunda bir birleri ile kenetlenmiş bir bina gibi saf bağlayarak çarpışanları sever."[30] meâlindeki Ayeti Celile tefsir ve izah edilirken;

اَمَّا حُكْمُ الْجِهَادِ فَهُوَ فَرْضُ كِفَايَةٍ عَلَى الْمُسْتَطِيعِ بِالْاِتِّفَاقِ اِذَا فَعَلَهُ الْبَعْضُ سَقَطَ عَنِ الْبَاقِينَ وَعِنْدَ النَّفِيرِ الْعَامِّ وَهُوَ هُجُومُ الْعَدُوِّ يَصِيرُ فَرْضَ عَيْنٍ بِلاَ خِلاَفٍ

"Cihadın hükmü; bil-ittifak gücü yetenler üzerine farz-ı kifâyedir. Müslümanlardan bazısı yaptığı zaman diğerlerinden sakıt olur. Umumî seferberlik ilan edildiği zaman -ki düşman top yekûn hücum ettiği zaman- ise ihtilafsız farzı ayın olur"[31] denilmektedir.

Bundan başka cihadın birçok çeşitleri vardır. Başta cihad-ı ekber olan nefsi emmare ile cihad, emri bi'l-maruf nehyi ani'l-münker vazifesini ifa edebilmek için lisan ile el ile yapılan cihad, Kur'ân-ı Kerimi okumak ve okutmak suretiyle yapılan cihad, kalem ile fikir ile cihad ve mallarımız ile yapılan cihad.

Nitekim Resûlullâh (sallallâhü aleyhi ve sellem) Efendimiz;

جَاهِدُوا الْمُشْرِكِينَ بِاَمْوَالِكُمْ وَاَنْفُسِكُمْ وَاَلْسِنَتِكُمْ

"Kâfirler ile mallarınız, nefisleriniz ve lisanlarınız ile mücahede ediniz." buyurmuşlardır.[32]

Bülûğu'l-Meram Şerhinde, bu Hadîs-i Şerîf şöyle izah edilmiştir; **"Hadîs-i Şerîf mal, can ve dil ile mücahede etmenin vücûbuna (farziyyetine) delildir. Mal ile cihad: malı, mücahidlerin nafakası ve silahı gibi şeylere sarf etmektir. Can ile cihad ise, bilfiil küffarın karşısına çıkarak onlarla harp etmektir."**[33]

Resûlullâh (sallallâhu aleyhi ve sellem) Efendimize "insanların en faziletlisi kimdir Ya Rasûlellah?" diye sorulunca;

[30] Saff Sûresi, Âyet 4
[31] İ. Hakkı Bursevi, Ruhul Beyan, Saff Sûresi 4. Âyet-i Kerime'nin Tefsirinden
[32] Hakim Nisâbûri, El-Mustedrek, Kitabü'l Cihad, h.2427
[33] Askalâni, Subulu's-Selam, Cihadu'n-Nisa, h.1178

مُؤْمِنٌ مُجَاهِدٌ بِنَفْسِهِ وَمَالِهِ فِى سَبِيلِ اللهِ

"İnsanların en faziletlisi, nefsi ve malı ile cihad eden mümindir" buyurdular.[34]

Seferberlik bazen de ilim ile olur. Cenâb-ı Hak şöyle buyurmuştur;

وَمَا كَانَ الْمُؤْمِنُونَ لِيَنْفِرُوا كَافَّةً فَلَوْلَا نَفَرَ مِنْ كُلِّ فِرْقَةٍ مِنْهُمْ طَائِفَةٌ لِيَتَفَقَّهُوا فِي الدِّينِ وَلِيُنْذِرُوا قَوْمَهُمْ إِذَا رَجَعُوا إِلَيْهِمْ لَعَلَّهُمْ يَحْذَرُونَ

"Bununla beraber mü'minlerin kâffesi birden toplanıp seferber olacak değillerdir. Fakat her fırkadan bir taife toplansa da dinde fıkıh tahsil etseler ve döndükleri zaman kavimlerini inzar eyleseler. Gerek ki sakınırlar"[35]

Bu Âyet-i Kerîmenin tefsirinde denilmiştir ki; "Binaenaleyh bu suretle dinde tefakkuh farz-ı kifaye'dir. Ve fîsebilillâh cihaddan ma'dûddur... Her fırkadan bir kısmının cihada gitmesi, bir kısmının da tefakkuh ve inzar için kalması emrolunmuş. İlim ve huccet ile cidal, seyf ile cidalin asıl ve mebnası ve bi'setten maksud-i aslî olan cihad-ı ekberi teşkil edeceği anlatılmıştır."[36]

Hazret-i Üstâzımız (kuddise sirruhu) da: "İlim ve irşad seferberliği ile emir olunduk. Bir ailenin iki çocuğuna sahip olamadığı şu günde bu işin ehemmiyeti büyüktür.

Bu itibarla kısa ve kat'î usullerle elde edilen ilmin bidayetten itibaren irşad sahasında isti'mal edilmesi ve avamil okuyan talebenin dahi va'z u nasihatte bulunması icab eder" buyurmuşlardır.[37]

Mal ile cihad, diğer bütün cihad nevilerinin temel unsurlarından birisidir. Yapılacak bütün cihad nevilerinin mükemmel olabilmesi malî cihadın mükemmel olarak yerine getirilmesine bağlıdır. Mali cihad olmazsa cihad çeşitlerini devam ettirmek güçleşir. Nitekim Cihad ile ilgili Âyet-i Kerîmelerde önce mal zikredilerek

وَجَاهِدُوا بِأَمْوَالِكُمْ

"Mallarınızla cihad ediniz" buyrulmaktadır.

[34] Beyhakî, Sünenü'l Kübra, Bab-ü Fazli'l-Cihad, h.18496
[35] Tevbe Sûresi, Âyet 122
[36] Elmalılı, Hak, Dini Kur'ân Dili, Tevbe Sûresi 122. Âyet-i Kerîme'nin Tefsirinden
[37] Ali Erol, Hatıratım, s.63

Büyüklerimiz; "Âyet-i Kerîmede bahsedileni herkes anlayamıyor. İşte canıyla koşmak tamam, ama malıyla koşmak nasıl oluyor? O malı Allah yolunda tasadduk etmekle oluyor. Tabi, ale'l-itlak tasadduk etmek değildir. Bu devirde, doğru zamanda, doğru yerlere tam manasıyla bu dine hizmet edilen yerlere tasadduk etmek ifade ediliyor. Yoksa ale'l-itlak rastgele bir yere değil.

Şöyle bir sual akla gelebilir; Zekâtını veren kişi malî cihadı da yerine getirmiş olur mu? Elbette ki olmaz. Fakat bu gün zekâtını vermekte bile zorlanan Müslümanlar bu bilgiden mahrumdurlar.

Zekâtını veren veya veremeyen Müslümanların tamamı, zekâtın farz olduğunu, İslam'ın beş şartından birisi olduğunu bilir ve kabul eder, fakat malî cihadı Müslümanların çoğunluğu bilmemekte ve tabiatıyla vermemektedirler.

Hatta Müslümanların ekseriyeti, zekâtlarını tam olarak verirlerse, malî cihadı da yerine getirdiklerini zan etmektedirler ki, bu fevkalade yanlış bir düşüncedir.

Bu hususdaki Âyet-i Celîle'ler, Hadisi Şerifler ve tefsirlerine bakıldığında malî cihadın da zekât gibi farz olduğu anlaşılmaktadır.

Zira Hazret-i Allah'ın: (وَآتُوا الزَّكٰوةَ) **"Zekâtınızı veriniz."** Emri olduğu gibi,

(وَجَاهِدُوا فِي سَبِيلِ اللهِ بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ) **"Mallarınız ve canlarınız ile Allah yolunda cihad ediniz."** Emri de vardır.

Büyüklerimiz bu hususu şöyle ifade etmişlerdir; "Zekâttan sonra malî cihad var, o da farz-ı ayındır. Bak şimdi buraya gelenlerin hepsi bizim kardeşlerimizdir, arkadaşlarımızdır, bize hüsn-i zan eden kardeşlerimizdir. Diğer Müslümanlarda gelir, hüsn-i niyetle gelenlere bunu öğretelim. Hüsn-i niyet sahibi olmayanlar ise: "bu da nereden çıktı? Bu kürsüden hocaefendi bir de malî cihad çıkarttı, Kur'an'da var mı böyle bir şey?" derler.

Var tabii ya! Senin öğrenemediğin şeyleri yok mu zannediyorsun? Senin öğrenemediğin daha ne kadar çok şeyler var Kuran-ı Kerimde. Çok... Öğreneceksin, öğrendikten sonra...

Malî cihad bu zamanda farz-ı ayındır. (وَجَاهِدُوا) emirdir. Emir vücup ifade eder. Eski zamanda malî cihad ve bedenî cihad farz-ı kifaye idi. Zira Müslümanlardan bir kısmının yapması diğerlerine kâfi geliyordu. Ondan dolayı farz-ı kifâye idi. Bu devirde farz-ı ayındır. Öyle zahirî ilim ile üç-beş

kelimelik zahirî ilim ile esrar-ı İlahiye'yi, ahkâm-ı Rabbaniye'yi, ahkâm-ı Kuraniye'yi tam biliriz zannetmesinler. Bilemezsiniz." buyururlar.

Hazret-i Üstâzımız (kuddise sirruhu) buyurmuşlardır ki;

"Cephe bozuluncaya kadar harp (bütün cihad nevileri) insanlar üzerine farz-ı kifayedir. Cephe bozulduğu zaman yediden yetmişe kadar, kadın erkek herkese farz-ı ayn olur. O zaman kadın kocasından, köle efendisinden izin almadan cepheye koşar."[38]

اِنْفِرُوا خِفَافًا وَثِقَالًا وَجَاهِدُوا بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ فِي سَبِيلِ اللهِ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ

"Gerek hafif gerek ağır hangi halde olursanız olun seferber olunuz ve mallarınız ve canlarınız ile Allah yolunda cihad ediniz. Eğer bilir iseniz bu sizin için daha hayırlıdır."[39]

Bu Âyet-i Kerîme'nin tefsirinde (اِنْفِرُوا خِفَافًا وَثِقَالًا) **"Hıfafen ve sikalen koşup toplanınız."** Gerek yeyni, gerek ağır hangi halde olursanız olunuz. Yani gerek kolay gelsin gerek zor, genç ve ihtiyar, bekâr ve evli, işsiz ve meşgul, fakir ve zengin, piyade ve süvarî, ne halde olursa olsun az çok bir gücü kuvveti haiz olanlar hepiniz fevc fevc nefer olunuz. (وَجَاهِدُوا بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ فِي سَبِيلِ اللهِ) **"Mallarınız ve nefislerinizle cihad ediniz."** Hem malen, hem nefsen, gücü olan ikisiyle de, yalnız malen gücü olan malıyla, yalnız nefsen gücü olan da nefsiyle gücü yetebildiği kadar cihad etsin. (ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ) **"Bu Allah yolunda cihada çıkmanız sizin için hayırlıdır".** (اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ) **"Eğer bilirseniz".** Yani hayrı bilmek melekesine haiz iseniz bu böyledir. Bunun hakkınızda hayır olduğunu bilir, icra edersiniz" buyrulmuştur. [40]

Naklolunduğuna göre; Ebû Talha hazretleri Tevbe Sûresini okurken bu Âyet-i Celîle'ye gelince çocuklarına "Beni (cihada) hazırlayın" demiş. Onlarda çok ihtiyar ve hasta olan babalarına;

رَحِمَكَ اللهُ قَدْ غَزَوْتَ مَعَ النَّبِيِّ عَلَيْهِ السَّلَامِ قَدْ مَاتَ، وَمَعَ أَبِي بَكْرٍ وَعُمَرَ قَدْ مَاتَا، فَنَحْنُ نَغْزُو عَنْكَ

[38] Ali Erol, Hatıratım, s.91
[39] Tevbe Sûresi, Âyet 41
[40] Elmalılı, Hak Dini Kur'ân Dili, Tevbe Sûresi 41. Âyet-i Kerîme'nin Tefsirinden

"Allah sana merhamet etsin, sen Resûlullâh (sallallâhü aleyhi ve sellem) ile beraber harp ettin, o irtihal etti. Ebû Bekir ve Ömer (r.anhüma) ile beraber harp ettin, onlarda vefat ettiler. Şimdi biz senin yerine harp ederiz." Dediler. Hazret-i Talha: (لاَ ، جَهِّزُونِي) "Hayır olmaz. Siz beni hazırlayın" dedi. Ve deniz harbine çıktı ve giderken denizde vefat etti. Onu defnedecek bir kara parçası bulamadılar. Aradan yedi gün geçtikten sonra defin edebildiler. Mübarek cesedi hiç değişmemiş idi.[41]

مَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللهِ كَمَثَلِ حَبَّةٍ أَنْبَتَتْ سَبْعَ سَنَابِلَ فِي كُلِّ سُنْبُلَةٍ مِائَةُ حَبَّةٍ وَاللَّهُ يُضَاعِفُ لِمَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ

"Mallarını Allah yolunda sarf edenlerin durumu, her başağında yüz dâne olmak üzere yedi başak veren dânenin durumu gibidir. Allah dilediğine kat kat verir. Allah'ın lütfü geniştir. O her şeyi bilendir."[42]

"Diğer iyiliklere karşılık Allah, (celle celalühü) bire on vaad ettiği halde kendi malını sarf ederek cihad edenlere en az bire yedi yüz ecir vaat buyurmuştur."[43]

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَى تِجَارَةٍ تُنْجِيكُمْ مِنْ عَذَابٍ أَلِيمٍ تُؤْمِنُونَ بِاللهِ وَرَسُولِهِ وَتُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللهِ بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ

"Ey o bütün iman edenler! Size öyle bir ticaret göstereyim mi? ki sizleri elîm bir azâbdan kurtarır. Allah ve Rasulüne iman edip mallarınız ve canlarınızla Allah yolunda mücahede eylersiniz, bu sizin için çok hayırlıdır, eğer bilir iseniz". [44]

لَكِنِ الرَّسُولُ وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ جَاهَدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ وَأُولَئِكَ لَهُمُ الْخَيْرَاتُ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ

[41] İ. Hakkı Bursevi, Ruhul'-Beyan, Tevbe Sûresi 41. Âyet-i Kerime'nin Tefsirinden
[42] Bakara Sûresi, Âyet 261
[43] Elmalılı, Hak Dini Kur'ân Dili, Bakara Sûresi 261. Âyet-i Kerimenin Tefsirinden
[44] Saff Sûresi, Âyet 10-11

"Lakin Peygamber ve yanındaki müminler mallarıyla ve canlarıyla cihad ettiler. Bunları görüyor musun? Bütün hayırlar işte onlar içindir. İşte bunlar felaha erenlerdir.[45]

Ebû Bekir Cessas'ın Ahkâm-ı Kur'an'da zikrettiği üzere; Malî cihad iki suretle olur. Birisi malını harpte kendisine lâzım olacak hayvan, silâh, âlât ve edevat, erzak ve saire gibi levazım ve mühimmatı harbiyyeye sarf etmek, birisi de sair mücahidlere ve onların teçhizatına sarf etmektir... Ve binaenaleyh o iki vecihle bu uğurda mal sarf etmek de malen cihada dâhildir."[46]

Peygamber Efendimiz (sallallâhü aleyhi ve sellem) bir hadisi şeriflerinde;

مَنْ جَهَّزَ غَازِيًا فِي سَبِيلِ اللهِ، كَانَ لَهُ مِثْلُ أَجْرِهِ مِنْ غَيْرِ أَنْ يَنْقُصَ مِنْ أَجْرِ الْغَازِي شَيْئًا

"Kim Allah yolunda bir gâzîyi teçhiz ederse, o kimse için gâzînin ecrinden hiçbir şey noksanlaştırılmaksızın gazinin ecrinin misli vardır" buyurmuşlardır.[47]

عَنِ ابْنِ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: « مَنْ أَظَلَّ غَازِيًا أَظَلَّهُ اللهُ، وَمَنْ جَهَّزَ غَازِيًا حَتَّى يَسْتَقِلَّ كَانَ لَهُ مِثْلُ أَجْرِهِ، وَمَنْ بَنَى لِلَّهِ مَسْجِدًا بَنَى اللهُ لَهُ بَيْتًا فِي الْجَنَّةِ

Ömer ibnü'l-Hattâb (r.a) Resûlullâh Efendimiz (sallallâhü aleyhi ve sellem)'in **"Kim bir gaziyi bir gölgede gölgelendirirse Allah da onu gölgelendirir. Kim bir gaziyi teçhiz ederse o gazinin ecrinin misli o kişi içinde olur. Kim Allah rızası için bir mescit bina ederse Allah da onun için cennette bir ev bina eder"** buyurduğunu işittim.[48]

Büyüklerimiz bir defasında Kabataş civarından geçerlerken tramway yolunun ortasında bulunan bir kabri işaret ederek buyurmuşlardır ki; "Burada medfun olan zat Çizmeci Başı Mahmut efendidir. Buradan geçerken bizden selam bekler. Bu çizmeci başı ne yapmış biliyor musun? O zatın tek

[45] Tevbe Sûresi, Âyet 88
[46] Elmalılı, Hak Dini Kur'ân Dili, Tevbe Sûresi 41. Âyet-i Kerîmenin Tefsirinden
[47] Sünen-i İbn-i Mace, Bab-ü Men Cehheze Gaziyen, h.2759
[48] Fâkihî, Ahbar-ı Mekke, c.3, s.180

vazifesi Hazret-i Fatih sefere çıkacağı zaman çizmelerini hazırlamakmış. Ben bunu buradan geçerken hiç unutmam hep hatırlarım. Bir çizme hazırlayarak bu derecelere nail olduysa, bugün hocalarımızı ve talebelerimizi teçhiz eden ihvanımız kim bilir ne derecelere nail olur. Buradan anlayın"

Hazret-i Üstâzımız (kuddise sirruhu) ders aralarında talebelerine şu kıssayı hikâye etmişlerdir. "İstanbul Karagümrük'te üçbaş ismi ile maruf zât tarafından yaptırılıp kendi ismini taşıyan Medrese'nin açılış merasiminde Hazret-i Halid'i ziyaretten gelen padişah ikinci Mustafa da iştirak eder. Merasiminden sonra bânisi olan zâta hitaben; "Herkes dört başı bir kuruşa tıraş ederken, senin cimrilik yaparak üç başı bir kuruşa tıraş ettiğin ve bahilliğin bana kadar ulaştı. Şu hale göre bu kadar parayı buraya nasıl harcadın?" sualine karşı "Şevketlim! Paralarımı çok sevdiğimden ahirette de benimle beraber olsunlar diye buraya harcadım" demiştir.[49]

Âyet-i Celîle'de Mevla'mız, kâidler (oturanlar) ile mücahidlerin, mazeretsiz olarak hizmetten geri duranlar ile malıyla-canıyla hizmet edenlerin derecelerinin müsavi olmadığını beyan buyurmaktadır;

MALÎ CİHADIN MİKTARI

Malî cihad da hudut yoktur. Malî cihadın miktarını, cihad edenlerin ihtiyacına göre Emîri'l-Müminîn tesbit eder.

İmâm Serahsî hazretleri, Mebsut isimli eserinde;

فَإِنْ لَمْ يَكُنْ فِي بَيْتِ الْمَالِ مَالٌ وَمَسَّتْ الْحَاجَةُ إلَى تَجْهِيزِ الْجَيْشِ لِيَذُبُّوا عَنْ الْمُسْلِمِينَ فَلَهُ أَنْ يَحْكُمَ عَلَى النَّاسِ بِقَدْرِ مَا يُحْتَاجُ إلَيْهِ لِذَلِكَ لِأَنَّهُ مَأْمُورٌ بِالنَّظَرِ لِلْمُسْلِمِينَ وَإِنْ لَمْ يُجَهِّزِ الْجَيْشَ لِلدَّفْعِ ظَهَرَ الْمُشْرِكُونَ عَلَى الْمُسْلِمِينَ فَيَأْخُذُونَ الْمَالَ وَالذَّرَارِيَ وَالنُّفُوسَ فَمِنْ حُسْنِ التَّدْبِيرِ أَنْ يَتَحَكَّمَ عَلَى أَرْبَابِ الْأَمْوَالِ بِقَدْرِ مَا يُحْتَاجُ إلَيْهِ لِتَجْهِيزِ الْجَيْشِ لِيَأْمَنُوا فِيمَا سِوَى ذَلِكَ

"Eğer Beytü'l-Mal'de (mücahidlere yetecek kadar) mal olmaz, Müslümanlara gelecek sıkıntıları def etmek için askerlerin teçhizine ihtiyaç meydana gelirse, Emîru'l-Müminîn'e, cihad için lazım olduğu miktarda insanlar

[49] Ali Erol, Hatıratım, s.110

üzerine malî cihad ile hükmetmek vardır. Çünkü Emîru'l-Müminîn, Müslümanları gözetmek ile memur ve vazifelidir. Şayet müşriklerin galebesini def etmek için mücahidleri teçhiz etmese, müşrikler galip gelerek Müslümanların canlarını, mallarını ve zürriyetini alırlar. Binaenaleyh bu gibi felaketlerden emin olmaları için mücahidlerin teçhizine ihtiyaç duyulan kadar mal sahipleri üzerine tahakküm etmesi yani cebren onlardan bu miktarı alması en güzel tedbirdir." buyurmuştur.

Cerîr bin Abdullah hazretleri anlatıyor;

"Hazreti Muaviye, Kûfe halkına, askerlerin teçhizine olan ihtiyaç kadar mallarından alınması ile hükmetti. Fakat hazreti Cerîr ve çocuklarını bu hükümden istisna etti. Çünkü Resûlullâh Efendimiz hazreti Cerîr'e mahabbet ve vakar gösterir idi. Hatta hazreti Cerîr bu durumu: (مَا نَظَرَ إِلَيَّ إِلاَّ تَبَسَّمَ) "Resûlullâh Efendimiz bana ne zaman baksa mutlaka tebessüm buyururdu" diye ifade etmiştir. İşte bu sebepten hazreti Cerîr ve çocuklarını bu hükümden istisna ederek onlara minnette bulundu.

Cerîr (r.a.) ise; mal ile cihadda müminin hayır ve tâatlerde önde olması sebebiyle tevkîre (mahabbet ve vakara) müstehak olması ve sevap manası bulunduğunu bildiği için bu minneti kabul etmedi. (لاَ نَقْبَلُ ذٰلِكَ وَلٰكِنْ نَجْعَلُ أَمْوَالَنَا لِلْغَازِي) "Biz bu hükmü kabul etmeyiz ve mallarımızı (diğer Kûfe halkı gibi) gazilere veririz" buyurmuştur.[50]

Büyüklerimiz "Malî cihadı en aşağı zekât kadar vermek lazımdır. Ama onun hududu yok. Sahâvet ehli (cömertler), zekâtının bir misli, iki misli, üç misli -verebildiği kadar- malî cihad verebilir. En aşağı zekât kadar malî cihad vermek lazımdır...

Müslümanların bu tarafı çok zayıf, paraya gelince elleri paraya gitmiyor, elleri keseye gidemiyor, korkuyor. Ama Ayetler çok ağırdır. Daima istife, kasaya yerleştirip de kazandığı paraları kardeşlerinin yanına gönderip istife atanlara, ahirette ateş bütün bedenlerini sardığı zaman (هٰذَا مَا كَنَزْتُمْ لِأَنْفُسِكُمْ) **"işte bunlar dünyada iken istife koyduğunuz, kasalara yerleştirdiğiniz paralarınızdır"** denilecektir. Binaenaleyh bundan kurtulmak için, servet ehlinin zekât ve malî cihadını vermesi lazımdır.

Cenâb-ı Hak sana ihsan ediyor. Niçin servetinin bir miktarını Allah yolunda vermiyorsun? Niye harcamıyorsun? ...(başka şeylere para var)... Zekâta, malî cihada gelince yok! Sonra felaket olur; öteki âleme hesap

[50] Serahsî, El-Mebsût, Kitabü's Siyer, c.10, s.21

bırakmamaya gayret ediniz. Allah'ın emirlerini mümkün mertebe yerine getirmeliyiz." buyururlar.

Yahya bin Muaz Hazretleri "Para akrep gibidir, eğer onu elinde usulüne göre tutamayacaksan sakın tutma. Aksi halde seni ısırır zehiri ile öldürür." buyurunca "Usulüne göre tutma nedir." dediler, cevaben "Kişinin helal yoldan kazanıp yerine infak etmesidir." buyurdular.[51]

İmâm-ı Rabbânî Hazretleri başka bir mektubunda şöyle buyuruyorlar:

وَمَتَاعِ الدُّنْيَا مَتَاعُ الْغُرُورِ وَتَرَتَّبَتْ عَلَيْهِ الْمُعَامَلَةُ الْأُخْرَوِيَّةُ وَالْأَبَدِيَّةُ فَإِنْ تَيَسَّرَتْ مُتَابَعَةُ سَيِّدِ الْأَوَّلِينَ وَالْآخِرِينَ فِي هَذِهِ الْأَيَّامِ الْمَعْدُودَةِ فَالنَّجَاةُ الْأَبَدِيَّةُ مَرْجُوَّةٌ وَإِلَّا فَخَسَارَةٌ فِي خَسَارَةٍ كَائِنًا مَنْ كَانَ وَأَيَّ عَمَلٍ عَمِلَهُ مِنَ الْخَيْرِ

وَحُصُولُ دَوْلَةِ تِلْكَ الْمُتَابَعَةِ الْعُظْمَى لَيْسَ بِمَوْقُوفٍ عَلَى تَرْكِ الدُّنْيَا بِالْكُلِّيَّةِ حَتَّى يَكُونَ عَسِيرًا بَلْ إِذَا أُدِّيَتْ الزَّكَاةُ الْمَفْرُوضَةُ مَثَلًا فَلَهُ حُكْمُ التَّرْكِ فِي عَدَمِ وُصُولِ الْمَضَرَّةِ فَإِنَّهُ لَا ضَرَرَ فِي الْمَالِ الْمُزَكَّى فَمُعَالَجَةُ دَفْعِ الضَّرَرِ عَنِ الْمَالِ الدُّنْيَاوِيِّ إِخْرَاجُ الزَّكَاةِ وَإِنْ كَانَ التَّرْكُ الْكُلِّيُّ أَوْلَى وَأَفْضَلَ مِنْهُ وَلَكِنَّ أَدَاءَ الزَّكَاةِ يَقُومُ مَقَامَهُ

"Dünya malı aldatma aletidir. Uhrevi ve ebedi muamele o mala göre gerçekleşecektir. Eğer bu sayılı günlerde öncekilerin ve sonrakilerin Efendisi'ne tabi olmak mümkün olursa ebedi kurtuluş ümid edilir. Yoksa kim olursa olsun ve hangi hayır işini işlerse işlesin, hüsran içinde hüsran vardır. Resûlullâh'a (sallallâhü aleyhi ve sellem) uymak şerefine kavuşmak, dünyada olan her şeyden yüz çevirmeye bağlı değildir ki zor olsun. Eğer farz olan zekât verilir ise, (o kimse için) zarar gelmemesi hususunda dünya mallarının hepsini terk etmiş hükmü vardır. Çünkü zekâtı verilen malda zarar yoktur. Dünya malından zararı def' etmenin ilacı, o malın zekâtını vermektir. Malın hepsini terk ederek (Allah yolunda vermek) evlâ ve efdal olsa da zekâtını vermek hepsini terk makamına kaim olur."[52]

[51] Zubdetül Ehadis Tercümesi, Imâm Gazali, s.408
[52] İmâm-ı Rabbânî, Mektûbât-ı Şerîfe, c.1, m.165

أَتَيْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِأُبَايِعَهُ عَلَى الْإِسْلَامِ، فَاشْتَرَطَ عَلَيَّ «تَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ، وَتُصَلِّي الْخَمْسَ، وَتَصُومُ رَمَضَانَ، وَتُؤَدِّي الزَّكَاةَ، وَتَحُجُّ الْبَيْتَ، وَتُجَاهِدُ فِي سَبِيلِ اللهِ» قَالَ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ، أَمَّا اثْنَتَانِ فَلَا أُطِيقُهُمَا، أَمَّا الزَّكَاةُ فَمَالِي إِلَّا عَشْرُ ذَوْدٍ، هُنَّ رُسُلُ أَهْلِي وَحَمُولَتُهُمْ وَأَمَّا الْجِهَادُ فَيَزْعُمُونَ أَنَّهُ مَنْ وَلَّى، فَقَدْ بَاءَ بِغَضَبٍ مِنَ اللهِ، فَأَخَافُ إِذَا حَضَرَنِي قِتَالٌ كَرِهْتُ الْمَوْتَ، وَخَشَعْتُ نَفْسِي، قَالَ: فَقَبَضَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَدَهُ ثُمَّ حَرَّكَهَا ثُمَّ قَالَ: «لَا صَدَقَةَ وَلَا جِهَادَ فَبِمَ تَدْخُلُ الْجَنَّةَ؟» قَالَ: ثُمَّ قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ، أُبَايِعُكَ فَبَايِعْنِي عَلَيْهِنَّ كُلِّهِنَّ

Beşir İbn-i Hasasiye es Sedûsi (r.a) anlatıyor: Kendisine bîat etmek için Peygamber Efendimiz (saallahü aleyhi ve sellem)'in yanına geldim. (Biatimi kabul etmesi için) Allah (celle celâlühü)den başka ilah olmadığına, Muhammed'in Allah'ın kulu ve rasûlü olduğuna şehadet etmemi, namaz kılmamı, zekât vermemi, hac yapmamı, Ramazan ayında oruç tutmamı ve Allah yolunda cihad etmemi bana şart koştu. (Bu şartlar karşısında) ben de şöyle dedim: "Ya Rasûlellah iki şart (olan cihad ve zekât'tan başka diğer bütün şartları kabul ediyorum.) Allah'a yemin ederim ki bu iki şartı yerine getirmeye gücüm yetmez. Zekât; Allah'a yemin ederim ki, benim on (kadar) devem vardır. Bunlar da ailemin ihtiyaçlarını karşılayacak malları ve binekleridir. Cihad; Çünkü sahabîler harbden firar eden kişinin Allah'ın gadabı (ve azabına) uğrayacağına inanıyorlar. Ben, harbe iştirak eder de sonra ölümden ürkerek nefsime boyun eğip (kaçmaya yeltenirsem durumumun ne olacağından) korkuyorum. Bu sözlerinden sonra Resûlullâh (sallallâhu aleyhi ve sellem) Beşir'in elini tuttu, salladı ve şöyle buyurdu;

(Ya Beşir!) Cihad yok, zekât (sadaka) yok. Peki, bu durumda ne ile Cennet'e gireceksin? Bunun üzerine dedim ki;

Ya Rasûlellah! Size biat ediyorum, bu şartların tamamı üzerine benim biatimi kabul ediniz."[53]

[53] Hâkim Nîsâbûrî, El-Müstedrek, Kitâbü'l-Cihâd, h.2421

Büyüklerimiz buyurmuşlardır ki; "Tabiri caiz ise Cennetin çöplükleri de var. Gece kondu mahalleleri de var. Hatta Hazret-i Üstâzımız bir zat için söylemiş idi; "Eh! Falanca zât da Cennete girer amma, Cennetin çöplüklerinde, gecekondu mahallelerinde dolaşıverir" buyurmuşlardı. Bilhassa Hazreti Allah buhülden Ümmet-i Muhammed'i muhafaza buyursun. Buhül, cimrilik çok fena. Onun için Resûlullâh Efendimiz: (اَلْبَخِيلُ لاَ يَدْخُلُ الْجَنَّةَ وَلَوْ كَانَ زَاهِدًا) "Bahîl (cimri) zâhid bile olsa cennete giremez"[54] buyurdu. Ne demek? Yani Cennete girebilmek için o buhlünün cehennemde biraz yanması lazım. Cehennemde bahilliğinin temizlenmesi lazım ki, ondan sonra cennete girebilsin. Girecek amma o buhül hastalığı, cimrilik hastalığı biraz orada yanacak, temizlenecek, temizliğe tabi tutulacaktır" buyururlar.

[54] Z. Sunguroğlunun Notları, s. 82

Mevzu’: Evlat Terbiyesi - Evlat nedir?

Usulümüz vechi üzere birer Fatiha üçer İhlas-ı Şerif okuyup evvelâ Rasülullah Efendimiz’in bilumum Silsile-i Sâdâtımızın hassaten Hz. Üstazımız’ın ervah-ı kutsiye-i mübarekelerine hediye edelim.

اَللَّهُمَّ ارْزُقْنَا حِفْظَ الْمُرْسَلِينَ وَإِلْهَامَ الْأَنْبِيَاءِ وَفَهْمَ الْأَوْلِيَاءِ بِكَرَمِكَ يَا أَكْرَمَ الْأَكْرَمِينَ وَبِرَحْمَتِكَ يا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ. (3 defa)

اَللَّهُمَّ بِحُبِّ ذَاتِكَ تَحَصَّنَّا يَا اَللَّهُ لَااِلَهَ إِلَّا اللَّهُ سَيِّدِنَا مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ حَقًّا وَصِدْقًا. (3 defa)

رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنَّا وَعَنْكُمْ وَعَنْ كَافَّةِ الْمُؤْمِنِينَ

Cenâb-ı Hak Rabbü’l-Felak Feyyaz-ı Mutlak Hazretleri, Cibrîl-i Emin Namus-i Ekber Hazretleri vasıtasıyla iki cihan serveri Rasülullah Efendimiz (sallallahü aleyhi vesellem)’e inzal buyurmuş oldukları Hazret-i Kur’an-ı Kerim’de buyuruyorlar ki:

اَعُوذُ بِاللهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قُوا أَنْفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ، الى أخر الاية ﴿٦﴾ سورة التحريم، صدق الله العظيم.

Okumuş olduğum Ayet-i Celile'de meâlen:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا

Ey o bütün iman edenler!

قُوا أَنفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا

Kendilerinizi ve ehillerinizi ateşten koruyun, öyle ateş ki?

وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ

Yakacağı o insanlar ve o taşlardır. [Elmalı Tefsiri c.7, s.5122]

Allah'ü Teâlâ insanlara dünya ve ahiret saadetini elde etmeleri için Rasül-i Ekrem (s.a.v.)'i ve Kuran-ı Kerim'i göndermiş, Emanet-i ilahiyyeyi eşref-i mahlûkat olan insana yüklemiş ve o emaneti korumak için mes'ul tutmuştur.

Kur'an-ı kerim ve Hadis-i şerifler tahkik edildiği zaman görülecektir ki islam dini beş temel üzerine kurulmuştur. Bunlar ise dini hükümlerin gayesidir.

1. Canı muhafaza,
2. Malı muhafaza,
3. Dini muhafaza,
4. Aklı muhafaza,
5. Nesli muhafaza,

Can emniyeti olmazsa hayat kalmaz. Mal bulunmazsa insanın geçimi kalmaz. Din olmayınca hayatın manası olmaz. Akıl muhafaza edilmezse güzellikler

gerçekleşmez ve nesil muhafaza edilmezse insanlığın devamı sağlanamaz. Demek oluyor ki insanlığın huzuru bu beş maksadın gerçekleşmesine bağlıdır.

Evlat nedir?

1. Kehf süresi 46. Ayet-i kerimeye göre hayatın süsü;

اَلْمَالُ وَالْبَنُونَ زِينَةُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا

Meali: o mal ve oğullar dünya hayatının zinetidir. **[Elmalı Tefsiri c.5, s.3250]**

2. Bir Hadis-i şerife göre kalbin meyvesi;

اَلْوَلَدُ ثَمَرَةُ الْقَلْبِ

Çocuk kalbin meyvesidir.

وَإِنَّهُ مَجْبَنَةٌ مَبْخَلَةٌ مَحْزَنَةٌ

O korku sebebidir. (o sebeple cihada gitmekten ebeveyn korkar.) **Cimrilik sebebidir.** (O sebeple Allah yolunda infaktan kaçınır, çocuklara bir şey kalmaz, aç kalırlar diye korkar.) ve hüzün sebebidir. **[Fezü'l-kadir c.6, 378]**

Bu hadis-i şerifin şerhinde şu ifadeler vardır. Bir hekim çocuğundan sorulunca şu cevabı verdi;

مَا اَصْنَعُ بِمَنْ اِنْ عَاشَ كَدَّنِى وَ اِنْ مَاتَ هَدَّنِى

Yani "Yaşarsa beni meşakkate sokacak, ölürse beni yıkacak olanı ne yapayım" **[Feyzü'l-kadir c.6, s.378]**

Rasülüllah Efendimiz (s.a.v.) torunlarından birini koltuğunun altına alıp evden dışarı çıkmıştı. Onu okşuyor ve şöyle buyuruyordu;

اِنَّكُمْ لَتُبَخِّلُونَ وَ تُجَبِّنُونَ وَ تُجَهِّلُونَ وَ اِنَّكُمْ لَمِنْ رَيْحَانِ اللَّهِ

Muhakkak siz cimri kılarsınız, korkutursunuz ve cahil bırakırsınız. Ve elbette siz cennet çiçeklerindensiniz. **[Tuhfetü'l-ahvezî c.6,s.37]**

Onun için bizim daha nikahta ve her zaman dualarımızdan biri de şudur;

رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ اَزْوَاجِنَا وَ ذُرِّيَّتِنَا قُرَّةَ اَعْيُنٍ وَاجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ اِمَامًا

Meali: Ya Rabbena! Bizlere zevcelerimizden ve zürriyetlerimizden gözler süruru ihsan buyur. Ve bizleri müttekilere imam et. **[Süre-i Furkan Ayet,74]**

3. Bir hadis-i şerife göre cennet kokuşur. Rasülüllah (s.a.v.) Efendimiz buyurdular ki;

رِيحُ الْوَلَدِ مِنْ رِيحِ الْجَنَّةِ

Çocuk kokusu cennet kokusundandır. **[Feyzü'l-kadir c.4, s.42]**

4. Çocuk cennet rızkı ve bizim kazancımızdır; Rasülüllah (s.a.v.) Efendimiz buyurdular ki;

اَلْوَلَدُ مِنْ رَيْحَانِ الْجَنَّةِ

Çocuk cennet rızkındandır. **[Feyzü'l-kadir c.6, s.378]**

قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: اَلْوَلَدُ مِنْ كَسْبِ الْوَالِدِ

Rasülüllah (s.a.v.) Efendimiz buyurdular ki; Çocuk babanın kazancındandır. **[Feyzü'l-kadir c.6, s.378]**

5. Çocuk, Ayet-i kerimede geçtiği üzere hayatın imtihanıdır;

وَاعْلَمُوا أَنَّمَا أَمْوَالُكُمْ وَأَوْلَادُكُمْ فِتْنَةٌ

Meali: Biliniz ki muhakkak mallarınız ve evlatlarınız fitnedir (imtihan vesilesidir). **[Enfal süresi, Ayet 28]**

أِنَّمَا أَمْوَالُكُمْ وَأَوْلَادُكُمْ فِتْنَةٌ

Meali: Muhakkak mallarınız ve evlatlarınız fitnedir (imtihan vesilesidir). **[Teğabün süresi, Ayet 15]**

6. Çocuk, bir Ayet-i kerimede de düşmanımız olarak bildiriliyor;

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ مِنْ أَزْوَاجِكُمْ وَأَوْلَادِكُمْ عَدُوًّا لَكُمْ فَاحْذَرُوهُمْ

Meali: Ey o bütün iman edenler! Muhakkak sizin eşlerinizden ve evlatlarınızdan sizin için düşman vardır. Onlardan sakının. **[Teğabün süresi, Ayet 14]**

Nitekim Nuh (a.s.) bunu yaşamış ve Rabbimiz de bunu bize Hüd Süresi 42 ve 43. Ayet-i kerimelerinde haber vermiştir. Şöyle ki;

وَنَادَى نُوحٌ ابْنَهُ وَكَانَ فِي مَعْزِلٍ يَا بُنَيَّ ارْكَبْ مَعَنَا وَلاَ تَكُنْ مَّعَ الْكَافِرِينَ

Meali: Nuh oğluna bağırdı, ayrı bir yere çekilmişti. Ey oğlum! Gel bizimle beraber bin, kâfirlerle beraber olma dedi.

قَالَ سَآوِي إِلَى جَبَلٍ يَعْصِمُنِي مِنَ الْمَاءِ قَالَ لاَ عَاصِمَ الْيَوْمَ مِنْ أَمْرِ اللّهِ إِلاَّ مَنْ رَحِمَ وَحَالَ بَيْنَهُمَا الْمَوْجُ فَكَانَ مِنَ الْمُغْرَقِينَ

Meali: O, ben: beni sudan koruyacak bir dağa sığınacağım dedi, bugün, dedi: Allah'ın emrinden koruyacak yoktur, meğerki o rahmet buyura. Derken dalga aralarına giriverdi, o da boğulanlardan oldu. **[Elmalı Tefsiri c.4, s.2778]**

Evlatlarımızla alakalı imtihanda muvaffak olabilmemiz ve onlar bizim baş düşmanımız olmaması için onların terbiyesi ile alakalı her türlü gayreti göstermek vazifemizdir.

Bir millet, imanlı, bilgili, şahsiyetli, çalışkan ve dürüst insanların omuzlarında yükselir.

Bir milletin ıslahı; kötülerin imhasıyla değil, genç neslin eğitim ve terbiyesiyle mümkündür.

Ağaç yaşken eğilir, demir tavında dövülür.

Ebu Hüreyre r.a. dan rivayet olunduğuna göre Rasülüllah s.a.v. Efendimiz şöyle buyurdu;

مِنْ حَقِّ الْوَلَدِ عَلَى الْوَالِدِ ثَلَاثَةُ أَشْيَاءَ:

Üç şey, çocuğun babası üzerindeki haklarındandır;

أَنْ يُحْسِنَ اسْمَهُ إِذَا وُلِدَ،

Doğduğu zaman ona güzel bir isim vermek,

وَيُعَلِّمَهُ الْكِتَابَ إِذَا عَقَلَ،

Aklı erdiği zaman kitabı (Kur'an-ı kerimi) öğretmek

وَيُزَوِّجَهُ إِذَا أَدْرَكَ "

Yetiştiği zaman onu evlendirmek.

وَرُوِيَ عَنْ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ , أَنَّ رَجُلًا جَاءَ إِلَيْهِ بِابْنِهِ فَقَالَ:

Hazreti Ömer r.a. Efendimizden rivayet edildi ki; bir adam ona oğlunu getirdi ve dedi ki;

إِنَّ ابْنِي هَذَا يَعُقُّنِي.

Şu oğlum bana asi geliyor

فَقَالَ عُمَرُ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ لِلِابْنِ:

Hazreti Ömer efendimizde oğluna dedi ki;

أَمَا تَخَافُ اللَّهَ فِي عُقُوقِ وَالِدِكَ،

Babana asi olmak durumunda Allahtan korkmuyor musun?

فَإِنَّ مِنْ حَقِّ الْوَالِدِ كَذَا، وَمِنْ حَقِّ الْوَالِدِ كَذَا،

Zira babanın şöyle şöyle hakları vardır.

فَقَالَ الْاِبْنُ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ: أَمَا لِلِابْنِ عَلَى وَالِدِهِ حَقٌّ؟

Çocuk dedi ki; Ey mü'minlerin emiri; çocuğun da babası üzerinde bir hakkı yok mudur?

قَالَ: نَعَمْ

Hazreti Ömer Efendimiz dedi ki; evet vardır.

حَقُّهُ عَلَيْهِ أَنْ يَسْتَنْجِبَ أُمَّهُ.

Çocuğun baba üzerindeki hakkı; annesini iyi seçmektir.

يَعْنِي لَا يَتَزَوَّجُ امْرَأَةً دَنِيئَةً لِكَيْلَا يَكُونَ لِلْابْنِ تَعْيِيرٌ بِهَا.

Yani anası sebebiyle çocuğa bir ar gelmemesi için basit bir kadınla evlenmemesi,

قَالَ: وَيُحْسِنَ اسْمَهُ وَيُعَلِّمَهُ الْكِتَابَ.

Hazreti Ömer Efendimiz devamla buyurdu ki; çocuğa güzel isim vermek ve ona kitabı öğretmekdir.

فَقَالَ الابْنُ، فَوَاللَّهِ مَا اسْتَنْجَبَ أُمِّي،

Çocuk dedi ki; Babam bana seçkin bir anne almadı,

وَمَا هِيَ إِلَّا سِنْدِيَّةٌ اشْتَرَاهَا بِأَرْبَعِ مِائَةِ دِرْهَمٍ،

Annem, babamın dört yüz dirheme satın aldığı sint'li bir hanımdır.

وَلَا حَسَّنَ اسْمِي. سَمَّانِي جُعْلًا.

Bana güzel bir isimde vermedi, adımı Cu'l "pislik böceği" koydu.

وَلَا عَلَّمَنِي مِنْ كِتَابِ اللَّهِ آيَةً وَاحِدَةً.

Bana Allah'ın kitabından bir ayet bile öğretmedi,

فَالْتَفَتَ عُمَرُ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ إِلَى الْأَبِ وَقَالَ:

Hazreti Ömer Efendimiz, babaya döndü ve buyurdu ki;

تَقُولُ ابْنِي يَعُقُّنِي! فَقَدْ عَقَقْتَهُ قَبْلَ أَنْ يَعُقَّكَ.

Diyorsun ki; oğlum bana isyan ediyor, hâlbuki o sana asi olmadan önce, sen ona asi olmuşsun.

قُمْ عَنِّي

Kalk yanımdan… **[Tenbihü'l-gafilin s.46]**

 Enes bin Malik r.a. den rivayet olunmuştur ki; Yedi şey vardır ki onları yapanlar kendilerinden sonra da ecri devam eder.

1. Bir kimse bir mescit yaparsa, orada namaz kılındığı müddetçe ecri devam eder.
2. Bir kimse bir su kanalı açsa, su aktığı ve ondan içildiği müddetçe ecri devam eder.
3. Bir kimse bir Mushaf-ı şerif yazıp güzel ve sağlam şekilde tutsa, bir kimse okuduğu müddetçe ecri devam eder.
4. Bir kimse bir su pınarı çıkarsa ondan menfeatlenildiği müddetçe ecri devam eder.
5. Bir kimse bir ağaç dikse ondan insanlar ve diğer canlılar menfeatlendiği müddetçe ecri devam eder.

6. Bir kimse faydalanılacak bir ilim bıraksa, faydalanıldığı müddetçe ecri devam eder.
7. Bir kimse kendisine istiğfar ve dua edecek bir çocuk bıraksa ecri devam eder.

Yani çocuk sâlih bir kişi olur, babası ona Kur'an-ı kerim ve diğer icap eden ilimleri öğretirse çocuğun aldığı mükâfat eksilmeden babasına da aynı mükafat verilir. Amma baba çocuğuna Kur'an-ı kerimi, dini ilimleri değilde sadece dünyevi ilimleri ve fisk-u fücuru öğretirse bu durumda da çocuğun işlediği günahların vebali hiç eksilmeden babaya da verilir. **[Tenbihü'l-gafilin s.47]**

قال عليه السلام: عَنْ اَبِي رَافِعٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ: لَاَنْ يَهْدِيَ اللهُ عَلَي يَدَيْكَ (اَيْ عَلَي ظَاهِرِكَ وَ بَاطِنِكَ) رَجُلًا خَيْرٌ لَكَ مِمَّا طَلَعَتْ عَلَيْهِ الشَّمْسُ وَ غَرَبَتْ.

"Yâ Ebâ Râfî, Senin iki elin vasıtasıyla Allah azze ve celle'nin bir kişiye hidayet vermesi, senin için üzerine güneşin doğup battığı her şeyden daha hayırlıdır."

(حديث قدسي) قال عليه السلام، قال الله تعالي: يا دَاوُدُ لَاَنْ تَأْتِيَنِي بِعَبْدٍ آبِقٍ أَحَبُّ اِلَيَّ مِنْ عِبَادَةِ الثَّقَلَيْنِ

Hadis-i Kutside buyuruluyor ki; **"Ya Davut! Elbette efendisinden kaçan bir köleyi senin bana getirmen, ins ve cinnin ibadetinden bana daha sevimlidir."**

قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَا مِنْ رَجُلٍ عَلَّمَ وَلَدَهُ الْقُرْآنَ إِلَّا تُوِّجَ أَبَوَاهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِتَاجِ الْمُلْكِ وَكُسِيَا حُلَّتَيْنِ لَمْ يَرَ النَّاسُ مِثْلَهُمَا.

Resûlullah Efendimiz (s.a.v.) buyurdular: **"Evlâdına Kur'ân-ı Kerîm'i öğreten (ana) baba kıyâmet günü muhakkak sultan tâcıyla tâclandırılır ve onlara insanların benzerini görmedikleri elbiseler giydirilir." [Hadîs-i Şerîf, Kenzü'l-Ummâl]**

قَالَ رَسُول الله صلى الله عَلَيْهِ وسلم:

Rasülüllah (s.a.v.) Efendimiz buyurdular ki;

مَنْ قَرَأَ الْقُرْآنَ وَتَعَلَّمَ وَعَمِلَ بِهِ

Kim Kur'an-ı okur, onu teallüm eder ve onunla amel ederse

أُلْبِسَ وَالِدَاهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ تَاجًا مِنْ نُورٍ

Kıyamet günü annesine ve babasına nurdan bir taç giydirilir, **öyle taç ki?**

ضَوْؤُهُ مِثْلُ ضَوْءِ الشَّمْسِ

O tacın parlaklığı (gökteki) güneşin ışığı gibidir.

وَيُكْسَى وَالِدَاهُ حُلَّتَيْنِ

O kişinin (talebenin) anne ve babasına cennet elbisesi giydirilir.

لَا يَقُومُ لَهُمَا الدُّنْيَا

Dünya o elbiselere denk olamaz

فَيَقُولَانِ

O anne ve baba meleklere şöyle derler;

بِمَ كُسِينَا هَذَا

(Ey Allahın melekleri! Mahşer halkı bize bakıyor, biz garib insanlarız,) neden bu başımıza taç ve sırtımıza hulleler giydirdiniz?

فَيُقَالُ

Melekler tarafından şöyle cevap verilecek;

بِأَخْذِ وَلَدِكُمَا الْقُرْآنَ

Evladınızın Kur'an-ı kerimi alması yani sizin dünyada iken ona Allah'ın kitabını öğretmeniz iledir.

HAMD VE ŞÜKÜR

A- HAMD VE ŞÜKRÜN MAHİYETİ [1]

Hamd, ihtiyari bir ihsana veya o ihsanın mebdei olan güzelliğe karşı inşirah ile sahibine tazim ifade eden zikri cemilden ibarettir.

Hamdin çok geniş manaları vardır. Şükür gibi Türkçe'de tam karşılığı olmamakla beraber kısmen medih, kısmen şükür ile birleşen bir övgü, bir çeşit övmek veya övülmek, iyi bir övüş veya övülüş, güzel bir övücü veya övülücü, ciddi bir övücülük veya övülücülük nihayet bu manaları cami ciddi bir sözdür. Aslında Türkçedeki "övmek", Arapçadaki "medih ve senâ"nın karşılığıdır. Kişiye ulaşan bir iyilik sebebiyle iyilik sahibine yapılan kavli övgüler, hem medih, hem hamd, hem de şükürdür. Ancak bu üçünün farklı noktaları vardır.

Hamd - Medih

Hamd, medihten hususidir. Her hamd aynı zamanda bir medihtir. Ancak her medih hamd değildir.

Medih boş bir ümidin sevkiyle kuru bir yalandan, sade bir yağcılıktan ibaret kalabilir. Ama hamd delile dayanan haklı bir ümidin neşesiyle yapılır.

Medih, kendisi için hayat ve irade olana da olmayana da yapılır. Mesela güzel bir inci ve at methedilebilir. Fakat bunlara hamdedilmez. Hamd bunları ihsan eden fâil-i muhtara yapılır.

Yine medih, ihsandan önce de sonra da yapılabilir. Hamd ise ihsanın akabinden yapılır.

Hamd - Şükür

Hamd, ile şükür arasında umum-husus min vecih vardır. Yani, hamd şükürden bir yönden umumi, diğer yönden hususidir.

Hamd ihsandan sonra yapılır idi. Bu ihsan hamdedene ulaşmış bir ihsan olabileceği gibi ulaşacağı kat'î olarak beklenilen tarzda da olabilir. Şükür ise ancak şükredene ulaşmış ihsan için yapılır. Şu halde hamd, "verdi, verecekti" gibi mazi ile istikbal arasında deveran eden bir şevk halinden; şükür ise "işte verdi" gibi geçmişte hasıl olmuş vuslatın zevkinden doğan bir bahtiyarlık ilanıdır. Bu yönle hamd daha umumidir.

---

1 Elmalılı, Hak Dini Kur'ân Dili, Fatiha Suresi 1. Ayet-i Kerime'nin tefsirinden hulasa edilmiştir.

Şükür, gelmiş olan nimete kavlen, fiilen ve kalben yapılabilir. Hamd ise yalnız kavlen yapılır. Bu itibarla da hamd daha hususidir.

Hamdde şevk ve sevinç, şükürde ise sadakat ve vefa manası daha barizdir.

İnsanlar hep ileriye meyillidirler. Önceden verilmiş nimetler hatıra getirilip, sadakat göstererek şükretmek daima daha zor ve kıymetlidir. Bunun için Allah-ü Teala وَقَلِيلٌ مِنْ عِبَادِيَ الشَّكُورُ **"Kullarımdan şükreden azdır."**[2] buyurmuştur. Kavuşulmak üzere olan nimetlerin şevkiyle hamdetmek ise daha kolaydır. Bu itibarla değerlendirildiğinde şükür hamdden daha kıymetlidir.

Ancak başka bir cihetten bakıldığında hamdde tazîm ve takdir manası daha yüksektir. Zira hamdedende, ulaşacağına kat'î ümid bağladığı ihsan henüz kendisine ulaşmamış olmasına binaen garazsız bir tazîm alameti vardır. Bir taraftan, o ihsana nail olanların sevincine iştirak ifade eden bir kardeşlik hissi, diğer taraftan da kendi hakkında o nimete kavuşmaya layık olamadığını ortaya koyan bir takdir hissi mevcuttur.

B- HAMD VE ŞÜKRÜN KIYMET VE EHEMMİYETİ

İnsan Allahü Teâlâ'nın yarattığı varlıkların içinde en seçkin olanıdır. Onu en güzel şekilde yaratmış, akıl gibi üstün kabiliyetlerle donatmıştır. Yer ve gökleri ve bunlarda olan her şeyi ona hizmet için var etmiş ve ona sayılamayacak kadar nimetler vermiştir. Allah ona, başka hiçbir varlığa bahşetmediği halifelik makamını ihsan buyurmuştur.

İmam-ı Rabbanî Hz.; "şükrün vücubu, nimetin vusulü miktarıdır. Böyle olunca eğer nimetin vusulü çok olursa, o nimete şükrün vücubu daha ziyade olması lazımdır."[3] buyurur.

Fâtır Sûresi'nin 39. Ayet-i Kerimesi'nde şöyle buyrulur:

هُوَ الَّذِى جَعَلَكُمْ خَلَآئِفَ فِى الْاَرْضِ فَمَنْ كَفَرَ فَعَلَيْهِ كُفْرُهُ وَلاَ يَزِيدُ الْكَافِرِينَ كُفْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ اِلاَّ مَقْتاً وَلاَ يَزِيدُ الْكَافِرِينَ كُفْرُهُمْ اِلاَّ خَسَاراً

"O ki sizleri yeryüzünde halifeler kıldı. Kim küfrederse küfrü kendi aleyhinedir. Kafirlere küfürleri, Rablerinin katında ancak buğzdan

2 Sebe' Sûresi, âyet 13.

3 İmam-ı Rabbani (k.s.), Mektubat, c.1, Mek.71

başka bir şey artırmaz. Kafirlere küfürleri hasardan başka bir şey artırmaz."

Peygamber Efendimiz (s.a.v.) de nankörlerin ahiretteki perişanlıklarını ifade ederken şöyle buyurur:

يُؤْتَى بِالْعَبْدِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ. فَيَقُولُ اللهُ تَعَالَى لَهُ: اَلَمْ اَجْعَلْ لَكَ سَمْعاً وبَصَراً وَمَالاً وَوَلَداً، وَسَخَّرْتُ لَكَ الْاَنْعَامَ وَالْحَرْثَ، وَتَرَكْتُكَ تَرْاَسُ وَتَرْبَعُ اَكُنْتَ تَظُنُّ اَنَّكَ كُنْتَ مُلاَقِيَّ يَوْمَكَ هَذَا فَيَقُولُ لاَ، فَيَقُولُ لَهُ: اَلْيَوْمَ اَنْسَاكَ كَمَا نَسِيتَنِي.

"Kıyamet günü kul (hesap vermek üzere huzur-u İlahi'ye) getirilir. Allah (c.c.); 'Ben sana kulak, göz, mal ve evlat vermedim mi? Hayvanları ve ekini senin emrine vermedim mi? Seni onlara sahip olup onlardan istifade etmek üzere serbest bırakmadım mı? Acaba, benim huzuruma bir gün geleceğini hiç düşündün mü?' diye soracak. Kul: 'Hayır' diyecek. Bunun üzerine Allahü Teala; 'Öyleyse bugün ben de seni unutacağım, tıpkı senin (dünyada) beni unuttuğun gibi' buyuracaktır."[4]

Nankörlüğün zararı, kulun kendisinedir. Şükrün ve minnettarlığın menfaati de kulun kendinden başkasına değildir.

فَاذْكُرُونِي اَذْكُرْكُمْ وَاشْكُرُوا لِي وَلاَ تَكْفُرُونِ

"O halde siz, beni zikredin ki ben de sizi zikredeyim. Bana şükredin, nankörlük etmeyin"[5] Ayet-i Kerimesi'nde de ifade edildiği üzere unutulmamak, mahrum olmamak için, bugün hatırlamak gerekir.

Şu halde şükreden aslında kendisi için şükretmiştir. Şükrettikçe ihsan olunmuş nimetler artırılacaktır. İbrahim Sûresi'nin 7. Ayet-i Celilesi bunu ifade eder:

وَاِذْ تَاَذَّنَ رَبُّكُمْ لَئِنْ شَكَرْتُمْ لَاَزِيدَنَّكُمْ وَلَئِنْ كَفَرْتُمْ اِنَّ عَذَابِي لَشَدِيدٌ

4 Sünen-i Tirmizi.

5 Bakara Sûresi, âyet 152.

"Ve düşünün ki Rabbiniz şöyle ilan buyurdu: Celalim hakkı için şükrederseniz elbette size artırırım ve eğer nankörlük ederseniz haberiniz olsun ki, azabım çok şiddetlidir."

Şükür, nimetlerin artmasının en önemli sebebidir. Nankörlük ise, azabın şiddetlenmesine sürükler.

Burada şu hususa dikkat etmek gerekir: Nankörlük bazan nimetin zevaline değil artmasına vesile olabilir. Zira Allahü Teala lütfundan bahşettiği gibi kahrından da verir. Bu sebeple şükretmeyenler, nimetin azaltılacağıyla değil, şiddetli azapla uyarılmışlardır.

Zaten Allahü Teala'nın şükredilmeye ihtiyacı yoktur. O hiçbir şeye muhtaç değil, her şey ona muhtaçtır. Yerde gökte ne varsa onu tesbih eder.

Neml Sûresi'nin 40. Ayet-i Kerimesi'nde şöyle buyrulur:

وَمَنْ شَكَرَ فَإِنَّمَا يَشْكُرُ لِنَفْسِهِ وَمَنْ كَفَرَ فَإِنَّ رَبِّي غَنِيٌّ كَرِيمٌ.

"Her kim şükrederse, sırf kendi lehine şükreder. Ve her kim de nankörlükte bulunursa, şüphe yok ki Rabbim Ganî'dir (hiçbir şeye ihtiyacı yoktur) Kerîm'dir (çok kerem sahibidir)"

Şükür zaten kulluğun gereğidir. Bakara Sûresinin 172. Ayet-i Kerimesi'nde,

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَارَزَقْنَاكُمْ وَاشْكُرُوا لِلَّهِ إِنْ كُنْتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ.

"Ey iman edenler! Size rızık olarak verdiğimiz şeylerin tertemiz olanlarından yiyiniz ve Allah'a şükrediniz. Eğer siz ancak ona ibadette bulunuyorsanız." buyrularak şükretmek, kulluğa bağlanmıştır.

Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'in mübarek ayakları şişinceye kadar namaz kıldığı Hz. Aişe (r.anha) Validemiz'in: "Ey Allah'ın Resûlü, Allah, seni bağışlamışken, ibadet için neden bu kadar yoruluyorsun?" deyince Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'in,

اَفَلاَ اَكُونُ عَبْدًا شَكُوراً

"Ey Aişe! Ben çok şükreden bir kul olmayayım mı?"[6] diye cevap verdiği malumdur.

Zaten kulluk ile şükür arasında çok kuvvetli bir bağ vardır. Nankörlük edenin, kulluktan uzaklaştığı zahirdir. Bunu bilen şeytan da insanı şükürden alıkoyarak kulluktan uzaklaştırmaya çalışır. A'raf Süresi'nin 16 ve 17. Ayet-i Kerimeleri'nde şöyle buyrulur:

قَالَ فَبِمَا اَغْوَيْتَنِى لَاَقْعُدَنَّ لَهُمْ صِراطَكَ الْمُسْتَقِيمَ

ثُمَّ لَاٰ تِيَنَّهُمْ مِنْ بَيْنِ اَيْدِيهِمْ وَمِنْ خَلْفِهِمْ وَعَنْ اَيْمَانِهِمْ وَعَنْ شَمَآئِلِهِمْ

وَلَا تَجِدُ اَكْثَرَهُمْ شَاكِرِينَ.

"(İblis) Dedi ki: Öyle ise, beni azdırmana karşılık yemin ederim ki; ben de onları saptırmak için senin doğru yolunun üstünde oturacağım."

"Sonra onlara önlerinden ve arkalarından; sağlarından ve sollarından sokulacağım. Ve sen de onların çoğunu şükredenlerden bulmayacaksın"

Ancak dikkat edilirse şeytana bu fırsatı veren Allahü Teala'dır. Allahü Teala kullarını şükür ve nankörlük noktasında imtihan etmektedir. Şeytana uyup nankörlük eden asi biri olmak veya gözünü kulağını açıp gösterilen yolda yürüyerek şükreden bir kul olmak da kişinin elindedir.

İnsan Sûresi'nin 2 ve 3. Ayet-i Kerimesi'nde şöyle buyrulur:

اِنَّا خَلَقْنَا الْاِنْسَانَ مِنْ نُطْفَةٍ اَمْشَاجٍ نَبْتَلِيهِ فَجَعَلْنَاهُ سَمِيعاً بَصِيراً

اِنَّا هَدَيْنَاهُ السَّبِيلَ اِمَّا شَاكِراً وَاِمَّا كَفُوراً.

"Şüphe yok ki biz insanı, karışık bir damla sudan yarattık. Onu imtihan ediyoruz. Şimdi onu işitici ve görücü kıldık."

"Muhakkak ki biz ona hidayet yolunu gösterdik; ister şükredici ve ister nankör olsun"

6 Sahih-i Müslim.

Şükür kelimesinin imanla; nankörlüğün de küfürle sıkı bir alakası vardır. İlk Sûre Fatiha-i Şerife'nin الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ **"Hamd, âlemlerin rabbi olan Hz. Allah'a mahsustur."** Ayet-i Kerimesi ile başlaması, takip eden ayetlerde iman ve hidayet gibi nimetlerin beyan buyrulması son derece mühimdir.

Kur'an-ı Kerim'de "şükür" kelimesinin, "Allah'a iman"; "küfür" kelimesinin de "nankörlük/takdir etmeme" manalarında kullanıldığı vakidir. Zümer Sûresi'nin 7. Ayet-i Kerimesi'nde şöyle buyrulur:

إِنْ تَكْفُرُوا فَإِنَّ اللهَ غَنِيٌّ عَنْكُمْ وَلاَ يَرْضَى لِعِبَادِهِ الْكُفْرَ وَإِنْ تَشْكُرُوا يَرْضَهُ لَكُمْ.

"Eğer küfrederseniz, şüphe yok ki Allah'ın size ihtiyacı yok. Bununla beraber, kullarının hesabına küfre razı olmaz. Ve eğer şükrederseniz, sizin hesabınıza ona râzı olur...."

Ayet-i Kerime'deki وَإِنْ تَشْكُرُوا nazm-ı celili İbn-i Abbas Hz.'nin tefsiri ile وَإِنْ تُؤْمِنُوا "eğer iman ederseniz" manasına gelir.

İnsana, her zaman nimet verilmez. Kimi zaman insan bela ve sıkıntılarla imtihan olunabilir. Mümin nimet zamanında şükreden, bela zamanında da sabredebilendir. Neticede her ikisi de mümin için hayırdır. Peygamber Efendimiz (s.a.v.) şöyle buyururlar:

عَجَباً لِأَمْرِ الْمُؤْمِنِ إِنَّ أَمْرَهُ كُلَّهُ لَهُ خَيْرٌ، وَلَيْسَ ذٰلِكَ لِأَحَدٍ إِلاَّ لِلْمُؤْمِنِ: إِنْ أَصَابَتْهُ سَرَّاءُ شَكَرَ فَكَانَ خَيْراً لَهُ، وَإِنْ أَصَابَتْهُ ضَرَّاءُ صَبَرَ فَكَانَ خَيْراً لَهُ.

"Mü'minin işi ne güzeldir, her işi hayırdır. Bu, yalnız mü'mine has bir şeydir. Sevindirici bir işle karşılaşsa şükreder, o iş kendisi hakkında hayırlı olur. Üzücü bir işle karşılaşsa sabreder, kendisi için hayırlı olur."[7]

Bu sebeple bir nimete kavuşulduğu zaman, 'şükür secdesi' yapmak müstehaptır. Peygamberimiz (s.a.v.) kendisine sevindirici bir haber geldiği zaman veya onun müjdesi ulaştığında hemen Hz. Allah'a şükür için secdeye kapanırdı.

7 Sahih-i Müslim.

Resûllüllah (s.a.v.) şöyle buyurur:

إِذَا مَاتَ وَلَدُ الْعَبْدِ قَالَ اللهُ تَعَالَى لِمَلاَئِكَتِهِ : قَبَضْتُمْ وَلَدَ عَبْدِى؟ فَيَقُولُونَ: نَعَمْ، فَيَقُولُ: قَبَضْتُمْ ثَمَرَةَ فُؤَادِهِ ؟ فَيَقُولُونَ: نَعَمْ، فَيَقُولُ: مَاذَا قَالَ عَبْدِى: فَيَقُولُونَ: حَمِدَكَ وَاسْتَرْجَعَ، فَيَقُولُ اللهُ تَعَالَى: اِبْنُوا لِعَبْدِى فِى الْجَنَّةِ، وَسَمُّوهُ بَيْتَ الْحَمْدِ.

"Bir kulun çocuğu öldüğü zaman Hz. Allah, Meleklerine, "Kulumun çocuğunun ruhunu mu kabzettiniz?" buyurur. Melekler, "Evet" derler.

Allah (c.c.), "Kulumun gönlünün meyvesini/ciğerparesini mi kopardınız?" buyurur. Melekler, "Evet" derler. Allah (c.c.), "(Bu durum karşısında) kulum ne dedi?" buyurur. Melekler, "Sana hamdetti ve "inna lillahi ve inna ileyhi râciûn" (Biz, Allah'tan geldik ve ona döneceğiz) dedi" derler. Bunun üzerine Allahü Teâlâ, "O halde kulum için cennetten bir ev yapın ve adını da "hamd evi" koyun.", buyurur."[8]

Her nimetin şükrü kendi cinsiyle yapılır. Mesela sağlık nimetinin şükrü, sağlığın kıymetini bilmek, sağlığını yitirenlere yardımcı olmak, onları ziyaret etmekle; zenginliğin şükrü, mali ibadetleri yerine getirmek ve düşkünleri kollamakla; ilmin şükrü bildiğiyle amel etmek, onu başkalarına öğretmekle yerine getirilir. Süleyman Hilmi Tunahan Efendi Hazretleri [9](k.s.), da: "Şu halde hakkımı ödeyip gönlümü razı etmeniz için en az benim sizi okuttuğum kadar, Müslüman çocuklarını okutun."[10] buyurarak bu hususa işaret etmiştir.

Peygamber Efendimiz (s.a.v.) şöyle buyurur:

مَنْ أُعْطِىَ عَطَاءً فَلْيَجْزِ بِهِ اِنْ وَجَدَ، فَاِنْ لَمْ يَجِدْ فَلْيُثْنِ بِهِ، فَاِنَّ مَنْ أَثْنَى بِهِ فَقَدْ شَكَرَهُ، وَمَنْ كَتَمَهُ فَقَدْ كَفَرَهُ.

"Kendisine bir iyilik yapılan kimse, imkanı varsa bu iyiliğe iyilikle karşılık versin. İyilik yapacak bir şey bulamazsa, iyilik yapanı övsün. Kim iyilik yapanı överse, ona teşekkür etmiş olur. Kim de kendisine yapılan iyiliği gizlerse, ona nankörlük etmiş olur..."[11]

8 Sünen-i Tirmizi.

9 Süleyman Hilmi Tunahan (k.s.): Silsile-i sâdâtın 33. ve son halkası. Bakınız www.tunahan.org

10 Hatıratım, Ali Erol, s.15

11 Sünen-i Ebi Davud.

Cenab-ı Hakk insanoğluna o kadar çok nimetler vermiştir ki, bunların şükrünü hakkıyla îfa mümkün değildir. Nitekim İmam-ı Rabbanî (k.s.) Hz.:

وَلَوْ اَنَّ لِی فِی کُلِّ مَنْبِتِ شَعْرَةٍ لِسَانًا یَبُثُّ الشُّکْرَ کُنْتُ مُقَصِّراً

"Vücudumdaki her kılın bittiği yerde, devamlı şükreden bir lisan olsa bile, hakkıyla şükretmiş olamazdım.", buyuruyorlar.[12]

"Tamamı idrak olunamayan şey, tamamen terk olunmaz", kaidesine binaen, İmam-ı Rabbani Hz. Cenab-ı Hakk'a şükrün ne şekilde yapılabileceğini şöyle haber verir:

"İn'am edici olan Cenab-ı Hakk'a şükür: Fırka-i Naciye olan ehl-i sünnet ve cemaatin görüşlerinin iktizası üzerine itikadını düzeltmekle, fırkayı aliyye (Ehl-i sünnet ve cemaat)'nin, müctehidlerinin beyanına muvafık olarak, ahkam-ı şeriyye'yi yerine getirmekle ve fırka-i naciyeden olan sofilerin yoluna sülûk etmek suretiyle, kalbi, feyz-i ilahi ile tasfiye ve tezkiye etmekle olur."[13]

Diğer bir mektupta, salih amellerin (İslâmın beş şartı) ve bilhassa namazın, şükrün edasındaki ehemmiyetini şöyle beyan buyurur:

"İslamın beş şartını îfâ müyesser olunca, ümîd edilir ki şükrün edası hasıl olmuştur. Şükür eda edilince de azabdan necât hasıl olur. مَا یَفْعَلُ اللهُ بِعَذَابِکُمْ اِنْ شَکَرْتُمْ وَآمَنْتُمْ **"Şükreder ve iman ederseniz Allah size azab etmez."[14] O halde insan bu beş şartı îfâ için gayret göstermelidir. Bilhassa dinin direği olan namazı hakkıyla kılmaya çalışmalı, onun âdâbından bir tanesini bile terketmeye –mümkün mertebe- razı olmamalıdır. Namazını tam kılan bir kimse, kurtuluş için usûl-i İslamdan bir asl-ı azîmi tahsil etmiş ve bir habl-i metîne naîl olmuş olur ki, böylece kurtuluşa erer. Allah Sübhanehû muvaffak kılıcıdır."**[15]

Şükreden bir kulun en güzel ölçüsü; kanaatkârlığı, başına gelenlere rıza göstermesi ve her durumda memnuniyetini belirtmesidir.

Nankörlüğün alameti ise; aşırı hırs, şükürden uzak olmak, malı israf, saygısız ve küstah olmak, harama helale dikkat etmemektir.

Hadid Sûresi'nin 23. Ayet-i Celilesi'nde şöyle buyrulur:

---

12 İmam-ı Rabbani (k.s.), Mektubat, c.1, Mek.54
13 İmam-ı Rabbani (k.s.), Mektubat, c.1, Mek.71
14 Nisa Sûresi, âyet 148.
15 İmam-ı Rabbani (k.s.), Mektubat, c.1, Mek.304

لِكَيْ لاَ تَأْسَوْا عَلَى مَا فَاتَكُمْ وَلاَ تَفْرَحُوا بِمَا اٰتَاكُمْ وَاللهُ لاَ يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ

"Şunun için ki kaybettiğinize gam yemeyesiniz ve size verdiğine de güvenmeyesiniz. Ve Allah (c.c.) her bir böbürleneni, çok iftihar edeni sevmez."

Kişi dünyevi herhangi bir nimetin elde edilmesinin mi, yoksa kaçırılmasının mı kendisi için daha hayırlı olacağını bilemez. Onun için her iki hal karşısında da, aynı tavrı takınmak suretiyle, kanaat sahibi olduğunu göstermesi lazımdır.

Duaların en güzeliyle Rabb'inden istemesini bilen Peygamber Efendimiz (s.a.v.), Allahü Teala'ya şöyle yalvarırlardı:

اَللّٰهُمَّ اِنِّى اَسْاَلُكَ الثَّبَاتَ فِى الْاَمْرِ، وَالْعَزِيمَةَ عَلَى الرُّشْدِ، وَاَسْاَلُكَ شُكْرَ نِعْمَتِكَ، وَحُسْنَ عِبَادَتِكَ، وَاَسْاَلُكَ لِسَاناً صَادِقاً، وَقَلْباً سَلِيماً، وَاَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ مَا تَعْلَمُ، وَاَسْاَلُكَ مِنْ خَيْرِ مَا تَعْلَمُ، وَاَسْتَغْفِرُكَ مِمَّا تَعْلَمُ.

"Allah'ım! Senden işte (dinde) sebat etmeyi, doğruluğa da azmetmeyi istiyorum. Keza nimetine şükretmeyi, sana güzel ibadette bulunmayı talep ediyor, doğruyu konuşan bir dil, eğrilikten uzak bir kalp diliyorum. Allah'ım, senin bildiğin her çeşit şerden sana sığınıyorum, bilmekte olduğun bütün hayırları senden istiyorum, bildiğin günahlarımdan sana istiğfar ediyorum..."[16]

Süleyman Hilmi Tunahan Efendi Hazretleri (k.s.) de Cenâb-ı Hakka "Zâtının, sıfâtının, esmâsının, ef'âlinin hududsuzluğunca şükürler olsun." diyerek şükreder, hizmetlerle alakalı sevindirici bir haber aldığı zaman ذٰلِكَ فَضْلُ اللهِ هٰذَا مِنْ فَضْلِ رَبِّى - "Bu Allah'ın fazl-u ihsanıdır – Bu Rabbimin fazlındandır" buyurur ve şükür namazı kılarlardı.

Duha Namazı kılarken, evlatlarına öğretmek için, önce gizli, sonra açıktan olmak üzere şöyle niyet ederlerdi:

İlk iki rek'atte: "Niyet eyledim İlahî, şükründen aciz olduğum nimetlerine teşekküren Duha Namazına."

İkinci iki rek'atte: "Şükründen aciz olduğum İslam Nimetine."

Üçüncü iki rek'atte: "Şükründen aciz olduğum Ümmet-i Muhammed'den olma nimetine."[17]

16 Sünen-i Tirmizi.

17 Hatıratım, s.71

TAKVÂ - VERA' ve ZÜHD

Takva lugatte "vikayet" masdarından müştak bir isimdir. "Vikayet 'Elem ve zarar verecek şeylerden sakınıp, kendini iyice korumak' demektir. Takva da aynı şekilde 'Kuvvetli bir himayeye girerek korunmak' manasına gelir. Şer'-i Şerif'te ise takva, "İnsanın kendisini Allah'ın vikaye ve himayesine koyarak ahirette zarar ve elem verecek şeylerden iyice koruması, diğer bir tabirle günahlardan kaçınarak, hasenata yapışması." diye tarif olunur ki hakiki korku ve muhabbetle alakalıdır. Bundan dolayı Din-i İslam'da takvayı sırf menfi ve mücerret bir perhizkarlık zannetmek hatadır." [1]

"Takva, günahtan sakınmak, Cenab-ı Hakk'ın emirlerine, yasaklarına riayet, Şer'-i Şerif adabını muhafaza, dergah-ı Uluhiyyet'ten uzaklaştıracak şeylerden kaçınmak, Ukubat-ı İlahiye'den korunmak şeklinde tarif olunur. Takva bir yüce haslettir ki kişinin suretini süsler, yolunu aydınlatır ve uhrevi saadetini temin eder."[2]

"Takva, razı olunan ahlakın kaynağı ve şer'î amellerin menba'ıdır. Kişi takva ile, ısyanların zulmetinden kurtulur."[3]

Vera' ise, "Sakınmak, günahtan kaçınmak, Allah korkusu, güzel amellere devam, dünya menfaatleri için koşmayı terketmek, manalarına gelir. Vera'ın üç mertebesi vardır: 1- Haram olan şeylerden kaçınmak, 2- Şüpheli şeylerden kendini korumak, 3- İhtiyaçların bir çoğundan nefsini men etmek"[4]

"İbrahim bin Edhem (r.h.) şöyle demiştir "Vera', her şüpheyi, mâlâyâ'nîyi ve fazla olanı terk etmektir"[5]

A- TAKVA VE VERA'IN LÜZUMU

Kur'an-ı Kerim'de 150'den fazla Ayet-i Kerime'de takva zikredilip, 40'tan fazlasında vücup ifade eden emir sığasıyla geçmesi, takvanın lüzumunu ifade

1 Elmalılı, Hak Dini Kur'an Dili, Bakara Suresi 2. Ayet-i Kerime'nin tefsiri
2 Ö.Nasuhi Bilmen, Dini ve Felsefi Ahlak Lügatçesi
3 İ.Hakkı Bursevî, Ruhu'l-Beyan Tefsiri, Maide Suresi 35. Ayet-i Kerime'nin tefsirinde
4 Ö.Nasuhi Bilmen, Dini ve Felsefi Ahlak Lügatçesi
5 Risale-i Kuşeyriyye, Ver'a Babı

etmektedir. Hususiyle Âl-i İmran Suresi'nin 102. Ayet-i Kerimesi'nde şöyle buyrulmaktadır:

يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا اتَّقُوا اللهَ حَقَّ تُقَاتِهِ وَلاَ تَمُوتُنَّ اِلاَّ وَاَنْتُم مُسْلِمُونَ

"Ey iman edenler! Allah'a nasıl korunmak gerekse öyle korunun, hakkiyle mütteki olun ve her halde müslim olarak can verin."

Bu Ayet-i Celile indiği zaman, Ashab-ı Kiram'ın ibadetten ayakları şişmiş, alınlarının derileri soyulmuştu. Bunun üzerine;

فَاتَّقُوا اللهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ

"Gücünüzün yettiği kadar Allah'tan korkun"[6] emri nazil olmuş ve bir önceki hüküm kolaylaştırılmıştır.[7]

Rasûlüllah (s.a.v.) Efendimiz buyuruyorlar ki:

لَوْ صَلَّيْتُمْ حَتَّى تَكُونُوا كَالْحَنَايَا وَ صُمْتُمْ حَتَّى تَكُونُوا كَالْاَوْتَارِ فَمَا يَنْفَعُكُمْ اِلاَّ بِالْوَرَعِ

"Siz kambur oluncaya kadar namaz kılsanız, yayın ipi gibi incelinceye kadar oruç tutsanız size ancak vera' ile menfaat verir."[8]

Cenab-ı Hak Bakara Suresi'nin 197. Ayet-i Kerimesi'nde; وَتَزَوَّدُوا فَاِنَّ خَيْرَ الزَّادِ التَّقْوَى **"Ve azık tedarik edin azığın en hayırlısı takvadır."** buyuruyor.

"Bu Ayet-i Celîle'de insan için iki çeşit yolculuğun olduğu beyan edilmektedir. Birisi dünyada yolculuk, diğeri de dünyadan yolculuktur. Dünyada yolculuk için yiyecek, içecek, binecek ve gerektiğinde harcayacak azık lazım olduğu gibi dünyadan yolculuk için de azık lazımdır. Bu azık da Allah'ı bilmek (Marifetullah), o'nu sevmek (Mahabbetullah) ile Allah'ın vikayesine girmek; mâsivadan yüz çevirmek ile Allah'dan başkasına arz-ı hacet etmemektir (ihtiyaç arzetmemektir). Ve takva azığı öbüründen daha hayırlıdır."[9]

---

6 Teğabün Sûresi, âyet 16

7 Elmalılı, Hak Dini Kur'an Dili

8 İ.Hakkı Bursevî, Ruhu'l-Beyan Tefsiri, Nisa Suresi 10. Ayet-i Kerime'nin tefsirinde

9 Elmalılı, Hak Dini Kur'ân Dili

B- TAKVA ve VERA'IN KIYMETİ

....اِنَّ اَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللهِ اَتْقَاكُمْ ...

"...Allah indinde en itibarlınız en müttaki olanınızdır"

Hucurat Sûresi'nin 13. Ayet-i Kerimesi'yle takva, kıymet ölçüsü olarak alınmış;

....وَاعْلَمُوا اَنَّ اللهَ مَعَ الْمُتَّقِينَ

"...Bilin ki Allah müttekilerle beraberdir."

Bakara Sûresinin 194. Ayet-i Kerimesi ile müttekiler için ma'iyyet makamının ihsan buyrulduğu müjdelenmiş;

...اِنْ اَوْلِيَاؤُهُ اِلَّا الْمُتَّقُونَ...

"...Onun (Mescid-i Haram'ın) hizmetine ehil olanlar ancak müttekîlerdir..."

Enfal Sûresi'nin 34. Ayet-i Kerimesi ile de Allah'ın Dini'ne hakiki manada hizmete ehil olanların ancak müttekiler olduğu beyan edilmiştir. "Bu istemekle elde edilecek bir devlet değildir. Lakin zaman içinde belli kimselere min-indillah tevdi edilir."[10] ifadeleriyle Süleyman Hilmi Tunahan Efendi Hazretlerinin (k.s.) işaret ettiği üzere, hizmete ehil olmak Allah'ın müttekilere nasib ettiği büyük bir devlettir.

İmam-ı Rabbani (k.s.) Hz. şöyle buyurur:

وَفَضِيلَةُ الْاِنْسَانِ عَلَى الْمَلَكِ اِنَّمَا هِيَ بِسَبَبِ هَذَا الْجُزْءِ وَالتَّرَقِّي فِي مَدَارِجِ الْقُرْبِ اَيْضاً مِنْ هَذَا الْجُزْءِ فَاِنَّ الْمَلَائِكَةَ اَيْضاً مُتَشَارِكُونَ فِي الْجُزْءِ الْاَوَّلِ وَالتَّرَقِّي مَفْقُودٌ فِيهِمْ فَكَانَتْ رِعَايَةُ جُزْءِ الْوَرَعِ وَالتَّقْوَى مِنْ اَهَمِّ مَهَامِّ الْاِسْلَامِ وَاَشَدِّ ضَرُورِيَّاتِ الدِّينِ

"İnsanın melek üzerine üstünlük sağlaması ancak bu kısımla (vera' ve takva ile) mümkündür. Allah-ü Teala'ya yakınlık basamaklarında ilerlemek

10 Ziya Sunguroğlu'nun Notları, s.159

yine bu kısma riayetle mümkündür. Çünkü melekler Allah'ın emirlerine sarılma noktasında insanlarla ortaktırlar. Ancak onlarda yükselme yoktur. Bu yüzden **Vera' ve Takva kısmına riayet etmek İslam'ın en fazla ehemmiyet verdiği hususlardan ve dinin vazgeçilmez kabul ettiği esaslardandır."**[11]

O halde kişiyi meleklerden bile üstün makamlara yükselten vera' ve takvasıdır.

Allahü Teâlâ Musa (a.s.)'a şöyle vahyetmiştir: لاَ يَتَقَرَّبُ اِلَيَّ الْمُتَقَرِّبُونَ بِمِثْلِ الْوَرَعِ **"Bana yakınlaşan kullarım Vera'dan daha üstün bir şey ile bana yaklaşamazlar"**[12]

Rasûlullah (s.a.v.) Efendimiz'in yanında, bir adamın ibadetinden ve ibadetteki üstün gayretinden; başka bir kişinin de takva ve vera'sından söz edilince şöyle buyurdular: لاَ تَعْدِلْ بِالرِّعَةِ شَيْئاً "Hiçbir şeyi vera'a denk tutma."[13]

Diğer bir Hadis-i Şerif'te de: مِلاَكُ دِينِكُمُ الْوَرَعُ "Dininizin esası Vera'dır." buyrulmuştur.[14]

"Hasan-ı Basri Hz. şöyle der: مِثْقَالُ ذَرَّةٍ مِنَ الْوَرَعِ خَيْرٌ مِنْ اَلْفِ مِثْقَالٍ مِنَ الصَّوْمِ وَالصَّلاَةِ **"Zerre miktarı vera', onun bin katı oruçtan, namazdan daha hayırlıdır"**[15]

C- MÜTTEKİLERE HAZIRLANAN MÜKAFATLAR

Cenâb-ı Hak takva sahiplerine bahşedeceği nimetleri Kur'an-ı Kerim'de şöyle beyan buyurmaktadır:

... وَمَنْ يَتَّقِ اللهَ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجاً - وَيَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ ...

"Her kim de Allah'tan korkarsa Allah ona bir çıkış yolu müyesser kılar. Ve onu hatır ve hayaline gelmez bir cihetten rızıklandırır."[16]

يَا اَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اِنْ تَتَّقُوا اللهَ يَجْعَلْ لَكُمْ فُرْقَاناً وَيُكَفِّرْ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ وَاللهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ

11 İmam-ı Rabbânî, Mektubat, c.1, Mek.76
12 İmam-ı Rabbânî, Mektubat, c.1, Mek.66
13 İmam-ı Rabbânî, Mektubat, c.1, Mek.76
14 İmam-ı Rabbânî, Mektubat, c.1, Mek.76
15 İmam-ı Rabbânî, Mektubat, c.1, Mek.66
16 Talak Sûresi, âyet 2-3

"Ey iman edenler, eğer Allah'tan korkarsanız, size bir furkan (maddi- manevi bir fark ve imtiyaz) verir ve tarafınızdan seyyiatınızı (günahlarınızı) örter, sizin için mağfiret de eder. Allah büyük fazıl sahibidir."[17]

وَاَمَّا مَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ وَنَهَى النَّفْسَ عَنِ الْهَوَى فَاِنَّ الْجَنَّةَ هِيَ الْمَأْوَى

"Her kim de Rabbinin makamından korkmuş; nefsi, hevâdan nehy eylemiş ise, muhakkak Cennettir onun varacağı (yer.)"[18]

Hadis-i Kudsî'de buyuruldu: **"İzzetim ve celalim hakkı için, bir kulda iki korku ve iki emniyet bir araya gelmez. Kul, dünyada benden korktuğu zaman, ben onu kıyamet gününde azabımdan emin kılarım. Dünyada benim azabımdan emin olduğu zaman, kıyamet günü onu (azabım ile) korkuturum"**[19]

Cebrail (a.s.) Allah korkusundan dolayı, göz yaşı döken kimseler hakkında, hesap günü şöyle nida eder: "Dikkat edin. Muhakkak ki falan, Allah korkusundan ıslanan bir kirpik sebebiyle kurtuldu."[20]

D- TAKVA'NIN DERECELERİ

Kur'an-ı Kerim'de ittika ve takva üç derece üzerine zikrolunmuştur.

Birincisi: وَاَلْزَمَهُمْ كَلِمَةَ التَّقْوَى **"Ve onları takva kelimesine bağladı."**[21] Ayet-i Kerimesinde ifade buyrulduğu gibi. Ebedi azaptan sakınmak için Allah'a şirk koşmaktan kaçınmaktır ki, bu iman ile olur.

Şirk iki kısımdır:

Aşikar Şirk. Bu, Allah-ü Teala'ya ibadette ortak koşmaktır ki en büyük günahtır.

Gizli Şirk. Rasûlüllah (s.a.v.) Efendimiz; gizli şirkin mahiyetini ve felaketini haber vermiştir:

اِنَّ اَخْوَفَ مَا اَخَافُ عَلَيْكُمُ الشِّرْكُ الْاَصْغَرُ قَالُوا مَا الشِّرْكُ الْاَصْغَرُ قَالَ الرِّيَاءُ

. يَقُولُ اللهُ تَعَالَى يَوْمَ الْقِيَمَةِ لِلْمُرَائِيِّينَ اِذَا جَزَى النَّاسَ بِاَعْمَالِهِمْ اِذْهَبُوا اِلَى

الَّذِينَ كُنْتُمْ تُرَاؤُنَ فِي الدُّنْيَا فَانْظُرُوا هَلْ تَجِدُونَ عِنْدَهُمْ جَزَاءً لِاَعْمَالِكُمْ

17 Enfâl Sûresi, âyet 29
18 Nazıât Sûresi, âyet 40-41
19 Levakihu'l-Envar, s.564
20 Nuzhetü'l-Mecalis, c.2, s.36
21 Fetih Sûresi, âyet 26

"Ümmetim üzerine korkmakta olduklarımın en korkuncu küçük şirktir." "Küçük şirk nedir ya Rasûlallah", diye sorulunca buyurdular ki: **"Riyadır. Allah-ü Teala kıyamet günü insanlara amellerinin karşılığını verirken riya edenlere şöyle buyurur: Dünyada iken gösteriş yaptığınız kimselere gidiniz, bakınız bakalım onların yanında amellerinizin karşılığını bulabilecek misiniz."**[22]

İkincisi: وَلَوْ اَنَّ اَهْلَ الْقُرٰى آمَنُوا وَاتَّقَوا **"O beldelerin halkı, inanıp Allah'ın azabından korunsalardı."**[23] Ayet-i Kerimesi'nde ifade buyrulduğu gibi.

Büyük günahları işlemekten ve küçük günahlarda ısrar etmekten sakınmak ile farzları eda etmektir ki, şer'an bilinen takva budur.

İmam-ı Rabbani (k.s.) Hz. buyurdular:

وَرِعَايَةُ هَذَا الْجُزْءِ الَّذِى مَدَارُهُ عَلَى الْاِجْتِنَابِ مِنَ الْمَحَارِمِ اِنَّمَا تَتَيَسَّرُ عَلَى وَجْهِ الْكَمَالِ اِذَا حَصَلَ الْاِجْتِنَابُ عَنْ فُضُولِ الْمُبَاحَاتِ وَاكْتُفِىَ مِنْهَا بِقَدْرِ الضَّرُورَةِ فَاِنَّ اِرْخَاءَ عِنَانِ النَّفْسِ فِى ارْتِكَابِ الْمُبَاحَاتِ يَجُرُّ اِلَى الْمُشْتَبِهَاتِ وَالْمُشْتَبِهُ قَرِيبٌ مِنَ الْمَحْرَمِ وَمَنْ حَامَ حَوْلَ الْحِمَى يُوشِكُ اَنْ يَقَعَ فِيهِ فَلَابُدَّ اِذًا فِى حُصُولِ كَمَالِ الْوَرَعِ وَالتَّقْوَى مِنَ الْاِكْتِفَاءِ بِقَدْرِ الضَّرُورَةِ مِنَ الْمُبَاحَاتِ وَهُوَ اَيْضاً مَشْرُوطٌ بِنِيَّةِ تَحْصِيلِ الْقُوَّةِ عَلَى اَدَاءِ وَظَائِفِ الْعُبُودِيَّةِ وَاِلاَّ فَهَذَا الْقَدْرُ اَيْضًا وَبَالٌ وَلِقَلِيلِهِ حُكْمُ الْكَثِيرِ

"Esası haramlardan kaçınmak olan bu kısımda (vera' ve takvada) titiz davranmak, ancak mübahların fazlasından uzak durup zaruri olanları ile iktifa edilmesi durumunda en kâmil şekli ile mümkün olur. Mübahları işleme hususunda nefsin yuları gevşek tutulursa nefis şüpheli olan şeylere saldırır, şüpheli olan ise haram olana yakındır. Ve "Kim korunun (yasak mahallin) etrafında dolanırsa içine düşmesi an meselesidir." O halde anlaşılıyor ki gerçek manada bir Takva ve Vera' derecesine ulaşmak için mübahların mutlaka zaruret miktarı ile yetinmek lazımdır. Mübahları gerektiği kadar kullanmakta da kulluk

22 Müsned-i Ahmed ibn-i Hanbel.
23 Araf Sûresi, âyet 96

vazifelerini yerine getirmek için kuvvet elde etmek niyeti şart koşulmuştur. Yoksa bu kadarı bile vebaldir. Çünkü bunun azı, çok hükmündedir (azını yapmak, çoğunu yapmak gibidir)."[24]

Üçüncüsü: يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا اتَّقُوا اللهَ حَقَّ تُقَاتِه **"Ey iman edenler, Allah'tan, ona yaraşır biçimde korkun."**[25] emrindeki hakiki takva olup kalbini Allah'tan meşgul edecek her şeyden sakınmak ve bütün varlığı ile Allah Teâlâ'ya yönelmektir.

Süleyman Hilmi Tunahan Efendi Hazretleri (k.s.) buyurdular:

"اَلاَ لِلّٰهِ الدِّينُ الْخَالِصُ nass-ı ilahîsi mucebince mükellefat-ı diniyyeyi îfa ve ityanda - en yüksek sıfat-ı kamileden bulunan - vera' ve takvanın zuhuru vücüd ve tahakkukuna vâbeste olan [hakikat-ı ihlâs] ile de mükellef bulunduğumuzdan, ber muceb-i emir ve teklif-i ilahi hakikat-ı ihlâsı elde etmek zaruret ve mecburiyetini derk ve takdir eylemek ve istihsali çaresine teşebbüs ve tevessül etmek lazımdır.

Hakikat-ı ihlâs ile ittisaf ve tahakkuk, hakikat-ı fena ve bekaya ve itmi'nan-ı nefs-i emmareye vâbestedir; hakikat-ı fena ve beka ve itmi'nanı tahsil, sülûk-ü hakikiye mütevakkıftır. Sülük-ü hakiki, mürşid-i kâmil-i hakikîye tevessüle menuttur.

Mürşid-i kamile tevessül-ü hakiki de onu bilmeye ve bulmaya muvaffak olduktan sonra tarikata kabul ve idhal ile telkîn-i zikir eylemesine merbuttur. Umûr-ü mezkurenin alettertib husul ve tahakkuku da talibin kemal-i sıdk ve muhabbetle çalışması ve fazl ve Tevfik-i ilahîye mazhariyeti ile mümkündür."[26]

Bu hususla alakalı İmam-ı Rabbani (k.s.) Hz. de şöyle buyurur:

اَلْمَقْصُودُ مِنْ اَعْمَالِ الشَّرِيعَةِ وَاَحْوَالِ الطَّرِيقَةِ وَالْحَقِيقَةِ هُوَ تَزْكِيَةُ النَّفْسِ وَتَصْفِيَةُ الْقَلْبِ وَمَا لَمْ تَتَزَكَّ النَّفْسُ لاَ تَحْصُلُ السَّلاَمَةُ لِلْقَلْبِ وَلاَ يَحْصُلُ الْاِيمَانُ الْحَقِيقِيُّ الَّذِى بِهِ نِيطَتِ النَّجَاةُ وَسَلاَمَةُ الْقَلْبِ اِنَّمَا تُتَصَوَّرُ اِذَا لَمْ يَخْطُرْ مَا سِوَاهُ تَعَالَى فِى الْقَلْبِ اَصْلاً بِحَيْثُ لَوْ مَضَى اَلْفُ سَنَةٍ مَثَلاً لاَ يَقَعُ

24 İmam-ı Rabbânî, Mektûbât, c.1, Mek.76
25 Âli İmran Sûresi, âyet 102
26 Mektuplar Risalesi, Süleyman Hilmi Tunahan (ks), s.25

الْغَيْرُ فِى الْقَلْبِ وَلاَ يَمُرُّ عَلَيْهِ قَطْعًا لِاَنَّهُ قَدْ حَصَلَ لِلْقَلْبِ حِينَئِذٍ نِسْيَانُ السِّوَى بِالْكُلِّيَّةِ بِحَيْثُ لَوْ ذَكَّرُوهُ بِالتَّكْلِيفِ لَمَا يَتَذَكَّرُ وَهٰذِهِ الْحَالَةُ هِيَ الْمُعَبَّرُ عَنْهَا بِالْفَنَاءِ وَاَوَّلُ قَدَمٍ فِى هَذَا الطَّرِيقِ.

"Şeriat amellerinden, tarikat ve hakikat hallerinden maksat nefsi tezkiye etmek ve kalbi tasfiye etmektir. Nefis tezkiye edilmedikçe kalbin selameti gerçekleşmez. Ve kurtuluşun kendisine bağlı olduğu hakiki imana ulaşılamaz. Kalbin selameti, hiçbir şekilde masivayı hatırlamaması durumunda mümkün olur. O kadar ki mesela bin sene geçse kalbe katiyyen masiva gelmez ve hiçbir surette ğayr kalbe uğramaz. Çünkü bu durumda artık kalp için masivayı külliyyen unutmak tahakkuk etmiştir.

Öyle ki ona zorla masivayı hatırlatsalar yine de hatırlamaz. İşte bu hale fena denir ki bu yolun ilk basamağıdır."[27]

O halde takvanın bu mertebesini tahsil için, nefsi ve onu tezkiyenin yollarını bilmek, mucebiyle hareket etmek mecburiyyeti vardır.

Rasûlüllah (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurur:

اَعْدَى عَدُوِّكَ نَفْسُكَ الَّتِى بَيْنَ جَنْبَيْكَ

"En büyük düşmanın içinde, (merkezi) iki kaşının arasında olan nefsindir."[28]

Süleyman Hilmi Tunahan Efendi Hazretleri (k.s.) buyurdular: "Bu dünyada nefisten daha zararlı ve ondan daha korkunç bir şey yoktur.

İnsanı hayırdan ve irşaddan alıkoyan yegâne şey nefistir. Yetmiş iki şeytan kuvvetinde olup bütün vücuda yayılmıştır."[29] buyurmuştur.

وَمَا اُبَرِّئُ نَفْسِى اِنَّ النَّفْسَ لَاَمَّارَةٌ بِالسُّوءِ اِلاَّ مَا رَحِمَ رَبِّى اِنَّ رَبِّى غَفُورٌ رَحِيمٌ

"Nefsimi tebrie de etmem. Muhakkak ki nefis kötülüğü şiddetle emreder. Ancak rabbimin rahmet ettiği (esirgediği) müstesna, şüphe yok ki Rabbim, mağfireti ve rahmeti çok büyüktür." (Yusuf Sûresi, âyet 53.)

"Bu Ayet-i Kerime'nin bi'l-ibare delaleti nefis denilen mahlûkun 'emmâre bis-sûü' olduğu; bi'l-İşâre delaleti ise nefs diye bir mahlûkun mevcud olduğudur.

27 İmam-ı Rabbânî, Mektûbât, c.1, Mek.91
28 İmam Gazâlî, İhyâu Ulûmiddîn, c.1, s.210.
29 Ziya Sunguroğlu'nun Notları, s.143

Çünkü nefis diye bir şey olmasa onun sıfatlarından bahsedilemez. Zira, mevsuf olmadan sıfat kaim olmaz.[30]"

"Nefis, mahiyeti itibarıyla emmare bis-sû'dür; kötülüğü emredicidir. Hazret-i Allah ism-i fail sığasıyla "âmiretün" buyurmayıp mübalağa ism-i fail sığasıyla "emmâretün" buyurmuştur. Yani kötülüğü daima ve her an emreden demektir. Merkezi iki kaşın ortası olup, bütün dimağı ihata etmiş, bütün vücudu tam manasıyla sarmış zulmani bir mahlûktur. Cenab-ı Hakk'ın celal sıfatının tecellisinden halkettiği bu mahlûktan, insanlar ve cinlerden hiçbir ferd müstesna değildir. Onun için dışarıdan gâvur arayıp onlarla uğraşmaya pek lüzum yok, en müthiş gâvur içimizde. En kuvvetli gâvur, en edepsiz gâvur kendi vücudumuzda. O gâvuru tepelersek Allah'ın izniyle gerisi kolaydır. O halde yapılacak şey ona hâkim olmak, onu kıpırdatmamak, nefes aldırmamaktır. Bunun için de tek yol, Rasûlüllah Efendimiz'in Sıddîk-i A'zam'a talim ettiği yoldur."

"Süleyman (a.s.): "Yalnız başına bir orduyu mağlub etmek ne kadar zor ise nefs-i emmareyi mağlub etmek ondan daha zordur." buyurmuştur."[31]

İmâm-ı Rabbâni (k.s.) Hz. şöyle buyurur:

فَكَانَ فِكْرُ اِزَالَةِ هَذَا الْمَرَضِ لاَزِمًا وَالْاِلْتِجَاءُ اِلَى الْاَطِبَّاءِ الْحُذَّاقِ فَرْضًا

"Nefsin bu hastalığını izale fikri, lazım; mahir doktorlara (mürşid-i kâmillere) iltica, farzdır." buyurmaktadır.[32]

Süleyman Hilmi Tunahan Efendi Hazretleri (k.s.) buyurdular: "Sahib-i irşad bulunca derhal ona irade getirmek farzdır."[33]

"Evlatlarım, insanın içindeki kötülüğü çıkarıp atması farz-ı ayındır. Fakat bu ne zikirle ne de ibadetle olur. O ancak rabıta ile meydana gelen bir eserdir."[34]

"Bir yerde Kur'ân okunduğu veya zikredildiği zaman şeytan oradan kaçar, sonra yine gelir. Lakin nefis öyle değildir. O böyle şeylerden hiç kaçmaz. Nefis yalnız rabıta esnasında yok olur ve rabıta karşısında ezile büzüle mağlubiyeti kabul eder."[35]

30 Kemal Kacar (merhum), Süleyman Hilmi Tunahan (ks) Hazretlerinin talebesi ve damadı.
31 Ziya Sunguroğlu'nun Notları, s.145
32 İmam-ı Rabbânî, Mektûbât, c.1, Mek.219
33 Mektuplar Risalesi, s.46
34 Ziya Sunguroğlu'nun Notları, s.145
35 Ziya Sunguroğlu'nun Notları, s.143

Süleyman Hilmi Tunahan Efendi Hazretleri (k.s.) takvanın zikredilen derecelerini şöyle hulasa eder: "Takvanın üç derecesi vardır: 1- İman ile küfürden 2- İbadet ile isyandan 3- Zikir ile gafletten kurtulmaktır."

Maide süresinin 93. Ayet-i Kerimesi takvanın bu üç derecesini cem eder:

لَيْسَ عَلَى الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جُنَاحٌ فِيمَا طَعِمُوا إِذَا مَا اتَّقَوْا وَآمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ ثُمَّ اتَّقَوْا وَآمَنُوا ثُمَّ اتَّقَوْا وَأَحْسَنُوا وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ

"İman edip salih işler yapan kimseler bundan böyle sakındıkları ve imanlarında sebat ile salih işlerine devam eyledikleri, sonra takvalarında ve imanlarında rüsuh buldukları, sonra bu takva ile beraber, her yaptıklarını güzel yapan ihsan mertebesine erdikleri takdirde evvelce tattıklarında kendilerine beis yoktur. Allah muhsinleri sever."

E- VERA'IN ALAMETLERİ

İmam-ı Gazali Hz. verâ'ın alametlerini on hasletin mevcut olmasına bağlamış ve şöyle buyurmuştur:

1- Dilini gıybetten korumak: Nitekim Hucurât Suresi'nin 12. Ayet-i Kerimesi'nde; وَلَا يَغْتَبْ بَعْضُكُمْ بَعْضًا **"...bazınız bazınızı gıybet de etmesin..."** buyuruluyor.

2- Sû-i zandan sakınmak: Hucurât Suresi'nin 12. Ayet-i Kerimesi'nde; يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اجْتَنِبُوا كَثِيراً مِنَ الظَّنِّ إِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ إِثْمٌ **"Ey iman edenler! Zannın bir çoğundan çekinin. Çünkü zannın bazısı vebaldir..."** buyuruluyor.

Rasûlüllah (s.a.v), ...إِيَّاكُمْ وَالظَّنَّ فَإِنَّ الظَّنَّ أَكْذَبُ الْحَدِيثِ **"Zandan daima uzak durunuz, çünkü kötü zan sözlerin en yalanıdır."**[36] buyurmuştur.

3- Alay etmekten sakınmak: Nitekim Cenab-ı Hak Hucurât Sûresi'nin 11. Ayet-i Kerimesi'nde;

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا يَسْخَرْ قَومٌ مِن قَوْمٍ عَسَى أَن يَكُونُوا خَيْراً مِنْهُمْ

"Ey iman edenler! Bir topluluk diğer bir topluluk ile alay etmesin. Belki, kendilerinden daha hayırlı olurlar..." buyurmaktadır.

36 Sahih-i Buhari.

4- Gözleri harama bakmaktan sakınmak: Şu iki ayet-i celile bu hakikati ifade eder:

قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّوا مِنْ اَبْصَارِهِمْ...

وَقُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ مِنْ اَبْصَارِهِنَّ

"Mü'min erkeklere söyle: Gözlerini (harama bakmaktan) **sakınsınlar ve ırzlarını muhafaza etsinler, bu kendileri için daha temizdir, Allah ne yaparlarsa haberdardır.**

Mü'min kadınlara da söyle: (harama bakmaktan) gözlerini sakınsınlar, ırzlarını muhafaza etsinler, ziynetlerini açmasınlar. Ancak o zînetlerden dışa gelen, (örtülse bile zuhuru tabii olanı) bu hükümden müstesnadır. (Zira, örtüde bir zînet olup dışı zâhir olması tabiidir. El ve yüzün de zahirinde beis yoktur.)...[37]

5- Doğru sözlü olmak: Allahü Teala şöyle buyurur: وَاِذَا قُلْتُمْ فَاعْدِلُوا

"Söz sahibi olduğunuz zaman da hep adaleti gözetin."[38]

6- Kendisine ihsan edilen nimetleri Allah'tan bilmek ve böylece nefsinin büyüklenmesinin önüne geçmek. Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurulmaktadır:

يَمُنُّونَ عَلَيْكَ اَنْ اَسْلَمُوا قُلْ لَا تَمُنُّوا عَلَيَّ اِسْلَامَكُم بَلِ اللهُ يَمُنُّ عَلَيْكُمْ اَنْ هَدَاكُمْ لِلْاِيمَانِ اِن كُنتُمْ صَادِقِينَ

"İslam'a girdiklerini senin başına kakıyor(seni minnettar etmek istiyor)lar. De ki İslam'ınızı benim başıma kakmayın. (Siz Müslüman olduk diye başa kakmak isterseniz) Belki sizi imana hidayet buyurduğundan dolayı Allah sizin başınıza kakar (Size minnetinin ağırlığını yükletir)..."[39]

7- Malını doğru yere harcamak, batıl olan yerlere sarf etmemek:

وَالَّذِينَ اِذَا اَنْفَقُوا لَمْ يُسْرِفُوا وَلَمْ يَقْتُرُوا وَكَانَ بَيْنَ ذَلِكَ قَوَاماً

37 Nur Sûresi, âyet 30-31
38 En'am Sûresi, âyet 152
39 Hucurat Sûresi, âyet 17

"Ve onlar ki infak ettikleri zaman israf etmezler, cimrilik de yapmazlar; ikisi arası denk giderler." meâlindeki Furkan Suresi 67. Ayet-i Celile'si bu hakikati ifade eder.

8- Nefsin büyüklenmesini, yücelmesini istememelidir. Nitekim Allah (c.c) Kasas Suresi'nin 83. ayetinde;

تِلْكَ الدَّارُ الْآخِرَةُ نَجْعَلُهَا لِلَّذِينَ لَا يُرِيدُونَ عُلُوّاً فِي الْأَرْضِ وَلَا فَسَاداً وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ

"O ahiret evi, biz onu öyle kimselere veririz ki yer yüzünde ne bir kibir ne bir fesad istemezler ve o akibet korunan müttekilerindir." buyurmaktadır.

9- Beş vakit namaza devam etmek, onları vakitlerinde ve rukünlerine dikkat ederek kılmak. Allah (c.c) şöyle emretmiştir:

حَافِظُوا عَلَى الصَّلَوَاتِ وَالصَّلاَةِ الْوُسْطَى وَقُومُوا لِلّهِ قَانِتِينَ

"Namazlara dikkat edin ve hele orta namaza. Ve kalkın Allah (c.c.) için divan durun."[40]

10- Ehl-i sünnet ve cemaat mezhebi üzere olmak, o yoldan ayrılmamak: Allah (c.c)

وَأَنَّ هَـذَا صِرَاطِي مُسْتَقِيماً فَاتَّبِعُوهُ وَلاَ تَتَّبِعُوا السُّبُلَ فَتَفَرَّقَ بِكُمْ عَن سَبِيلِهِ ذَلِكُمْ وَصَّاكُم بِهِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ

"Bir de şu, benim dosdoğru yolum, hep onu takip edin. Başka yollar takip etmeyin ki sizi onun yolundan saptırıp ayırmasınlar. İşte size Allah bunu ferman buyurdu. Umulur ki korunur, mütteki olursunuz."[41] buyurmuştur.

Vâbisa bin Ma'bed (r.a.) anlatıyor:

أَتَيْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ : جِئْتَ تَسْأَلُ عَنِ الْبِرِّ ؟

40 Bakara Sûresi, âyet 238
41 En'am Sûresi, âyet 153

قُلْتُ : نَعَمْ وَقَالَ : اِسْتَفْتِ قَلْبَكَ اَلْبِرُّ مَا اطْمَأَنَّتْ اِلَيْهِ النَّفْسُ وَاطْمَأَنَّ اِلَيْهِ الْقَلْبُ وَالْاِثْمُ مَا حَاكَ فِى النَّفْسِ وَتَرَدَّدَ فِي الصَّدْرِ وَاِنْ اَفْتَاكَ النَّاسُ وَأَفْتَوْكَ

"Bir gün Rasûlullah (s.a.v.)'in huzuruna varmıştım. Bana: **"İyilikten sormaya mı geldin?"** buyurdu. "Evet", dedim. O zaman şunları söyledi: **"Kalbine danış. İyilik, nefsin ve kalbin kendisinde tatmin olduğu şeydir.**

Günah ise, insanlar sana fetvalar verseler bile içini tırmalayan, tereddüd ettiğin şeydir."[42]

Rivayet edildiği üzere, İmam-ı Azam Hz.'nin zamanında bir koyun kaybolmuştu. Arandı, bulunamadı. Bu kaybolan koyunun eti, yediği etlere karışabilir endişesiyle yedi sene -ki bir koyunun ömrü yedi senedir- ağzına koyun eti koymamıştır.

İsa bin Yunus (r.h.), şöyle buyurdular: "İmam-ı Âzam hazretlerinin ilk ictihadı Allahü Teâla'ya zerre kadar isyan etmemek ve şer'an muhterem olan şeylere icap ettiği gibi ta'zîm eylemek hususlarına masruf idi. Ve bir meselede kendilerine zorluk vâkî olunca arkadaşlarına 'Ancak işlediğim bir günahtan dolayı, bana bu yolda şüphe ârız oldu.' derdi. Hatta bazen abdest alarak iki rek'at namaz kıldıktan sonra istiğfâr eder ve bihikmetillahi Teâla müşkil mesele kolaylıkla hal olunca 'Sevindim! Çünkü tevbemin kabul olunduğuna bir emâre hasıl oldu'. buyururlardı."[43]

Hasan b. Ziyad da şöyle anlatmaktadır: "Allah'a yemin ederim ki Ebu Hanife devlet adamlarının hiçbirinden ne hediye ne de mükâfat kabul etmiştir."[44]

"İmam-ı Azam hazretleri bir ara ortağı Hafs b. Abdurrahman'ı mal satmak üzere göndermişti. Gönderdiği malın içinde bulunan kusurlu bir elbiseyi göstermiş ve satarken bunun kusurunun söylenmesini istemişti. Fakat ortağı malı satarken kusuru söylemeyi unutmuştu. Ayrıca kusurlu malı kime sattığı malum olmayınca İmam-ı Azam Hz. o seferden elde edilen paranın tamamını –rivayete göre otuz bin dirhem– sadaka olarak dağıtmıştı."[45]

42 İmam-ı Nevevî, Erbeîn-i Neveviyye.
43 İ.Hakkı Manastırlı, Mevâhibü'r-Rahman fi Menâkıb-i Ebî Hanîfeti'n-Numan
44 İ.Hakkı Manastırlı, Mevâhibü'r-Rahman fi Menâkıb-i Ebî Hanîfeti'n-Numan
45 İ.Hakkı Manastırlı, Mevâhibü'r-Rahman fi Menâkıb-i Ebî Hanîfeti'n-Numan

ZÜHD

Zühd, "Yasaklardan kaçınarak, vakitleri ibadete ayırmak, kişinin Hakk'ın rızasını, ahiret nimetlerini kazanmak için dünya varlığına ve lezzetlerine, rağbet etmemesi, demektir.

Zühd, dünyayı elde etmeye kudret halinde tasavvur olunur. İbnü'l-Mübarek, kendisine 'zahid' diye hitab eden birine "Ben nasıl zahid olabilirim ki, zaten hiçbir şeye malik değilim. Zahid, Ömer bin Abdi'l-aziz'dir ki kendisine dünya saltanatı nasib olduğu halde ona rağbet etmemiştir." diye cevap vermiştir.

Zühd, kazancı terk ederek, boşluk ve tembelliği tercih etmek değildir. Belki dünyanın varlığına, fani lezzetlerine kalben rağbet etmemektir."[46]

Kehf Sûresi'nin 7. Ayet-i Kerimesi'nde şöyle buyrulur:

إِنَّا جَعَلْنَا مَا عَلَى الْاَرْضِ زِينَةً لَهَا لِنَبْلُوَهُمْ اَيُّهُمْ اَحْسَنُ عَمَلًا

"Biz yeryüzündeki şeyleri ona bir ziynet yaptık ki insanları imtihan edelim: hangisi daha güzel bir amel yapacak?"

Ayet-i Kerime'nin tefsirinde şöyle buyrulmuştur:

اَيُّهُمْ اَزْهَدُ فِيهَا ، وَاَقْبَلُهُمْ عَلَى اللهِ بِالْعَمَلِ الصَّالِحِ؛ اِذْ لاَ عَمَلَ اَحْسَنُ مِنَ الزُّهْدِ فِى الدُّنْيَا؛ اِذْ هُوَ سَبَبٌ لِلتَّفَرُّغِ لِاَنْوَاعِ الْعِبَادَةِ ، بَدَنِيَّةً وَقَلْبِيَّةً

"Hangisi yeryüzünde daha zahid, hangisi ameli salih ile Allahü Teala'ya daha çok yönelmiş olacak. Zira dünyada zühdden daha güzel amel yoktur. Çünkü zühd gerek bedeni gerekse kalbi olsun ibadet nevileri için müsait olmaya sebeptir."[47]

Sehl ibn-i Sa'd es-Sâıdî (r.a) şöyle anlatır:

عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ السَّاعِدِيِّ قَالَ اَتَى النَّبِيَّ -صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ- رَجُلٌ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ دُلَّنِى عَلَى عَمَلٍ اِذَا اَنَا عَمِلْتُهُ اَحَبَّنِىَ اللهُ وَاَحَبَّنِىَ النَّاسُ

46 Ö.Nasuhi Bilmen, Dini ve Felsefi Ahlak Lügatçesi
47 İbn-i Acîbe, el-Bahru'l-Medid Tefsiri.

فَقَالَ رَسُولُ اللهِ -صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ- « اِزْهَدْ فِى الدُّنْيَا يُحِبَّكَ اللهُ وَازْهَدْ فِيمَا فِى اَيْدِى النَّاسِ يُحِبُّوكَ ».

Bir adam Rasûlüllah (s.a.v.) Efendimiz'in huzuruna geldi ve "Yâ Rasûlallah, beni bir amele delalet et ki onu yaptığım zaman Allahü Teala da insanlar da beni sevsin", dedi. Rasûlüllah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Dünyada zahid ol ki Allah Teala seni sevsin, insanların elindeki dünyalığa zahid ol (rağbet etme) ki insanlar seni sevsin."**[48]

Hakk'ı talep eden kimsenin, O'nun rızasına ve ahiretin güzel hayatına kavuşması için dünyanın geçici lezzet ve refâhını terk etmesi zarûrîdir.

Abdullah İbn-i Ömer (r.a.) anlatır: Rasûlüllah (s.a.v.) (bir ara) omzumu tuttu ve □لِ سَبِيْ اَوْ عَابِرُ ، كَاَنَّكَ غَرِيبٌ فِى الدُّنْيَا كُنْ **"Dünyada sanki bir garip belki de bir yolcu gibi ol"**[49], buyurdular. Tıybî buyurur ki: "Hadis-i Şerifteki □□□□ kelimesi □□□□ manasınadır. Rasûlüllah (s.a.v.) dünyada yaşayan kimseyi, evvela evi-barkı olmayan "garibe", daha sonra teşbihte bir üst makama çıkarak "yolcuya" benzetmiştir. Garip zor da olsa yine kendine sığınacak bir yer bulur. Ancak yolcu böyle değildir."[50]

"Tâlib-i âhiret olanların derecâtı muhteliftir. Bazıları kâlen târik-i dünyâdırlar. Bundan bir semere ve netîce hâsıl olmaz. Bazıları hâlen târik-i dünyâ olurlar. Bu hâlin sâhibi haddine göre iktıtâf-ı semerâta muvaffakıyet hâsıl eder. bazıları da hem hâlen hem fi'len târik-i dünyâ olurlar. Bu zümreye terettüp eden netâyic daha a'zam ve etem olur."[51]

"Anınçün: Cenâb-ı muhbir-i sâdık وَ اِنَّ الْعَيْشَ عَيْشُ الْاٰخِرَةِ buyurmuştur."[52]

DÜNYA SEVGİSİ VE ZARARI

Hadîd Sûresi'nin 20. Ayet-i Kerimesi'nde şöyle buyrulur:

اِعْلَمُوا اَنَّمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا لَعِبٌ وَلَهْوٌ وَزِينَةٌ وَتَفَاخُرٌ بَيْنَكُمْ وَتَكَاثُرٌ فِى الْاَمْوَالِ وَالْاَوْلَادِ كَمَثَلِ غَيْثٍ اَعْجَبَ الْكُفَّارَ نَبَاتُهُ ثُمَّ يَهِيجُ فَتَرَاهُ مُصْفَرًّا ثُمَّ يَكُونُ

48 Sünen-i İbn-i Mace.
49 Sahih-i Buhari.
50 İbn-i Hacer, Fethü'l-Bârî bi-Şerh-i Sahihi'l-Buhari.
51 Mektuplar Risalesi, s.72
52 Mektuplar Risalesi, s.79; Hadis-i Şerîf'in tercümesi: Muhakkak ki, hakiki hayat ve yaşayış, ahiret hayatıdır.

حُطَامًا وَفِى الْآخِرَةِ عَذَابٌ شَدِيدٌ وَمَغْفِرَةٌ مِنَ اللهِ وَرِضْوَانٌ وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا مَتَاعُ الْغُرُورِ

"Bilin ki dünya hayatı ancak bir oyun, eğlence, bir süs, aranızda bir övünme ve mal ve evlatta çokluk yarışından ibarettir. Bir yağmur gibidir ki, onun bitirdiği ot çiftçilerin hoşuna gider. Sonra kurur da artık onu sararmış görürsün; sonra da kırık bir çöp olur.

Ahirette ise çetin bir azap vardır. Yine orada Allah'ın mağfireti ve rızası vardır. Dünya hayatı ise ancak bir aldanıştan başka bir şey değildir."

"Dünya hayatı bir **oyundur**; heves edilir, uğraşılır, boğuşulur. Yense de yenilse de netice itibariyle hiçe doğru sürüklenip gider. Bir **eğlencedir**; insanı faydalı olan işinden, gücünden, vazifesinden alıkoyan ve vaktini öldürmekten başka bir işe yaramayan eğlencelerdir. Bir **süstür**, herhangi bir şeref bahşetmeyen, gafilleri aldatan giyim-kuşam kabilinden sadece bir gösteriştir. Ve bir **Tefâhür yani övünme yarışıdır**; ben senden üstünüm, ben falanın oğluyum gibi bir övünüştür. Ve mal ve evlatta bir çokluk yarışı, bir gururdur. İşte sırf dünya için yaşayanlara hayat, bunlardan ibarettir.[53]

Tekâsür Süresi'nin 1. Ayet-i Kerimesi'nde اَلْهَاكُمُ التَّكَاثُرُ **"O çokluk kuruntusu sizleri oyaladı"**, buyrulur.

"Biz çoğuz, hayır biz çoğuz diye yekdiğeriyle çokluk yarışı, çokluk gösterişi etmek, çokluk sevdası veya çokluk izharıyla kurumlanmak, sizleri eğledi. Ancak zem olunan mutlak tekâsür değil, dünya lezzetleri ve dünyalıklar hakkında olandır. Çünkü kulluktan alıkoyan bunlardır. İlimde, taatte, ahlak-ı hamidede tekâsür övülmüş hatta emrolunmuştur."[54]

Abdullah ibn-i Şihhır (r.a.) şöyle anlatır: Rasûlüllah (s.a.v) Efendimiz'in huzuruna gelmiştim. O اَلْهَاكُمُ التَّكَاثُرُ süresini okuyordu. Tekâsür için şöyle buyurdu:

يَقُولُ ابْنُ آدَمَ مَالِى، مَالِى - قَالَ - وَهَلْ لَكَ يَا ابْنَ آدَمَ مِنْ مَالِكَ إِلاَّ مَا اَكَلْتَ فَاَفْنَيْتَ اَوْ لَبِسْتَ فَاَبْلَيْتَ اَوْ تَصَدَّقْتَ فَاَمْضَيْتَ

53 Elmalılı, Hak Dini Kuran Dili
54 Elmalılı, Hak Dini Kur'ân Dili

"Ademoğlu malım, malım der. Halbuki malından sana ancak tasadduk edip geçirdiğin, yahut yiyip tükettiğin veyahut giyip çürüttüğünden başka ne var?"[55]

Hz. Cabir (r.a.) anlatıyor:

اِنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَرَّ بِالسُّوقِ دَاخِلًا مِنْ بَعْضِ الْعَالِيَةِ وَالنَّاسُ كَنَفَتَهُ فَمَرَّ بِجَدْيٍ اَسَكَّ مَيِّتٍ فَتَنَاوَلَهُ فَاَخَذَ بِاُذُنِهِ ثُمَّ قَالَ اَيُّكُمْ يُحِبُّ اَنَّ هَذَا لَهُ بِدِرْهَمٍ فَقَالُوا مَا نُحِبُّ اَنَّهُ لَنَا بِشَيْءٍ وَمَا نَصْنَعُ بِهِ قَالَ اَتُحِبُّونَ اَنَّهُ لَكُمْ قَالُوا وَاللهِ لَوْ كَانَ حَيًّا كَانَ عَيْبًا فِيهِ لِاَنَّهُ اَسَكُّ فَكَيْفَ وَهُوَ مَيِّتٌ فَقَالَ فَوَاللهِ لَلدُّنْيَا اَهْوَنُ عَلَى اللهِ مِنْ هَذَا عَلَيْكُمْ

"Peygamber Efedimiz (s.a.v.) bir gün bir pazar yerine uğradılar. Etrafında Eshab-ı Güzîn de vardı. Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) Efendimiz, küçük kulaklı bir oğlak ölüsüne rastladılar. Onun kulağından tutarak; "Hanginiz bunu bir dirheme satın almak ister" buyurdular. Ashâb-ı Kirâm "Daha az para ile de olsa biz almayız, onu ne yapalım ki" dediler. Bunun üzerine Peygamber Efendimiz (s.a.v.), "Size bedava verilse ister misiniz" diye sordular. Sahabe-i Kiram da "Allah'a yemin ederiz ki, o diri bile olsa, kulaksız olduğu için kusurludur. Ölüsünü ne yapalım" diye cevap verince Peygamber Efendimiz (s.a.v.), **"Allah'a yemin ederim ki, Allah indinde dünya, önünüzdeki şu kulaksız ölü oğlaktan daha değersizdir."**[56] buyurdular.

Fatır Suresi'nin 5. Ayet-i Kerimesi'nde ise,

يَا اَيُّهَا النَّاسُ اِنَّ وَعْدَ اللهِ حَقٌّ فَلَا تَغُرَّنَّكُمُ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا وَلَا يَغُرَّنَّكُمْ بِاللهِ الْغَرُورُ

"Ey İnsanlar! Haberiniz olsun ki Allah'ın va'di muhakkak haktır, sakın dünya hayatı sizi aldatmasın ve şeytan da sizi Allah ile (affına güvendirerek) aldatmasın."[57]

55 Sahih-i Müslim.
56 Sahîh-i Müslim.
57 Fâtır Sûresi, âyet 5

"Ahiret muhakkak gelecek, o ceza ve mükâfât her hal-ükârda olacaktır. O halde sakın dünya hayatı sizi kandırmasın. 'Bu gün keyfimize bakalım da yarın ne olursa olsun.' demeyin. Dünyaya dalıp da uhrevî vazifelerinizi unutmayın. Dünya için âhiretinizi feda etmeyin. Çünkü gençlik uçup ihtiyarlık çöktüğü gibi Dünya da her ne olursa olsun ruya gibi geçer, Ahiret ebedî olarak gelir. Aynı şekilde sakın o aldatıcı şeytan da sizi Allah ile aldatmasın. Yani 'Allah Kerim'dir; Allah Gafûr, Rahîm'dir; Allah her şeye vekîldir.' diyerek günahlara, ataletlere, sefâhetlere sevk etmesin, vazifelerinizi sû-i isti'mal ettirmesin. Fi'l-vâkî' Allah öyledir. Fakat öyledir diye aldanmak, Allah korkusu duymamak... Allah'ın salih kullarına vaadettiği nimetlerden mahrumiyettir."[58]

Allah-ü Teala kafirleri dünya hayatını ahirete tercih eden kimseler olarak vasıflamıştır. İbrahim Suresi'nin 3. Ayet-i Kerimesi'nde şöyle buyurur:

الَّذِينَ يَسْتَحِبُّونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا عَلَى الآخِرَةِ

"Onlar ki dünya hayatı sever, âhirete tercih ederler..."

Yine Taha Süresi'nin 131. Ayet-i Kerimesi'nde Rabbimiz şöyle buyuruyor:

وَلَا تَمُدَّنَّ عَيْنَيْكَ اِلَى مَا مَتَّعْنَا بِهِ اَزْوَاجًا مِنْهُمْ زَهْرَةَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا لِنَفْتِنَهُمْ فِيهِ وَرِزْقُ رَبِّكَ خَيْرٌ وَاَبْقَى

"Ve sakın öyle şeye gözlerini uzatma ki biz onun hakkında kafirleri fitneye düşürmek, onunla onlardan birkaç çiftini dünya hayatını cici bicisinden tattırmışızdır, halbuki Rabbi'nin rızkı hem daha hayırlı, hem daha bekalıdır."

Ashab-ı Kiramdan Ebu Saîd (r.a.) anlatıyor:

اِنَّ مِمَّا اَخَافُ عَلَيْكُمْ بَعْدِى مَا يُفْتَحُ عَلَيْكُمْ مِنْ زَهْرَةِ الدُّنْيَا وَ زِينَتِهَا

Peygamber Efendimiz (s.a.v.) minbere çıktı. Biz de etrafında oturduk. Bize şöyle buyurdu: "Benden sonra sizin için en çok korktuğum dünyanın ziyneti ve cici bicisidir."[59] Yine Peygamber Efendimiz (s.a.v),

58 Elmalılı, Hak Dini Kur'an Dili

59 Sahih-i Müslim.

اِنَّ لِكُلِّ اُمَّةٍ فِتْنَةً وَفِتْنَةُ اُمَّتِى الْمَالُ

"Her ümmet için bir fitne vardır. Ümmetimin fitnesi de dünya malıdır."[60] buyurmuşlardır.

İmam-ı Rabbanî Hz. dünya sevgisinin kişiye vereceği zararın büyüklüğünü şöyle ifade buyurur:

وَاعْلَمْ اَنَّ كُلَّ ظُلْمَةٍ وَكُدُورَةٍ تَطْرَاُ عَلَى الْقَلْبِ فَاِزَالَتُهَا تَتَيَسَّرُ بِالتَّوْبَةِ وَالْاِسْتِغْفَارِ وَالنَّدَامَةِ وَالْاِلْتِجَاءِ اِلَى الْحَقِّ سُبْحَانَهُ وَ تَعَالَى بِاَسْهَلِ الْوُجُوهِ اِلاَّ ظُلْمَةً طَرَاَتْ عَلَى الْقَلْبِ مِنْ طَرِيقِ مَحَبَّةِ الدُّنْيَا الدَّنِيَّةِ فَاِنَّهَا تَجْعَلُ الْقَلْبَ خَرَابًا وَاِزَالَتُهَا فِى غَايَةِ التَّعَسُّرِ بَلْ فِى نِهَايَةِ التَّعَذُّرِ صَدَقَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَ سَلَّمَ حَيْثُ قَالَ حُبُّ الدُّنْيَا رَأْسُ كُلِّ خَطِيئَةٍ نَجَّانَا اللهُ سُبْحَانَهُ وَاِيَّاكُمْ مِنْ مَحَبَّةِ الدُّنْيَا وَمَحَبَّةِ اَبْنَائِهَا وَاَرْبَابِهَا وَالْاِخْتِلاَطِ بِهِمْ وَالْمُصَاحَبَةِ مَعَهَا فَاِنَّهَا سَمٌّ قَاتِلٌ وَمَرَضٌ مُهْلِكٌ وَبَلاَءٌ عَظِيمٌ وَدَاءٌ عَمِيمٌ

"Bilmek gerekir ki, tevbe, istiğfar, pişmanlık ve Hakk Sübhanehû'ya iltica ile kalbe gelen her türlü zulmetin ve bulanıklığın izalesi en kolay şekilde mümkün olur. Ancak, alçak olan dünya sevgisi yoluyla kalbe gelen zulmet kalbi harab ve perişan eder. Onun izalesi son derece zordur. Hatta neredeyse imkansızdır. (Her sözünde) Sadık olan Rasûlüllah (s.a.v.) buyurdu ki **"Dünya sevgisi her hatanın başıdır."** Cenab-ı Hak bizi ve sizi dünyaya muhabbetten ve dünya çocuklarına, dünya erbabına muhabbetten; onlara karışmaktan, onlarla arkadaşlık etmekten muhafaza buyursun. Zira bunlar öldürücü zehir, helak edici ve umumi hastalık ve büyük bir beladır."[61]

TERK-İ KÜLLÎ VE TERK-İ HÜKMÎ

"Dünyâyı terk de iki türlüdür. Biri terk-i hükmî, diğeri terk-i küllîdir. Terk-i küllî erbâbı tamamıyla zâhiren ve bâtınen târik-i dünyâ olurlar... Lakin bu zamanda terk-i küllî ashâbı yok gibidir. Terk-i hükmî erbâbı vardır. Terk-i hükmî ise terk-i küllî erbâbının hâlen ve fi'len olan terk keyfiyetini vicdânında tekellüfle

60 Sünen-i Tirmizi.

61 İmam-ı Rabbânî, Mektubat, c.1, Mek.171

hâkim kılmak, dünyâ içinde dünyâya olan giriftarlığın vehâmetini anlayarak dâimâ rûhen müteellim ve muztarib bulunmak hiçbir sûrette yüzü gülmemek, terk-i külliye mazhar ve muvaffak olamadığından dolayı müstemir bir hüzün taşımaktır. Ehl-i âhiret olmak için bu kadarı zarûrîdir."[62]

"Terk-i Hükmî: Bütün muâmelâtını bey' ve şir'âsını akvâlen, ef'âlen, ahvâlen hudûd-ı şer'-ı mutahhar dâiresinde yapmak, zekâtını vermek, Hakkullah'a ve hukûk-ı halka ri'âyet eylemek, sıla-i rahimde, fukarâ ve mesâkîn ve muhtâcîne müvâsâtta bulunmak... Hayatını bu sûretle tanzîm ve idâmeye muvaffak olanların dünya gınâ ve servetleri, emvâl, emlâk ve emti'aları âhiretlerine muzır olmaz. Dünyâ ile âhiret ancak bu sûret ve şerâitle cem' edilir."[63]

"Bir kimsede terk-i hükmî yok ise onu ehl-i âhiret ve ehl-i sülûk meyânında ma'dûd kılmak olamaz."[64]

62 Mektuplar Risalesi, s.72
63 Mektuplar Risalesi, s.26
64 Mektuplar Risalesi, s.73

SOHBET: KADİR GECESİ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

إِنَّا أَنزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ ﴿١﴾ وَمَا أَدْرَاكَ مَا لَيْلَةُ الْقَدْرِ ﴿٢﴾ لَيْلَةُ الْقَدْرِ خَيْرٌ مِّنْ أَلْفِ شَهْرٍ ﴿٣﴾ تَنَزَّلُ الْمَلَائِكَةُ وَالرُّوحُ فِيهَا بِإِذْنِ رَبِّهِم مِّن كُلِّ أَمْرٍ ﴿٤﴾ سَلَامٌ هِيَ حَتَّىٰ مَطْلَعِ الْفَجْرِ ﴿٥﴾ سورة القدر

Mânâsı:

1. **Şüphesiz ki biz onu** (Kur'an-ı) **Kadir Gecesi'nde indirdik.**
2. **Kadir Gecesi'nin ne olduğunu sana ne bildirdi?**
3. **Kadir Gecesi bin aydan daha hayırlıdır.**
4. **O gece melekler ve Ruh** (Cebrail) **Rablarının izniyle her emir** (iş, durum, hüküm, takdir ile) **inerler.**
5. **O gece, fecir doğuncaya kadar bir selâm** (ve selâmettir). **(EL-Kadir Sûresi)**

إِنَّا أَنزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ ﴿١﴾

"Biz onu, Kadir Gecesi'nde indirdik." diye mazi (geçmiş zaman) sığasi ile gelmesi; "Biz onun Kadir Gecesi'nde inmesini ezelde takdir ettik". demektir.

Birinci Sual : Eğer "inzal" bir def'ada indirmekte, tenzil ise; peyder pey indirmede kullanılır. Kur'an-ı Kerim def'aten indirilmemiş, bil'akis; yirmiüç senede peyder pey indirilmiştir. Kadir Sûresi de def'aten indirilen sûrelerdendir " denilirse

Cevaben deriz ki: Cebrail (A.S.), Kur'an-ı Kerim'i Kadir Gecesi'nde Levh-i Mahfuz'dan Dünya semasındaki Beytül-İzze'ye bir defada indirmiştir ve oradaki kâtip meleklere yazdırmıştır. Sonra da ihtiyaç oldukça peyder pey, ayet ayet, sûre sûre indirmiştir, peyder pey indirmede yine bu gece başlamıştır.

İkinci bir sual, şöyle ki: Kur'an-ı Kerim'in Levh-i Mahfuz'dan dünya semasına indirildiği gece, bütün melekler niçin bayılmışlardır?

Cevaben deriz ki: Meleklerin bilgisine göre Muhammed (A.S.) kıyamet alâmetlerindendir. Kur'anı Kerim de ona indirilecek olan kitaptır. Hâl böyle olunca, Kur'an-ı Kerim'in indirilmesi kıyametin yaklaştığını ifade ediyor. Melekler bundan korkarak, yahut Allah'ın kelâmından veya Cennet ve Cehenneme girme vaktinin gelmesinden korktukları için bayılmışlardır.

✓ Kur’an-ı Kerim’in indirilmesi ile alâkalı ilk açıklama bu ayeti kerime ile gelmiş oldu. Fakat biz gece mi, yoksa gündüz mü indirildiğini bilemiyorduk.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ إِنَّا أَنزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةٍ مُّبَارَكَةٍ ۚ إِنَّا كُنَّا مُنذِرِينَ ﴿٣﴾ سورة الدخان

Ayet Meali**: Biz onu, mübarek bir gecede indirdik, çünkü biz** (Onunla) **uyarıcılarız.** (Ed-Duhan- 3)

Bu ayeti kerime bu hususta ikinci açıklama, bununla gece indirildiğini öğrendik, fakat onun hangi gece olduğunu bilmiyorduk.

KADİR KELİMESİNİN MANÂSI VE BU İSİMLE İSİMLENDİRİLMESİNİN SEBEBİ:

Kadir; şeref, takdir, darlık manâlarına gelir.

İmam Zühri’ye göre, bu gece, büyük ve şerefli olduğu için bu isimle isimlendirilmiştir. “Filan kişinin Allah katında kadri (şerefi) var.” denilir.

İmam Razi’ye göre, bu gece ibadet ve taatle meşgul olanlar, şeref ve kıymet sahibi olurlar. Yahut bu gece ibadet etmek, çok kıymetli ve şerefli demektir.

Ebu Bekir el Verrak şöyle demiştir: Bu gecede kıymetli ve şerefli bir kitap, kıymetli ve şerefli bir melek vasıtasıyla, kıymetli ve şerefli bir ümmete tebliğ edilmek üzere, kıymetli ve şerefli bir peygambere indirildiğinden kendisine Kadir Gecesi denmiştir.

İmam Halil: “Meleklerin inmesiyle yer yüzü daraldığından bu isim ile isimlendirilmiştir.” dedi.

Alimlerin çoğuna göre ise; Allah-ü Teâlâ bir sene içinde meydana gelecek mühim hadiseleri (meselâ; yağmurun yağması, rızıklarını taksimi, doğum ve ölümler gibi) bu gecede takdir ettiği için, bu gece Kadir Gecesi diye isimlendirilmiştir. Tercih edilen görüş de budur.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ فِيهَا يُفْرَقُ كُلُّ أَمْرٍ حَكِيمٍ ﴿٤﴾ سورة الدخان

Ayet Meali: **Her hikmetli iş o gecede ayırt edilir.** (Ed-Duhan- 4). Ayeti kerimesi buna delildir.

Buna göre Kadir Gecesi, takdir gecesi demektir. Bu gece takdir edilmesi demek, Allah-ü Teâlâ'nın kevni hadiseleri vazifeli meleklere bildirmesi demektir. Yoksa Cenab-ı Hak olacak bütün hadiseleri yerler ve gökleri yaratmazdan önce takdir etmiştir.

Tefsiri Hanefide şöyle yazılıdır: Bu gecede eceller, hastalıklar, musibetler, belâlar, sevinçler, üzüntüler, kazançlar, zararlar, rüzgârlar, yağmurlar gibi o sene meydana gelecek hadiseler takdir edilir. Rüzgârlar, karlar, yağmurlar, tesbit edilip vazifelisine teslim edilir.

Bu gece; insanların, cinlerin, kuşların, hayvanların, yırtıcı hayvanların, yabani hayvanların, hulâsa filden sivrisineğe kadar bütün canlıların rızıkları, nefeslerinin sayısı, hareketleri, hayatları, ölümleri takdir edilip takiple vazifeli meleklere teslim edilir.

Ölüm meleğine senenin tamamı, ayları, günleri, saatleri kayıtlı olan nüsha verilir, ecelleri geldiği zaman bir an geri bırakılmazlar.

Nice adamlar var ki; ağaçlar diker, nehirler (su yolları) açar, evler yapar, köşkler inşa eder, evlenir, çocuğu doğar. Halbuki ölüm ve kefene girmesi o sene için takdir edilmiştir.

وَمَا أَدْرَاكَ مَا لَيْلَةُ الْقَدْرِ ﴿٢﴾

Ayet Meali: **Kadir Gecesi'nin ne olduğunu sana ne bildirdi**.(El-Kadir- 2)

Ayeti kerime bu gecenin kıymetini, büyüklüğünü bütünüyle ifade etmektedir. Yani: "Ya Muhammed! (S.A.V.) Bu gecenin şan ve şerefini, ümmetinden asi olanları mağfiretimi, benden başka sana kim bildirebilir?" Bu gecenin şerefinin yüksekliği, halkın onu idrakinden hariçtir; onu ancak ğaybları bilen Allah bilir. Bu da; Kur'an-ı Kerim'in kendisinde indirildiği geceyi tazimdir.

Bu gecenin faziletlerinden biri de; bu gecede ölen mü'minlere kabir suali sorulmaz. (5) Bayram ve Cuma gibi diğer mübarek vakitlerde ölenlere de sorulmaz. Cenab-ı Hak kereminin bir iktizası olarak bu mü'minlere diğer sualleri de sormaz.

لَيْلَةُ الْقَدْرِ خَيْرٌ مِّنْ أَلْفِ شَهْرٍ ﴿٣﴾

Ayet Meali: **Kadir Gecesi, bin aydan daha hayırlıdır.** (El-Kadir- 3)

Yani Kadir Gecesi'ni namazla, zikirle Kur'an-ı Kerim okuyarak ihya etmek, içinde Kadir Gecesi bulunmayan bin ayı ihya etmekten daha hayırlıdır.

SÜRE-İ CELİLENİN SEBEBİ NÜZÜLÜNDE BİRKAÇ RİVAYET VARDIR:

1. **Mücahid'in rivayetine göre:** Beni İsrail'den bir adam silâhını kuşanmış, Allah yolunda bin ay ehli küfürle savaşmış, cihad etmiş. Müslümanlar bunu duyunca kendi ömürlerinin kısa olması hasebiyle kendi adlarına üzülmüşler. Bunun üzerine Hz.Allah bu süre-i celileyi inzal ederek onları teselli etmiştir.

2. Geçmiş Ümmetlerde bir adam bin ay ibadetle meşgul olmadıkça, kendisine "abid" denmezdi. Bu ümmete bu gece bahş olundu. Eğer bunu ibadetle geçirirlerse; abid ismiyle isimlendirilmeye onlardan daha lâyık olurlar. Çünkü bu gece; bin ay kadar değil, bin aydan daha hayırlıdır.

İsmail Hakkı Hz.'leri Ruh'ul- Beyan tefsirinde şöyle der:

İnsanlar amellerinde farklı farklı mertebelerdedirler. Zamanlardaki farlılıkları buna misal olarak verebiliriz. Ramazan-ı Şerif ayında yapılan ameller, diğer aylarda yapılan amellerden daha üstündür. Cuma günü, Berat Gecesi, Kadir Gecesi, Zilhiccenin ilk on günü, Aşure günü de böyledir, çünkü bu vakitlerde yapılan ibadet, sair zamanlarda yapılanlardan ecir bakımından büyük, sevab bakımından daha çoktur. Gece namazı, gündüz namazından daha faziletlidir.

Hadis-i Şerif: *"Farzlardan sonra en faziletli namaz, gece namazı* (teheccüd namazı) *dır."* Hususiyle Allah katında bin aydan daha hayırlı olan Kadir Gecesi'nde kılınan namazdır.

- ✓ Kadir Gecesi'nin gündüzünün de, gecesi gibi olup olmadığında ihtilâf vardır. İmam-ı Şa'bi: "Gündüzü de, gecesi gibi faziletlidir." demiştir. Ancak tercih edilen görüş, gecesinin, gündüzünden daha faziletli olduğudur.

KADİR GECESİ'NİN HANGİ GECE OLDUĞU HUSUSUNDA İHTİLÂF EDİLMİŞTİR. BU HUSUSTA KIRK İKİ SÖZ VARDIR. BUNLARDAN BAZILARI:

1. İmam-ı Razi: "Kadir Gecesi, Kur'an-ı Kerim kendisinde indirilen Ramazan-ı Şerif ayı içindedir alimlerin büyük çoğunluğunun görüşü de budur.

2. Hasan (R.h.): "Kadir Gecesi, Ramazan'ı Şerifin on yedinci gecesidir. Çünkü Bedir Savaşı O gecenin sabahında vaki olmuştur."

3. Enes (R.A.) dan: "*Kadir Gecesi Ramazan-ı Şerifin on dokuzuncu gecesidir*."

4. Hz. Aişe (R.A.) dan rivayet edilen hadis-i şerifte *"Kadir Gecesi'ni Ramazan'ı Şerif'in son on gecesinde arayınız."*

5. Muhammed İbn-ü İshak: "Kadir Gecesi Ramazan-ı Şerif'in yirmi bir veya yirmi üçüncü gecesidir."

6. Bazıları: "Yirmi dördüncü gece " demişlerdir.

7. Münebbihatta: "Kadir Gecesini Ramazan-ı Şerif'in yirmi dördüncü gecesinde bulduk. Çünkü O gece; denizin suyu tatlılaştı, sabah olunca da eskisi gibi tuzlu oldu." diye yazılıdır.

8. Bazıları Ramazan-ı Şerifin yirmi altıncı veya yirmi dokuzuncu gecesi demişlerdir. Ama ekserisi yirmi yedinci gecesi olduğu görüşündedirler.

- ✓ Said İbn-ü Cübeyr Abdullah İbn-ü Abbas'tan rivayet ediyor: Emir-ul Mü'min'in Hz. Ömer (R.A.), muhacir ve ensarı toplayıp onlara tek tek Kadir Gecesini soruyor. Onlar Ramazan-ı Şerifin son on günü içerisindeki tek gecelerde olduğunda görüş birliğine varıyorlar. Sonra Hz. Ömer, İbni Abbas' a: "Kadir Gecesi ile alâkalı bir bilgin var mı?" diye soruyor. O da: "Evet", diyor ve devamla: "Allah-ü Teâlâ tekdir, teki sever. Allah katında en sevimli olan tek, yedidir. Çünkü semavatı ve arzı yedi kat olarak yaratmıştır. Günleri yedi gün olarak, insanı yedi şeyden ve onun rızkını da yedi maddeden yaratmıştır. Yedi aza üzerine secde etmeyi emretmiş, şeytan taşlamayı ve tavafı da yedi adet olarak emretmiştir. Yedi tam bir sayıdır." dedi.

Rivayetlere gelince :

İbn-i Ömer (R.A.)' dan: Kadir Gecesi'ni arayan yirmi yedinci gecede arasın.

Ebu Yezid-i Bestami: Ömrümde iki kez Kadir Gecesi'ni yirmi yedinci gecede gördüm.

Ebu Zerri Ğıfari (R.A.)' a Kadir Gecesi soruldu. O, "Hz. Ömer, Hz. Huzeyfe ve eshabdan birçokları onun yirmi yedinci gece olduğuna şüphe etmezlerdi." dedi.

Übey İbn-i Kâ'b (R.A.)' a Kadir Gecesi soruldu. O, "İstisnasız yirmi yedinci gecedir." dedi. "Hangi şey sebebiyle bunu (kesin olarak) söylüyorsun?" denildi. O, "-Rasülüllah'ın (S.A.V.) bize verdiği bir alâmet ile söylüyorum. "O gün güneş (göz kamaştırıcı) şua olmaksızın doğar." dedi.

Allah-ü Teâlâ'nın bu geceyi gizleyip, hangi gece olduğunu açıklamamasının bir takım hikmetleri vardır.

Kısaca, "Müslümanlar Ramazan-ı Şerif'in her gecesini ibadet ve taatla geçirsinler, bu geceye tesadüf ederiz ümidiyle her gece, Allah-ü Teâlâ'nın kapısına gelsinler" diye gizlenmiştir ki, selefin adeti budur. Kadri bilen kişiye göre her gece Kadir Gecesi'dir.

Allah-ü Teâlâ adeta şöyle demiş oluyor: "Eğer ben Kadir Gecesini tayin edersem, bir takım arzularınız sizi masiyyete götürür. Zira ben sizin masıyyetleri işlemeye karşı olan cesaretinizi biliyorum. O gecede günaha düşebilirsiniz. O gecenin Kadir Gecesi olduğunu bile bile günah işlemek daha çirkin ve cezası daha ağırdır.

KISSA : Peygamber Efendimiz mescide girdiklerinde bir adamın uyumakta olduğunu gördü. "Ya Ali, onu uyar, gidip abdest alsın." buyurdu. Hz. Ali adamı uyardı ve dedi ki; "Ya Rasülellah! Sen hayırlı işlerde herkesten önde olansın. Niçin bu adamı kendin uyarmadın?" Rasülüllah Efendimiz: "Eğer o adama kalk dediğimde beni reddetseydi, küfre düşerdi. Seni reddetmesiyse küfür değildir. Eğer reddederse suçu hafif olsun diye sana uyandırttım." buyurdu.

- ✓ Kadir Gecesi'nin gizlenmesinin hikmetlerinden biri de, Kadir Gecesi'nin hangi gece olduğunu kesin olarak bilemeyen kul, Kadir Gecesi olabilir diye Ramazan-ı Şerif ayında her geceyi ibadet ve taatla ihya eder (değerlendirir).

Allah-ü Teâlâ kulunun bu haliyle meleklerine karşı iftihar eder. Buyurur ki: "Siz bu insanlar hakkında fesat çıkarırlar, kan dökerler demiştiniz. İşte bakın onların ibadet ve taatlarına. Kadir Gecesi olması muhtemel bir geceyi böyle ihya ediyorlar. Ya bir de Kadir Gecesi olduğunu kesin olarak bilselerdi, nasıl ibadet ederlerdi". İşte burada Allah-ü Teâlâ'nın meleklere "**Ben sizin bilmediklerinizi bilirim**" sözünün sırrı anlaşılmış oluyor.

Bu gecenin faziletlerine dair bir çok hadis-i şerifler gelmişti.

عن أبي هريرة – رضي الله عنه – قال: قال رسول الله – صلى الله عليه وسلم –:

((مَن قام ليلة القدر إيمانًا واحتسابًا، غُفر له ما تقدَّم من ذنبه))؛ متفق عليه.

Hadis-i Şerif: Ebu Hüreyre (R.A.) dan: *Kim* (faziletine) *inanarak ve sevabını* (Cenab-ı Hak'dan) *umarak Kadir Gecesi'nde* (ibadete*) kalkarsa, geçmiş günahları bağışlanır.*

Hz. Aişe (R.A.) dan: Peygamber (S.A.V.) Ramazan ayının yirmi gününde hem namaz kılar, hem uyurdu. Son on gündeyse, namaz ve diğer ibadetlerle (geceleri) ihyaya çalışırlardı. Hz. Aişe (R.A.) Efendimize: "Ya Rasülellah! Hangi gecenin Leyle-i Kadir olduğunu bilirsem ne diyeyim? diye soruyor. Rasül-i Ekrem (S.A.S.) "Allahümme inneke afüvvün tuhıbbül afve fa'fü anni, de" buyurdu.

Mânâsı: Allah'ım! Sen affedicisin, affetmeyi seversin, beni de affet!

İşte bu Kadir Gecesi bir ikram olarak Ümmet-i Muhammed'e mahsus olup, diğer ümmetlerde böyle bir gece yoktur.

- ✓ **Bu gecenin faziletlerinden biri de, meleklerin ve (Ruh) Cebrail (A.S.)'ın yeryüzüne inmesidir**. Bu gece akşam namazı vaktinden itibaren tan yeri ağarıncaya kadar, melekler Allah'ın selâm ve rahmetini evliyaullaha ve ehli taata ulaştırmak üzere semavattan yeryüzüne inerler. Melekler nurdan yaratılmış, istedikleri şekillere girebilen lâtif varlıklardır ki; peygamberler onları böyle görmüşlerdir.

- ✓ İnsanlar cinlerin onda biri, insan ve cinler kara hayvanlarının onda biri, bunların tamamı kuşların onda biri, onların tamamı deniz hayvanlarının onda biridir. Onların tamamı dünya semasındaki meleklerin onda biri, bunların tamamı ikinci kat semadaki meleklerin tamamı kadardır. Bu hâl arş ve kürse kadar böylece katlanarak devam eder.

Meleklerin yeryüzüne inme sebeplerinde değişik görüşler vardır. Melekler semavat âleminde görmedikleri ibadet şekillerini yeryüzünde görürler. Şöyle ki:

1. Zenginler evlerinden yemek getirirler, fakirler de zenginlerin yemeğini yer. Hep beraber Allah'a ibadet ederler, bu göklerde görülmeyen bir ibadet şeklidir.

2. Melekler asilerin, günahkarların inlemesini duyarlar, semavatta bu da bulunmaz.

Hadis-i Kudsi: Günahkarların inlemesi, benim katımda tesbih edenlerin yüksek sesle tesbihinden daha sevimlidir.

AYETİ KERİMEDE GEÇEN VE O GECE YERYÜZÜNE İNEN RUH HAKKINDA BİR ÇOK GÖRÜŞLER VARDIR.

1. **Ruh: Cebrail (A.S.)' dır.** Melekler ve Cebrail demek suretiyle önce umumi olarak, sonra hususi olarak zikredilmekle tazim vardır. Ruh kelimesi şu ayeti kerimelerde Cebrail (A.S.) manasında kullanılmıştır.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ **نَزَلَ بِهِ الرُّوحُ الْأَمِينُ ﴿١٩٣﴾ سورة الشعراء**

Ayet Meali**: Onu** (Kur'an-ı Kerimi) **Ruh'ul-Emin indirmiştir.** (Eş-Şuara- 193)

2. **Ruh: Kur'an-ı Kerim'dir.** Şu ayet-i kerimede ruh, Kur'an-ı Kerim manasında kullanılmıştır:

وَ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ **كَذَٰلِكَ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ رُوحًا مِّنْ أَمْرِنَا ۚ مَا كُنتَ تَدْرِي مَا الْكِتَابُ وَلَا الْإِيمَانُ وَلَٰكِن جَعَلْنَاهُ نُورًا نَّهْدِي بِهِ مَن نَّشَاءُ مِنْ عِبَادِنَا ۚ وَإِنَّكَ لَتَهْدِي إِلَىٰ صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿٥٢﴾ سورة الشورى**

Ayet Meali: **Ve işte sana böyle emrimizden bir ruh** (Kur'an) **vahy ettik. Sen kitap nedir, iman nedir bilmiyordun. Lâkin biz onu bir nur yaptık. Onunla kullarımızdan dilediklerimize hidayet veriyoruz ve muhakkak ki sen, doğru bir yolu gösteriyorsun.** (Eş-Şura- 52)

Kur'an-ı Kerime ruh denilmesi, ruhların ve akılların canlılığı kendisiyle meydana geldiği içindir.

3. **Ruh: İsa (A.S.)' dır**. Çünkü o, Allah'ın Ruhu ve kelimesidir.

Bu ümmetin hâline vakıf olmak ve Peygamber Efendimizin kabrini ziyaret için bu gecede iner.

4. **Ruh: Hz. Muhammed'in ruhudur.** Peygamberimizin ruhu, Arş-ı Âlâ'nın altındadır. Bu gece ümmetine olan şefkat ve merhametinden dolayı onlara selâm vermek üzere, yeryüzüne inmek için Allahü Teâlâ'dan izin ister.

Hadis-i Şerif: *Allah-ü Teâlâ beni otuz seneden fazla yeryüzünde bırakmaz.*

Hz. Hüseyin (R.A.) Hicri Otuzuncu senenin başında şehid edildi. Allah-ü Teâlâ ehli arza gadap etti ve Hz. Hüseyin'in ruhunu a'lai illiyyine kaldırdı. Salihlerden bazıları Peygamber Efendimizi rüyalarında görüp "Ya Rasülellah! Ümmetinin başına gelen belâları, fitneleri görüyor musun? dediler. O: Allah onların belâ ve fitnelerini artırsın. Onlar Hüseyin'i öldürdüler, benim ondaki hakkımı muhafaza etmediler, hatırımı gözetmediler." buyurdu.

5. **Ruh: Ölmüş Müslümanların ruhlarıdır**. Geride bıraktıkları yakınlarını ziyaret için o gece yer yüzüne inerler.

Rivayete göre şöyle derler: Ya Rab! Bize izin ver, evlerimize gidelim, çoluk çocuklarımızı görelim . Allah-ü Teâlâ onlara izin verir, yeryüzüne inerler, mescidlere giderler. Mescidlerde namaz kılanlara, orada zikredenlere, nasihat dinleyenlere bakıp hasret çekerler, ağlarlar. Sonra evlerine gelip kapılarında dururlar. Bakarlar ki, evlerine başkaları yerleşmiş, eşleri başkaları ile evlenmiş, çocukları yetim kalmış, malları taksim edilmiş. Ey bizim evlerimizde oturanlar, ey eşlerimizle evlenenler, ey mallarımızı yiyenler, biz dar kabirlerde iken ey geniş evlerde oturanlar! Hiç bizim garipliğimizi ve muhtaçlığımızı düşünüyor musunuz! Bizim amel defterlerimiz dürüldü, kapandı. Sizinki ise açık. Bu gece bize merhamet edin; bizim adımıza bir sadaka verin, bizim için bir dua edin veya bir fakire bir lokma yiyecek verin. Bizim gerçekten buna ihtiyacımız var. Eğer cimrilik yaparsanız; bizim adımıza sadaka vermek, yahut yemek yedirmek size zor gelirse; iki rekât namaz kılıp bizim ruhlarımıza hediye edin. Bizi hatırlayarak, bize merhamet edecek kimse yok mu? diye ağlaşırlar. Sonra mezarlarına gelirler.

Bakarlar ki, derileri ve saçları darmadağan olmuş, etleri çürümüş, yanakları solmuş, gözleri akmış. Ağlarlar, yalvarıp yakarırlar ve makamlarına geri dönerler. (Hayat-ül Kulüb)

✓ Ayet-i kerimede geçen بِإِذْنِ رَبِّهِم "**Bi izni Rabbihim" Rablerinin izniyle inerler**.

Yani, Allah-ü Teâlâ'nın emriyle inerler, demektir. Burada meleklerin günah işlemekten ma'sum olduklarına, sözle asla onun önüne geçmeyeceklerine, onun emriyle hareket edeceklerine ve emrolundukları şeyi yapacaklarına delâlet vardır.

وَ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ **لَا يَسْبِقُونَهُ بِالْقَوْلِ وَهُم بِأَمْرِهِ يَعْمَلُونَ ﴿٢٧﴾ سورة الأنبياء**

Ayet Meali:**Bunlar** (melekler) **sözle asla onun önüne geçmezler, hep onun emriyle hareket ederler**.(El-Enbiya-27)

وَ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ **وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ ﴿٦﴾ سورة التحريم**

Ayet Meali: **Bunlar** (melekler) **.... Emredildikleri şeyi yaparlar.** (Et-Tahrim-6)

Ayet-i Kerimede ayrıca, meleklerin mü'minlere düşkün olduğuna işaret vardır. Bu sebeple yeryüzüne inmek için izin isterler. Sidre-i Münteha ve diğer yerlerdeki melekler, Cebrail (A.S.) ile beraber inerler. Yeryüzünde, üzerinde bir melek bulunmayan hiçbir kara parçası kalmaz. Melekler secde ederler, kıyamda dururlar, müminler için dua ve istiğfar ederler.

Her yere girerler. Ancak, kilise, helâ, çöplük, içinde köpek, lâşe, canlı resmi, eğlence aleti, sarhoş insan, zinadan dolayı cünüp bulunan ev, put ve benzeri şeyler bulunan pis, çirkin mekânlara girmezler. (Zühret'ürriyaz)

✓ Ayeti Kerimede geçen مِّن كُلِّ أَمْرٍ **"Min külli emrin" Her bir iş için inerler.**

Yani, hayır veya şer o sene için takdir edilen her mühim iş için inerler. Bu gecede Cebrail (A.S.) ve diğer meleklerin inmesi, mükelleflerin yararına olan her mühim iş içindir.

Zikir meclislerine giderler, orada hazır olurlar, mü'minlere selâm verirler ve onlarla musafaha (toka)laşırlar. Bunun da bir alâmeti vardır o da. Kişinin cildinin ürpermesi veya kalbinin yumuşaması veya gözlerinin yaşarması yahut, gönlünün açılmasıdır. İşte bu hâller meleklerin selâm verip musafahalaşmasından meydana gelir.

Haber:

Melekler Kadir Gecesi'nde bütün mü'minlere selâm verirler. Cebrail (A.S.) Allah'ı zikredenlere selâm verir. Hz. Allah namaz kılanlara selam verir. (Dürerül-vaizin)

- ✓ Ayet-i kerimede geçen هِيَ حَتَّىٰ مَطْلَعِ الْفَجْرِ **(Hatta metle-il-fecri) fecir doğuncaya kadar.**

  Yani; melekler, bölük bölük, fecir doğunca (tanyeri ağarınca)ya kadar inerler. Veya; o vakte kadar melekler, tesbih ederler, tehlil (lâ ilâhe illallah derler) ve istiğfar ederler, mü'minlere selâm verirler, onları ziyaret ederler sonra semaya çıkarlar. İlk çıkan Cebrail (A.S.) olur. Güneşin önüne kadar uçar. İki yeşil kanadını açar ki, bu kanatları sadece Kadir Gecesi'nde ve bu saatte açar. Melekleri çağırır. Meleklerin nuru ile Cebrail (A.S.)' ın kanadının nuru bir araya gelir. Onun için denir ki; Arş'tan yeryüzüne kadar bir sütun gibi inen nur, meleklerin kanadının nuru, yahut ta Kadir Gecesi'nde kapılarını açan, Adn Cenneti'nin nurudur.

HİKAYE :

Şeyh Ebu Abdullah Muhammed el-Hafif'in annesi, ibadetle meşgul olan muhtereme bir hatun idi. Ebu Abdullah'ın iki oğlu da, Kadir Gecesi'ni idrak edebilmek için Ramazan-ı Şerifin son on gününü ihya ederlerdi. Ebu Abdullah evin üstünde namaz kılardı, annesi ise evin içinde kalben Allah'a yönelir, onu zikrederdi. Bir gece Kadir Gecesi'nin envarı zahir olmaya başladığını görüp oğluna: "Ey oğlum! Gel. Senin aradığın bizim yanımızda." dedi. Oğlu gelip nurları görünce annesinin ayağının dibine düştü. Bu hadiseyi anlatır ve "Bu hadiseye şahid olduktan sonra annemin kıymetini bilmeye başladım." derdi.

Kadir Gecesi'nin faziletlerinden biri de: O geceyi ibadetle ihya eden kimseye Hz. Allah gelecek seneye kadar azap vermez.

- ✓ **Leyletül Kadr,(لَيْلَةُ الْقَدْرِ) (Arapça yazılışı itibarıyla) dokuz harfli bir kelimedir. Kim bu gecede Allah'a ibadet eder ve ibadeti makbul olursa, Allah-ü Teâlâ onun için cennette dokuz şey takdir eder:**

1. Ayakları için cennet binekleri.
2. Vücudu için cennet ipekleri.
3. Elleri için cennet bilezikleri ve yüzükleri.
4. Başı için cennet tacı.
5. Oturması için koltukları.
6. Dili için Allah-ü Teâlâ ile konuşmak.
7. Kulakları için Allah-ü Teâlâ'nın hitabını duymak.
8. Gözü için Allah-ü Teâlâ'nın cemâlini görmek.
9. Midesi için cennet yiyecekleri.

Peygamberimizden rivayet olunduğuna göre:

Kadir Gecesinde kılınan her rekât, İsmail (A.S.) evlâdından bir köle azat etmek gibidir.

Kadir Gecesinde her tesbih, semadaki meleklerin tesbihi gibidir.

Kadir Gecesi'nde okunan her ayet bir gaza gibidir.

Kadir Gecesi'nde her tekbir, makbul bir hac gibidir.

Rivayet:

Cennette "Âliye" isminde bir köşk içinde "Ğaliye" isminde bir cariye vardır. Ramazan-ı Şerifin yirmi yedinci gecesi olduğu zaman cariyeleri, hizmetçileri ve hulle (elbise)leri ile Cennetin avlusuna çıkar. Kaşları hilâl gibi, alnının kenarları yıldız gibi. Şayet denize ağzından bir damla su atsa, denizin suyu tatlılaşır. Eğer mahlükat ona bir def'a baksa, göz açıp kapayıncaya kadar, hatta daha kısa sürede ölürler. Başında yaldızlı bir taç vardır. Kâküllerinin ucunda ziller, her zilde bir nağme (güzel ses) vardır. İşve, naz ve cilve ile Cennette yürür, Huriler, "senin taliblerine müjdeler olsun" derler. O: Ben Kadir Gecesi'nde uyanık olanlar içinim der.

Bize Kadir Gecesini veren, bizi şeref ve keramet sahibi Ümmet-i Muhammed'den kılan Allah'a hamdolsun.

KADİR SÜRESİNİN FAZİLETLERİ

Hadis-i Şerif: Hz. Ali (R.A.)' dan rivayet edilmiştir. *Bir kimse "İnna enzelnahü fi leyletil kadri" sûresini okursa, Allah onun kabrinden Cennette iki kapı açar, okuduğu her ayete, İncil okuyanın sevabı verilir.*

Hadis-i Şerif: Hasan Bin Ali (R.A.) dan: *Bir kimse "İnna enzelnahü" yü farzlardan bir farzda okursa; bir münadi, "Ey Allah'ın kulu! Geçmiş günahların bağışlandı, yeniden amele başla " diye seslenir.*

Hadis-i Şerif: Hz. Ali'nin oğlu Hüseyin'in oğlu Ali'nin oğlu Muhammed (R.A.))dan:*"İnna enzelnahü"yü sesli okuyan Allah yolunda kılıcını sıyıran gibidir. "İnna enzelnahü" yü sessiz okuyan Allah yolunda kana bulanan gibidir. Kişi on defa okursa bin tane günahı yarlığanır.*

Yine aynı zattan

Hadis-i Şerif: Kim "inna enzalnahü" yü, Haremi Şerif'te bin (1000) defa okursa; yapılmış ve yapılacak bütün hac ve ümrelerin sevabı ona verilir.

Kim "inna enzalnahü" yü, Arafat'ta vakfede 100 (yüz) defa okursa, kıyamete kadar cihad edenlerin ecri kendisine verilir.

Kim "inna enzalnahü" yü, Mina Mescidi'nde 70 (yetmiş) defa okursa, kıyamete kadar verilecek bütün sadakaların ecri kendine verilir.

Kim "inna enzalnahü" yü, Medine'de Peygamberimizin kabri yanında 21 (yirmibir) defa okursa, peygamberimizi sevenlerin ve nebilerin ecri verilir.

Kim "inna enzalnahü" yü, Makam-ı İbrahim'in arkasında 7 (yedi) defa okursa, Davut (A.S.)' ın ibadetinin sevabı verilir.

Kim "inna enzalnahü" yü, Kâ'be'ye bakarken 7 (yedi) defa okursa, Allah ona rahmet nazarıyla bakar.

Kim "inna enzalnahü" yü, Mina'ya yöneldiğinde okursa, Allah ona afiyet verir.

Kim "inna enzalnahü" yü, Mina'dan Arafat'a yöneldiğinde okursa, Allah-ü Teâlâ cennette onun ruhunu peygamberlerin ruhu ile tanıştırır.

Kim "inna enzalnahü" yü, Rukn-ü Yemani ve Hacer-ul Esved arasında 3 (üç) kerre okursa, kıyamete kadar amel edenlerin ecri verilir.

Kim "inna enzalnahü" yü, Mültezem'de üç kere okursa, semavatın melekütünde veli olarak çağrılır.

Kim “inna enzalnahü” yü, altın oluğun altında 80 (seksen) kere okursa, onun için 80 oluk yapılır, her oluktan mahlukat sayısınca nur akar. Allah-ü Teâlâ o nurun her zerresinden bin melek yaratır, melekler kıyamete kadar onun için istiğfar ederler.

Kim bu sûreyi Safa Tepesi’nde okursa, oraya ayak basan, yahut kıyamete kadar ayak basacak olanlar adedince ona sevab yazılır.

Kim bu süreyi Merve’de okursa, Safa’da ki gibi ecir verilir.

Kim bu süreyi iki cemreden (şeytan taşlamadan) sonra okursa, dünya yaratılalıdan kıyamete kadar halk edilen bütün koyunların tüyü adedince ecir yazılır.

Kim bu süreyi ihrama girerken okursa, Allah onu Cehenneme haram kılar.

Kim bu süreyi Haremi Şerif’e girerken okursa, Allah onun düşmanlarına Cenneti haram kılar, mağer ki tevbe etmiş olsunlar.

Kim bu süreyi her yedi tavafında okursa, kıyamete kadar tavaf edenlerin ecri verilir.

Kim bu süreyi Zemzem içerken, yahut altın oluktan akan suyu içerken okursa, semavatın melekütünde (herkes tarafından bilinmeyen gizli sırlarında) alimlerden olarak çağrılır.

Kim bu süreyi Mescidi Aksa’da dört kere okursa, şeytanla onun arasına girilir. (Şeytan ona zarar veremez.)

Kim bu süreyi hayvanına (araba, vapur, tren) binerken okursa; sağ salim ve bağışlanmış olarak iner.

Kim bu süreyi yazıp suyunu içerse, Ab-ı hayat içmiş gibi olur.

Kim bu süreyi yazıp suyuna eblisesini daldırırsa, o elbise giyince günah işlemez.

Kim bu süreyi yazıp suyunu seccadesine serpse, o seccadede kıldığı bütün namazları kabul olunur.

Kim bu süreyi yazıp suyunu hasta vaya deliye içirirse, iyileşir.

Kim ki, çocuğunun (nasıyesinden) başın ön kısmında olan saçların kökünden tutup bu süreyi okursa; Hz. Allah çocuğunda seveceği ve razi olacağı davranışları ona gösterir. (yaratır)

Yine zevcesinin nasiyesinden tutup bu süreyi okuyan kişiye de, Hz. Allah zevcesinde hoşnud olacağı davranışları gösterir.

Hadis-i Şerif: *Kadir Sûresi'ni okuyana, Ramazan-ı Şerifte oruç tutan ve Kadir Gecesi'ni ihya eden kişinin sevabı verilir.*

Hadis-i Şerif: *Kim Kadir Sûresi'ni 100 (yüz) kerre okursa; Allah onun kalbine İsmi A'zam'ı yerleştirir, o kulun istediği herşeyi Allah verir.*

Kim bu süreyi Cuma günü 1000 (bin) kerre okursa; rüyasında Muhammed (A.S.)' ı görmeden ölmez.

(Tefsiri Hanefi, Ruhulbeyan ve Hazinet'ül Esrardan özetle)

Bir kimse abdestin arkasından "İnna enzelnahü fileyletil kadr" sûresini bir kerre okursa; sıddıklardan olur. Onu iki kerre okuyan; şehidler divanındadır. Onu üç kerre okursa; Allah onu Peygamberleri haşrettiği gibi haşreder.

Abdest aldıktan sonra Zemzem içer gibi Kıble'ye dönerek; ayakta abdest suyunun artığından içmek lâzımdır. Bunun yetmiş hastalığa şifa olduğu ve en küçüğünün yorgunluktan kaynaklanan nefes tıkanması olduğu hakkında hadisi şerif vardır.

NÜKTE:

Nuh (A.S.) insanları dokuz yüz elli sene hakka davet etti. Hz. Muhammed (A.S.) yirmi üç sene davet etti. Cenab-ı Hak adeta şöyle demiş oluyor: "Ya Muhammed! Sen Nuh'tan efdal olduğun gibi, senin davet ettiğin şu az vakit te, Nuh'un davet ettiği uzun müddetten daha hayırlıdır. Sana tabi olanlar, Nuh'a tabi olanlardan daha çoktur. Bin ay kılıçla savaşıp, bin ay ibadet eden de böyledir. Bu her ne kadar çok bir ibadet ve cihad olsa da; senin ümmetinin Kadir Gecesi'nde kılacağı iki rekat namaz, bundan daha hayırlıdır.

Bütün mahlûkat bundan bilip anlasın ki, Allah-ü Tealâ'nın Ümmeti Muhammed'e olan iyiliği ve rahmeti bütün âlemlere olan iyilik ve merhametinden çok daha büyüktür. (Hanefi)

Kim Kadir Gecesi'ni ihya ederse (ibadetle geçirirse); seksen küsür seneyi ihya etmiş olur. Kim senenin tamamını ihya ederse, çok uzun ömür yaşamış gibi olur. Kim; Kadir Gecesi'ni idrak edeyim, diye Ramazan-ı Şerif'in tamamını ihya ederse, otuz Kadir Gecesi'ni ihya etmiş gibi olur.

KADİR GECESİ NASIL BULUNUR?

Şeyh Ebul Haseni Cürcani: “Ben bülûğa erdiğim günden itibaren Kadir Gecesini hiç kaçırmadım, bilerek ihya ettim”.demiş ve nasıl bulduğunu şöyle anlatmıştır:

Ramazan-ı Şerif Pazar günü girerse; Kadir Gecesi 29. Gecedir.
Ramazan-ı Şerif Pazartesi günü girerse; Kadir Gecesi 21. Gecedir.
Ramazan-ı Şerif Salı günü girerse; Kadir Gecesi 27. Gecedir.
Ramazan-ı Şerif Çarşamba günü girerse; Kadir Gecesi 19. Gecedir.
Ramazan-ı Şerif Perşembe günü girerse; Kadir Gecesi 25. Gecedir.
Ramazan-ı Şerif Cuma günü girerse; Kadir Gecesi 17. Gecedir.
Ramazan-ı Şerif Cumartesi günü girerse; Kadir Gecesi 23. Gecedir.
(Tefsir-i Hanefi)

İmam-ı Âzam Hazretleri: Kadir Gecesi, Ramazan-ı Şerif’e mahsus değildir. Dolayısıyla bir adam karısını boşamayı, yahut kölesini azat etmeyi Kadir Gecesi’nin gelmesi şartına bağlarsa, tam bir sene geçtikten sonra, boşanma ve azadlık ile hüküm olunur.

Bazısı da Kadir Gecesi’nin fazileti Kur’an-ı Kerim’in indirilmesi sebebiyle idi. Dolayısıyla bir defaya mahsustur.” demişlerdir. Fakat âlimlerin büyük ekseriyeti, Allah-ü Tealâ’nın bir fazlı ve rahmeti olarak kıyamete kadar her sene tekrar eder demişlerdir. (Ruh-ul Beyan)

Kadir Gecesi’nin Alâmetleri:

Bu gece, hava berrak, safi, sakin, ılıman olur. Sanki bu gecede yüksek ve parlak bir ay vardır. Sabaha kadar yıldızlar kaymaz. Denizlerin suyu bir an için tatlılaşır. Bu gecenin sabahında güneş her zamanki gibi parlak olmaz. Sebebi meleklerin inip çıkmasıdır. O gece bütün ağaçlar secdeye kapanır. Arştan yeryüzüne kadar alem gibi bir nur iner. Bu nurun ne olduğu hakkında birkaç görüş vardır. Bu nur Tûba ağacının nurudur. Aslı Muhammed (A.S.) ın köşkünde olup, dalları ümmetinin köşklerinde, aydınlığı ise dünyadaki her müminin evindedir. Veya ibadetlerin nurudur. Bazılarına göre Rahmet nurudur. Yahut meleklerin kanatlarının nurudur.

BU GECE DÖRT YERE DÖRT SANCAK DİKİLİR:

1- Peygamberimiz'in Kabri üzerine.

2- Beyt-i Mukaddes'e.

3- Mescid-i Haram'a.

4- Tûr-i Sina'ya (Ğaliye).

Veya bu nur, ariflerin esrarının nuru, yahut Cennet kapılarının nuru, yahut ta Arş'ın nurudur.

Bu nur bütün zulmani perdeleri yırtar, yok eder. Arş-ı Âlâ' dan Arz'a kadar iner. Ağaçlar, otlar ve nehirlere varıncaya kadar bütün mahlûkat Allah'a secde eder. Allah-ü Tealâ meleklerin ve diğer cansız varlıkların secdelerinin sevabını müminlerin amel defterine yazdırır.

Hz. Ömer (R.A.) şöyle demiştir: Cenab-ı Hak bir hikmetten dolayı dokuz şeyi gizlemiştir:

1- **Kadir Gecesini**. İnsanlar, Kadir Gecesi'ne kavuşabilmek için Ramazan ayının bütün gecelerini ibadetle değerlendirsinler diye. Gaflet ehli olanlar o gecenin kıymetini bilmezler de; sabaha kadar uyurlar.

2- **Rızasını ibadet ve taatlar içinde gizlemiştir ki**; insanlar Allah'ın rızasını elde edebilmek için bütün taatları yerine getirsinler diye. Çünkü Allah'ın rızası (her şeyden) daha büyüktür.

Ayet Meali: **" ... Allah'ın rızası ise daha büyüktür, işte büyük kurtuluş ta budur."** (Et-Tevbe- 72)

3- **Allah-ü Tealâ gadabını isyanlar içinde gizledi**. Müminler Rab'lerine isyan olan her şeyden kaçınsınlar diye.

HİKÂYE:

Bir adam anasının gözü önünde bir buzağıyı kesti. Bunun üzerine elleri felç oldu ve kurudu. Sonra bir gün baktı ki, bir yavru kuş, yuvasından düşmüş. Acıyarak onu alıp yerine koydu; elleri iyileşti, eski haline geldi.

4- **Kulları içinde evliyasını gizledi.**

Hadîs-i Kudsi**: Benim velilerim kubbelerimin altındadır, benden başkası onları bilemez.**

Evliyaullah'ın gizlenmesinin sebebi; müminlerin bir kısmı diğer bir kısmını küçük görmesin, onlara veli gözüyle baksın ve birbirlerine hürmet göstersinler, diye. Bu cümleden olarak Allah-ü Tealâ Hızır (A.S.)' ı insanların gözünden gizledi ki; insanlar, âlimlere, salihlere, gariplere ve fakirlere "Hızır olabilir." düşüncesiyle saygı göstersinler diye.[1]

Faide, Hızır (A.S.) ile görüşmek isteyen, kişinin üç şartı üzerinde bulundurması lâzımdır:

a) Bütün yaşayışında sünnet-i seniyyeyi tatbik edecek.

b) Dünyaya ve dünyalığa düşkün olmayacak, (borçlu olması hariç) yanında para gecelemeyecek.

c) Din kardeşlerine karşı kalbi temiz olacak, kalbinde kin, nefret, düşmanlık, hıyanet ve haset bulunmayacak.

5- **Cenab-ı Hak, duanın kabulünü gizlemiştir**. Kabul edilir ümidiyle çokça dua etsinler. diye.

6- **İsimleri içinde İsm-i Âzam'ını gizledi,** bütün isimleri ta'zîm ederek onlarla dua etsinler. diye.

7- **Tevbenin kabûlünü gizledi**, gece gündüz, hususiyle seher vakitlerinde tevbe etsinler. diye.

8- **Ecelleri gizledi,** her an ölüme hazırlıklı olsunlar, diye.

10- **Kıyametin ne zaman kopacağını gizledi**, ona hazırlıklı olsunlar. diye.

[1] Büyüklerimiz ne güzel söylemiş: " Her geceyi Kadir, her geleni Hızır bil."

İsmail Hakkı Hazretleri Ruh-ul Beyan tefsirinde şöyle der; Allah-ü Tealâ'nın ölüm ve kıyametin vaktini gizlemesinin hikmeti şudur: Hz. Allah tövbeleri kabul edeceğini vaat etti. Eğer kişiye ne zaman öleceğini, kıyametin ne zaman kopacağını bildirmiş olsa; kulların isyanı o zamana kadar devam ederdi, bu da kulları isyana teşvik olur ki, bu caiz değildir.

Ebu Said-i Hanefi: Cenab-ı Hak üç şeyi rahmet olarak isimlendirmiştir der. Bunlar, Muhammed (A.S.), İsa (A.S.) ve Kadir Gecesi.

Hz. Muhammed Hakkında:

وَ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ **وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ ﴿١٠٧﴾ سورة الأنبياء**

Ayet Meali**: Ve biz seni ancak âlemlere rahmet olarak göndermişizdir**.(El-Enbiya-107)

İsa (A.S.) Hakkında:

وَ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ **قَالَ كَذَٰلِكِ قَالَ رَبُّكِ هُوَ عَلَيَّ هَيِّنٌ ۖ وَلِنَجْعَلَهُ آيَةً لِّلنَّاسِ وَرَحْمَةً مِّنَّا ۚ وَكَانَ أَمْرًا مَّقْضِيًّا ﴿٢١﴾ سورة مريم**

Ayet Meali: (Cebrail), **Evet öyle! Ama Rab'bin buyurdu ki: Bu iş bana göre kolaydır! Hem O'nu** (İsa'yı) **insanlara, kudretimizin bir delili ve tarafımızdan bir rahmet yapacağız. Zaten bu iş** (benim ezeli ilmimde) **olmuş bitmiştir." dedi**. (Meryem - 21)

Kadir Gecesi Hakkında:

وَ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ **رَحْمَةً مِّن رَّبِّكَ ۚ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٦﴾ سورة الدخان**

Ayet Meali: **Rab'binden bir rahmet olarak muhakkak her şeyi işiten, her şeyi bilen ancak O'dur.** (Ed-Duhan- 6)

Kadir Gecesi hakikaten bir rahmettir. Çünkü her peygamber vefat edince vahiy kesilmiş, kendisine vahiy meleği gelecek bir halifesi de geride kalmamıştır. Allah-ü Tealâ Peygamberimize şöyle demiş oluyor: "Ya Muhammed! Ben sana ve ümmetine diğer peygamberlere yaptığım muameleyi yapmayacağım.

Senin ruhunu aldığımda, ümmetine her sene bir gece tahsis edeceğim ki, o gece; Kadir Gecesi'dir. Fazl-ı keremimle, rahmetimle, Cibril'i onlara göndereceğim. O sana halife olarak gecenin başlangıcından tan yerinin ağarmasına kadar, doğuda ve batıda her Müslüman'a benim selâmımı ulaştırır." İşte Kadir Gecesi'nin rahmet olması budur.

Kim bu gece üç kere: "Lâ ilâhe illallah" derse; birincisi ile günahları bağışlanır, ikincisi ile Cehennem'den kurtulur, üçüncüsü ile Cennet'e girmeyi hak eder.

Kadir Gecesi'nin fazileti ile alâkalı nüktelerden biri de şudur: Ramazan-ı Şerif başından sonuna kadar faziletlidir.Cennette başından sonuna kadar faziletlidir. Allah-ü Tealâ şöyle demiş oluyor: Ey kulum! Sana Ramazan ayını verdim. Onun tamamı hayırdır. Onda, ondan daha hayırlı olan Kadir Gecesi'ni verdim. Bunun gibi sana Cenneti verdim, onun tamamı faziletli ve şereflidir. Fakat sana Cennette ondan daha lâtif, daha şerefli bir şey daha verdim ki, o da; beni görmektir.

İşbu Sohbet "Tefcîruttesnîm" isimli eserden hulâsa edilerek hazırlanmıştır.

م م م

م م

م

AHLÂK-I ZEMÎME

Ahlâk lügatte huy, seciye ve meleke manasınadır. Istılah'ta ise;

عِبَارَةٌ عَنْ هَيْئَةٍ لِلنَّفْسِ رَاسِخَةٍ تَصْدُرُ عَنْهَا الْأَفْعَالُ بِسُهُولَةٍ وَيُسْرٍ مِنْ غَيْرِ حَاجَةٍ إِلَى فِكْرٍ وَرُؤْيَةٍ، فَإِنْ كَانَتِ الْهَيْئَةُ بِحَيْثُ تَصْدُرُ عَنْهَا الْأَفْعَالُ الْجَمِيلَةُ عَقْلًا وَشَرْعًا بِسُهُولَةٍ، سُمِّيَتِ الْهَيْئَةُ: خُلُقًا حَسَنًا، وَإِنْ كَانَ الصَّادِرُ مِنْهَا الْأَفْعَالُ الْقَبِيحَةُ، سُمِّيَتِ الْهَيْئَةُ: خُلُقًا سَيِّئًا

Nefiste yerleşmiş olan bir hey'etten ibarettir ki o nefisten bir fikir ve düşünceye ihtiyaç duyulmaksızın fiiller kolaylıkla sadır olur. Eğer bu heyet, aklen ve şer'an güzel olan fiillerin kolaylıkla sadır olabileceği haysiyetle olursa güzel ahlak, kabih (çirkin) olan fiillerin kolaylıkla sadır olabileceği haysiyetle olursa kötü ahlak diye isimlendirilir.[1]

Ahlâk-ı zemîme kalbi-ruhu, kısacası letâifi hasta eder. Hastalığın artması, kalbin-ruhun kararmasına sebep olur. Kendinde ahlâk-ı zemîme bulunan kimse, bu hastalığa yakalanma sebebini araştırmalı ve bunu yok etmeye, onun zıddını yapmaya çalışmalıdır.

Büyüklerimiz; "üç yüz altmış ahlak-ı hamide, üç yüz altmış da ahlak-ı zemime vardır. Bu üç yüz altmış ahlak-ı zemime bikemalihâ ve temamihâ nefiste mevcuttur." ve "nefsin hileleri kibr u gurur u hırs u tama' u hevâ ü hevestir" buyurarak nefsin tehlikesine ve insanı kandıracağı kötü ahlakın başlıcalarına işaret etmişlerdir.

HASED

Hased, bir kimsedeki nimetin ondan kendisine dönmesini temenni etmek veya o nimetin kaybolmasını istemek manalarına gelir.[2]

[1] Cürcânî, Et-Ta'rifât
[2] Zerkeşî, El-Bahru'l-Muhit ; El-Mu'cemü'l-Vesît

Ebû Hüreyre (r.a.)'dan rivayet edilen bir Hadîs-i Şerîf'te Resûlullâh Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem)

...وَلَا يَجْتَمِعَانِ فِي قَلْبِ عَبْدٍ اَلْإِيمَانُ وَالْحَسَدُ

"Bir kulun kalbinde iman ile hased bir arada bulunmaz."[3] buyurmuşlardır.

Edebü'd-dünya ve'd-din isimli eserde denildi ki,

إِعْلَمْ أَنَّ الْحَسَدَ خُلُقٌ ذَمِيمٌ مَعَ إِضْرَارِهِ بِالْبَدَنِ وَفَسَادِهِ لِلدِّينِ حَتَّى لَقَدْ أَمَرَ اللهُ بِالِاسْتِعَاذَةِ مِنْ شَرِّهِ ، فَقَالَ تَعَالَى: { وَمِنْ شَرِّ حَاسِدٍ إِذَا حَسَدَ }

Sen bil ki; muhakkak hased bedene zarar vermesi ve dini ifsad etmesi ile beraber kötü ahlaktır. Hatta Cenâb-ı Hak (وَمِنْ شَرِّ حَاسِدٍ إِذَا حَسَدَ)[4] buyurarak hasedin şerrinden istiazeyi emretmiştir.[5] Denilmiştir ki;

اَلْحَسَدُ دَاءُ الْجَسَدِ

"Hased cesedin hastalığıdır"[6]

Hazret-i Enes (r.a) anlatıyor, Resûlullâh (sallallahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurdular;

لَا تَحَاسَدُوا وَلَا تَبَاغَضُوا وَلَا تَقَاطَعُوا وَكُونُوا عِبَادَ اللهِ إِخْوَاناً

"Birbirinize hased etmeyin, buğzetmeyin, irtibatınızı kesmeyin ve ey Allah'ın kulları birbirinizle kardeş olunuz."[7]

Rivayet olundu ki Musa (aleyhisselâm) Cenâb-ı Hakkın huzuruna acele ile giderken arşın gölgesinde mekânına gıbta ettiği bir adam gördü. Ve **"Bu adam Cenâb-ı Hakkın ikramına nail olmuş salih bir zattır"** diyerek Hazret-i Allâh'tan ismini bildirmesini istedi. Cenâb-ı Hak ismini bildirmeyip (أُحَدِّثُكَ مِنْ عَمَلِهِ بِثَلَاثٍ) **"sana onun üç amelini anlatayım"** buyurdu ve şöyle zikretti;

[3] Sünen-i Nesâî, h.3109
[4] Meâli: "Bir hâsidin hased ettiği zaman şerrinden sığınırım de"
[5] Mâverdî, Edebü'd-Dünya ve'd-Din, 6. Fasıl (Hased)
[6] Mâverdî, Edebü'd-Dünya ve'd-Din, 6. Fasıl (Hased)
[7] Sahîh-i Müslim, Tahrimü't-Tehâsüd ve't-Tebağuz, h.6695

كَانَ لَا يَحْسُدُ النَّاسَ عَلَى مَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ ، وَكَانَ لَا يَعُقُّ وَالِدَيْهِ، وَكَانَ لَا يَمْشِي بِالنَّمِيمَةِ

"Cenâb-ı Hakkın fazl-ı kereminden insanlara verdiğine hased etmezdi, anne- babasına asi olmazdı, koğuculuk yaparak dolaşmazdı."[8]

Zekeriyya (aleyhisselâm)'dan naklolunduğuna göre Cenâb-ı Hak;

اَلْحَاسِدُ عَدُوٌّ لِنِعْمَتِي مُتَسَخِّطٌ لِقَضَائِي غَيْرُ رَاضٍ بِقِسْمَتِي الَّتِي قَسَمْتُ بَيْنَ عِبَادِي

"Hased eden benim nimetimin düşmanıdır. Hükmüme karşı gadaplanır, kullarım arasında taksim ettiğim nimetime razı olmaz"[9] buyurmuştur.

وَقَالَ بَعْضُ السَّلَفِ الْحَسَدُ أَوَّلُ ذَنْبٍ عُصِيَ اللَّهُ بِهِ فِي السَّمَاءِ يَعْنِي حَسَدَ إِبْلِيسَ لِآدَمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَأَوَّلُ ذَنْبٍ عُصِيَ اللَّهُ بِهِ فِي الْأَرْضِ ، يَعْنِي حَسَدَ ابْنِ آدَمَ لِأَخِيهِ حَتَّى قَتَلَهُ

"Selefin bazısı demişlerdir ki; Hased, semada kendisi ile Allah'a isyan edilen ilk günahtır. Yani iblis (aleyhilla'ne)'nin Âdem (aleyhisselâm)'a hasedidir. Arzda Allah'a isyan edilen ilk günah da haseddir. Yani Âdem (aleyhisselâm)'ın oğlunun (Kabil'in) kardeşine (Habil'e) hasedidir. Hatta bu hased ile onu öldürdü."[10]

Zübeyir bin Avvam (r.a)'den rivayet olunan bir Hadîs-i Şerîf'te Peygamber Efendimiz (sallallahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:

دَبَّ إِلَيْكُمْ دَاءُ الْأُمَمِ قَبْلَكُمُ الْحَسَدُ وَالْبَغْضَاءُ هِيَ الْحَالِقَةُ حَالِقَةُ الدِّينِ لَا حَالِقَةُ الشَّعْرِ وَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ لَا تُؤْمِنُوا حَتَّى تَحَابُّوا أَفَلَا أُنَبِّئُكُمْ بِأَمْرٍ إِذَا فَعَلْتُمُوهُ تَحَابَبْتُمْ أَفْشُوا السَّلَامَ بَيْنَكُمْ

[8] Gazâlî, İhyâü Ulûmi'd-Dîn, Zemmü'l-Hased; Fahruddin-i Razi, Tefsir-i Kebir, Bakara Sûresi 109. Âyet-i Kerîmenin Tefsirinden

[9] Gazâlî, İhyâü Ulûmi'd-Dîn, Zemmü'l-Hased

[10] Gazâlî, İhyâü Ulûmi'd-Dîn, Zemmü'l-Hased

"Sizden önceki ümmetlerin hastalığı olan hased ve buğz size de sirayet etmiş. Bunlar kazıyıcı şeylerdir. Ama bunlar saçları değil, dini kazırlar. Muhammed'in nefsi yed-i kudretinde bulunan Allah'a yemin ederim ki birbirinizi sevmedikçe (hakiki) mü'min olamazsınız. İşlediğinizde birbirinizi seveceğiniz bir ameli size haber vereyim mi? Aranızda selamı yayınız."[11]

Bu Hadîs-i Şerîf şöyle izah edilmiştir;

فَأَخْبَرَ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِحَالِ الْحَسَدِ وَأَنَّ التَّحَابُبَ يَنْفِيهِ وَأَنَّ السَّلَامَ يَبْعَثُ عَلَى التَّحَابُبِ فَصَارَ السَّلَامُ إِذًا نَافِيًا لِلْحَسَدِ

"Resûlullâh Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) hasedin halini haber verdiler. Muhabbet hasedi nefyeder. Selam muhabbete götürür. Böyle olunca selam hasedi nefyedici oldu."[12]

Bazı hikmet sahipleri;

مَنْ رَضِيَ بِقَضَاءِ اللهِ تَعَالَى لَمْ يَسْخَطْهُ أَحَدٌ ، وَمَنْ قَنَعَ بِعَطَائِهِ لَمْ يَدْخُلْهُ حَسَدٌ

"Kim Allah'ın hükmüne razı olursa ona hiçbir kimse gadaplanamaz. Her kim de Allahtan gelene kanaat ederse onun içine hased giremez" buyurmuşlardır.[13]

النَّاسُ حَاسِدٌ وَمَحْسُودٌ ، وَلِكُلِّ نِعْمَةٍ حَسُودٌ

"İnsanlar hased edicidir ve hased olunandır. Ve her nimetin bir hased edeni vardır." [14]

İmâm Gazâlî hazretleri İhya-i ulûmi'd-din isimli eserinde şöyle buyurur;

اِعْلَمْ أَنَّهُ لَا حَسَدَ إِلَّا عَلَى نِعْمَةٍ فَإِذَا أَنْعَمَ اللهُ عَلَى أَخِيكَ بِنِعْمَةٍ فَلَكَ فِيهَا حَالَتَانِ إِحْدَاهُمَا أَنْ تَكْرَهَ تِلْكَ النِّعْمَةَ وَتُحِبَّ زَوَالَهَا وَهَذِهِ الْحَالَةُ تُسَمَّى

[11] Müsned-i Ahmed İbn-i Hanbel, h.1412 ; Edebü'd-Dünya ve'd-Din, e'l-Faslüs-Sadisü fi'l-Hasedi
[12] Maverdî, Edebü'd-Dünya ve'd-Din, e'l-Faslüs-Sadisü fi'l-Hasedi
[13] Maverdî, Edebü'd-Dünya ve'd-Din, e'l-Faslüs-Sadisü fi'l-Hasedi
[14] Maverdî, Edebü'd-Dünya ve'd-Din, e'l-Faslüs-Sadisü fi'l-Hasedi

حَسَدًا فَالْحَسَدُ حَدُّهُ كَرَاهَةُ النِّعْمَةِ وَحُبُّ زَوَالِهَا عَنِ الْمُنْعَمِ عَلَيْهِ اَلْحالَةُ الثَّانِيَةُ أَنْ لَا تُحِبَّ زَوَالَهَا وَلَا تَكْرَهَ وُجُودَهَا وَدَوَامَهَا وَلَكِنْ تَشْتَهِي لِنَفْسِكَ مِثْلَهَا وَهَذِهِ تُسَمَّى غِبْطَةً

"Sen bil ki hased ancak nimete olur. Allâhü Teâlâ kardeşine nimet verdiğinde senin iki halin vardır.

Birincisi; kardeşinin nimetini kerih görüp onun elinden gitmesini istemek. Bu hal hased diye isimlendirilir. Hased, nimetin kerih görülmesi ve sahibinin elinden gitmesini istemektir. İkinci hal ise, nimetin zevalini istememek, mevcudiyetini ve devamını kerih görmemekle beraber kendi elinde de aynısının olmasını arzu etmektir. Bu ise gıbta diye isimlendirilir. [15]

Resûlullâh Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem);

إِيَّاكُمْ وَالْحَسَدَ فَإِنَّ الْحَسَدَ يَأْكُلُ الْحَسَنَاتِ كَمَا تَأْكُلُ النَّارُ الْحَطَبَ

"Hasedden kaçının! Çünkü hased, ateşin odunları yediği (yaktığı) gibi iyilikleri yer bitirir"[16] buyurmuşlardır.

Hatem-i Esam hazretleri, Şakîk-i Belhî hazretlerine 33 sene talebelik yapmış ve kendisinden öğrendiği sekiz nasihatten birisini şöyle ifade etmiştir;

إِنِّي نَظَرْتُ إِلَى هَذَا الْخَلْقِ وَهُمْ يَطْعَنُ بَعْضُهُمْ فِي بَعْضٍ وَيَلْعَنُ بَعْضُهُمْ بَعْضًا وَأَصْلُ هَذَا كُلُّهُ الْحَسَدُ ثُمَّ نَظَرْتُ إِلَى قَوْلِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ {نَحْنُ قَسَمْنَا بَيْنَهُمْ مَعِيشَتَهُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا} فَتَرَكْتُ الْحَسَدَ وَاجْتَنَبْتُ الْخَلْقَ وَعَلِمْتُ أَنَّ الْقِسْمَةَ مِنْ عِنْدِ اللهِ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى فَتَرَكْتُ عَدَاوَةَ الْخَلْقِ عَنِّي

"Şu insanlara baktım ki, onların bazısı bazısına saldırıyor, lanet ediyor. Bütün bunların aslı haseddir. Sonra Cenâb-ı Hakkın, **"Biz dünya hayatınızdaki maîşetinizi taksim ettik."**[17] kavline baktım da hasedi terk ettim ve

[15] Gazâlî, İhyâü Ulûmi'd-Dîn, Âfâtü'l-Lisan
[16] Sünen-i Ebî Davud, Babu'l-Hased, h.4905
[17] Zühruf Sûresi, Âyet 32

insanlardan uzak durdum. Bildim ki kısmetim Allah tarafından verilecek. Buna mukabil de insanlara düşmanlığı terk ettim."[18]

Abdullah İbn-i Ömer (r.a.)'den rivayet edildiğine göre, Resûlullâh (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu;

لاَ حَسَدَ إِلَّا فِي اثْنَتَيْنِ رَجُلٌ آتَاهُ اللهُ الْقُرْآنَ فَهُوَ يَقُومُ بِهِ آنَاءَ اللَّيْلِ وَآنَاءَ النَّهَارِ وَ رَجُلٌ أَتَاهُ اللهُ مَالاً فَهُوَ يُنْفِقُهُ آنَاءَ اللَّيْلِ وَآنَاءَ النَّهَارِ

"Sadece şu iki kimseye gıpta edilir: Biri Allah'ın kendisine Kur'an verdiği ve gece gündüz onunla meşgul olan kimse, diğeri Allah'ın kendisine mal verdiği ve bu malı gece gündüz O'nun yolunda harcayan kimse."[19]

GIYBET

Gıybet: bir kimsenin arkasından hoşlanmayacağı şeyleri söylemektir.[20]

Bir adam Peygamber Efendimize gelerek, "Ya Resûlallâh! Gıybet nedir?" Diye sual etti. Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), (اَنْ تَذْكُرَ مِنَ الْمَرْءِ مَا يَكْرَهُ اَنْ يَسْمَعَ) **"Senin bir kimseden işitmeyi kerih göreceği bir vasfı ile bahsetmendir."**[21]

Gıybet ölmüş olan din kardeşinin etini yemektir. Nasıl ki bir insanın etini yemek mübah değilse gıybet yapan için de gıybet yapmak mubah değildir. [22]

Âyet-i Kerîme'de şöyle buyuruluyor:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اجْتَنِبُوا كَثِيراً مِنَ الظَّنِّ إِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ إِثْمٌ وَلاَ تَجَسَّسُوا وَلا يَغْتَبْ بَعْضُكُمْ بَعْضاً أَيُحِبُّ أَحَدُكُمْ أَنْ يَأْكُلَ لَحْمَ أَخِيهِ مَيْتاً فَكَرِهْتُمُوهُ وَاتَّقُوا اللهَ إِنَّ اللهَ تَوَّابٌ رَحِيمٌ

"Ey o bütün iman edenler! Zannın birçoğundan uzak durun. Çünkü zannın bazısı vebaldir. Tecessüs de etmeyin. Bazınız bazınızı gıybet de

[18] Gazâli, İhyâu Ulûmi'd-Din, 6. Bâb, Âfâtu'l-İlm
[19] Kenzu'l-Ummâl, h.2339
[20] Curcani, Et-Ta'rifat
[21] İmâm Mâlik, Muvatta, Gıybet, h.1786
[22] Fahruddin-i Razi, Tefsir-i Kebir, Hucurat Süresi 12. Âyet-i Kerimenin Tefsirinden

etmesin. Hiç arzu eder mi ki biriniz ölmüş kardeşinin etini yemeyi? İşte bundan tiksindiniz. O halde Allaha korunun. Allah tevbeleri çok kabul eden, çok merhamet edendir."[23]

Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayet edildiğine göre Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem);

أَتَدْرُونَ مَا الْغِيبَةُ قَالُوا اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ. قَالَ ذِكْرُكَ أَخَاكَ بِمَا يَكْرَهُ قِيلَ أَفَرَأَيْتَ إِنْ كَانَ فِي أَخِي مَا أَقُولُ قَالَ إِنْ كَانَ فِيهِ مَا تَقُولُ فَقَدِ اغْتَبْتَهُ وَإِنْ لَمْ يَكُنْ فِيهِ فَقَدْ بَهَتَّهُ

"Gıybet nedir bilir misiniz?" diye sual ettiler. Ashab-ı Kiram "Allah ve Rasulü daha iyi bilir" dediler. Peygamber efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem): **"Kardeşini, hoşlanmayacağı bir şeyle anmandır."** buyurdu. "Ya söylediğim kardeşimde varsa?" diye soruldu. Peygamber efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem): **"Eğer söylediğin onda varsa, gıybet etmiş olursun. Şayet söylediğin onda yoksa o takdirde ona iftira etmiş olursun"**[24] buyurdular.

Ebu Said el-Hudrî (r.a)'den rivayet olundu;

إِذَا أَصْبَحَ ابْنُ آدَمَ فَإِنَّ الأَعْضَاءَ كُلَّهَا تُكَفِّرُ (أَيْ تَتَذَلَّلُ وَ تَتَوَاضَعُ لَهُ)[25] اللِّسَانَ فَتَقُولُ اتَّقِ اللَّهَ فِينَا فَإِنَّمَا نَحْنُ بِكَ فَإِنِ اسْتَقَمْتَ اسْتَقَمْنَا وَإِنِ اعْوَجَجْتَ اعْوَجَجْنَا

Peygamber efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) **"Âdemoğlu sabaha çıktığı zaman bütün âzâları dile tezellülde bulunur ve kendi lisanları ile şöyle derler: "Ey dil! Bizim hakkımızda Allah'tan kork! Biz seninle beraberiz. Eğer sen doğru olursan biz de doğru oluruz. Eğer eğrilirsen biz de eğriliriz"**[26] buyurdular.

Lokman Hakîm marangozluk yapan Habeşli bir köle iken efendisi: "Bana bir koyun kes ve koyunun en temiz iki âzâsını getir." dedi. Lokman

[23] Hucurat Sûresi, Âyet 12
[24] Sahîh-i Müslim, Bab-u Tahrimi'l-Gıybeti, h.6758
[25] Ebu'l-Alâ, Tuhfetü'l-Ehvezî, Mezkur Hadis-i Şerîf'in Şerhinden
[26] Sünen-i Tirmizi, Bâbu Hıfzi'l-Lisan, h.2407

Hakîm bir koyun kesti ve koyunun diliyle kalbini getirdi. "Bundan daha temizi yok muydu?" diye sordu. "Hayır" diye cevap verip sustu. Bir zaman sonra: "Bana bir koyun daha kes ve en kötü iki azasını getir." dedi. Bir koyun daha kesti ve önceki gibi dilini ve kalbini getirdi. Efendisi, "Ben sana en temiz iki azasını getir" dedim. Dilini ve kalbini getirdin. Sonra "en kötü iki azasını getir" dedim. Yine dilini ve kalbini getirdin deyince Lokman Hakîm şöyle cevap verdi;

"Bu ikisi temiz olduğu zaman bunlardan daha güzel hiçbir şey yoktur. Kötü olduğu zaman da bunlardan daha kötü hiçbir şey yoktur."[27]

Cenâb-ı Hak Musa (aleyhisselâm)'a şöyle vahyetti,

مَنْ مَاتَ تَائِباً مِنَ الْغِيْبَةِ فَهُوَ آخِرُ مَنْ يَدْخُلُ الْجَنَّةَ وَمَنْ مَاتَ مُصِرًّا عَلَيْهَا فَهُوَ أَوَّلُ مَنْ يَدْخُلُ النَّارَ

"Her kim gıybetten tevbe ettiği halde vefat etse cennete en son girecek kişidir. Her kim de gıybet üzere ısrar ettiği halde ölürse cehenneme ilk girecek kişidir."[28]

Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdular ki;

اِيَّاكُمْ وَالْغِيبَةَ فَاِنَّ فِيهَا ثَلاَثَ آفَاتٍ؛ لاَ يُسْتَجَابُ لِصَاحِبِهَا دُعَاءٌ وَلاَ تُقْبَلُ لَهُ حَسَنَةٌ وَ تَتَرَاكَمُ عَلَيْهِ السَّيِّئَاتُ

"Gıybetten sakının! Çünkü onda üç afet vardır. Gıybet edenin duasına icabet olunmaz, hasenâtı kabul olunmaz. Onun aleyhinde kötülükler çoğalır."[29]

Diğer bir Hadîs-i Şerîf'lerinde ise,

اَرْبَعَةُ جَوَاهِرَ فِي جِسْمِ بَنِي اَدَمَ يُزِيلُهَا اَرْبَعَةُ اَشْيَاءَ اَمَّا الْجَوَاهِرُ فَالْعَقْلُ وَالدِّينُ وَالْحَيَاءُ وَالْعَمَلُ الصَّالِحُ فَالْغَضَبُ يُزِيلُ الْعَقْلَ وَالْحَسَدُ يُزِيلُ الدِّينَ وَ الطَّمَعُ يُزِيلُ الْحَيَاءَ وَالْغِيبَةُ تُزِيلُ الْعَمَلَ الصَّالِحَ

[27] Kurtubi, Tefsîr-i Kurtubi, Lokman Sûresi 12. Âyet-i Kerimenin Tefsirinden
[28] Gazâlî, Ihyâu Ulûmi'd-Din, Âfâtu'l-Lisan
[29] Gazâlî, Mukaşefetü'l-Kulub, Gıybet ve Nemime

"Âdemoğlunun vücudunda dört cevher vardır ki; bunları dört şey giderir. Cevherler: Akıl, din, hayâ ve amel-i salihtir. Gazap, aklı giderir. Hased, dini giderir. Tama', hayâyı giderir. Gıybet de amel-i sâlih'i giderir."[30]

Cabir bin Abdullah (r.a.) anlatıyor;

كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي مَسِيرَةٍ فَأَتَى عَلَى قَبْرَيْنِ يُعَذَّبُ صَاحِبَاهُمَا فَقَالَ: أَمَا إِنَّهُمَا لَا يُعَذَّبَانِ فِي كَبِيرٍ، أَمَّا أَحَدُهُمَا فَكَانَ يَغْتَابُ النَّاسَ، وَأَمَّا الْآخَرُ فَكَانَ لَا يَتَأَذَّى مِنْ بَوْلِهِ

Biz Resûlullâh (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile beraber yürüyorduk. Sahipleri azap gören iki kabrin başına geldiler ve şöyle buyurdular;

"Bu ikisi büyük günah sebebiyle kabir azabı çekiyor değiller. Birisi insanların gıybetini yapardı. Diğeri ise bevilden kendini muhafaza etmezdi."[31]

Yine diğer bir Hadîs-i Şerîfte:

إِيَّاكُمْ وَالْغِيبَةَ فَإِنَّ الْغِيبَةَ أَشَدُّ مِنَ الزِّنَا قِيلَ: وَكَيْفَ؟ قَالَ: الرَّجُلُ يَزْنِي ثُمَّ يَتُوبُ، فَيَتُوبُ اللَّهُ عَلَيْهِ، وَإِنَّ صَاحِبَ الْغِيبَةِ لَا يُغْفَرُ لَهُ حَتَّى يَغْفِرَ لَهُ صَاحِبُهُ

"Gıybetten sakınınız; zira gıybet, zinadan daha şiddetlidir. Çünkü zina eden kimse tevbekâr olur, Allah (celle celâlühü)'da kendisini affeder. Fakat gıybet edilen kimse affedinceye kadar gıybet eden affolunmaz."[32]

Ancak fakîh Ebu'l-Leys Es-Semerkandî hazretlerinin beyanına göre[33]; alenen fasıklık yapan veya bidat sahibi olan birinin yaptıklarını insanlara anlatmak mübah olan bir gıybettir. Bunun yapılmasında sevap dahi vardır.

Çünkü insanlar o kimsenin durumunu bildikten sonra ondan uzaklaşırlar. Nitekim Resûlullâh Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur;

أَتَرْعَوُونَ عَنْ ذِكْرِ الْفَاجِرِ؟ اذْكُرُوهُ بِمَا فِيهِ كَيْ يَعْرِفَهُ النَّاسُ وَيَحْذَرَهُ النَّاسُ

"Faciri zikirden geri mi duruyorsunuz? Kötünün kötülüklerini anlatınız ki insanlar o kimseden sakınsın, korunsun." [34]

[30] Askalânî, Münebbihat, Babu'r-Rubaî
[31] Müsned-i Ebi Ya'la, h.2050
[32] Gazâlî, İhyâü Ulûmi'd-Din, Âfâtü'l-Lisan
[33] Semerkandî, Tenbîhü'l-Gafilin, Babu'l-Gıybet
[34] Beyhakî, Sünenü'l-Kübrâ, h.20914

SÛ-İ ZAN

Cenâb-ı Hak Hucurat suresinde şöyle buyurur;

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اجْتَنِبُوا كَثِيراً مِنَ الظَّنِّ إِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ إِثْمٌ...

"Ey o bütün iman edenler! Zannın birçoğundan uzak durun. Çünkü zannın bazısı vebaldir..."[35]

İmâm Gazâlî hazretleri bu Âyet-i Celîlenin izahında zannın haram olmasının sebebini şöyle ifade etmiştir; kalplerde gizlenen şeyleri ancak Allâmü'l-guyûb olan Hazret-i Allâh bilir. Senin için başkası hakkında kötülüğüne inanmak uygun olmadı. Ancak (onun kötülüğünü) te'vil kabul etmeyecek şekilde apaçık surette bilirsen müstesna. Böyle bir vaziyette sadece bildiğine ve şahit olduğuna inanman lazımdır. Gözünle görmediğin, kulağınla işitmediğin halde senin kalbine gelenler muhakkak şeytanın sana verdiği vesveselerdir. (Bundan kurtulmak için) İblisi tekzip etmen lazımdır. Çünkü o fasıkların en fasığıdır. [36]

Süfyan-ı Sevrî hazretleri şöyle buyurur:

اَلظَّنُّ ظَنَّانِ فَظَنٌّ إِثْمٌ وَظَنٌّ لَيْسَ بِإِثْمٍ فَأَمَّا الظَّنُّ الَّذِي هُوَ إِثْمٌ فَالَّذِي يَظُنُّ ظَنًّا وَيَتَكَلَّمُ بِهِ وَأَمَّا الظَّنُّ الَّذِي لَيْسَ بِإِثْمٍ فَالَّذِي يَظُنُّ وَلَا يَتَكَلَّمُ بِهِ

"Zan ikidir. Günah olan zan ve günah olmayan zan. Günah sayılan zan; zannen (kati olmayarak) bildiği şeyi konuşmaktır. Günah olmayan zan ise, zannedip de konuşmadığı şeydir."[37]

Cenâb-ı Hak buyuruyor ki;

وَلاَ تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ إِنَّ السَّمْعَ وَالْبَصَرَ وَالْفُؤَادَ كُلُّ أُولئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْؤُولاً

"Bir de hiç bilmediğin bir şeyin ardınca gitme. Çünkü kulak, göz ve gönül bunların hepsi ondan sorumludur."[38]

[35] Hucurat Sûresi, Âyet 12
[36] Gazâlî, İhyâu Ulûmi'd-Din, Âfâtu'l-Lisan
[37] Sünen-i Tirmizi, Bab-u Sûi'z-Zan ; Hadimi, Berika Şerhu't-Tarika, Hased
[38] İsrâ Sûresi, Âyet 36

Bazı hikmet sahipleri;

إِنَّ مِنْ اَعْظَمِ مَدَاخِلِ الشَّيْطَانِ فِى الْقَلْبِ سُوءَ الظَّنِّ

"Sû-i zan, şeytanın insanın kalbine yerleştirdiği vesveselerin en büyüğündendir"

عَلَيْكَ السُّكُوتُ بِلِسَانِكَ عَنْ مَسَاوِيهِ يَجِبُ عَلَيْكَ بِقَلْبِكَ بِتَرْكِ اِسَائَةِ الظَّنِّ فَسُوءُ الظَّنِّ غِيبَةُ الْقَلْبِ

"Başkasının günahlarından (kötülüklerinden) sükût ederek lisanını muhafaza etmen vacip olduğu gibi sû-i zannı terk ederek de kalbini muhafaza etmen vaciptir. Sû-i zan kalbin gıybetidir"[39] buyurmuşlardır.

İmâm Gazâlî hazretleri; "sû-i zan şeytanın telkini, hüsn-i zan ise Allah'ın telkinidir" [40] buyurur.

Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem);

إِيَّاكُمْ وَالظَّنَّ ، فَإِنَّ الظَّنَّ أَكْذَبُ الْحَدِيثِ ...

"Kötü zanda bulunmaktan sakının. Çünkü zan, sözlerin en yalanıdır."[41]

إِنَّ اللهَ حَرَّمَ مِنَ الْمُسْلِمِ دَمَهُ وَمَالَهُ وَأَنْ يُظَنَّ بِهِ ظَنَّ السُّوءِ

"Allâhü Teâlâ, Müslüman'dan, kanını, malını ve kendisine kötü zanda bulunulmasını haram kılmıştır."[42] buyurmuştur.

Sû-i zannın neticelerinden birisi de tecessüstür. Çünkü kalp zan ile ikna olmaz. Vakıayı incelemeyi talep eder. Böylece tecessüs ile meşgul olur. Tecessüs de sû-i zan gibi menhiyyün anhtır.[43] Resûlullâh Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem);

ثَلَاثٌ لَازِمَاتٌ لِأُمَّتِي :سُوءُ الظَّنِّ، وَالْحَسَدُ، وَالطِّيَرَةُ فَإِذَا ظَنَنْتَ فَلَا تُحَقِّقْ، وَإِذَا حَسَدْتَ فَاسْتَغْفِرِ اللهَ، وَإِذَا تَطَيَّرْتَ فَامْضِ

[39] Hadimî, Berika Şerhü't-Tarika, Hased
[40] Gazali, İhyâü Ulûmi'd-Din, Âfâtü'l-Lisan
[41] Sünen-i Tirmizi, Bab-ü Sûi'z-Zan, h.1988
[42] Gazali, İhyâü Ulûmi'd-Din, Âfâtü'l-Lisan
[43] Gazali, İhyâü Ulûmi'd-Din, Âfâtü'l-Lisan

"Üç şey ümmetime lazımdır (fıtratında mevcuttur). Sû-i zan, hased ve taşkınlık. Sû-i zanda bulunduğunda (araştırmak için) onun peşine düşme, hased ettiğin zaman Allâhü Teâlâ'ya istiğfar et, haddi aştığında ise onu hemen geç (üzerinde durma)."[44]

لاَ يَمُوتَنَّ أَحَدُكُمْ إِلاَّ وَهُوَ يُحْسِنُ بِاللهِ الظَّنَّ

"Her biriniz ancak Allah'a hüsn-i zanda bulunarak ölsün."[45]

Yine Ebû Hüreyre (r.a) den rivayet olunan bir Hadîs-i Şerîf'te de;

حُسْنُ الظَّنِّ مِنْ حُسْنِ الْعِبَادَةِ

"Hüsn-i zan ibadetin güzelliğindendir[46]**"** buyurmuştur.

TECESSÜS

"Tecessüs başkası için araştırma yapmak, şer manada işlerin batınını araştırmak, başkasına ait gizli şeyleri araştırmak gibi manalara gelir."[47]

Ebu Berze el-Eslemî'den rivayet edildiğine göre Resûlullâh (sallallâhu aleyhi ve sellem) Efendimiz şöyle buyurdular:

يَا مَعْشَرَ مَنْ آمَنَ بِلِسَانِهِ وَلَمْ يَدْخُلِ الْإِيمَانُ قَلْبَهُ لَا تَغْتَابُوا الْمُسْلِمِينَ وَلَا تَتَّبِعُوا عَوْرَاتِهِمْ فَإِنَّهُ مَنِ اتَّبَعَ عَوْرَاتِهِمْ يَتَّبِعُ اللَّهُ عَوْرَتَهُ وَمَنْ يَتَّبِعِ اللَّهُ عَوْرَتَهُ يَفْضَحْهُ فِي بَيْتِهِ

"Ey diliyle iman edip, kalbine iman girmeyen kimseler topluluğu! Müslümanların gıybetini yapmayınız ve onların ayıplarını araştırıp durmayınız. Çünkü her kim onların ayıplarını araştırırsa Allah da onun aybını araştırır. O (şunu iyi bilsin); Allah kimin ayıbını araştırırsa (o ayıbı) evinde (en gizli bir köşede işlemiş olsa dahi meydana çıkarmak suretiyle) o kimseyi (âlemin gözleri önünde) kepaze eder."[48]

---

[44] Münavi, Feyzu'l-Kadir, h.6274
[45] Sahih-i Muslim, Babu'l-Emri bi Husni'z-Zanni, h.2877
[46] Sunen-i Ebi Davûd, Bab-u Husni'z-Zanni, h.4495
[47] İbn-i Manzûr, Lisanu'l-Arab, Babu't-Tâ,
[48] Sünen-i Ebi Dâvûd, Gıybet, h.4880

Hazret-i Ömer (r.a) efendimiz Medine-i Münevvere'de geceleyin karakol gezerdi. Bir gece bir evde teğanni (şarkı söyleyen) eden bir adamın sesini işitti. Duvardan aşıp içeriye girdi, baktı ki yanında bir kadın ve bir de şarap var. "Ey Allah'ın düşmanı! Sen günah işleyeceksin de Allah seni muhakkak örtecek mi sandın?" dedi. Adam: "Sen de acele etme ey Müminlerin emiri!" dedi. Ben bir günah işledimse sen üç günah işledin;

Allâhü Teâlâ: (وَلَا تَجَسَّسُوا) "**Eksikleri araştırmayın**" buyurdu, sen gizliliği araştırdın.

Allâhü Teâlâ: (وَأْتُوا الْبُيُوتَ مِنْ أَبْوَابِهَا) "**Evlere kapılarından giriniz**"[49] buyurdu, sen duvardan aştın. Allâhü Teâlâ:

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ بُيُوتِكُمْ حَتَّى تَسْتَأْنِسُوا وَتُسَلِّمُوا عَلَى أَهْلِهَا ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ

"Ey inananlar, kendi evlerinizden başka evlere izin alıp halkına selâm vermeden girmeyin. Herhalde bunun, sizin için daha iyi olduğunu düşünüp anlarsınız"[50] buyurdu. Sen benim üzerime izinsiz girdin. Bunun üzerine Hazret-i Ömer (r.a.); Nasıl! Şimdi sizi affedersem, sizde hayır var mı? Yani "sen de beni affeder, tevbe eder misin?" dedi. O da "evet" deyince bu şekilde bıraktı çıktı.[51]

Bir kötülüğün yapılmasını isteyen vebale girmiş olur. Allâhü Teâlâ buyuruyor ki:

إِنَّ الَّذِينَ يُحِبُّونَ أَن تَشِيعَ الْفَاحِشَةُ فِي الَّذِينَ آمَنُوا لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنتُمْ لَا تَعْلَمُونَ

"İnananlar arasında kötü söz ve davranışın yayılmasını seven kimseler için dünyada da ahirette de acı veren bir azap vardır. Allah her şeyi bilir, siz bilmezsiniz."[52]

İFTİRA

"Bir kimseye aslı olmayan bir kabahati yalan olarak isnad etmek"[53] manasına gelen iftira büyük günahlardandır.

[49] Bakara Sûresi, Âyet 189
[50] Nur Sûresi, Âyet 27
[51] Elmalılı, Hak Dini Kur'ân Dili, Hucurât Sûresi 12. Âyet-i Kerîmenin Tefsirinden
[52] Nur Sûresi, Âyet 19
[53] Şemseddin Sami, Kâmûs-i Türkî

Usul-i Fıkıh ıstılahında mahkûmun bih (kendisi ile hüküm olunan şeyler) dört kısımdır. Yalnız hukukullah, Yalnız hukuku'l-ibad, hukukullah ve hukuku'l-ibad ictima' edip hukukullah galip olan, hukukullah ve hukuku'l-ibad ictima' edip hukuku'l-ibad galip olan haklar. **Bir Müslümana iftira etmek, hem Allah'ın, hem de kulun hakkını ihlal etmektir.** Fakat Allah hakkı galiptir. Bundan dolayı da kul, kendisine iftira edeni affedemez. Affetse dahi dünyada tatbik edilecek olan ceza muhakkak tatbik edilir.[54]

Âyet-i Kerîmede şöyle buyrulmaktadır:

وَالَّذِينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ ثُمَّ لَمْ يَأْتُوا بِأَرْبَعَةِ شُهَدَاءَ فَاجْلِدُوهُمْ ثَمَانِينَ جَلْدَةً وَلَا تَقْبَلُوا لَهُمْ شَهَادَةً أَبَدًا وَأُولَئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ * إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ وَأَصْلَحُوا فَإِنَّ اللهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

"Namuslu ve hür kadınlara (zina isnadıyla) iftira atan, sonra da dört şahit getirmeyen kimselerin her birine seksen değnek vurun. Onların ebediyen şahitliklerini kabul etmeyin. Onlar fasıkların tâ kendileridir. Ancak tevbe edip durumlarını ıslah etmeleri müstesna. Çünkü Allah gafur ve rahimdir.[55]

Peygamber Efendimize Mirac gecesi bir topluluk gösterildi. Her birinin elinde bakır tırnaklar vardı. Yüzlerini ve göğüslerini tırmalıyorlardı. **"Bunlar, kimlerdir"** diye sorunca, "**gıybet ve iftira edenlerdir**" cevabı verildi.[56]

Cenâb-ı Hak şöyle buyurmaktadır:

وَالَّذِينَ يُؤْذُونَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ بِغَيْرِ مَا اكْتَسَبُوا فَقَدِ احْتَمَلُوا بُهْتَانًا وَإِثْمًا مُبِينًا

"Mümin erkeklere ve mümin kadınlara, işlemedikleri bir şeyden dolayı eziyet edenler, şüphesiz bir iftira ve apaçık bir günah yüklenmişlerdir. [57]

وَمَنْ يَكْسِبْ خَطِيئَةً أَوْ إِثْمًا ثُمَّ يَرْمِ بِهِ بَرِيئًا فَقَدِ احْتَمَلَ بُهْتَانًا وَإِثْمًا مُبِينًا

"Kim kasıtlı veya kasıtsız bir günah işler ve sonra onu bir suçsuzun üzerine atarsa, muhakkak ki büyük iftira ve apaçık bir günah işlemiş olur."[58]

---

[54] Molla Hüsrev, Mirkatü'l-Vusûl, c.2, s.230
[55] Nur Sûresi, Âyet 4-5
[56] Sünen-i Ebi Dâvûd, Babü'l-Gıybeti, h.4880
[57] Ahzâb Sûresi, Âyet 58
[58] Nisâ Sûresi, Âyet 112

Mevzu': Îmân Edip Sâlih Ameller İşleyenlerin Mükâfâtı, Sâlih Amel Nedir? Ümmeti Kurtaran Salih Ameller, Şu Sayılı Günlerde Salih Amel İşlemek

Usulümüz vechi üzere birer Fatiha üçer İhlas-ı Şerif okuyup evvelâ Rasülullah Efendimiz'in bilumum Silsile-i Sâdâtımızın hassaten Hz. Üstazımız'ın ervah-ı kutsiye-i mübarekelerine hediye edelim.

اَللّٰهُمَّ ارْزُقْنَا حِفْظَ الْمُرْسَلِينَ وَإِلْهَامَ الْأَنْبِيَاءِ وَفَهْمَ الْأَوْلِيَاءِ بِكَرَمِكَ يَا أَكْرَمَ الْأَكْرَمِينَ وَبِرَحْمَتِكَ يا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ. (3 defa)

اَللّٰهُمَّ بِحُبِّ ذَاتِكَ تَحَصَّنَّا يَا اَللّٰهُ لَااِلَهَ إِلَّا اللّٰهُ سَيِّدِنَا مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللّٰهِ حَقًّا وَصِدْقًا. (3 defa)

رَضِيَ اللّٰهُ تَعَالَى عَنَّا وَعَنْكُمْ وَعَنْ كَافَّةِ الْمُؤْمِنِينَ

Cenâb-ı Hak Rabbü'l-Felak Feyyaz-ı Mutlak Hazretleri, Cibrîl-i Emin Namus-i Ekber Hazretleri vasıtasıyla iki cihan serveri Rasülullah Efendimiz (sallallahü aleyhi vesellem)'e inzal buyurmuş oldukları Hazret-i Kur'an-ı Kerim'de buyuruyorlar ki:

اَعُوذُ بِاللهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ:

وَبَشِّرِ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أَنَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ كُلَّمَا رُزِقُوا مِنْهَا مِنْ ثَمَرَةٍ رِزْقًا ۙ قَالُوا هَٰذَا الَّذِي رُزِقْنَا مِنْ قَبْلُ

...الى اخر الاية ﴿٢٥﴾ سورة البقرة، صدق الله العظيم.

Okumuş olduğum Ayet-i Celile'de meâlen:

وَبَشِّرِ

(Habibim!) **Müjdele, kime?**

اَلَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ

"İman edip salih ameller işleyenlere" — erkek olsun dişi olsun iman edip de iyi iyi işler yapanlara bir Allaha ubudiyet imanına yaraşır, akl-ü nakle uygun a'mâl-i saliha işleyenlere de şunu tebşir et. **Neyi tebşir et?**

أَنَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ

Onlar için Cennetler var. — Yani içine girilmeden görülmez gizli, nâdîde bağlar bahçeler var. Bunların umumunu ihtiva eden vatan-ı uhrevîye, dâr-i sevaba " الجنة " ıtlak olunur. **Bunlar öyle büyük ve geniş cennetlerdir ki;**

تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ

"Altından ırmaklar akar cennetler var" — Altından meselâ Dünyadaki Nil, Fırat, Ceyhun, Seyhun nehirleri gibi büyük büyük ırmaklar akar, öyle küçük çaylar, cedveller, arklar değil nehirler. Hâlis temiz su nehri, taze süt nehri, safi bal nehri, sarhoş etmez, künhü (hakikati) tasavvur olunmaz şarab-ı tahur nehri akar; bu Cennet bahçelerinin tafsilatını sormak mı istersiniz? Bunlar tarif olunur şeyler değildir.

Onlarda;

مَا لَا عَيْنٌ رَأَتْ وَلَا أُذُنٌ سَمِعَتْ وَلَا خَطَرَ عَلَى قَلْبِ بَشَرٍ

(Hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın duymadığı, hiçbir beşerin kalbine gelmeyen) şeyler vardır. Çünkü insanlar misal görmedikleri şeyleri anlayamazlar. Bunun için şimdilik şu kadarını anlayınız ki

كُلَّمَا رُزِقُوا مِنْهَا مِنْ ثَمَرَةٍ رِزْقًا

Sâlih amel sâhibi müminler bunlardan, bunlardaki bir semereden bir rızık ile rızıklandırıldıklarının her defasında:

قَالُوا هَٰذَا الَّذِي رُزِقْنَا مِنْ قَبْلُ ۖ

‘Bu rızık, bu nîmet bize bundan evvel yani dünyada da verilmişti diyecekler’ ve her alışta onu daha önce dünyada rızıklandıkları nîmet cinsinden görecekler. Çünkü cennet nîmetleri dünyadaki îmân ve amellerinin sevabıdır. (Cennetteki) o bahçeleri, dünyadaki bu îmân ve amel ile yetiştirdiler ve bunların bir nevi semeresi dünyada da az çok görülür ve hatta tadılır.

Nitekim

وَلِمَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ جَنَّتَانِ

“Rabbinin huzûrunda hesap vermekten korkan kimse için iki cennet vardır.” (Rahman Sûresi, âyet 46) buyurulmuştur ki biri dünya, biri âhiret cennetidir.

Esasında insanların hepsi Allah’tan korkmuş ve ona göre amel etmiş olsalardı dünyanın da her tarafı bir cennet kesilirdi. Fakat Allah’ı tanıyanlar ve ondan

korkanlar için bundan (dünyadaki cennetten) başka bir cennet daha vardır. Onlar bu dünyada bu ümit ve müjdeyle hiç bir gammın altında boğulup kalmazlar. Allah korkusu hiç bir korkuya benzemez, onun yanında dâima, ebedî bir manevî zevk vardır; işte o, rıdvan (Allâh'ın rızâsının) zevkidir. **[Elmalı Tefsiri c.1, s.273, Fazilet Takvimi, 19 Eylül 2019]**

SÂLİH AMEL NEDİR?

Okumuş olduğumuz âyet-i celîlede geçen **sâlih amel** hakkında büyük zâtlar şöyle buyurmuşlardır:

✓ **Sâlih amel, ihlasla yapılan ameldir.** (Hazret-i Osman r.a.)

✓ **Sâlih amel, farz namazlardır.** (Hazret-i Ali r.a.)

✓ İbn-i Abbâs Hazretlerine göre; **kişinin Rabbine karşı vazîfelerini yerine getirmesidir. Ondan diğer bir rivâyete göre de şer'î hükümler yani namaz, zekat, hac, oruç ve cünüblükten gusletmektir.**

✓ **Sâlih amel, kendisinde şu dört şey bulunandır: İlim, niyet, sabır, ihlâs.** (Muâz bin Cebel r.a.)

✓ **Sâlih amel, devamlı sünnete riâyet ederek işlenen ameldir. Zira bid'at olan amel elbette sâlih olmaz.** (Sehl bin Abdullâh Tüsterî k.s.)

Bazı âlimler demişlerdir ki:

- ✓ **Sâlih amel, üzerindeki emânetleri (kulluk vesâir hakları) yerine getirmektir.**
- ✓ **Günahlardan tevbe etmektir.**
- ✓ **Farzları edâ etmek, haramlardan sakınmaktır.**

Bazılarına göre sâlih amel iki kısımdır:

Seninle Allâhü Teâlâ arasındaki ameller ki zâhirî ve bâtınî olarak iki kısımdır. **Zâhir olan** dînin emirlerini yerine getirmektir. **Bâtın olan** kalbin sıfatlarıdır: Tevekkül, takdîr-i ilâhîye rızâ, belâlara sabır, yokluk zamanında şükür gibi.

Seninle diğer insanlar arasında olan ve yerine getirdiğin haklardır: Emânetleri edâ, ahidlere vefâ, üzerindeki hakları, borçları ödemek, sıla-i rahim gibi. **[Nefâisü'l-Mecâlis, Aziz Mahmûd Hüdâî (k.s.), Fazilet Takvimi, 14 Aralık 2018]**

ÜMMETİ KURTARAN SALİH AMELLER

عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ سَمُرَةَ قَالَ:

Abdurrahman bin Semura (r.a.)'dan rivayet olunduğuna göre o şöyle buyurdu;

خَرَجَ عَلَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ذَاتَ يَوْمٍ وَنَحْنُ فِي مَسْجِدِ الْمَدِينَةِ، فَقَالَ:

Biz bir gün Medine mescidinde (Mescid-i Nebevi'de) olduğumuz halde Rasülüllah (s.a.v.) Efendimiz yanımıza çıkageldi ve buyurdu ki;

إِنِّي رَأَيْتُ الْبَارِحَةَ عَجَبًا،

Dün gece çok acâib (bir rüyâ) gördüm.

١ – رَأَيْتُ رَجُلًا مِنْ أُمَّتِي

Ümmetimden bir adam gördüm.

جَاءَهُ مَلَكُ الْمَوْتِ لِيَقْبِضَ رُوحَهُ،

Onun ruhunu almak için ölüm meleği (Azrâil Aleyhisselâm) kendisine geldi.

فَجَاءَهُ بِرُّهُ بِوَالِدَيْهِ، فَرَدَّ عَنْهُ،

Anne ve babasına yapmış olduğu iyilik, ölüm meleğini geri çevirdi.

٢ – وَرَأَيْتُ رَجُلًا مِنْ أُمَّتِي

Ümmetimden bir adam gördüm.

قَدْ بُسِطَ عَلَيْهِ عَذَابُ الْقَبْرِ،

Adamın üzerine kabir azabı döşeniyordu. (Kabir azabına müstehak olacaktı).

فَجَاءَهُ وُضُوءُهُ فَاسْتَنْقَذَهُ مِنْ ذَلِكَ،

Adamın almış olduğu abdestler geldi. Onu kabir azabından kurtardı.

٣- وَرَأَيْتُ رَجُلًا مِنْ أُمَّتِي

Ümmetimden bir adam gördüm.

قَدِ احْتَوَشَتْهُ الشَّيَاطِينُ،

Her tarafını şeytanlar kuşatmıştı.

فَجَاءَهُ ذِكْرُ اللَّهِ فَخَلَّصَهُ مِنْ بَيْنِهِمْ،

Onun (daha önce yapmış olduğu) zikrullah geldi, O adamı şeytanların elinden kurtardı.

٤- وَرَأَيْتُ رَجُلًا مِنْ أُمَّتِي

Ümmetimden bir adam gördüm.

قَدِ احْتَوَشَتْهُ مَلَائِكَةُ الْعَذَابِ،

Azab melekleri ona hâkim olmuşlardı. (Ona azab edeceklerdi.)

فَجَاءَتْهُ صَلَاتُهُ فَاسْتَنْقَذَتْهُ مِنْ أَيْدِيهِمْ.

Onun (dünyâda kılmış olduğu) namazlar geldi. Namazı, kendisini zebânilerin elinden kurtardı.

٥- وَرَأَيْتُ رَجُلًا مِنْ أُمَّتِي

Ümmetimden bir adam gördüm.

يَلْهَثُ عَطَشًا

Susuzluktan solumaktaydı.

كُلَّمَا وَرَدَ حَوْضًا مُنِعَ مِنْهُ،

Her ne zaman havuzun başına varsa, kendisine su verilmiyordu. Sudan men ediliyordu.

فَجَاءَهُ صِيَامُهُ فَسَقَاهُ وَأَرْوَاهُ،

Onun orucu geldi. Oruç, ona su verdi. Onu susuzluktan kurtardı.

٦- وَرَأَيْتُ رَجُلًا مِنْ أُمَّتِي

Ümmetimden bir adam gördüm.

وَالنَّبِيُّونَ قُعُودٌ حَلَقًا حَلَقًا، وَكُلَّمَا دَنَا لِحَلْقَةٍ طَرَدُوهُ،

Peygamberler halka halka (grup grup) oturuyorlardı. O kimse halkalardan birine yaklaşınca halkadakiler onu reddediyorlardı.

فَجَاءَهُ اغْتِسَالُهُ مِنَ الْجَنَابَةِ فَأَخَذَ بِيَدِهِ فَأَقْعَدَهُ إِلَى جَنْبِي،

Onun cenâbetten dolayı almış olduğu gusül abdestleri geldi. Elinden tutup, yanıma getirdi. Her yerde kovulan o kişiyi yanıma oturttu.

٧- وَرَأَيْتُ رَجُلًا مِنْ أُمَّتِي

Ümmetimden bir adam gördüm.

بَيْنَ يَدَيْهِ ظُلْمَةٌ، وَمِنْ خَلْفِهِ ظُلْمَةٌ،

Önünde bir zulmet (karanlık) vardı. Arkasında da bir karanlık vardı.

وَعَنْ يَمِينِهِ ظُلْمَةٌ، وَعَنْ شِمَالِهِ ظُلْمَةٌ،

Sağında bir karanlık vardı. Solunda da bir karanlık vardı.

وَمِنْ فَوْقِهِ ظُلْمَةٌ، وَمِنْ تَحْتِهِ ظُلْمَةٌ،

Üstünde bir karanlık vardı. Altında da bir karanlık vardı.

وَهُوَ مُتَحَيِّرٌ فِيهَا،

Adam karanlıkların içinde şaşkındı, ne edeceğini ve hangi tarafa hareket edeceğini bilemiyordu.

فَجَاءَتْهُ حَجَّتُهُ وَعُمْرَتُهُ فَاسْتَخْرَجَاهُ مِنَ الظُّلْمَةِ وَأَدْخَلَاهُ النُّورَ.

Adamın hac ve umreleri geldi, onu zulmetlerden (karanlıklardan) çıkarıp, nur'un içine koydular.

٨- وَرَأَيْتُ رَجُلًا مِنْ أُمَّتِي

Ümmetimden bir adam gördüm.

يُكَلِّمُ الْمُؤْمِنِينَ فَلَا يُكَلِّمُونَهُ،

Mü'minler ile konuşuyordu, Müminlerden hiç kimse kendisiyle konuşmuyordu. (Adam mü'minlerin içinde yalnız kalmıştı.)

فَجَاءَتْهُ صِلَةُ الرَّحِمِ

Sıla-ı rahmi geldi.

فَقَالَتْ: يَا مَعْشَرَ الْمُؤْمِنِينَ، كَلِّمُوهُ

Sıla-ı rahm; "Ey mü'minler topluluğu! Bununla konuşun! Bununla konuşun!" diyordu.

فَكَلَّمُوهُ،

Bunun üzerine mü'minler de kendisiyle konuşmaya başladılar.

٩- وَرَأَيْتُ رَجُلًا مِنْ أمتي

Ümmetimden bir adam gördüm.

يَتَّقِي وَهْجَ النَّارِ وَشَرَرِهَا بِيَدِهِ عَنْ وَجْهِهِ،

Eliyle, yüzünü ateşin kıvılcım ve ziyasından korumaya çalışıyordu.

فَجَاءَتْهُ صَدَقَتُهُ

Adam'ın vermiş olduğu sadakalar geldi.

فَصَارَتْ لَهُ سِتْرًا عَلَى وَجْهِهِ وَظِلًّا عَلَى رَأْسِهِ،

O verdiği sadakalar yüzüne perde ve başına gölge oluyordu.

١٠- وَرَأَيْتُ رَجُلًا مِنْ أُمَّتِي

Ümmetimden bir adam gördüm.

قَدْ أَخَذَتْهُ الزَّبَانِيَةُ مِنْ كُلِّ مَكَانٍ،

Zebânîler onu her mekândan (her tarafından sımsıkı) tutmuşlardı.

فَجَاءَهُ أَمْرُهُ بِالْمَعْرُوفِ وَنَهْيُهُ عَنِ الْمُنْكَرِ

Adamın yapmış olduğu emr-i bil'marûf ve nehyi ani'l-münker (iyiliği emretme ve kötülüğü yasaklama) amelleri geldi.

فَاسْتَنْقَذَاهُ مِنْ أَيْدِيهِمْ

O adamı zebânîlerin elinden kurtardılar.

وَأَدْخَلَاهُ مَعَ مَلَائِكَةِ الرَّحْمَةِ،

Onu rahmet meleklerinin eline verdiler.

١١- وَرَأَيْتُ رَجُلًا مِنْ أُمَّتِي

Ümmetimden bir adam gördüm.

جَاثِيًا عَلَى رُكْبَتَيْهِ

Dizlerinin üzerine çökmüştü.

بَيْنَهُ وَبَيْنَ اللَّهِ حِجَابٌ،

Onunla Allah'ın (ilâhî rahmetin) arasında perdeler vardı.

فَجَاءَهُ حُسْنُ خُلُقِهِ،

Onun güzel ahlakı geldi.

فَأَخَذَ بِيَدِهِ فَأَدْخَلَهُ عَلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ،

Onun elinden tuttu. Adamı alıp Allah'ın katına çıkarttı. ilâhî rahmete nail olmasına sebeb oldu.

١٢ – وَرَأَيْتُ رَجُلًا مِنْ أُمَّتِي

Ümmetimden bir adam gördüm.

قَدْ هَوَتْ صَحِيفَتُهُ مِنْ قِبَلِ شِمَالِهِ،

Sahifeleri (amel defteri), sol tarafından verilmeye meylediyordu.

فَجَاءَهُ خَوْفُهُ مِنَ اللَّهِ،

Onun kalbinde bulunan Allah korkusu geldi.

فَأَخَذَ صَحِيفَتَهُ، فَجَعَلَهَا فِي يَمِينِهِ،

Amel defterini tuttu ve sağ eline koydu.

١٣ – وَرَأَيْتُ رَجُلًا مِنْ أُمَّتِي

Ümmetimden bir adam gördüm.

قَدْ خَفَّ مِيزَانُهُ،

Mizanı çok hafifti.

فَجَاءَتْهُ أَفْرَاطُهُ

Onun, önceden göndermiş olduğu hayırlar ve buluğ çağından önce (küçükken) vefat eden çocukları geldiler.

فَثَقَّلُوا مِيزَانَهُ.

Terazinin iyi amel tarafını ağırlaştırdılar.

١٤ – وَرَأَيْتُ رَجُلًا مِنْ أُمَّتِي

Ümmetimden bir adam gördüm.

قَائِمًا عَلَى شَفِيرِ جَهَنَّمَ،

Cehennemin kenarında duruyordu. Cehenneme düşmek üzereydi.

فَجَاءَهُ وَجَلُهُ مِنَ اللَّهِ

Allah'ın büyüklüğünden dolayı hissetmiş olduğu titremeler ve ürpermeler geldi.

فَاسْتَنْقَذَهُ مِنْ ذَلِكَ وَمَضَى،

Onu cehennemden kurtardı. Adam sıratı geçip, cennete girdi.

١٥ – وَرَأَيْتُ رَجُلًا مِنْ أُمَّتِي

Ümmetimden bir adam gördüm.

هَوَى فِي النَّارِ

Cehenneme düşmek üzereydi. Cehenneme meyletmişti.

فَجَاءَتْهُ دُمُوعُهُ الَّتِي بَكَى مِنْ خَشْيَةِ اللَّهِ فِي الدُّنْيَا،

Dünyada Allah korkusundan dolayı ağlamasından meydana gelen gözyaşları geldi.

فَاسْتَخْرَجَتْهُ مِنَ النَّارِ،

Gözyaşları onu cehennemden çıkarttı.

١٦- وَرَأَيْتُ رَجُلًا مِنْ أُمَّتِي

Ümmetimden bir adam gördüm.

قَائِمًا عَلَى الصِّرَاطِ يُرْعَدُ كَمَا تُرْعَدُ السَّعَفَةُ،

Sırat köprüsünün üzerinde ayakta duruyordu. Adam bir dal ve yaprak gibi titriyordu (sallanıyordu).

فَجَاءَ حُسْنُ ظَنِّهِ بِاللَّهِ،

Onun Allah'a olan hüsn-ü zannı geldi.

فَسَكَّنَ رِعْدَتَهُ، وَمَضَى

Sallanma ve titremesini teskin etti. Adam sırat köprüsünü geçti.

١٧- وَرَأَيْتُ رَجُلًا من أمتي

Ümmetimden bir adam gördüm.

قَائِمًا عَلَى الصِّرَاطِ

Sıratın üzerindeydi.

يَزْحَفُ أَحْيَانًا وَيَحْبُو أَحْيَانًا، وَيَتَعَلَّقُ أَحْيَانًا

Bazen sürünerek ve bazen de emekleyerek yürümeye çalışıyordu. Bazen de durup bir şeylere tutunmaya çalışıyordu.

فَجَاءَتْهُ صَلَاتُهُ عَلَيَّ،

Onun bana getirdiği Salavat-ı Şerifler geldi.

فَأَخَذَتْ بِيَدِهِ، فَأَقَامَتْهُ

Onun elinden tuttu. Onu doğrulttu (ve ayağa kaldırdı).

وَمَضَى عَلَى الصِّرَاطِ،

Ve adam, sıratı geçti.

١٨- وَرَأَيْتُ رَجُلًا مِنْ أُمَّتِي

Ümmetimden bir adam gördüm.

اِنْتَهَى إِلَى بَابِ الْجَنَّةِ،

Cennetin kapılarına varmıştı.

فَغُلِّقَتِ الْأَبْوَابُ دُونَهُ،

Cennetin kapıları onun yüzüne kapandı.

فَجَاءَتْهُ شَهَادَةُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ

Onun getirmiş olduğu şehâdet ve tevhid kelimeleri geldi.

فَفَتَحَتْ لَهُ الْأَبْوَابَ وَأَدْخَلَتْهُ الْجَنَّةَ»

Cennetin kapılarını açtı ve onu cennete koydu. **[Ruhu'l Beyan c.1, s.240, Tefsiri-i İbn-i Kesir c.4, s.503, Nevadiru'l Usul c.3, s.241]**

İmâm-ı Rabbânî (k.s.) Hazretleri şöyle buyurmuşlardır:

(أَيُّهَا) الْمَخْدُومُ الْمُكَرَّمُ الْمُشْفِقُ

Ey müşfik, mükerrem Evlâdım,

قَدْ تَمْضِي أَوْقَاتُ الْإِشْتِغَالِ بِالْعَمَلِ

Sâlih ameller işleyeceğimiz vakitler geçiyor.

كُلَّمَا يَمُرُّ آنٌ يَنْقُصُ شَيْءٌ مِنَ الْعُمْرِ

Her bir anın geçmesiyle ömrümüz de noksanlaşıyor

وَيَقْرُبُ الْاَجَلُ الْمُسَمَّى

ve bizim için takdir olunmuş ecel yaklaşıyor.

فَلَوْ لَمْ يَحْصُلِ التَّنَبُّهُ الْيَوْمَ

Şayet bugün gafletten uyanılmazsa;

لاَ يَكُونُ نَقْدُ الْوَقْتِ غَدًا غَيْرَ الْحَسْرَةِ وَالنَّدَامَةِ.

Yarın geriye hasret ve pişmanlıktan başka bir şey kalmaz.

يَنْبَغِي الْإِهْتِمَامُ فِي الْمُعَامَلَةِ عَلَى وَفْقِ الشَّرِيعَةِ الْغَرَّاءِ فِي هَذِهِ الْاَيَّامِ الْمَعْدُودَةِ

Onun için bu sayılı günlerde şerîat-i garrâ'ya (dînimize) muvâfık amellere ihtimam göstermek lâzım gelir

حَتَّى تُتَصَوَّرَ النَّجَاةُ

Ki kurtuluş düşünülebilsin.

وَهَذَا الْوَقْتُ وَقْتُ الْعَمَلِ لاَ وَقْتُ الرَّاحَةِ

Bu vakit (dünya hayatı) rahatlık vakti değil, sâlih amel işleme vaktidir.

فَإِنَّ الرَّاحَةَ الَّتِي هِيَ ثَمَرَةُ الْعَمَلِ أَمَامَنَا

Çünkü amellerin karşılığı olan (âhiret) rahatlığı önümüzdedir.

وَالْاِسْتِرَاحَةُ فِي وَقْتِ الْعَمَلِ

Sâlih amellerin işleneceği vakitte istirahat etmek, **nedir?**

تَضْيِيعٌ لِلزِّرَاعَةِ.

zirâati (ekilecek şeyi) zayi’ etmektir, **daha?**

وَمَنْعٌ لَهَا عَنِ الثَّمَرَاتِ

ve mahsul vermesine mâni olmaktır.

وَالزِّيَادَةُ عَلَى ذَلِكَ تَصْدِيعٌ

Bu sözler üzerine bir şeyler söylemek baş ağrıtmaktır, zâittir.

نَسْأَلُ اللَّهَ سُبْحَانَهُ حُصُولَ الدَّوْلَةِ الصُّورِيَّةِ وَالْمَعْنَوِيَّةِ .

Allâhü Sübhânehû’dan sûrî ve mânevî devletin hâsıl olmasını isteriz.” **[Mektûbât-ı İmâm-ı Rabbânî, 2/m.89]**

قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:

Resûlullah Efendimiz (s.a.v) buyurdular:

بَادِرُوا بِالْأَعْمَالِ سَبْعًا

Şu yedi şeyin gelmesini beklemeden sâlih ameller işlemekte acele edin:

هَلْ تَنْتَظِرُونَ

Neyi bekliyorsunuz?

١– إِلَّا فَقْرًا مُنْسِيًا

(Rabbinizi) unutturan fakirliği mi?

٢– أَوْ غِنًى مُطْغِيًا

Azdıran zenginliği mi?

٣– أَوْ مَرَضًا مُفْسِدًا

(Sıhhati) bozan hastalığı mı?

٤– أَوْ هَرَمًا مُفَنِّدًا

Zayıflatan ve acizleştiren ihtiyarlığı mı?

٥– أَوْ مَوْتًا مُجْهِزًا

Ansızın geliveren ölümü mü?

٦– أَوِ الدَّجَّالَ فَشَرُّ غَائِبٍ يُنْتَظَرُ

Gelmesi beklenenlerin en şerlisi olan Deccalı mı?

٧– أَوِ السَّاعَةَ فَالسَّاعَةُ أَدْهَى وَأَمَرُّ.

Veya kıyameti mi? ki kıyamet çok dehşetli ve çok acıdır.”
[Sünen-i Tirmizî c.1, s.128]

قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:

Resûlullah Efendimiz (s.a.v.) buyurdular:

بَادِرُوا بِالْأَعْمَالِ فِتَنًا كَقِطَعِ اللَّيْلِ الْمُظْلِمِ

Karanlık gece parçaları gibi birtakım fitneler (harbler, zulümler) ortaya çıkmadan önce sâlih ameller işlemeye koşun, acele edin.

يُصْبِحُ الرَّجُلُ مُؤْمِنًا وَيُمْسِي كَافِرًا

İnsan(lardan bazısı o fitneler içinde) mümin olarak sabahlar, kâfir olarak akşamlar,

وَيُمْسِي مُؤْمِنًا وَيُصْبِحُ كَافِرًا

Mümin olarak akşamlar, kâfir olarak sabahlar.

يَبِيعُ أَحَدُهُمْ دِينَهُ بِعَرَضٍ مِنَ الدُّنْيَا.

Onların bazısı dinlerini, dünya menfaati karşılığında satarlar.” [Sünen-i Tirmizî c.4, s.57]

Sadaka-i Fıtır

بسم اللهالرحمٰن الرحيمِ

اِنْ تُبْدُوا الصَّدَقَاتِ فَنِعِمَّا هِيَ وَاِنْ تُخْفُوهَا وَتُؤْتُوهَا الْفُقَرَاءَ فَهُوَ خَيْرٌ

لَكُمْ وَيُكَفِّرُ عَنْكُمْ مِنْ سَيِّئَاتِكُمْ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ❊

Manâsı:

"Eğer sadakaları âşikâre verirseniz o, ne güzel. Eğer onları gizler, onları (bu sûretle) fakirlere verirseniz işte bu, sizin için daha hayırlıdır. (Allâh o sebeple) günâhlarınızdan bir kısmını yarlığar. Allâh ne yaparsanız ondan hakkıyla haberdardır." (Sûre-i Bakara 271)

Ey şeref-i îmân ile müşerref olan ehl-i îmân! Bugünkü va'zımız, sadaka-i fıtır üzerinde olacaktır. Cenâb-ı Hakk, rızâsına ve kitabına uygun olarak ifâde ve istifâdemizi müyesser eylesin.

Allahü teala, insanı, yaratılmışların en şereflisi ve en merhametlisi olarak halketmiştir. Bu meziyetlere sahip bulunan insan, halka yardımcı olmayı kendisine vazife bilir.

Allah'ın lütfuna erişmek gayesiyle, din kardeşine yardımcı olmak isteyen bir mü'min, zengin veya fakir herkesin iyiliğine koşar.

Bir mümin, muhtaç düşen din kardeşine karşı kayıdsız kalamaz. Onun kalıbında duyduğu bir ağrıyı, kendi kalbinde hisseder. O kimsenin yoksulluğunu gidermek ve derdine merhem olmak için gereken hizmeti mutlaka yapar.

Düşünceli bir mü'min, Allah'ın ihsan buyurduğu mal ve servette, fakirlerin, yetimlerin ve yoksulların bir hakkı bulunduğunu kabul eder. Merhametli bir baba, çocuklarının üzerine nasıl kanat gererse, mü'min de fakirleri himayede aynı his ve şefkatle hareket eder.

Sadaka, Allah'ın emirlerine sadakatin açık bir alâmeti ve fiilî şahididir.

Sadaka, malı çoğaltan ve bereketlendiren manivi bir budamadır.

Sadaka, dünyada fakirin, âhirette sahibinin yüzünü güldürecek bir vergidir.

Sadaka, rıza-i İlâhînin tahsiline ve ebedî hayatın saadetine ulaşmanın merdivenidir.

İşte bu faydalarından dolayıdır ki, görgülü bir mü'min, insanlara vergili olmaya çalışır.

İnsanın hayır yapması için, mutlaka zengin olması şart değildir. "Yarım hurma ile olsa bile, ateşten sakının. Şayet (bunu da) **bulamazsanız** (gönlü) hoş (edecek) **bir kelime ile** (ateşten korunun)**" hadis-i şerifi, samimiyetle yapılan her iyiliğin bir sadaka olacağını göstermektedir. Bir insan yoksul olsa da haline göre bir hayır yapabilir.**

Sadaka böylesine geniş bir manâ taşıdığı için, onun birçok nevîleri bulunmaktadır. Bu sebepledir ki, Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.v.) **"Mâruf (dîne uygun) olan herşey sadakadır"** (Müslim, C.3, S.82) buyurmuştur. Diğer bir hadis-i nebevîde ise şöyle buyrulmaktadır:

خَيْرُ النَّاسِ اَنْفَعُهُمْ لِلنَّاسِ

Manâsı:

"İnsanların hayırlısı, insanlara daha faydalı olandır." (Feyz'ül-Kadir, c.3, s.48).

Hayırlı olan kimsenin dili, eli ve düşüncesi hayırda olur.

Sadaka veren, malını telef olmaktan ve din kardeşini fena yola sapmaktan korumuş olur.

Sadaka, malın kiridir. O çıkınca mal temizlenmiş ve bereken-lenmiş olur.

Sadaka kalbteki cimrilik, hırs ve tama gibi hastalıkları tedavi eder.

Birçok belalara karşı sadaka, siper-i sâika gibidir. Kişinin üzerine gelecek belaları def eder ve ömrü uzatır.

Allahü Teala, kulunun yaptığı hayırdan razı olunca son nefe-sini kâmil bir imanla teslimini ona müyesser kılar ve âhiret hayatının azabından korur.

Rasûlüllah Efendimiz veren eli, "yüksek el" diye tavsif etmiştir. Milletini terakkiye götürecek, yoksulun yüzünü güldürecek hep bu yüce elidir.

Ahlâkın bozulmasında, hırsızlığın artmasında suçu işleyen ka-dar elini hayra uzatmayanın da vebali vardır. Zira bu suçların bir kısmı, açlık, çaresizlik ve işsiz kalmak yüzünden işlenmektedir.

Sadaka veren, yaptığı iyilikle birçok fenalıkların önünü almış olur.

Âlemlere ve âdemlere rahmet olarak gönderilen Resûl-i Âlişan Efendimiz (s.a.v.), çaresizlerin derdine derman olmamız için biz ümmetlerini uyarmakta ve hayır yollarının ehemmiyetini şöyle açıklamaktadır:

خَيْرُ اَبْوَابِ الْبِرِّ الصَّدَقَةُ

Manâsı:

"İyilik kapılarının hayırlısı sadakadır." (Feyzu'l-Kadir, C.3, S.482)

Yüce İslâm dini, sadakayı böylesine geniş bir taban üzerine oturtmuş ve müntesiplerini hayırlı işler yapmaya teşvik etmiştir. Bu hususta dikkat edilecek şaşmaz ve şaşırtmaz bir ölçü teşkil edecek nokta, sadakada önceliği olan kimseleri ve yerleri iyi bil-mektir. Hayır yapmayı arzu eden kimse, âile efrâdının nafaka-larını dikkate almalı ve onları aç ve muhtaç hâle düşürecek bir uygulamaya kalkışmamalıdır.

Akılların muallimi ve vicdanların mürebbîsi bulunan Resûl-i Ekrem (s.a.v.), bir hadis-i şeriflerinde şöyle buyurmaktadır:

اِنَّ الْمُسْلِمَ اِذَا اَنْفَقَ عَلٰى اَهْلِهٖ نَفَقَةً وَهُوَ يَحْتَسِبُهَا كَانَتْ لَهُ صَدَقَةً

Manâsı:

"Bir müslüman, (Cenâb-ı Hakk'tan) sevabını umarak çoluk çocuğuna bir nafaka harcasa bu (sarfettiği şey) kendisi için sadaka olur." (Müslim, C.3, S.81)

Diğer bir husus da, sadaka ve hayır işinde umumun faydalanacağı işlere öncelik vermektir. Su hayrı, câmi ve talebe yurdu, hastahane ve yol gibi. Zirâ bu gibi sadakalar, **"Sadaka-i câriye"**dir. Bunları yapıp halkın istifâdesine sunan kimsenin amel defteri kapanmaz ve öldükten sonra da sevap yazılır.

Ashâb-ı kiramdan Sâ'd (r.a.), Peygamberimiz (s.a.v.)'e gelerek **"Size en hoş gelen sadaka hangisidir?"** diye sormuştu. Resûl-i Ekrem (s.a.v.) **"Su"** dur, cevabını verdi. (Ebû Dâvûd c.2 s.129)

Bu hususu teyid eder mâhiyetteki diğer bir hadis-i nebevîde şöyle buyrulmaktadır:

لَيْسَ صَدَقَةٌ اَعْظَمُ اَجْراً مِنْ مَاءٍ

Manâsı:

"Sevâbca su (hayrın)dan daha büyük bir sadaka yoktur." (Feyzu'l-Kadir, c.5, s.367)

Açıklama:

Maddî ve mânevî hayatımızın pek çok ihtiyaçları su ile yapılmaktadır. Cenâzenin gasli, cenâbetin guslü, elbise ve beden temizlikleri ve abdest hep su ile yapılmaktadır.

Muhterem Müslümanlar! Verilen bir sadakanın makbul olmasını ve ecrinin yüksek seviyede ihsan olunmasını arzu eden bir kimse, hayattan ümidini kesip ölüm döşeğine esir olmadan hayır yapmalıdır. Böyle bir duruma düştüğü zaman malında tasarruf hakkı üçte bire inmekte, üçte ikisi mirasçıların olmaktadır. Bu

sebeple **"can tende, irâde sende, para kesende iken hayır yap"** tavsiyesi, yerinde bir ikaz olmaktadır.

Bu hususta biz ümmetini uyaran Resûlüllah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:

لَاَنْ يَتَصَدَّقَ الْمَرْءُ فِي حَيَاتِهِ بِدِرْهَمٍ خَيْرٌ لَهُ مِنْ اَنْ يَتَصَدَّقَ بِمِأَةٍ عِنْدَ مَوْتِهِ

Manâsı:

"Kişinin hayatında(n ümidli olduğu sırada) **bir dirhem sadaka vermesi, ölüm zamanında yüz dirhem sadaka vermesinden hayırlıdır."** (Feyzu'l-Kadir, c.5 s.257)

Açıklama:

Sağlığı yerinde iken sadaka vermek hünerdir, makbul olan da budur. Ölüm zamanında, malın başkalarına geçmekte olduğunu anladıktan sonra, cömertleşen insanların vereceği sadaka ise hayattan ümid kestiği için yapılmış olmaktadır. Bu sebeple, can tende, irâde sende iken, sadaka vermeye bak! İnsanların hayırlısı, halka hayırlı olandır. Hayırsever kimse hayra el uzatır. Yoksulların sıkıntılarını giderir ve maddeten yardım eder. Harcayıp dağıtan kimse, yaptığı yardımlar ile, aşırı mal düşkünlüğü hırsını içinden söküp atar. Halka müşfik bir baba gibi yardıma koştuğu için onun eli, Allâh katında bir üstünlük kazanır.

Allah rızası, baha ile değil bahane ile kazanılır. İnsanlara yardımcı olmak için her fırsattan faydalanmalı, hayır-severlikle Allah'ın rızasını aramalıdır.

Susuzluktan kıvranan bir muhite çeşme yapıvermek, sadakaların en değerlisidir. İsrailoğullarından kötü bir kadın, kuyu başında susuzluktan helak olacak hale gelmiş ve hararetinden çamurları yalayan bir köpek gördü. Ayağından çıkardığı mesti ile kuyudan su çıkarıp hayvanı suladı ve bu yüzden aff-ı ilâhîye nail oldu.

Harun Reşidin zevcesi Zübeyde hanım, Allah'ın rızasına erişmek için Bağdat'tan Mekke'ye kadar su götürdü. Bu gün Harem-i Şerif halkının ihtiyacını Zemzem ve Zübeyde suyu karşılamaktadır. (Kâmûs'ul-Alâm, c.6, s. 4386).

Yurdumuzun her tarafında sebiller ve çeşmeler yaptırılması ve muhtelif isimlerdeki sular, hep sadaka-i câriye yapma arzusu ile inşa edilmiş eserlerdir.

Bu hususa etraflıca açıklık getiren bir hadis-i şerifi meâl olarak bilgilerinize sunmak istiyorum: Bir adam Peygamber (s.a.v.)e gelerek: - ***"Ey Allâh'ın Resûlü, hangi sadakanın sevabı daha büyüktür?" dedi. Fahr-i kâinat (s.a.v.):- "Sıhhatin yerinde, koyu cimrilik (huyu) içinde, fakirlikten korkar ve zenginliği arzular hâlde iken sadaka vermendir. (Can) boğaza ulaşasıya kadar geciktirme (bu işi). O sırada falana şu kadar, filana bu kadar dersin. O (mal), zaten (senden çıkmış ve) falanın olmuştur."*** (Müslim, c.3, s.93)

Din Kardeşlerim!

Mevzuumuzun esası olan **sadaka-i fıtıra** gelince; ister oruç tutsun, isterse dinî bir mâzeret sebebiyle orucu tehir etmiş bulunsun, **sadaka-i fıtır** her zengin müslümana vâcip bulunmaktadır. Bu sadaka ile, fakirin iki öğün karnını doyurma gâyesi güdülmüştür. Bir müslüman, 520 dirhem (1.667 gram) buğday veya buğday unu vererek bu yolda bir yardım yapmış olur.

Arpa, kuru üzüm veya hurma ile de bu vazifeyi yapabilir. Arpanın kepeği fazla ve besin değeri buğdaydan daha düşük olduğundan, hurmanın da çekirdeği bulunduğundan dolayı bunlardan 1040 dirhem (3,333 gram) üzerinden sadaka-i fıtır verilmesi îcap eder.

Kişi, dilerse, bu gıda maddelerini verir; dilerse bunların bedelini verebilir.

Şâfiî mezhebinde, bedelini vermeye müsade yok ise de, verilecek gıdâ maddelerinde genişlik ve kolaylık getirilmiştir. Şöyle ki: Bu mezhebin mensubu bulunan din kardeşlerimiz, yukarıda belirtilen miktarda buğday, arpa, kuru üzüm ve hurma verebileceği gibi fasulye, börülce, mercimek, nohut ve bakla gibi bakliyattan ve pirinçten de sadaka-i fıtır verebilir.

Sadaka-i fıtır veya **zekâtın** fakir ve müslüman oğlan kardeş, kızkardeş veya bunların çocuklarına; amca, hala veya bunların evlâdına; dayı, teyze yahut bunların çocuklarına verilmesi evlâdır. Çünkü bunların nafakalarıyla ilgilenmek ve ih-

tiyaçlarını karşılamak, insanî bir vazife olduğu kadar, İslâmî bir borçtur. Âlemlere ve âdemlere rahmet olarak gönderilen Peygamberimiz (s.a.v.) bir hadis-i şerifte şöyle buyurmaktadır:

اَلصَّدَقَةُ عَلَى الْمِسْكِينِ صَدَقَةٌ وَعَلَى ذِى الْقَرَابَةِ اثْنَتَانِ صَدَقَةٌ وَصِلَةٌ

Manâsı:

"Yoksula (verilen) sadaka, bir sadakadır. Akrabaya verilen ise iki (sadakadır): Sadaka ve sıla (ecr)dir." (İbni Mâce, c.1, s.591)

Soyumuzdan olduğu halde huyunu beğenmediğimiz hısımlarımızı bu yardımdan mahrum bırakmamalıdır. Bize karşı kini olsa bile ona gene yardımcı olmalıdır. Zirâ biz, onun "kini" ile değil, "İslâm dini" ile alâkadar olacağız. Bu cihetin belgesini teşkil eden ve bilgisini sunan bir hadis-i şerifte şöyle buyrulmaktadır:

اَفْضَلُ الصَّدَقَةِ الصَّدَقَةُ عَلَى ذِى الرَّحْمِ الْكَاشِحِ

Manâsı:

"Sadakanın faziletçe en üstünü, sinsice düşmanlık yapan akrabaya verilen sadakadır." (Feyzu'l-Kadir, c.2, s.38)

Açıklama:

Akrabalık hukukuna saygılı ve fakir bir hısıma yardım kolaydır. Düşmanlık hislerini kalbinde yumaklayan akrabaya yapılacak iyilik ve verilecek sadaka, daha faziletlidir. Çünkü, yapılacak iyilikle ondan gelecek zarar —kısmen olsa da— önlenmiş olur.

Sadaka-i fıtrın fakire verilmesinde müstehap olan zaman, bayram sabahı tan yerinin ağarması ile başlar ve namazdan çıkılmasından önceye kadar devam eder. Bu noktaya dikkatlerimizi çeken bir hadis-i şerifte şöyle açıklanmaktadır:

عَنْ اِبْنِ عُمَرَ رض اَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ اَمَرَ بِاِخْرَاجِ زَكَاةِ الْفِطْرِ اَنْ تُؤَدّٰى

قَبْلَ خُرُوجِ النَّاسِ اِلَى الصَّلَاةِ

Manâsı:

"İbn-i Ömer (r.a.) dan rivâyet edilmiştir: Resûlüllah (s.a.v.), sadaka-i fıtrın, halk *(bayram)* ***namazına çıkmadan önce çıkarılıp verilmesini emretti."*** (Müslim, c.3, s.70) Bu hususa açıklık getiren diğer bir hadis-i nebevîde şöyle buyrulmaktadır:

فَرَضَ رَسُولُ اللهِ ﷺ زَكَاةَ الْفِطْرِ طُهْرَةً لِلصَّائِمِ مِنَ اللَّغْوِ وَالرَّفَثِ

وَطُعْمَةً لِلْمَسَاكِينِ مَنْ اَدَّاهَا قَبْلَ الصَّلَاةِ فَهِىَ زَكَاةٌ مَقْبُولَةٌ وَمَنْ اَدَّاهَا

بَعْدَ الصَّلَاةِ فَهِىَ صَدَقَةٌ مِنَ الصَّدَقَاتِ

Manâsı:

"Resûlüllah (s.a.v.), fıtır sadakasını oruçlunun lağvından *(doğan günah kirinden)* ***temizlenmesi için yoksullara yiyecek olarak farz*** *(vâcip)* ***kıldı. Kim onu*** *(bayram)* ***namaz(ın)dan önce verirse o makbul bir sadakadır. Kim de onu namazdan sonra verirse*** *(nâfile)* ***sadakalardan bir sadakadır."***(Ebû Dâvûd c.2 s.111)

Yoksula verilen sadaka-i fıtır vesâir yardımlar, son nefesteki tehlikeli geçite engel olur. Resûl-i Ekrem (s.a.v.) bir hadis-i şeriflerinde şöyle buyurmaktadır:

مُنَاوَلَةُ الْمِسْكِينِ تَقِى مِيتَةَ السُّوءِ

Mânâsı:

"Yoksula iyilik yapmak, kötü bir ölümden korur." (Feyzu'l-Kadir c.6 s.244)

Açıklama:

Ölüm, her canlı için mukadder bir âkıbettir. O, gelirken bir dehşet ve felâketle gelecek olursa, insan zorluklara ve elemlere gark olur. Kötü âkıbetler yüklü bir ölümle bu âlemden terhis olmamak isteyen bir kimse, fakirlere yardımda bulunmalıdır.

Çâresiz kalmış insanların derdine merhem olmak, kişiyi ateşten korur. Yardım yapmaya gücü yetmezse onu teselli ederek hayata bağlamaya çalışmalıdır. Allâh Resûlü'nün şu tavsiyesine kulak veriniz:

اِتَّقُوا النَّارَ وَلَوْ بِشِقِّ تَمْرَةٍ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَبِكَلِمَةٍ طَيِّبَةٍ

Manâsı:

"Hurma yarısı ile olsa bile, ateşden sakınınız. Kim, (bu kadar bir şey'i de) bulamazsa, hoş bir kelime ile (cehennemden korunsun)". (Müslim, c.3, s. 86)

Cenâb-ı Hakk, söylediklerimiz ile bize, dinlediklerinizle size amel nasip etsin.

Değerli müminler!

Malî bir ibâdet olan sadaka-i fıtır ile zekatın arasında birbirine benzeyen yönler olmakla beraber farklı taraflar da bulunmaktadır. Tatbikatta yanlış bir uygulama yapmamamız için fıtır sadakasının zekat farizasından farklı yönlerini siz cemaatime açıklamayı faydalı ve hatta zaruri bulmaktayım Şöyle ki:

a) Zekatla ilgili bir mal veya paranın nisap miktarına ulaşmasından sonra, üzerinden bir yıl geçmesi şarttır. Buna "havelân-i havil" denilmektedir. Sadaka-i fıtırda durum tamamen farklıdır. Şöyle ki: Bir müslüman, bayramdan birkaç gün önce zengin olsa bile, bayram sabahının tan yerinin ağarmasıyla sadaka-i fıtır vermekle mükellef olur.

b) Oturduğu evden başka bir dairesi daha bulunan, fakat satarak ticaret yapma kasdı olmayan kimse, ihtiyac-i asliye fazlası bu daire sebebiyle sadaka-i fıtır vermesi gerekir.

c) Zekata tabi mallarda üreme (nemâ) şartı aranmaktadır. Sadaka-i fıtırla ilgili mallarda bu şart aranmamaktadır. Nâmî olan

veya üremesi bulunmayan her mal, sadaka-i fıtır hesabına girecektir.

Mes'eleyi mantık ilmi ölçüleri ile kıyasladığımız zaman, aralarında "umum husus mutlak" kaidesi vardır. Yani zekat veren her fert, sadaka-i fıtır verecektir. Fakat sadaka-i fıtır ile mükellef her şahıs, zekatla yükümlü sayılmamıştır.

d) Zekat, servetin nisap mikdarına ulaşmasının yılı olduğu zamanda farz olmakta ve ondan sonraki yıllarda bu tarih dikkate alınmaktadır. Sadaka-i fıtırda mükellefiyet, ramazan bayramının girmesi ile başlamaktadır. Bu sebeple bayramdan önce vefat eden bir kimse, sadaka-i fıtır borcu ile vefat etmiş sayılmamaktadır. (Büyük İslam İlmihali, zekatla ilgili bölüm madde 113).

e) Zekat, kudret-i müyessire ile farz olmakta; sadaka-i fıtır ise kudret-i mümekkine ile vacip bulunmaktadır. Bu kudret farkından şöyle bir netice çıkmaktadır: Zekatle ilgili malın bir kısmı veya tamamı sahibinin elinden çıkmış olsa, o mikdar malın zekatı da üzerinde borç olmaktan çıkmış olmaktadır. Sadaka-i fıtırda durum daha farklıdır. Şöyle ki: Bayram günü olduğunda, sadaka-i fıtır vermeden servetinin tamamı elinden çıksa, "fıtır sadakası" üzerinde borç olarak kalır.

f) Satılma kasdı ile yapılmayan akar sahibleri zekatla mükellef değilse de sadaka-i fıtır vereceklerdir.

Ey hak rızasının talibi bulunan tevhid ehli!

Atâleti ve rehaveti terk et, gafletten sıyrıl ve beşeriyyete faydalı olmaya çalış. Bu sahadaki hareketinde bereket ve uhrevî saadet gizlidir. Kainat, zerresinden küresine kadar hareket ve faaliyet halinde iken, yaratılmışların şerefçe en üstünü bulunan insanın hareketsiz, hissiz ve merhametsiz bir hale dönüşmesi yaratılıştaki şerefine ters düşen bir durum olur.

Hayırlı bir insan olabilmek için insanlara yararlı olmak zarureti vardır. Hilkatte bir eşin ve dini noktada kardeşin olan insanların ızdıraplarını dindirmeye ve kederlerini gidermeye çalış. Topraktan yaratılan insanın benliğinde meknüz asaletin meydana çıkabilmesi, bu gibi hizmetleri ifa ederken karşılaştığı zahmetleri aşmakla mümkün olacaktır.

Fakirin çektiğini anlayabilmek için; yoksulların arasında dolaşmalı, evlerine gitmeli ve sohbetlerinde bulunmalıdır. Böyle yapan, onları yakından görmüş ve daha iyi anlamış olur.

"Erbâb-ı tena'um ne bilir mihnet-i fakri?"

İnsanlara hayır elini uzatan, Allah'ın yardımına erişir; mahzunları sevindiren, kederden azad; dertlileri sevindiren muhakkak şad olur.

Fakiri tanımada, çökmüş gözlerden, istifham işareti gibi bükülmüş boyundan başka şahide lüzum var mı? Kışın soğuk günlerinde yalınayak gezen yetimin çâresizliğine, bu hali en açık delil değil midir?

Bir müslüman, bu gibi yoksullara yardım elini uzatacak olursa Allah'ın lûtfu da ona ulaşır. Peygamberimiz (s.a.v.) bir hadisi şerifinde şöyle buyurmaktadır:

أَيُّمَا مُسْلِمٍ كَسَا مُسْلِماً ثَوْباً عَلَىٰ عُرْيٍ كَسَاهُ اللّٰهُ تَعَالَىٰ مِنْ خُضْرِ الْجَنَّةِ وَأَيُّمَا مُسْلِمٍ أَطْعَمَ مُسْلِماً عَلَىٰ جُوعٍ أَطْعَمَهُ اللّٰهُ تَعَالَىٰ يَوْمَ الْقِيٰـمَةِ مِنْ ثِمَارِ الْجَنَّةِ وَأَيُّمَا مُسْلِمٍ سَقَىٰ مُسْلِماً عَلَىٰ ظَمَأٍ سَقَاهُ اللّٰهُ تَعَالَىٰ يَوْمَ الْقِيٰـمَةِ مِنَ الرَّحِيقِ الْمَخْتُومِ

Manâsı:

"Hangi müslüman, çıplaklığından dolayı bir müslime elbise giydirirse, Allah da onu cennetin, yeşil (hulleleri)**nden giydirir. Hangi müslüman açlığından nâşî bir müslimi doyurursa, Allah da onu kıyamet günü cennetin meyvelerinden doyurur. Hangi müslüman susuzluğundan dolayı bir müslümana su içirirse, Allah Teâlâ da ona kıyamet gününde "Rahik-i mahtum" dan içirir."** (Feyz'ül-Kadir, c.3, s.142-143).

Hayır işlemenin mükafatını tesbit eden bir ayeti kerime ile sözlerimi tamamlamak istiyorum aziz cemaatim:

فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْراً يَرَهُ*

Manâsı:

"İşte kim zerre ağırlığınca bir hayır yapıyor (idiy)**se onu**(n sevabını) **görecektir."** (Süre-i Zilzal 7).

Ölümden sonra rahmetle anılmayı istersen, kalblerde taht kur; kabrine ilahi rahmetin inip durmasını arzu edersen, çeşmeler ve köprüler yap. Kabrin azabından, ahiretin ateşinden korunmak dilersen yoksulları gözet, çıplakları giydir ve yetimleri doyur.

"Gönül yap zahidâ, beyt-i Hudâdır, taat istersen."

Cenab-ı Hak ve Hallâk-ı Mutlak, söylediklerimiz ile bize, dinlediklerinizle size âmil olmayı müyesser eylesin.

RAMAZAN BAYRAMI SOHBETİ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

قَدْ أَفْلَحَ مَن تَزَكَّىٰ ﴿١٤﴾ وَذَكَرَ اسْمَ رَبِّهِ فَصَلَّىٰ ﴿١٥﴾

Ayet-i Kerime'nin izahına girmeden evvel;

الحديث : مَنْ فَرِحَ بِدُخُوْلِ رَمَضَانَ حَرَّمَ اللّٰهُ جَسَدَهُ عَلَى النِيْرَانِ

HADİS-İ ŞERÎF; Kim Ramazan-ı Şerîf ayı girdi diye sevinirse; Hz. Allah onun cesedini Cehennem'e haram kılar.

الحديث : لَرِبَاطُ يَوْمٍ فِي سَبِيلِ اللهِ مِنْ وَرَاءِ عَورَةِ الْمُسْلِمِينَ مُحْتَسِباً مِنْ غَيْرِ شَهْرِ رَمَضَانَ أَفْضَلُ عِنْدَ اللهِ وَأَعْظَمُ أَجْرًا مِنْ عِبَادَةِ مائَةِ سَنَةٍ صِيَامِهَا وَقِيَامِهَا

HADİS-İ ŞERÎF; Allah rızası için, Müslümanların avretlerini muhafaza maksadıyla (tehlikelerden muhafaza için), Ramazan-ı Şerîf ayı dışında bir gün Ribat, Nöbet, Hizmette bulunmak; Allah katında YÜZ YIL gündüzleri oruç ile, geceleri ibadetle geçirmiş olmaktan daha faziletli ve mükafatı daha büyüktür.

وَرِبَاطُ يَوْمٍ فِي سَبِيلِ اللهِ مِنْ وَرَاءِ عَوْرَةِ الْمُسْلِمِينَ مُحْتَسِباً مِنْ شَهْرِ رَمَضَانَ أَفْضَلُ عِنْدَ اللهِ وَأَعْظَمُ أَجْراً مِنْ عِبَادَةِ أَلْفَيْ سَنَةٍ صِيَامِهَا وَقِيَامِهَا

Allah rızası için, Müslümanların avretlerini muhafaza maksadıyla (tehlikelerden muhafaza için), Ramazan-ı Şerîf ayında bir gün Ribat, Nöbet, Hizmette bulunmak;

Allah katında İKİ BİN YIL gündüzleri oruç ile, geceleri ibadetle geçirmiş olmaktan daha faziletli ve mükafatı daha büyüktür.

فَإِنْ رَدَّهُ اللهُ إِلَى أَهْلِهِ سَالِماً لَمْ تُكْتَبْ لَهُ سَيِّئَةٌ وَتُكْتَبُ لَهُ الْحَسَنَاتُ وَيَجْرِي لَهُ أَجرَ الرِّبَاطِ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ (ابن ماجه – وَأخرج ابْن حبَان وَالْبَيْهَقِيّ عَن مُجَاهِد عَن أبي هُرَيْرَة – الدر المنثور)

Eğer Hz. Allah onu sağ salim ailesine kavuşturursa; BİN YIL ona bir tek günah yazılmaz. Sadece sevapları yazılır. Kıyamet gününe kadar kendisine Ribat, Hizmet sevabı yazılır.

(İbni Mace)

Ayet-i Kerime'nin İzahı;

﴿١٤﴾ قَدْ أَفْلَحَ مَن تَزَكَّىٰ

Temizlenen, malının zekâtını veren felah buldu, kurtuldu.

FELÂH BULAN KİMDİR;

- ✓ **Muhterem Büyüğümüz; "**Felah bulmak: umduğuna nail olmak, korktuğundan da emin olmak demek." **Şeklinde izah buyurmuşladır.**
- ✓ **Şirkten temizlenip bir olan Allah'a iman eden ve Resulünü tasdik eden kişi kurtulmuştur.**

✓ **Anne ve babasına iyilik ederek saadete eren ve kurtulan,** demektir.

✓ Hz. Ali (R.A.)' dan da böyle bir rivayet gelmiştir; **Sadaka-i fıtrı veren kişi felâh bulmuştur**" manasınadır.

Felah dünyevi ve uhrevi olmak üzere iki kısımdır.

Dünyevi olan; dört şeydir;

1- İyilik, 2- izzet,
3- Zenginlik, 4- sağlıklı ve çok yaşamakla

Uhrevi olan; dört şeydir.

1- Sonu olmayan beka, 2- Fakirliği olmayan zenginlik,
3- Zillet olmaksızın izzet, 4- Cehalet olmaksızın ilim.

TEMİZLENEN KİMDİR;

✓ تَزَكَّىٰ **"Tezekkâ"** dan maksat; "**malının zekâtını veren kişidir**", denildi. Yani bu kişi kıyamet günü fakirlerin husumetinden kurtulmuş olur. (Ebulleys)

✓ تَزَكَّىٰ **Temizlenenden maksat; tevbe edendir.**

✓ وَذَكَرَ اسْمَ رَبِّهِ فَصَلَّىٰ ﴿١٥﴾ **"Rab'binin ismini zikredip namaz kılan",**

Yani; **bayram günü** bayram namazı kılan kişi felâha kavuştu. (Mecalis-i Rumi)

- وَالْعِيدُ هُوَ مَوْسِمُ الْفَرَحِ وَالسُّرُورِ (لطائف المعارف لبن رجب)

- "**Bayram sürûr ve ferah mevsimidir**."

✓ Muhterem Büyüğümüzden;

“Her mücadelenin bir semeresi vardır, bir karşılığı bir mükâfatı vardır. İşte bakın bayramı idrak ediyoruz mükâfat olarak. Ramazan-ı Şerif ayı içerisinde nefse karşı verilen mücadelenin mükâfatının tevdi’ edildiği bir gün.”

BAYRAM GÜNÜ OLUNCA;

Ramazan bayramı günü olunca Allah-ü Tealâ, **melekleri bütün memleketlere gönderir**. Onlar da yeryüzüne inerler. Sokak başlarında dururlar ve insanlar ile cinlerin haricinde bütün mahlûkatın duyabileceği bir sesle **Melekler şöyle seslenirler**:

- “**Ey Ümmet-i Muhammed! (sonsuz) kerem sahibi olan Rabb’in huzuruna çıkın. O size çok mükâfat verir ve büyük günahlarınızı affeder.**”

Onlar da namazgâhlarına çıktıkları zaman **Allah-ü Teâlâ şöyle** buyurur:

- “**Ey meleklerim! İşini bitiren işçinin mükâfatı nedir?”**

Meleklerde:

- **“Ey Rabbimiz! Onun mükâfatı ücretini bol bol vermektir.”** derler.

Bunun üzerine **Allah-ü Teâlâ**:

- “**Ey meleklerim! Sizi şahit yapıyorum ki, ben onları affettim. Ramazan ayının orucunu tutmakla ve gece kıldıkları namazın sevabı olarak; onlara rızamı ve mağfiretimi verdim**.” (Zühre)

BAZI HADİS-İ ŞERÎFLER;

خَمْسُ لَيَالٍ لَا يُرَدُّ فِيهِنَّ الدُّعَاءُ: لَيْلَةُ الْجُمُعَةِ وَأَوَّلُ لَيْلَةٍ مِنْ رَجَبٍ وَلَيْلَةُ النِّصْفِ مِنْ شَعْبَانَ وَلَيْلَةُ الْعِيدِ وَلَيْلَةُ النَّحْرِ. (هب)

"Beş gece vardır ki, bu gecelerde yapılan duâlar reddolunmaz:

1. **Cuma gecesi, 2. Receb ayının ilk gecesi, 3. Şâban ayının on beşinci yani Berat gecesi ve 5. Ramazan ve Kurban Bayramı geceleri."**

(Beyhakî, Şuabü'l-Îmân) Fazilet Takvimi (07 Mart 2019)

فَرَضَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ زَكَاةَ الْفِطْرِ طُهْرَةً لِلصَّائِمِ مِنَ اللَّغْوِ وَالرَّفَثِ وَطُعْمَةً لِلْمَسَاكِينِ، مَنْ أَدَّاهَا قَبْلَ الصَّلَاةِ فَهِيَ زَكَاةٌ مَقْبُولَةٌ، وَمَنْ أَدَّاهَا بَعْدَ الصَّلَاةِ فَهِيَ صَدَقَةٌ مِنَ الصَّدَقَاتِ. (د)

"Resûlullah Efendimiz (s.a.v.) sadaka-i fıtrı (fitreyi), oruç tutanı boş, faydasız ve çirkin sözlerden temizlemek ve fakirleri doyurmak için vâcib kıldı. Kim fitreyi bayram namazından önce verirse makbul bir sadaka-i fıtır olur. Kim de onu bayram namazından sonra verirse diğer sadakalar gibi bir sadaka olur." (S. Ebû Dâvûd) Fazilet Takvimi (10 Mayıs 2019)

مَنْ قَامَ لَيْلَتَيِ الْعِيدِ مُحْتَسِبًا لَمْ يَمُتْ قَلْبُهُ يَوْمَ تَمُوتُ الْقُلُوبُ. (الجامع الصغير)

"Kim Ramazan ve Kurban Bayramı gecelerini, karşılığını sâdece Allah'tan bekleyerek (namaz, duâ ve zikirle) ihyâ ederse, kalblerin öleceği günde onun kalbi ölmez (yani dünyâdan îmanla göçer)."

- **Geceyi ihyâ:** Gece teheccüd kılmak, zikir, Kur'ân-ı Kerîm okumak yahut yatsı ve sabah namazını cemâatle kılmak demektir

(Süyûtî, el-Câmiu's-Sağîr) Fazilet Takvimi (03 Haziran 2019)

إِنَّ اللهَ تَعَالَى يَطَّلِعُ فِي الْعِيدَيْنِ إِلَى الْأَرْضِ فَاَبْرِزُوا مِنَ الْمَنَازِلِ تَلْحَقْكُمُ الرَّحْمَةُ. (فيض)

“**Muhakkak Allâhü Teâlâ, Ramazan ve Kurban Bayramı günlerinde yeryüzüne (rahmeti ile) tecellî eder. O hâlde (bayram namazı için) evlerinizden çıkın ki (Allâh’ın) rahmet(i) size de isâbet etsin**.”

(Münâvî, Feyzü’l-Kadîr) Fazilet Takvimi (11 Ağustos 2019)

Mü’minler için beş bayram vardır:

1-Günah işlemeden geçen her gün, mü’min için bayramdır.
2-İman ile düyadan çıktığı gün, mü’min için bayramdır.
3-Sırat’ı geçip Cehennem’den kurtulduğu gün, mü’min için bayramdır.
4-Allah’ın rahmeti ile Cennet’e girdiği gün, mü’min için bayramdır.
5-Allah’ın cemâline baktığı gün, mü’min için bayramdır ve bu en büyük bayramdır.

BAYRAM GÜNÜ İSTİĞFÂR

Bayram Gününde 300 defa istiğfar okumak;

مَنْ قَالَ سُبْحَانَ اللهِ وَبِحَمْدِهِ يَوْمَ الْعِيدِ ثَلَثَمِائَةِ مَرَّةً وَأَهْدَاهَا لِأَمْوَاتِ الْمُسْلِمِينَ دَخَلَ فِي كُلِّ قَبْرٍ أَلْفَ نُورٍ وَيَجْعَلُ اللهُ فِي قبرِهإذا مَاتَ أَلْفَ نُورٍ (نزهة المجالس ج ١ ص ١٧٥)

Resûlüllâh a.s buyurdular ki;

"Kim bayram günü **300 defa**; "**Subhanallahi ve bihamdihi**" der ve bunu Müslümanların ölülerine hediye ederse; **her müminin kabrine bin nur girer ve o kişi öldüğü zaman Allah Teala kendisinin kabri için de bin nur verir**" *(Taberani, Mu'cemü'l-Evsat, 1/357)*

Diğer bir Hadîs-i şerîfte şöyle buyurulmuştur:

"Kim bayram günü sabah namazından sonra yüz defa istiğfâr okursa amel defterindeki günahlar silinir. Kıyâmet gününde Allâh'ın azâbından emîn olur."

Diğer bir Hadîs-i şerîfte şöyle buyurulmuştur:

Kim bayram günü **yüz defa**: "**Sübhânellâhi vebihamdihî**" okur ve:
" **Yâ Rabbi, bunun sevâbını kabirdekilere bağışladım**", derse, bütün ölüler kıyâmet gününde:
"**Ey Rahîm olan Rabbimiz! Şu kuluna rahmetinle muâmele eyle, hediyesine karşılık onu cennetle mükâfatlandır**." derler.
Allâhü Teâlâ:
"**Şâhid olun, kulumu mağfiret ettim, bağışladım**" buyurur.
(Fezâilü Şehr-i Ramazân, Allâme Üchûrî) Fazilet Takvimi (13 Haziran 2018)

AREFE GÜNÜ HAKKINDA MALUMAT;

الحديث : أَفْضَلُ الدُّعَاءِ دُعَاءُ يَوْمِ عَرَفَةَ (موطا مالك)

- **HADİS-İ ŞERÎF;** "**En faziletli dua; Arefe günü yapılan duadır**"

الحديث : مَنْ فُتِحَ لَهُ مِنْكُمْ بَابُ الدُّعَاءِ فُتِحَتْ لَهُ أَبْوَابُ الرَّحْمَةِ (سنن الترمذي)

- **HADİS-İ ŞERÎF; "Kendisine Dua kapısı açılana rahmet kapıları da açılmış olur."**